MUZEUL JUDEŢEAN MARAMUREŞ

M A R M A T I A

7/1

ARHEOLOGIE - NUMISMATICĂ

BAIA MARE
2003

https://biblioteca-digitala.ro

Comitetul de redacţie:
Grigore Man - redactor responsabil
Carol Kacsó - redactor responsabil adjunct
Dan Pop - secretar de redacţie
Alexandru Vulpe
Ioan Stanciu

MARMATIA publicaţie periodică a
Muzeului Judeţean Maramureş din Baia Mare

Muzeul Judeţean Maramureş
4800 Baia Mare, str. Monetăriei 1-3
ROMÂNIA
Telefon – Fax: 004-0262-211927
e-mail: muzeumm@rdslink.ro

Coperta: Minerva Luca
Tehnoredactare: Alina Filip

© Muzeul Judeţean Maramureş 2003

ISSN-1582-9979

https://biblioteca-digitala.ro

CUPRINS – SUMMARY – SOMMAIRE – INHALT

STUDII ŞI COMUNICĂRI

ZOIA MAXIM	DESCOPERIRI NEO-ENEOLITICE LA BICAZ – "IGOAIE" ……... NEO-ENEOLITHIC DISCOVERIES IN BICAZ – "IGOAIE"	6
SANDA BĂCUIEŢ-CRIŞAN	ASPECTE DE VIAŢĂ ECONOMICĂ ÎN NEOLITICUL DIN SĂLAJ……..……. ASPECTS OF ECONOMICAL LIFE IN THE NEOLITHIC SETTLEMENTS FROM SĂLAJ COUNTY	18
CAROL KACSÓ	TOPORUL DE CUPRU DE LA BAIA MARE…..…… DIE KUPFERAXT VON BAIA MARE	38
ALEXANDRU VULPE, VALERIU LAZĂR †	TOPORUL DE LUPTĂ DE BRONZ DE LA BOGATA DE MUREŞ……..……. DIE NACKENSCHEIBENAXT VON BOGATA DE MUREŞ	44
SERGIU HAIMOVICI	RESURILE ANIMALIERE ŞI UMANE DINTR-O GROAPĂ DE CULT (GROAPA 4) A CULTURII WIETENBERG DE LA OARŢA DE SUS-GHIILE BOTII……..…… TIERISCHE UND MENSCHLICHE RESTE AUS EINER KULTGRUBE (GR. 4) DER WIETENBERG-KULTUR VON OARŢA DE SUS-GHIILE BOTII	
IOAN BEJINARIU	NOI DESCOPERIRI ALE CULTURII SUCIU DE SUS DIN JUDEŢUL SĂLAJ…….……..... NEW DISCOVERIES BELONGING TO THE SUCIU DE SUS CULTURE FROM SĂLAJ COUNTY	
DAN POP	AŞEZAREA DIN EPOCA BRONZULUI DE LA SOMEŞ- UILEAC, JUDEŢUL MARAMUREŞ…… THE BRONZE AGE SETTLEMENT FROM SOMEŞ-UILEAC, MARAMUREŞ COUNTY	

https://biblioteca-digitala.ro

CAROL KACSÓ	NOI DESCOPERIRI SUCIU DE SUS ŞI LĂPUŞ ÎN NORDUL TRANSILVANIEI……..…… NEUE SUCIU DE SUS- UND LĂPUŞ-FUNDE IM NORDEN SIEBENBÜRGENS
ADRIANA ARDEU, ANGELICA BĂLOS	FIGURINE ZOOMORFE DESCOPERITE LA MĂGURA UROIULUI…….……. DES FIGURINES ZOOMORPHES DÉCOUVERTES À MĂGURA UROIULUI
JÁNOS NÉMETI	MORMÂNTUL CELTIC DE LA CIUMEŞTI - “PÂRÂUL SF. PAUL” / “SZENT PÁL PATAK”……..…… A CELTIC GRAVE FROM CIUMEŞTI “PÂRÂUL SF. PAUL”/ “SZENT PÁL PATAK”
AUREL RUSTOIU	SAREA MARAMUREŞULUI ŞI AŞEZĂRILE DACICE DE PE TISA SUPERIOARĂ……..…… DAS MARMOROSCHER SALZ UND DIE DAKISCHEN SIEDLUNGEN VON DER OBEREN THEISS
VICTOR V. VIZAUER	UN DENAR ROMAN DE LA SIGHETU MARMAŢIEI…… EIN RÖMISCHER DENAR VON SIGHETU MARMAŢIEI
GEORGETA M. IUGA	MONEDE DIN TEZAURUL DE DENARI ROMANI IMPERIALI DESCOPERIT LA TECEU……..……... LES MONNAIS DU TRÉSOR DE DENIERS ROMAINS DÉCOUVERT À TECEU (MARAMUREŞ**)**
IOAN STANCIU	DESCOPERIRI MEDIEVALE TIMPURII DIN JUDEŢELE SATU MARE ŞI MARAMUREŞ. DATE NOI, OBSERVAŢII ŞI OPINII REFERITOARE LA CERAMICA MEDIEVALĂ TIMPURIE DIN NORD-VESTUL ROMÂNIEI…… FRÜHMITTELALTERLICHE FUNDE UND BEFUNDE AUS DEN KREISEN SATU MARE UND MARAMUREŞ. NEUE ANGABEN, BEMERKUNGEN UND ANSICHTEN ZUR FRÜHMITTELALTERLICHEN KERAMIK IM

https://biblioteca-digitala.ro

NORDWESTEN RUMÄNIENS

DAN BĂCUIEŢ
CRIŞAN
CERCETĂRI ARHEOLOGICE DE SUPRAFAŢĂ PRIVIND HABITATUL MEDIEVAL TIMPURIU (SEC. VII-XI) PE TERITORIUL JUDEŢULUI SĂLAJ……..……
SURFACE RESEARCHES BELONGING TO THE EARLY MEDIEVAL AGE (7TH-11TH CENTURIES) IN THE SĂLAJ COUNTY

ANGEL ISTRATE,
SZÖCS PÉTER
LEVENTE
CERCETARE ARHEOLOGICĂ LA CASA "VULTURUL NEGRU". DOCUMENTE DE CIVILIZAŢIE URBANĂ LA BAIA MARE DIN SECOLELE XV-XVIII…….……..
ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF THE "VULTURUL NEGRU" (BLACK EAGLE) HOUSE: DOCUMENTS OF THE URBAN CIVILIZATION OF BAIA MARE FROM THE 15TH – 18TH CENTURIES

VIORICA URSU,
NAGY BÉLA
TEZAURUL MONETAR DE LA REMEŢI – MIREŞU MARE, SEC. XVII-XVIII…….….
THE MONETARY TREASURE FROM REMEŢI-MIREŞU MARE (17TH-18TH CENTURIES)

CRONICĂ – MUZEOLOGIE

CAROL KACSÓ
REUNIUNI ŞTIINŢIFICE INTERNAŢIONALE DE ARHEOLOGIE LA BAIA MARE 1997-2001……..

CAROL KACSÓ
INTERNATIONALE WISSENSCHAFTLICHE VERANSTALTUNGEN ZUR ARCHÄOLOGIE IN BAIA MARE 1997-2001.....

DISCUŢII TELEVIZATE CU PRILEJUL SIMPOZIONULUI INTERNAŢIONAL DE ARHEOLOGIE "FENOMENE CULTURALE ALE EPOCII BRONZULUI ÎN SPAŢIUL CARPATIC. RELAŢIILE CU REGIUNILE ÎNVECINATE", BAIA MARE, 10 – 13 octombrie 2001…….

RAPORT CU PRIVIRE LA ACTIVITATEA SECŢIEI DE ARHEOLOGIE ÎN ANII 2001-2003……..……..
PRESCURTĂRI BIBLIOGRAFICE ……

https://biblioteca-digitala.ro

DESCOPERIRI NEO-ENEOLITICE LA BICAZ – "IGOAIE"

Zoia Maxim

Cercetările arheologice din Bicaz, Maramureş, efectuate în 1990-1991 de Ioan Stanciu (Stanciu 1993, 261-272, pl. I), fost arheolog la Muzeul Judeţean de Istorie din Baia Mare, actualmente cercetător la Institutul de Arheologie din Cluj-Napoca, s-au desfăşurat în cadrul şantierului de la Oarţa de Sus, condus de Carol Kacsó (Stoia 1980, 355-370; Kacsó 1980, 295-303; 1990, 78-98). S-au efectuat sondaje în punctele *Igoaie, Oarză* şi *Corbuţu*. În punctul *Igoaie* au fost descoperite materiale aparţinând: neoliticului mijlociu şi târziu, eneoliticului şi epocii bronzului.

Punctul *Oarză* este o terasă joasă cu o uşoară înclinaţie spre vest, la baza pantei line ce mărgineşte, spre sud-est, *Râtul Grofoaii*. Locul se află la 700 m, sud-vest, de punctul *Igoaie*. Între anii 1990 – 1991 au fost efectuate mai multe sondaje la *Oarză* unde a fost identificată o locuire Latène C, o aşezare de epoca bronzului şi o locuire neolitică. Situaţia stratigrafică din S. IV,1991 este cea mai elocventă: 0 – 0,2 m, strat vegetal; 0,2 – 0,3 m, pământ castaniu cu materiale din epoca bronzului; 0,3 – 0,65 m, strat negru-brun (deasupra sterilului) cu fragmente ceramice şi unelte din piatră din epoca neolitică (Stanciu 1993, 265, pl. II, 3).

Punctul *Corbuţu* se află la 600 m, sud-sud-vest, faţă de punctul *Igoaie* şi este o terasă aproape orizontală, pe o pantă a dealului *Corbuţu*, care coboară apoi, abrupt, spre sud-est şi mai lin spre vest. Dealul este mărginit, spre vest, de pârâul *Ciurgău* şi, spre sud, de *Valea Grofoaii*. În apropierea terasei există o reţea deasă de izvoare. Există aici, (probabil), morminte de incineraţie din epoca romană. În acest punct, în 1991, au fost efectuate mai multe sondaje (5 secţiuni şi 2 casete). Deja la suprafaţă, pe întreg arealul terasei, mai ales în partea nordică, au apărut cioburi neolitice. În capătul nordic al S. IV a fost cercetată o locuinţă de mari dimensiuni (Stanciu 1993, 267, pl. IV,1), unde stratul negru-castaniu ajunge până la –1,45 m, fiind pigmentat în partea superioară cu bucăţi descompuse de lipitură arsă, cu multe fragmente ceramice şi utilaj litic (-0,25 – 0,45 m). După părerea colegului Ioan Stanciu, materialul neolitic semnalat în cele trei puncte, probabil, marchează aceeaşi "aşezare,comunitate", care exploata terasele de pe marginea

https://biblioteca-digitala.ro

acestei văi lăturalnice. Materialul arheologic descoperit în punctele *Oarză* şi *Corbuţu* nu mi-au parvenit, încă, pentru prelucrare.

Punctul *Igoaie* este, de fapt, o terasă cu înclinaţie sudică, delimitată spre N şi V de dealurile *Holmuri* şi *Corbuţu*, iar spre est este tăiată de valea unui torent, astăzi împădurită. Lucrarea de faţă prezintă materialele neo - eneolitice descoperite în acest obiectiv.

Materialul arheologic neolitic provine din Secţiunea S I de la adâncimile 0,5-1,15 m. Aspectul general al materialului este friabil, corodat şi poros, din cauza pastei ce conţine mâl şi resturi organice, precum şi a arderii slabe. Având în vedere faptul ca din Maramureş se cunosc puţine situri neolitice şi nu se cunosc trăsăturile caracteristice ale materialelor din zonă, considerăm bine venită prezentarea în detaliu a ceramicii şi a utilajului litic, pe carouri şi niveluri de săpare.

La adâncimea de 1,15 m, în carourile 1-4, au fost descoperite 11 fragmente ceramice din categoriile: grosieră (1); semifină (6) şi fină (4). Fragmentele semifine provin de la: o amforă cu toarta alungită(Muzeul de Arheologie şi Istorie Baia Mare, mai departe = MAIBM, nr. inv. 27618; fig. 1,5); oală decorată cu un brâu vertical, alveolat; vas tronconic cu proeminenţă, din pastă gălbuie, degresată cu cioburi pisate (MAIBM, nr. inv. 27617; fig. 1,7); vas cu urme slabe de ornament incizat (fragmentul fiind corodat nu se poate şti tipul decorului) şi două fragmente de buze de oale din pastă cărămizie cu urme de slip (MAIBM, nr. inv. 27612, 27614). Fragmentele ceramice fine sunt de la: o amforetă (MAIBM, nr. inv. 27615); două buze de la castronaşe (MAIBM, nr. inv. 27613, 27616) şi un bol cu tortiţe fine, perforate (MAIBM, nr. inv. 27619; fig. 1,6). Din categoria grosieră provine un fragment de vas, probabil, de provizii, decorat cu proeminenţe alveolate (fig. 1,8). Utilajul litic constă dintr-o lamă de hidrofan alb - cenuşiu, cu intruziuni cafenii (fig. 1,4) şi o piesă componentă de seceră, din obsidian de tip 1.4 (după Litoteca Maxim), retuşată oblic (fig. 1,3).

Din caseta A, secţiunea S I, de la adâncimea de 1,05 m, provin 69 fragmente ceramice (grosiere 3; semifine 27 şi fine 39) şi câteva fragmente de chirpici, ceea ce denotă prezenţa unor resturi de locuinţă cu pereţii lutuiţi. Ceramica grosieră are în compoziţia pastei cioburi pisate şi puţină pleavă, fiind de culoare cărămizie cu miez subţire; cenuşie, mai bine arsă; sau brună spre negru, decorat cu alveole (fig. 2,14). Din această categorie este şi un fragmente de jeton (fig. 3,5). Din categoria semifină putem aminti tot un jeton

https://biblioteca-digitala.ro

(fig. 3,3) şi fragmente ceramice care au în pastă pleavă şi cioburi pisate, unele având slip mai gros care se menţine, precum şi un fragment de culoare brună închisă, pasta fiind mai nisipoasă. Cele mai multe fragmente ceramice sunt din categoria fină, fiind bine arse, având, în general, slip cafeniu, picat, miezul ciobului fiind subţire şi cenuşiu. Formele de vase din pastă fină sunt: boluri (două funduri, o tortiţă = fig. 2,12 = MAIBM, nr. inv. 27748 şi o proeminenţă = fig. 2,10); vase cu buza evazată; strachină cu buza lobată (MAIBM, nr. inv. 27746, fig. 2,13); o amforetă (MAIBM, nr. inv. 27747, fig. 2,7) şi o cupă cu picior înalt (MAIBM, nr. inv. 27744, fig. 2,11). Tot speciei fine îi aparţin câteva fragmente din pastă nisipoasă, cu proeminenţe de tip pastile aplatizate, iar altele au un slip cărămiziu pe care se păstrează uşoare urme de pictură neagră. Acestei categorii îi aparţine şi un fragment de jeton (fig. 3,1). Utilajul litic de la acest nivel constă din: răzuitor retuşat pe ambele feţe, din obsidian de tip 1.2 (după Litoteca Maxim), de culoare neagră - cenuşie cu benzi alternative mai transparente (fig. 2,1); piesă componentă pentru seceră din obsidian (fig. 2,2); vârf din obsidian de tip 1.2 (după Litoteca Maxim) cu retuşuri abrupte; lamă trunchiată, denticulată, din obsidian de acelaşi tip (fig. 2,5), având urme intense de folosire; gratoar cu retuşe abrupte pe faţă, din obsidian tot de tip 1.2 (fig. 2,6), precum şi un bulgăre de cuarţit alb - cenuşiu cu mică şi o bucată de micaşist cu granaţi de culoare cenuşie - albicioasă cu pigmenţi maronii.

În caroul 3, la adâncimea de 0,95 m, au fost descoperite 43 fragmente ceramice din categoriile: grosieră (2); semifină (11) şi fină (30). Pasta vaselor grosiere au în compoziţie cioburi pisate, sunt mai slab arse având biscuitul cenuşiu, precum şi un slip brun, destul de bine păstrat. Ceramica semifină se poate grupa în trei: cărămizie, săpunoasă, cu cioburi pisate în pastă; bine netezită cu slip cafeniu şi cele cu slip brun cu pleavă în compoziţia pastei, având aspectul grupului Pişcolt sau Gilău (Kalmar 1982, 247-252). Ceramica fina, cea mai numeroasă, are trei feluri de slip: cărămiziu (3); gălbui – portocaliu (4) şi cafeniu (23), toate având pasta degresată cu nisip şi pleavă. Printre aceste materiale sunt două fragmente ce provin de la văscioare de tip “S” (MAIBM, nr. inv. 27607; fig. 3,7) şi de la boluri (MAIBM, nr. inv. 27608). La această adâncime s-a descoperit un fragment ceramic cu slip gros, pasta având pleavă tocată şi nisip, bine arsă, cu aspect ce aminteşte de ceramica culturii Starčevo-Criş, faza IV A, cu bune analogii în staţiunile contemporane din Bazinul someşan (Kalmar 1983, 359-369; 1987, 57-71; 1990, 13-20; Maxim 1999, 30-64).

https://biblioteca-digitala.ro

La aceeaşi adâncime de 0,95 m, dar în caroul 4, (din construcţia de piatră), au fost găsite 11 fragmente ceramice din cele trei categorii de bază: grosiere (5); semifine (4) şi fine (1). Pasta speciei grosiere are în amestec cioburi pisate, nisip, pleavă şi mică, culoarea predominantă fiind brun – roşcat, având interiorul bine netezit. Ceramica semifină este cu: slip cărămiziu; slip brun – roşcat, parţial căzut şi cu pleavă în compoziţie; fără slip, de culoare cafenie, iar în exterior cafenie – albicioasă, cu pasta degresată cu mâl, nisip şi pleavă. Fragmentul ceramic fin are pasta foarte bine frământată cu pleavă tocată, având slipul fin căzut.

Din secţiunea S I, caroul 1 au fost adunate materiale neolitice din nivelul de la 0,65 – 0,9 m, constând din ceramică (42): grosieră (5); semifină (14); fină (23), precum şi utilaj litic. Fragmentele ceramice grosiere provin de la oale cu slip brun, cu paste degresată cu cioburi pisate, nisip şi pleavă. Din categoria semifină fac parte două jetoane (fig. 3,2; 3,4) şi buze de vase de culoare cărămizie şi brună deschisă, decorate cu alveole, fiind realizate dintr-o pastă bine frământată cu nisip, resturi organice şi cioburi, fin, pisate. Ceramica fină are culoarea cărămizie cu nuanţe spre gălbui, pasta bolurilor fiind amestecată cu pleavă, iar a celorlalte forme de vase cu nisip foarte fin. Uneori sub buză sunt proeminenţe mici.

La adâncimea de 0,75, în caroul 2 au fost descoperite 26 fragmente ceramice (2 semifine şi 24 fine). Cele din prima categorie sunt: cărămizie, slip brun, cu bucăţi de cioburi pisate în pastă (MAIBM, nr. inv. 27627); un fund din pastă nisipoasă, cu mâl, fără pleavă, friabil. Ceramica fină constă din 9 fragmente de buze de boluri cu proeminenţe rotunde (fig. 4,8), conice (fig. 4,4, 6-7) şi alungite (fig. 4,3), mici, perforate (MAIBM, nr. inv. 27624, 27622, 27621, 27629); o buză de pahar, precum şi un fragment de amforetă cu tortiţă având gaura mai largă. Din caroul 3, adâncimea de 0,75 m, provin: un bulgăre de cuarţit alb; o placă de micaşist cu granaţi şi un nucleu de opal alb - cenuşiu, folosit şi ca zdrobitor.

Din nivelul cuprins între adâncimile de 0,5 –0,7 m, carourile 6-7, provin 15 fragmente ceramice semifine de culoare cărămizie şi brună şi 139 bucăţi din vase de tip bol, străchini şi 3 oale de mici dimensiuni, din categoria fină, având în compoziţia pastei, mai ales, pleavă şi, foarte rar, nisip. Ceramica de la acelaşi nivel, dar din carourile 8-12, au aceleaşi caracteristici (fig. 1,1; 4,5, 9). În caroul 5, la adâncimea de 0,65 m, a fost

https://biblioteca-digitala.ro

descoperit un fragment de lamă din obsidian de tip 1.12 (după Litoteca Maxim), de culoare cenuşie cu benzi negre, retuşată abrupt, cu spărtura concoidală şi textură fluidală (fig. 2,3).

Din secţiunea SI provine un fragment ceramic din pastă fină, de culoare brun deschisă, degresată cu pleavă, care păstrează urme de pictură, decorul fiind realizat din linii subţiri paralele (fig. 1,2; MAIBM, nr. inv. 27610), care aparţine, după aspectul general, grupului Gilău (Kalmar 1982, 247-252) cu analogii la Gilău (Kalmar 1982, fig. 2,9). Tot din condiţii neprecizate provine şi un fragment de strachină lustruită, din pastă foarte bine frământată, cu umăr uşor carenat ce păstrează, la exterior, urme fine de pictură roşie, fără a se putea intui tipul decorului. Acest fragment aparţine ultimei etape a neoliticului târziu, sintezei Iclod - Petreşti (Kalmar-Maxim 1991, 137-140; Maxim 1999, 92-93).

Materialele neolitice descoperite în zonă, la Bicaz şi Oarţa, aparţin: câteva fragmente ceramice, sfârşitului neoliticului timpuriu, culturii Starčevo-Criş şi marea majoritate neoliticului târziu cu dăinuiri de la sfârşitul neoliticului mijlociu (cultura Pişcolt), cum am presupus şi în urma studierii utilajului litic din colecţia Şcolii Generale din Oarţa de Sus (Kalmar 1979-1981, 109). Aceste materiale sunt racordate cronologic după "importurile" de tip Gilău şi Iclod - Petreşti, incluzându-se perfect în fenomenele ce au loc în Bazinul someşan (Kalmar 1990-1991, 37-42). Materialul ceramic neolitic de la Bicaz ilustrează elocvent zona de contact (Culmile Codrului) dintre lumea vestică, dominată de grupul Pişcolt din Câmpia de Vest şi lumea transilvăneană marcată de grupul Iclod şi sinteza Iclod - Petreşti. Prezenţa materialelor de tip Starčevo-Criş este normală, în apropiere fiind aşezarea de la Homoroade (Bader 1968, 383-388; Kalmar 1987; 1990; 1999). Locuirea neolitică târziu de la Bicaz, fiind la graniţa dintre grupurile Pişcolt şi Iclod, poartă amprenta aşezărilor periferice - de aceea materialul ceramic are aspect de "retardare" şi are elemente specifice ambelor grupuri culturale. Staţiunea de la Bicaz este cu o etapă mai timpurie decât cea de la Oarţa de Sus - *Măgură*, având mai multe elemente Pişcolt (Lazarovici - Németi 1983).

La *Igoaie* au fost descoperite şi câteva fragmente ceramice aparţinând *culturii Coţofeni cu aspect de Baden* (Roman 1976; Roman - Németi 1978) după pastă. Acestea sunt din categoria semifină, de culoare brună (fig. 4,10-11), decorate în reţea (fig. 4,1; MAIBM, nr. inv. 27625) sau brăduţ (fig. 4,2; MAIBM, nr. inv. 27630). Tot aici a fost descoperit şi un jeton (fig. 3,6). Aceste materiale se încadrează foarte bine între

https://biblioteca-digitala.ro

descoperirile contemporane din zonă (Kalmar 1983, 61-68), sau din sud-vestul României (Kalmar - Oprinescu 1986, 199-209)

BIBLIOGRAFIE

Bader 1968 — T. Bader, Despre figurinele antropomorfe în cadrul culturii Criş, ActaMN 5, 1968, 383-388.

Kacsó 1980 — C. Kacsó, Date preliminare cu privire la descoperirile de bronzuri de la Bicaz (jud. Maramureş), SCIVA 31, 1980, 295-303.

Kacsó 1990 — C. Kacsó, Contribuţii la cunoaşterea Bronzului târziu din nordul Transilvaniei. Cercetările de la Libotin, Thraco-Dacica 11, 1990, 78-98.

Kalmar 1982 — Z. Kalmar, Descoperiri eneolitice la Gilău (III), ActaMN 19, 1982, 247-252.

Kalmar 1983 — Z. Kalmar, Descoperiri Coţofeni în Bazinul someşan (Someşuri, Crasna, Almaş), ActaMP 7, 1983, 61-68.

Kalmar 1983 — Zoia Kalmar, Descoperiri neolitice la Ţaga, ActaMN 20, 1983, 359-369.

Kalmar 1987 — Z. Kalmar, Neoliticul timpuriu din Bazinul someşan şi legăturile sale, ActaMP 11, 1987, 57-71.

Kalmar 1990 — Z. Kalmar, Le Processus de néolithisation dans le nord-ouest de la Transylvanie, în: Rubané et Cardial, Liège, 1990, 13-20.

Kalmar 1990-1991 — Z. Kalmar, Despre organizarea internă şi fluctuaţiile etno-culturale din grupul Iclod, ActaMP 14-15, 1990-1991, 37-42.

Kalmar,Oprinescu 1986 — Z. Kalmar, A. Oprinescu, Descoperiri Baden-Coţofeni în Banat, Tibiscum 6, 1986, 199-209.

Kalmar-Maxim 1991 — Z. Kalmar-Maxim, Sinteze Iclod – Petreşti, în: Cultura Vinča în România, Timişoara, 1991, 137-140.

Lazarovici-Németi — Gh. Lazarovici, I. Németi, Neoliticul dezvoltat din nord-vestul

https://biblioteca-digitala.ro

1983 României (Sălajul, Sătmarul şi Clujul), ActaMP 7, 1983, 17-60.

Maxim 1999 Z. Maxim, Neo-eneoliticul din Transilvania, BiblMN XIX, 1999, 30-64.

Roman – Németi 1978 P. I. Roman, I. Németi, Cultura Baden în România, Bucureşti, 1976.

Roman 1976 P. I. Roman, Cultura Coţofeni, Bucureşti, 1976.

Stanciu 1993 I. Stanciu, Sondajele efectuate la Bicaz, jud. Maramureş (1990, 1991), EphemNap 3, 1993, 261-272.

Stoia 1980 A. Stoia, Les fouilles archéologiques en Roumanie (1979), Dacia N.S. 24, 1980, 355-370.

NEO-ENEOLITHIC DISCOVERIES IN BICAZ –"IGOAIE"

(Abstract)

The work presents the Neolithic traceses discovered în 1990 by Ioan Stanciu in Bicaz at the point named *Igoaie* and there are described the conditions of the discovery, the types of ceramics and lithic tools.

We can say that the Neolithic traceses from Bicaz and Oarţa de Sus belong: few ceramics fragments to the end of the Early Neolithic (Starčevo-Criş culture) and the great majority of these fragments belong to Late Neolithic till the end of the Middle Neolithic (Pişcolt culture), concording our ancient opinion sine 1979 when we saw the lithic tools from the collection of the General School from Oarţa de Sus. These materials are chronological linked with the "importation" Gilău and Iclod-Petreşti type, being a part of the phenomena from the Someş basin. The Neolithic ceramics from Bicaz is the expression of the contact area (Culmile Codrului) between the Western world where is the Pişcolt group and the Transylvanian world dominated by the Iclod group and the synthesis Iclod-Petreşti. The Starčevo-Criş ceramics is normal because not far away there is the settlement from Homoroade. The Late Neolithic settlement from Bicaz is on the border between Pişcolt and Iclod groups, so it has the imprint of the outlying settlements and the ceramics

https://biblioteca-digitala.ro

seems “backward” and presents common elements to the both cultural groups. The settlement from Bicaz is with a step earlier than that from Oarţa de Sus composed by more Pişcolt.

At *Igoaie* point were discovered few ceramics fragments belong to *Coţofeni* culture with *Baden aspects* (so the paste demonstrate).

https://biblioteca-digitala.ro

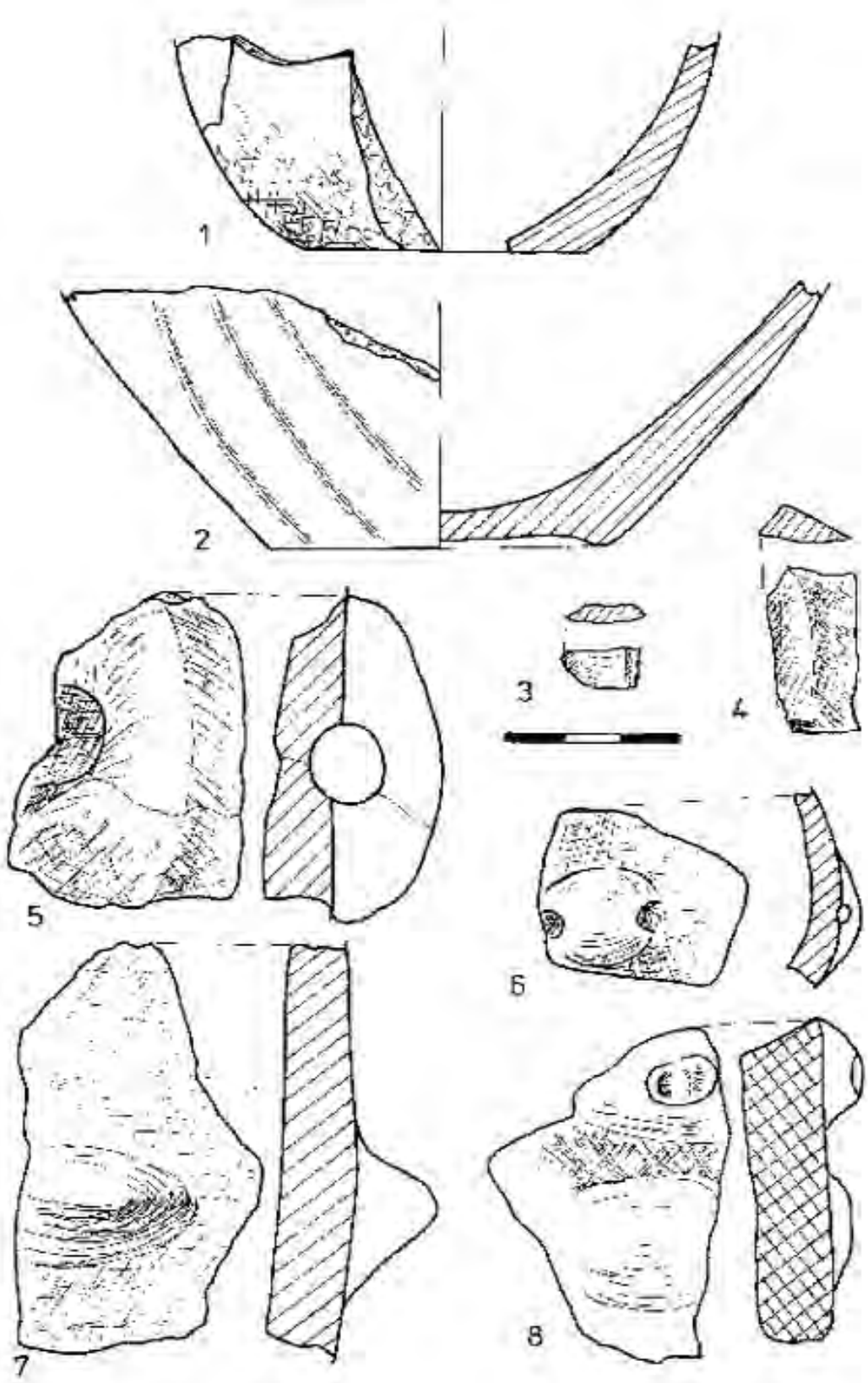

Fig. 1. Bicaz - Igoaie. Ceramică şi utilaj litic, neolitic.

https://biblioteca-digitala.ro

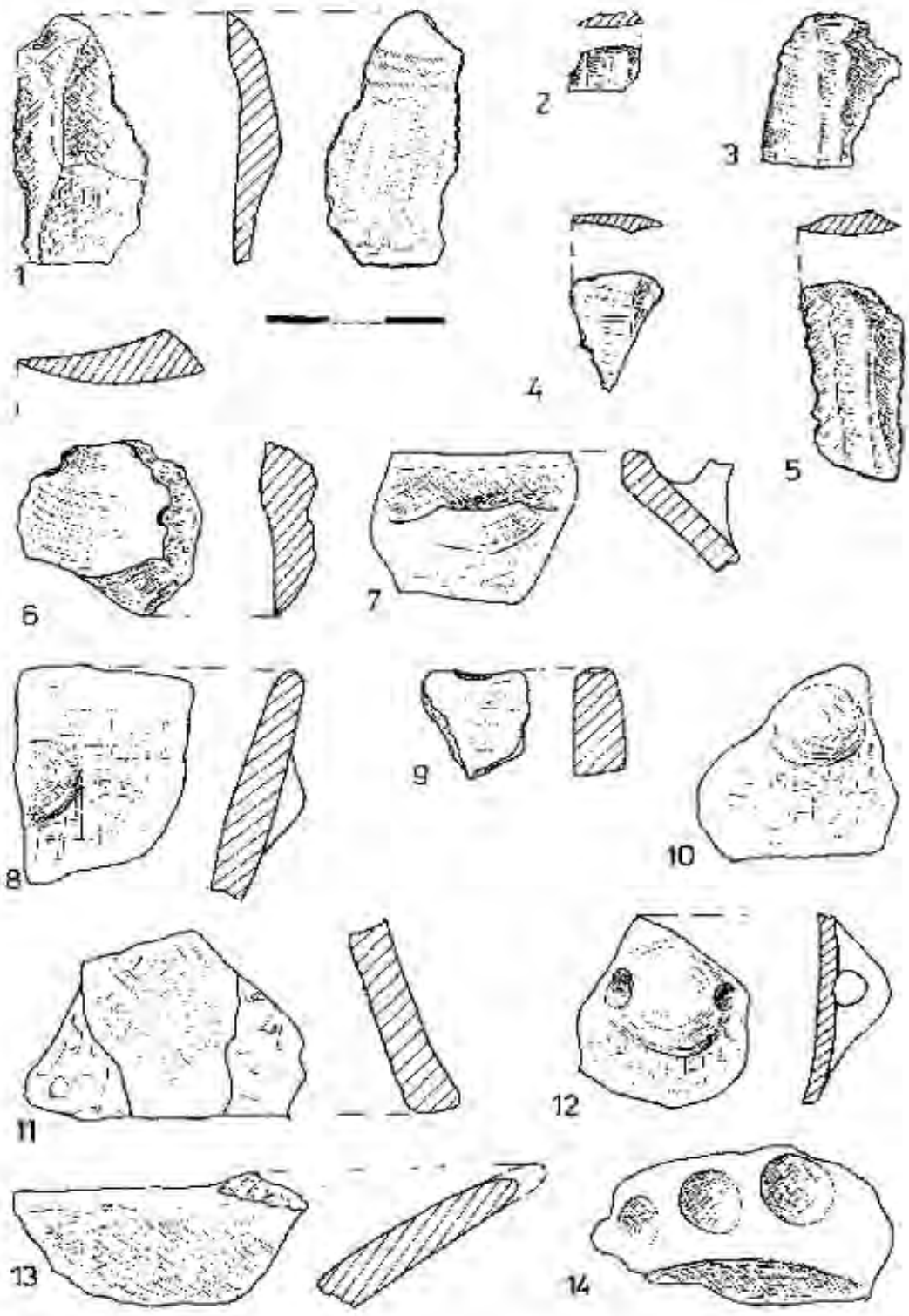

Fig. 2. Bicaz - Igoaie. Ceramică şi utilaj litic, neolitic.

https://biblioteca-digitala.ro

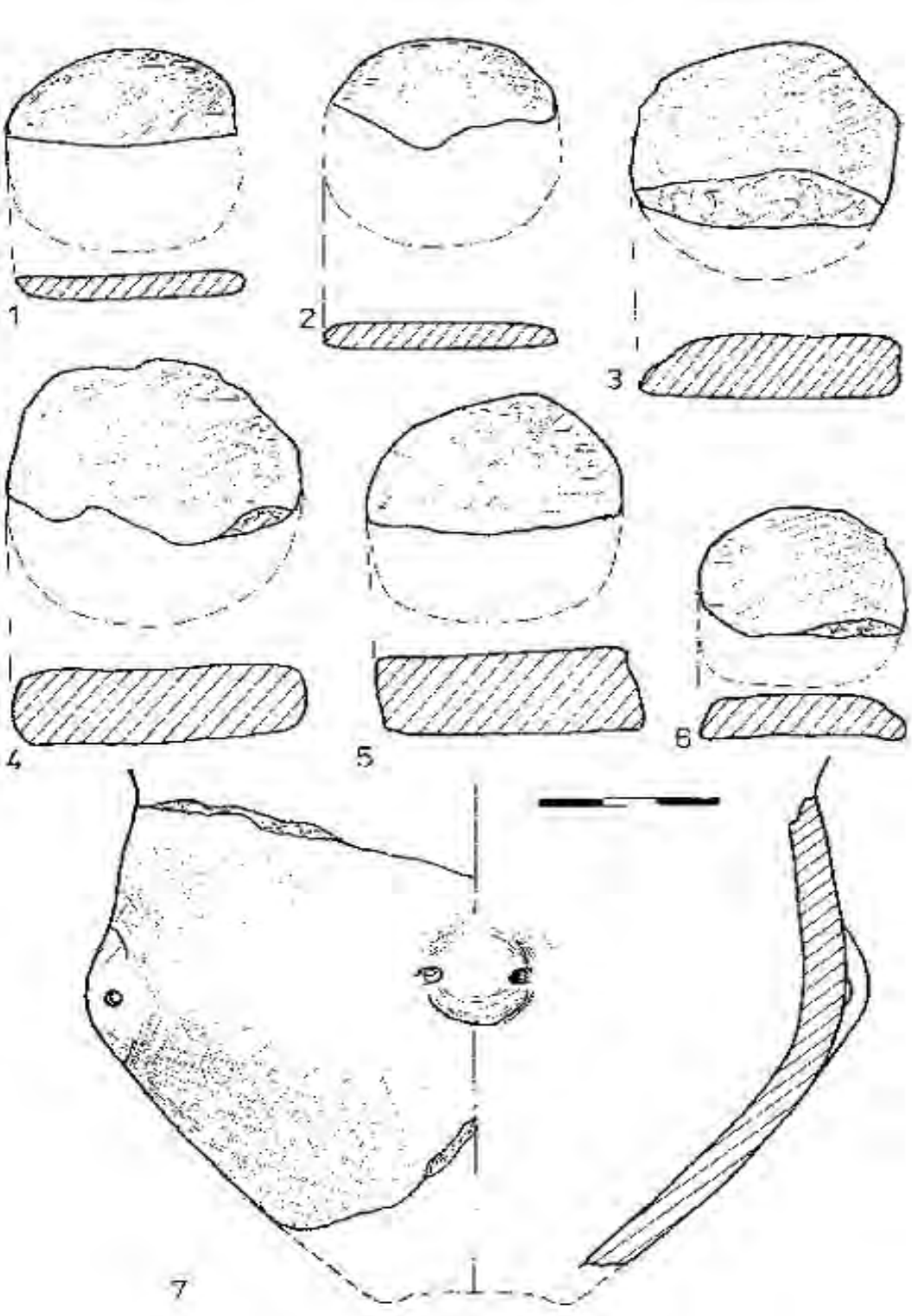

Fig. 3. Bicaz - Igoaie. Ceramică neo-eneolitică

https://biblioteca-digitala.ro

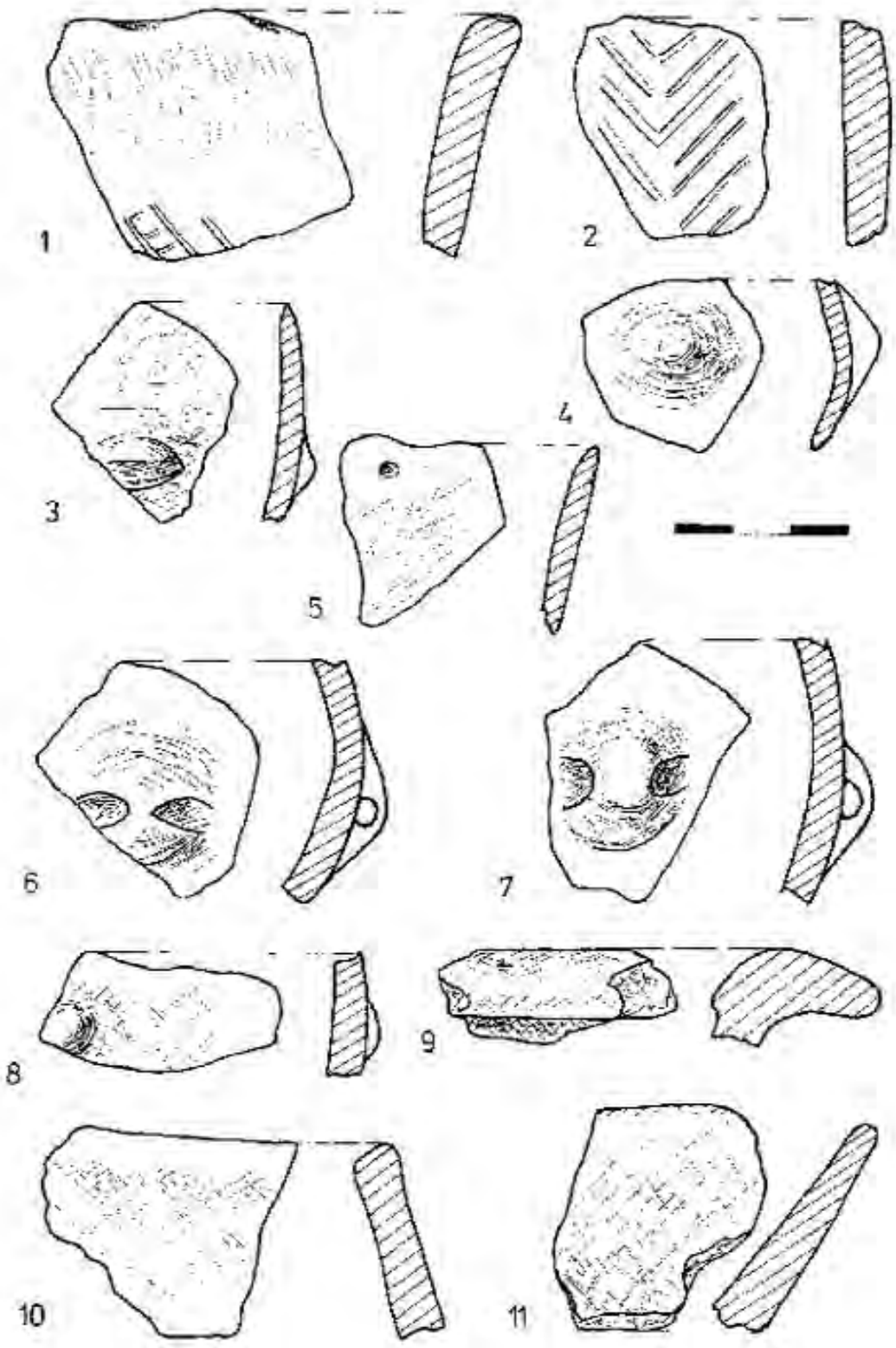

Fig. 4. Bicaz - Igoaie. Ceramică neo-eneolitică.

https://biblioteca-digitala.ro

ASPECTE DE VIAŢĂ ECONOMICĂ ÎN NEOLITICUL DIN SĂLAJ

Sanda Băcueţ-Crişan

Cunoaşterea aspectelor materiale a comunităţilor neo-eneolitice este un prim pas în schiţarea unei imagini asupra vieţii acestor comunităţi. În abordarea problemelor de viaţă economică suntem de multe ori nevoiţi să ne oprim asupra unor ipoteze. Dacă elementele de viaţă spirituală pot fi uneori întrevăzute din analiza ritului şi ritualului de înmormântare, a manifestărilor care potrivit concepţiei noastre pot fi încadrate în noţiunea de artă, pentru viaţa cotidiană informaţiile pot fi extrase din analiza materialelor utilizate de comunităţi.

Acordarea unei mai mari importanţe în ultimele decenii informaţiilor aduse de alte ramuri ale ştiinţei au adus un plus de siguranţă în abordarea acestor probleme. Ne referim în special la analizele paleontologice, arheozoologice şi petrografice, analize fizico-chimice pe ceramică.

Pentru judeţul Sălaj aceste analize sunt de abia la început oferind totuşi unele date importante despre industria litică şi economia animalieră. Studiul este în concordanţă cu nivelul cercetărilor arheologice, pentru perioada neo-eneolitică de multe ori materialele supuse analizei provin din periegheze şi mai puţin din cercetări sistematice. În elaborarea acestui studiu am pornit tot de la unele elemente date de materialele recoltate în urma unor cercetări de suprafaţă realizate de foşti sau actuali membri ai colectivului MIAZ la care se adaugă elemente noi date de ultimele cercetări arheologice. Ne vom referi în special la materialul litic care provine din aşezarea neolitică timpurie de la Zăuan (Starcevo - Criş IIIB-IV A) şi aşezările neoliticului târziu de la Răstolţu Mare, Buciumi, Bocşa şi Pericei.

În repertoriul epocii pietrei din Sălaj realizat de E. Lakó sunt prezentate pentru Răstolţu Mare nu mai puţin de şapte puncte cu descoperiri aparţinând neoliticului târziu şi eneoliticului -”Calea Oilor”-aşezare Tiszapolgár (LAKÓ 1981, 55). Din hotarul satului provin numeroase obiecte litice în special dălţi (21piese), topoare perforate, microlite şi deşeuri de prelucrare. O situaţie similară este întâlnită la Buciumi unde de asemenea într-un context neolitic târziu şi eneolitic au apărut numeroase unelte din piatră (topoare şi dălţi).

https://biblioteca-digitala.ro

Altă aşezare cunoscută prin numărul mare de dălţi şi topoare descoperite este cea de la Pericei"Keller Tag", aşezare de mari dimensiuni care aparţine de asemenea neoliticului târziu, un orizont contemporan cuprima etapă de la Suplacu de Barcău (BĂCUEŢ 2001, 51). Cercetările de suprafaţă dar şi ultimele săpături arheologice au dus la descoperirea a peste 100 de unelte din piatră şlefuită la care se adaugă numeroase lame şi deşeuri de silex, obsidian, calcedonie şi opal. Din cele peste 100 de unelte, numai două prezintă gaură de înmănuşare, ambele fiind fragmentare, la una dintre ele perforarea nu a fost definitivată, piesa fiind deteriorată în timpul operaţiunii (Pl.II, 1-2).

În cele 8 locuinţe neolitice cercetate la Pericei au fost descoperite numai 2 piese din os, ceea ce denotă puţina importanţă acordată prelucrării acestei materii.

Un număr mare de piese au fost identificate la Bocşa"Pietriş" (Pl.I) deşi cercetările au fost de mică anvergură (BĂCUEŢ 2001, 51-52).

O parte din piesele descoperite în aceste staţiuni au fost supuse analizei petrografice. Din păcate nu avem analize efectuate pe unelte din piatră şlefuită (daltă sau topor) ci numai pentru unelte cioplite. Cel mai complet examen a fost efectuat asupra pieselor de la Zăuan. Se constată astfel predominarea obsidianei - 77,3%, urmată de calcedonie şi opal. Prezenţa nucleelor de obsidian în aşezare denotă prelucrarea pe loc a uneltelor. Din totalul materialului de obsidian analizat, 42,59% sunt piese finite, restul fiind bulgări sau deşeuri de prelucrare (MAXIM, MOGOŞ, LAKÓ 1995, 11). Altele, cum sunt cele confecţionate din jasp,cuarţit şi hidrofan, au fost aduse la Zăuan sub formă de piese finite (MAXIM, OLTEAN, LAKÓ 1993, 49). Din punct de vedere macroscopic au fost separate 10 tipuri de obsidian. S-a identificat obsidianul de Melos, de tip " Călineşti" şi un obsidian semitransparet fumuriu (MAXIM, MOGOŞ, LAKÓ 1995, 12).Tot aşezarea de la Zăuan ne poate da informaţii preţioase in privinţa unui alt aspect al vieţii economice, creşterea animalelor, întreg materialul osteologic descoperit în cadrul cercetărilor (destul de puţin) fiind supus analizei (analize Diana Bindea, Muzeul Naţional de Istorie a Transilvaniei Cluj Napoca). Din totalul materialului osteologic cercetat, 85,62% reprezintă specii de animale domestice. Pe primul loc în cadrul acestor specii se situează bovinele (*Bos taurus*), urmate de ovicaprine (*Ovis aries* şi *Capra hircus*). Porcul domestic este reprezentat de un număr extrem de redus de fragmente. Dintre speciile sălbatice cel mai bine reprezentat este cerbul (*Cervus elaphus*), urmat de mistreţ (*Sus scrofa ferrus*).

https://biblioteca-digitala.ro

Analizele osteologice efectuate pentru aşezări aparţinând aceleeaşi etape (Starcevo-Criş IVA) din Banat au arătat aceeaşi predominare în cadrul economiei animaliere a bovideelor urmate de ovine şi suine (EL SUSI 1996, 34-35).

Aşezarea de la Zăuan este singura aşezare neolitică din Sălaj pentru care s-a analizat materialul osteologic. Analizele efectuate pentru aşezarea de la Zăuan, la care se adaugă observaţiilr arheologice ne indică următorul tablou economic: cultivarea plantelor (prezenţa degresantului din pleavă, râşnitele găsite în aşezare), creşterea animalelor, în special bovine şi ovicaprine, prelucrarea pietrei cioplite. Faptul că din totalul pieselor de obsidian numai una este din obsidian de Melos (MAXIM, MOGOŞ, LAKÓ 1995, 12) ne indică orientarea comunităţii spre alte surse mai accesibile, în condiţiile în care legăturile cu sudul nu mai au aceeaşi intensitate.

Spre deosebire de uneltele din piatră cioplită sau şlefuită cele din os sunt foarte slab reprezentate, fiind descoperite doar câteva spatule şi străpungătoare (LAKÓ 1978, 12).

Răstolţu Mare este cunoscut prin predominarea pieselor din calcedonie cenuşie - bulgări, resturi de nuclee şi deşeuri de prelucrare. La Buciumi este prezentă de asemenea calcedonia cenuşie 89,9% din materialul cioplit fiind cunoscute şi aici deşeuri ale prelucrării. Spre deosebire de cele două staţiuni mai sus amintite, la Bocşa nu mai apare calcedonia cenuşie, caracteristică pentru această aşezare este prezenţa obsidianului şi opalului (MAXIM, OLTEANU, LAKÓ 1993, 50). Staţiunile de la Răstolţu Mare şi Buciumi sunt apropiate şi de aceea a fost presupusă existenţa unei surse de materii prime folosite şi exploatate în neo-eneolitic, probabil prin ateliere specializate (MAXIM, OLTEANU, LAKÓ 1993, 50).

Toate aceste date ne îndreptăţesc, cel puţin la nivelul actual de cunoaştere a problemei, la presupunerea existenţei în perioada neoliticului a unor ateliere de prelucrare a pieselor şi a unor meşteri specializaţi în producerea anumitor tipuri de unelte, cum ar fi dălţile (Pl. V, VII, VIII, 1-2, 4-6), topoarele (Pl.III, 1-3; IV, 1, 3;VI, 2, 4) şi zdobitoare (Pl. IV, 2, 4) în aşezarea de la Pericei”Keller Tag” De altfel aceste cazuri nu sunt singulare. În urma cercetărilor sistematice întreprinse în aşezarea aparţinând neoliticului târziu de la Suplacu de Barcău, punctul “Corău” a fost descoperit un număr mare de unelte din piatră şlefuită. S-a presupus că aşezarea de aici a fost specializată în prelucrarea uneltelor din

https://biblioteca-digitala.ro

piatră şlefuită destinate nu numai necesităţilor proprii dar şi schimbului cu alte comunităţi (IGNAT 1998, 33-34).

În staţiunea de la Tăşad, punctul "Cetăţeaua" (IGNAT 1998, 25, 37), atribuită aceluiaşi orizont de tip Suplacu de Barcău, săpăturile sistematice au relevat în zona centrală a platoului o concentrare de lame şi aşchii de obsidian. S-a presupus existenţa unui atelier de prelucrare din obsidian a vârfurilor de săgeţi descoperite în număr mare în aşezare (POP 1996, 9-10). Caracteristicile materialului au indicat trei posibile surse de proveniență - o sursă sudică pentru obsidianul semitransparent fumuriu; Munţii Oaş- Tokay, depuneri la Homorodu de Sus, Galoşpetreu, Văşad, Cubulcut; obsidian negru de tip Melos (POP 1996, 9).

Existenţa unor ateliere în cadrul comunităţilor este dovedită începând cu neoliticul timpuriu dacă ne gândim la descoperirea unei întregi baterii de cuptoare de ceramică la Cârcea (NICA 1977, 30-31). Una dintre cele mai noi descoperiri Starcevo-Criş este aşezarea de la Călineşti Oaş, "Dîmbul Sfintei Marii". Prezenţa în număr impresionant de mare a pieselor din piatră cioplită (în special opaluri) l-a făcut pe descoperitor să presupună o comunitate specializată în producerea şi comercializarea utilajului litic cioplit (NÉMETI, ASTALOŞ 2001, 60).

Putem presupune existenţa unor zone speciale în aşezări sau în apropierea aşezărilor, unde se desfăşurau diferite activităţi economice. Exemplu ar putea fi descoperirea unui complex legat de cultivarea plantelor la Cuceu, "Valea Bochii" (BĂCUEŢ-CRIŞAN 2000, 12). În acest caz, aşezarea era situată pe terasa înaltă a pârâului Mirşidului, iar complexul a fost descoperit în zona de luncă, neexistând în zonă alte materiale neolitice. Printre complexele medievale (sec.VIII-IX) au apărut şi urmele unui complex neolitic. Precizăm faptul că în cei aproximativ 120 m săpaţi nu a fost descoperit nici un fragment ceramic neolitic, toate materialele concentrându-se în S VII (caroul 1-4) şi caseta deschisă pe latura nordică a secţiunii. Nu am reuşit conturarea pe orizontală, complexul fiind afectat atât de arături cât şi de un mic şanţ de drenare a apei. Materialul constă în fragmente ceramice, 12 zdrobitoare, câteva mici aşchii de obsidian şi o dăltiţă. Fragmentele ceramice provin în general de la vase de uz comun. Ca degresant a fost utilizat mâlul. Pe unele fragmente se mai păstrează urmele unui slip de culoare cărămizie. Ca decor unic apar butonii rotunzi.

https://biblioteca-digitala.ro

În urma unei periegheze efectuate în zonă, am identificat o aşezare neolitică pe o terasă înaltă situată deasupra aşezării medievale. Materialul ceramic recoltat cu această ocazie este de aceeaşi factură ca şi cel descoperit în săpătură. Situarea complexului în zona de luncă, numărul mare de zdrobitoare (12, prezentând toate urme de utilizare), lipsa altor elemente care ar indica o locuinţă, ne-a determinat să considerăm descoperirea ca fiind o anexă legată de cultivarea plantelor.

În privinţa datării avem prea puţine elemente cu care putem opera, fapt datorat şi lacunarelor informaţii privind perioada neo-eneolitică în Sălaj. Utilizarea mâlului ca degresant este o caracteristică care apare la sfârşitul neoliticului timpuriu, cultura Criş, în zone aflate în afara ariei de răspândire a culturii Vinča (LAZAROVICI, NÉMETI 1983, 26). Acest procedeu se generalizează pentru ceramica neoliticului târziu din nord-vestul României (LAZAROVICI 1986, 18). Tipul de vas identificat, castronul cu buză dreaptă şi pereţii arcuiţi nu poate constitui un element de datare, această formă fiind în uz pe întreaga perioadă a neoliticului dezvoltat şi târziu. Opinăm totuşi pentru atribuirea descoperirii neoliticului târziu, probabil unui grup tisoid.

Lipsa cercetărilor sistematice în aşezările neo-eneoliticului din Sălaj a făcut dificilă susţinerea existenţei unor ateliere specializate în producerea unor tipuri de unelte, dar ne putem gândi la apariţia unor meşteri specializaţi, care realizau diverse piese pentru uzul comunităţii şi nu numai. La o sumară comparaţie între comunităţile neoliticului timpuriu şi târziu se remarcă raritatea pieselor din piatră şlefuită pentru neoliticul timpuriu. În schimb, în neoliticul dezvoltat numărul pieselor creşte considerabil în funcţie de necesităţile şi poziţia naturală a acestor staţiuni.

Deşi materialul litic constituie o importantă mărturie a vieţii economice din neo-eneolitic, cercetarea acestor aspecte este îngreunată de lipsa sau raritatea dovezilor privind funcţionalitatea lor. Pentru unele unelte putem presupune rolul funcţional, exemplul unor lame, topoare, râşniţe, pandantive etc. Există însă şi piese cărora, datorită dimensiunilor reduse, nu le putem bănui utilizarea. Este şi cazul unor dăltiţe (denumirile sunt convenţionale) de dimensiuni foarte mici, care nu credem că au fost utilizate singular ci mai degrabă constituiau partea activă a unei piese mai mari. Un alt prag care trebuie trecut este cel referitor la materia primă şi sursa de provenienţă a acesteia. Uneori această sursă era în apropiere, cazul uneltelor de piatră descoperite la Suplacu de Barcău (IGNAT 1998, 34).

https://biblioteca-digitala.ro

Aici s-a constatat că uneltele au fost lucrate pe loc în aşezare, din rocă locală provenită din albia Barcăului.În alte cazuri materia primă a fost adusă de la distanţe apreciabile - Melos- numai relaţiile de schimb dintre comunităţi făcând posibil acest lucru.

După cum am mai precizat, pentru zona judeţului Sălaj cercetările sunt abia la început, acest stadiu reflectând nivelul cunoaşterii comunităţilor neo-eneolitice din zonă.

BIBLIOGRAFIE

BĂCUEŢ-CRIŞAN 2000	S. Băcueţ Crişan, Noi descoperiri preistorice în judeţul Sălaj, ActaMP XXIII, I, 2000, 9-28.
EL SUSI 1996	G. El Susi, Vânători, pescari şi crescători de animale în Banatul mileniilor VII.Ch.-I.d.Ch, Timişoara, 1996.
IGNAT 1998	D. Ignat, Grupul cultural neolitic Suplacu de Barcău, Timişoara, 1998.
LAKÓ 1978	E. Lakó, Raport preliminar de cercetare arheologică efectuată în aşezarea neolitică de la Zăuan (judeţ Sălaj) în anul 1977, ActaMP II, 1978, 11-16.
LAKÓ 1981	E. Lakó, Repertoriul topografic al epocii pietrei şi a perioadei de tranziţie spre epoca bronzului în judeţul Sălaj, ActaMP V, 1981, 37-119.
LAZAROVICI, NÉMETI 1983	Gh. Lazarovici, I. Németi, Neoliticul dezvoltat din nord- vestul României (Sălajul, Sătmarul şi Clujul), ActaMP VII, 1983, 17-60.
LAZAROVICI 1986	Gh. Lazarovici, Neoliticul târziu în nord-vestul României (Sălajul, Clujul, Bihorul, Sătmarul), ActaMP X, 1986, 15-46.
MAXIM, OLTEANU, LAKÓ 1993	Z. Maxim, F. Oltean, E. Lakó, Despre industria litică din judeţul Sălaj. Un model de litotecă, ActaMP XVII, 1993, 9-56.
MAXIM, MOGOŞ, LAKÓ, 1995	Z. Maxim, L. Mogoş, E. Lakó, Prelucrarea arheometrică a obsidianului de la Zăuan, ActaMP XIX, 1995, 11-16
NÉMETI, ASTALOŞ,	I. Németi, C. Astaloş, Călineşti- Oaş, CronCercArh, Campania

https://biblioteca-digitala.ro

2001 2000, Suceava, 2001, 60.

NICA 1977 M. Nica, Nouvelles donnes sur le neolithique ancien d'Oltenie, Dacia N.S. 21, 1977, 13-53.

POP 1996 S. Pop, Consideraţii privind un posibil atelier neo-eneolitic de prelucrat piese mici de obsidian de la Tăşad (jud. Bihor), StComSatu Mare XIII, 1996, 9-10.

https://biblioteca-digitala.ro

ASPECTS OF ECONOMICAL LIFE IN THE NEOLITHIC SETTLEMENTS FROM SĂLAJ COUNTY

(Abstract)

In this article the author presents some aspects of the economical life in the neolithic settlements. It is about the stone tools industry.

The archaeological material was discovered in Sălaj County, in some neolithic settlements: Bocşa *"Pietriş",* Pericei *"Keller Tag"*, Zăuan, Răstolţu Mare and Buciumi. The most important artefacts were discovered at Bocşa *"Pietriş"* and Pericei *"Keller Tag".*

These settlements can be dated in the Late neolithic period, except Zăuan who was dated in Early neolithic period.

LIST OF PLATES

Pl. I. Bocşa *"Pietriş".* Stone tools.

Pl. II. Pericei *"Keller Tag".* Axes (1-2) and arrow head (3).

Pl. III. Pericei *"Keller Tag".* Stone tools.

Pl. IV. Pericei *"Keller Tag".* Stone tools.

Pl. V. Pericei *"Keller Tag".* Stone tools.

Pl. VI. Pericei *"Keller Tag".* Stone tools.

Pl. VII. Pericei *"Keller Tag".* Stone tools.

Pl. VIII. Pericei *"Keller Tag".* Stone tools.

Pl. IX. Pericei *"Keller Tag".* Stone tools.

Pl. X. Pericei *"Keller Tag".* Stone tools.

Pl. XI. Pericei *"Keller Tag".* Stone tools.

https://biblioteca-digitala.ro

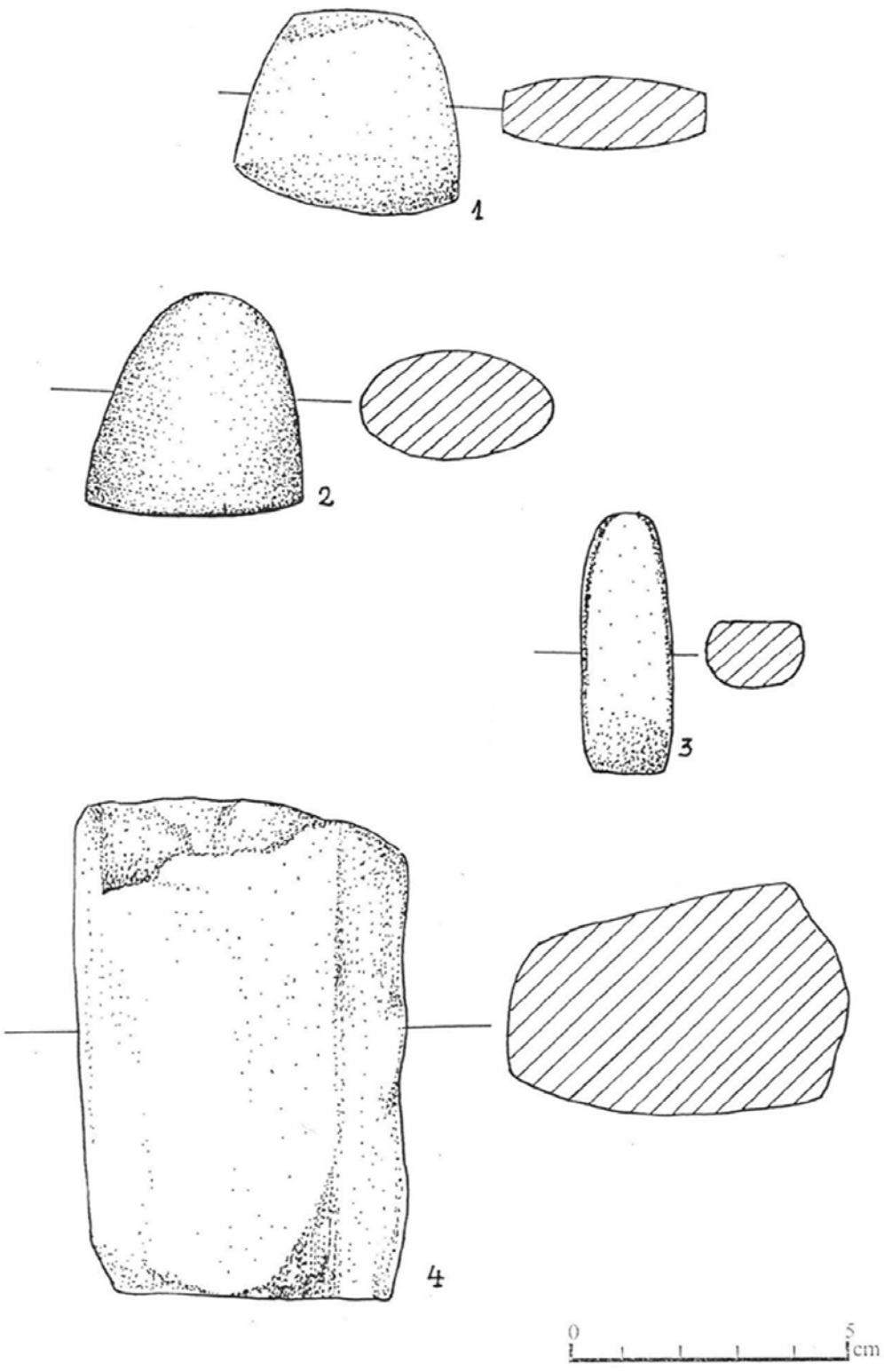

Pl. I. Bocşa „ *Pietriş*"

https://biblioteca-digitala.ro

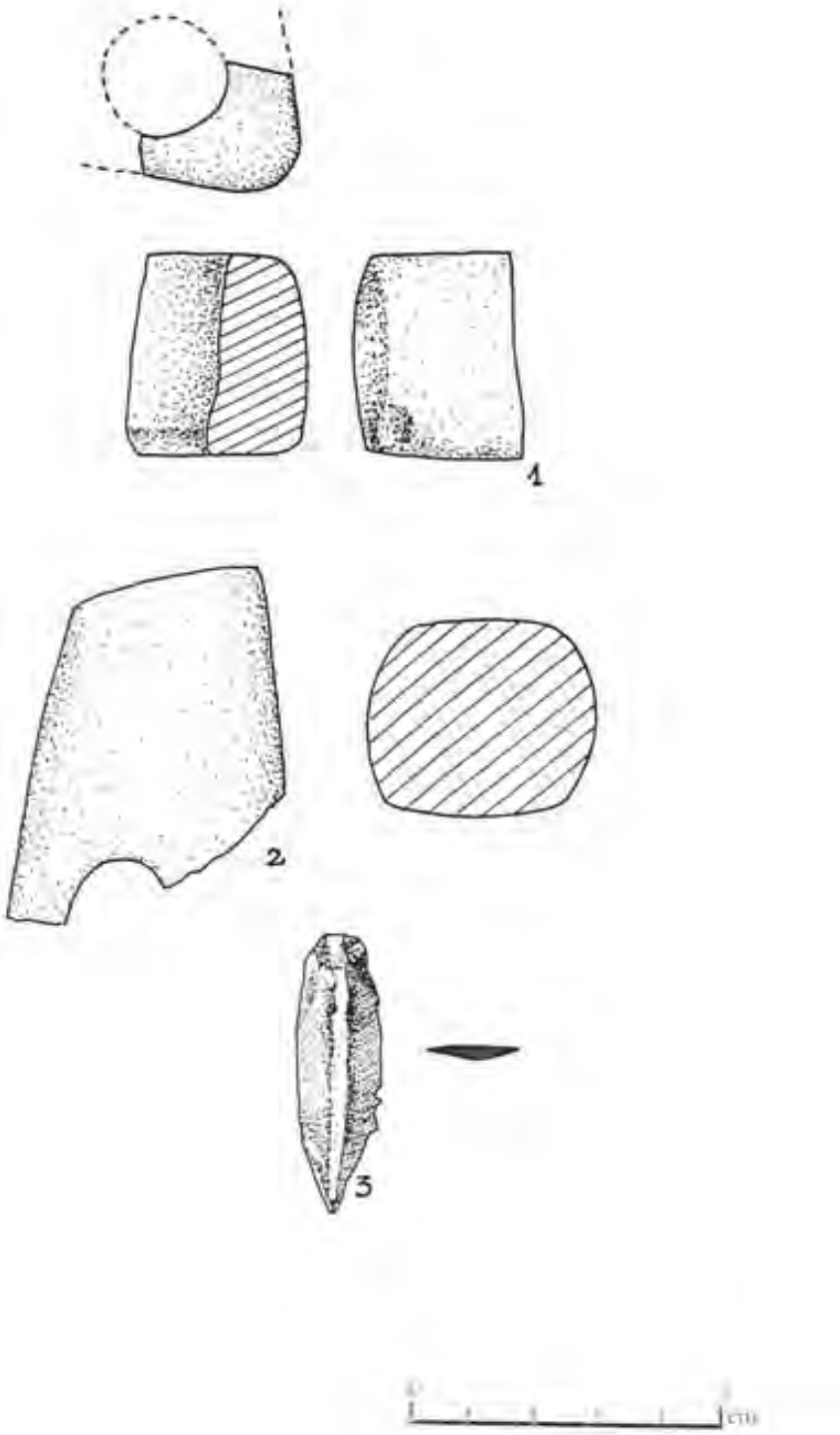

Pl. II. Pericei „*Keller Tag*"

https://biblioteca-digitala.ro

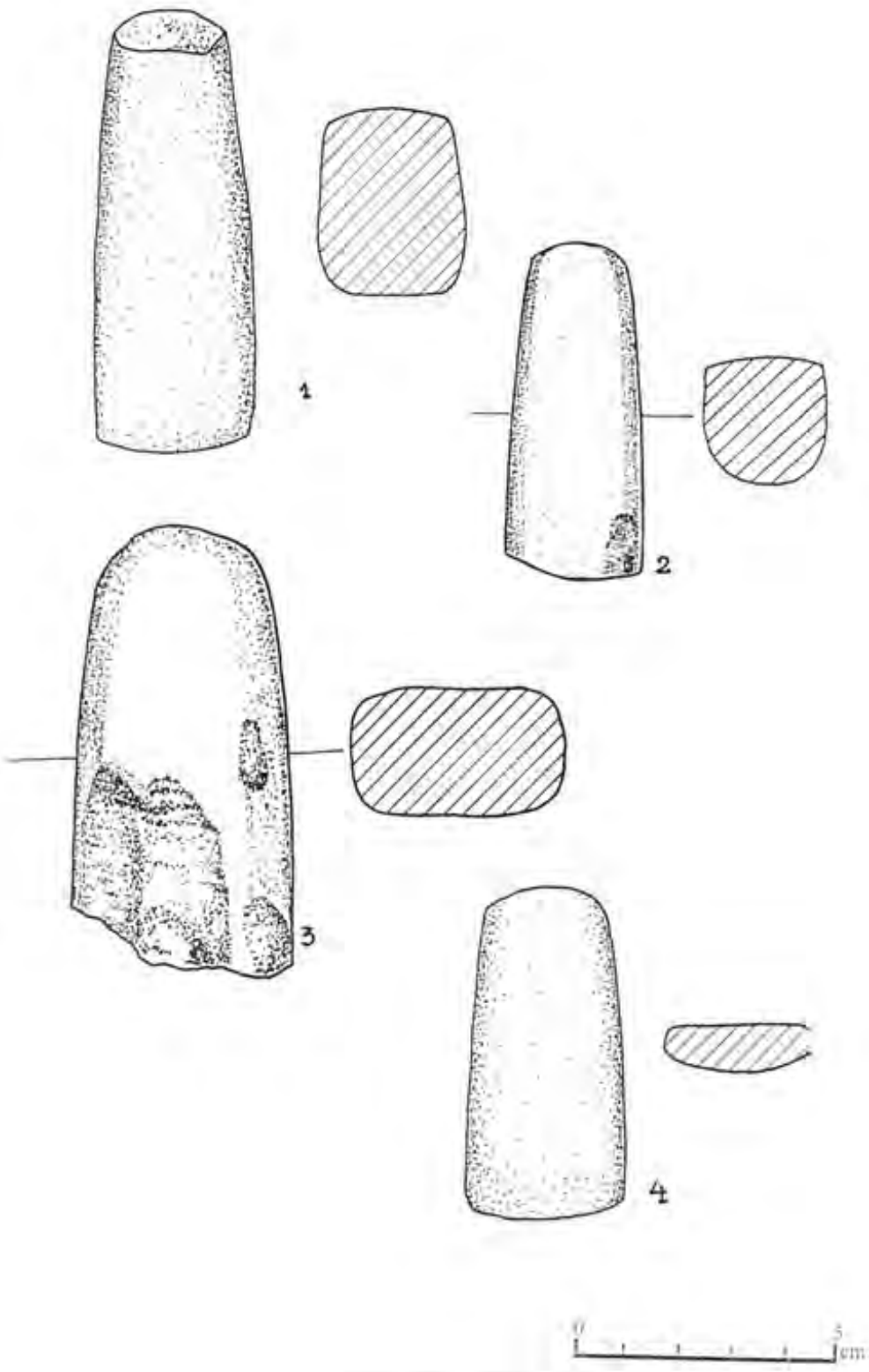

Pl. III. Pericei „ *Keller Tag*"

https://biblioteca-digitala.ro

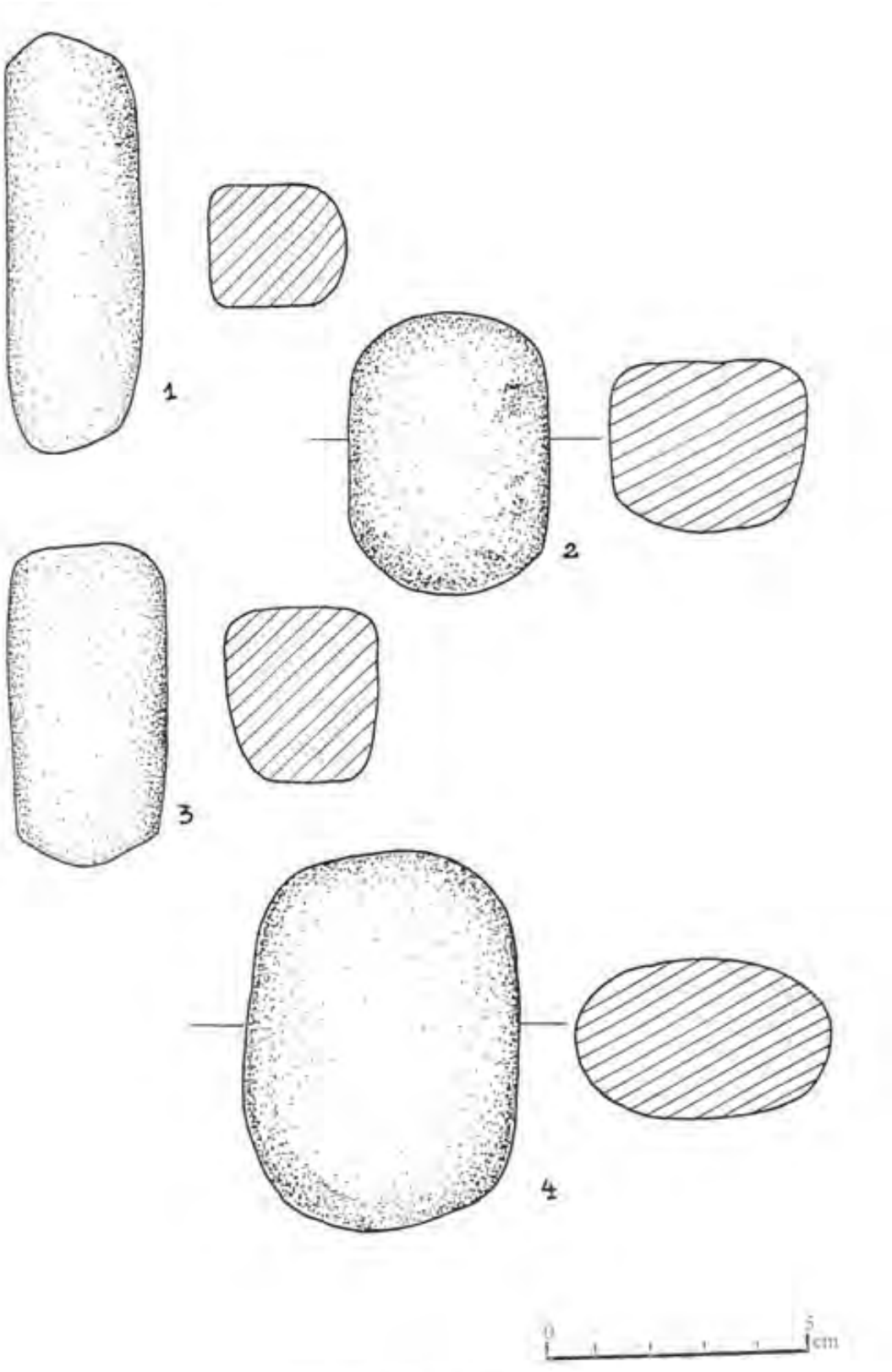

Pl. IV. Pericei „ *Keller Tag*"

https://biblioteca-digitala.ro

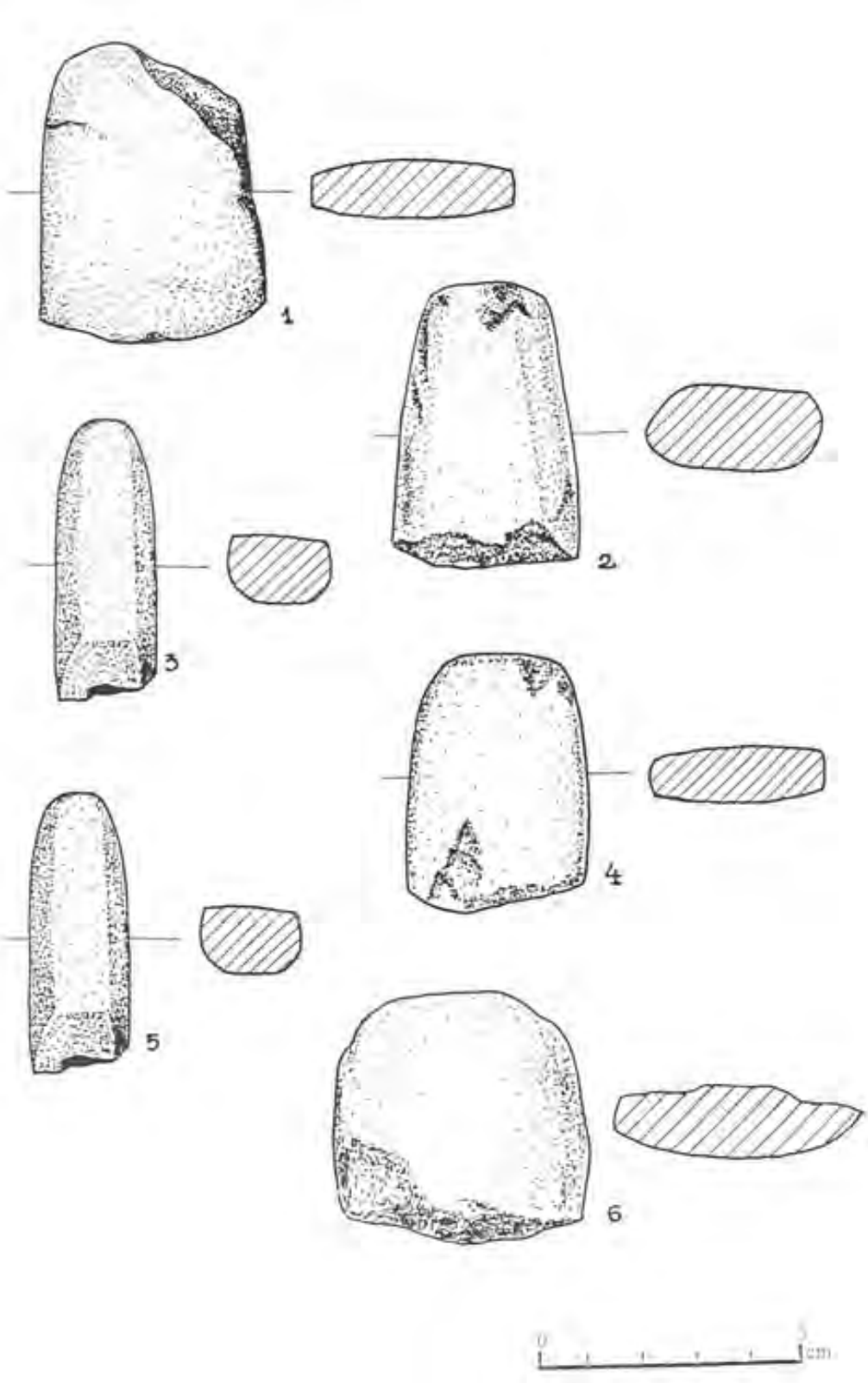

Pl. V. Pericei „ *Keller Tag*"

https://biblioteca-digitala.ro

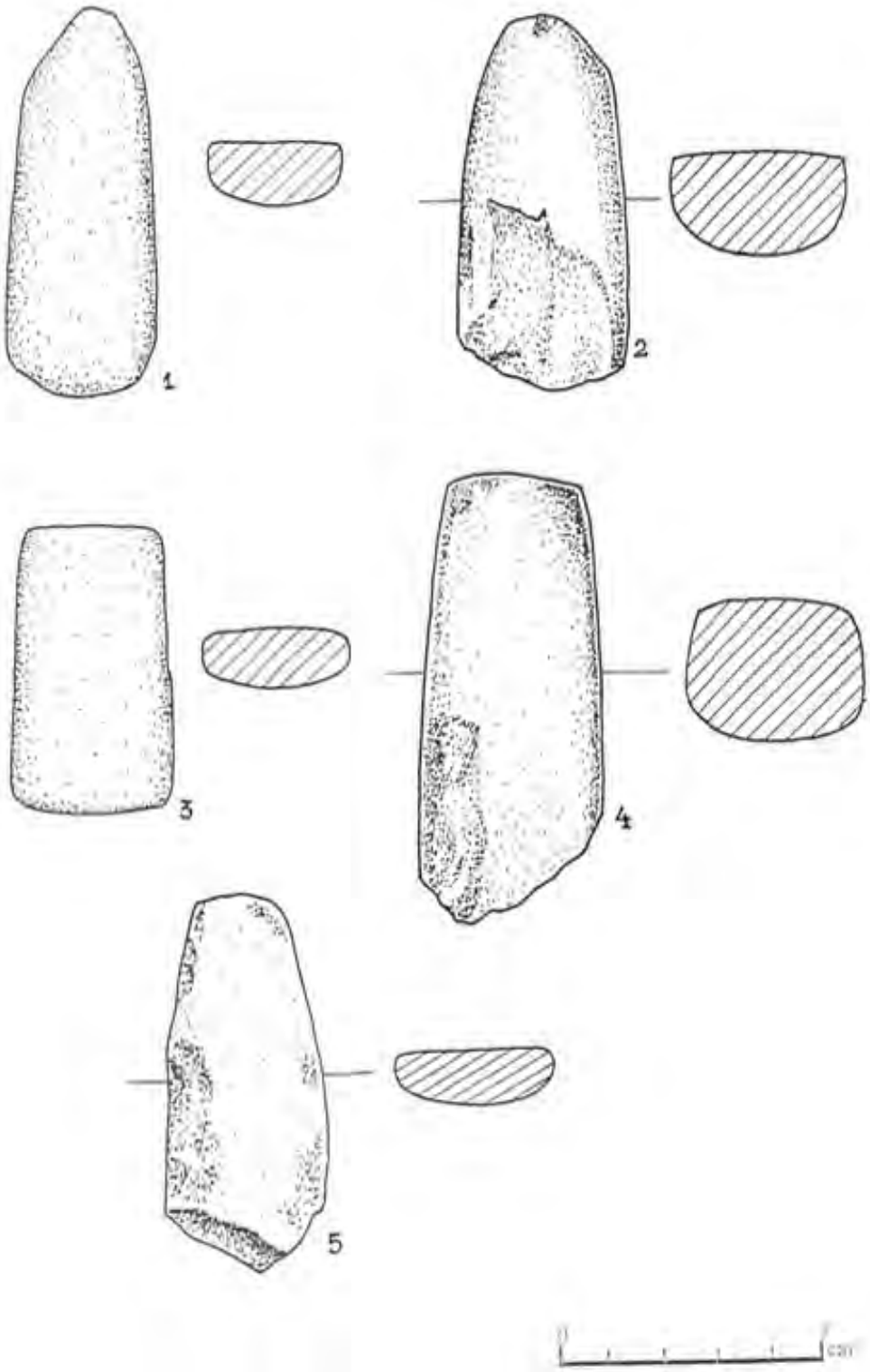

Pl.VI. Pericei „ *Keller Tag*"

https://biblioteca-digitala.ro

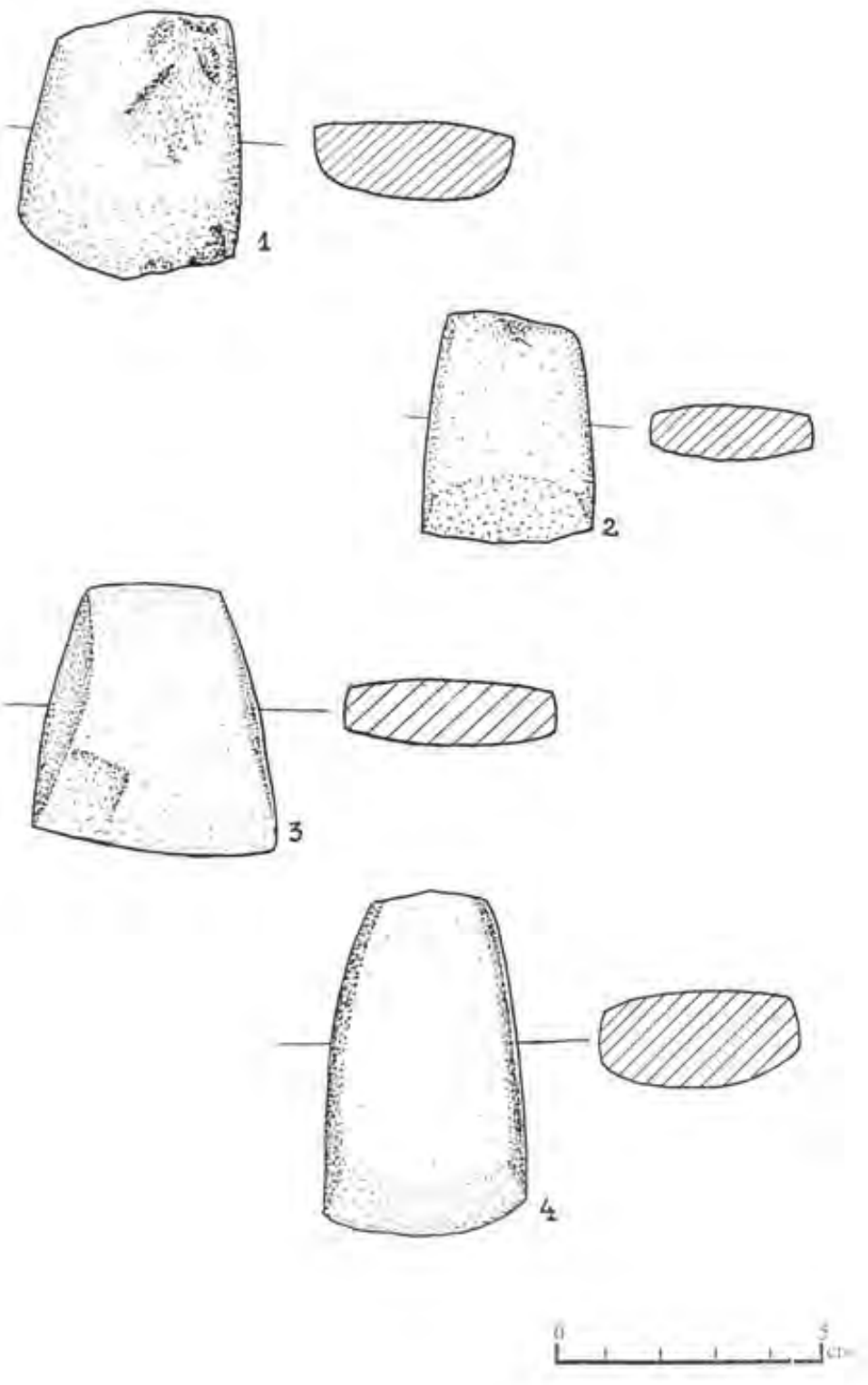

Pl. VII. Pericei „ *Keller Tag*"

https://biblioteca-digitala.ro

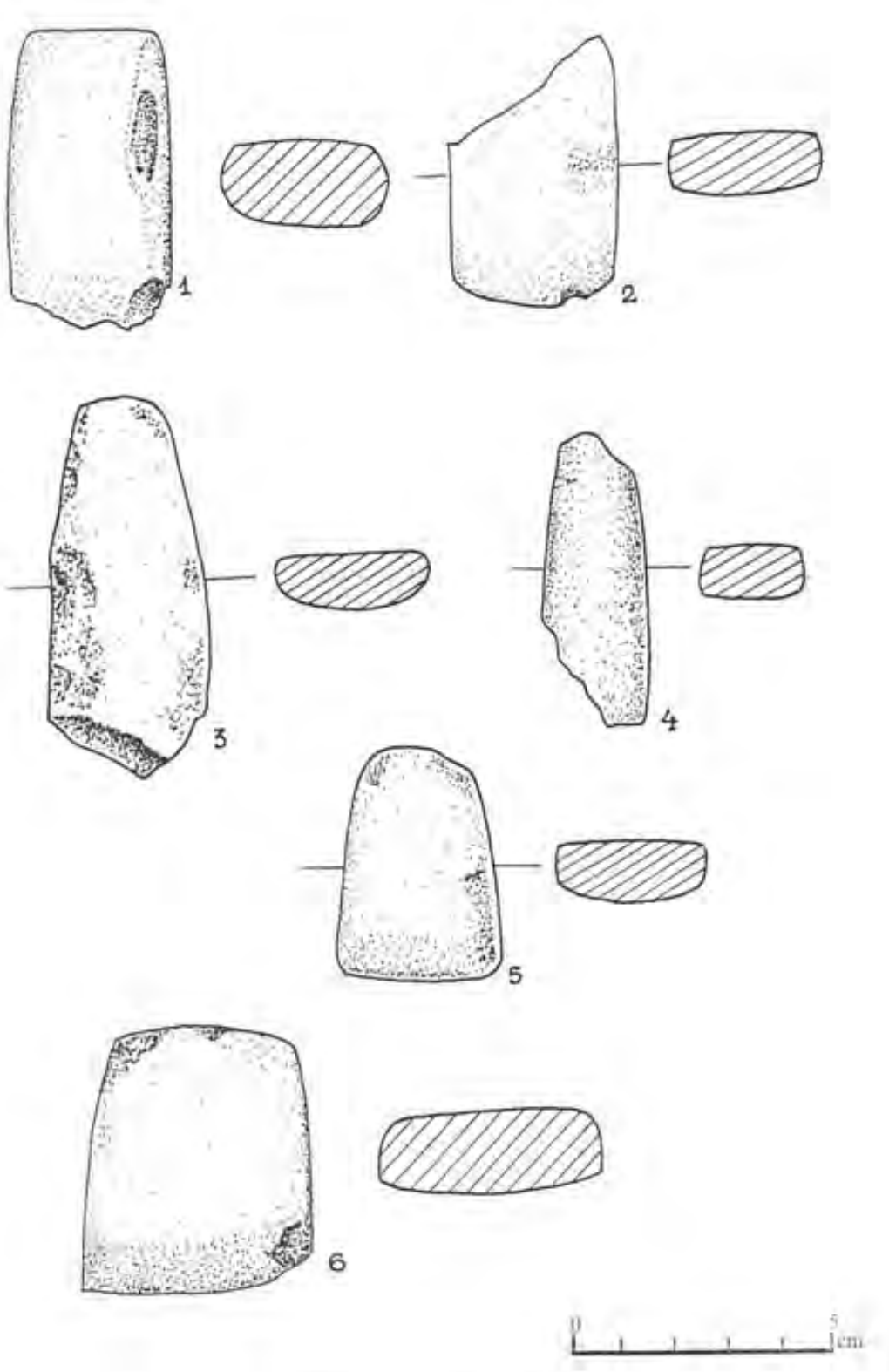

Pl. VIII. Pericei „ *Keller Tag*"

https://biblioteca-digitala.ro

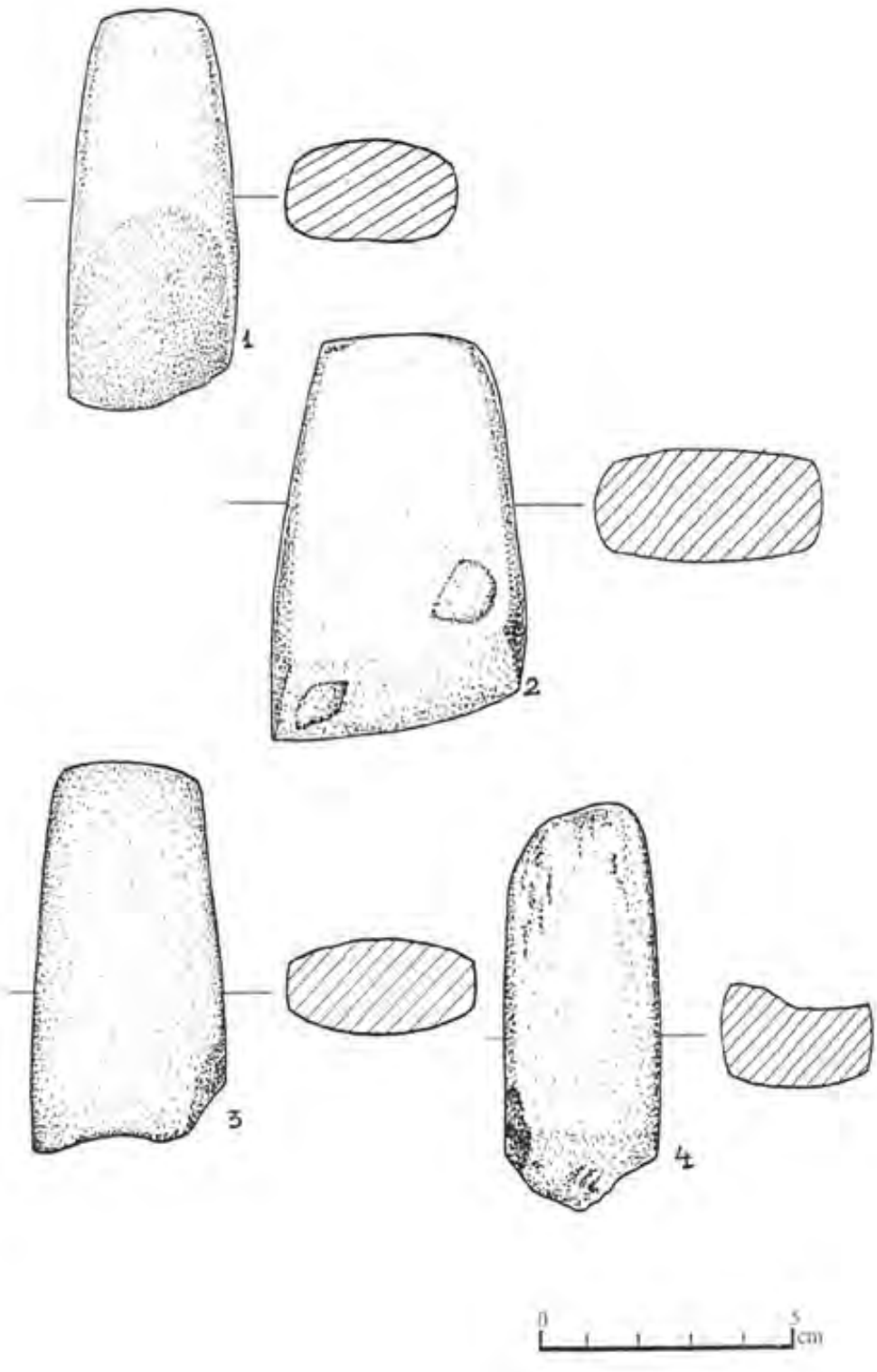

Pl. IX. Pericei „*Keller Tag*"

https://biblioteca-digitala.ro

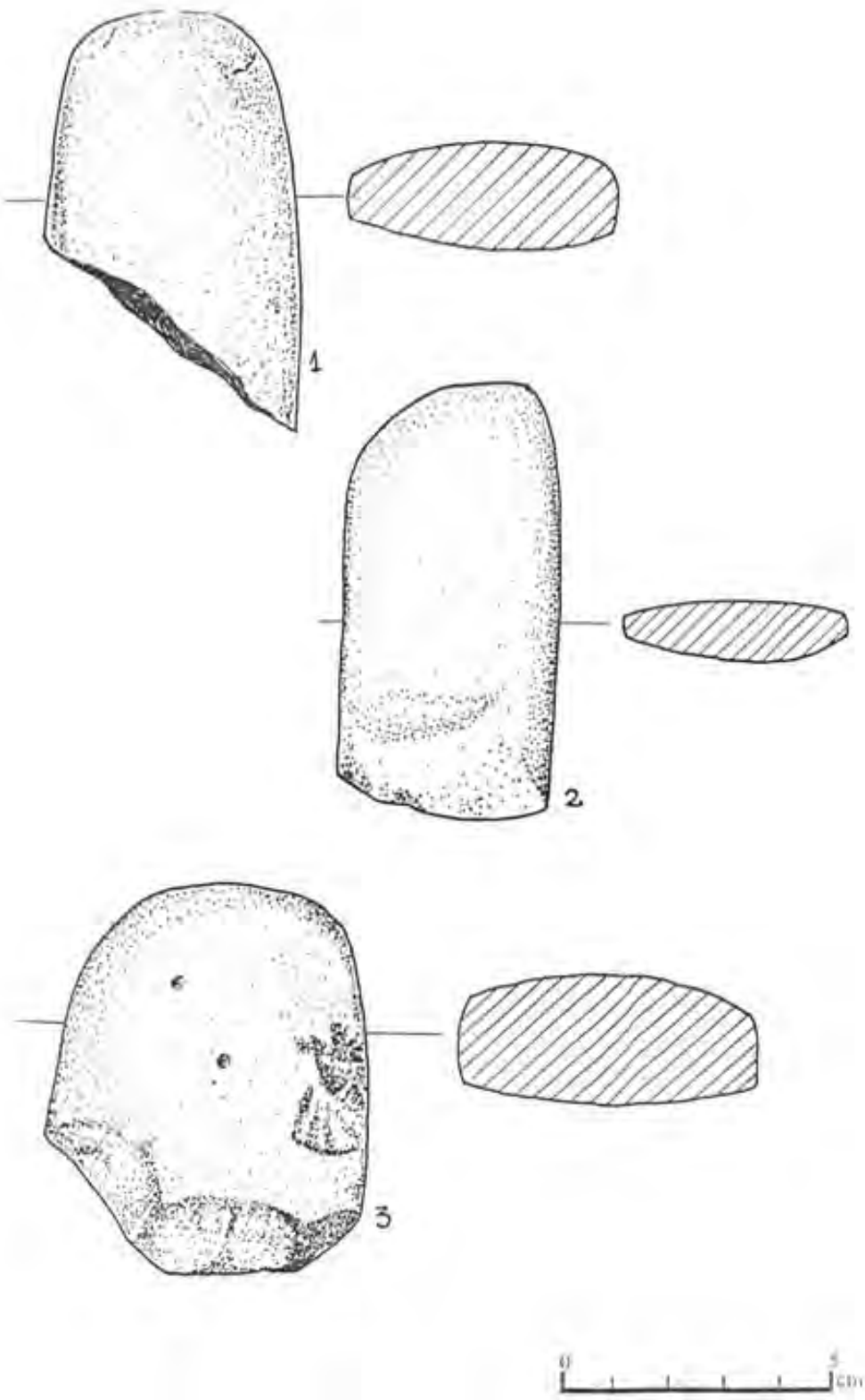

Pl. X. Pericei „ *Keller Tag*"

https://biblioteca-digitala.ro

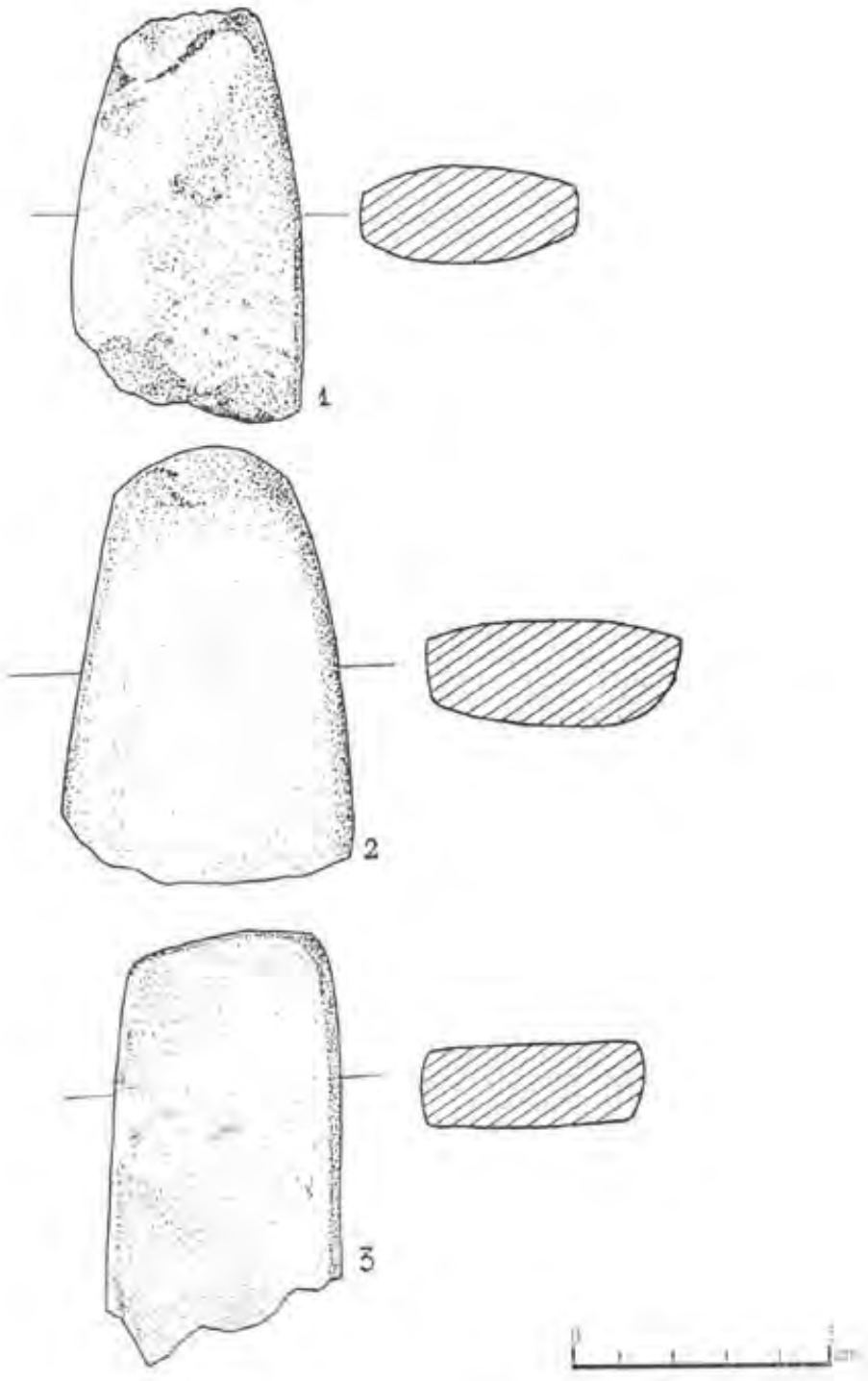

Pl. XI. Pericei „*Keller Tag*"

https://biblioteca-digitala.ro

TOPORUL DE CUPRU DE LA BAIA MARE

Carol Kacsó

În lucrarea sa despre dălţile şi topoarele de cupru din Ungaria, P. Patay menţiona o descoperire din împrejurimile localităţii Baia Mare, care a ajuns prin cumpărare la Muzeul Naţional din Budapesta (nr. inv. 172/1877) şi care s-a pierdut ulterior[1]. Pe baza datelor din registrul de inventar erau precizate caracteristicile de formă şi dimensiunile toporului-ciocan: "Kupferne Axt, mit einem stumpfen Ende und einem längeren Arm, ihre Schneide ist aufgebogen. Länge 13 cm, Breite an dem Ende 4,8 cm, beim Loch 6 cm, bei der Schneide 1,5-1,8 cm. Durchmesser des Loches 3,7 cm. Dicke bei dem stumpfen Ende 1,4 cm"[2]. Aceleaşi date, cu câteva inexactităţi de traducere, au fost inserate şi în monografia lui I. Mareş cu privire la metalurgia aramei în neo-eneoliticul României[3].

Ambii autori apreciau că nu mai poate fi stabilit tipul căruia i-a aparţinut toporul, în condiţiile în care el nu se regăseşte în colecţiile muzeului care l-a achiziţionat. Am încercat şi eu, fără succes, identificarea piesei în amintita colecţie. Am reuşit, în schimb, să determin tipul în care se încadra toporul de la Baia Mare, având la dispoziţie o copie în ghips a piesei. Această copie, achiziţionată de la Molnár Viktor, laborant al Muzeului Naţional din Budapesta, se află din 2 septembrie 1902 la muzeul din Baia Mare, având numărul iniţial de inventar 3711 (în prezent ea este reinventariată cu nr. 28575). In vechiul registrul de inventar al muzeului se afirma că toporul a fost descoperit într-o mină de pe Dealul Crucii. Această informaţie nu poate fi verificată, dar oricum este o indicaţie că toporul a fost descoperit chiar la Baia Mare.

Judecând după copia păstrată (fig. 1), descrierea din registrul de inventar al muzeului din Budapesta este destul de exactă. Pare destul de probabil că prin copiere anumite amănunte de formă s-au pierdut, din acest motiv este greu de precizat dacă tăişul a fost numai îndoit sau a fost şi retezat, după cum nu se mai poate spune cu siguranţă din ce motive au apărut anumite deteriorări la capătul superior uşor rotunjit al toporului.

[1] P. Patay, Kupferzeitliche Meißel, Beile und Äxte in Ungarn, PBF IX, 15, München, 1984, 100, nr. 584.
[2] *Ibidem*.
[3] I. Mareş, Metalurgia aramei în neo-eneoliticul României, Suceava, 2002, 187.

https://biblioteca-digitala.ro

Deteriorări sau poate urmele unei turnări defectuoase se aflau şi pe latura mai pronunţată a manşonului de înmănuşare. Este evident că lungimea piesei era diferită de cea indicată de P. Patay. Cea a copiei este de 23,6 cm, foarte probabil doar cu câţiva milimetri mai mult decât lungimea reală (celelalte dimensiuni măsurate sunt de asemenea puţin mai mari decât cele din registrul de inventar de la Budapesta).

Caracteristicile de formă ale toporului de la Baia Mare permit încadrarea piesei în tipul Székely-Nádudvar[4]. Acest tip de topor larg răspândit, inclusiv în întreaga Transilvania, a fost apreciat ca reprezentând un progres tipologic în comparaţie cu topoarele de tip Crestur[5]. În Ungaria el a fost atribuit culturilor Tiszapolgár şi Bodrogkeresztúr, respectiv perioadei timpurii şi dezvoltate a epocii cuprului[6]. Într-o zonă lipsită complet de cercetări pentru perioada corespunzătoare acestor culturi, cum este cea a regiunii Baia Mare, orice încercări de datări mai restrânse sau de atribuiri culturale sunt premature.

Toporul-ciocan de la Baia Mare a fost ilustrat şi încăodată sumar descris şi în lucrarea lui P. Patay[7]. Ilustraţia s-a realizat pe baza unei fotografii făcute de E. şi F. Schubert, atunci când s-au luat probele pentru analiza cantitativă a compoziţiei piesei, rezultatul analizei fiind publicat mai târziu[8]. Foarte probabil că, deja la momentul fotografierii, nu se cunoştea locul de proveniență a toporului, astfel că el a fost publicat ca având locul de descoperire neprecizat.

✸

În continuare prezint un topor de cupru, care se găseşte la Muzeul de Istorie Naturală din Viena, fiind inventariat sub numărul 38778, cu menţiunea că provine din

[4] F. Schubert, Germania 43, 1965, 278; M. Novotná, Die Äxte und Beile in der Slowakei, PBF IX, 3, München, 1970, 23; A. Vulpe, Die Äxte und Beile in Rumänien II, PBF IX, 5, München, 1975, 26 sqq.; E.-F. Mayer, Die Äxte und Beile in Österreich, PBF IX, 9, Munchen, 1977, 10; H. Todorova, Die kupferzeitlichen Äxte und Beile in Bulgarien, PBF IX, 14, München, 1981, 43; M. Kuna, Godišnjak 19, 1981, 25; Patay, *op. cit.*, 47 sqq.; J. Říhovký, Die Äxte, Beile, Meißel und Hämmer in Mähren, PBF IX, 17, Stuttgart, 1992, 25 sqq.; Z. Žeravica, Äxte und Beile aus Dalmatien und anderen Teilen Kroatiens, Montenegro, Bosnien und Herzegowina, PBF IX, 18, Stuttgart, 1992, 6 sqq.; Mareş, *op. cit.*, 103 sq.

[5] Vulpe, *op, cit.*, 27.

[6] Patay, *op. cit.*, 54 sq.; H. Parzinger, Studien zur Chronologie und Kulturgeschichte der Jungstein-, Kupfer- und Frühbronzezeit zwischen Karpaten und mittleren Taurus I, RGF 52, Mainz am Rhein, 1993, 348.

[7] *Ibidem*, 51, nr. 225, pl. 18, 225.

[8] S. Junghans, E. Sangmeister, M. Schröder, Kupfer und Bronze in der frühen Metallzeit Europas. Studien zu den Anfängen der Metallurgie II, Partea III, nr. 6487. Se afirmă că piesa conţine probabile urme de Ag.

https://biblioteca-digitala.ro

Transilvania[9]. El a fost amintit de M. Roska[10] şi de I. Mareş[11], dar nu a fost niciodată ilustrat.

Toporul are conturul pentagonal, partea superioară uşor curbată faţă de axă, gaura de înmănuşare rotundă, plasată puţin mai sus de mijlocul înălţimii piesei, tăişul deteriorat, se pare în urma unui contact prelungit cu focul, urme de lovituri de ciocan în apropiere de una din muchii, lung. 23,7 cm[12] (fig. 2).

Toporul aparţine tipului Pločnik, cel mai vechi din seria tipologică a topoarelor-ciocan şi răspândit de asemenea pe un spaţiu foarte mare[13]. Topoarele de acest tip din Transivania centrală au fost atribuite culturii eneolitice Petreşti[14]. Exemplarul aici prezentat, fără localitate de provenienţă precizată, are doar o importanţă statistică.

DIE KUPFERAXT VON BAIA MARE

(Zusammenfassung)

Die Kupferaxt, die angeblich aus einem Bergwerk in der Umgebung von Baia Mare stammt, gelangte 1877 durch Kauf ins Nationalmuseum in Budapest (Inv. Nr. 172/1877). Z.Z ist sie verloren gegangen, trotzdem kann der Typ, dem sie angehörte, festgestellt werden, da im Museum in Baia Mare seit 1902 sich eine gute Gipskopie des Stückes befindet. Auf Grund dieser Kopie (Abb. 1) wird die Axt von Baia Mare in den Székely-Nádudvar Typ der Hammeräxte eingegliedert.

Es wird ebenfalls eine Kupferaxt vom Typ Pločnik aus Siebenbürgen (Abb. 2) veröffentlicht, die im Naturhistorischen Museum in Wien aufbewahrt wird und bis heute in der Literatur nur erwähnt wurde

[9] Piesa a fost studiată şi desenată cu ocazia unei documentări, pe care am efectuat-o la muzeul din Viena în noiembrie 1991.
[10] M. Roska, KözlKolozsvár 2. 1, 1942, 33.
[11] Mareş, *op. cit.*, 323.
[12] La Roska, *loc. cit*, sunt menţionate următoarele dimensiuni: lung. 23,8 cm, greut. 498 g.
[13] Schubert, *op. cit.,* 277 sqq.; Novotná, *op. cit.,* 19 sq.; Vulpe, *op. cit.*, 19 sqq.; Mayer, *op. cit.,* 9; Todorova, *op. cit.*, 35 sq.; Kuna, *op. cit.,* 23 sq., 60, lista 12; Patay, *op. cit.*, 38 sq.; Říhovký, *op. cit.,* 22 sqq.; Žeravica, *op. cit.*, 5 sq.; Parzinger, *op. cit.*, 346; Mareş, *op. cit,* 99 sq.

https://biblioteca-digitala.ro

ABBILDUNGSVERZEICHNIS

Abb. 1. Die kupferne Hammeraxt vom Typ Székely-Nádudvar von Baia Mare (Gipskopie im Museum in Baia Mare).

Abb. 2. Die kupferne Hammeraxt vom Typ Pločnik aus Siebenbürgen (im Naturhistorischen Museum in Wien).

[14] Vulpe, *op. cit.*, 21.

https://biblioteca-digitala.ro

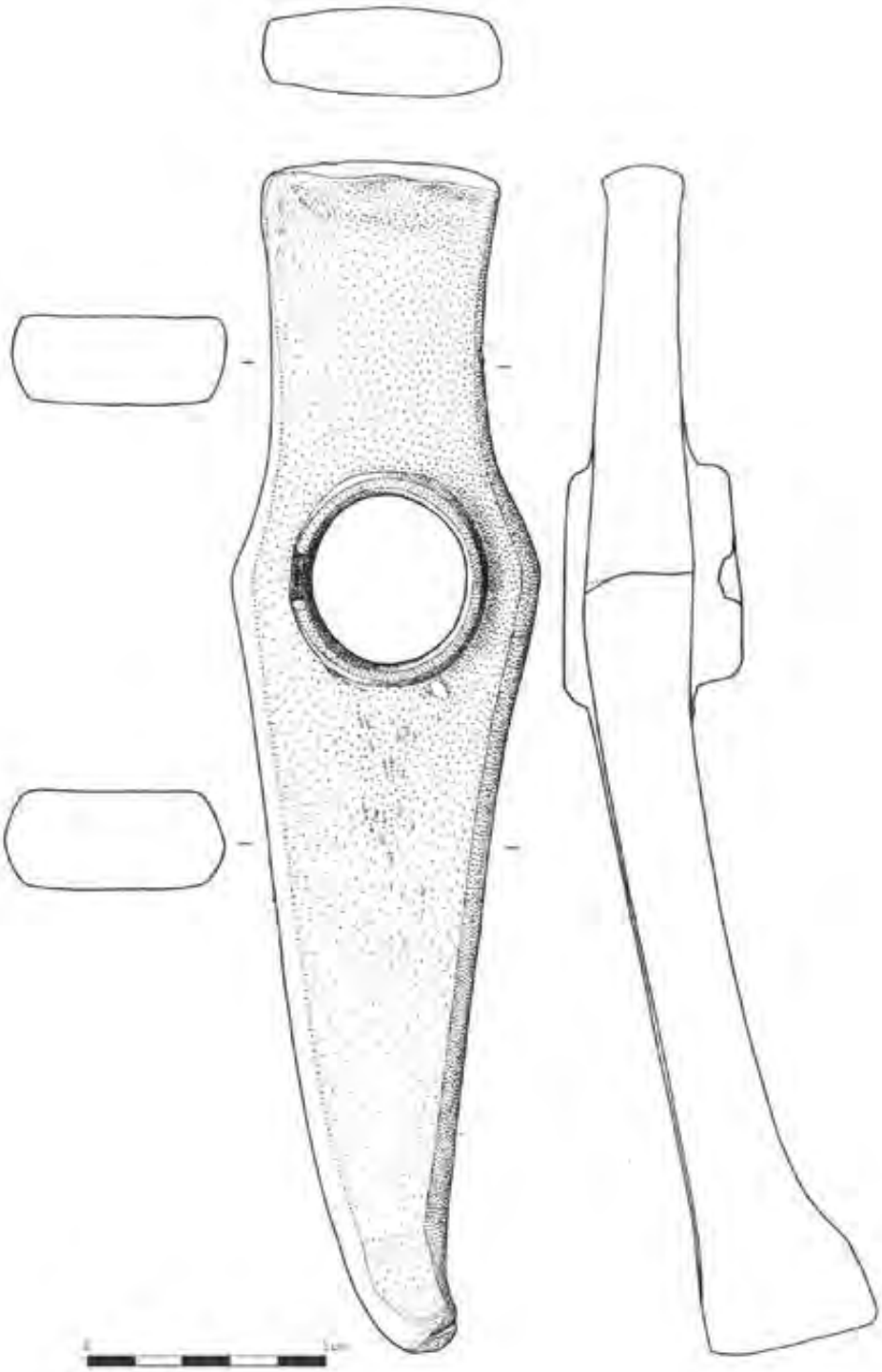

Fig. 1. Toporul-ciocan de cupru de tip Székely-Nádudvar de la Baia Mare (copie în ghips în muzeul din Baia Mare).

https://biblioteca-digitala.ro

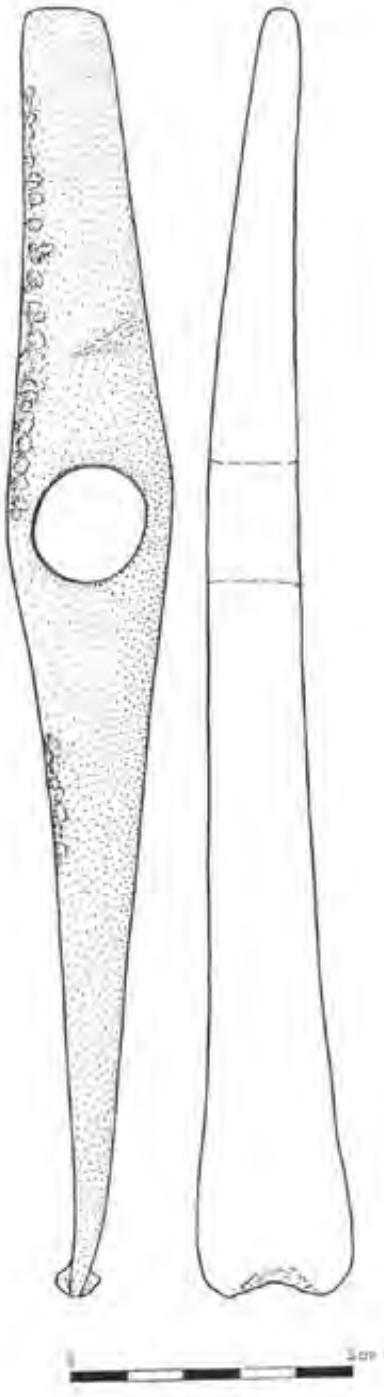

Fig. 2. Toporul-ciocan de cupru de tip Pločnik din Transilvania (în Muzeul de Istorie Naturală din Viena).

https://biblioteca-digitala.ro

TOPORUL DE LUPTĂ DE BRONZ DE LA BOGATA DE MUREŞ

Alexandru Vulpe, Valeriu Lazăr †

Piesa pe care o descriem aici este bogat decorată şi aparţine tipului A2 al categoriei de topoare cu disc la ceafă. A fost descoperit cu prilejul inundaţiilor catastrofale şi a dislocărilor de teren din primăvara 1970, în satul (comuna) Bogata, jud. Mureş, în malul drept al Mureşului, în zona unui bot de terasă situat în vatra satului, în punctul "Dâlma Bisericii" (Dealul Bisericii); tot acolo se mai culeseseră fragmente ceramice aparţinând culturii Wietenberg[15]. Toporul a fost găsit de tractoristul Nicolae Bucur şi predat învăţătorului Liviu Corlea, care l-a păstrat în colecţia şcolii săteşti din Bogata; în 1995, piesa a fost împrumutată spre studiu dr. Valeriu Lazăr, prin a cărui bunăvoinţă am luat cunoştinţă de această descoperire[16].

Toporul (fig.1) a fost foarte probabil turnat prin procedeul cerei pierdute. Operaţia s-a făcut desigur într-o formă trivalvă; o fisură abia perceptibilă pe revers, în locul unde discul se împreună cu prelungirea corpului piesei, arată că valvele nu fuseseră suficient de bine presate în timpul turnării. Toporul a fost curăţat chimic de patină de către descoperitor. În stadiul de faţă, exemplarul prezintă o suprafaţă galben strălucitoare. Analiza spectrală efectuată de doamna Ingrid Poll la Institutul de Fizică Nucleară din Bucureşti, ne oferă următoarea compoziţie a metalului: Cu 86,5 %; Sn 11,9 %; Mn 0,6 %; As 0,5 %; Fe 0,4 %.

Piesa a fost bine polizată pe toate feţele. Impurităţile de turnare au fost astfel îndepărtate; chiar şi pe reversul discului, unde suprafaţa era mai puţin netezită, nu se observă asperităţi. Interiorul tubului de înmănuşare a fost foarte bine netezit, sugerând o utilizare îndelungată; nu se văd urmele adânciturii care ar fi fost destinată fixării dopului de

[15] V. Lazăr, Repertoriul arheologic al judeţului Mureş, Tg.Mureş, 1995, 82.

[16] Ibidem, 81 şi urm. (schiţa piesei pe pl. 58,7) şi, acolo, se menţionează şi alte descoperiri de epoca bronzului din hotarul comunei Bogata. Cf. şi N. Boroffka, Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa, UPA 19, 1994, 24, nr. 68, care aminteşte şi alte staţiuni ale culturilor Wietenberg şi Noua.

https://biblioteca-digitala.ro

lut în timpul turnării, aşa cum apare frecvent la diferite tipuri de topoare[17]. Suprafeţele laterale ale lamei sunt uşor profilate, în timp ce prelungirea corpului spre disc are secţiunea hexagonală (fig. 1 a). Nu s-au remarcat urme de utilizare a piesei ca armă de lovit; conturul uşor neregulat al tăişului se datorează foarte probabil coroziunii iar numeroasele mici adâncituri de mărimea unei împunsături de ac, provin probabil tot din modul de conservare în pământ.

Toporul a fost decorat pe toate feţele cu excepţia reversului discului. Motivele decorative, constând din benzi paralele, flancate de şiruri de puncte, au fost executate cu atâta precizie încât se poate presupune că ornamentul a fost realizat pe modelul de ceară, înaintea turnării metalului. Şi haşurile au fost realizate cu aceiaşi grijă[18]. Motivele ornamentale, constând din benzi în formă de "cârje"meandrice, se înlănţuiesc pe toate cele patru feţe ale lamei; se remarcă în special ornamentarea identică a feţelor late ale lamei: câte 20 de "cârje" meandrice pe fiecare faţă (fig. 1 a-b). Altminteri sunt decorate feţele înguste: în timp ce pe faţa superioară lanţul spiralo-meandric sfârşeşte în formă de lanţetă, pe cea inferioară decorul este dispus pe două registre (fig. 1 c-d). Cele 12 triunghiuri haşurate sunt identic dispuse în jurul găurii de înmănuşare pe ambele feţe. Pe reversul prelungirii corpului spre disc se observă două motive realizate prin puncte (fig. 1 d). Ornamentul discului constă din două lanţuri spiralo-meandrice ce se desfăşoară în direcţii contrarii în jurul butonului central (fig. 1 e).

Dimensiuni: L 22,2 cm; dm discului 7,5/7,8 cm; lăţimea maximă în zona de înmănuşare 3,8 cm; dm găurii de înmănuşare 2,3 cm; lăţimea lamei la tăiş 5,5 cm; greutatea 685 gr.

De când au fost studiate de către primul dintre autorii prezentului articol toate topoarele cu disc din România, cu implicarea tuturor pieselor din această familie de securi de luptă din sud-estul Europei[19], au mai apărut, în afara exemplarului aici publicat, încă

[17] La topoarele cu disc decorate de tip A, această particularitate a fost semnalată, după ştiinţa noastră, doar la piesa de la Someşeni: I. Nestor, Die verzierten Streitäxte mit Nackenscheibe aus Westrumänien, Marburger Studien 1938 (Festschrift Gero von Merhart), 179.

[18] Nestor (n.3), 180 şi E. Kroeger-Michel, Les haches à disque du basin des Carpathes, Paris, 1983, 89 şi urm., sunt de părere că gravarea s-a efectuat direct pe metal.

[19] A. Vulpe, Die Äxte und Beile in Rumänien I, PBF IX, 2. München, 1970. Dintre studiile mai vechi referitoare la această categorie de topoare citäm: Nestor (n.3); A. Mozsolics, Bronzefunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Hajdúsámson und Kosziderpadlás, Budapest, 1967, 33 şi urm.; B. Hänsel, Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken, Bonn, 1968, 61 şi urm.

https://biblioteca-digitala.ro

două descoperiri: Cajvana, în Bucovina şi Tiszaladány pe Tisa mijlocie. Se cunosc deci acum următoarele descoperiri de topoare de tip A (numerele corespund celor de pe harta din fig. 2):

Tip A1

1 Criţ - Vulpe (n. 5) nr. 295.

2 Hajdúsámson (două decorate, unul nedecorat) - Mozsolics (n.5) p. 35, fig. 7, pl. 9, 10; Vulpe (n.5), pl. 69A. Recent, al doilea topor decorat de la Hajdúsámson a fost republicat: M. Sz. Máthé, *The "missing" axe of the Hajdúsámson treasure*, în Studien zur Metallindustrie im Karpatenbecken und den benachbarten Regionen. Festschrift für Amália Mozsolics zum 85. Geburtstag, Budapest 1996, p. 125 urm, fig. 1; 2.

3 Păuliş - Vulpe (n.5) nr. 293.

4 Plăieşti - Ibidem nr. 294.

5 Rimavské Janovce - M. Novotná, *Die Äxte und Beile in der Slowakei*, PBF IX,3 (München 1970), nr. 347.

6 Sajólád - Mozsolics (n.5) pl. 22,1.

7 "Sebeş" (nedecorat) - Vulpe (n.5) nr. 296.

8 Vámospércs - Mozsolics (n.5) pl. 22,1.

9 loc de descoperire necunoscut - Kroeger-Michel (n.4) fig.36 d.

Tip A 2

10 Apa - Vulpe (n.5) nr. 299.

11 Bogata - aici prezentat.

12 "Budapest" (nedecorat) - Mozsolics (n.5) pl. 17,1.

13 Cajvana - M. Ignat, *Contribuţii la cunoaşterea epocii bronzului şi a Hallstattului timpuriu în judeţul Suceava*, Thraco-Dacica 2, 1981, p. 137, fig.3.

14 Gaura (acum Valea Chioarului) - Vulpe (n.5) nr. 300; 301.

15 Illmitz (nedecorat) - E. F. Mayer, *Die Äxte und Beile in Österreich*, PBF IX,9 (München 1977) nr. 77.

16 Kispalád - Mozsolics (n.5) pl. 22,3.

17 Remetea (nedecorat) - Vulpe (n.5) nr. 297.

18 Săpânţa - Ibidem, nr. 302.

https://biblioteca-digitala.ro

19 Someşeni - Ibidem, nr. 298.

20 Szeghalom (unul nedecorat, două decorate) - Mozsolics (n.5) pl. 12,1.2; 13,1.2; Vulpe (n.5) pl. 72A.

21 loc de descoperire necunoscut (nedecorat) - Kroeger-Michel (n.4) fig. 42.

22 Tiszaladány (unul decorat, celălalt nedecorat) - Koós (n.7) fig. 2,3.

23 "Ungaria" (probabil pe Tisa superioară) - Mozsolics (n.5) p.37, fig. 9.

24 loc de descoperire necunoscut (nedecorat, variantă a tipului A) - Kroeger-Michel (n.4) fig. 36 c; Mozsolics (n.5) pl.17,1.

Tipologia topoarelor cu disc, elaborată de I. Nestor, detaliată ulterior în repetate rânduri, îşi păstrează valabilitatea şi în prezent[20]. Exemplarele de tip A 2 constituie o grupă relativ omogenă. Decorul vădeşte însă trăsături individuale fiecărei piese. Vom face aici câteva observaţii cu privire la caracteristicile diverselor motive ornamentale[21].

Ceea ce deosebeşte exemplarul de la Bogata de celelalte topoare de tip A este în primul rând decorul discului (fig.1 e). Atât la piesele de tip A 1 cât şi la cele de tip A 2, motivul de pe disc prezintă un lanţ din bandă spiralo-meandrică ce se dezvoltă circular, fie spre dreapta, fie spre stânga; din braţele motivului central se desprind mici ramuri ("vârtejuri") spiralice (fig.4,4-12). Această din urmă caracteristică nu apare pe discul toporului de la Bogata, nu cunoaştem nici o analogie pentru amintitul decor.

Se presupune în general că ornamentul de pe topoare (ca şi cel de pe spade sau pumnale), în special cel de pe disc, are un conţinut simbolic, respectiv cultic. Semnificaţia propriuzisă a motivelor rămâne însă în domeniul ipotezelor. A vedea în înlănţuirea spiralo-meandrică de pe disc, mai ales a celei cu patru sau şase braţe, un simbol solar este plauzibil[22]. Se cuvine de asemenea amintit că, potrivit simbolisticei tradiţionale, spirala orientată spre "dreapta" (în direcţia acelor ceasornicului) reprezintă activitatea creatoare, în timp ce cea orientată spre "stânga", acţiunea distrugătoare[23].

---

[20] Nestor (n.3), 183 şi urm. Împărţirea propusă de Kroeger-Michel (n.4) porneşte de la analiza procedeelor de turnare şi ornamentare a diferitelor piese, cu care prilej autoarea scoate în evidenţă anumite tradiţii de atelier. În pofida unei serii de observaţii meritorii, întemeiate şi pe autopsie, pe care o tratare supraregională a acestei grupe de topoare le accentuează, concepţia şi concluziile ei sunt greu de urmărit.

[21] Cf. Vulpe (n.5), 67. Pentru analogiile motivelor decorative vezi şi J. S. Koós, Der II. Bronzefund von Tiszaladány, CommArchHung 1989, 36 şi urm.

[22] A. Vulpe, Einige Bemerkungen über die mittlere und späte Bronzezeit im Norden Rumäniens, Dacia N.S. 19, 1975, 75 şi urm.

[23] L. R. Lippard, Overlay, Contemporany Art and the Art of Prehistory, 1983, 225. Cu privire la semnificaţia istorico-artistică a spiralei: T. A. Cook, The Curves of Life, (1914; reprint 1979), 151 şi urm. Despre

https://biblioteca-digitala.ro

Pe discul a cinci din cele şase topoare de tip A 1, pe care decorul se conservă, lanţul spiralo-meandric se desfăşoară spre stânga: Hajdúsámson (fig.4,10), Păuliş, Rimavské Janovce, Sajólád, Vámospércs; doar pe al doilea topor de la Hajdúsámson (fig. 4,9), direcţia lanţului spiralic este spre dreapta. Pe cele douăsprezece piese de tip A 2 analizabile găsim ambele variante: cinci - Gaura 1, Săpânţa, Apa, Kispalád, "Ungaria" (fig. 4,5.8.12) au spiralele orientate spre stânga, în timp ce pe celelalte şase - Gaura 2, Someşeni, Cajvana, Szeghalom (ambele exemplare), Tiszaladány (fig. 4,6.7.11) - lanţul spiralic evoluează spre dreapta. Până în prezent, doar exemplarul de la Bogata este unicul pe discul căruia întâlnim două lanţuri spiralo-meandrice ce se desfăşoară unul, cel exterior, spre stânga, celălalt, spre dreapta. Lăsând la o parte orice interpretare simbolică, apare evidentă orientarea spre "stânga" a lanţului spiralo-meandric ca o caracteristică a topoarelor de tip A 1, în timp ce la piesele de tip A 2 cele două direcţii sunt aproximativ egal prezentate (vezi şi harta fig.3). Această din urmă situaţie se întâlneşte şi pe discul topoarelor de tip B 1, unde însă mai apar şi alte motive decorative.

Din punct de vedere al semnificaţiei simbolice, cele mai interesante situaţii sunt prezenţa în unul şi acelaşi depozit, a două topoare decorate, din care unul are spirala de pe disc orientată spre stânga, celălalt spre dreapta: Hajdúsámson şi Gaura. S-ar părea că decorul discului exemplarului de la Bogata sintetizează semnificaţia simbolică a celor două direcţii de desfăşurare a lanţului spiralo-meandric. Să se fi reprezintat acţiunea distrugătoare şi creatoare sub forma unei singure imagini simbolice? Posibil, dar să ne ferim a face speculaţii[24].

Un caracter simbolic ar putea avea şi numărul 12 al triunghiurilor haşurate din jurul găurii de înmănuşare al piesei aici studiate.

Exact acelaşi număr apare şi pe faţa superioară a toporului de la Tiszaladány; acesta din urmă însă prezintă, pe faţa inferioară, 16 triunghiuri haşurate[25]. Semnificaţia celor două mici desene punctate de pe reversul piesei de la Bogata (fig. 1,d) nu este clară. Nu credem să fi avut un rol decorativ, în sensul de a umple spaţiul gol, cum presupunea Kroeger-

semnificaţia simbolică dreapta/stânga, vezi diverse interpretări la: R. Nedham (edit), Essays on Dual Symbolic Classification. Right and Left (1973).

[24] Rolul pur estetic putea să aibe de asemenea o oarece importanţă, cum ar presupune anumite reguli în alegerea motivelor decorative pe diferitele feţe ale securii; cf. şi Mozsolics (n.5), 73 şi urm.

[25] Koós (n.7), 32, fig. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

Michel pentru unele exemplare[26]. Mai de grabă am fi tentaţi să le interpretăm ca un însemn al posesorului armei sau al producătorului.

Deşi toporul de tip A 1 constituie punctul de plecare al evoluţiei tipologice a topoarelor cu disc[27], acest lucru nu implică şi datarea depunerii lor. Se poate presupune că armele de paradă, care aveau şi funcţia de reprezentare a statutului social al deţinătorului, să fi fost, în multe cazuri, un timp îndelungat, poate chiar mai multe generaţii, în uz înainte de a fi fost depuse în pământ. Prin urmare, poziţia pe scara cronologică a diferitelor tipuri în parte contribuie prea puţin sau deloc la datarea depozitelor în care aceste piese de excepţie apar. Dacă vorbim despre un tip de depozite Apa- Hajdúsámson, acest concept s-ar putea extinde pe mai multe secole[28]. De aceea, conceptul de "orizont de depozite" nu pare potrivit[29]. Aşa numita "unitate" a acestor orizonturi de depozite ar trebui pusă sub semnul îndoielii, mai ales dacă se acceptă o interpretare sacrală (cultică) a depunerilor de bronzuri şi a tezaurelor.

Până nu de mult, decorul construit pe motive spiralo-meandrice, ce apare pe numeroase obiecte de metal sau os, dar şi pe ceramica multor grupuri culturale ale Europei sud-estice, a fost considerat ca rezultat al unei influenţe din spaţiul egeic, din vremea mormintelor-"puţ", princiare, de la Mykenai[30]. În această ordine de idei, relaţiile între ariile grupurilor ceramice, în special din Transilvania (cultura Wietenberg) şi din bazinul mijlociu şi superior al Tisei (culturile Otomani/Füzesabony şi Suciu) şi răspândirea topoarelor cu disc de tip A prezintă un interes deosebit (fig.2)[31].

---

[26] Op.cit. (n.4), 86, fig. 131 B.

[27] Datarea mai timpurie a topoarelor de tip A este în general admisă; vezi diverse păreri la: E. Lomborg, Donauländische Kulturbeziehungen und die relative Chronologie der frühen nordischen Bronzezeit, ActaArchKøbenhavn 30, 1959, 72; Hänsel (n.5), 61 şi urm.; Vulpe (n.5), 69 etc.

[28] Cf. şi A. Vulpe, Tezaurul de la Perşinari. O nouă prezentare, Cultură şi Civilizaţie la Dunărea de Jos 15, 1997, 270 şi urm. (în special pag. 275).

[29] Mozsolics (n.5), 116 şi urm.

[30] Aşa Nestor (n.3), 180; P. Reineke, Zu neuren Funden aus dem Südosten, WPZ 29, 1942, 101; Lomborg (n.13); K. Horedt, Siebenbürgen und Mykenä, Nouvelles Etudes d'Histoire 2, 1960, 31 şi urm.; Vulpe (n.5), 25, 29; idem, Beitrag zu den bronzezeitlichen Kulturbeziehungen zwischen Rumänien und Griechenland, în: B. Hänsel (edit), Südosteuropa zwischen 1600-1200 a.Chr., PAS 1, 1982, 324 şi urm.; Hänsel (n.5), 61, compară "cârjele" spiralice de pe discul pieselor de tip A cu motive decorative de pe butoni, provenind din mormintele-puţ de la Mykenai.

[31] B. Hänsel, Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v.Chr., PAS 1, 1982, 5, fig. 2; Horedt (n.16) şi A. Vulpe, Kritische Anmerkungen zu den karpatenländischen Kulturerzeugnissen der Altbronzezeit, Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt am Main, 1977, 101 şi urm.

https://biblioteca-digitala.ro

Potrivit cronologiei tradiţionale, culturile Wietenberg şi Otomani se dezvoltau pe parcursul mileniului al II-lea, aproximativ între 1800 şi 1200 a.Chr.[32], un fapt ce părea a fi în acord cu data la care s-ar fi exercitat influenţele civilizaţiei miceniene.

Dacă luăm în consideraţie rezultatele datărilor cu radiocarbon şi cele dendrocronologice, perioada Bronz A 2, cea de maximă dezvoltare a culturii Aunjetitz, se situează pe la 2000 şi în primele veacuri ale mileniului al II-lea a Chr., în timp ce faza A 1 (după Reinecke), în cuprinsul căreia credem că putem încadra şi începutul culturilor Wietenberg şi Otomani, s-ar data încă în ultimile secole ale mileniului al III-lea[33]. Deocamdată nu dispunem de date radiocarbon din Transilvania, dar cele din zonele învecinate de la apus susţin această cronologie "înaltă"[34]. Pe de altă parte, prin încercările de a construi o cronologie comparativă, de contact între descoperirile din Mesopotamia şi Anatolia prin Europa de sud-est spre Europa centrală, s-a văzut că decorul spiralo-meandric de pe diferite obiecte de os sau de fildeş, care constituie argumente pentru o relaţie cu civilizaţia micenianã, putea apărea sensibil mai devreme decât perioada mormintelor-puţ de la Mykenai[35]. Prin urmare, apare din ce în ce mai evidentă o relaţie între dezvoltarea culturilor "clasice" ale bronzului românesc (între care Wietenberg, Otomani, Monteoru etc.) şi perioada mijlocie a bronzului egean, al minoicului mijlociu şi, în general, egeo-anatolian[36].

Problema principală a datării celor mai timpurii topoare cu disc este cea a contextului general în care astfel de arme de prestigiu au funcţionat şi nu neapărat

[32] Recent şi Boroffka (n.2), 289 şi urm.

[33] Amintim aici studiile lui A. F. Harding, Radiocarbon Calibration and the Chronology of the European Bronze Age, ArchRozhl, 32, 1980, 178 şi urm. şi B. Beker, R. Krause, B. Kromer, Zur absoluten Chronologie der frühen Bronzezeit, Germania 67, 1989, 421 şi urm.

[34] R. W. Ehrich, H. A. Bankhoff, Geographical and Chronological Patterns in East Central and Southeastern Europe, în: R. W. Ehrich (edit), Chronologies in Old World Archaeology (Chicago, London 1992) I, 375 şi urm.; II, 341 şi urm.; S. Forenbaher, Radiocarbon dates and absolute chronology of the central European Early Bronze Age, Antiquity 67, nr. 225, 1993, 218 şi urm.

[35] Vezi studiul cuprinzător al B. Kull, Untersuchungen zur Mittelbronzezeit in der Türkei und ihrer Bedeutung für die absolute Datierung der europäischen Bronzezeit, PZ 64, 1989, 48.

[36] Referitor la această temă, vezi recentul studiu al lui A. Vulpe, Spaţiul egeo-anatolian şi Europa sud-estică în lumina unei revizuiri a cronologiei epocii bronzului, Memoriile secţiei de ştiinţe istorice şi arheologie, seria IV, tom 21, 1996 (1997), 33 şi urm. (varianta engleză The Aegean-Anatolian and South-Eastern Europe in the light of a revision of the Broze Age Chronology, în: C. Kacsó [ed.] Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit. Symposium Baia Mare, 7.-10. Oktober 1998, Baia Mare 2000, 9-21). Despre cronologia absolută şi relativă a perioadei timpurii a bronzului românesc: A. Vulpe, Consideraţii privind începutul perioadei timpurii a epocii bronzului în România, în Timpul Istoriei I. In honorem emeritae Ligiae Bârzu, Bucureşti, 1998, 37 şi urm.

https://biblioteca-digitala.ro

condiţionată de apariţia decorului spiralo-meandric în Europa de sud-est. O dovadă certă a legăturii dintre exemplarele descoperite în ariile culturilor Wietenberg şi Otomani şi culturile respective nu a putut fi adusă până în prezent, deşi o astfel de relaţie este perfect plauzibilă. În această situaţie este importantă descoperirea de la Tiszaladány: vasul în care se aflau topoarele şi două brăţări a fost atribuit de Koós unei faze târzii a culturii Füzesabony (Otomani)[37]. Pe de altă parte, analogiile între decorul de pe unele străchini din prima fază a necropolei tumulare de la Lăpuş, jud. Maramureş, şi cel de pe discul topoarelor de tip A sunt atât de izbitoare încât o legătură de indiferent ce natură între cele două categorii nu poate fi pusă în discuţie (compară fig. 4,1-3 cu fig. 4,4 -12)[38]. În tumulii primei faze de la Lăpuş au apărut vase decorate în maniera culturii Suciu. S-a şi emis ipoteza că această fază ar reprezenta etapa finală a culturii Suciu[39]. În acelaşi timp se cuvine amintit că bronzurile descoperite în tumulii primei faze ale necropolei de la Lăpuş se regăsesc în grupul de depozite Uriu-Domăneşti şi cu greu ar putea fi datate înainte de secolul al XIV-lea a.Chr.[40].

Din aceste consideraţii rezultă că puţinele informaţii care indică o relaţie între mediul cultural şi topoarele cu disc bogat ornamentate se referă la o perioadă târzie a epoci bronzului. Deşi asemănările între decorul de pe străchinile de la Lăpuş cu cel de pe discul topoarelor de tip A sunt indiscutabile, trebuie avut în vedere că simbolurile, indiferent de interpretarea pe care le-o dăm, au avut cu siguranţă o lungă perioadă de reprezentare. Trebuie, prin urmare, judecate diacronic şi nu prin referinţe cu caracter sincronic, cum ar fi "orizontul" Apa-Hajdúsámson etc. Am mai amintit că în datarea diferitelor piese de bronz sau aur din aşa numitul "orizont" de depozite s-a făcut mereu referinţă la cronologia şi tipologia topoarelor şi spadelor ornamentate[41]. Se crează astfel un cerc vicios, deoarece fiecare dintre aceste exemplare de "paradă", putea avea un lung activ de folosinţă ce

[37] Koós (n.7), 40, fig.5.
[38] C. Kacsó, Contribution à la connaissance de la culture de Suciu de Sus à la lumière des recherches faites à Lăpuş, Dacia N.S. 19, 1975, 45 şi urm., fig. 2-4.
[39] Vulpe (n.8), 69 şi urm., fig.2, 1-3. Fără a pune la îndoială legăturile strânse cu cultura Suciu, (Kacsó, Beiträge zur Kenntnis des Verbreitungsgebietes und der Chronologie der Suciu de Sus-Kultur, Dacia N.S. 31, 1987, 74) este de părere că necropola de la Lăpuş ar trebui considerată mai de grabă ca un grup cultural în sine - grupul Lăpuş.
[40] Kacsó (n.24), 49, fig.1.
[41] Între alţii: Mozsolics (n.5), 22 şi urm.; 27 şi urm. şi passim; Vulpe (n.5), 69 şi urm.; T. Bader, Die Schwerter in Rumänien, PBF IV, 8, Stuttgart, 1991, 40 şi urm. (cronologia spadelor de tip Apa). Vezi punctul de vedere recent al lui Vulpe, mai sus n.14.

https://biblioteca-digitala.ro

cuprindea întreaga primă jumătate a mileniului al II-lea şi o bună parte din cea de a doua a aceluiaşi mileniu.

Aceiaşi problemă se ridică şi în cazul rapierelor de tip micenian, aflate în număr mare în aria culturii Wietenberg, dar mereu sub formă de descoperiri izolate, întâmplătoare[42]. Când apar totuşi în depozite, sunt în stare fragmentară iar contextul este târziu: tipul Uriu-Domăneşti[43]. Avem deci dreptul de a ne întreba dacă şi rapierele, precum şi multe bronzuri decorate cu motive spiralo-meandrice, inclusiv topoarele de tipul celui prezentat aici, nu au fost în uz, respectiv şi-au păstrat funcţia de bunuri de prestigiu şi în vremea culturii Nouă ?[44] Faptul că toate aceste rapiere sunt descoperiri izolate, presupune depunerea lor intenţionată, ceea ce pledează pentru o interpretare a exemplarelor din România ca piese a căror destinaţie era cultică sau de prestigiu - de fapt cele două funcţii nu se exclud - şi nu ca arme propriu zise[45].

În încheiere, se cuvine subliniat procentul neobişnuit de mare de staniu (aproape 12%) în aliajul toporului de la Bogata. Este cea mai mare valoare pe care o cunoaştem în prezent. Majoritatea pieselor de tip A au un procent de Sn între 5 şi 9%; doar un exemplar de la Szeghalom prezintă 10%. În mod obişnuit, procentul ridicat de Sn se întâlneşte la obiectele de podoabe. O anumită creştere a acestui procent se observă şi la topoarele cu disc de tip B 1 şi la spade, în special la cele de tip micenian. Ar putea deci acest aliaj cu Sn în valoare ridicată indica o dată mai târzie pentru confecţionarea toporului de la Bogata? Şi, ca urmare, ar putea, şi sub acest aspect, pusă la îndoială unitatea cronologică a depozitelor de

[42] La cele nouă sau zece rapiere, toate de tip A, descoperite în Transilvania (Bader, n.27, 17 şi urm.) se mai adaugă o piesă recent publicată (F. Gogâltan, O rapieră de tip micenian de la Densuş, jud. Hunedoara, Apulum 34, 1997, 55 şi urm.); exemplarul respectiv este foarte probabil de tip B, primul de acest tip descoperit în Ardeal; această atribuire tipologică se deduce din conturul, din păcate destul de deteriorat, al gărzii.

[43] Drajna: A. D. Alexandrescu, Die Bronzeschwerter aus Rumänien, Dacia N.S. 10, 1966, 119 şi urm., pl.2,2; Vulpe (n.5), pl.67; Sockol: B. Hänsel, Eine datierte Rapierklinge mykenischen Typs von der unteren Donau, PZ 48, 1973, 200 şi urm.; cf. şi Bader (n.27), 28 şi urm.

[44] În stadiul prezent al cercetării este greu de evaluat contribuţia culturii Wietenberg la geneza fenomenului Noua. S-au exprimat diferite păreri: A. C. Florescu, Contribuţii la cunoaşterea culturii Noua, ArhMold 2-3, 1964, 196 şi urm.; G. Marinescu, Necropole de la sfârşitul epocii bronzului (cultura Noua) de la Archiud, com.Teaca, jud. Bistriţa Năsăud, Thraco-Dacica 7, 1986, 46 şi urm.; I. Andriţoiu, Contribuţii la cunoaşterea culturii Noua în sud-vestul Transilvaniei, Thraco-Dacica 7, 1986, 31 şi urm.; Boroffka (n.2), 283 şi urm.; D. Popa, N. Boroffka, Consideraţii privind cultura Noua. Aşezarea de la Ţichindeal, jud. Sibiu, SCIVA 47, 1996, 1, 56; Vulpe (n.22-1997), 41 şi urm. Influenţe ale culturii Noua asupra ceramicii primei faze de la Lăpuş se evidenţiază în forma unor ceşti şi oale-borcan: Kacsó (n.24), p. 53, fig. 11.1; 16.

[45] Asupra funcţiei rapierelor miceniene în general: I. Kilian-Dirlmeier, Die Schwerter in Griechenland (außerhalb der Peloponnes), Bulgarien und Albanien, PBF IV, 12, Stuttgart 1993, 130 şi urm.

https://biblioteca-digitala.ro

tip Apa Hajdúsámson? Din discuţia avută mai sus asupra funcţiei de piese de reprezentare a topoarelor şi spadelor de "paradă", aceste întrebări şi-ar găsi un răspuns plauzibil. Trebuie totuşi avertizat asupra puţinătăţii datelor de analiză a metalului; în prezent se dispune doar de o treime de analize spectrale pentru topoarele cu disc de tip A (12 din 29 exemplare)[46].

În stadiul actual al cercetării, schema evoluţiei tipologice a topoarelor cu disc reflectă în primul rând cronologia fabricării lor. Astfel, topoarele de tip A 1 ar trebui considerate ca cele mai vechi din această categorie etc. Data depunerii în pământ nu poate fi determinată, nici prin prisma schemei tipologice, nici prin asocierea cu alte tipuri de bronzuri, care, de asemenea, erau piese de reprezentare.

DIE NACKENSCHEIBENAXT VON BOGATA DE MUREŞ
(Zusammenfassung)

Die deutsche Version des vorliegenden Aufsatzes ist im Band *Chrónos*. Festschrift für Bernhard Hänsel, Internationale Archäologie - Studia Honoraria I, Espelkamp 1997, S.303-312, erschienen.

[46] Lista analizelor spectrale la F. şi E. Schubert, Anexă la Mozsolics (n.5), 185 şi urm.; cf. şi S. Junghans, E. Sangmeister, M. Schröder, Kupfer und Bronze in der früher Metallzeit Europas, Studien zu den Anfängen der Metallurgie II, 1, (Berlin 1968), 63 şi urm.; catalogul analizelor: Ibidem, II, 3.

https://biblioteca-digitala.ro

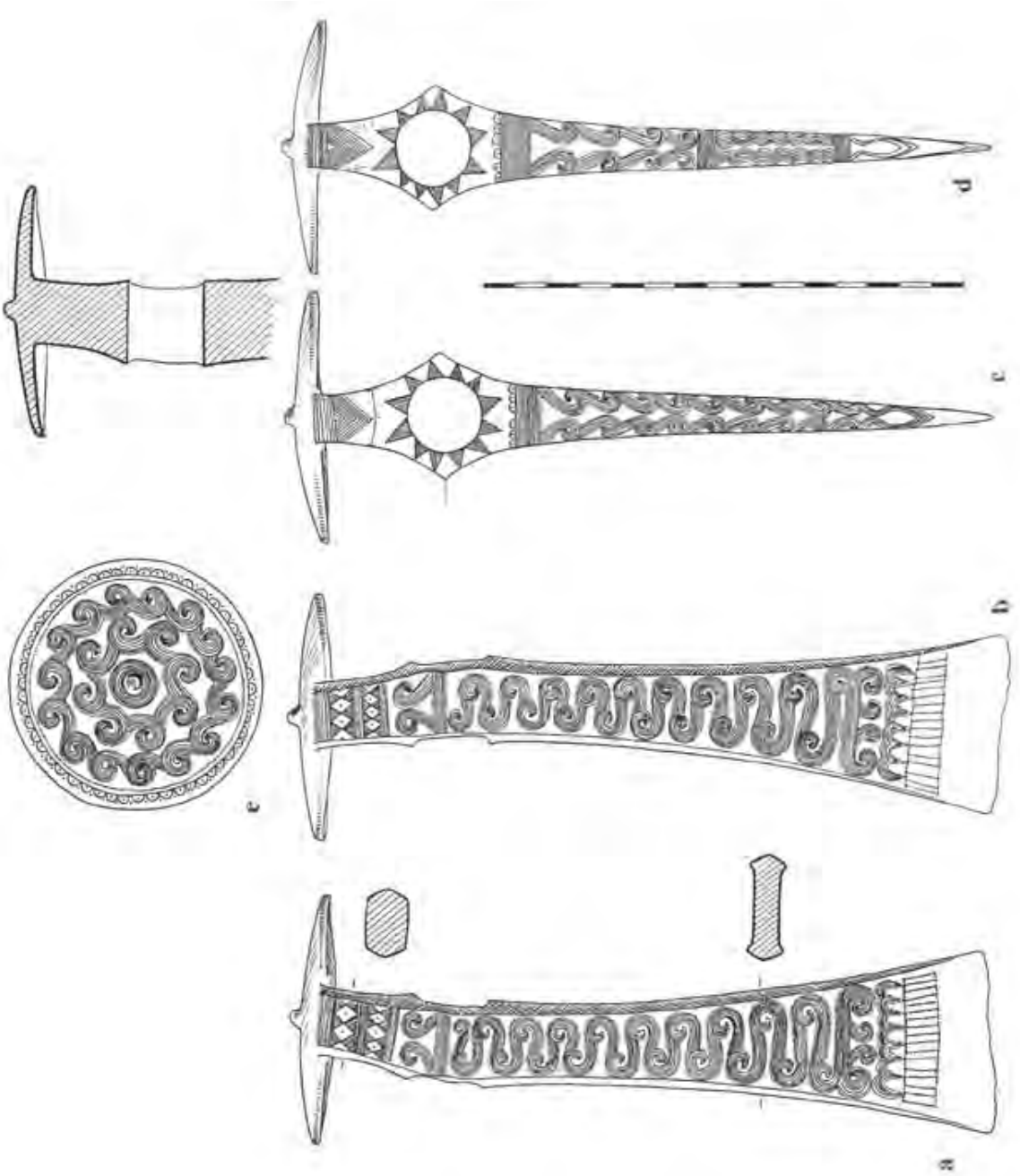

Fig. 1. Bogata, jud. Mureş

https://biblioteca-digitala.ro

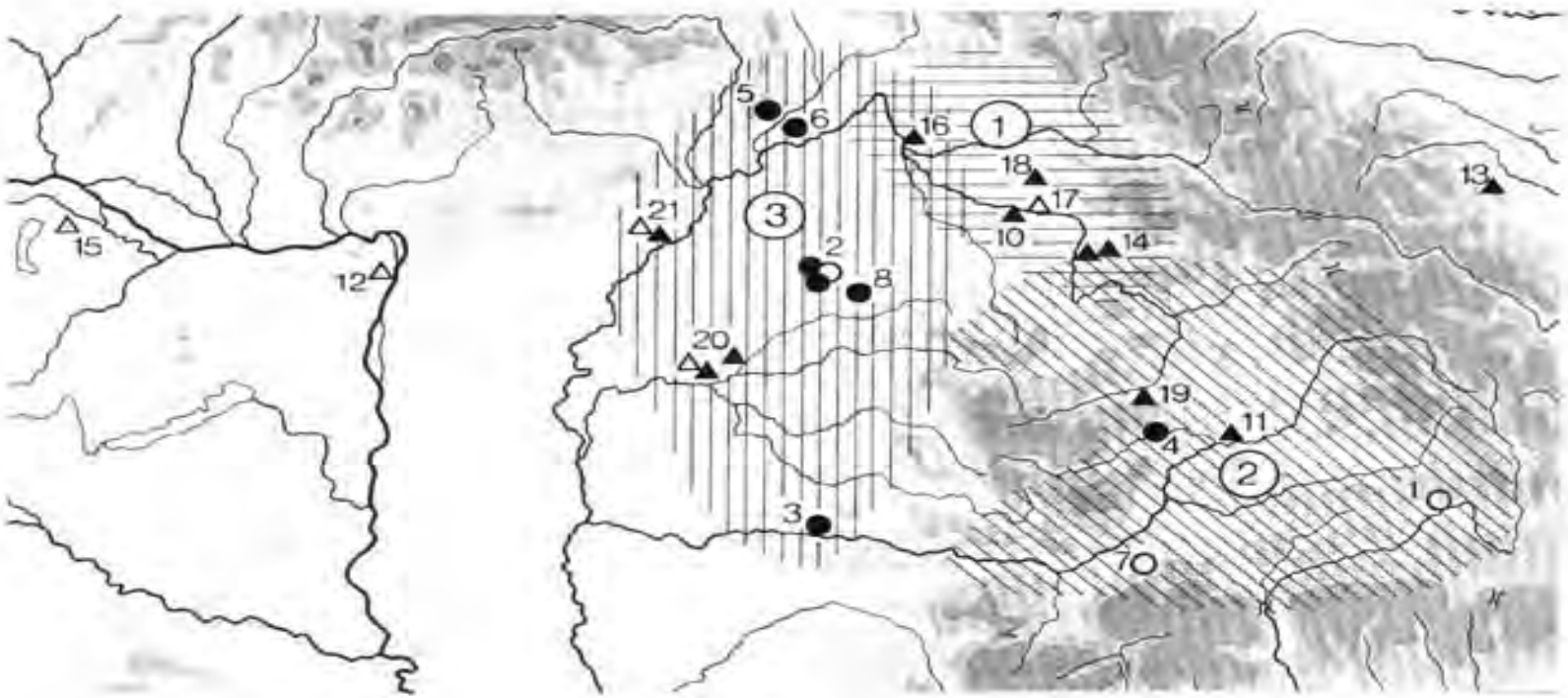

Fig. 2. Răspândirea topoarelor cu disc de tip A 1 (○●) şi A 2 (Δ▲);
semen pline: piese decorate , semen goale: piese nedecorate; 1-aria culturii Suciu;
2-a culturii Wietenberg; 3-a culturii Otomani/Füzesabony.

https://biblioteca-digitala.ro

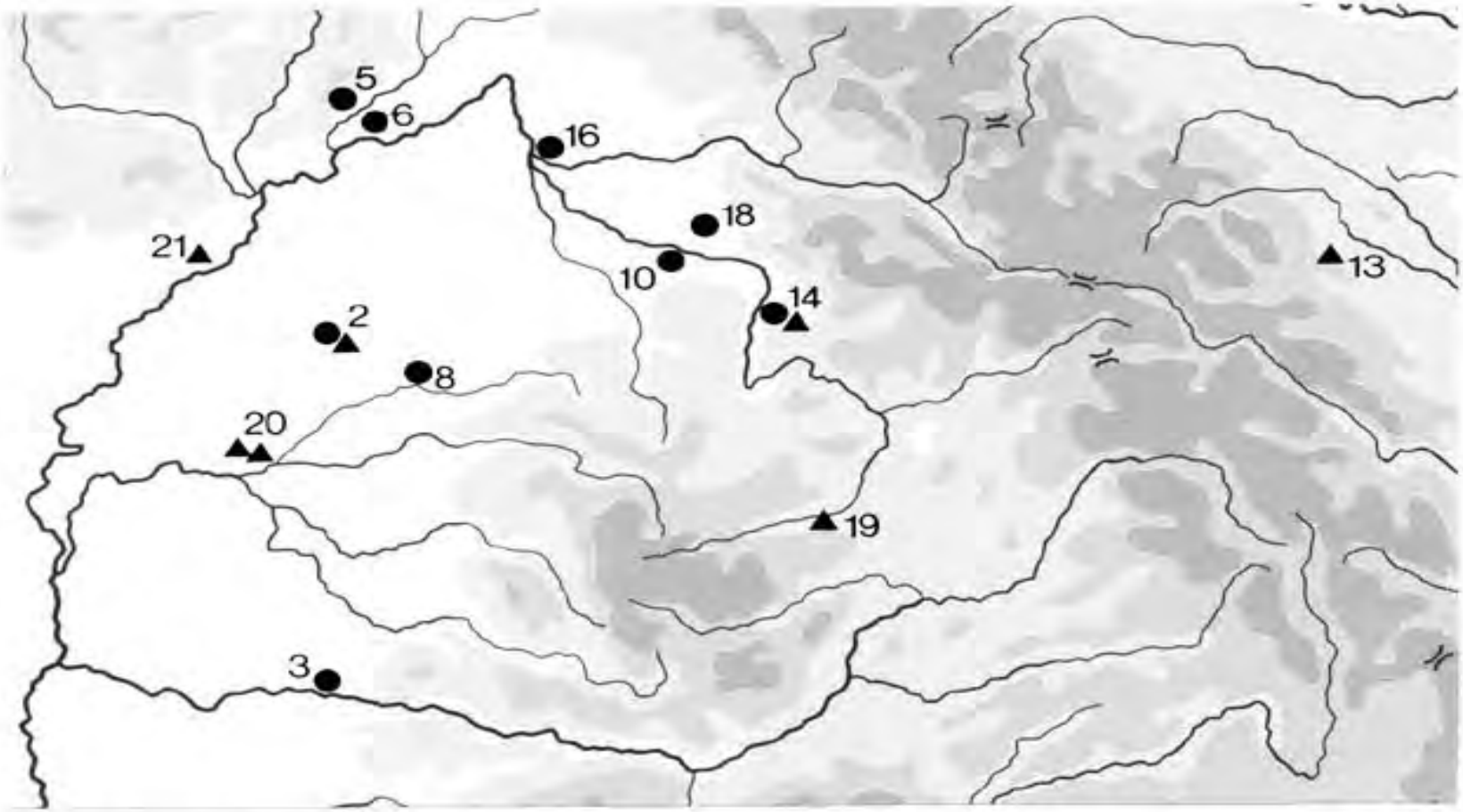

Fig. 3. Direcția de desfășurare a lanțului spiralo-meandric: stânga (●); dreapta (▲).

https://biblioteca-digitala.ro

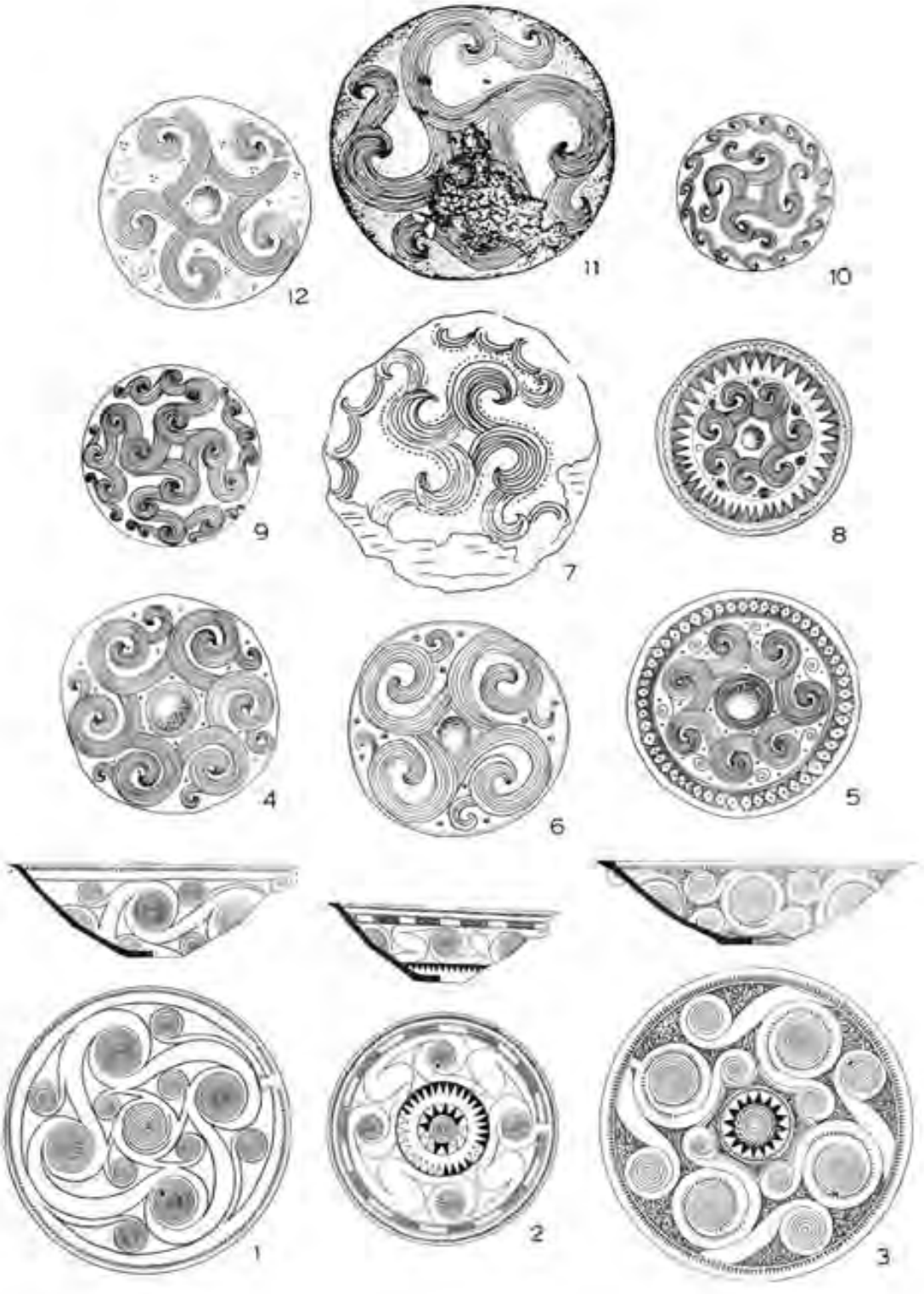

Fig. 4. 1-3: Lăpuș, jud. Maramureș; strachini din faza I-a a necropolei;
4-12 Discurile topoarelor de la : 4-5 Gaura; 6. Someșeni ; 7. Cajvana ;
8. Săpânța ; 9-10. Hajdúsámson; 11. Tiszaladány; 12. Apa;
(după Kacsó, Vulpe, Kroeger-Michel și Koós-vezi în text. Scări diferite)

https://biblioteca-digitala.ro

RESTURILE ANIMALIERE ŞI UMANE DINTR-O GROAPĂ DE CULT (GROAPA 4) A CULTURII WIETENBERG DE LA OARŢA DE SUS-GHIILE BOTII

Sergiu Haimovici

Cultura Wietenberg, din epoca bronzului, a cărui material faunistic a fost deocamdată destul de puţin prelucrat, este o cultură tipică pentru Podişul Transilvaniei, ea răspândindu-se din centrul acestei provincii către cele patru zări, învecinându-se astfel spre vest cu cultura Otomani, care se întinde şi dincolo de actuala graniţă cu România, către Alföld-ul maghiar, şi spre nord-est cu cea numită Suciu de Sus, ce trece şi ea în Zakarpatia.

Oarţa de Sus se găseşte situată în sud-vestul judeţului Maramureş- binecunoscută ca „ţară„ la începutul evului mediu – la poalele sudice ale colinelor Asuajului, ce trec de 250 m ca altitudine, spre vest găsindu-se culmea Codrului, mai înaltă, către 500 m, îmbrăcată şi azi cu păduri de fag, încât chiar aproape de sit găsim un punct trigonometric de 322 m. Pe lângă sit trece pârâul Oarţa, care se îndreaptă către sud est, străbătând Oarţa de Jos, ce este sediul comunei Oarţa, ajungând în câmpie, unde se varsă în Sălaj, afluent al râului Someş ce trece către nord-vest în Câmpia Sătmăreană. Actualmente, în jur se găsesc petice de păduri de stejar, zona fiind de fapt antropizată, existând pajişti secundare mezofile şi culturi agricole luate în sens larg, inclusiv livezi şi vii. Solurile sunt de pădure, (deci subfosile), deja podzolite. Clima este oarecum blândă, deşi izoterma anuală ar fi cam de 8^0 – 9^0.

Punctul arheologic Ghiile Botii se află la cca 1,5 km de satul Oarţa de Sus, pe un deal, în epoca bronzului fiind înconjurat de un şanţ; pe acest deal au fost descoperite un număr mare de gropi de cult, cu material arheologic foarte bogat, printre care există şi ofrande animaliere, precum şi umane. Groapa notată nr. 4 este una din gropile mari, în cadrul căreia s-a găsit mult material faunistic. El ne-a fost dat spre studiu de arheologul Carol Kacsó, pentru care îi mulţumim.

Materialul găsit este în totalitate format din resturi osoase, deci aparţine doar grupului vertebratelor. Au fost determinate două grupări: pe de o parte peşti teleosteeni, în cantitate foarte scăzută, iar pe de altă parte resturi mamaliene, ce formează aproape întregul material osos. S-au pus în evidenţă două specii de peşti şi patru de mamifere cât şi resturi umane *(Homo).*

https://biblioteca-digitala.ro

De la început trebuie să precizăm că o parte a materialul (cel mai abundent) poate fi considerat evident format din resturi cultice, fiind reprezentat prin fragmente osoase provenind de la patru indivizi aparţinând calului *(Equus caballus)*, pe care-l considerăm domesticit (putând exista totuşi şi dubii în această privinţă), de la alţi patru indivizi de ovine *(Ovis aries)*, cât şi resturi osoase umane *(Homo sapiens)* aparţinând la trei indivizi. Menţionăm că numărul de indivizi este prezumat, cel exprimat mai sus fiind cel minim, putând oarecum exista, pentru fiecare din cele trei specii şi un număr mai mare de exemplare. Găsim apoi dor trei resturi de la două specii de peşti ce provin de la un ciprinid – linul *(Tinca tinca)* şi de la un silurid – somnul *(Silurus glanis)*. De asemenea, s-au determinat puţine resturi, în raport de cele cultice, de la două specii de mamifere, sigur domestice: taurinele *(Bos taurus)* şi porcinele *(Sus scrofa domesticus).* Toate resturile din această categorie, atât peşti cât şi mamifere sunt foarte disparate, puternic fragmentate, fără urme de arsură, aparţinând la mai mulţi indivizi în raport cu numărul lor, frânte sau tăiate, într-un anumit fel (deşi nu poartă nici unul altfel de urme de manipulare umană), încât noi le socotim ca resturi alimentare (de bucătărie) provenite probabil de la ospeţele funerare şi care au ajuns în groapă doar întâmplător printre materialele osoase strict de interes cultic.

Vom începe descrierea noastră tocmai cu acest material, care este evident mai puţin interesant, mai cu seamă pentru arheologi.

Peştii. *Tinca tinca* este reprezentat prin două resturi, ambele reprezentând ceratobranhialul arcului branhial V, ce poată aşa zişi dinţi faringieni, după care se poate face bine determinarea specifică. Cele două piese aparţin la doi indivizi diferiţi fiind ambele, de pe dreapta şi de fapt şi uşor diferite ca mărime. Peştii respectiv aveau cam 20-25 cm lungime (circa 150 g fiecare) – se ştie că linul este un peşte de talie specifică relativ mică; al doilea, *Silurus glanis* este evidenţiat prin prima vertebră, aşa zisul „atlas”, specific ca formă pentru somn – după mărimea ei putem spune că peştele avea cam 45-50 cm lungime, o greutate ce depăşea cam 1 kg, intrând în categoria comercială zisă „somotei”. Este bine să menţionăm că ambele specii sunt tipice pentru apele lent curgătoare de câmpie, linul fiind chiar de „ baltă” – proveneau probabil din râul Sălajului sau chiar din Someş.

Bos taurus (taurinele sau vitele mari) prezintă opt fragmente osoase: un rest mic de corn, cinci dinţi disparaţi, un fragment de omoplat şi altul de metatars; după dinţi şi eroziunea lor se pot prezuma trei indivizi, unul de circa 20-24 luni, altul de 5-7 ani, unul, mai masiv, chiar de 10-12 ani; metatarsul se ştie că este un os „uscat” fără carne pe el, deci probabil nefolosit în alimentaţie încât se aruncă din start. Ca mărime (prin câteva

https://biblioteca-digitala.ro

măsurători), aceste taurine erau probabil mai gracile decât cele din neo-eneolitic şi asemănătoare cu cele din alte culturi ale Bronzului românesc, iar după restul de corn, încadrându-se la vitele brachicere.

Sus scrofa domesticus (porcul domestic) are doar şase fragmente şi anume un rest mic de craniu neural, simfiza unei mandibule cu dintele canin, arătând că provine de la un mascul, o frântură de atlas, un fragment din epifiza superioară a radiusului, o epifiză inferioară de tibie, o falangă I cu urme de disc de creştere, deci iar un os „sec". Ar fi cam trei indivizi, dintre care un mascul mai masiv, unul încă relativ tânăr şi altul cel puţin adult. Ca mărime, întrecea, credem, aşa zisul *palustris* din neoeneolitic, fiind asemănător cu porcul din cultura Otomani şi Monteoru.

Să ne oprim acum la materialul pe care-l socotim cu adevărat de cu1t, adică cel care a fost supus la rituri şi ritualuri în afara gropii sau chiar în groapă. Menţionăm că arheologul a găsit pe fundul gropii respective o vatră şi că, în mare măsură, mai ales unii dintre indivizi, de animale, chiar resturile umane, au urme mai puternice sau mai slabe de arsură, arătând că osu1 ca atare, sau părţi din piese acoperite cu puţină carne au fost atinse, sub o formă sau alta, de foc, nu există însă resturi duse până la calcinare. De asemenea, trebuie să arătăm chiar de la început că resturile indivizilor supuşi unor activităţi cultuale sunt mai puţin fragmentare decât cele din a doua categorie, descrisă mai sus, existând relativ foarte multe oase lungi întregi (lucru într-adevăr rar la un animal folosit în a1imentaţie). Nu am observat deloc urme de manipulare umană; cel puţin unele din oasele ajunse în stare fragmentară au devenit astfel, nu prin activitatea purtătorilor culturii, ci datorită factorului edafic, pe deoparte, cât şi prin faptul că ele s-au fărâmiţat la scoaterea la suprafaţă în contact cu aerul, dar şi prin mânuirea lor, nu chiar ortodoxă, de către cei ce le-au adunat, pe de a1ta parte.

Equus caballus (calul) este reprezentat, aşa cum am arătat, de patru indivizi, cel puţin. Stabilirea indivizilor s-a făcut coroborând resturile de craniu şi mai ales de maxilare cu dinţi, cu numărul şi mărimea oaselor trunchiului şi membrelor (pentru craniu şi dinţi, cât şi pentru oase întregi sau fragmentare, s-au făcut măsurătorile de rigoare); nu este însă obligatoriu ca indivizii de la care s-au găsit anumite vertebre şi oase ale membrelor să fie chiar aceeaşi cu cei reprezentaţi prin craniul neural sau visceral (inclusiv maxilare şi dinţi). S-au putut pune în groapă indivizi reprezentaţi doar prin cap sau chiar prin trunchi şi/sau membre, aşa cum s-a constatat de mu1te ori, cu alte ocazii.

Să luăm pe rând deci cei patru cai, aşa cum am reuşit să îngemănăm noi resturile disparate şi amestecate provenite de la cabaline (deşi am dat la început denumirea latină a

https://biblioteca-digitala.ro

speciei, revenim pentru a preciza că suntem în faţa unor cai tipici nu şi a altor cabaline sau hibrizi ai lor).

Calul 1 se caracterizează prin aceea că are maxilare superioare cu o dentiţie de lapte, deci doar premolari de primă generaţie; de asemenea, între oasele lungi ale membrelor cailor luaţi în evidenţă, găsim o grupare foarte circumscrisă, de oase mai mici, iar la femur şi humerus, epifizele superioare, existând încă urme ale discurilor de creştere. Este singuru1 caz când, cu siguranţă, capu1, trunchiul şi membrele corespund precis 1a acelaşi individ — evident el are şi cele mai mu1te oase aparţinătoare; de asemenea, la el aproape toate oasele prezintă urme de erodare chiar intensă. Putem spune că individu1 era abia adult (3,5 — 4 ani), neputându-se însă, prin lipsa părţii anterioare a botului, să precizăm sexul (acesta se evidenţiază doar prin caracteristicile dinţilor canini). De asemenea, am putut preciza talia (înălţimea la greabăn); ea este în medie (s-a făcut media rezultatelor obţinute pentru fiecare os lung în parte) de abia 1,24 m, dar având în vedere că stilopodu1, atât la membrele anterioare cât şi posterioare, mai poate să se alungească puţin, talia să mai crească doar cu 2-3 cm. Oricum, aceasta rămâne simţitor mai joasă faţă de talia lui E. *gmelini* (tarpanul), considerat de unii ca strămoş sălbatic al cailor, dar de curând de alţii doar ca un maron (resălbăticit); aceeaşi înălţime la greabăn este de asemenea mai scundă decât a 1ui E. *Przewalski* (calul lui Przewalski) — calu1 sălbatic din Altai şi Mongolia (azi aproape stins şi el, găsindu-se mai a1es în grădinile zoologice) care ar fi, de fapt, după cei mai mulţi specialişti, adevăratul strămoş al cailor domestici (fie direct cel mongol, aşa numitul taki, sau poate doar o subspecie europeană a sa).

Calu1 2, despre care nu mai putem spune că suntem cu totul siguri că craniul său — maxilarele cu dinţi — pe de o parte şi oasele lungi pe care i le-am atribuit, pe de altă parte, sunt precis ale aceluiaşi individ. Acest cal 2, după dentiţie (maxilar superior) ar fi o femelă (iapă), dar menţionăm ca prezintă unele caracteristici ancestrale, socotite astăzi, la caii moderni — actuali — ca un fenomen atavic. Ea prezintă (deşi este de vârstă matură, de circa 7 ani, stabilită după caracteristicile eroziunii dentare a dinţilor jugali, dar mai ales cea a incisivilor), dinţi canini mici, dar existenţi totuşi (iepelor le lipsesc, în general, caninii) dar totodată, are bine vizibil un P1, ce nu mai există la cai actuali (aşa numitul Wolf-Zahn). Se ştie că popoarele migratoare din mileniul I e.n. considerau aceşti cai drept şamanici, cu puteri şi caracteristici excepţionale (astăzi încă în basmele româneşti, se atribuie, 1a anumiţi cai, unele caractere, chiar omeneşti şi puteri speciale, aparte, ei fiind astfel, „năzdrăvani"); aceştia erau aleşi cu precădere de a urma defunctul în lumea de dincolo, sau la alte ritualuri. Oare nu făceau şi purtătorii culturii Wietenberg acest lucru? Menţionăm că

https://biblioteca-digitala.ro

media taliei acestei iepe este de 1,37m.

Calul 3 are aceeaşi situaţie ca şi calul 2 (şi patru de altfel) privitor 1a apartenenţa capului şi membrelor la acelaşi individ sau la indivizi diferiţi. E1 este un cal cu media înălţimii la greabăn de 1,39 şi dat fiind faptul că are caninii bine dezvoltaţi 1-am socotit a fi un mascul (armăsar). După eroziunea dentară ar avea cam 15 ani.

Calul 4 este tot un mascul, considerând aceleaşi criterii şi are cam 18 ani, deci este aproape cu totul bătrân (vârsta de folosinţă zootehnică la cai se consideră chiar de peste 20 de ani).

Nu insistăm asupra altor caractere morfologice observate somatoscopic, sau prin biometrie, găsite la cei patru cai, ele interesând mai cu seamă pe specialiştii arheozoologi şi mai ales pe cei ce se ocupă de problemele de tipologie şi chiar filogenie a calului, animal ce a fost atât de important, milenii în şir pentru societatea umană. Vrem doar să punctăm unele lucruri: mai întâi ne întrebăm de ce din cel puţin patru cai găsiţi, doi (50%) sunt precis mascu1i. Oare nu era încă cunoscută — în cultura Wietenberg — procesul de castrare a masculilor, ce este clar benefică pentru om? (la vitele cornute mari, castrarea se executa încă în cultura Vinča). Se pare, de asemenea, având în vedere că la câteva vertebre dorsale, unde partea distală a apofizei spinoase a acestora s-a păstrat (ea se rupe uşor şi astfel dispare), vârful lor nu apare „tasat" ca atunci când individul cabalin este călărit (mai ales fără şa sau cu o şea primitivă, înaltă). Oare purtătorii culturii Wietenberg nu cunoşteau încă călăritul cailor? Prezenţă a doi masculi şi lipsa castrării lor, vârful intact a1 epifizelor spinoase dorsale ne-ar împinge să socotim poate că aceşti cai erau încă sălbatici şi că purtătorii culturii Wietenberg foloseau pentru ritualurile lor tocmai cai sălbatici prinşi vii, cu laţul sau prin intermediul unor gropi. Noi nu credem totuşi acest lucru, considerând talia acestor patru cai. Am văzut că unul avea talia mai mică decât tipurile de cai sălbatici ce s-ar fl implicat în domesticirea acestei specii; ceilalţi trei erau însă bine mai mari (aveau o înălţime la greabăn medie spre mare) şi deci nu ar fi putut fi nici ei sălbatici.

O altă problemă pe care ne-o punem este în ce măsură locuitorii aşezărilor Wietenberg foloseau de acum o zăbală internă din bronz. Noi nu am găsit, nici la P_2 şi nici la canin, pe muchia (marginea) anterioară a dintelui respectiv o escavaţie uşoară care apare datorită erodării lor cu o bară de bronz, dar nici pătrunderea în grosimea smalţului şi a dentinei a culorii verzi datorate „coclelii" — a carbonatului de cupru, ce apare întotdeauna pe obiecte de bronz. Oare nu era încă cunoscută o asemenea zăbală, sau poate foloseau unele mai simple din os; deocamdată nu putem răspunde la aceste probleme.

Ovinele *(Ovts aries)* reprezintă a doua grupă de mamifere depusă ca oflandă. Ar fi

https://biblioteca-digitala.ro

şi ea formată de către patru indivizi diferiţi, care ridică însă aceeaşi problemă ca şi la cai, deşi se pare că au fost depuşi întregi. Aici, după craniu şi dentiţie, ar fi doar trei exemplare, dar după oasele membrelor precis patru indivizi, existând patru coxale. Lipseşte aproape precis *Capra* (se ştie că diagnoza diferenţială între ovine şi caprine nu se poate face întotdeauna precis), cei patru indivizi aparţinând aşadar ovinelor *(Ovis).* După dentiţie se distinge un individ de 4-5 ani şi un altul de chiar 7-8 ani, aşadar maturi, unu1 din ei aproape bătrân. După un femur ar fi şi un individ de circa 3,5 ani. Putem deci spune că nu s-au depus indivizi tineri. Doi dintre indivizi sunt precis femele acornute, considerând două fragmente de frontale. Nu apar deloc resturi de coarne, deci cunoaşterea morfologiei ovinelor lasă mult de dorit, pentru că s-ar fi putut găsi, concomitent, în aşezarea ce a furnizat materialu1 pentru ofrande şi femele cornute, evident masculi cornuţi şi posibil chiar şi castraţi. După oasele lungi, a putut fi calculată, pentru patru indivizi, înălţimea la greabăn care variază astfel de la 61,7 —66,2 cm, având media generală de 63,2 cm, destul de apropiată de cea a ovinelor din alte aşezări ale bronzului românesc, dar evident mai mare decăt cea a tipu1ui *palustris* din neo-eneolitic.

Homo sapiens (omul) este reprezentat prin 17 fragmente osoase, toate cu urmă de arsură; fragmentarea pare mai puternică decât la resturile animaliere. Resturile aparţin la minimum trei indivizi. Sunt, mai întâi resturi de craniu de la două femei. Una dintre ele are ca semnificative două bucăţi de temporal, prezentând stânca cât şi o regiune mastoidiană cu apofiza respectivă cu totul ştearsă; sunt şi resturi de frontal, parietal, occipital, separate deci, toate suturile fiind aşadar deosebite, arătând astfel o vârstă uşor postpuberală, adică aproximativ 15-16 ani. A doua femeie are două porţiuni de frontal, la care se pun foarte bine în evidenţă cele două bose frontale dezvoltate — caracter feminin. Urmează resturile unui bărbat, aruncate chiar pe fundul gropii; ele sunt reprezentate printr-un tors şi prin oase ale membrelor inferioare cele mai mu1te din ele fiind fragmentare şi puternic arse: astfel există un sacrum cu hiperbazilitate — caracter tipic masculin, două resturi de coxal de asemenea cu caractere mascu1ine (eşancrură ischiatică îngustă, cât şi porţiunea iliacă groasă în dreptul foselor); sunt şi două vertebre lombare puternic tasate, cu exofite arătând astfel un individ din grupa *senilis,* deci peste 50 de ani. Femurele au un început de al treilea trohanter, pilastru evident, cât şi platimerie, lipsindu-le însă epifizele inferioare. Mai găsim şi o tibie, considerată întreagă, deşi este puţin deteriorată, ce prezintă o platicnemie puternică, iar la epifiza inferioară o faţetă „orientală" caracteristică 1a popu1aţiile ce stau „chincite". S-a calculat o statură, în medie de 1 ,63 m deci o talie socotită submijlocie, individul fiind însă foarte vânjos. Există, de asemenea, tot de la el, şi un astragal dar şi

https://biblioteca-digitala.ro

falange de la degetele piciorului respectiv.

Este evident că cei trei indivizi au fost sacrificaţi dar şi aici nu putem da nici o relaţie, neexistând vreo urmă făcută de către om prin care să putem da o serie de alte detalii. Este posibil ca popu1aţia Wietenberg să fi executat poate chiar o antropofagie de tip ritual, pe lângă sacrificarea ca atare, acest lucru fiind evident, cu totul simbolic şi nu practicat în mod curent, deci nefolosind carnea umană ca hrană.

Aşadar în groapa respectivă s-au depus pe de o parte ofrande animaliere, dar şi resturi umane, toate rezultate în urma unor sacrificii; în ea s-a găsit însă, pe de altă parte şi material menajer obişnuit, dar în mică cantitate. Groapa avea deci clar un dublu caracter: de depunere a unor resturi sacrificiale, poate cu un anumit scop, dar şi de groapă obişnuită în care se aruncau resturi menajere.

Mai trebuie să expunem un fapt, să-i spunem destul de interesant. Se ştie că cultura Wietenberg s-a dezvoltat în perioada subboreală, mai caldă şi mai uscată decât cea actuală. Este astfel aproape sigur că subetajul nemora1, cel mai de jos altitudinar, să fi urcat atunci chiar mai sus, pe culmile mai înalte, stejărişurile ocupând astfel aproape toate înălţimile din jurul aşezării de la Oarţa de Sus, dând o pădure continuă de *Quercetum mixtum.* Intr-o asemenea biocenoză, era normal ca speciile sălbatice mari: cerbul, mistreţul, chiar căpriorul şi bourul, dar şi carnivore stenoece, mai ales ursul, să se fi găsit atunci din abundenţă în această imensă pădure. Credem că locuitorii aşezării practicau astfel atunci o vânătoare eficientă. Se constată însă că speciile sălbatice lipsesc cu totul printre resturile din sacrificări depuse în groapă. Credem că acest fapt nu se datorează întâmplării, ci posibil existenţei unor tabuuri, cărora azi nu le cunoaştem originea şi semnificaţia, dar suntem obligaţi să dezlegăm această enigmă. Studiul unui material abundent din mu1te asemenea gropi, zise de cu1t, ar putea lămuri faptul dacă situaţia existentă în **groapa 4** este aleatorie, sau este într-adevăr legată de existenţa acestor aşa-zise tabuuri.

https://biblioteca-digitala.ro

TIERISCHE- UND MENSCHLICHE RESTE AUS EINER KULTGRUBE (GR. 4) DER WIETENBERG-KULTUR VON OARŢA DE SUS-GHIILE BOTII

(Zusammenfassung)

In Oarţa de Sus-Ghiile Botii wurde eine Kultstätte der Wietenberg-Kultur vom besonderen Charakter freigelegt. Die Verfasser stellt die tierische und menschliche Reste vor, die in der Kultgrube 4 erschienen. Es handelt sich um zwei Spezies von Fischen und vier Spezies von Mammiferen, aber auch Menschenreste.

Die Fische-, bzw. die Rinder(*Bos taurus)*- und Schweine*(Sus scrofa domest)*reste können als Speisereste betrachtet, die von den Ritualmahlen stammten.

Die Pherde (*Equus caballus*; vier Individuen) und die Schafen (*Ovis aries*; vier Individuen*)* wurden geopfert.

Die Menschen (*Homo sapiens*) sind von 17 Knochenfragmenten mit Verbrennungsspuren vertreten; das Zerstückelungsgrad scheint höher als im Falle von Tierresten zu sein. Die Reste gehören zu mindestens drei Individuen, die ebenfalls geopfert worden sind. Es ist möglich, dass die Träger der Wietenberg-Kultur auch eine Art ritueller Anthropophagie außer dem Opfern ausführten, aber das war nur symbolisch und nicht in der Absicht, das Menschenfleisch als Nahrung zu gebrauchen.

https://biblioteca-digitala.ro

NOI DESCOPERIRI ALE CULTURII SUCIU DE SUS DIN JUDEŢUL SĂLAJ

Ioan Bejinariu

Săpăturile arheologice care au vizat cercetarea vestigiilor epocii bronzului de pe teritoriul Sălajului au sporit numeric după "startul" dat de investigarea arheologică din anii 1960 a aşezării de la Derşida. O analiză sumară, cantitativă, indică însă clar că zona de la est de Meseş şi sectorul sălăjan al Văii Someşului au fost neglijate[47]. Cu foarte rare excepţii, descoperirile arheologice din aceste zone provin din cercetări de suprafaţă, situaţia fiind valabilă nu doar pentru epoca bronzului ci şi pentru alte perioade istorice.

Ca atare, acumularea informaţiei referitoare la vestigiile culturii Suciu de Sus s-a bazat mai ales pe cercetările intreprinse în judeţele limitrofe, Maramureşul şi Satu Mare[48]. Pe teritoriul Sălajului, existenţa staţiunilor acestei culturi a fost evidenţiată îndeosebi prin intermediul cercetărilor de suprafaţă. În rare cazuri, când se poate vorbi despre investigarea arheologică a unor staţiuni ale acestei culturi din zona Sălajului, cercetarea a vizat însă în mod direct vestigiile altor epoci. Chiar şi aşa, aceste cercetări nu au depăşit nivelul unor sondaje de mică anvergură, de la care ne-au parvenit doar materialele descoperite, nu şi rezultatele observaţiilor ştiinţifice şi înregistrări grafice ale săpăturilor. În 1980, C. Kacsó publică pentru prima dată materiale Suciu de Sus din colecţia Muzeului din Zalău, ocazie cu care face şi o serie de aprecieri referitoare la evoluţia cultural - istorică a zonei Depresiunii Sălajului în epoca bronzului[49]. Ulterior alte descoperiri Suciu de Sus sunt publicate de acelaşi cercetător[50], pentru ca la scurt timp I. Bajusz şi D. Tamba să publice rezultatele cercetărilor de suprafaţă efectuate de specialişti ai MJIA Zalău pe valea Someşului, între Jibou şi Căpâlna[51]. Cu ocazia cartării elementelor componente ale sistemului defensiv roman de pe Valea Someşului, I. Ferenczi menţionează şi o serie de puncte cu descoperiri din epoca bronzului, fără a preciza întotdeauna apartenţa culturală a

[47] Bejinariu 2003.
[48] Kacsó 1975, 45-68; idem, 1987, 51-75; idem, 1990, 44-46; idem, 1995, 83-99; Ivanciuc 1990, 116-117; Bader 1980, 62-77; Lazin, Pop 1997, 75-84.
[49] Kacsó 1980, 37-46.
[50] idem, 1987, 58-59.
[51] Bajusz, Tamba 1988,91-120.

https://biblioteca-digitala.ro

materialelor[52]. Este posibil ca unele dintre aceste materiale atribuite epocii bronzului să aparţină culturii Suciu de Sus.

Scopul demersului nostru este de a prezenta descoperirile recente ale acestei culturi din judeţul Sălaj, precum şi altele mai vechi, existente în depozitul MJIA Zalău, care din diverse motive au rămas inedite.

1. Aluniş (com. Benesat, SJ). Cu ocazia unei periegheze efectuate în primăvara anului 1997, am identificat în hotarul nord-vestic al localităţii, în punctul "*Sărătură (Sărături)*" un sit arheologic de unde am adunat fragmente ceramice de factură Suciu de Sus. Pe o terasă joasă, în apropierea unei văi, care acum are un debit sezonier, au apărut risipite pe o suprafaţă de cca 100 m^2 fragmente ceramice, chirpici, oase[53]. Fragmentele adunate provin de la vase de provizii, castroane, ceşti, etc. Predomină ceramica striată, de culoare cărămizie, mai rar cenuşie-neagră. Pe un singur fragment ceramic apare decorul excizat (pl. V, 2-6). În acest punct a fost descoperit, în 1933, un depozit de bronzuri[54], iar apoi, între 1945-1950, un al doilea depozit depus, ca şi primul, într-un vas de lut. Din acest ultim depozit compus din 12 brăţări, doar o singură piesă a ajuns în colecţia MJIA Zalău[55], restul s-a împrăştiat. Tot din acest punct provine o brăţară de bronz aflată actualmente într-o colecţie privată din Cluj Napoca[56], probabil piesă componentă a unuia dintre cele două depozite descoperite aici.

2. Bezded(com. Gârbou, SJ). Din punctul "*La halauă"* provine material ceramic Suciu de Sus, descoperit de către Al. V. Matei în 1976, cu ocazia unor cercetări de suprafaţă[57]. Fragmentele descoperite provin de la vase decorate cu striuri, de culoare cărămizie sau maronie. Lipsesc alte informaţii.

3. Ceaca (com. Zalha, SJ). În toamna anului 2000, la sesizarea doctorului veterinar Puşcaş din localitate, am efectuat o cercetare de teren în zonă[58]. Cu această ocazie am achiziţionat un celt[59] (pl. IV, 4) descoperit în vara aceluiaşi an în punctul "*Dumbrava*".

---

[52] Ferenczi 1976, 37-50.
[53] La periegheză au participat I. Bejinariu, H. Pop, J. Stobbe. Materialul se află în colecţia MJIA Zalău, nr. inv. C.C. 434-435, 1997.
[54] Petrescu-Dîmboviţa 1977, 82, fig. 114, 1-14.
[55] Lakó 1983, 69.
[56] Informaţie amabilă Gh. Lucăcel din Aluniş.
[57] Colecţia MJIA Zalău, nr. inv. C.C. 193, 1976.
[58] La periegheză a participat şi D. Gh. Tamba, arheolog la MJIA Zalău.
[59] Este vorba despre un celt cu plisc, cu secţiunea corpului rectangulară. Piesa prezintă câteva defecte de turnare (mici găuri în corp, la marginea orificiului de înmănuşare şi sub tortiţă). Patina nobilă a fost îndepărtată de pe cea mai mare parte a corpului celtului, din cauza frecării piesei cu şmirghel de către descoperitor, spre a determina materialul din care a fost confecţionat. Dimensiuni: L= 10 cm, D. găurii de înmănuşare = 4x2,6 cm, adâncimea găurii de înmănuşare = 8 cm, lăţimea tăişului = 4,7 cm, greutate = 171 g. Col M JIA Zalău, nr. inv. C.C. 816, 2000.

https://biblioteca-digitala.ro

Respectivul punct, aflat la est, sud-est de sat, este un platou proeminent cu o suprafaţă de cca 4-5 ha, înconjurat de mai multe izvoare. Deşi locul are o poziţie dominantă şi oferă o bună vizibilitate spre nord şi est-sud-est, nu am identificat la suprafaţă indicii ale unor amenajări defensive. Sătenii au afirmat că pe platoul "*Dumbrava*", în urma arăturilor au apărut fragmente ceramice. Deşi am verificat întreaga suprafaţă a platoului (care nu se mai lucrează după desfiinţarea CAP) nu am descoperit material ceramic sau chirpici. Mai jos de acest platou, spre sat, se află punctul "*Ponoare*", o terasă înaltă, foarte întinsă. Pe această terasă era vizibilă de sus o grupare de 5-6 "pete", mai închise la culoare, în zona unde era scăldătoarea bivolilor. Din zona acestor pete, cu un diametru de 5-8 m, cu un aspect cenuşos al solului, aflate la mici distanţe una de alta (cel mult 10 m), am adunat fragmente ceramice. În afara acestor pete nu au apărut fragmente ceramice. Materialul este foarte fragmentar, în majoritatea atipic. Fragmentele descoperite provin de la ceramică cu striuri, de culoare cărămizie sau maronie. Nu putem exclude posibilitatea existenţei în acest loc a unor tumuli extrem de aplatizaţi datorită lucrărilor agricole.

4. Dragu (com. Dragu, SJ). Din punctul "*La Bulbuc*" au fost adunate materiale ceramice din diverse epoci: eneolitic, Bronzul mijlociu (cultura Wietenberg)[60], Bronzul târziu, epoca romană. Perioadei târzii a epocii bronzului îi aparţin, pe lângă fragmente ceramice de culoare cărămizie-gălbuie, decorate cu striuri, menţionate anterior de C. Kacsó[61], şi un fragment de vas cu o toartă cu buton, element tipic ceramicii culturii Noua[62] (pl. VI, 1).

5. Gârcei (com. Crişeni, SJ). În spatele haltei CFR (toponim "*La Glimeie*") au fost descoperite, cu ocazia unor cercetări de suprafaţă, materiale ceramice din Bronzul târziu. Predomină ceramica striată, iar un singur fragment ceramic are decor excizat. Au apărut şi materiale din alte epoci: prima epocă a fierului, epoca romană etc.[63]

6. Muncel (com. Cristolţ, SJ). În anul 1976, Al. V. Matei face un sondaj de mică amploare în grădina cetăţeanului Toma Alexandru, unde anterior fuseseră descoperite fragmente ceramice cu ocazia construirii unor anexe gospodăreşti. Locul respectiv se află pe un deal, din apropierea bisericii din localitate. Materialele descoperite aparţin culturii Suciu de Sus (pl. V, 1; VI, 2-3)[64]. Alături de ceramica cu decor striat au fost descoperite numeroase fragmente de chirpici şi lespezi de gresie arse ceea ce ne face să presupunem că

[60] Bejinariu 2001, 104, pl. VII, 1-7.
[61] Kacsó 1987, 59.
[62] Periegheză Al. V. Matei, aprilie 1974. Materiale în colecţia MJIA Zalău, nr. inv. C.C.9, 1974.
[63] Periegheză primăvara anului 1999: I. Bejinariu, Al. V. Matei, H. Pop, S.şi D. Băcueţ-Crişan toţi de la MJIA Zalău. Materialele se află în col. MJIAZ, nr. inv. C.C. 31, 2001.

https://biblioteca-digitala.ro

este vorba despre o aşezare. Conform celor spuse de autorul cercetărilor, ar fi vorba aici despre un unic nivel de cultură.

7. Nadiş (loc. aparţinătoare oraşului Cehu Silvaniei). În colecţia muzeului din Zalău au intrat, în anul 1980, materiale ceramice adunate de pe "*Dealul Bal*" de către prof. Pop Silviu din Cehu Silvaniei. Cea mai mare parte a lotului ceramic donat muzeului aparţine epocii romane, dar sunt şi fragmente de la vase cu decor striat din perioada târzie a epocii bronzului (pl. III, 3; V, 7). Majoritatea acestor fragmente provin de la castroane[65]. În mod curios, în literatura de specialitate se vorbeşte despre un depozit de bronzuri descoperit în această localitate, în punctul "*Dosu Boznii*"[66], ajuns ulterior în colecţia Sziksay din Zalău. Cu ocazia unor cercetări de teren efectuate în această localitate, cetăţenii chestionaţi au răspuns că acest toponim nu există în zona satului. În schimb, acest toponim apare în localitatea Treznea, aşezare învecinată cu Bozna (com. Agrij) şi este posibil ca respectiva confuzie să pornească de la J. F. Fetzer, care aminteşte prima dată respectivul depozit, descoperit prin 1876.

8. Popeni (com. Mirşid, SJ). Din punctul "*Pogor*", un bot de deal, aflat pe partea dreaptă a şoselei Zalău-Jibou, vizavi de halta Cuceu, provin câteva fragmente ceramice cu decor striat descoperite cu ocazia unui sondaj arheologic de către Al. V. Matei în 1980[67]. În apropierea acestui punct, pe raza localităţii Cuceu există şi alte puncte unde au fost descoperite materiale Suciu de Sus tipice[68].

9. Racâş (com. Hida, SJ). În punctul "*Gura Jernăului*" aflat la confluenţa pârâului "*Gălpâia*" cu pârâul "*După Hotară*" au fost descoperite de către profesorul de istorie din localitatea Chendrea, Ilie Popescu, materiale ceramice de factură Suciu de Sus. Pe o suprafaţă de cca 200 x 100 m au apărut fragmente ceramice eneolitice, din Bronzul târziu, din prima epocă a fierului , din epoca romană şi din sec. VIII-IX. Bronzului târziu îi aparţin fragmente de la vase de provizii decorate cu striuri şi prevăzute cu brâuri alveolate dispuse sub buză, precum şi fragmente de castroane decorate cu arcade şi triunghiuri haşurate sau cu striuri[69]. Lipsesc alte informaţii.

10. Românaşi (comună, SJ). Cu ocazia construirii staţiei de carburanţi a S.C Comeso, pe partea stângă a D.N. Zalău - Cluj Napoca, în taluzul gropii de amplasare a rezervoarelor de combustibil, am observat conturul unui complex (groapă de formă

---

[64] Inventarul MJIA Zalău, nr. inv. C.C. 192, 1976.
[65] Materialul este în colecţia MJIA Zalău. Neinventariat.
[66] Fetzer 1897, 358; Roska 1942, 273, nr. 218; Petrescu-Dîmboviţa 1977, 149; Kacsó 1980, 38.
[67] Ceramica se află în inventarul MJIA Zalău. Nr. inv. C.C. 35, 1980.
[68] Kacsó 1987, 58.

https://biblioteca-digitala.ro

tronconică) din care am salvat o serie de fragmente ceramice din perioada târzie a epocii bronzului. Cea mai mare parte a acestui complex fusese distrus de lucrări, iar pământul excavat a fost transportat în diferite direcţii. Drept urmare, am salvat doar câteva fragmente ceramice ce provin mai ales de la vase de mari dimensiuni , cu pereţii acoperiţi cu striuri şi cu proeminenţe apucători, precum şi câteva fragmente de străchini cu buza arcuită spre interior (pl. IV, 1-3)[70]. În cele trei secţiuni de control executate în zona staţiei nu am surprins decât complexe de epocă romană din aşezarea civilă contemporană cu castrul roman de pe dealul "*Cetate*". În 1998 vizavi de acest amplasament am executat o săpătură de salvare pe cca 60 m lângă drumul naţional. Singurele materiale preistorice descoperite aparţin primei epoci a fierului.

11. Rus (comună, SJ). Din punctul "Ş*esul lui Măican*", terasă pleistocenă a Someşului, au fost adunate materiale ceramice Suciu de Sus de către I. Musca, muzeograf la Muzeul din Zalău. În colecţia MJIA Zalău se păstrează fragmente ce provin de la vase de provizii, decorate cu striuri[71]. Cu ocazia cercetărilor de suprafaţă efectuate în 1987, din acest punct sunt semnalate doar materiale prefeudale şi ceramică preistorică atipică[72].

12. Sâncraiu Silvaniei (com. Dobrin, SJ). În punctul "*Lazuri*" a fost executat, în 1984, un sondaj de mică amploare de către Al. V. Matei. Se viza cercetarea vestigiilor de epocă romană din acest punct. Este vorba despre o pantă lină, aşezată între două izvoare, la cca 1,5 km depărtare de punctul "*Barázdahát*", de unde fuseseră semnalate anterior materiale ceramice Suciu de Sus[73]. Alături de materiale din epoca romană, în punctul "*Lazuri*" au fost descoperite fragmente ceramice Suciu de Sus cu decor striat şi excizat[74].

13. Tihău (com. Surduc, SJ). În vara anului 2001 au fost executate săpături arheologice de salvare în punctul "*La Cerniele*", o terasă întinsă aflată pe malul stâng al râului Almaş, la ieşirea din localitate spre Gâlgău Almaşului[75]. Din raţiuni legate de amplasarea investiţiei, secţiunile au fost trasate lângă drumul judeţean, mai precis în şanţul de pe partea dreaptă a acestuia, deşi cu ocazia cercetărilor de teren s-a constatat că densitatea materialului era mai consistentă înspre capătul terasei, spre râu. Ceramică Suciu de Sus a fost descoperită doar în două dintre cele trei secţiuni deschise. Zona fiind foarte bulversată de lucrările de amenajare ale drumului, nu au fost posibile observaţii

[69] Popescu 1986, 121, pl. 4, 1-3.
[70] Materiale aflate în colecţia MJIA Zalău, nr. inv. C.C. 1569-1570, 1996.
[71] Materiale aflate în colecţia MJIA Zalău, nr. inv. C.C. 487, 1992.
[72] Bajusz, Tamba, op. cit., 92, pl. IX, 1-4.
[73] Kacsó 1980, 37, fig. 1, 1-8.
[74] Materiale aflate în colecţia MJIA Zalău, nr. inv. C.C. 899-900, 902, 1994.
[75] Bejinariu 2001A, 255-256.

https://biblioteca-digitala.ro

stratigrafice şi nu au fost descoperite complexe. Materialele apărute sugerează însă o locuire în acest punct începând cu neoliticul târziu, urmată de o locuire din epoca bronzului, ilustrată de ceramica Wietenberg (pl. II, 1-3) şi Suciu de Sus (pl. II, 4-6; III, 1-2, 5). Referitor la materialele de factură Suciu de Sus, se remarcă frecvenţa mare a ceramicii striate, doar pe câteva mici fragmente fiind prezent decorul excizat. Fragmentele descoperite sunt de culoare cărămizie sau cenuşie, iar drept degresant apare nisipul cu paiete de mică. În capătul sudic al secţiunii S2, 2000 am surprins o zonă nederanjată, de unde am recuperat fragmente de la un vas de dimensiuni medii, care a fost restaurat în întregime (pl. II, 6). Alte fragmente descoperite provin de la castroane şi vase de provizii. Au fost descoperite şi câteva fragmente de culoare neagră, lustruite la exterior, respectiv cărămizii la interior.

14. Vădurele (com. Năpradea, SJ). Ceramică Suciu de Sus descoperită în punctul "*Curături*" a intrat în colecţia Muzeului din Zalău, donată de un localnic. Doar un singur fragment are un decor spiralic excizat, în rest predomină fragmentele cu decor striat (pl. III, 4, 6-8). În acelaşi punct au fost descoperite materiale ceramice Wietenberg decorate cu "*Zahnstempelung*"[76].

Actualmente pe teritoriul Sălajului au fost descoperite vestigii ale culturii Suciu de Sus în 25 de localităţi, iar în total există 33 de puncte reprezentând tot atâtea situri arheologice ale acestei culturi. Este greu de precizat caracterul acestor situri, având în vedere nivelul lacunar al informaţiilor furnizate de cercetările de suprafaţă, care nu au putut fi suplinite nici măcar parţial de sondajele efectuate în unele situri. Se poate vorbi despre aşezări Suciu de Sus la: Aluniş, Sâncraiu Silvaniei, Muncel, unde au apărut şi bucăţi de chirpici, indiciu al existenţei unor construcţii. Majoritatea punctelor cu descoperiri Suciu de Sus din Sălaj sunt grupate în nord-estul judeţului. Staţiunile sunt plasate pe terasele din apropierea Someşului sau ale afluenţilor acestuia (Sălaj, Gârbou, Almaş, Agrij), dar şi pe terase de pe cursul unor văi minore (Valea Muncelului, Valea Sărata, etc).

În perioada mijlocie a epocii bronzului întregul teritoriu actual al Sălajului a fost locuit de comunităţile culturii Wietenberg. Descoperirile acestei culturi sunt numeroase chiar şi în zona unde apar grupate vestigiile culturii Suciu de Sus[77], respectiv nord-estul judeţului. Geneza culturii Suciu de Sus se petrece într-o zonă care nu include şi teritoriul actual al Sălajului[78]. Când se petrece însă pătrunderea purtătorilor acestei culturi în zona la

[76] Bejinariu 2001, 107, pl. IX, 1-3.
[77] idem, op. cit., pl. I - harta descoperirilor Wietenberg din jud. Sălaj.
[78] Kacsó 1987, 66.

https://biblioteca-digitala.ro

care ne referim? Un indiciu ar fi reprezentat de prezenţa ceramicii excizate în cadrul mai multor descoperiri ale acestei culturi din Sălaj, precum Aluniş, Gârcei, Sâncraiu Silvaniei, Vădurele, Ileanda, Tihău, etc. Ceramica excizată caracterizează doar faza Suciu de Sus II[79], fază al cărei început este plasat de C. Kacsó în intervalul Reinecke B1 (sfârşit) - Reinecke C[80]. În zona Sălajului locuită ulterior de comunităţile Suciu de Sus, apar descoperiri Wietenberg cu ceramică cu decor realizat prin intermediul împunsăturilor simultane şi a împunsăturilor succesive în canal lat. Decorul de acest tip caracteristic fazelor târzii ale culturii (Wietenberg III şi IV) apare pe ceramica Wietenberg descoperită la Vădurele, Dragu[81] şi Gârbou[82]. Credem că situaţia de la Vădurele, Rogna[83] şi Dragu (poate şi Tihău, de unde dispunem de prea puţine materiale Wietenberg), unde apar în acelaşi punct materiale Wietenberg III şi Suciu de Sus ne permite să presupunem că în zona nord-estică a Sălajului, pe culoarul Someşului, comunităţile Suciu de Sus nu pătrund înainte de faza Wietenberg III, ci cel mai probabil pe parcursul acestei faze. Situaţia poate fi similară şi pe valea Sălajului, un argument indirect fiind furnizat chiar de stratigrafia de la Oarţa de Sus "*Ghiile Botii*", unde s-a constatat că locuirea Wietenberg din acest punct se prelungeşte şi la începutul fazei Wietenberg III[84]. Probabil că pe unele văi, mai izolate, această pătrundere este chiar mai târzie, după cum ar lăsa să se înţeleagă situaţia de la Gârbou, unde sunt semnalate descoperiri atribuite fazei finale Wietenberg[85]. Cele mai sudice puncte cu descoperiri Suciu de Sus din Sălaj sunt cele de la Românaşi, Dragu şi Racâş, tot dintr-o zonă unde descoperiri recente, nu foarte concludente din păcate, par să dovedească prelungirea evoluţiei culturii Wietenberg până în faza sa finală[86]. În unele staţiuni cu materiale Suciu de Sus au fost descoperite şi fragmente ceramice cu aspect hallstattian. Este vorba despre fragmente de vase cu coloritul caracteristic (cărămiziu la interior, negru la exterior), vase cu buza invazată ori faţetată etc. Putem menţiona în acest sens staţiunile de la Tihău, Racâş, Românaşi etc. Din păcate, nu este clar contextul stratigrafic al acestor materiale, dar ele pot fi luate în considerare în ceea ce priveşte sfârşitul culturii Suciu de Sus din zona Sălajului.

[79] idem, 1995, 96.
[80] idem, 1987, 74.
[81] Bejinariu 2001, 104, 107.
[82] Roska 1944, 26, fig.12, 1-3,6; Gogâltan, Cociş, Paki 1992, 14.
[83] Bejinariu, op. cit., 105.
[84] Kacsó 1987, 70.
[85] Nota 36.
[86] Materiale recent descoperite la Sâmpetru Almaşului, Răstolţu Mare, Tămaşa, aflate în colecţia MJIA Zalău -nr. inv. C.C. 584, 1997; 784-788, 1995.

https://biblioteca-digitala.ro

Jumătatea vestică a Sălajului (Depresiunea Şimleului, valea Zalăului) este locuită în perioada târzie a epocii bronzului (etapele Bronz Târziu I şi II) de comunităţile grupului Cehăluţ. Aceste comunităţi şi cele ale culturii Suciu de Sus intră în contact nemijlocit în zona dintre Valea Zalăului, locuită de purtătorii grupului Cehăluţ[87] şi Valea Sălajului, unde apar descoperiri ale ultimei culturi. Materialele de factură Suciu de Sus sunt o apariţie frecventă în staţiunile grupului Cehăluţ descoperite pe teritoriul Sălajului. Este vorba despre ceramica cu decor excizat descoperită în aşezări ale acestui grup de la Crasna[88], Cehei[89], Doh[90], Şimleu Silvaniei "*Centru*" şi "*Observator*", Zăuan "*Dâlma Spânzuraţilor*"[91], Pericei "*Polyás*" şi "*Keller-tag*"[92], etc.

Deocamdată staţiuni ale culturii Noua de pe teritoriul Sălajului nu se cunosc. Materiale precum fragmentul de vas cu toartă supraânălţată cu buton, de la Dragu, punctul "*La Bulbuc*" sunt apariţii izolate în alte medii culturale (Suciu de Sus, în cazul de faţă).

Descoperirile Suciu de Sus publicate de noi, se alătură celor anterior cunoscute şi demonstrează convingător includerea, începând cu sfârşitul Bronzului mijlociu - începutul Bronzului târziu, a zonei de nord-est a Sălajului, în arealul culturii Suciu de Sus. La densitatea descoperirilor de pe Valea Someşului se poate raporta marele număr de depozite de bronzuri descoperite în această zonă. Dacă pentru perioada mijlocie a epocii bronzului astfel de descoperiri lipsesc, în schimb sunt foarte numeroase depozitele datate în Bronzul târziu. În mod logic, o mare parte a acestor descoperiri ar trebui legată de prezenţa comunităţilor Suciu de Sus[93].

[87] Descoperiri la: Crişeni, Borla, Sălăjeni, Badon, Chieşd, Lompirt etc.
[88] Bejinariu, Lakó 2000, fig. 7, 4.
[89] idem, 1996, pl. III, 5, IX, 2, XII, 9.
[90] Kacsó, op. cit., 59.
[91] Periegheză H. Pop, D. şi S. Băcueţ-Crişan. Materiale inedite în colecţia MJIA Zalău, nr. inv. C.C. 1046, 2000.
[92] Materiale inedite în colecţia MJIA Zalău, nr. inv. C.C. 140,147, 1988.
[93] Kacsó 1980A, 423.

https://biblioteca-digitala.ro

BIBLIOGRAFIE

BADER 1978 — T. Bader, Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică şi tracică, Bucureşti, 1978.

BAJUSZ, TAMBA 1988 — I. Bajusz, D. Tamba, Contribuţii la topografia arheologică a Văii Someşului (sectorul Căpâlna –Jibou), ActaMP XII, 1988, 91-120.

BEJINARIU 2001 — I. Bejinariu, Consideraţii privind descoperirile culturii Wietenberg din judeţul Sălaj, în: Studia Archaeologica et Historica Nicolao Gudea Dicata, Omagiu profesorului Nicolae Gudea la 60 de ani, BMP, IV, Zalău, 2001, 95-117.

BEJINARIU 2001A — I. Bejinariu, Şantierul arheologic Tihău, CronCercArh. Campania 2000, Suceava, 2001, 255-256.

BEJINARIU 2003 — I. Bejinariu, Stadiul cercetărilor epocii bronzului şi primei epoci a fierului de pe teritoriul judeţului Sălaj, StComSatu Mare 2003, în curs de apariţie.

BEJINARIU, LAKÓ 1996 — I. Bejinariu, É. Lakó, Despre sondajul arheologic de la Cehei, punctul "Misig" (1987), ActaMP XX, 1996, 11-33.

BEJINARIU, LAKÓ 2000 — I. Bejinariu, É. Lakó, Contribuţii la cunoaşterea Bronzului Târziu din nord-vestul României. Aşezarea de la Crasna, ActaMP XXIII, 1, 2000, 153-219.

FERENCZI 1976 — I. Ferenczi, Contribuţii la topografia arheologică a Văii Someşului (sectorul Vad – Surduc), ActaMN XIII, 1976, 37-50.

FETZER 1897 — J.F. Fetzer, Szilágysági régiségekröl, ArchÉrt 17, 1897, 356-359.

GOGÂLTAN, COCIŞ, PAKI 1992 — F. Gogâltan, S. Cociş, A. Paki, Săpături de salvare la Cluj - "Becaş", EphmNap II, 1992, 7-17.

IVANCIUC 1990 — C. Ivanciuc, Date privind cultura Suciu de Sus în N-V Dep. Maramureş, SympThrac 8, 1990, 116-117.

KACSÓ 1975 — C. Kacsó, Contributions à la connaissance de la culture

https://biblioteca-digitala.ro

de Suciu de Sus à la lumiere des recherces faites à Lăpuş, Dacia N.S. XIX, 1975, 45-68.

KACSÓ 1980 — C. Kacsó, Descoperiri din epoca bronzului în Depresiunea Sălajului, ActaMP IV, 1980, 37-46.

KACSÓ 1980A — C. Kacsó, Depozitul de bronzuri de la Băbeni, ActaMN XVII, 1980, 417-423.

KACSÓ 1987 — C. Kacsó, Beiträge zur Kenntnis des Verbreitugsgebietes und der Chronologie der Suciu de Sus-Kultur,Dacia N.S. XXXI, 1987, 51-75.

KACSÓ 1990 — C. Kacsó, Bronzul tîrziu în nord-vestul României, SympThrac 8, 1990, 41-50.

KACSÓ 1995 — C. Kacsó, Date noi cu privire la prima fază a culturii Suciu de Sus, Apulum XXXII, 1995, 83-99.

LAKÓ 1983 — É. Lakó, Repertoriul topografic al epocii bronzului şi al hallstattului timpuriu în judeţul Sălaj, ActaMP VII, 1983, 69-100.

LAZIN, POP 1997 — Gh. Lazin, S. Pop, O nouă descoperire aparţinând culturii Suciu de Sus (aşezarea de la Tătăreşti, judeţul Satu Mare), StComSatu Mare XIV, 1997, 75-84.

POPESCU 1987 — I. C. Popescu, Civilizaţia dacică pe teritoriul judeţului Sălaj. Contribuţia cercului de istorie la cunoaşterea istoriei locale. (Lucrare pt. obţinerea gradului didactic I) - exemplar aflat la Biblioteca Muzeului din Zalău).

PETRESCU-DÎMBOVIŢA 1977 — M. Petrescu-Dîmboviţa, Depozitele de bronzuri din România, Bucureşti, 1977.

ROSKA 1942 — M. Roska, Erdély regeszeti repertóriuma, Cluj, 1942.

ROSKA 1944 — M. Roska, A koloszkorpádi II. Kulturfacies kerámiai emlékei Erdélyben, KözlemenyekKolozsvár IV, 1944, 22-42.

https://biblioteca-digitala.ro

NEW DISCOVERIES BELONGING TO THE SUCIU DE SUS CULTURE FROM SĂLAJ COUNTY

(summary)

The author present 14 Bronze Age discoveries from Sălaj county. Whith the occasion of the surface researches and archaeological excavations has been discovered in 14 localities from north-eastern county ceramics belonging to the Suciu de Sus culture. Until now are known in Sălaj county 33 points with Suciu de Sus discoveries. These points are placed on the Someş river and his tributaries basin. In the Middle Bronze Age that area was inhabited by the Wietenberg culture communities. According to the archaeological evidences, that area was included in the Suciu de Sus cultural areal probably in the trend of the IIIrd stage of Wietenberg culture, or after that stage (final Middle Bronze Age, beginning Late Bronze Age. In the Late Bronze Age the western part of Sălaj county was inhabited by the Cehăluţ group communities. In many settlements of this group was founded Suciu de Sus type ceramics.

https://biblioteca-digitala.ro

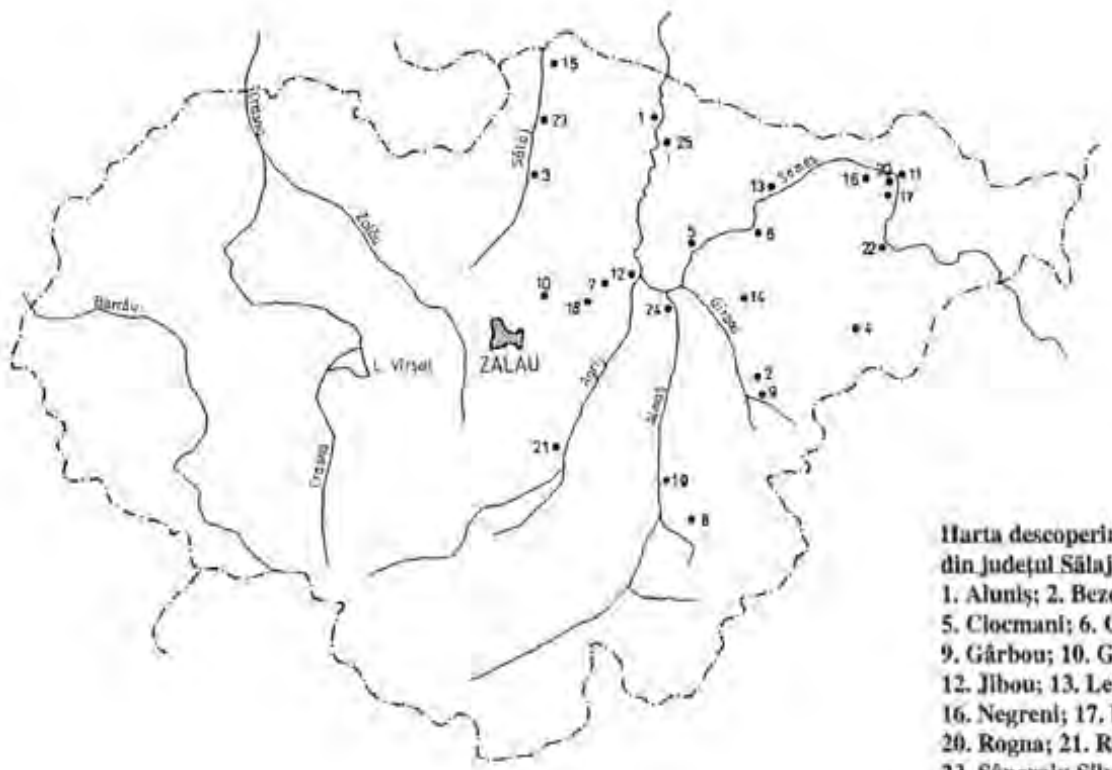

Harta descoperirilor culturii Suciu de Sus din județul Sălaj:
1. Aluniș; 2. Bezded; 3. Bulgari; 4. Ceaca; 5. Clocmani; 6. Cliț; 7. Cuceu; 8. Dragu; 9. Gârbou; 10. Gârcei; 11. Ileanda; 12. Jibou; 13. Letca; 14. Muncel; 15. Nadiș 16. Negreni; 17. Podișu; 18. Popeni; 19. Racâș 20. Rogna; 21. Românași; 22. Rus; 23. Sâncraiu Silvaniei; 24. Tihău; 25. Vădurele

Pl. I. Harta desoperirilor culturii Suciu de Sus din jud. Sălaj

https://biblioteca-digitala.ro

AŞEZAREA DIN EPOCA BRONZULUI DE LA SOMEŞ-UILEAC, JUDEŢUL MARAMUREŞ

Pop Dan

Localitatea Someş-Uileac, comuna Ulmeni se găseşte în sud-estul judeţului Maramureş, la graniţa acestuia cu judeţul Sălaj, în partea nord-estică a dealurilor Sălajului. Cu prilejul unor cercetări de suprafaţă desfăşurate în hotarul localităţilor Băseşti şi Someş-Uileac[94] au fost descoperite mai multe situri arheologice[95]. Dintre acestea, prezentăm mai jos materialele ieşite la iveală la Someş-Uileac "Bicirig" (fig. 1/1).

Locul numit de localnici "Bicirig" se găseşte la circa 1,5 km sud-vest de localitate şi la circa 1 km de locul unde pârâul Bicirig (sau Giurgeni) se varsă în valea Sălaj. Partea de teren care poartă această denumire este de fapt o mică depresiune între dealurile Lăpastu (sau Lăpastru) la nord-vest, Ulciug la est şi Badova la sud şi sud-vest. Micul platou este străbătut pe latura sa nordică şi vestică de pârâul Bicirig, iar pe cea sudică de pârâul Bodava.

Cu ocazia celor două cercetări de suprafaţă efectuate de pe locul respectiv a fost recoltată o cantitate relativ mare de ceramică în stare fragmentară şi câteva bucăţi de chirpic răspândite pe întreaga suprafaţă a platoului, cu o mai mare concentrare a lor în partea sudică.

În funcţie de modul în care a fost de preparat lutul folosit pentru realizarea vaselor putem deosebi trei categorii ceramice:

-ceramica grosieră, predominantă din punct de vedere cantitativ, are în compoziţia pastei nisip cu granulaţie mare, pietricele, cioburi pisate superficial şi mică; aspectul

[94] La cercetările de suprafaţă din aprilie 2000 au participat: Traian Rus, directorul şcolii din Oarţa de Sus, Traian Oros, consilier judeţean (jud. Sălaj), iar la cele din mai 2000 dr. Carol Kacsó, Muzeul Judeţean Maramureş şi dr. Mihai Rotea, Muzeul Naţional de Istorie al Transilvaniei.

[95] La Băseşti "Piatra Frunturii" au fost găsite, în arătura proaspătă, câteva fragmente ceramice din epoca bronzului (nr.1 pe harta de la fig. 1/1); punctul se găseşte la circa 500 m est de locul unde pârâul Băseşti se varsă în valea Sălajului, pe panta nord-vestică a dealului Lăpastu, în apropierea unei fântâni de pe partea dreaptă a drumului de care ce duce pe culmea dealului. Am fost informat de domnul T. Oros că pe platoul de pe culmea dealului Lăpastu, în punctul numit "Bodava" s-ar fi găsit cărămizi şi mai multe fragmente ceramice (nr.2 pe harta de la fig1/1). În momentul descinderii noastre în acest punct, cu toate că terenul fusese arat recent, nu am găsit decât două fragmente ceramice. Unul dintre acestea, lucrat la roată, ar putea fi de epocă romană (încadrarea făcută de dr. Ioan Stanciu, Institutul de Arheologie şi Istoria Artei Cluj).

https://biblioteca-digitala.ro

acestora este unul neomogen, iar pasta vaselor din această categorie (vase de uz comun) este arsă neuniform şi are culoarea cenuşie sau neagră-cenuşie, foarte rar cărămizie, uneori fiind acoperită cu un slip cărămiziu sau brun-cărămiziu.

-din ceramica semifină sau intermediară sunt lucrate oale, castroane, ceşti şi vase vatră. În compoziţia pastei de culoare cărămizie sau neagră-cenuşie, acoperită cel mai adesea cu slip de culoare cărămizie sau neagră, se găseşte nisip cu granulaţie medie, cioburi pisate şi mică; arderea este neuniformă şi poate fi lesne observată în special la vasele de mari dimensiuni;

-ceramicii fine îi aparţin vasele de mici dimensiuni, cu precădere ceşti, castroane şi vase miniaturale. Acestea sunt realizate dintr-o pastă omogenă, densă, bine arsă, având în compoziţie nisip fin şi mică. Culoarea pastei este neagră sau cenuşie, suprafeţele exterioare fiind acoperite cu slip brun-cărămiziu sau negru şi foarte rar cărămiziu.

În ceea ce priveşte formele vaselor putem deosebi următoarele tipuri: oale, castroane / străchini, ceşti şi vase vatră. Trebuie menţionat că formele vaselor au fost reconstituite grafic, în unele cazuri după fragmente ceramice relativ mici şi, în consecinţă, nu este exclus să apară inexactităţi la atribuirea lor unui anume tip.

I. Oale (fig. 1/2-3; 2; 3; 4/1-2, 4, 6-7, 9, 12-13; 6/10)

I.1.-oale cu marginea uşor evazată, corpul probabil puţin arcuit, ornamentate sub buză cu câte un brâu alveolat în relief (fig. 1/2; 2/1-4, 7), lucrate din pastă grosieră şi mai rar intermediară; diametrul gurii nu depăşeşte 20 cm. Una din oalele de acest fel are sub brâul alveolat trei adâncituri late, orizontale, asemănătoare canelurilor (fig. 2/2). Nu este exclus ca pe corp să fi fost ornamentate cu striuri[96].

I.2.-oale cu marginea dreaptă, uşor îngroşată, rotunjită în partea superioară şi corpul puternic bombat; sunt lucrate din pastă grosieră şi intermediară, iar pe corp sunt ornamentate cu striuri oblice şi orizontale, unul din fragmente are sub buză un brâu alveolat în relief (fig. 2/5-6)[97].

[96] Kacsó 1980, fig. 1/3-4 (Sâncraiu Silvaniei); 1/14 (Bulgari); 1/9-12, 14 (Oarţa de Sus "Oul Făgetului"); idem 1987, fig. 9/14-15 (Sarasău); 12/2-6; 13/1-3, 5, 9 (Seini); idem 1999, fig. 7/1-2; 6/1, 5-6 (Călineşti "Grajdurile CAP"); 5/21-22; 6/3-4, 8-11, 20 (Călineşti "Rogoaze"); Bajusz, Tamba 1988, pl. 12/8; 13/6 (Rogna "Bulbuc"); 17/1, 3, 5 (Rogna "Coasta lui Nicolae"); Kobal' 1997, pl. 2/1, 3-4, 7 (Solotvino); Vasiliev 2002, fig. 28/2-4 (Solotvino).

[97] Vasiliev 2002, fig. 37/6 (Solotvino).

https://biblioteca-digitala.ro

I.3.-fragment de la o oală cu marginea evazată, uniform îngroşată, corpul tronconic uşor arcuit (fig. 1/3) ornamentat pe marginea exterioară a buzei cu un brâu alveolat în relief; diametrul maxim al gurii depăşeşte diametrul maxim al corpului; fragmentul ar putea proveni de la un vas-vatră[98].

I.4.-oale cu marginea evazată, teşită oblic spre interior, corpul arcuit ornamentat cu striuri şi proeminenţe mici conice (fig. 2/8-11) sau neornamentat (fig. 4/9; 6/10)[99].

I.5.-oale cu marginea evazată şi uniform îngroşată, gâtul conic şi corpul fie bitronconic, fie mult bombat; sunt lucrate din pastă intermediară având diametrul gurii cuprins între 16-21 cm (fig. 3/2-6; 4/6, 12). Unul dintre fragmente este ornamentat pe marginea exterioară şi în partea superioară a buzei cu linii scurte oblice incizate, mici impresiuni ovale şi motive realizate prin excizie (fig. 3/3). O variantă a acestui tip este şi fragmentul care are marginea uniform îngroşată, mult evazată, teşită spre interior şi gâtul drept. Este ornamentat pe întreaga suprafaţă păstrată (foarte probabil şi pe corp) cu motive realizate prin incizie şi excizie (fig. 3/1). Vasele de acest fel sunt ornamentate îndeobşte pe corp cu motive realizate fie prin incizie-excizie, fie prin canelare (fig. 4/13)[100]. Probabil o variantă a acestui tip, de dimensiuni mai reduse (diam. 12 cm) sunt şi vasele cu marginea îngroşată şi răsfrântă spre exterior, gâtul scurt şi corpul probabil bitronconic sau bombat; acestea sunt făcute din pastă intermediară, unul din fragmente este ornamentat pe marginea buzei cu impresiuni ovale scurte aşezate oblic (fig. 3/7, 9).

I.6.-oale cu marginea puţin răsfrântă spre exterior, corpul arcuit, cu diametrul gurii peste 20 cm, lucrate din pastă intermediară (fig. 3/8; 4/4).

I.7.-oală cu marginea evazată, faţetată şi teşită oblic spre interior, gâtul scurt, conic şi corpul bombat; la intersecţia dintre gât şi corp se găsesc două torţi inelare, triangulare în secţiune (fig. 4/1)[101].

---

[98] Kacsó 1980, fig. 1/8 (Sâncraiu Silvaniei); 2/13 (Oarţa de Sus); idem 1987, fig. 8/17 (Mesteacăn); Gogâltan 2001, pl. 1/1 (Căşeiu).

[99] Bader 1978, pl. 46/9 (Culciu Mic; 52/2 (Culciu Mare); Kacsó 1980, fig. 1/2 ((Sâncraiu Silvaniei); 1/16 (Bulgari); 2/18-21 (Ariniş); idem 1987, fig. 1/11-14 (Baia Mare); 4/11, 14 (Cuceu "Cuceul sec"); 8/6 (Jibou); 8/16; 9/2 (Mesteacăn).

[100] Kacsó 1980, fig. 2/17 (Ariniş); idem 1987, fig. 9/1 (Mesteacăn); 14/2 (Vad); Bajusz, Tamba 1988, pl. 19/1 (Ileanda); Kobal' 1997, pl. 9/1 (Solotvino); Kacsó 1999, fig. 7/5 (Călineşti); Gogâltan 2001, pl. 3/2 (Căşeiu).

[101] Kacsó 1980, fig. 1/6 (Sâncraiu Silvaniei); 2/7 (Oarţa de Sus); idem 1987, fig. 21/12 (Oarţa de Jos "Vâlceaua Rusului").

https://biblioteca-digitala.ro

I.8.-oală cu marginea dreaptă, uşor îngroşată şi rotunjită în partea superioară, corpul arcuit; pe diametrul maxim se găsesc proeminenţe în relief asemănătoare torţilor (fig. 4/2).

I.9.–oală miniaturală (diametrul gurii 9 cm) realizată din pastă fină cu marginea evazată, gâtul scurt şi corp bitronconic; la baza gâtului se găsesc două torţi mici (fig. 4/7).

II. Străchini / castroane (fig. 5/1-7, 9-12; 6/1-5, 7-9, 11-13)

II.1.-castroane cu marginea evazată, îngroşată şi teşită oblic spre interior, corpul semisferic (fig. 6/1, 3, 7, 9, 11); sunt lucrate din pastă intermediară, neornamentate, uneori pe diametrul maxim găsim torţi mici, tubulare, în bandă[102].

II.2.-castron cu buza lobată, asemănător ca formă cu cele menţionate anterior, având probabil patru lobi traşi din buză; realizat din pastă grosieră, ornamentat cu striuri (fig. 6/2)[103].

II.3.-castron cu marginea dreaptă, uşor îngroşată în interior, corpul semisferic, făcut din pastă intermediară, ornamentat pe partea exterioară a buzei cu mici incizii oblice (fig. 6/5)[104].

II.4.-castron cu marginea rotunjită, teşită oblic spre interior, corpul tronconic, uşor rotunjit, ornamentat cu striuri; lucrat din pastă grosieră (fig. 6/13)[105].

II.5.-castroane cu marginea evazată şi corpul tronconic, pasta grosieră sau intermediară; unul din exemplare este ornamentat cu striuri şi mici proeminenţe în relief (fig. 6/4, 12)[106].

II.6.-castroane cu marginea evazată, gâtul scurt şi arcuit, corpul tronconic (fig. 5/1, 5, 7) sau bitronconic (fig. 5/2-4); unele exemplare sunt ornamentate sub buză cu linii scurte incizate, oblice (fig. 5/3, 5) sau haşurate (fig. 5/4), iar pe corp şi uneori în partea superioară a marginii (fig. 5/3) cu motive excizate; au diametrul gurii cuprins între 16 şi 18 cm şi sunt lucrate din pastă intermediară şi fină. Foarte probabil unor astfel de vase le

[102] Bader 1976, pl. 3/2 (Suciu de Sus ?); idem 1978, pl. 47/16 (Boineşti); Kacsó 1980, 2/4 (Oarţa de Sus); 2/25-27 (Ariniş); idem 1987, fig. 1/3 (Baia Mare); 2/8 (Copalnic Mănăştur); 21/5 (Oarţa de Jos "Vâlceaua Rusului"); idem 1990, fig. 9/7 (Libotin); Kobal' 1997, pl. 4/3-4 (Solotvino); Kacsó 1999, fig. 7/7 (Călineşti).

[103] Bader 1972, pl. 10/2 (Culciu Mare); idem 1978, pl. 47/11; 48/7 (Boineşti); Kacsó 1980, fig. 1/19 (Bulgari).

[104] Bader 1978, pl. 45/11 (Culciu Mic); Kacsó 1980, fig. 2/23 (Ariniş); idem 1987, fig. 20/11 (Oarţa de Jos); Vasiliev 2002, fig. 31/2 (Solotvino).

[105] Bader 1978, pl. 51/4,6 (Culciu Mare); Kacsó 1980, fig. 2/22, 24 (Ariniş); idem 1987, fig. 1/6 (Baia Mare).

[106] Kacsó 1980, fig. 1/18 (Bulgari); idem 1987, fig. 1/5 (Baia Mare); 21/4 (Oarţa de Jos); idem 1990, fig. 9/4 (Libotin); idem 1993, pl. 9/2 (Suciu de Sus "Pe şes"); idem 1999, fig. 7/3 (Călineşti "Rogoaze").

https://biblioteca-digitala.ro

aparţin fragmentele din corp şi partea inferioară ornamentate cu motive incizate şi incizate-excizate (fig. 5/9-12)[107].

III. Ceşti (fig. 4/3, 5, 8, 10-11, 14; 5/8; 7/ 2, 12, 16-17,19).

Putem deosebi mai multe tipuri de ceşti, lucrate din pastă intermediară şi fină:

III.1.-ceaşcă cu marginea uşor îngroşată, gâtul scurt şi corpul bombat ornamentat cu caneluri înguste oblice; cu toarta în bandă, supraînălţată (fig. 4/14)[108].

III.2.-ceşti cu marginea mult răsfrântă spre exterior, gâtul scurt şi drept, ornamentate sub buză cu incizii scurte oblice (fig. 7/12, 16)[109].

III.3.-ceşti cu corpul bitronconic, ornamentat cu caneluri, gâtul arcuit sau drept (fig. 7/19)[110].

III.4.-ceşti cu marginea evazată, gâtul scurt sau inexistent şi corpul bombat –profilul în formă de "S" - (fig. 4/8, 10-11; 7/2); ornamentate pe diametrul maxim cu trei impresiuni ovale, alăturate (fig. 4/11); cu mici incizii dispuse în căpriori sub buză, iar pe corp cu linii înguste incizate în care se găsesc împunsături succesive (fig. 4/8) sau cu linii paralele, oblice pe corp
(fig. 7/2)[111].

Ca şi formă în general şi ca motive decorative în special vasul de la fig. 4/8 este caracteristic culturii Wietenberg. Ceşti de tip TC3e – Boroffka- (în care se regăsesc formele E6, F5 şi parte din G1 – Chidioşan) apar la Derşida din nivelul 2 până în nivelul 5, cu o mai mare frecvenţă în nivelurile 3 şi 4, iar motivul VD8 se găseşte la Derşida în nivelele 1, 3 şi 5[112].

S-ar putea ca fragmentele lucrate din pastă intermediară (cu diametrul gurii sub 12 cm) cu marginea evazată, gâtul scurt şi corpul uşor bombat (fig. 4/3, 5) să aparţină acestei

[107] Chidioşan 1970, fig. 1/1 (Valea lui Mihai); Bader 1976, pl. 2/2 (Suciu de Sus ?); idem1978, pl. 51/5, 7 (Culciu Mare); Németi 1978, pl. 7/3 (Pişcolt); Kacsó 1980, fig. 1/9 (Bulgari); idem 1987, fig. 8/9 (Mesteacăn); Kobal' 1997, fig. 9/2 (Solotvino).

[108] Kacsó 1987, fig. 21/11 (Oarţa de Jos); Vasiliev 2002, fig. 32/1 (Solotvino).

[109] Bader 1976, pl. 1/7 (Suciu de Sus ?); 2/1 (Suciu de Sus "Troian"); Mozsolics 1960, pl. 70/11 (vezi reconstituirea vasului în: ARANYAK 1997, fig. 9/2- Nyirkarász-Gyulaháza); Kacsó 1980, fig. 1/10 (Bulgari).

[110] Bader 1976, pl. 1/3 (Suciu de Sus ?); Kacsó 1987, fig. 1/4 (Baia Mare); idem 1990, fig. 9/14-15 (Libotin).

[111] Bader 1972, pl. 16/7 (Cidreag); idem 1976, pl. 1/5; 2/3 (Suciu de Sus ?); idem 1978, pl. 47/3 (Boineşti); 50/2, 6 (Culciu Mare); 50/13 (Cidreag); Kacsó 1980, fig. 1/1 (Sâncraiu Silvaniei); 2/29 (Ariniş); idem 1987, fig. 2/4 (Copalnic Mănăştur); 4/10 (Cuceu "Cuceu sec"); 9/8 (Mesteacăn); 21/8-9 (Oarţa de Jos); idem 1993, pl. 1/16 (Suciu de Sus "Pe şes"); Gogâltan 2001, pl. 5/3 (Căşeiu).

https://biblioteca-digitala.ro

categorii; unul dintre fragmente este ornamentat sub buză cu un registru orizontal umplut cu linii scurte oblice realizate prin incizie[113].

IV. Vase vatră / pyraunoi (fig. 8)

De la Someş-Uileac avem mai multe fragmente provenind de la picioarele vaselor vatră, realizate din pastă grosieră, acoperite cu un slip cărămiziu, ornamentate cu striuri, uneori pe ambele părţi şi pe muchii (fig. 8/4, 6). Vasele vatră sunt compuse, foarte probabil în cazul nostru, din două părţi: un vas de formă tronconică[114] cu pereţii drepţi sau uşor arcuiţi, buza lată, faţetată şi răsfrântă în exterior; două picioare late, drepte sau uşor curbate[115].

V. Capace (fig. 6/15)

A fost găsit doar un singur fragment de la un capac de formă conică, ornamentat pe margine cu mică proeminenţă circulară[116]**.**

Decorul ceramicii.

Tehnicile folosite pentru realizarea motivelor ornamentale sunt:

-decorul în relief - cu ajutorul căruia sunt realizate *brâurile alveolate*, aplicate în special pe vasele mari sau mijlocii, exclusiv oale, realizate din pastă grosieră. Acestea sunt dispuse orizontal sub (fig. 1/1; 2/1-3, 5)[117] sau pe marginea exterioară a buzei (fig. 1/2;

---

[112] Boroffka 1994, 139, pl. 2/16; 13/1; tab. 12; Chidioşan 1980, 40, fig. 3.

[113] Bader 1978, pl. 47/2 (Boineşti); Gogâltan 2002, pl. 5/5 (Căşeiu).

[114] Nu este exclus ca fragmentul din oala (tip I.3.) cu marginea evazată şi corpul tronconic uşor arcuit (fig. 1/3) să fi aparţinut unui vas-vatră.

[115] În aria Suciu / Lăpuş(dar nu numai) sunt cunoscute mai multe vase de acest tip: Bader 1976, pl. 7/1-5 (Suciu de Sus ?); pl. 10/18 (Lăpuş ?); idem 1978, pl. 53/1-2 (Culciu Mare); pl. 53/3 (Medieşu-Aurit "Şuculeu"); Kacsó 1975, 53 n.37 (Kenézlö, Hajdúsámson, Culciu Mic); fig. 9/1-3 (Lăpuş); idem 1980, fig. 2/30 (Ariniş); idem 1981, pl. 38/1-8 (Lăpuş); idem 1987, 51, 59 (Căprioara, Doh, Oarţa de Jos, inedit); fig. 2/43-44,46 (Copalnic Mănăştur "Poiana"); fig. 1/7-8 (Baia-Mare); fig. 7/9-11 (Giuleşti); 9/7 (Mesteacăn); 15/1-3 (Vad); idem 1990, fig. 10/5-7 (Libotin); idem 1993, pl. 6/7-8 (Suciu de Sus "Pe şes"); idem 1995, pl. 5 (Lăpuşel); idem 1999, fig. 7/12, 16. (Călineşti); fig. 7/13-15 (Călineşti "Rogoaze"); Németi 1997, 79 (Lazuri, inedit); Kobaľ 1997, pl. 8/4 (Solotvino); Fischl, Kiss, Kulcsár 2001, fig. 5/3 (Debrecen "Fancsika"); 5/4 (Hajdúsámson "Majorosági föld"); 5/5 (Kenézlő).

[116] Fie de formă conică, fie plate, cu un buton de prindere sau cu mâner circular, capace au fost descoperite la Boineşti, Culciu Mic şi Culciu Mare; Bader 1978, 72, pl. 46/3; 49/13; 53/6.

[117] Kacsó 1980, fig. 2/9-10, 12 (Oarţa de Sus); idem 1987, fig. 9/15 (Sarasău "Moară"); 12/3 (Seini); 15/10-11, 13-15 (Vad).

https://biblioteca-digitala.ro

2/4)[118]. De asemenea, *proeminenţele circulare* (fig. 6/15) sau *conice*, cum sunt cele de pe oale şi castroane, aşezate pe corp ori sub buză (fig. 2/8; 6/4)[119].

-decorul *striat* se întâlneşte pe oale şi vase-vatră, mai rar pe castroane, din pastă grosieră, acoperind fie întreaga suprafaţă a vaselor, fie numai corpul acestora (fig. 2/4-6, 8-11; 6/2, 4, 13; 8/3-4, 6, 8-9, 11, 13, 15)[120].

-prin ***incizii înguste sau late*** sunt realizate mai multe motive; din păcate, datorită stării fragmentare a materialului nu întotdeauna acestea au putut fi reconstituite: incizii scurte în *reţea* fie pe marginea exterioară a buzei (fig. 3/1)[121], fie sub buză (fig. 5/2, 4); bandă îngustă haşurată în reţea (fig. 7/1)[122]; incizii scurte, oblice sub buză (fig. 5/3, 5; 7/12, 16); *cercuri concentrice* pe diametrul maxim al unor ceşti (?) (fig. 7/7)[123] sau pe fundul vaselor (fig. 5/11); incizii înguste cu împunsături succesive în canal (fig. 4/8-ceaşcă) sau cu impresiuni mici circulare în canal (fig. 5/5; inciziile late sunt folosite în combinaţie cu excizia la realizarea *spiralelor* (fig. 7/3-4, 9)[124]; linii orizontale (?), adânci, dispuse vertical (fig. 5/13; 7/17);

-*impresiuni* triunghiulare mici, oblice şi paralele sub buză (fig. 5/6; 7/15); impresiuni ovale, mici, dispuse alăturat, grupate câte trei (fig. 4/11)[125];

-*caneluri* *înguste* oblice (fig. 4/14)[126] sau *caneluri late* (fig. 4/13; 7/19)[127];

-prin ***excizie*** sau incizie-excizie sunt realizate *spirale simple ("S")* (fig. 5/3-4,9-10; 7/8)[128] sau benzi în *zig-zag* (fig. 7/11)[129].

---

[118] Kacsó 1980, fig. 2/11, 13-14 (Oarţa de Sus); idem 1987, fig. 6/6-8, 10-13, 15-19; 7/1-4, 6-8 (Giuleşti); 9/14 (Sarasău "Moară"); 12/6; 13/1,5,9,11 (Seini); idem 1999, fig. 5/21-22; 6/1, 3-5, 9-10 (Călineşti "Rogoaze"); 7/1-2 (Călineşti "Grajdurile CAP").

[119] Kacsó 1987, fig. 1/13 (Baia Mare); 4/11 (Cuceu "Cuceu sec"); 8/15, 17 ; 9/6 (Mesteacăn).

[120] Ceramică ornamentată cu striuri se găseşte în marea majoritate a siturilor aparţinând culturii Suciu de Sus.

[121] Bader 1972, pl. 1/3 (Culciu Mare); idem 1978, pl. 47/11,13,18 (Boineşti).

[122] Motivul este caracteristic culturii Wietenberg: Chidioşan 1980, 55, fig. 4; tipul 3g – bandă îngustă haşurată în reţea – la Derşida în niv. 3-5 cu o frecvenţă mai mare în niv. 3; după Boroffka 1994, 188, pl. 12/6; tab. 12; La Derşida apare din primul până în ultimul nivel cu o mai mare frecvenţă în nivelurile 2 şi 3. Pe unul din fragmentele de la Vad întâlnim un decor asemănător, dar nu putem preciza dacă este vorba de bandă îngustă (Kacsó 1987, fig. 14/5).

[123] Kalicz 1960, pl. 5/1,5,7,9-10 (Nyiregyháza Margo); Balaguri 1969, fig. 3/7 (?); Mozsolics 1960, pl. 70/11; ARANYAK 1997, fig. 9/2 (Nyirkarász-Gyulaháza); Bader 1972, pl. 1/2 (Berea).

[124] Kacsó 1999, fig. 5/3 (Călineşti "Rogoaze").

[125] Kacsó 1987, fig. 8/12 (Mesteacăn); idem 1993, pl. 1/16 (Suciu de Sus "Pe şes").

[126] Bader 1972, pl. 7/8 (Culciu Mare); idem 1976, pl. 1/3; 2/2 (Suciu de Sus ?); 2/1 (Suciu de Sus "Troian"); Kacsó 1987, fig. 21/9 (Oarţa de Jos); idem 1999, fig. 5/1 (Călineşti "Rogoaze").

[127] Bader 1972, pl. 1/1; 3/9; 9/7 (Culciu Mare); Kacsó 1987, 1/3 (Baia Mare), 21/11 (Oarţa de Jos); idem 1995, pl. 6/1 (Lăpuşel).

[128] Kacsó 1987, fig. 8/4 (Jibou); idem 1999, fig. 5/3 (Călineşti "Rogaze").

https://biblioteca-digitala.ro

Ceramica descoperită în aşezarea[130] de la Someş-Uilec aparţine fazei clasice a culturii Suciu de Sus (Suciu II / faza Culciu Mare) şi este asemănătoare cu cea de la Oarţa de Jos "Vâlceaua Rusului", Oarţa de Sus "Oul Făgetului", Giurtelecu Hododului "Dealul Nucilor"[131], Oarţa de Sus "Sub dealul Stremţului"[132], Ariniş "Mocira"[133] (acestea se găsesc relativ aproape una de alta), Călineşti "Rogoaze", Culciu Mare, Copalnic Mănăştur, Jibou, Mesteacăn, Vad, Oarţa de Jos, Oarţa de Sus, Ileanda, Diakovo, Nyíregyháza Margo şi Nyírkarász-Gyulaháza. Unele forme de vase le întâlnim încă din prima fază a acestei culturi în aşezările de la Boineşti, Culciu Mic, Solotvino, Lăpuşel şi Seini, iar altele le găsim în manifestările ulterioare culturii Suciu (Suciu de Sus "Pe şes", Libotin).

Situri aparţinând culturii Suciu de Sus sunt cunoscute în sud-estul Slovaciei, sud-vestul Ucrainei (Ucraina Transcarpatică), nord-estul Ungariei, nordul şi nord-vestul României[134]. Primele cercetări au fost făcute la sfârşitul secolului XX în localitatea eponimă, în punctele "Poduri"[135] şi "Troian"[136]. Până în prezent avem atestate circa 200 de staţiuni aparţinând acestei culturi. Relevante dintre acestea sunt **aşezările** de la Boineşti "Bélavára"[137], Culciu Mare "Sub grădini"[138], Culciu Mic "La gropi de siloz"[139],

---

[129] Mozsolics 1960, pl. 72/1-2 (Suciu de Sus); Balaguri 1969, fig. 1/6 (Diakovo); Bader 1972, pl. 2/3; 5/6; 8/7 (Culciu Mare); 16/1, 4, 6 (Satulung); idem 1976, pl. 1/5; 2/3-5; 4/2 (Suciu de Sus ?); idem 1978, pl. 50/2 (Culciu Mare); Kacsó 1980, fig. 2/6 (Oarţa de Sus); idem 1981, pl. 40/23 (Lăpuş); Gogâltan 2001, pl. 5/3 (Căşeiu).

[130] Prezenţa acestora ar fi un argument pentru a considera, chiar dacă deocamdată nu s-au făcut cercetări, că materialul arheologic prezentat provine dintr-o aşezare.

[131] Cercetări arheologice 1999-2000. Informaţie dr. Mihai Rotea. Materialele la Muzeul Naţional de Istorie al Transilvaniei.

[132] Cercetări arheologice 2003, dr. C. Kacsó, D. Pop. Materialele la Muzeul Judeţean Maramureş.

[133] Cercetări de suprafaţă 2002, dr. C. Kacsó, D. Pop, Z. Şomcutean, C. Robescu. Materialele la Muzeul Judeţean Maramureş.

[134] Descoperirile din Slovacia se concentrează pe văile râurilor Lotarica, Laborec, Topl'a, Ondava şi Bodrog. (Furmánek, Vladár 2001, 85-90, fig. 4) cele din Ucraina sunt cuprinse între râul Ung (Uj), la nord şi râul Tisa la sud, înspre est, mergând până la Carpaţi (Balaguri 2001, 243-288); în Ungaria acestea se situează la est de Tisa, concentrându-se în cotul acesteia (Kalicz 1960; Kovács 1967, 27-58; Kemenczei, 1963, 182-183; idem 1984, 28-39). În România staţiunile Suciu se găsesc pe văile râurilor: Vişeu, Iza, Mara, Cosău, Tisa, Tur, Someş, Crasna, Sălaj, Lăpuş şi Ţibleş (Bader 1978; idem 1979; Kacsó 1987, 66).

[135] Roska 1940, 6-7 nr.9, fig. 1/9; idem 1942, 90 nr.78; Kacsó 1993, 31.

[136] Hampel 1888, 175-176; Roska 1940, 6-7 nr.9,fig. 1/9, 22; idem 1942, 90 nr.78; Bader 1976, 37-45, pl. 3/1; Kacsó 1993, 31-32.

[137] Mihálik 1892, 316-320; Bader 1978, 14, 17, 64-66, 75-76, 87, 99-101, 114, 121 nr.15.

[138] Bader 1972; idem 1979; Iercoşan 1993, 83 nr.14a; Bader 1996, 265-266, 271.

https://biblioteca-digitala.ro

Lazuri "Lubi-Tag"[140], Medieşu Aurit "Şuculeu"[141] (jud. Satu Mare), Lăpuşel "Ciurgău"[142], Mesteacăn "Valea caselor"[143], Oarţa de Jos "Vâlceaua Rusului"[144], Oarţa de Sus "Oul Făgetului"[145], Vad "Poduri" (jud. Maramureş)[146], Medvedivce "Babinka"[147], Diakovo "Kişerda", "Modicitag/ Mondicitag", "Ferma", "Virágvár"[148], Solotvino "Cetate"(Ucraina)[149], Skrabské "Záhumienky" (Slovacia)[150], precum şi **descoperirile funerare** de la Medieşu Aurit "Dâmbul acastâului / Togul lui Schweizer"[151], Nyírkarász-Gyulaháza (Ungaria)[152], Stanovo[153], Lochovo "Şkorobabki" (Ucraina)[154], Vel'ke Raškovce[155]; Zemplinske Kopčany "Kutka" (Slovacia)[156].

În ceea ce priveşte evoluţia internă a culturii trebuie precizat că toate punctele de vedere exprimate pornesc de la tehnica şi motivele folosite la ornamentarea ceramicii fine[157] şi este în general acceptat faptul că în prima fază motivele ornamentale sunt redate cu ajutorul inciziei, iar în cea de-a doua cu ajutorul exciziei. Nu sunt cunoscute deocamdată aşezări în care să existe două sau trei niveluri Suciu şi care să confirme astfel etapele evolutive stabilite prin stratigrafie orizontală.

Dacă la Someş-Uileac există doar un singur nivel de locuire Suciu atunci cele două fragmente de la fig. 4/8 şi 7/1 pot fi interpretate ca importuri Wietenberg în mediul Suciu II. Trebuie însă ţinut seama şi de situaţia stratigrafică surprinsă la Oarţa de Jos "Vâlceaua

---

[139] Bader 1978 17, 64-69, 75-76, 84, 87, 99, 107, 124 nr.32, pl. 37/9; pl. 39; pl. 45-46; pl. 54; pl. 62/25, pl. 95/32. idem 1979, 3-4, 6-7, 10-13, 22-23, 25, 27 nr. 17; fig. 1/17; pl. 2-3.
[140] Németi 1997.
[141] Dumitraşcu, Bader 1967, 10-11, 16-18, 28; Bader 1972, 514 nr. 21; 520-522, fig. 2/21; pl. 12/8; pl. 13-15; Bader 1978, 16, 64-66, 68, 75, 126 nr. 55; pl. 37/16; pl. 50/15; pl. 53/3; pl. 54.
[142] Kacsó 1995.
[143] Kacsó 1987, 59 nr. 18, 66, 69; pl. 5/7-19; pl. 9/1-11.
[144] Kacsó 1987, 66, 69, fig. 20-21.
[145] Kacsó 1980, 39 nr.8b, 43, fig. 2/1-14.
[146] Kacsó 1987, 66 nr.27 a; pl. 14-15.
[147] Balaguri 1967, 79-83; idem 1968,149-152.
[148] Potuchniak 1958, 9-30, pl. 1-18; Balaguri 1969, 61-68; fig. 1-3; idem 1974; idem 1976.
[149] Kobal' 1997; Vasiliev 2002, 29-45.
[150] Budinský-Krička 1977, 72-73, 79; Demeterová 1984, 18, 27, 34, fig. 1/9; pl. 30/8-15.
[151] Bader 1978, 17, 68-70, 74, 81, 91, 114-115, 126 nr.55; pl. 37/17; pl. 42/3; pl. 43; pl 44/ 1-6, 8-13, 243 ;pl. 95/55.
[152] Mozsolics 1960; ARANYAK 1997, 19-23.
[153] J. Zatlukál, E. Zatlukál 1937, 66-73.
[154] Potuchniak 1958, 74-78.
[155] Demeterová 1984, 12, 19, 24-32, 34, 38-39, 41, 43-46; fig. 1/13; pl. 25-27/1-2,5-6,8.
[156] Demeterová 1984, 12, 19-50; fig. 1/5; fig. 2; pl. 1-24; pl. 27/ 9,11-13.
[157] Pentru diferite păreri privind periodizarea internă: Nistor, Vulpe 1974, 17; Vulpe 1975, 96-76; idem 1995, 394; Bader 1978, 74-75; idem 1979, 22-23; idem 1982, 35; Kacsó 1975, 45-68; idem 1980, 37-44; idem 1980 a, 134-136; idem 1987, 51-57; idem 1990, 79-98; idem 1995, 83-99; idem 2001, 239-241; Gogâltan, Isac 1995, 5-26; Gogâltan 2001, 194-195; Vasiliev 2002, 41-43; Kemeczei 1984, 28-30; idem 1989, 82, 88;

https://biblioteca-digitala.ro

Rusului" (aşezare aflată în imediata apropiere) unde, sub nivelul de locuire Suciu II există un altul aparţinând culturii Wietenberg faza a II-a[158].

Ceramică Wietenberg a fost descoperită şi în aşezările Suciu I de la Lăpuşel (Wietenberg II)[159], Solotvino (Wietenberg III)[160] şi Suciu târzii (post Suciu II) de la Căşeiu (Wietenberg IV)[161].

Relaţiile Suciu-Wietenberg sunt atestate şi de prezenţa în unele situri Wietenberg a materialelor Suciu. Există menţionate în literatură mai multe astfel de cazuri[162], doar câteva dintre acestea fiind sigure: Archiud "Fundătura"[163] (Suciu II-Wietenberg-Noua), Ciceu-Corabia "Sub Cetate"[164] (Suciu I şi II-Wietenberg A-D), Nicula "Podul Mic"[165] (Suciu II - Wietenberg A2-C), Racoş "Piatra detunată"[166] (Suciu II - Wietenberg II şi III).

Concluzionând cele prezentate mai sus putem spune că locuirea de la Someş-Uileac datează din faza clasică a culturii Suciu de Sus (Suciu II / faza Culciu Mare), epoca târzie a bronzului. Până la efectuarea unor cercetări care să lămurească situaţia stratigrafică a sitului, fragmentele Wietenberg le putem interpreta fie ca importuri în mediul Suciu, fie ca reprezentând urmele unei locuiri Wietenberg, anterioare culturii Suciu de Sus.

Demeterová, 1984, 42-50; idem, 1987, 305-315; idem 1989, 172; Furmánek, Vladár 2001, 85-90; Balaguri 1976, 253-256; idem 1990, 121; Hüttel 1979, 32-46.

158 Kacsó 1975, 53 n. 37, 59; idem 1980 a; idem 1987, 66, 69, pl. 16-19.

159 Kacsó 1995;

160 Vasiliev 2002, 38, 40-43.

161 Gogâltan, Cociş, Paki 1992, 12 şi n. 32; Gogâltan 2001, 194, pl. 5/6.

162 Bădeni "Movila" - Lazarovici 1971, 79; Boroffka 1994, 17-18 nr.34 (materialul Suciu nu există); Bistriţa "Cichir" - Marinescu 1979, 99 n.43, 100; Boroffka 1994, 23 nr.58 (nu aminteşte materialul Suciu); Kacsó 1987, 72; Bozieş "Poderei" - Rusu 1964, 246; Boroffka 1994 25 nr. 79; (materialul Suciu nu există); Budacu de Sus "Râpa Mare" - Marinescu 1993, 6-7; pl. 6/9; Fragmentul aparţine după părerea noastră culturii Wietenberg; Căprioara "Sălişte" - Lazarovici 1971, 78; Boroffka 1994, 27-28 nr. 97 (materialul Suciu nu există); Coldău "Varbă" - Vlassa 1973, 17, fig. 9/8; fig. 12/1; fig. 13/1; Deva "Cartierul Bejan" - Boroffka 1994, 38 nr. 165 (materialul Suciu nu există); Lechinţa "Poderei" - Marinescu 1979, 99 n.43, 100; Boroffka 1994, 53 nr. 247; Kacsó 1987, 72; Năsăud "Păscăneasa" - Bader 1972, 514 nr.22, fig. 2/22; Kacsó 1987, 72; Nimigea "Cetăţel" - Bader 1972 , 514 nr.23, fig. 2/23; Kacsó 1987, 72; Rebrişoara "Râpa cu corni" - Bader 1972, 515 nr.28, fig. 2/28; Kacsó 1987, 72; Rebrişoara "Valea Babei", Rebrişoara "Poiana" - Rusu 1964, 246 n.34 şi n.36; Sfântu Gheorghe - Vlassa 1965, 25-26 nr. 11c, fig. 7; Kacsó 1987, 72; Şieu-Măgheruş - Marinescu 1993,7, pl. 13/11.Vasul nu aparţine culturii Suciu; Tonciu - Rusu 1964, n.36; Boroffka 1994, 86 nr. 470, (materialul Suciu nu există); Kacsó 1987, 72; Vermeş "Pe toacă" - Marinescu 1979, 99 n.43, 100; Boroffka 1994, 90 nr.503, (materialul Suciu nu există); Kacsó 1987, 72; Viile Tecii "Peste vale" - Rusu 1964, 246 n.36; Marinescu 1993, 15-18, 20; pl. 17/6, 15-18, 20; Viişoara "Livada intensivă" - Rusu 1964, 246 n.36; Boroffka 1994, 90 nr. 507, (materialul Suciu nu există în muzeul din Bistriţa); Zoreni "La curte" - Marinescu 1979, 99 n.43, 100; Kacsó 1987, 72.

163 Marinescu 1979, 99 n.43; idem 1993, 5-6, pl. 4/10-11, pl. 5/11; Boroffka 1994, 16 nr.26 (nu menţionează materialul Suciu); Kacsó 1987, 72.

164 Boroffka 1994, 30 nr. 113, 372, pl. 54/10; pl. 55/3-4; pl .56/1,7; Kacsó 1987, 72.

165 Boroffka1994, 59 nr. 294, pl. 99/12.

166 Costea 1997, 40, pl. 27/2.

https://biblioteca-digitala.ro

Literatura

ARANYAK 1997 — Aranyak a Jósa András Múzeumban (Aranytárgyakat tartalmazó régészeti leletegyütesek a nyíregyházi Josa András Múzeum gyüjteményeiben). Nyíregyháza, 1997.

Bader 1972 — T. Bader, *Cultura Suciu de Sus în nord-vestul României*. SCIV 23, 4, 1972, 4, 509-535.

Bader 1976 — T. Bader, *O veche colecţie de ceramică aparţinînd culturii Suciu de Sus în muzeul judeţean Mureş*. Marisia 6, 1976, 37-47.

Bader 1978 — T. Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică şi tracică*. Bucureşti, 1978.

Bader 1979 — T. Bader, *Die Suciu de Sus Kultur in Nordwestrumänien*. PZ 54, 1979, 3-31.

Bader 1996 — T. Bader, *Neue Bronzefunde in Nordwestrumänien*. În: T. Kovács (Hrsg.), Studien zur Metallindustrie im Karpatenbecken und den benachbarten Regionen. Festschrift für Amália Mozsolics zum 85. Geburtstag. Budapest, 1996, 265-301.

Bajusz, Tamba 1988 — I. Bajusz, D. Tamba, *Contribuţii la topografia arheologică a văii Someşului (sectorul Căpîlna-Jibou)*. AMP 12, 1988, 91-120.

Balaguri 1967 — E. A. Balaguri, *A medvegyivcei bronzlelet*. MFMÉvk 2, 1966-1967, 79-83.

Balaguri 1968 — E. A. Balaguri , *Klad bronzovych izdelij iz poselenija epochi pozdnej bronzy s Medvedevchy Mukačevskogo rajona Zakarpatskoj oblasti USSR*.. ActaArchHung 20, 1968, 149-152.

Balaguri 1969 — E. A. Balaguri, *Novejšije pamiatniki fel'šesevčskoj kul'tury na teritorii Zakarpatskoj oblasti USSR*. MFMÉvk 2, 1969, 61-68.

Balaguri 1974 — E. A. Balaguri, *Do pitannja pro doslidčennja pam'jatok pizn'obrozovoi dobo u Vinogradvs'komu raioni Zakarpats'koi oblast*. Zbornik Metodičnii Posibnik dlja Studentiv z Archeologii. Užgorod, 1974, 25-47.

Balaguri 1976 — E. A. Balaguri, *Novje dannye k istorii pozdnej bronzy Zakarpatja, Eneolit i bronzovyj vek Ukrainy*. Kiev, 1976, 240-256.

Balaguri 1990 — E. A. Balaguri, *Procesele cultural-istorice din zona Tisei superioare din a doua jumatate a mileniului II îen şi începutul mileniului I îen pe baza materialelor expediţiei transcarpatice a universităţii din Ujgorod*. SympThrac 8, 1990, 121-122.

Balaguri 2001 — E. A. Balaguri, *Naselenie verhnego potisia v epohu bronzî*. Ujgorod, 2001, 243-288.

Boroffka 1994 — N. Boroffka, *Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*. UPA 19, Bonn, 1994.

Budinský-Krička 1977 — V. Budinský-Krička, *Nálezy z prieskumu na východnom Slovensku*. AVANS (1976), 1977, 65-81.

Chidioşan 1970 — N. Chidioşan, *Contribuţii la cunoaşterea grupei Suciu de Sus în contextul epocii bronzului din Crişana*. SCIV 21, 2, 1970, 287-293.

Costea 1997 — Fl. Costea, *Aşezarea Wietenberg de la Racoş- "Piatra Detunată"*. Angustia 2, 1997, 39-76.

https://biblioteca-digitala.ro

Demeterová 1984	S. Demeterová, *Influence de la culture de Suciu de Sus dans la plaine de la Slovaquie Orientele*. SlovArch 32, 1984, 11-70.
Demeterová 1987	S. Demeterová, *Gegenseitige Kontakte der Urnenfelderkulturen in der Ostslowakei*. În: Die Urnenfelderkulturen Mitteleuropas. Symposium Liblice 21-25. 10. 1985, Praha 1987, 305-315.
Demeterová 1989,	S. Demeterová, *Stav výskumu juhovýchodných popolnicových polí*. ArchRozhl 41, 2, 1989, 168-181.
Dumitraşcu, Bader 1967	S. Dumitraşcu, T. Bader, *Aşezarea dacilor liberi de la Medieşu Aurit I*. Satu-Mare, 1967.
Fischl, Kiss, Kulcsár 2001	K. P. Fischl, V. Kiss, G. Kulcsár, *Beiträge zum Gebrauch der tragbare Feuerherden (Pyraunoi) im Karpatenbecken II. (Spätbronzezeit-Früheisenzeit)*. In: C. Kacsó (Hrsg.) Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit. Symposium Baia Mare, 7.-10. Oktober 1998, Baia Mare, 2001, 125-156.
Furmánek, Vladár 2001	V. Furmánek, J. Vladár, *Synchronisation der historischen Entwickling im Nordteil des Karpatenbeckens im 2. Jahrtausend v.Chr*. în: C. Kacsó (Hrsg.) Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit. Symposium Baia Mare 7.-10. Oktober 1998. Baia Mare, 2001, 83-104.
Gogâltan 2001	Fl. Gogâltan, *The settlement of Căşeiu and some problems concerning the Late Bronze Age in the center and northern Transylvania*. În: C. Kacsó (Hrsg.) Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit. Symposium Baia Mare 7.-10. Oktober 1998. Baia Mare, 2001, 191-214.
Gogâltan, Cociş, Paki 1992	Fl. Gogâltan, S. Cociş, A. Paki, *Săpături de salvare la Cluj- Becaş 1989*. EphemNap 2, 1992, 4-17.
Gogâltan, Isac 1995	Fl. Gogâltan, D. Isac, *Die spätbronzezeitliche Siedlung von Căşeiu I*. EphemNap 5, 1995, 5-26.
Hampel 1888	J. Hampel, *A MNM érem és régisegosztálgának gyarapodára*. ArchÉrt 8, 1888, 175-176.
Hüttel 1979.	H-G. Hüttel, *Bemerkungen zur Chronologie des Suciu de Sus Kultur*. PZ 54, 1979, 32-46.
Iercoşan 1993	N. Iercoşan, *Săpăturile arheologice din judeţul Satu - Mare (1971-1990)*. StComSatuMare 10-11, 1992-1993, 77-90.
Kacsó 1975	C. Kacsó, *Contributions à la connaissance de la culture de Suciu de Sus à la lumière des recherches faites à Lăpuş*. Dacia N.S. 19, 1975, 45-68.
Kacsó 1980	C. Kacsó, *Descoperiri de epoca bronzului în depresiunea Sălajului*. ActaMP 4, 1980, 37-44.
Kacsó 1980 a	C. Kacsó, *Raport asupra cercetărilor de la Oarţa de Jos. (Maramureş)*. Materiale 14, 1980, 134-136.
Kacsó 1981	C. Kacsó, *Necropola tumulară de la Lăpuş*. (teza de doctorat) Cluj-Napoca, 1981.
Kacsó 1987	C. Kacsó, *Beiträge zur Kenntnis des Verbreitungsgebietes und der Chronologie der Suciu de Sus*. Dacia N.S. 31, 1987, 51-75.
Kacsó 1990	C. Kacsó, *Contribuţii la cunoaşterea bronzului tîrziu din nordul Transilvaniei. Cercetările de la Libotin*. Thraco-Dacica 11, 1990, 79-98.

https://biblioteca-digitala.ro

Kacsó 1993 C. Kacsó, *Contribuţii la cunoaşterea bronzului târziu din nordul Transilvaniei. Cercetările de la Suciu de Sus şi Groşii Ţibleşului*. RevBistriţei 7, 1993, 29-49.

Kacsó 1995 C. Kacsó, *Noi date cu privire la prima fază a culturii Suciu de Sus*. Apulum 32, 1995, 83-99.

Kacsó 1999 C. Kacsó, *Date noi cu privire la preistoria Maramureşului*. Angustia 4, 1999, 55-70.

Kalicz 1960 N. Kalicz, *A kesöbronzkori felsöszöcsi csoport leletei és kronológiai helyzete*. ArchÉrt 87, 1960, 3-15.

Kemenczei 1963 T. Kemenczei, *Adatok Észak Magyarország késöbronzkori történéhez*. ArchÉrt 90, 1963, 169-188.

Kemenczei 1984 T. Kemenczei, *Die Spätbronzezeit Nordostungarns*. Budapest, 1984.

Kemenczei 1989 T. Kemenczei, *Bemerkungen zur Chronologie der spätbronzezeitlichen Grabfunde im Donau- Theiß Zwischenstromgebiet*. ComArchHung 1989, 73-96.

Kobal' 1997 J. Kobal', *Preliminary report on the results of archaeological research on the multi-level fortified settlement of "Chitattia" (near Solotvino / Aknaszlatina, Transcarphatian region, Ukraine) by the Expedition of the Transcarphatian Museum of Local History*. JAMÉvk 37-38, 1995-1996 (1997), 115-151.

Kovács 1967 T. Kovács, *Eastern connections of North Easern Hungary in the late bronze age*. FolArch 18, 1966-1967, 27-58.

Lazarovici 1971 Gh. Lazarovici, *Sondajul arheologic de la Deuş (jud. Cluj)*. Apulum 9, 1971, 71-82.

Marinescu 1979 G. Marinescu, *Depozitul de bronzuri de la Agrieş (com. Tîrliuşa, jud. Bistriţa-Năsăud) şi unele probleme ale bronzului tîrziu în Transilvania nord-estică*. Apulum 17, 1979, 91-101.

Marinescu 1993 G. Marinescu, *Cercetări şi descoperiri arheologice de epoca bronzului în nord- estul Transilvaniei*. RevBistriţei 7, 1993, 5-27.

Mihálik 1892 J. Mihalik, *A bujánházai "Bélavára" nevü öskori eröd*. ArchÉrt 12, 1892, 316-320.

Mozsolics 1960 A. Mozsolics, *Der Tumulus von Nyirkarász-Gyulaháza*. ActaArchHung 12, 1960, 113-123.

Németi 1978 I. Németi, *Descoperiri de la sfîrşitul epocii bronzului în zona Careiului*. SCIVA 29, 1, 1978, 99-122.

Németi 1997 J. Németi, *Descoperirile arheologice de la Lazuri "Lubi-tag" (jud. Satu Mare) din anii 1995-1996*. Cercetări arheologice în aria nord-tracă 2, 1997, 78-86.

Nistor, Vulpe 1974 Fr. Nistor, A. Vulpe, *Depozitul de bronzuri de la Crăciuneşti (jud. Maramureş)*. SCIVA 25, 1, 1974, 5-18.

Potuchniak 1958 F. M. Potuchniak, *Arheolohični znachidki bronzovohota zaliznoho viku na Zakarpatti*. Užgorod, 1958

Roska 1940 M. Roska, *A kimetszett diszü agyagmüvesség Erdélyben*. KözelDebrecen 1940, 1-22.

Roska 1942, M. Roska, *Erdély régészeti repertóriuma I Őskor*. Kolozsvár, 1942.

Rusu 1964 M. Rusu, *Depozitele de bronzuri de la Rebrişoara (raionul Năsăud, reg. Cluj)*. ArhMold 2-3, 1964, 237-250.

Vasiliev 2002 V. Vasiliev, A. Rustoiu, E. Balaguri, C. Cosma, *Solotvino* –

https://biblioteca-digitala.ro

"Cetate" (Ucraina Transcarpatică). Aşezările din epoca bronzului, a doua vârstă a fierului şi din evul mediu timpuriu. Cluj-Napoca, 2002.

Vlassa 1965, N. Vlassa, *Cercetări arheologice în regiunile Mureş- Autonomă Maghiară şi Cluj*. AMN 2, 1965, 19-38.

Vlassa 1973 N. Vlassa, *Săpăturile arheologice de la Coldău (jud. Bistriţa-Năsăud)*. AMN 10, 1973, 11-37.

Vulpe 1975 A. Vulpe, *Einige Bemerkungen über die mittlere und die späte Bronzezeit in Norden Rumäniens*. Dacia N.S. 19, 1975, 69-76.

Vulpe 1995 A. Vulpe, *Stand und Aufgaben der Urnenfelderforschung im Karpatenraum*. În: Beträge zur Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen. MonogrRGZM 35, 1995, 389-397.

Zatlukál, Zatlukál 1937 J. Zatlukál, E. Zatlukál, *Adatok Podkarpatszka Rusz praehistóriájához*. Munkács, 1937

THE BRONZE AGE SETTLEMENT FROM SOMEŞ-UILEAC, MARAMUREŞ COUNTY

(Abstract)

The Someş-Uileac village is situated in south-east part of Maramureş county (fig. 1/1 nr.3). Here were discovered by surface researches[1-2] potsherds belonging to: pots[3-8], bowls[9-14], cups[15-18, 20], pyraunoi[21-22] and one lid[23]. The pottery is decorated by finger impressed relief's[24-25], conical knobs[26] and striations[27]. Characteristic are simple spiral, zig-zag lines and other motives made by excision[28-36]. The pottery discovered in the settlement[37] belongs to Suciu de Sus culture phase II (Late Bronze Age)[38-55] and to Wietenberg culture[19, 29].

https://biblioteca-digitala.ro

List of plates

Fig. 1. 1. Map: the sites from Băseşti “Piatra Frunturii” (nr.1); Someş-Uileac “Bodava” (nr.2); Someş-Uileac “Bicirig” (nr.3); 2-3. Someş-Uileac. Suciu de Sus pottery.
Fig. 2. Someş-Uileac. Suciu de Sus pottery.
Fig. 3. Someş-Uileac. Suciu de Sus pottery.
Fig. 4. Someş-Uileac. Poterry: 1-7, 9-14: Suciu de Sus culture; 8: Wietenberg culture.
Fig. 5. Someş-Uileac. Suciu de Sus pottery.
Fig. 6. Someş-Uileac. Suciu de Sus pottery.
Fig. 7. Someş-Uileac. Pottery: 2-21: Suciu de Sus culture; 1. Wietenberg culture.
Fig. 8. Someş-Uileac. Suciu de Sus pottery.

https://biblioteca-digitala.ro

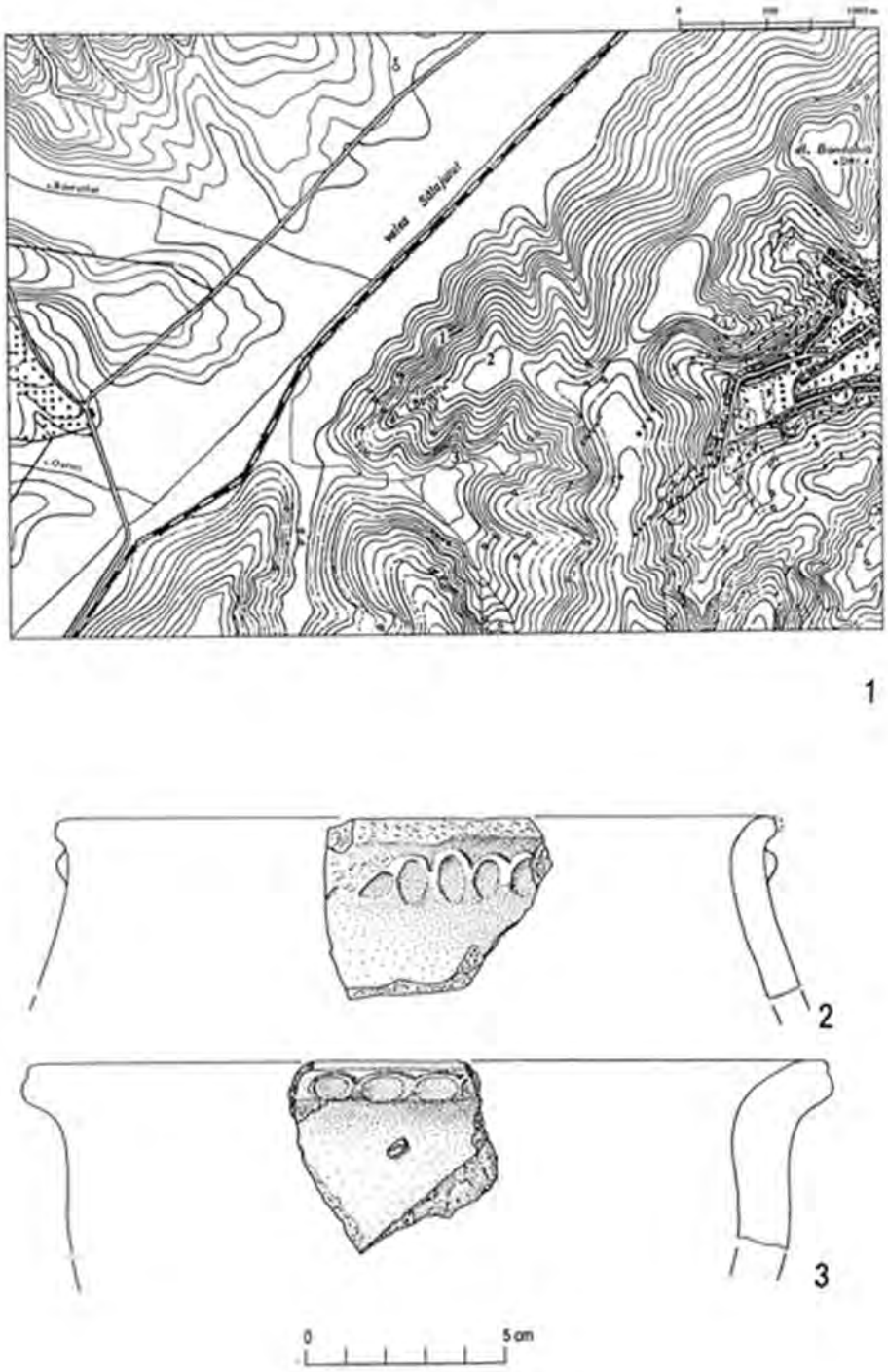

Fig.1.1. – Harta cu siturile de la: Băseşti „ *Piatra Frunturii*" (nr.1), Someş-Uileac „ *Bodava*" (nr.2); Someş-Uileac „ *Bicirig*" (nr.3); 2-3. Someş-Uileac. Ceramică Suciu de Sus.

https://biblioteca-digitala.ro

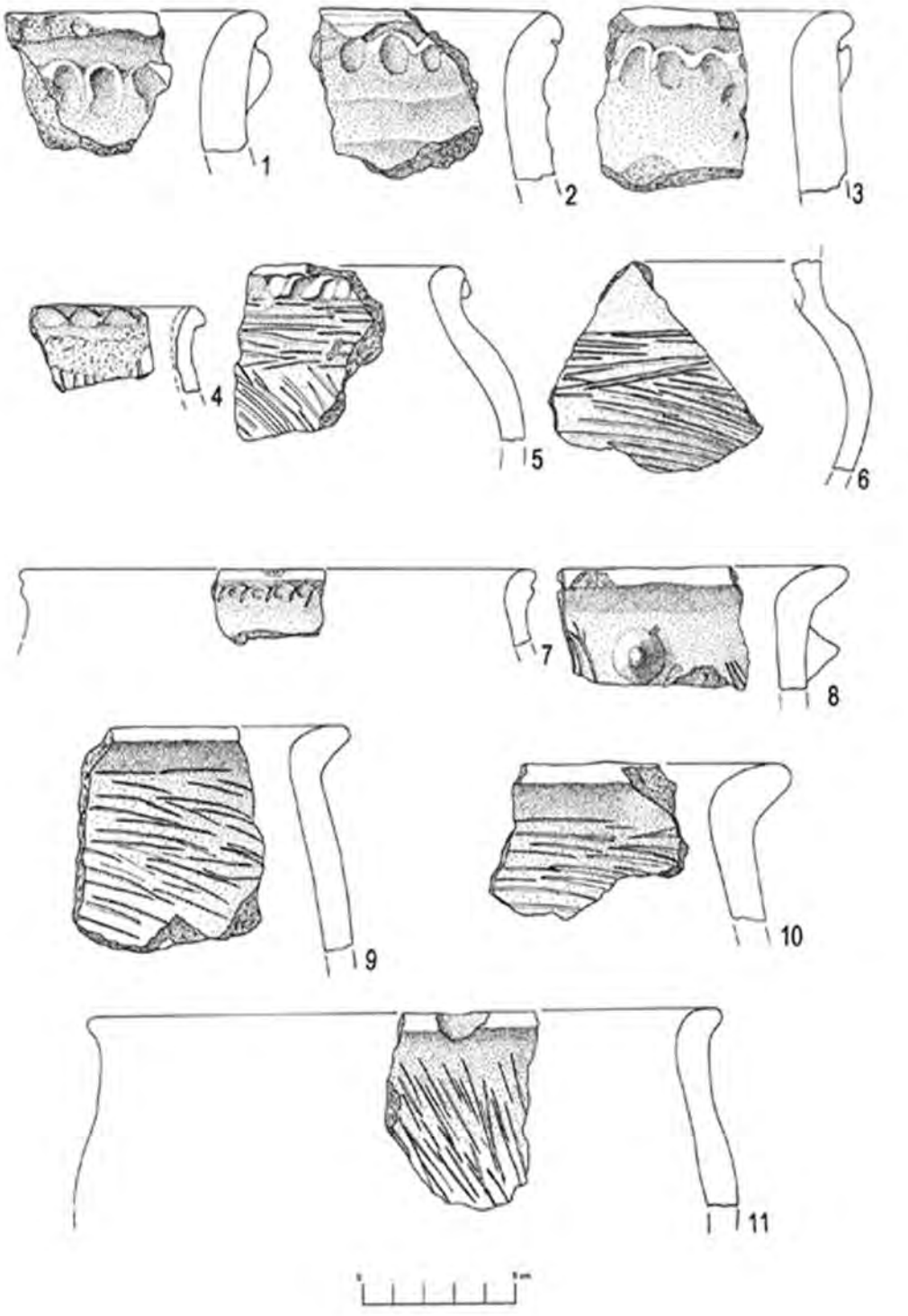

Fig.2. – Someș-Uileac. Ceramică Suciu de Sus.

https://biblioteca-digitala.ro

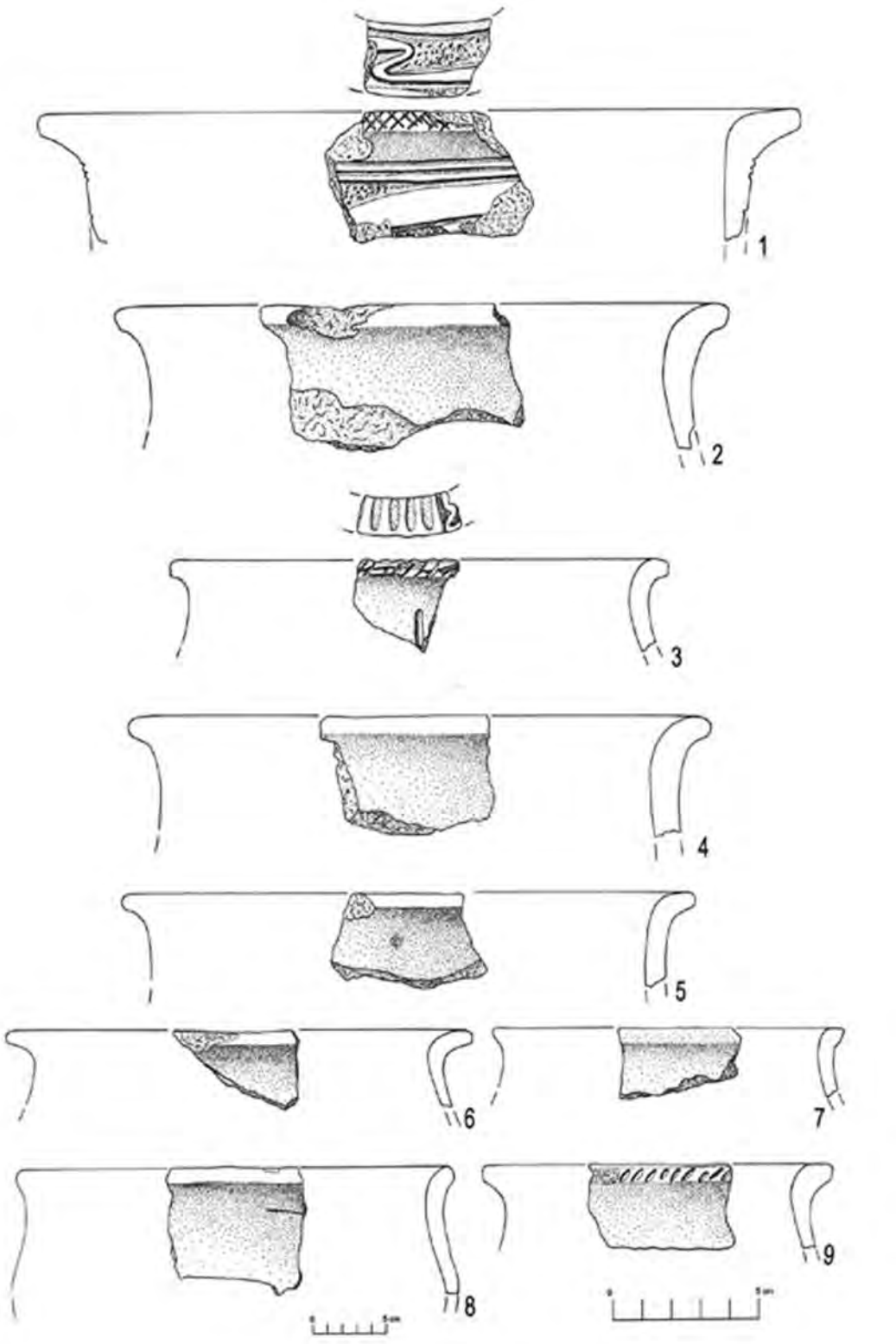

Fig. 3. Someş-Uileac. Ceramică Suciu de Sus.

https://biblioteca-digitala.ro

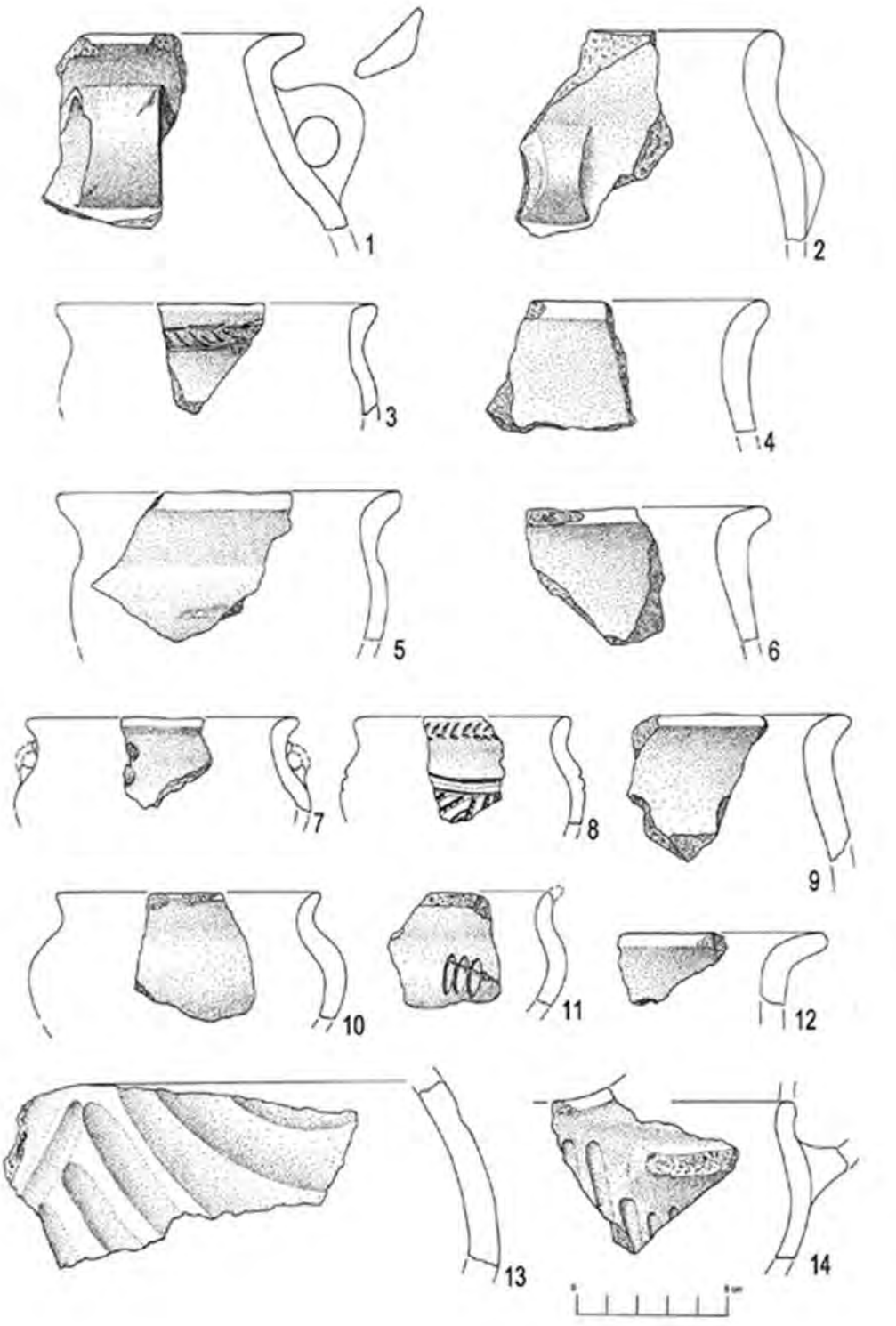

Fig. 4. Someş-Uileac. Ceramică : 1-7, 9-14. – cultura Suciu de Sus ; 8. – cultura Wietenberg.

https://biblioteca-digitala.ro

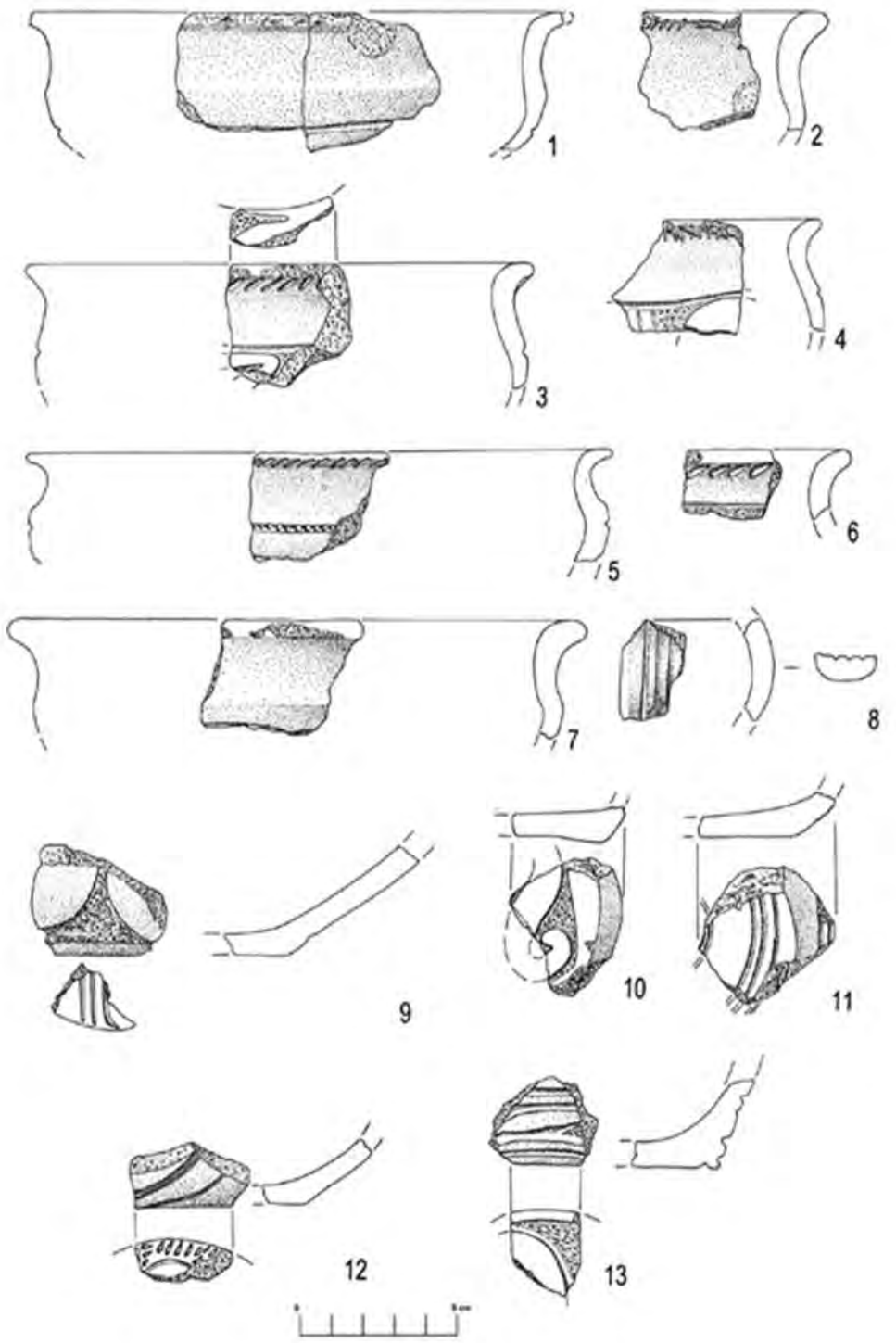

Fig. 5. Someş-Uileac. Ceramică Suciu de Sus.

https://biblioteca-digitala.ro

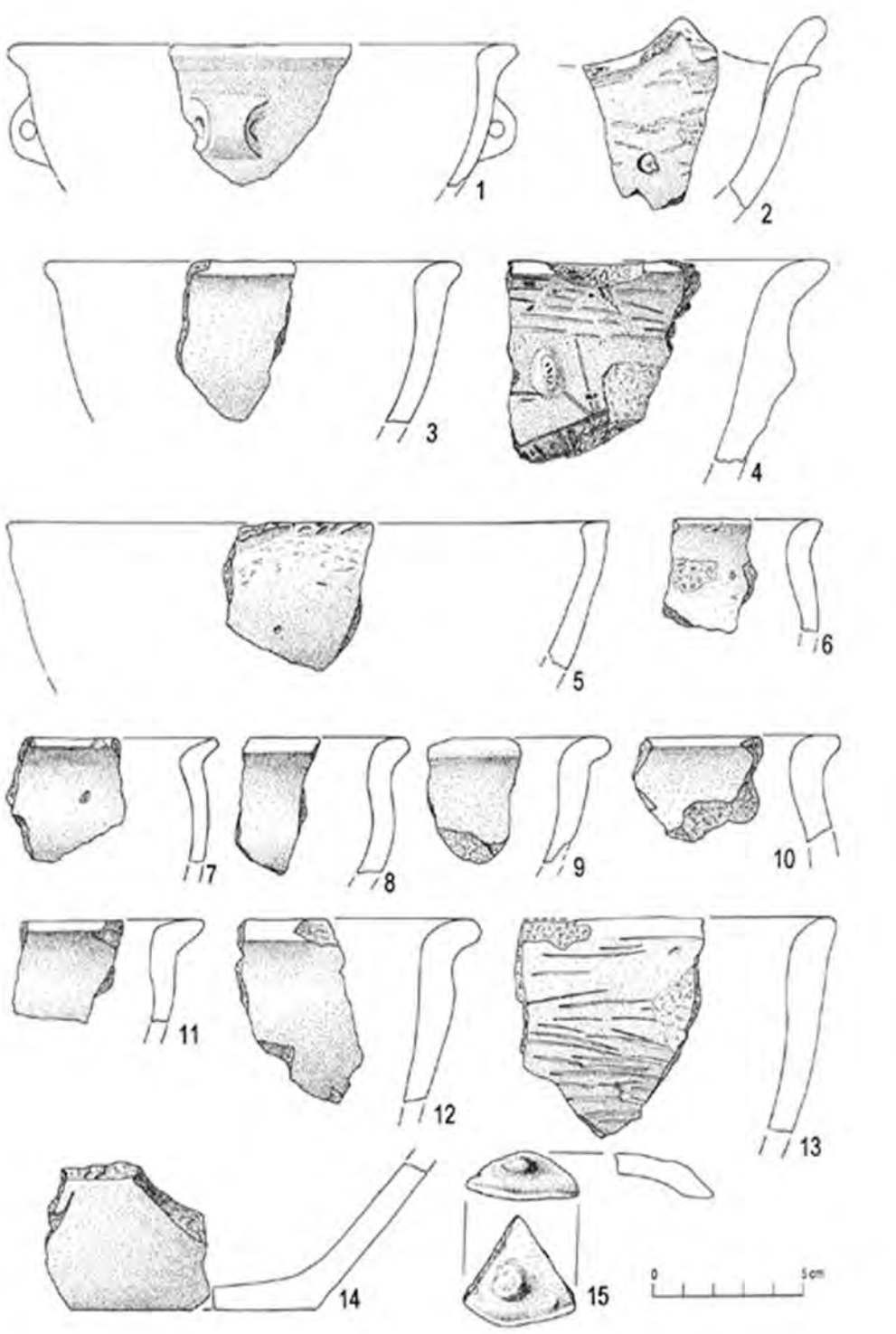

Fig. 6. Someș-Uileac. Ceramică Suciu de Sus.

https://biblioteca-digitala.ro

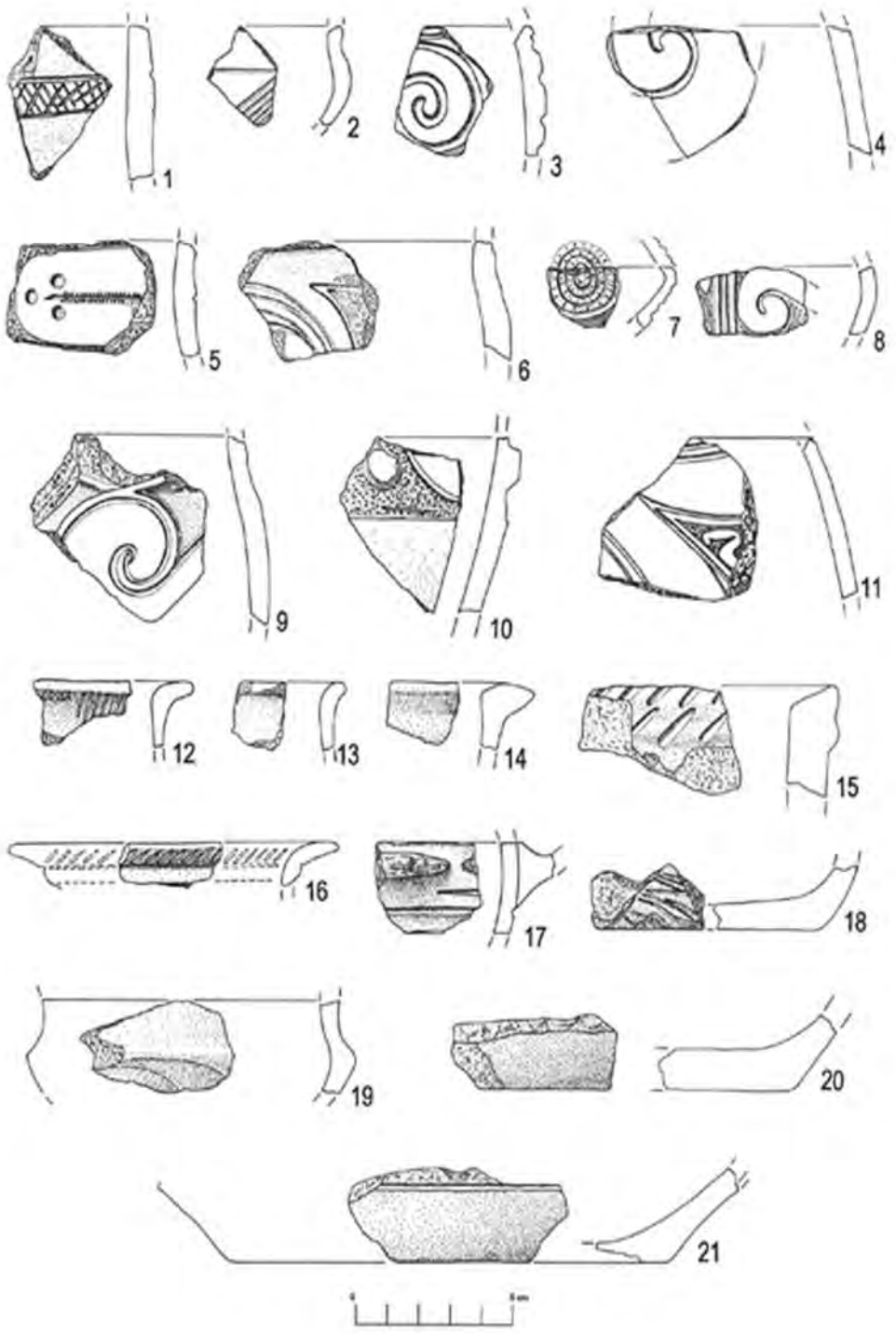

Fig. 7. Someş-Uileac. Ceramică : 2-21. - cultura Suciu de Sus ; 1. – cultura Wietenberg.

https://biblioteca-digitala.ro

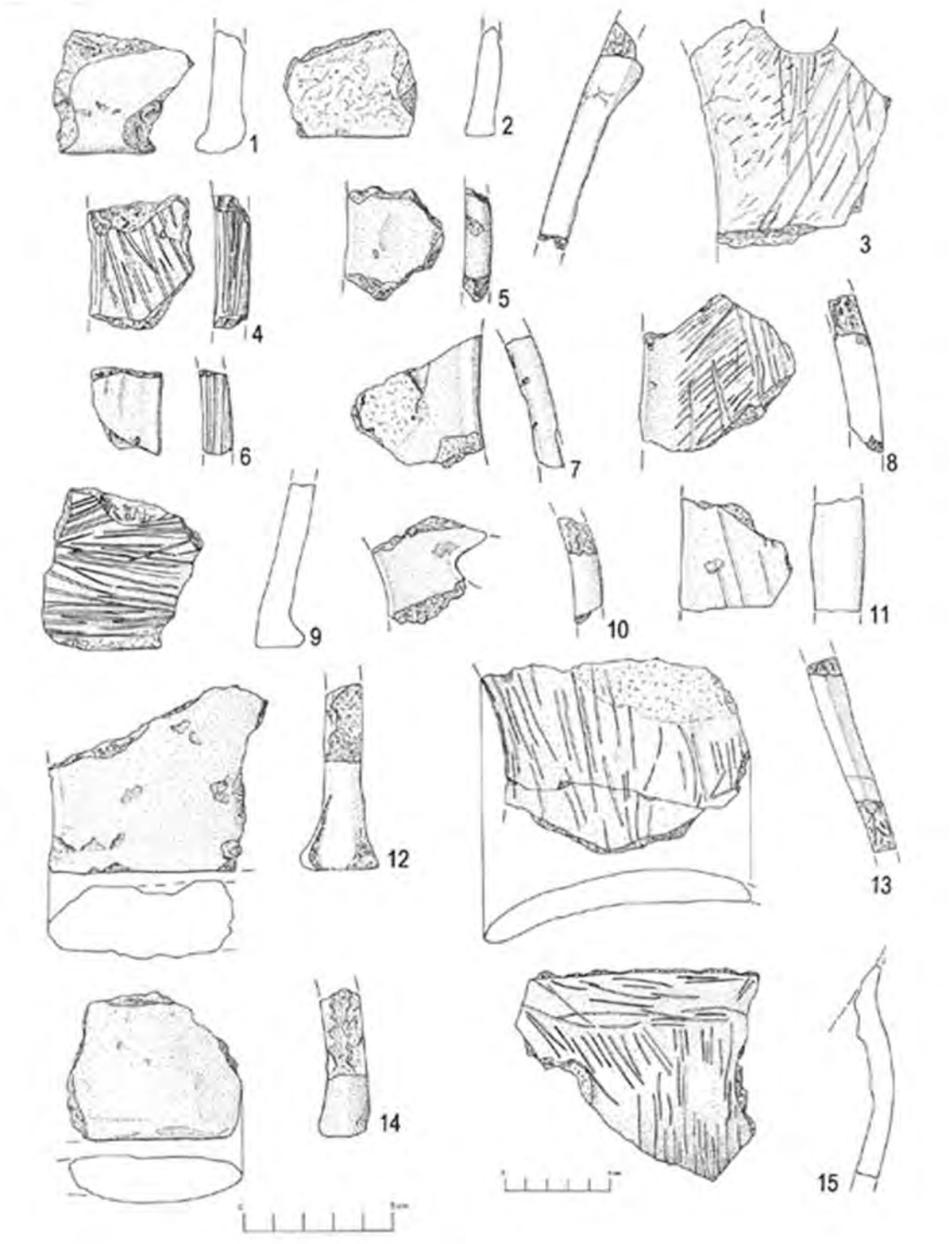

Pl. 8. Someş – Uileac. Ceramică Suciu de Sus.

https://biblioteca-digitala.ro

NOI DESCOPERIRI SUCIU DE SUS ŞI LĂPUŞ ÎN NORDUL TRANSILVANIEI

Carol Kacsó

Într-un studiu apărut în 1987[167], adăugam la lista de descoperiri Suciu de Sus din Transilvania, publicată de T. Bader în 1979[168], noi puncte cu astfel de descoperiri, respectiv corectam menţionata listă. Totodată, precizam că este posibil ca o parte a materialelor puse în circulaţie să aparţină grupului Lăpuş, care este genetic legat de cultura Suciu de Sus, cele două aspecte având o ceramică cu multe trăsături similare, ce fac uneori imposibile atribuirile culturale foarte exacte.

În cei peste 15 ani care au trecut de la apariţia studiului meu, au fost puse în lumină în nordul Transilvaniei, în urma unor cercetări de suprafaţă, alte numeroase puncte cu descoperiri Suciu de Sus şi Lăpuş, Câteva dintre aceste puncte au fost deja investigate prin săpături. Multe dintre noile descoperiri, precum şi altele mai vechi, inedite, au fost publicate sau au fost semnalate în literatură, respectiv sunt în curs de publicare. Astfel, au devenit cunoscute staţiunile de la Aluniş (com. Benesat, jud. Sălaj), punctul *Secătură (Secături)*[169], Bezded (com. Gârbou, jud. Sălaj), punctul *La halauă*[170], Bicaz (com. Bicaz, jud. Maramureş), punctul *Igoaie*[171], Călineşti (com. Călineşti, jud. Maramureş), punctul *Rogoaze*[172], Călineşti (com. Călineşti, jud. Maramureş), punctul *Grajdurile CAP*[173], Călineşti (com. Călineşti, jud. Maramureş), punctul *Mănăstirea*[174], Căşeiu (com. Căşeiu, jud. Cluj), punctul *Cetăţele*[175], Ceaca (com. Zalha, jud. Sălaj), punctul *Ponoare*[176], Ciocmani (com. Băbeni, jud. Sălaj), punctul *Dâmbu Luchi*[177], Cliţ

[167] Kacsó 1987, 51 sqq.
[168] Bader 1979, 27 sqq.
[169] Bejinariu 2003, pl. 5, 2-6.
[170] *Ibidem.*
[171] Stanciu 1993, 261; Kacsó, Stanciu 1996.
[172] Popa, Kacsó 1974, 563; Nemoianu, Todincă 1981, 66 sq.; Kacsó 1999a, 57 sq., fig. 5, 1-5. 8-11. 13-17. 21-22, fig. 6, 2-4. 6-11. 14-16. 19-20. 22, fig. 7, 3. 6-9. 13-15. 17. Punctul este menţionat, fără ilustraţie, şi de Kacsó 1987, 51, nr. 6
[173] Kacsó 1999a, 58, fig. 5, 6-7. 12. 18-20. 23-24, fig. 6, 1. 5-7. 12-13. 17-18. 21, fig. 7, 1-2. 4-5. 10-12. 16.
[174] Nemoianu, Todincă 1981, 67.
[175] Gogâltan, Isac 1995; Gogâltan 2001.
[176] Bejinariu 2003.

https://biblioteca-digitala.ro

(com. Băbeni, jud. Sălaj), punctul *Dealul Grindului*[178], Gârcei (com. Crişeni, jud. Sălaj), punctul *La Glimeie*[179], Groşii Ţibleşului (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punctul *Tăuşor*[180], Groşii Ţibleşului (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punctul *Ograde*[181], Halmeu (com. Halmeu, jud. Satu Mare), punctul *Vamă*[182], Halmeu (com. Halmeu, jud. Satu Mare), punctul *Királydomb*[183], Ileanda (com. Ileanda, jud. Sălaj), punctul *Pe coastă*[184], Ileanda (com. Ileanda, jud. Sălaj), punctul *Dealul Măguriţa*[185], Iojib (com. Medieşu Aurit, jud. Satu Mare), punctul *Podul Şarului*[186] Lazuri (com. Lazuri, jud. Satu Mare), punctul *Lubi tag*[187], Lazuri (com. Lazuri, jud. Satu Mare), punctul *Drumul Dorolţ*[188], Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punctul *Gruiul Târgului* sau *Dâmbu lui Hoşporodic*[189] Lăpuşel (com. Recea, jud. Maramureş), punctul *Ciurgău*[190], Lăpuşel (com. Recea, jud. Maramureş), punctul *Mociar*[191], Letca (com. Letca, jud. Sălaj), punctul *"deal în apropiere de borna kilometrică 118+6"*[192], Moftinu Mic (com. Moftin, jud. Satu Mare), punctul *"marginea Drumului Naţional Carei-Satu Mare"*[193], Moisei (com. Moisei, jud. Maramureş), punctul *Tarniţa Purcăreţului*[194], Muncel (com. Crişţolţ, jud. Sălaj), punctul *Grădina lui Alex. Toma*[195], Nadiş (oraş Cehu Silvaniei, jud. Sălaj), punctul *Dealul Bal*[196], Negreni (com. Ileanda, jud. Sălaj), punctul *Şesul Mic*[197], Negreni (com.

---

[177] Bajusz, Tamba 1988, 94, pl. 22, 5-7.
[178] *Ibidem*, 93, pl. 17, 7-11.
[179] Bejinariu 2003.
[180] Kacsó 1993, 33 sqq., pl. 13.
[181] *Ibidem* 32 sq., pl. 12.
[182] Astaloş, Manta 2001.
[183] Marta, Virag, Astaloş 2002.
[184] Bajusz, Tamba 1988, 94, pl. 19, 5-6.
[185] *Ibidem*, pl. 19, 1-4.
[186] Săpături T. Bader (1975). Punctul este menţionat, fără precizarea denumirii locului de descoperire, de către T. Bader (1978, 125, nr. 50; 1979, 27, nr. 28). Menţionări ceva mai ample la Iercoşan 1993, 84. Din acest punct, mai multe fragmente ceramice, adunate de către N. Iercoşan, au ajuns la muzeul din Carei.Ilustrez o parte a acestora cu permisiunea descoperitorului.
[187] Kacsó 1994a; Németi 1997, 78 sqq.; Stanciu, Marta 2001, 125 sq., nr. 101; Stanciu, Marta şi alţii 2002, 185. Localitatea este menţionată, fără precizarea punctului de descoperire, pentru prima dată de Bader 1979, 28.
[188] Marta şi alţii 2001.
[189] Kacsó 1994b.
[190] Kacsó 1999b; Kacsó, Pop D., Stanciu 2001a, 130.
[191] Kacsó, Pop D., Stanciu 2001b, 131 sq.
[192] Bajusz, Tamba 1988, 94, pl. 21.
[193] Németi 1987, 109, fig. 16 şi fig. 17, 3. 5-8.
[194] Kacsó 1995a, 15.
[195] Bejinariu 2003, pl. 5, 1 şi pl. 6, 2-3.
[196] *Ibidem,* pl. 3, 3 şi pl. 5, 7.
[197] Bajusz, Tamba 1988, 93.

https://biblioteca-digitala.ro

Ileanda, jud. Sălaj), punctul *Arie*[198], Petea (com. Dorolţ, jud. Satu Mare), punctul *Vamă*[199], Podişu (com. Ileanda, jud. Sălaj), punctul *Pe lab*[200], Podişu (com. Ileanda, jud. Sălaj), punctul *Pe Inat*[201], Popeni (com. Mirşid, jud. Sălaj), punctul *Pogor*[202], Racâş (com. Hida, jud. Sălaj), punctul *Gura Jernăului*[203], Rogna (com. Ileanda, jud. Sălaj), punctul *Bulbuc*[204], Rogna (com. Ileanda, jud. Sălaj), punctul *Coasta lui Nicolae*[205], Românaşi (com. Românaşi, jud. Sălaj), punctul *Staţia de carburanţi S. C. Comeso*[206], Rus (comuna Rus, jud. Sălaj), punctul *Şesul lui Măican*[207], Sighetu Marmaţiei (jud. Maramureş), punctul *Cireghi*[208], Sighetu Marmaţiei (jud. Maramureş), punctul *Cearda-Ţărmuri*[209], Sâncraiu Silvaniei (com. Dobrin, jud. Sălaj), punctul *Lazuri*[210], Someş-Uileac (com. Ulmeni, jud. Maramureş), punctul *Bicirig*[211], Suciu de Sus (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punctul *Mocira*[212], Suciu de Sus (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punctul *Pe şes*[213], Tătăreşti (com. Viile Satu Mare, jud. Satu Mare), punctul *Dealul Tătăreştilor* (*Dâmbul Tătarilor*)[214], Tihău (com. Surduc, jud. Sălaj), punctul *La Cerniele*[215], Vădurele (com. Năpradea, jud. Sălaj), punctul *Curături*[216], Vălenii Şomcutei (com. Şomcuta Mare, jud. Maramureş), punctul *Peştera Valea Rea*[217], Vălenii Şomcutei

198 *Ibidem*, pl. 18, 1-6.
199 Németi, Lazin, Ghindele, Marta 2000.
200 Bajusz, Tamba 1988, 92, pl. 9, 5-8.
201 *Ibidem,* pl. 12, 1-5
202 Bejinariu 2003.
203 *Ibidem.* Fragmente ceramice, inclusiv de factură Suciu de Sus, dar şi unele canelate, de culoare neagră în exterior, roşie în interior, provenite din acest punct, au ajuns în 1989 şi la muzeul din Baia Mare. Ele au fost culese de la suprafaţă, se pare, de către F. Gogâltan.
204 Bajusz, Tamba 1988, 92, pl. 13, 1-6.
205 *Ibidem,* pl. 16 şi pl. 17, 1-6.
206 Bejinariu 2003, pl. 4, 1-3.
207 *Ibidem.*
208 Ivanciuc C. 1990.
209 Ivanciuc T. 1999.
210 Bejinariu 2003.
211 Pop D. 2003.
212 Bader 1976, 43, nota 19, pl. 5, 1 publică un fragment din partea superioară a unui vas cu marginea evazată, gâtul scurt şi uşor tronconic, corpul bombat, ornamentat cu motive geometrice realizate în tehnica exciziei-inciziei, de certă factură Suciu de Sus II, care aparţine colecţiei contele D. Teleki, aflată în prezent la muzeul din Tg. Mureş. Se pare că se păstrează şi alte fragmente din acest vas. Vasul a fost descoperit, potrivit înscrisului iniţial de pe el, la Suciu de Sus, punctul Mocira. În prezent, acest punct nu poate fi localizat în hotarul satului, din acest motiv el rămâne într-o oarecare măsură îndoielnic (cf. şi Kacsó 1993, 32).
213 Kacsó 1993, 29 sqq., pl. 1-11. Punctul este pentru prima dată menţionat, fără precizarea expresă a denumirii sale, de Kacsó 1987, 59 sqq., nr. 24b.
214 Lazin, Pop S. 1997.
215 Bejinariu 2001; Bejinariu 2003, pl. 2, 4-6 şi pl. 3, 1-2. 5.
216 *Ibidem*, pl. 3, 4. 6-8.
217 Kacsó 1999c, 113 sqq.

https://biblioteca-digitala.ro

(com. Şomcuta Mare, jud. Maramureş), punctul *Valea lui Ştefan*[218], Vălenii Şomcutei (com. Şomcuta Mare, jud. Maramureş), punctul *Ograda Budenilor*[219].

Descoperiri Suciu de Sus şi Lăpuş noi, nesemnalate până în prezent în literatură provin din următoarele puncte:

1. Ariniş (com. Ariniş, jud. Maramureş). **a**. La marginea sud-estică a localităţii, pe terasa inferioară, uşor inclinată din stânga râului Sălaj, în punctul *Mocira*, se află o vastă aşezare ce aparţine fazei a doua a culturii Suciu de Sus. Cu prilejul unei periegheze efectuate în primăvara anului 2002[220], am adunat de aici fragmente ceramice cu decor excizat-incizat şi striat (pl. I). **b**. La est de localitate, pe terasa superioară din stânga râului Sălaj, în punctul *Dealul Baronului*, în cursul unei periegheze efectuate tot în primăvara anului 2002[221], am găsit, alături de fragmente ceramice din Hallstatt-ul mijlociu (?), şi două fragmente de vas cu decor incizat Suciu de Sus, ce par a indica prezenţa în acest loc şi a unei aşezări a acestei culturi. Este însă de remarcat că cele două puncte menţionate sunt învecinate, n-ar fi deci exclus ca materialele recoltate să fi aparţinut unei singure staţiuni. Materialul în muzeul din Baia Mare.

2. Băseşti (com. Băseşti, jud. Maramureş). Pe panta vestică a dealului Bodava, aflat în dreapta râului Sălaj, în dreapta drumului de care ce urcă înspre vârf, în punctul *Piatra Frunturii*, cu prilejul unei cercetări de teren efectuate în primăvara anului 2000[222], au fost găsite câteva fragmente ceramice din epoca bronzului, ce ar putea proveni dintr-o aşezare Suciu de Sus. Materialul în muzeul din Baia Mare.

3. Bicaz (com. Bicaz, jud. Maramureş). **a.** În punctul *Ciurgău*, aflat în zona colinară de la sud, sud-vest de localitate, în apropiere de Pădurea Mică, au fost găsite, în vara anului 1990[223], fragmente ceramice, care păreau, după aspectul pastei, să aparţină epocii bronzului. O verificare a locului, pe care am făcut-o împreună cu descoperitorul, a permis stabilirea cu certitudine a existenţei aici a unei întinse aşezări a grupului Lăpuş, fragmentele ceramice fiind răspândite pe toată panta, până aproape de valea Ciurgăului. **b.** Pe versantul sud-estic al dealului *Togul Nemţilor*, la cca 200 m de tumulii din păşune, am găsit la suprafaţă, în vara anului 1978, fragmente ceramice din Bronzul târziu,

[218] *Ibidem,* 118.
[219] *Ibidem.*
[220] Periegheză efectuată împreună cu D. Pop, Z. Şomcutean şi C. Robescu (mai 2002).
[221] Periegheză efectuată împreună cu D. Pop şi Z. Şomcutean (mai 2002).
[222] Periegheză D. Pop şi T. Rus (primăvara 2000).
[223] Periegheză I. Stanciu (august 1990)

https://biblioteca-digitala.ro

inclusiv de la vase pântecoase înalte, cu marginea lată canelată (pl. II, 1-4). Ele ar putea proveni dintr-o aşezare a grupului Lăpuş, contemporană cu necropola tumulară aflată în acelaşi punct de hotar. Materialul în muzeul din Baia Mare.

4. Bozânta Mică (com. Recea, jud. Maramureş). **a.** În marginea nord-vestică a localităţii, foarte aproape de gospodăria nr. 52 şi la cca 300 m nord – nord-vest de actualul cimitir, pe prima terasă a Lăpuşului, la 200 m distanţă de malul stâng al râului, foarte aproape de confluenţa acestuia cu Someşul, în punctul *Grind*, au fost găsite fragmente ceramice din mai multe epoci, inclusiv unele de certă factură Suciu de Sus pl. II, 5-14)[224]. **b.** În punctul *Movile* sau *Dosul satului* se află o aşezare din Bronzul târziu cu ceramică neagră-roşie canelată ce aparţine probabil grupului Lăpuş[225]. **c.** În punctul *Unchiu Popii*, aflat pe malul stâng al Lăpuşului, la cca 300 m de râu, acolo unde începe o terasă joasă, alungită, coborând uşor înspre sud până la cursul unui mic pârâu, au fost găsite fragmente ceramice preistorice, inclusiv unul negru-roşu din Bronzul târziu, probabil grupul Lăpuş[226]. Materialul în muzeul din Baia Mare.

5. Buşag (com. Tăuţii Măgherăuş, jud. Maramureş). **a.** Între localităţile Buşag şi Cicârlău, în punctul *Pe tog*, aflat în stânga şoselei Baia Mare – Satu Mare, se află o aşezare Suciu de Sus, din care au fost recoltate fragmente ceramice cu decor excizat-incizat şi striat(pl. III, 1-4)[227]. **b.** La 400 m vest de *Coasta Buşagului, în grădina casei lui Vasile Zoicaş*, pe o pantă de deal cu înclinaţie sud-vestică, s-au identificat urmele unei aşezări Suciu de Sus. De la suprafaţă au fost adunate fragmente ceramice cu decor excizat-incizat şi striat[228]. Materialul în muzeul din Baia Mare.

6. Ciolt (com. Şomcuta Mare, jud. Maramureş). **a.** La marginea dinspre Buteasa a localităţii, în dreapta drumului ce leagă cele două sate, pe terasa văii Cioltului, care este continuată de o pantă abruptă de deal, în apropierea unui bazin modern de colectare a apei, în locul numit *Cioltişor,* se află o aşezare ce aparţine fazei Suciu de Sus II. În afară de fragmente ceramice decorate în tehnica exciziei-inciziei şi a strierii, aici a apărut şi un fragment de disc de lut ars ornamentat (pl. III, 5-19; IV-VIII)[229]. **b.** La 600 m sud-vest de punctul *Cioltişor*, într-o porţiune ceva mai înaltă, în locul numit *Arinde*, a fost găsit un

[224] Periegheză I. Stanciu (1990).
[225] Periegheză I. Stanciu (martie 1992).
[226] Periegheză I. Stanciu (martie 1992).
[227] Periegheză I. Stanciu şi C. Kacsó (octombrie 1989, iunie 1994).
[228] Periegheză I. Stanciu (iunie 1995).
[229] Periegheză C. Kacsó şi D. Pop (aprilie 2000), C. Kacsó, D. Pop şi Z. Şomcutean (iunie 2002).

https://biblioteca-digitala.ro

fragment de margine de oală[230], ce pare să aparţină epocii bronzului (Suciu de Sus ?). Încercările de a identifica şi alte materiale în acest loc nu au dat rezultate, este posibil deci ca fragmentul să se fi aflat într-o poziţie secundară. Materialul în muzeul din Baia Mare.

7. Corni (com. Bicaz, jud. Maramureş). La sud-vest de localitate, pe o pantă lină de deal din dreapta drumului Bicaz – Babţa şi a văii Cernei, în locul numit *Băbţişoara,* au fost identificate fragmente ceramice Suciu de Sus, faza II (pl. IX)[231]. Materialul în muzeul din Baia Mare.

8. Coruia (com. Săcălăşeni, jud. Maramureş). La cca 1 km în amonte de podul peste Lăpuş de la intrarea în localitate, pe terasa înaltă din dreapta râului, la 200 m în stânga Văii Văratec, în punctul *Cărarea Morii*, au fost găsite fragmente ceramice striate, precum şi unele de culoare neagră în exterior, roşie în interior[232]. Ele provin, foarte probabil, dintr-o aşezare Lăpuş. Materialul în muzeul din Baia Mare.

9. Crăciuneşti (com. Bocicoiu Mare, jud. Maramureş). Cu prilejul săpăturilor efectuate în punctul *Mohelca*, aflat în marginea vestică a localităţii, la cca 500 m depărtate de malul stâng al râului Tisa, au fost găsite şi câteva fragmente ceramice din epoca bronzului, ce aparţin, foarte probabil, culturii Suciu de Sus, ele nu provin însă dintr-un nivel distinct şi nu pot fi raportate la vreun complex[233]. Materialul în muzeul din Baia Mare.

10. Giurtelecu Hododului (com. Hodod, jud. Satu Mare). La aproximativ 1,5 km nord-est de localitate, pe un deal cu o poziţie dominantă, numit *Dealul Nucilor*, se află o întinsă aşezare Suciu de Sus, faza II. În cadrul sondajului de verificare efectuat în acest punct au fost identificate şi câteva fragmente ceramice Wietenberg[234]. Materialul în muzeul din Cluj. Câteva fragmente, culese de la suprafaţă, au ajuns şi în muzeul din Baia Mare (pl. X).

11. Groşi (com. Groşi, jud. Maramureş). În marginea vestică a localităţii, la cca 800 m de drumul comunal Groşi – Satu Nou de Jos, între văile Între răzurele şi Între

[230] Periegheză C. Kacsó, D. Pop şi Z. Şomcutean (iunie 2002).
[231] Periegheză C. Kacsó, T. Rus (mai 2000).
[232] Periegheză C. Kacsó (iunie 2003).
[233] Săpături R. Popa, C. Kacsó, R. Harhoiu.
[234] Cercetări M. Rotea. Fragmentele aici prezentate au fost culese de la suprafaţă în mai 2000, cu prilejul unei periegheze pe care am efectuat-o împreună cu autorul săpăturilor şi D. Pop

https://biblioteca-digitala.ro

pâraie, pe locul numit *Între pâraie*, a fost identificată o staţiune preistorică[235]. Puţinele fragmente ceramice găsite la suprafaţă, dintre care câteva sunt striate, par să indice existenţa aici a unei aşezări din epoca bronzului, cultura Suciu de Sus sau Lăpuş. Materialul în muzeul din Baia Mare.

12. Groşii Ţibleşului (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş). În punctul Valea Obrejei, în grădina Floarei Zesuchii, au fost găsite, în august 1989[236], câteva fragmente ceramice decorate cu striuri, ce provin dintr-o aşezare Suciu de Sus sau Lăpuş

13. Ieud (com. Ieud, jud. Maramureş). La nord-vest de localitate, dar în vecinătatea proximă a caselor aflate la marginea dinspre Şieu a satului, pe terasa înaltă din stânga Izei, în imediata apropiere a şoselei Vadu Izei – Săcel, în punctul *Podereiul Dumbrăviţei*, se află o aşezare bronzului. În cursul unei cercetări de suprafaţă efectuate în 1985, au fost culese de aici numeroase fragmente ceramice, cele mai multe de factură grosolană, decorate cu brâuri alveolate pe margine, şi doar câteva ce aparţin categoriei fine, decorate cu incizii (pl. XI)[237]. Cu ocazia verificării locului, pe care am efectuat-o în mai 2000, pe terenul nearat nu am găsit decât foarte puţine fragmente ceramice, identice ca factură cu cele anterior apărute. Pe baza ceramicii fine, aşezarea poate fi atribuită primei faze a culturii Suciu de Sus. Materialul în muzeul din Sighetu Marmaţiei.

14. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş). **a.** Din punctul *Cioncaş I*, semnalat în repertoriul lui M. Roska[238], precum şi din punctul învecinat *Sub Cioncaş*, aflate la cca 2 km de marginea sud-vestică a localităţii, în prelungirea terasei Podanc, am cules în mai multe ocazii fragmente ceramice, marea majoritate de la oale striate (pl. XII-XIII, 1-2. 4. 11). Au apărut şi alte forme, printre care şi tipicele vase vatră (pl. XIII, 8-10) şi vasele de mici dimensiuni cu marginea rotunjită (pl. XIII, 6) sau cu marginea profilată şi uşor răsfrântă în exterior (pl. XIII, 7). Tot aici au ieşit la iveală şi fragmente negre în exterior, roşii în interior, unele provenite de la vase pântecoase înalte (pl. XIII, 3. 5). Materialele provin fie dintr-o aşezare a grupului Lăpuş, fie din tumuli distruşi. **b.** Pe terasa înaltă din stânga râului Lăpuş, în punctul *Podul Hotarului*, cu prilejul unei cercetări de suprafaţă efectuate în 1970, am găsit numeroase fragmente ceramice decorate cu striuri şi cu caneluri (pl. XIV). Ele provin fie dintr-o aşezare a grupului Lăpuş, fie din tumuli distruşi.

[235] Periegheză D. Pop (mai 2001).
[236] Periegheză C. Kacsó şi I. Stanciu.
[237] Periegheză M. Dăncuş.
[238] Roska 1942, 209, nr. 23.

https://biblioteca-digitala.ro

c. La aproximativ 2 km vest de marginea sud-vestică a localităţii, în stânga drumului Tg. Lăpuş-Băiuţ, în imediata vecinătate a locului de vărsare a pârâului Tinoasa în Lăpuş, în locul numit *La arini*, am identificat, cu prilejul mai multor periegheze începând din martie 1988, urmele unei aşezări din epoca bronzului[239]. Ea este parţial distrusă de râul Lăpuş, aflat în prezent într-o mişcare înspre stânga. Profilul vizibil în malul râului indică o grosime de cca 0, 80 m a stratului de cultură. Dintre materialele recoltate se remarcă mai multe fragmente de oale decorate cu striuri, precum şi fragmente cu decor incizat-excizat, ce provin de la străchini sau vbase pântecoase înalte (pl. XV). Ele înscriu aşezarea între cele ale grupului Lăpuş. Tot aici a fost găsit şi un fragment de fructieră lucrată cu mâna, de culoare cenuşiu-negricioasă, pasta cu pietricele, arderea foarte bună. Întrucât astfel de vase nu se cunosc în repertoriul de forme Lăpuş, este puţin probabil, totuşi nu imposibil, ca fragmentul în cauză să aparţină acestui grup[240]. **d.** Pe terasa a doua din stânga râului Lăpuş, în apropiere de vărsarea Tinoasei în râu, în locul numit *Răstoci*, am identificat urmele unei aşezări ce aparţine grupului Lăpuş. Fiind foarte aproape de punctul anterior, s-ar putea ca să fie vorba de o singură aşezare foarte întinsă. Dintre fragmentele ceramice adunate de la suprafaţă se remarcă o margine de strachină faţetată de culoare neagră în exterior, roşie în interior. **e.** Cu ocazia construirii anexelor gospodăreşti la Mănăstirea Naşterii Maicii Domnului, la nord-est de localitate, în punctul *Tuliceasca* au fost scoase la iveală urmele unei aşezări din epoca bronzului. Fragmentele ceramice pe care le-am cules în acest punct în vara anului 1996 (pl. XVI, 1-3), majoritatea decorate cu striuri, indică apartenenţa aşezării la grupul Lăpuş. **f.** Cu prilejul unei cercetări de suprafaţă, am identificat urmele unei aşezări Lăpuş pe terasa înaltă din stânga văii Cerţiului, în locul numit *Valea Cerţiului*, pe terenul lui Gh. Tomai, la aproximativ 200 m sud de casa lui P. Muţiu. Punctul se află la aproximativ 1, 5 km sud-est de localitate. Cele mai multe fragmente aparţin categoriei oalelor din pastă grosolană , relativ slab arse şi sunt decorate cu striuri (pl. XIX, 3-11). A fost găsit şi un fragment de ceaşcă din pastă fină, bine arsă[241]. **f.** În dreapta văii Herţei, pe terasa înaltă din stânga Lăpuşului, în porţiunea estică a locului numit Podanc, în apropiere de locul în care a

[239] La cercetările recente au mai participat D. Pop, M. Voinaghi şi C. Măgureanu.
[240] Descoperirea este menţionată, fără detaliile acum precizate, de Kacsó 1994b, 9 sq. În vara anului 2002 au apărut în acest punct, într-o porţiune aflată însă la cca 20 m în aval de zona în care au ieşit la iveală materialele mai sus-menţionate, mai multe fragmente de străchini cu marginea invazată, care se încadrează, foarte probabil, în Hallstattul mijlociu.
[241] Periegheză C. Kacsó şi D. Pop (august 1996).

https://biblioteca-digitala.ro

apărut depozitul de bronzuri Lăpuş II[242], în punctul numit *Valea Herţii,* am găsit la suprafaţă, în octombrie 1996, mai multe fragmente ceramice atipice, care par totuşi că aparţin epocii bronzului şi provin dintr-o aşezare. Mai târziu am identificat în acest loc şi fragmente ceramice decorate cu striuri încadrabile grupului Lăpuş. **g.** La aproximativ 3 km nord de marginea dinspre Strâmbu-Băiuţ a localităţii, în imediata apropiere a celui de al doilea lac artificial amenajat în zonă, în partea stângă a drumului de care ce duce la al treilea lac, au fost găsite, cu prilejul unei cercetări de suprafaţă, numeroase fragmente ceramice[243]. Cele mai multe sunt medieval târzii, unul este însă în mod cert preistoric şi aparţine, probabil, grupului Lăpuş. **h.** Pe panta nordică şi pe vârful a unui deal relativ înalt, aflat la sud-vest de localitate, în punctele numite *Pe mlacă* şi *Sub mlacă*, respectiv *Vârful Mecrii*, au fost găsite un număr foarte mare de fragmente ceramice, cele mai multe decorate cu striuri, altele fiind de culoare neagră în exterior, roşie în interior, decorate cu caneluri (pl. XX)[244]. Ceramica provine dintr-o aşezare sau un tumul al grupului Lăpuş. Pentru a doua eventualitate pledează aspectul de movilă al vârfului de deal. **i.** Pe terasa înaltă din stânga râului Lăpuş, în locul numit *Dumbrăviţa*, în apropiere de locul unde a fost găsită o spadă fragmentară cu cupă la mâner, au fost identificate, urmele unei aşezări din epoca bronzului[245]. Cele mai multe dintre fragmentele ceramice găsite aparţin categoriei de ceramică grosolană, decorată cu striuri, au apărut însă şi câteva de culoare neagră în exterior, roşie în interior. Ele indică apartenenţa aşezării la grupul Lăpuş. **j.** În marginea sud-vestică a terasei *Podanc*, în dreapta văii Tinoasei, în punctul *Tinoasa*, au fost culese de la suprafaţă numeroase fragmente ceramice, în majoritatea striate (pl. XVI, 4-17; XVII-XIX, 1-2)[246]. Ele provin din tumuli distruşi sau dintr-o aşezare Lăpuş. **k.** La sud de terasa Podanc, pe o coastă de deal cu inclinaţie vestică, în imediata vecinătate a văii Tinoasa, în locul numit *Gura Tinoasei*, se află un grup de nouă tumuli de mici dimensiuni. Într-unul din tumuli, parţial distrus, au apărut fragmente ceramice ce indică apartenenţa sa la grupul Lăpuş. **l.** La cca 200 m nord de tumulul 21 şi 300 m est de punctul *Cioncaş I*, în punctul *Cioncaş II*, aflat pe panta terasei *Podanc*, au fost găsite numeroase fragmente ceramice, în majoritatea striate, ce semnalează prezenţa probabilă

[242] Kacsó 2002, 8.
[243] Periegheză D. Pop (august 1996).
[244] Periegheze C. Kacsó (vara 1996), D. Pop (primăvara 2002).
[245] Periegheză C. Kacsó şi D. Pop (mai 1998).
[246] Periegheze repetate C. Kacsó şi D. Pop.

https://biblioteca-digitala.ro

în acest loc a unor urme de locuire ce aparţin grupului Lăpuş[247]. Materialul în muzeul din Baia Mare.

15. Lăpuşel (com. Recea, jud. Maramureş). **a.** La cca 2 km nord-est de localitate, la hotarul cu satul Coltău, pe terasa joasă din stânga râului Lăpuş, în apropiere de Staţia de pompare a apei, în punctul *Tedeş*, au fost identificate urmele unei aşezări Suciu de Sus II, cu ceramică incizată-excizată şi striată (pl. XXI)[248]. Cu ocazia unei cercetări de suprafaţă pe care am efectuat-o, în toamna anului 2000, împreună cu D. Pop, am descoperit în acest loc, în afară de ceramică, şi un fragment de statuetă antropomorfă, ornamentată pe ambele feţe, foarte asemănătoare cu cea găsită între Satulung şi Finteuşu Mic. **b.** În zona dintre localităţile Lăpuşel şi Bozânta Mică, în vecinătatea unei văi clar conturate, dar cu puţină apă, şi a unui canal de drenaj, în apropiere fiind şi un drum de pământ, la cca 600 m de punctul *Mociar*, în punctul *Hodiştău*, au fost găsite la suprafaţă[249] numeroase fragmente ceramice, majoritatea de factură grosolană, ornamentate cu striuri, precum şi cantităţi apreciabile de chirpici. A apărut şi partea superioară a unei greutăţi de lut ars, care a fost în contact prelungit cu focul. Aşezarea aparţine culturii Suciu de Sus sau grupului Lăpuş. Materialul în muzeul din Baia Mare.

16. Nadiş (oraş Cehu Silvaniei, jud. Sălaj). Cu prilejul săpăturilor efectuate, în anii 1966-1967, în punctul *Buia Mitrului,* într-o necropolă din secolele XI-XII e.n. şi o aşezare din secolele XIII-XIV, au fost descoperite mai multe fragmente ceramice Suciu de Sus, câteva decorate cu striuri, unul cu linii incizate, altul cu linii excizate[250]. În prezent nu se mai poate stabili cu certitudine dacă fragmentele ceramice Wietenberg semnalate din această localitate, pe baza informaţiei primite de la unul din autorii săpăturilor menţionate[251], provin sau nu din această staţiune. Materialul în muzeul din Baia Mare.

17. Nadişu Hododului (com. Hodod, jud. Satu Mare). În stânga drumului dintre Nadişu Hododului şi Hodod, în apropiere de o mică vale, au fost depistate fragmente ceramice Suciu de Sus[252]. Materialul în muzeul din Carei.

[247] Periegheză C. Kacsó (august 2003).
[248] Periegheză I. Stanciu (aprilie 1992).
[249] Periegheză I. Stanciu (martie 1992).
[250] Cercetări M. Zdroba şi I. Iuga.
[251] Kacsó 1980, 38, nr. 3a.
[252] Informaţie J. Németi.

https://biblioteca-digitala.ro

18. Oarţa de Sus (com. Oarţa de Jos, jud. Maramureş).**a.** În partea nordică a localităţii, pe panta sudică, imediat sub coama *Dealului Stremţului*, în dreapta şi în stânga drumului de care Oarţa de Sus – Stremţ, au fost identificate urmele unei aşezări ce aparţine fazei Suciu de Sus II[253]. Locul de descoperire se află în vecinătatea proximă a punctului Ghiile Botii, unde se află locul de cult Wietenberg. De la suprafaţă au fost adunate numeroase fragmente ceramice decorate cu motive incizate-excizate sau cu striuri şi motive în relief, ce provin de la oale, străchini, vase vatră etc. (pl. XXII-XXV). În toamna anului 2003 a fost efectuat aici şi un sondaj de verificare, în urma căruia au fost scoase la lumină urmele unei locuinţe de suprafată Suciu de Sus cu două vetre, dintre care una refăcută de trei ori[254] **b.** În partea superioară a *Dealului Crucii*, au fost găsite mai multe fragmente ceramice din epoca bronzului, majoritatea decorate cu striuri. Pe acelaşi deal, însă într-un alt loc, au mai fost identificate urmele unei aşezări Suciu de Sus[255]. Întrucât cele două puncte de descoperire sunt plasate la o distanţă relativ apreciabilă una de alte, pare destul de probabil că este vorba de staţiuni distincte, poate şi cronologic uşor diferenţiate. **c.** În imediata vecinătate a dealului *Oul Făgetului*, pe o pantă de deal din dreapta văii Făget, în locul numit *Făget*, am găsit la suprafaţă mari cantităţi de ceramică din Bronzul târziu, ce aparţin unei aşezări a grupului Lăpuş. A apărut în număr relativ mare ceramică striată, precum şi ceramică neagră-roşie, inclusiv fragmente de vase pântecoase înalte, dar şi o proeminenţă hipertrofiată de la asemenea vas, decorată cu incizii concentrice, identice cu cele găsite în prima fază a necropolei de la Lăpuş şi în aşezarea învecinată de pe Oul Făgetului (pl. XXVI-XXVII)[256]. Materialul în muzeul din Baia Mare.

19. Onceşti (com. Bârsana, jud. Maramureş). În muzeul din Sighetu Marmaţiei se păstrează câteva fragmente ceramice din epoca bronzului, printre ele şi unele provenite de la oale şi vase vatră, aparţinând culturii Suciu de Sus, care poartă marcajul Onceşti – "Cetăţuie". Acest toponim este sinonim cu Cetăţeaua, acolo unde au fost puse în lumină urmele unei aşezări dacice şi ale unui turn medieval de piatră cu val de pământ[257]. Fragmentele ceramice din epoca bronzului au fost, foarte probabil, descoperite la suprafaţă de Fr. Nistor într-un punct al dealului unde nu s-au efectuat ulterior săpături.

[253] Perieghează C. Kacsó, D. Pop, T. Rus.
[254] Săpături C. Kacsó şi D. Pop.
[255] Kacsó 1980, 39, nr. 8c (dintr-o eroare de transcrire apare aici *Certeze* în loc de *Citere*).
[256] *Ibidem*, nr. 8b, fig. 2, 1-14.

https://biblioteca-digitala.ro

20. Orţiţa (com. Oarţa de Jos, jud. Maramureş). **a.** La cca 1, 5 km sud-vest de localitate, în dreapta pârâului Făget, pe o pantă de deal, în punctul *Pe lab*, au fost descoperite urmele unei aşezări din Bronzul târziu[258]. De la suprafaţă au fost strânse fragmente ceramice decorate cu striuri, inclusiv de la vase pântecoae de mari dimensiuni (pl. XXIX, 1-2). **b.** La cca 3 km sud-vest de localitate, în dreapta pârâului Făget, în partea superioară a unui deal prelung, numit *Ţempe*, pe un perimetru relativ redus am găsit urmele unei aşezări din Bronzul târziu, cu multă ceramică canelată, inclusiv fragmente de vase pântecoase înalte, precum şi o rotiţă perforată din lut ars (pl. XXVIII)[259]. Materialul în muzeul din Baia Mare.

21. Prislop (com. Boiu Mare, jud. Maramureş). La cca 1, 5 km sud-vest de localitate, pe o pantă uşoară de deal, în punctele învecinate *Ograde* şi *Valea Boului*, au fost găsite, cu prilejul săpăturilor efectuate în acest loc[260], în 1984 şi 1988, urme de locuire din mai multe etape, inclusiv din epoca bronzului. Acestea din urmă aparţin fazei a doua a culturii Suciu de Sus. Materialele recoltate sunt fragmente ceramice, dintre care câteva sunt decorate cu striuri sau motive spiralate (pl. XXIX, 3-24; XXX, 1-14), precum şi un fragment de sceptru de piatră (pl. XXX, 15). Locuirii din epoca bronzului îi aparţin, foarte probabil, şi lamele de obsidian şi silex găsite în acest punct (pl. XXX, 16-18). Materialul în muzeul din Baia Mare.

22. Rogoz (oraş Tg. Lăpuş, jud. Maramureş). La aproximativ 1,5 km de marginea estică a localităţii, pe terasa din stânga râului Lăpuş şi din stânga pârâului Valea Hotarului, în locul numit *Şesurile Rogozului*, se află o aşezare ce aparţine grupului Lăpuş. Dintre materialele adunate de la suprafaţă se remarcă mai ales fragmentele de oale şi vase pântecoase decorate cu striuri[261]. Materialul în muzeul din Baia Mare.

23. Rohia (oraş Tg. Lăpuş, jud. Maramureş). În marginea nord-estică a localităţii, în porţiunea mai înaltă a terasei văii Rohia, foarte aproape de ultimele gospodării, în locul numit *Poderei*, am găsit la suprafaţă numeroase fragmente ceramice din mai multe epoci, inclusiv unele striate, ce provin, probabil, dintr-o aşezare Lăpuş[262]. Materialul în muzeul din Baia Mare.

---

[257] Daicoviciu, Bandula, Glodariu 1965.
[258] Periegheză T. Rus.
[259] Periegheză efectuată împreună cu T. Rus (mai 1985).
[260] Cercetări G. M. Iuga.
[261] Periegheză efectuată împreună cu D. Pop, G. Moldovan şi alţii.
[262] Periegheză efectuată împreună cu Z. Şomcutean şi M. Câmpeanu (iunie 2002).

https://biblioteca-digitala.ro

24. Sarasău (com. Sarasău, jud. Maramureş). La vest de localitate, în zona în care culmile ce coboară din munţi ajung foarte aproape de malul stâng al Tisei, formând o strâmtoare numită *Vaşcapău*, au fost culese, de la suprafaţă, numeroase fragmente ceramice din epoca bronzului, marea majoritate atipice, dintre care multe arse secundar sau deformate. Două fragmente din partea inferioară a unor vase sunt ornamentate cu linii incizate. Ele indică prezenţa aici a unei aşezări Suciu de Sus. Tot în acest punct au apărut două fragmente ceramice de culoare neagră în exterior, roşie în interior, care aparţin unei etape mai recente de existenţă a aşezării[263].

25. Satulung (com. Satulung, jud. Maramureş). În apropiere de drumul ce leagă localităţile Satulung şi Finteuşu Mic, cu ocazia unui sondaj efectuat la începutul secolului XX, Vende Aladár a descoperit fragmente ceramice bogat ornamentate, precum şi o statuetă fragmentară, decorată pe ambele feţe[264]. Această statuetă, identificată de mine cu o piesă păstrată la muzeul din Baia Mare (nr. inv. 200), a fost atribuită, la fel ca şi aşezarea din care provine, de mai mulţi autori Bronzului timpuriu[265]. Încă cu prilejul întocmirii catalogului expoziţiei "Comori ale epocii bronzului din România" (1995) am opinat că statueta aparţine, de fapt, culturii Suciu de Sus[266]. Recenta descoperire de la Lăpuşel-Tedeş (vezi mai sus) confirmă justeţea noii încadrări culturale. Cu toate eforturile repetate, locul exact în care se plasează aşezarea de la Satulung nu a putut fi până în prezent identificată.

26. Săsar (com. Recea, jud. Maramureş). La cca 600 – 700 m sud-vest de localitate, la nord de Halta CFR – Săsar, pe terasa înaltă a râului Lăpuş, între Lăpuşel şi Săsar, în porţiunea de teren aflată între marginea satului şi viile din apropierea liniei de cale ferată, în locul numit *Dâmbul Morii*, se află o staţiune arheologică locuită în mai multe epoci[267]. Cu prilejul mai multor etape de cercetare, au fost culese de la suprafaţă numeroase materiale arheologice, în special ceramică. Se pare că locuirea cea mai intensă a aparţinut epocii bronzului, şi anume fazei a doua a culturii Suciu de Sus. Au apărut relativ multe fragmente ceramice cu decor excizat-incizat, precum şi cu decor striat (pl. XXXI-XXXIII). Materialul în muzeul din Baia Mare.

[263] Periegheză Fr. Nistor. Punctul este menţionat de Kacsó 1981a, 379.
[264] Vende 1908, 404 sqq., fig. de la p. 408.
[265] Kalicz 1968, 70, nr. 131, 75, nr. 13, pl. 127, 13a; Kacsó 1972, 33, fig. 5-6; Roman 1976, 433; Bader 1978, 27 sq., pl. 8, 7.
[266] Kacsó 1995b, 245, 252, nr. 97, pl. S, Cat. 97.
[267] Descoperită de I. Stanciu (1989).

https://biblioteca-digitala.ro

27. Sârbi (com. Budeşti, jud. Maramureş). O aşezare a culturii Suciu de Sus a fost identificată în punctul *Valea Popii*, în apropiere de locul de descoperire a celui de al treilea depozit de bronzuri apărut în această localitate[268]. Punctul se află pe o pantă de deal, la sud-est de sat. În urma unui sondaj de verificare, efectuat în 1965[269], au ieşit la iveală numeroase fragmente ceramice, majoritatea de factură grosolană, decorate cu striuri şi motive în relief, dar şi câteva ce aparţin categoriei mai fine, unele ornamentate cu linii incizate. Materialul în muzeul din Sighetu Marmaţiei.

28. Seini (oraş Seini, jud. Maramureş). La aproximativ 700 m de malul drept al Someşului, pe terasa joasă din sud-vestul localităţii, în punctul *Dagas*, se află o aşezare a culturii Suciu de Sus, faza II[270]. Au fost adunate de la suprafaţă numeroase fragmente ceramice decorate în tehnica inciziei-exciziei şi a strierii (pl. XXXIV-XXXVI, 1-5). Tot de aici provin un fragment de greutate de lut ars (pl. XXXVI, 6), precum şi două topoare plate de piatră (pl. XXXVI, 7-8). Apartenenţa acestora din urmă la aşezarea din epoca bronzului nu este certă. Materialul în muzeul din Baia Mare.

29. Sighetu Marmaţiei (jud. Maramureş). **a.** Cu ocazia săpării fundaţiei blocului-turn din str. Avram Iancu din cartierul Cuza Vodă, în partea vestică a localităţii, au fost descoperite mai multe fragmente ceramice, dintre care câteva ornamentate cu striuri, ce aparţin, foarte probabil, culturii Suciu de Sus[271]. **b.** Cu ocazia cercetărilor arheologice efectuate în apropiere de biserica reformată din centrul localităţii, au fost descoperite şi câteva fragmente ceramice din epoca bronzului, ce par să provină dintr-o aşezare Suciu de Sus[272]. Materialul din primul punct în muzeul din Sighetu Marmaţiei, din al doilea probabil la Institutul de Arheologie "V. Pârvan" din Bucureşti.

30. Stremţ (com. Băseşti, jud. Maramureş). Pe panta estică a *Dealului Buii* au fost depistate urme de aşezare ce aparţin, foarte probabil, culturii Suciu de Sus[273].

31. Suciu de Jos (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş). **a.** Cu prilejul unei cercetări de suprafaţă efectuate pe panta nordică, foarte aproape de partea cea mai înaltă a dealului *Vârful carpănului,* aflat la nord-est de localitate, chiar la hotarul cu comuna

[268] Nistor, Vulpe 1969, 182, fig. 2B şi fig. 3A.
[269] Cercetări Fr. Nistor.
[270] Identificată în urma unei periegeze efectuate de I. Stanciu (octombrie 1989). Cercetări de suprafaţa au mai fost întreprinse aici în mai 1991 de către C. Kacsó şi I. Stanciu, când au fost depistate şi urme de locuire mai recente (sec. II-III e.n.).
[271] Potrivit informaţiei primite de la Gh. Todincă, fragmentele au fost salvate de către Fr. Nistor.
[272] Cercetări R. Popa (1983).
[273] Periegheză I. Stanciu (august 1990).

https://biblioteca-digitala.ro

Lăpuş, a fost descoperit un mormânt de incineraţie izolat (?), parţial distrus, ce aparţine grupului Lăpuş[274]. Au fost recoltate numeroase fragmente ceramice, ce provin de la mai multe vase (pl. XXXVII, 1-9), un mic obiect nedeterminabil de bronz, un fragment de lamă de silex (pl. XXXVII, 10), precum şi câteva oase calcinate. Prezenţa unei cantităţi apreciabile de plăci de gresie indică, cu probabilitate destul de mare, că mormântul a fost înconjurat cu astfel de plăci, în mod asemănător unor complexe identificate în tumulii de la Lăpuş. **b.** La cca 500 m de capătul sudic al localităţii şi 300 m de punctul *Izvorâşte*, pe terasa înaltă din dreapta râului Suciu (Ţibleş), în locul numit *Muncei*, a fost identificată o aşezare din Bronzul târziu cu ceramică striată, ce aparţine culturii Suciu de Sus sau Lăpuş[275]. Materialul în muzeul din Baia Mare.

32. Suciu de Sus (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş). În punctul *Pe rât,* la aproximativ 150 m sud-vest de casa lui Gavrilă Damian (Bătică), au fost găsite câteva fragmente ceramice, dintre care unul este decorat cu striuri[276]. Acesta din urmă indică prezenţa posibilă în acest loc a unei aşezări din epoca bronzului, cultura Suciu de Sus sau grupul Lăpuş. Materialul în muzeul din Baia Mare.

33. Supuru de Jos (com. Supur, jud. Satu Mare). În punctul *Dealul Senţiului* au fost culese fragmente ceramice Suciu de Sus, precum şi fragmente de culoare neagră în exterior, roşie în interior. Tot aici au apărut şi materiale Cehăluţ[277]. În prezent nu se mai poate preciza dacă materialele aflate în muzeul din Cluj, publicate de către M. Roska[278], provin sau nu din acest punct. Materialul în muzeul din Carei.

34. Tămăşeşti (com. Ariniş, jud. Maramureş). În dreapta şoselei Gârdani-Cehu Silvaniei, în apropiere de marginea vestică a localităţii Ariniş, pe o pantă de deal aflată între văile Tămăşeşti şi Roatei, în punctul *Dealul Tămăşeştilor,* au fost găsite la suprafaţă mai multe fragmente ceramice, printre care şi unul decorat cu striuri[279], fapt ce indică foarte probabila prezenţă în acest loc a unei aşezări Suciu de Sus sau Lăpuş.

35. Valea Vinului (com. Valea Vinului, jud. Satu Mare). Într-o pădure, pe o pantă de deal din imediata apropiere a Văii Lipăului, la 3-3,5 km sud-vest de localitate, au fost găsite numeroase fragmente ceramice, dintre care unele cu decor excizat-incizat, altele cu

[274] Periegheză efectuată împreună cu N. Palincaş, D. Pop şi alţii (august 1998).
[275] Periegheză C. Kacsó, D. Pop (august 2003).
[276] Periegheză C. Kacsó, I. Stanciu (septembrie 1989).
[277] Periegheză J. Németi (vara 1977).
[278] Roska 1940, 4, nr. 2, fig. 2.
[279] Periegheză efectuată împreună cu D. Pop, Z. Şomcutean şi C. Robescu mai 2002).

https://biblioteca-digitala.ro

decor striat de la vase de dimensiuni mari cu gât înălţat, oale, ceşti, printre acestea din urmă şi plate. A apărut şi un fragment de la un vas de mari dimensiuni negru în exterior, roşu în interior, ornamentat cu caneluri[280]. Materialul în muzeul din Satu Mare.

În cele 35 de localităţi menţionate au fost semnalate 57 de noi obiective ce datează din epoca bronzului. Cu acestea, numărul locurilor de descoperire identificate în arealul transilvănean al culturii Suciu de Sus, respectiv al grupului Lăpuş se ridică la 182 (anexa 1; pl. XXXVIII). Acest areal se plasează într-un spaţiu delimitat la est de Dealurile Năsăudului, Munţii Ţibleşului, Rodnei şi Maramureşului, la nord de Tisa, la nord-vest de graniţa de stat, la vest de Crasna, iar la sud de Munţii Meseşului şi Podişul Someşan. Desigur, cifra menţionată reprezintă stadiul de moment al cercetărilor, ea va creşte fără îndoială în urma unor noi periegheze. Această cifră relativ ridicată reliefează în acelaşi timp progresul substanţial parcurs în cunoaşterea fenomenelor epocii bronzului din nordul Transilvaniei de la momentul când, în anul 1940, se publica prima listă a localităţilor cu descoperiri Suciu de Sus din această provincie istorică[281].

Firește, în afara descoperirilor din aria propriu-zisă de răspândire a culturii Suciu de Sus, există o serie de artefacte ce aparţin acestei culturi, care au ieşit la iveală în obiective ale altor aspecte culturale. Ele sunt piese de schimb, importante în stabilirea sincronismelor dintre diferite culturi, dar şi pentru datarea etapelor lor de evoluţie.

Judecând după numărul mare de descoperiri, relaţii de schimb deosebit de intense au fost stabilite între comunităţile Suciu de Sus şi comunităţile Cehăluţ, acestea din urmă plasate cu precădere la vest de Crasna. Spre exemplificare menţionez aici doar cantitatea mare de ceramică Suciu găsită în aşezarea Cehăluţ de la Pişcolt-*Nisipărie*[282].

*

Dintre cele 182 de obiective Suciu de Sus şi Lăpuş, marea majoritate o reprezintă aşezările. Ele sunt răspândite atât în zonele de câmpie, cât şi în cele colinare. Aşezările de înălţime, ca cele de la Moisei-*Dealul Purcăreţul*[283] şi Groşii Ţibleşului-*Tăuşor*[284], aflate la înălţimi de peste 600 m. Ca locuri de aşezare au fost preferate terasele înalte sau joase

[280] Periegheză Gh. Lazin.
[281] Roska 1940, 4 sqq.
[282] Németi 1978, fig. 6, 1. 3-4; 7, 1-3. 5. 8-9, 11; 10, 3-4. N-ar fi exclus ca aşezările de la Doh, Supuru de Jos, Moftinu Mic, aflate tot la vest de Crasna, din care au fost semnalate mai ales fragmente Suciu, motiv pentru care le-am inserat în lista de descoperiri ale acestei culturi, să fi aparţinut în realitate grupului Cehăluţ, prezenţa materialelor Suciu chiar numeroase datorându-se schimbului.
[283] Kacsó 1995a, 15.
[284] Kacsó 1993, 33 sqq., pl. 13.

https://biblioteca-digitala.ro

ale râurilor principale, ori pantele line de deal, tot în apropiere de ape curgătoare(izvoare, pârâuri, râuri secundare). Cu excepţia aşezării de la Boineşti-*Coasta Boineştiului*[285], toate celelalte sunt nefortificate. Unele dintre ele erau însă evident protejate natural, accesul la ele fiind destul de dificil. Câteva dintre aşezări se extind pe suprafeţe foarte mari (Oarţa de Sus-*Oul Făgetului*[286], Lazuri-*Lubi tag*[287], Petea-*Vamă*[288] etc.), altele sunt dimensiuni mijlocii sau chiar mici. Există zone cu o densitate foarte mare de aşezări, mai ales în Depresiunea Sălajului şi pe culoarul Someşului, dar şi zone ce par a fi fost mai slab locuite, de exemplu valea Vişeului[289].

Cel puţin în cazul aşezării de la Oarţa de Sus-*Oul Făgetului* apare clar dovedit faptul că ea a reprezentat un adevărat centru cu rol probabil economic, politic şi religios, ce a fost locuit într-o perioadă mai îndelungată şi în jurul căruia au gravitat numeroase aşezări mai mici, cu durate de existenţă diferite şi, eventual, cu funcţionalităţi deosebite. În imediata sa apropiere se află şi un impozant cimitir tumular, cel de la Bicaz-*Togul Nemţilor I*[290]. O situaţie aproape similară s-a constatat şi la Lăpuş. Şi aici au fost depistate, în vecinătatea proximă a cimitirului tumular, mai multe aşezări contemporane, dintre care una, cea din locul numit *La arini*[291], apare ca cea mai extinsă şi mai intens locuită. Este de presupus că astfel de centre au existat şi în alte teritorii din arealul culturii.

Cu excepţia unei locuinţe uşor adâncite în pământ găsite la Giuleşti[292] şi, eventual, a unui semibordei identificat la Culciu Mic[293], toate celelalte locuinţe puse în evidenţă în cadrul aşezărilor Suciu de Sus din Transilvania sunt de suprafaţă. Locuinţele găsite la Culciu Mare-*Sub grădini* apar sub forma unor platforme de chirpici de formă aproximativ dreptunghiulară cu laturile ce variază între 2/3 şi 4/5 m şi cu o grosime de 0,10-0,20 m. În jurul locuinţelor de aici erau amplasate gropile de provizii şi cele menajere de diferite dimensiuni. Lângă una dintre locuinţe a fost găsită şi o vatră[294].

[285] Bader 1978, 64.
[286] Kacsó 1980, 39, nr. 8b, fig. 2, 1-14.
[287] Bader 1979, 28; Kacsó 1994a; Németi 1997, 78 sqq., Stanciu Marta 2001; Stanciu, Marta şi alţii 2002.
[288] Németi, Ghindele, Lazin, Marta 2000. Aşezarea se extinde şi dincolo de graniţă, pe teritoriul Ungariei.
[289] Nu ar fi exclus însă ca penuria de descoperiri de pe această vale să se datoreze numărului mic de cercetări de suprafaţă efectuate aici.
[290] Kacsó 1980, 38, nr. 7a.
[291] Vezi mai sus.
[292] Kacsó 2003, Fig. 1 B.
[293] Bader 1978, 67; Bader 1979, 12.
[294] Bader 1978, 66 f.; Bader 1979, 11 f.

https://biblioteca-digitala.ro

Situaţii similare s-au constatat şi la Lazuri-*Lubi tag*[295]. Unele din locuinţele de aici erau de dimensiuni foarte mari. Vetre au apărut şi în interiorul sau în preajma locuinţelor de la Vad. Spre deosebire de alte aşezări, aici nu au fost descoperite de loc urme de chirpici, ceea ce înseamnă că aşezarea nu a fost incediată. Locurile unde au fost amplasate locuinţele au putut fi determinate după prezenţa unor aglomerări de pietre mari de râu care au constituit fundamentul locuinţelor, după existenţa unor vetre şi gropi, precum şi după apariţia unor cantităţi mai consistente de fragmente ceramice. La Oarţa de Sus-*Oul Făgetului* au fost constate şi straturi de nivelare, depuse peste resturile de locuinţe părăsite. Tot aici s-a găsit, la marginea unei platforme de chirpici, o groapă îngustă ce se adâncea mult sub locuinţă. Pe fundul ei se aflau resturi arse, trei greutăţi de lut ars şi fragmente ceramice. O groapă cu un conţinut aproape identic a fost descoperit şi la Culciu Mare-*Sub grădini*[296]. Gropi de mici dimensiuni au apărut şi la Lăpuşel-*Ciurgău.* Destinaţia lor este greu de precizat, este însă foarte puţin probabil că ele au putut fi folosite în scopuri gospodăreşti. Este de remarcat că au ieşit la iveală aici fragmente din acelaşi vas în două astfel de gropi, ce se aflau la o distanţă apreciabilă una de alta[297].

În întregul areal transilvănean al culturii Suciu de Sus se cunoaşte o singură descoperire ce provine dintr-o peşteră[298]. Este vorba de peştera Valea Rea din apropiere de localitatea Vălenii Şomcutei, foarte îngustă şi străbătută de la un capăt la altul de un pârâu. Din albia acestui pârâu au fost adunate numeroase fragmente ceramice, cele mai multe deformate, precum şi câteva mici oase de animale. Peştera nu oferea condiţii prielnice de locuire, staţionarea aici era posibilă deci doar pentru perioade foarte scurte. Am încercat să explic prezenţa ceramicii Suciu de Sus în peşteră prin probabile depuneri intenţionate în cadrul unor ceremonialuri de cult, n-ar fi exclus însă ca explicaţia să fie mult mai simplă, şi anume că fragmentele au ajuns în peşteră dintr-o aşezare încă neidentificată, ce a funcţionat pe întinsul platou de deasupra ei.

Pentru cunoaşterea ritului şi ritualului de înmormântare practicat de purtătorii culturii Suciu de Sus în Transilvania rămân în continuare importante datele oferite de

[295] Stanciu, Marta 2001, 125.
[296] Bader 1978, 67; Bader 1979, 12.
[297] Kacsó 1999b, 91.
[298] Kacsó 1999c.

https://biblioteca-digitala.ro

vechile cercetări de la Suciu de Sus-*Poduri pe coastă*, deşi acestea au fost consemnate doar în rapoarte sumare, cu informaţii uneori contradictorii[299].

Primele săpături pe terasa înaltă din dreapta râului Suciu (Ţibleş) au fost efectuate de către D. Teleki. Materialele găsite de el s-au amestecat cu cele ieşite la iveală la Lăpuş, precum şi cu cele descoperite în alte puncte de pe raza localităţii Suciu de Sus, iar separarea lor nu este totdeauna sigură[300]. Se pare că în acest loc a făcut cercetări şi J. Szendrei, deşi se afirmă că fragmentele ceramice păstrate la Muzeul din Budapesta provin de la Suciu de Sus-*Troian*[301]. În anul 1913, M. Roska a efectuat o săpătură de control, în urma căreia a mai identificat 11 morminte de incineraţie, precum şi două vetre de incineraţie, care se aflau în imediata vecinătate a mormintelor şi au fost construite din pietre de râu amenajate pe o suprafaţă dreptunghiulară. Mormintele constau dintr-o urnă, în care se aflau oase calcinate umane, acoperite de o ceaşcă depusă cu gura în jos. Gura urnei era acoperită de o strachină. În morminte se aflau şi alte vase, care au fost aşezate pe direcţia est-vest, iar într-unul şi o daltă plată de cupru. În câteva cazuri, urna a fost înconjurată de plăci de gresie.

Morminte plane de incineraţie au mai apărut la Medieşu Aurit-*La Şesu*[302] (*Bader 1978*, 68) şi la Suciu de Jos-*Vârful Carpănului*[303]. Cercetările din cel de al doilea punct nu au fost suficient de extinse pentru a se putea stabili dacă mormântul identificat aparţine unui cimitir sau reprezintă doar o descoperire izolată. Fragmetele ceramice găsite aparţin unor vase cu clare analogii în prima fază a cimitirului de la Lăpuş, este deci foarte probabil ca mormântul să dateze din perioada de funcţionare a acestui cimitir.

Culturii Suciu de Sus îi sunt caracteristice, chiar din etapa sa de început, şi mormintele tumulare. Un astfel de mormânt timpuriu a fost cercetat la Medieşu Aurit-*Togul lui Schwaiczer*[304]. Vatra de incinerare de formă aproximativ dreptunghiulară (6,50/8,60 m) a fost amenajată direct pe solul antic. Pe suprafaţa ei au fost găsite foarte multe oase calcinate şi fragmente ceramice, iar la marginea ei un grupaj de nouă vase întregi, dintre care şapte cești, în jurul cărora erau depuse cărbune, oase calcinate, două tuburi de bronz complet oxidate. Tot la baza tumulului se afla o aglomerare de cărbune,

[299] Roska 1914, 143 sq.; Roska 1940, 6 sq., nr. 9; Roska 1942, 90 sq., nr. 78.
[300] Bader 1976.
[301] Mozsolics 1960, 119, pl. 72.
[302] Bader 1978, 68; Bader 1979, 13.
[303] Vezi mai sus.
[304] Bader 1978, 68 sq.; Bader 1979, 14 sq.

https://biblioteca-digitala.ro

chirpici, fragmente ceramice, un vas fragmentar, o ceaşcă şi o bucată de bârnă carbonizată. Pare destul de probabil că această depunere s-a format în urma curăţirii vetrei de incinerare.

Cimitire tumulare propriu-zise apar în nordul Transilvaniei de abia în Bronzul târziu. Un astfel de cimitir se afla pe terasa înaltă, lungă de câţiva kilometri şi lată de mai multe sute de metri, numită *Troian*, din stânga râului Suciu (Ţibleş), la aproximativ 1, 5 km nord-est de localitatea Suciu de Sus. Terasa are aceleaşi caracteristici geomorfologice şi aproximativ aceeaşi lăţime pe o distanţă de mai mulţi kilometri, în porţiunea dintre localităţiile Suciu de Sus şi Groşii Ţibleşului. Cimitirul tumular a fost descoperit, se pare, de Torma Károly şi cercetat apoi prin săpături tot de Teleki şi Szendrei. Informaţiile cu privire la aceste cercetări sunt, de asemenea, sumare[305], iar materialele descoperite în cea mai mare parte pierdute. În prezent nu există nici o urmă vizibilă pe teren a cimitirului, tradiţia locală susţine însă că el a fost edificat înspre capătul sudic al terasei, aproape de marginea acesteia. Cimitirul a cuprins în jur de 15-20 de tumuli de mărimi diferite. Ritul de înmormântare practicat era incineraţia, iar oasele calcinate au fost depuse se pare în urne, care au fost înconjurate de pietre de mari dimensiuni. Este precizat că structura şi inventarul tumulilor de la Suciu de Sus erau întrutotul identice cu ai tumulilor de la Lăpuş[306]. Din materialul descoperit de Teleki la Suciu de Sus, provin, foarte probabil, din tumulii de pe Troian fragmentele ceramice din colecţia sa, despre care se afirmă că păstrau marcajul cu această denumire. Ele se găsesc acum la Muzeul din Târgu Mureş[307]. Printre acestea, unele sunt ornamentate cu motive excizate-incizate. Acestui lot i-a aparţinut, foarte probabil, şi ceramica descoperită în tumulul IV, despre care s-a afirmat că se data în epoca timpurie a fierului[308].

Informaţii evident mult mai complete există în legătură cu cimitirul tumular de la Lăpuş[309]. El se extinde pe o mare suprafaţă pe terasa înaltă din stânga râului Lăpuş, în locurile numite *Podanc, Podancul Mare* şi *Podul Hotarului.* Tumulii sunt grupaţi în patru sectoare, care se plasează la o distanţă relativ mare unul de altul. Primele săpături au fost efectuate la Lăpuş încă la sfârşîotul secolului XIX de către J. Szendrei şi D. Teleki. Ele au fost reluate în 1961 şi au continuat între 1967 şi 1974. Cea mai recentă etapă de

[305] Szendrei 1887, 378; Roska 1914, 143; Orosz 1915; Roska 1940, 6 sq., nr. 9; Roska 1942, 90 sq., nr. 78.
[306] Szendrei 1890, 377.
[307] Bader 1976, 37 sqq.
[308] Roska 1940, 22.

https://biblioteca-digitala.ro

cercetare a cimitirului a început în 1995 ca o săpătură de salvare şi continuă şi în prezent prin investigarea tumulului cu dimensiunile cele mai mari din prima grupare. Cimitirul conţinea iniţial cca 60-70 de tumuli. Din păcate o parte a lor a fost în decursul timpului complet distrusă, iar o altă parte nesistematic cercetată. Observaţiile şi artefactele ce ne stau în prezent la dispoziţie provin din 24 de tumuli cercetaţi începând din 1961, numerotaţi de la A la C, respectiv de la 1 la 24.

Fiecare dintre tumulii de la Lăpuş prezintă anumite particularităţi în privinţa modului său de construcţie, dar şi în legătură cu ritul şi ritualul de înmormântare, precum şi cu inventarul. Este evident că cimitirul a fost folosit într-un interval de timp mai îndelungat, în care s-au petrecut anumite evoluţii atât în cultura materială, cât şi în sistemul de credinţe a populaţiei ce s-a înmormântat aici. Una dintre problemele interesante ridicate de cercetările de la Lăpuş este lipsa dintr-o importantă parte a tumulilor a osemintelor umane. În aceşti tumuli au fost găsite cantităţi impresionante de resturi arse şi ceramică, uneori şi chirpici, obiecte de bronz, piatră şi lut ars, forme de turnat, pietre şi bucăţi de stâncă, precum şi oase incinerate de animale. Cu toate că semnificaţia acestor tumuli nu poate fi cu certitudine precizată, le-am considerat totuşi că aparţin tot categoriei de "morminte", eventual categoriei de "morminte colective", din care lipsesc osemintele umane, potrivit unor precepte religioase imposibil de conturat cu mai mare precizie. Complexe asemănătoare, fără mantale de pământ, au mai fost cercetate în nordul Transilvaniei la Libotin-*Dâmbu Crucii I*[310] şi Lăpuş-*Gruiul Târgului*[311].

Un alt cimitir tumular contemporan cu cele de la Lăpuş şi Suciu de Sus a fost identificat la Bicaz. El se află la aproximativ 2 km sud-est de localitate, pe o culme prelungită, domoală cu o orientare est-vest, precum şi în zonele imediat învecinate, în parte împădurite, în parte folosite drept păşune, în locul numit *Togul Nemţilor*. Au fost cartaţi 31 de tumuli, unii de dimensiuni impresionante, ce depăşesc în înălţime 8 m şi cu diametrul de peste 40 m, numărul lor este însă foarte probabil mai mare.

În anul 1978 am cercetat parţial unul din tumuli. Rezultatele obţinute nu sunt total concludente; s-au putut preciza totuşi unele dintre elementele sale de construcţie. Tumulul a fost ridicat în două etape. În prima etapă s-a construit o movilă cu înălţimea în

[309] Mai recent Kacsó 2000; Kacsó 2001.
[310] Kacsó 1990.
[311] Kacsó 1994b.

https://biblioteca-digitala.ro

centru de 1 m, în mijlocul căreia s-a practicat o groapă de foarte mari dimensiuni, a cărei adâncime nu a putut fi stabilită, deşi săpăturile pe care le-am efectuat au ajuns până la -5, 30 m, măsurată de la punctul actual cel mai înalt al tumulului. În groapă s-au găsit doar foarte puţine fragmente ceramice, iar în porţiunea cercetată din movila mică nu s-a descoperit nici un fel de inventar arheologic. În marginea sudică a acestei movile se afla o depunere de cărbune cu o grosime de 2-3 cm, întinsă pe o suprafaţă destul de mare, aşezată direct pe solul antic, în care era prezentă o cantitate foarte mare de oase incinerate de animale. Tot aici s-au găsit şi câteva psalii din corn de cerb, ornamentate cu motive geometrice. Etapa a doua de construcţie a tumulului a constat din acoperirea movilei mici şi a depunerii aflate la marginea ei cu o manta de pământ, în care s-au găsit sporadic fragmente ceramice. Nu au fost descoperite oseminte umane, este însă posibil ca ele să se afle în partea necercetată a tumulului, mult mai mare ca extindere şi volum decât partea deja săpată[312].

Săpăturile efectuate în aşezările şi cimitirele culturii Suciu de Sus, respectiv ale grupului Lăpuş au permis descoperirea unei cantităţi impresionante şi variate de artefacte, pe baza cărora pot fi stabilite caracteristicile culturii materiale în evoluţia lor într-un interval de timp îndelungat. Deşi descoperirile transilvănene au fost publicate până în prezent doar parţial şi selectiv, de cele mai multe ori fără contextul în care ele au apărut, anumite trăsături ale acestor artefacte, în special ale ceramicii, apar deja clar conturate.

Ceramica Suciu de Sus, prin decorul său excizat, este inconfundabilă, iar unele vase reprezintă adevărate capodopere ale artei epocii bronzului. Fireşte însă că ceramica astfel decorată nu este singura ce caracterizează această cultură. Începând cu primele sale manifestări, vasele de aspect mai grosolan sunt ornamentate cu striuri. Acest tip de decor rămâne în folosinţă, cel puţin în aria sudică, pe întregul parcurs al evoluţiei culturii Suciu de Sus şi se transmite şi grupului Lăpuş. Astăzi se ştie că ceramica excizată apare în cadrul culturii Suciu de Sus numai într-o etapă mai recentă din cadrul evoluţiei sale. Faza sa mai veche este caracterizată printr-o ceramică fină incizată şi canelată. Ambele tehnici rămân în uz şi după apariţia decorului excizat, iar în unele teritorii, cum este şi Depresiunea Maramureş, ele par a fi dominante, alături de ceramica striată, dacă nu chiar

[312] Kacsó 1980, 38, nr. 7a.

https://biblioteca-digitala.ro

exclusive pe întregul parcurs al culturii[313]. Tipice şi clar diferite de cele ale altor culturi contemporane sunt şi unele forme de vase. Menţionez aici doar una dintre aceste forme, şi anume vasele vatră portabile. Vase de acest fel sunt specifice unui număr mare de culturi din ale epocii bronzului şi fierului[314]. În cadrul culturii Suciu de Sus ele apar încă în faza timpurie şi rămân în folosinţă, fără schimbări în caracteristicile lor de formă, până în faza Lăpuş II. Este interesant de menţionat că vase vatră foarte asemănătoare celor din cadrul culturii Suciu de Sus, respectiv grupul Lăpuş sunt prezente, în mai multe aspecte culturale ulterioare grupului Lăpuş, la sud de Carpaţi[315]. Apariţia lor acolo se datorează, foarte probabil, unor influenţe venite din regiunea Tisei superioare.

Printre descoperirile Suciu de Sus relevante se numără şi obiectele de lut ars, printre acestea şi diferitele reprezentări umane şi de animale. Am menţionat deja statuetele descoperite între localităţile Satulung şi Finteuşu Mic, respectiv în aşezarea de la Lăpuşel-*Tedeş.* Alte reprezentări umane şi de animale, uneori extrem de stilizate, au ieşit la iveală în aşezările de la Mesteacăn-*Parhon*, Lazuri-*Lubi tag*, Vad-*Poduri*, Culciu Mare-*Sub grădini*, Oarţa de Jos-*Vâlceaua Rusului* etc. Câteva dintre acestea, cum este una dintre piesele de la Mesteacăn[316], arată similitudini cu descoperiri din teritoriul Otomani (de ex. Pir[317]), altele sunt evident creaţii originale. În grupul Lăpuş există doar foarte puţine reprezentări umane, se înmulţesc însă cele de animale, mai ales în formă de proeminenţe de vase, care sunt însoţite de diferite motive simbolice, inclusiv solare[318]. Alte piese de lut ars caracteristice culturii Suciu de Sus sunt vasele cizmă, reprezentările de cizme (picioare de vas ?), lingurile, rotiţele, greutăţile etc.

În aria culturii Suciu de Sus şi a grupului Lăpuş au funcţionat fără îndoială importante ateliere metalurgice. Urmele acestora nu au fost încă cu certitudine descoperite[319], dovada existenţei lor o reprezintă însă numărul extrem de mare al descoperirilor de piese de bronz şi de aur. Ele apar în aşezări şi cimitire, dar şi ca

[313] Este semnificativ că în peste 20 de aşezări Suciu de Sus identificate în Depresiunea Maramureş, dintre care câteva au fost cercetate şi prin săpături, doar într-una singură, şi anume în cea de la Călineşti-*Rogoaze*, a fost descoperit un fragment de vas cu decor excizat (cf. Kacsó 1999a, fig. 5, 3).
[314] Fischl, Kiss, Kulcsár 2001a; Fischl, Kiss, Kulcsár 2001b.
[315] Kacsó 1990, .nota 24.
[316] Kacsó 1987, fig. 9, 11.
[317] Bader 1978, pl. 36, 4.
[318] Kacsó 1994b, pl. 2, 3; Kacsó 2001, fig. 7-9.
[319] Pe baza unor informaţii din literatura mai veche, M. Rusu (Rusu 1981, 380) vorbeşte de cuptoare de topit minereuri de cupru de la Băiuţ-Botiza şi Ţibleş-Dragomireşti. Datarea acestor cuptoare este însă incertă.

https://biblioteca-digitala.ro

depuneri de mai multe piese sau de o singură piesă în afara acestora, mai rar şi în perimetrul locuinţelor.

Este cert, că unele dintre tipurile sau variantele de piese confecţionate în aceste ateliere sunt produse originale, invenţii ale meşterilor locali. Printre acestea se numără şi topoarele cu disc. Cele timpurii sunt ornamentate cu motive apropiate celor ce decorează şi ceramica. Variantele târzii sunt de regulă neornamentate, iar cele mai recente nici nu-şi mai păstrează caracterul de armă. Alte categorii de bronzuri ce pot fi considerate produse specifice ale purtătorilor culturii Suciu de Sus, respectiv ale grupului Lăpuş sunt spadele de tip Apa şi Livada, topoarele de tip Drajna şi Larga, topoarele cu gaura de înmănuşare transversală de tip Ungureni (Şanţ)-Dragomireşti, pumnalele de tip Rozavlea, celturile cu plisc, brăţările crestate, verigile de picior şi altele. Există şi piese de aur, care se întâlnesc preponderent sau fără excepţie doar în teritoriul menţionatelor aspecte culturale, de ex. inelele de tâmplă de tip Tarpa sau discurile spiralice plate de tip Sarasău.

Problemele originii, periodizării şi cronologiei culturii Suciu de Sus au fost în repetate rânduri discutate[320]. Este tot mai evident că teritoriul iniţial al culturii a fost mai mic şi că el s-a extins înspre sud în detrimentul culturii Wietenberg. Lipsa oricăror urme Suciu timpurii în Depresiunile Lăpuş şi Sălaj, prezenţa aici a culturii Wietenberg, apoi retragerea acesteia în momentul sosirii comunităţilor Suciu de Sus II sunt argumente în acest sens.

Pe parcursul evoluţiei culturii Suciu de Sus, între anumite zone ce îi aparţineau s-au produs diferenţe. Acestea priveau unele aspecte ale culturii materiale, de exemplu deosebiri în producţia de ceramică din Câmpia someşană faţă de cea din teritoriile mai sudice. Ele au avut însă şi consecinţe mult mai importante, în sensul apariţiei unor ritmuri de dezvoltare diferite. Comunităţile ce stăpâneau importantele resurse de minereuri neferoase, de sare şi de lemn au cunoscut o dezvoltare mai rapidă în viaţa economico-

[320] Mai nou Kacsó 1999b, 98 sqq. Consideraţiile cu privire la originea, periodizarea şi cronologia culturii Suciu de Sus, dar şi ale altor culturi ale epocii bronzului, publicate, de asemenea recent, de către V. Vasiliev (Vasiliev 2002, 41 sqq.) nu ar merita o atenţie mai deosebită, întrucât ele nu contribuie în nici un fel la cunoaşterea mai aprofundată a fenomenelor pe care le discută. Observaţiile inserate într-o notă de subsol (45, nota 88), scrise într-un limbaj cu evidente reziduuri naţionaliste, pe care l-am crezut abandonat într-o epocă trecută sau, în cel mai rău caz, alungat în rândurile presei extremiste, mă determină să cred că este necesară totuşi luarea unei atitudini. Totodată, este necesară şi prezentarea unor date cu privire la dezbaterile la care au fost cooptaţi, în anii de sfârşit ai regimului Ceauşescu, alături de potentaţi comunişti, şi câţiva specialişti, dar şi descrierea contextului în care au avut loc aceste dezbateri, mai ales că esenţa lor scapă celor mai tineri, care nici nu pot înţelege logica referirilor din amintita notă. În acest sens pregătesc răspunsul la o provocare voit jignitoare.

https://biblioteca-digitala.ro

socială şi schimbări în sistemul de idei şi credinţe, care au fost însoţite de modificări în cultura materială, inclusiv în ceramică. Aceste comunităţi – reunite sub denumirea de grupul Lăpuş- aparţin ultimei etape a unei îndelungate evoluţii locale. În ceramica grupului s-au păstrat desigur multe elemente tradiţionale, de certă factură Suciu de Sus, inclusiv unele legate de aşa numita "civilizaţie a lemnului" (forme şi motive decorative). Începuturile şi prima fază a grupului Lăpuş sunt cronologic paralele cu etapa de sfârşit a culturii Suciu de Sus din teritoriile centrale şi nordice ale ariei sale de răspândire. Pe baze Suciu şi cu puternice influenţe Lăpuş ia naştere în aceste teritorii, la începutul perioadei corespunzătoare fazei vechi a culturii câmpurilor de urne din Europa centrală, cultura Gáva.

NEUE SUCIU DE SUS- UND LĂPUŞ-FUNDE IM NORDEN SIEBENBÜRGENS

(Zusammenfassung)

Der Verfasser legt 57 jüngst entdeckte bronzezeitliche Fundstellen vor, die aus 35 nordsiebenbürgischen Ortschaften herrühren.

Mit diesen sind in einer östlich von den Năsăud-Hügeln, Ţibleş-, Maramureşului- und Rodnei-Bergen, nördlich von der Theiß, nordwestlich von der Staatgrenze, westlich von Crasna und südlich von dem Meseş-Gebirge und der Samosch-Hochebene begrenzten Region 182 Fundstellen bekannt (Taf. XXXVIII), die der Suciu de Sus-Kultur, bzw. der mit dieser genetisch verbundenen Kulturerscheinung, u.zw. der Lăpuş-Gruppe angehören.

Es werden ebenfalls einige charakteristische Züge der Suciu de Sus-Kultur und der Lăpuş-Gruppe präsentiert: Siedlungs- und Wohnungstypen, Begräbnisritus und –ritual, materielle Produktion, Entwicklung u.a.

https://biblioteca-digitala.ro

LITERATURĂ

Astaloş, Marta 2001	C. Astaloş, L. Marta, Halmeu, com. Halmeu, jud. Satu Mare. Punct: Vamă, CronCercArh Campania 2000, Bucureşti, 2001, 97, nr. 80.
Bader 1972	T. Bader, Cultura Suciu de Sus în nord-vestul României – Die Suciu de Sus-Kultur im Nordwesten von Rumänien, SCIV 23, 1972, 509-535.
Bader 1976	T. Bader, O veche colecţie de ceramică aparţinînd culturii Suciu de Sus în Muzeul judeţean Mureş – Eine alte Keramiksammlung aus der Suciu de Sus Kultur im Kreismuseum Mureş, Marisia 6, 1976, 37-47.
Bader 1978	T. Bader, Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică şi tracică, Bucureşti, 1978.
Bader 1979	T. Bader, Die Suciu de Sus-Kultur in Nordwestrumänien, PZ 54, 1979, 3-31.
Bajusz, Tamba 1988	I. Bajusz, D. Tamba, Contribuţii la topografia arheologică a văii Someşului (sectorul Căpîlna-Jibou) – Beiträge zur archäologischen Topographie des Someştals, ActaMusPor 12, 1988, 91-120.
Bejinariu 2001	I. Bejinariu, Tihău, com. Surduc, jud. Sălaj. Punct: La Cerniele, CronCercArh Campania 2000, Bucureşti, 2001, 255-256, nr. 208.
Bejinariu 2003	I. Bejinariu, Noi descoperiri ale culturii Suciu de Sus din judeţul Sălaj – New discoveries belonging to the Suciu de Sus culture from Sălaj county , în prezentul volum.
Daicoviciu, Bandula, Glodariu 1965	H. Daicoviciu, O. Bandula şi I. Glodariu, Cercetările de la Onceşti din Maramureş, StCercMaramureşene 1, Baia Mare, 1965.
Fischl, Kiss, Kulcsár 2001a	K. P. Fischl, V. Kiss, G. Kulcsár, A hordozható tűzhelyek használata a Kárpát-medencében. I. Középső bronzkor, în: J. Dani şi alţii (ed..), Momos I. "Fiatal Őskoros Kutatók" I. Összejövetelének konferenciakötete, Debrecen, 1997. November 10-13, Debrecen, 2001, 163-193.
Fischl, Kiss, Kulcsár 2001b	K. P. Fischl, V. Kiss, G. Kulcsár, Beiträge zum Gebrauch der tragbaren Feuerherde (Pyraunoi) im Karpatenbecken II. (Spätbronzezeit-Früheisenzeit), în: C. Kacsó (ed.), Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit. Symposium Baia Mare 7.-10. Oktober 1998, BiblMarmatia 1, Baia Mare, 2001, 125-156.
Gogâltan 2001	F. Gogâltan, The settlement of Căşeiu and some problemes concerning the Late Bronze Age in the center and northern Transylvania, în: C. Kacsó (ed.), Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit. Symposium Baia Mare 7.-10. Oktober 1998, BiblMarmatia 1, Baia Mare, 2001, 191-214.
Gogâltan, Isac 1995	F. Gogâltan, A. Isac, Die spätbronzezeitliche Siedlung von Căşeiu, EphNapocensis 5, 1995, 5-26.

https://biblioteca-digitala.ro

Iercoşan 1993	N. Iercoşan, Săpăturile arheologice din judeţul Satu Mare (1971-1990) – Les fouilles archéologiques du département de Satu Mare (1971-1990), StComSatu Mare 9-10, 1992-1993.
Ivanciuc C 1990	C. Ivanciuc, Date privind cultura Suciu de Sus în N-V dep. Maramureş, SympThrac 8, 1990, 16-17.
Ivanciuc T. 1999	T. Ivanciuc, Noi dovezi privind locuirea Maramureşului în protoistorie. – New discoveries concerning the habitat of Maramureş-Protohistory, în: Maramureş vatră de istorie milenară IV, Cluj Napoca, 1999, 15-20.
Kacsó 1972	C. Kacsó, Contribuţii la problema începuturilor epocii bronzului în nord-vestul României – Beiträge zur frühen Bronzezeit in Nordwestrumänien, SCIV 23, 1972, 31-44.
Kacsó 1980	C. Kacsó, Descoperiri din epoca bronzului în Depresiunea Sălajului – Entdeckungen der Bronzezeit in der Sălaj-Niederung, ActaMusPor 4, 1980, 38-46.
Kacsó 1981a	C. Kacsó, Date noi cu privire la tezaurul de la Sarasău – Neue Daten bezüglich des Goldfundes von Sarasău, SCIVA 32, 1981, 371-381.
Kacsó 1981b	C. Kacsó, Necropola tumulară de la Lăpuş, Cluj-Napoca, 1981 (teză de doctorat).
Kacsó 1987	C. Kacsó, Beiträge zur Kenntnis des Verbreitungsgebietes und der Chronologie der Suciu de Sus-Kultur, Dacia N.S. 31, 1987, 51-75.
Kacsó 1990	C. Kacsó, Contribuţii la cunoaşterea Bronzului tîrziu din nordul Transilvaniei. Cercetările de la Libotin – Beiträge zur Kenntnis der Spätbronzezeit im Norden Transsilvaniens. Die Ausgrabungen in Libotin, Thraco-Dacica 11, 1990, 79-98.
Kacsó 1993	C. Kacsó, Contribuţii la cunoaşterea Bronzului târziu din nordul Transilvaniei. Cercetările de la Suciu de Sus şi Groşii Ţibleşului – Beiträge zur Kenntnis der Spätbronzezeit im Norden Transsilvaniens. Die Ausgrabungen in Suciu de Sus und Groşii Ţibleşului, RevBistriţei 7, 1993, 29-48.
Kacsó 1994a	C. Kacsó, Lazuri, jud. Satu Mare. I. Locuirea din epoca bronzului, CronCercArh Campania 1994, Cluj-Napoca, 1995, 50-51.
Kacsó 1994b	C. Kacsó, Contribuţii la cunoaşterea Bronzului târziu din nordul Transilvaniei. Cercetările de la Lăpuş – "Gruiul Târgului" – Beiträge zur Kenntnis der Spätbronzezeit im Norden Transsilvaniens. Die Ausgrabungen in Lăpuş-Gruiul Târgului, Crisia 24, 1994, 9-21.
Kacsó 1995a	C. Kacsó, Al patrulea depozit de bronzuri de la Sighetu Marmaţiei – Das vierte Bronzedepot von Sighetu Marmaţiei, RevBistriţei 9, 1995, 5-48.
Kacsó 1995b	C. Kacsó, Catalog, în C. Stoica şi alţii (red.), Comori ale epocii bronzului din România. – Treasures of the Bronze Age in Romania (catalog de expoziţie), Bucureşti, 1995, 241 – 245, 248 – 252.

https://biblioteca-digitala.ro

Kacsó 1999a	C. Kacsó, Date noi cu privire la preistoria Maramureşului – Neue Daten zur Vorgeschichte in der Maramureş, Angustia 4, 1999, 55-70.
Kacsó 1999b	C. Kacsó, Neue Daten zur ersten Phase der Suciu de Sus-Kultur, în: N. Boroffka, T. Soroceanu (ed.), Transsilvanica. Archäologische Untersuchungen zur älteren Geschichte des südöstlichen Mitteleuropa. Gedenkschrift für Kurt Horedt, Internationale Archäologie Studia honoraria 7, Rahden/Westf., 1999, 91-106.
Kacsó 1999c	C. Kacsó, Descoperiri din epoca bronzului în peştera Valea Rea de la Vălenii Şomcutei – Bronzezeitliche Funde in der Valea Rea-Höhle bei Vălenii Şomcutei, SCIVA 50, 1999, 113-126.
Kacsó 2000	C. Kacsó, Die Hügelnekropole von Lăpuş. Eine kurze Übersicht, în: Pratiques funeraires dans l'Europe des XIIIe-IVe S. av. J.-C. Actes du IIIe Colloque International d'Archéologie Funéraire organisé à Tulcea, 15-20 septembre 1997, par l'Association d'Etudes d'Archéologie Funéraire avec le concours de l'Institut de Recherches Eco-Muséologiques de Tulcea. Hommage à Gavrilă Simion, Tulcea, 2000, 237-238.
Kacsó 2001	C. Kacsó, Zur chronologischen und kulturellen Stellung des Hügelgräberfeldes von Lăpuş, în: C. Kacsó (ed.), Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit. Symposium Baia Mare 7.-10. Oktober 1998, BiblMarmatia 1, Baia Mare, 2001, 231-278.
Kacsó 2002	C. Kacsó, Descoperiri de bronzuri în Depresiunea Lăpuşului – Die Bronzefunde in der Lăpuş-Niederung, RevBistriţei 16, 2002, 7-24.
Kacsó 2003	C. Kacsó, Radu Popa şi cercetarea arheologică din Maramureş – Radu Popa und die archäologischen Forschungen in der Maramureş, în: D. Marcu Istrate, A. Istrate, C. Gaiu (coord.), In memoriam Radu Popa. Temeiuri ale civilizaţiei româneşti în context european, 2003, 25-40.
Kacsó, Pop D., Stanciu 2001a	C. Kacsó, D. Pop, I. Stanciu, Lăpuşel, com. Recea, jud. Maramureş. Punct: Ciurgău. CronCercArh Campania 2000, Bucureşti, 2001, 130-131, nr. 104.
Kacsó, Pop D., Stanciu 2001b	C. Kacsó, D. Pop, I. Stanciu, Lăpuşel, com. Recea, jud. Maramureş. Punct: Mociar. CronCercArh Campania 2000, Bucureşti, 2001, 131-132, nr. 105.
Kacsó, Stanciu 1996	C. Kacsó, I. Stanciu, Bicaz, "Igoaie", jud. Maramureş, în: Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992, Brăila, 1996, 13, nr. 17.
Kalicz 1968	N. Kalicz, Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn, Budapest, 1968.
Lakó 1983	E. Lakó, Repertoriul topografic al epocii bronzului şi al Hallstattului în judeţul Sălaj – The topographical catalogue of the Bronze Age and Early Iron Age in Sălaj district, ActaMusPor 7, 1983, 69-100.

https://biblioteca-digitala.ro

Lazarovici 1977	Gh. Lazarovici, Cercetări arheologice de suprafaţă la hotarele judeţelor Cluj-Sălaj – Archäologische Oberflächeforschungen in der Kontakt-Zone der Bezirke Cluj und Sălaj, ActaMusPor 1, 1977, 35-39.
Lazin, Pop S. 1997	Gh. Lazin, S. Pop, O nouă descoperire aparţinând culturii Suciu de Sus (Aşezarea de la Tătăreşti, jud. Satu Mare), StComSatu Mare 14, 1997, 75-84.
Marta şi alţii 2001	L. Marta şi alţii, Lazuri, com. Lazuri, jud. Satu Mare. Punctul: Drumul Dorolţ, CronCercArh Campania 2000, Bucureşti, 2001, 126, nr. 102.
Marta, Virag, Astaloş 2002	L. Marta, C. Virag, C. Astaloş, Halmeu, com. Halmeu, jud. Satu Mare. Punct: Király Domb, CronCercArh Campania 2001, Bucureşti, 2002, 151, nr. 110.
Mozsolics 1960	A. Mozsolics, Der Tumulus von Nyírkarász-Gyulaháza, ActaArchHung 12, 1960, 113-123.
Németi 1978	I. Németi, Descoperiri de la sfârşitul epocii bronzului din jurul Careiului – Découvertes de la fin de l'époque de bronze aux environs de Carei, SCIVA 29, 1978, 99-122.
Németi 1987	I. Németi, Descoperiri arheologice din teritoriul localităţii Moftinu Mic (jud. Satu Mare) – Archäologische Entdeckungen auf dem Gebiet des Dorfes Moftinu Mic (Kreis Satu Mare), StComSatu Mare 7-8, 1986-1987, 101-137.
Németi 1997	J. Németi, Descoperirile arheologice de la Lazuri – "Lubi-tag" (jud. Satu Mare) din anii 1995-1996 – Archaeological discoveries from Lazuri-Lubi-tag (Satu Mare county) in 1995-1996, Cercetări arheologice în aria nord-tracă II, Bucureşti, 1997, 78-86.
Németi, Lazin, Ghindele, Marta 2000	J. Németi, Gh. Lazin, R. Ghindele, L. Marta, Petea, com. Dorolţ, jud. Satu Mare. Punct: Vamă, CronCercArh Campania 1999, Bucureşti, 2000, 74, nr. 104.
Nemoianu, Todincă 1981	L. Nemoianu, Gh. Todincă, Şantierul arheologic Călineşti, jud. Maramureş – Le site archéologiques de Călineşti, dép. de Maramureş, CercArh 4, 1981, 66-69.
Nistor, Vulpe 1969	Fr. Nistor, A. Vulpe, Bronzuri inedite din Maramureş în colecţia prof. Francisc Nistor din Sighetul Marmaţiei – Bronzes inédits appartenant à la collection du professeur Francisc Nistor de Sighetul Marmaţiei, SCIV 20, 1969, 181-194.
Orosz 1915	E. Orosz, Néprajzi kirándulás a Lápos hegységbe. Erdély 24, 1915, 1-8.
Pop D. 2003	D. Pop, Aşezarea din epoca bronzului de la Someş-Uileac, în prezentul volum.
Popa, Kacsó 1974	R. Popa, C. Kacsó, Cercetări arheologice la Călineşti – Maramureş – Recherches archéologiques à Călineşti – Maramureş, SCIVA 25, 1974, 561-578.
Roman 1976	P. Roman, Nyírség, în: D. M. Pippidi (coordonator), Dicţionar de istorie veche a României, Bucureşti, 1976, 433.
Roska 1914	M. Roska, în: MúzKönyvÉrt 8, 1914, 142-144.

https://biblioteca-digitala.ro

Roska 1940	M. Roska, A kimetszett díszű agyagművesség Erdélyben – Die kerbschnittverzierte Keramik in Siebenbürgen, KözleményekDebrecen 1, 1940, 1-26.
Roska 1942	M. Roska, Erdély régészeti repertóriuma. I. Őskor, Kolozsvár, 1942.
Rusu 1981	M. Rusu, Bemerkungen zu den grossen Werkstätten- und Geissereifunden aus Siebenbürgen, în: Studien zur Bronzezeit. Festschrift für Wilhelm Albert v. Brunn, Mainz/Rhein, 1981, 375-402.
Stanciu 1993	I. Stanciu, Sondajele efectuate la Bicaz, jud. Maramureş (1990, 1991) – Les sondajes entreprinses à Bicaz, département de Maramureş (1990, 1991), EphNapocensis 3, 1993, 261-272.
Stanciu, Marta 2001	I. Stanciu, L. Marta, Lazuri, com. Lazuri, jud. Satu Mare. Punctul: Lubi tag, CronCercArh Campania 2000, Bucureşti, 2001, 125-126, nr. 101.
Stanciu, Marta şi alţii 2002	I. Stanciu, L. Marta şi alţii, Lazuri, com. Lazuri, jud. Satu Mare. Punctul: Lubi tag, CronCercArh Campania 2001, Bucureşti, 2002, 185-188, nr. 130.
Szendrei 1887	J. Szendrei, în: ArchÉrt 7, 1887, 378.
Szendrei 1890	J. Szendrei, în: ArchÉrt 10, 1890, 376-378.
Vasiliev 2002	V. Vasiliev, Locuirea din epoca bronzului, în: V. Vasiliev, A. Rustoiu, E. A. Balaguri, C. Cozma, Solotvino-“Cetate” (Ucraina Transcarpatică). Aşezările din epoca bronzului, a doua vârstă a fierului şi din evul mediu timpuriu, BiblThracologica 33, Cluj-Napoca, 2002, 29-45.
Vende 1908	A. Vende, Szatmár Vármegye őskora, în: S. Borovszky (ed.), Magyarország Vármegyei és Városai. Szatmár Vármegye, Budapest (1908), 402 – 411.

NEUE SUCIU DE SUS- UND LĂPUŞ-FUNDE IM NORDEN SIEBENBÜRGENS

(Zusammenfassung)

Der Verfasser legt 57 jüngst entdeckte bronzezeitliche Fundstellen vor, die aus 35 nordsiebenbürgischen Ortschaften herrühren.

Mit diesen sind in einer östlich von den Năsăud-Hügeln, Ţibleş-, Maramureşului- und Rodnei-Bergen, nördlich von der Theiß, nordwestlich von der Staatgrenze, westlich von Crasna und südlich von dem Meseş-Gebirge und der Samosch-Hochebene begrenzten Region 182 Fundstellen bekannt (Taf. XXXVIII), die der Suciu de Sus-Kultur, bzw. der mit dieser genetisch verbundenen Kulturerscheinung, u.zw. der Lăpuş-Gruppe angehören.

https://biblioteca-digitala.ro

Es werden ebenfalls einige charakteristische Züge der Suciu de Sus-Kultur und der Lăpuş-Gruppe präsentiert: Siedlungs- und Wohnungstypen, Begräbnisritus und –ritual, materielle Produktion, Entwicklung u.a.

ANEXA 1

Lista locurilor de descoperire Suciu de Sus şi Lăpuş în nordul Transilvaniei

1. Adrian (com. Livada, jud. Satu Mare), punct *Cerii mari*, aşezare (Bader 1989, 119, nr. 3).
2. Adrian (com. Livada, jud. Satu Mare), punct Câmpia morii, aşezare (Bader 1989, 119, nr. 3).
3. Aluniş (com. Benesat, jud. Sălaj), punct *Secătura (Secături)*, aşezare (Bejinariu 2003, pl. 5, 2-6).
4. Apa (com. Apa, jud. Satu Mare), punct neprecizat, aşezare (informaţie L. Marta).
5. Apateu (com. Culciu, jud. Satu Mare), punct neprecizat, aşezare (Bader 1979, 28).
6. Ardusat (com. Ardusat, jud. Maramureş), punct *Sub pădure*, aşezare (Kacsó 1987, 51, nr. 1).
7. Ariniş (com. Ariniş, jud. Maramureş), punct *Subt ogrăzi*, aşezare (Kacsó 1980, 39 sq., nr. 10, fig. 2, 15-30).
8. Ariniş (com. Ariniş, jud. Maramureş), punct *Mocira*, aşezare (în lucrarea de faţă).
9. Ariniş (com. Ariniş, jud. Maramureş), punct *Dealul Baronului,* aşezare (?) (în lucrarea de faţă).
10. Baia Mare (jud. Maramureş), punct *Dealul Morgău* (*Spitalul TBC*), aşezare (Kacsó 1987, 51, nr. 2, fig. 1).
11. Băseşti (com. Băşeşti, jud. Maramureş), punct *Piatra Frunturii,* aşezare (în lucrarea de faţă).
12. Bârsana (com Bârsana, jud. Maramureş), punct *Cetăţuia*, aşezare (Kacsó 1987, 51, nr.4a).
13. Bârsana (com Bârsana, jud. Maramureş), punct *Podul Miresei*, aşezare (Kacsó 1987, 51, nr.4b).
14. Bezded (com. Gârbou, jud. Sălaj), punct *La halauă*, aşezare (Bejinariu 2003).
15. Bicaz (com. Bicaz, jud. Maramureş), punct *Igoaie*, aşezare (Kacsó, Stanciu 1996).
16. Bicaz (com. Bicaz, jud. Maramureş), punct *Ciurgău*, aşezare (în lucrarea de faţă).
17. Bicaz (com. Bicaz, jud. Maramureş), punct *Togul Nemţilor I,* necropolă tumulară (Kacsó 1980, 38, nr.7a).
18. Bicaz (com. Bicaz, jud. Maramureş), punct *Togul Nemţilor II*, aşezare (?) (în lucrarea de faţă).
19. Bogdan Vodă (com. Bogdan Vodă, jud. Maramureş), punct *La podeţ*, aşezare (Kacsó 1987, 51, nr. 5).
20. Boineşti (com. Bixad, jud. Satu Mare), punct *Coasta Boineştilor*, aşezare (Bader 1978, 121, nr. 15, pl. 40, pl. 47-49).

https://biblioteca-digitala.ro

21. Bozânta Mică (com. Recea, jud. Maramureş), punct *Grind*, aşezare (în lucrarea de faţă)
22. Bozânta Mică (com. Recea, jud. Maramureş), punct *Movile*, aşezare (în lucrarea de faţă)
23. Bozânta Mică (com. Recea, jud. Maramureş), punct *Unchiu Popii*, aşezare (în lucrarea de faţă).
24. Bulgari (com Sălăţig, jud. Sălaj), punct *La izvoare,* aşezare (Kacsó 1980, 37 sq., nr. 2, fig. 1, 1-19).
25. Buşag (com. Tăuţii Măgherăuş, jud. Maramureş), punct *Pe tog*, aşezare (în lucrarea de faţă).
26. Buşag (com. Tăuţii Măgherăuş, jud. Maramureş), punct *Grădina lui V. Zoicaş*, aşezare (în lucrarea de faţă).
27. Călineşti (com. Călineşti, jud. Maramureş), punct *Rogoaze*, aşezare (Kacsó 1999a, 57 sq., fig. 5, 1-5. 8-11. 13-17. 21-22, fig. 6, 2-4. 6-11. 14-16. 19-20. 22, fig. 7, 3. 6-9, 13-15. 17).
28. Călineşti (com. Călineşti, jud. Maramureş), punct *Grajdurile CAP*, aşezare (Kacsó 1999a, 58, fig. 5, 6-7. 12. 18-20. 23-24, fig. 6, 1. 5-7. 12-13. 17-18. 21, fig. 7, 1-2. 4-5. 10-12. 16).
29. Călineşti (com. Călineşti, jud. Maramureş), punct *Mănăstirea*, aşezare (Nemoianu, Todincă 1981, 67).
30. Căprioara (com. Recea-Cristur, jud. Cluj), punct *Sălişte*, aşezare (Lazarovici 1977, 36 sq., fig. 1, 3-4. 6-14, fig. 2, 5).
31. Cărăşeu (com. Culciu, jud. Satu Mare), punct neprecizat, aşezare, (Bader 1979, 28).
32. Căşeiu (com. Căşeiu, jud. Cluj), punct *Cetăţele*, aşezare (Gogâltan, Isac 1995; Gogâltan 2001).
33. Ceaca (com. Zalha, jud. Sălaj), punct *Ponoare*, aşezare (Bejinariu 2003).
34. Cidreag (com. Halmeu, jud. Satu Mare), punct "*pe malul stâng al pârâului Negru*", aşezare (?) (Bader 1972, 511, nr. 8, pl. 16, 17).
35. Ciocmani (com. Băbeni, jud. Sălaj), punct *Dâmbu Lunchii*, aşezare (Bajusz,Tamba 1988, 94, pl. 22, 5-7).
36. Ciolt (com. Şomcuta Mare, jud. Maramureş), punct *Cioltişor*, aşezare (în lucrarea de faţă)
37. Ciolt (com. Şomcuta Mare, jud. Maramureş), punct *Arinde*, aşezare (?) (în lucrarea de faţă).
38. Cliţ (com. Băbeni, jud. Sălaj), punct *Dealul Grindului,* aşezare (Bajusz, Tamba 1988, 93, pl. 17, 7-11).
39. Copalnic Mănăştur (com. Copalnic Mănăştur, jud. Maramureş), punct *Poiana*, aşezare (Kacsó 1987, 51 sqq. nr. 8a, fig.2-3).
40. Copalnic Mănăştur (com. Copalnic Mănăştur, jud. Maramureş), punct *Pe mal*, aşezare (Kacsó 1987, 58, nr. 8b).
41. Corni (com. Bicaz, jud. Maramureş), punct *Băbţişoara*, aşezare (în lucrarea de faţă).
42. Corod (com. Culciu, jud. Satu Mare), punct neprecizat, aşezare (Bader 1979, 28).
43. Coruia (com. Săcălăşeni, jud. Maramureş), punct *Cărarea Morii*, aşezare (în lucrarea de faţă).
44. Crăciuneşti (com. Bocicoiu Mare, jud. Maramureş), punct *Mohelca*, aşezare (în lucrarea de faţă).
45. Cuceu (oraş Jibou, jud. Sălaj), punct *Pe lab*, aşezare (Kacsó 1987, 58, nr. 9a, fig. 4, 1-6).

https://biblioteca-digitala.ro

46. Cuceu (oraş Jibou, jud. Sălaj), punct *Cuceul Sec*, aşezare (Kacsó 1987, 58, nr. 9b, fig. 4, 7-15).
47. Culciu Mare (com. Culciu, jud. Satu Mare), punct *Sub grădini*, aşezare (Bader 1972, 512, nr. 11, pl. 1, 1. 3. 5. 7-9, pl. 2-12, 1-6. 8).
48. Culciu Mare (com. Culciu, jud. Satu Mare), punct *Kendervető*, aşezare (Bader 1972, 512, nr. 11).
49. Culciu Mic (com. Culciu, jud. Satu Mare), punctul *La gropi de siloz*, aşezare (Bader 1978, 124, nr. 32, pl. 39, pl. 45-46, pl. 54.
50. Dămăcuşeni (oraş Tg.Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Obreja*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 10)
51. Doh (com. Măerişte, jud. Sălaj), punct *Izvoare*, aşezare (Lakó 1983, 75, nr. 26).
52. Dorolţ (com. Dorolţ, jud. Satu Mare), punct *Homokosdomb*, aşezare (informaţie L. Marta).
53. Dragu (com. Dragu, jud. Sălaj), punct *La bulbuc*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 12).
54. Gârbou (com. Gârbou, jud. Sălaj), punct "*în spatele casei ing. Vultur*", aşezare (Lakó 1983, 76, nr. 32b; Kacsó 1987, 59, nr. 14).
55. Gârcei (com. Crişeni, jud. Sălaj), punct *la Glimeie*, aşezare (Bejinariu 2003).
56. Gherţa Mică (com. Gherţa Mică, jud. Satu Mare), punct *Dealul Bocaghiţa*, aşezare (Bader 1978, 125, nr. 41).
57. Giuleşti (com. Giuleşti, jud. Maramureş), punct *Valea Mestecăniş*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 13, fig.5-7).
58. Giurtelecu Hododului (com. Hodod, jud. Satu Mare), punct *Dealul nucilor*, aşezare (în lucrarea de faţă).
59. Groşi (com. Groşi, jud. Maramureş), punct *Între pâraie*, aşezare (în lucrarea de faţă).
60. Groşii Ţibleşului (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punct *Tăuşor*, aşezare (Kacsó 1993, 33 sqq., pl. 13).
61. Groşii Ţibleşului (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punct *Ograde*, aşezare (Kacsó 1993,32 sq., pl. 12).
62. Groşii Ţibleşului (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punct *Valea Obrejei*, aşezare (în lucrarea de faţă).
63. Halmeu (com. Halmeu, jud. Satu Mare), punct *Vamă*, aşezare (Astaloş, Marta 2001).
64. Halmeu (com. Halmeu, jud. Satu Mare), punct *Királydomb*, aşezare (Marta, Virag, Astaloş 2002).
65. Homorodu de Jos (com. Homoroade, jud. Satu Mare), punct *Togul popii*, aşezare (Bader 1972, 513, nr. 18)
66. Homorodu de Sus (com. Homoroade, jud. Satu Mare), punct *Ograda borzului*, aşezare (Bader 1978, 125, nr. 46).
67. Homorodu de Sus (com. Homoroade, jud. Satu Mare), punct "*grădina lui Soreanu*", aşezare (Bader 1978, 125, nr. 46)
68. Ieud (com. Ieud, jud. Maramureş), punct *Podul de la gura Gârbovei*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 15).
69. Ieud (com. Ieud, jud. Maramureş), punct *Podereiu Dumbrăviţei*, aşezare (în lucrarea de faţă).
70. Ileanda (com.Ileanda, jud. Sălaj), punct *Pe coastă*, aşezare (Bajusz, Tamba 1988, 94, pl. 19, 5-6).
71. Ileanda (com. Ileanda, jud. Sălaj), punct *Dealul Măguriţa*, aşezare (Bajusz, Tamba 1988, 94, pl. 19, 1-4).

https://biblioteca-digitala.ro

72. Iojib (com. Medieşu Aurit, jud. Satu Mare), punctul *Podul Şarului*, aşezare (Bader 1978, 125, nr. 50; Iercoşan 1993, 84).
73. Jibou (oraş Jibou, jud. Sălaj), punct neprecizat, aşezare (?) (Kacsó 1987, 59, nr. 16, fig. 8, 1-6).
74. Lazuri (com. Lazuri, jud. Satu Mare), punct *Lubi tag*, aşezare (Bader 1979, 28; Kacsó 1994a; Németi 1997, 78 sqq.; Stanciu Marta 2001, Stanciu, Marta şi alţii 2002).
75. Lazuri (com. Lazuri, jud. Satu Mare), punct *Drumul Dorolţ*, aşezare (Marta şi alţii 2001).
76. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Cioncaş I* şi *Sub Cioncaş*, aşezare sau tumuli distruşi (în lucrarea de faţă).
77. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Podul Hotarului II*, aşezare sau tumuli distruşi (în lucrarea de faţă).
78. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *La arini*, aşezare (în lucrarea de faţă).
79. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Răstoci*, aşezare (în lucrarea de faţă).
80. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Tuliceasca*, aşezare (în lucrarea de faţă).
81. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Valea Cerţiului*, aşezare (în lucrarea de faţă).
82. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Valea Herţii*, aşezare (în lucrarea de faţă).
83. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Lacuri*, aşezare (?) (în lucrarea de faţă).
84. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Pe Mlacă* (*Vârful Mecrii)* şi *Sub mlacă*, aşezare sau tumul (în lucrarea de faţă).
85. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Dumbrăviţa,* aşezare (în lucrarea de faţă).
86. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Tinoasa,* aşezare sau tumuli distruşi (în lucrarea de faţă).
87. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Podanc*, *Podancul Mare*, *Podul Hotarului I,* necropolă tumulară (Kacsó 1981b; Kacsó 2001).
88. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Gura Tinoasei*, grup tumular (în lucrarea de faţă).
89. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Gruiul Târgului* (*Dâmbul lui Hoşporodic*), complex funerar (Kacsó 1994b).
90. Lăpuş (com. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Cioncaş II* , aşezare (în lucrarea de faţă).
91. Lăpuşel (com. Recea, jud. Maramureş), punct *Ciurgău*, aşezare (Kacsó 1999b).
92. Lăpuşel (com. Recea, jud. Maramureş), punct *Tedeş*, aşezare (în lucrarea de faţă).
93. Lăpuşel (com. Recea, jud. Maramureş), punct *Hodiştău*, aşezare (în lucrarea de faţă).
94. Lăpuşel (com. Recea, jud. Maramureş), punct *Mociar,* aşezare (Kacsó, Stanciu, Pop D. 2001b).
95. Letca (com. Letca, jud. Sălaj), punct *"deal în apropiere de borna kilometrică 118+6"*, aşezare (Bajusz, Tamba 1988, 94, pl. 21).
96. Libotin (com. Cupşeni, jud. Maramureş), punct *Dâmbu Crucii I,* complex funerar (Kacsó 1990).
97. Libotin (com. Cupşeni, jud. Maramureş), punct *Dâmbu Crucii II*, aşezare (?) (Kacsó 1987, 59, nr. 17a).
98. Libotin (com. Cupşeni, jud. Maramureş) punct *Podoroiu Mare*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 17b).
99. Medieşu Aurit (com. Medieşu Aurit, jud. Satu Mare), punct *Şuculeu,* aşezare, (Bader 1972, 514, nr. 21, pl. 13-15).

https://biblioteca-digitala.ro

100. Medieşu Aurit (com. Medieşu Aurit, jud. Satu Mare), punct *La Şesu*, morminte de incineraţie (Bader 1972, 514, nr. 21, pl. 12, 8).
101. Medieşu Aurit (com. Medieşu Aurit, jud. Satu Mare), punct *Dâmbu acastăului* (*Togul lui Schwaiczer*), tumul (Bader 1978, 126, nr. 55, pl. 43-44, 1-6. 8-13).
102. Mesteacăn (com. Valea Chioarului, jud. Maramureş), punctele învecinate *La parhon* şi *Valea caselor*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 18, fig. 8, 7-19 şi fig. 9, 1-11.
103. Moftinu Mic (com. Moftin, jud. Satu Mare), punct *"marginea Drumului Naţional Carei-Satu Mare"*, aşezare (Németi 1987, 109, fig. 16 şi fig. 17, 3. 5-8).
104. Moisei (com. Moisei, jud. Maramureş), punct *Tarniţa Purcăreţului*, aşezare (Kacsó 1995a, 15).
105. Muncel (com. Crişţolţ, jud. Sălaj), punct "*grădina lui Alex. Toma*", aşezare (Bejinariu 2003, pl. 5, 1 şi pl. 6, 2-3).
106. Nadiş (oraş Cehu Silvaniei, jud. Sălaj), punct *Dealul Bal*, aşezare (Bejinariu 2003, pl. 3, 3 şi pl. 5, 7).
107. Nadiş (oraş Cehu Silvaniei, jud. Sălaj), punct *Buia Mitrului*, aşezare (în lucrarea de faţă).
108. Nadişu Hododului (com. Hodod, jud. Satu Mare), punct "*în stânga drumului dintre Nadişu Hadodului şi Hodod*", aşezare (în lucrarea de faţă).
109. Necopoi (com. Homoroadele, jud. Satu Mare), punct *"Lângă Gara CFR"*, aşezare (Bader 1978, 126, nr. 62).
110. Negreni (com. Ileanda, jud. Sălaj), punct *Şesul Mic*, aşezare (Bajusz, Tamba 1988, 93).
111. Negreni (com. Ileanda, jud. Sălaj), punct *Arie*, aşezare (Bajusz, Tamba 1988, 93, pl. 18, 1-6).
112. Noroieni (com. Lazuri, jud. Satu Mare), punct "*sud-est de sat, pe malul stâng al pârâului Şar"*, aşezare (Bader 1978, 126, nr. 64).
113. Oarţa de Jos (com. Oarţa de Jos, jud. Maramureş), punct *Vâlceaua Rusului*, aşezare (Kacsó 1980, 39, nr. 9a; Kacsó 1987, fig. 20-21).
114. Oarţa de Jos (com. Oarţa de Jos, jud. Maramureş), punct *Alac*, aşezare (Kacsó 1980, 39, nr. 9b).
115. Oarţa de Sus (com. Oarţa de Jos, jud. Maramureş), punct *Oul Făgetului*, aşezare (Kacsó 1980, 39, nr. 8b, fig. 2, 1-14).
116. Oarţa de Sus (com. Oarţa de Jos, jud. Maramureş), punctele învecinate *Mânzata*, *Costişa* şi *Citere*, aşezare (Kacsó 1980, 39, nr. 8c).
117. Oarţa de Sus (com. Oarţa de Jos, jud. Maramureş), punct *Dealul Crucii*, aşezare (in lucrarea de faţă).
118. Oarţa de Sus (com. Oarţa de Jos, jud. Maramureş), punct *Dealul Stremţului*, aşezare (în lucrarea de faţă).
119. Odoreu (com Odoreu, jud. Satu Mare), punct "*nu departe de pădurea Gâmbaş"*, aşezare (Bader 1972, 514, nr. 24).
120. Onceşti (com. Bârsana, jud. Maramureş), punct *Pe corni*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 19).
121. Onceşti (com. Bârsana, jud. Maramureş), punct *Cetăţuie* (*Cetăţeaua*), aşezare (?) (în lucrarea de faţă).
122. Orţiţa (com. Oarţa de Jos, jud. Maramureş), punct *Pe lab*, aşezare (în lucrarea de faţă).
123. Orţiţa (com. Oarţa de Jos, jud. Maramureş), punct *Ţempe*, aşezare (în lucrarea de faţă).

https://biblioteca-digitala.ro

124. Petea (com Dorolţ, jud. Satu Mare), punct *Vamă*, aşezare (Németi, Ghindele, Lazin, Marta 2000).
125. Podişu (com. Ileanda, jud. Sălaj), punct *Pe lab*, aşezare (Bajusz, Tamba 1988, 92, pl. 9, 5-8).
126. Podişu (com. Ileanda, jud. Sălaj), punct *Pe Inat*, aşezare (Bajusz, Tamba 1988, 92, pl. 12, 1-5).
127. Popeni (com. Mirşid, jud. Sălaj), punct *Pogor*, aşezare (Bejinariu 2003).
128. Potău (com. Medieşu Aurit, jud. Satu Mare), punct *Ciuncaş,* aşezare (?) (Bader 1972, 515, nr. 27).
129. Prislop (com Boiu Mare, jud. Maramureş), punct *Fântâna boului*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 20).
130. Prislop (com Boiu Mare, jud. Maramureş), punctele învecinate *Ograde* şi *Valea boului*, aşezare (în lucrarea de faţă).
131. Racâş (com. Hida, jud. Sălaj), punct *Gura Jernăului*, aşezare (Bejinariu 2003).
132. Rogna (com. Ileanda, jud. Sălaj), punct *Bulbuc*, aşezare (Bajusz, Tamba 1988, 92, pl. 13, 1-6).
133. Rogna (com. Ileanda, jud. Sălaj), punct *Coasta lui Nicolae,* aşezare (Bajusz, Tamba 1988, 92, pl. 16 şi pl. 17, 1-6).
134. Rogoz (oraş Tg. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Şesurile Rogozului*, aşezare (în lucrarea de faţă)
135. Rohia (oraş Tg. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Poderei*, aşezare (în lucrarea de faţă).
136. Românaşi (com. Românaşi, jud. Sălaj), punct *Staţia de carburanţi S. C. Comeso*, aşezare (Bejinariu 2003, pl. 4, 1-3).
137. Rus (com. Rus, jud. Sălaj), punct *Şesul lui Măican*, aşezare (Bejinariu 2003).
138. Sarasău (com. Sarasău, jud. Maramureş), punct *Moară*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 21a, fig. 9, 12-15).
139. Sarasău (com. Sarasău, jud. Maramureş, punct *Lazu Mare*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 21b)
140. Sarasău (com. Sarasău, jud. Maramureş, punct *Vaşcapău*, aşezare (în lucrarea de faţă).
141. Satu Mare (jud. Satu Mare), punct neprecizat, descoperire izolată (Bader 1978, 128, nr. 77, pl. 44, 7).
142. Satulung (com Satulung, jud. Maramureş), punct *"în apropierea drumului dintre Satulung şi Finteuşu Mic"*, aşezare (în lucrarea de faţă).
143. Satulung (com. Satulung, jud. Maramureş), punct neprecizat, aşezare (?) (Bader 1972, 515, nr. 30, fig. 16, 1-6).
144. Săsar (com. Recea, jud. Maramureş), punct *Dâmbul Morii*, aşezare (în lucrarea de faţă).
145. Seini (oraş Seini, jud. Maramureş), punct *IAS Ferma 7*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 22, fig. 10-13).
146. Seini (oraş Seini, jud. Maramureş), punct *Dagas*, aşezare (în lucrarea de faţă).
147. Sighetu Marmaţiei (jud. Maramureş), punct *Cireghi*, aşezare (Ivanciuc C. 1990).
148. Sighetu Marmaţiei (jud. Maramureş), punct *Cearda-Ţărmuri*, aşezare (Ivanciuc T. 1999).
149. Sighetu Marmaţiei (jud. Maramureş), punct *str. Avram Iancu*, aşezare (?) (în lucrarea de faţă).

https://biblioteca-digitala.ro

150. Sighetu Marmaţiei (jud. Maramureş), punct *Biserica reformată*, aşezare (?) (în lucrarea de faţă).
151. Sâncraiu Silvaniei (com. Dobrin, jud. Sălaj), punct *Barázdahát*, aşezare (Kacsó 1980, 37, nr. 1, fig. 1, 1-8).
152. Sâncraiu Silvaniei (com. Dobrin, jud. Sălaj), punct *Lazuri*, aşezare (Bejinariu 2003).
153. Sârbi (com. Budeşti, jud. Maramureş), punct *Valea Popii*, aşezare (în lucrarea de fată).
154. Someş-Uileac (com. Ulmeni, jud. Maramureş), punct *Bicirig*, aşezare (Pop D 2003).
155. Stremţ (com. Băseşti, jud. Maramureş), punct *Dealul Buii*, aşezare (în lucrarea de faţă).
156. Suciu de Jos (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punct *Izvorâşte*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 23a).
157. Suciu de Jos (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punct *Gura Boii*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 23b).
158. Suciu de Jos (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punct *Muncei*, aşezare (în lucrarea de faţă).
159. Suciu de Jos (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punct *Vârful Carpănului,* mormânt izolat (?) de incineraţie (în lucrarea de faţă).
160. Suciu de Sus (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punct *Poduri pe coastă I*, necropolă plană de incineraţie (Bader 1972, 516, nr. 34).
161. Suciu de Sus (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punct *Poduri pe coastă II*, aşezare (Kacsó 1987, 59, nr. 24a).
162. Suciu de Sus (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punct *Troian I*, necropolă tumulară, (Bader 1972, 516, nr. 34).
163. Suciu de Sus (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punct *Troian II*, aşezare sau tumuli distruşi (Kacsó 1987, 59 sqq., nr. 24b).
164. Suciu de Sus (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş, punct *Mocira* (?), aşezare (?) (Bader 1976, 43, nota 19, pl. 5, 1)
165. Suciu de Sus (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punct *Pe şes*, aşezare (Kacsó 1993, 29 ssq., pl. 1-11).
166. Suciu de Sus (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), punct *Pe rât*, aşezare (?) (în lucrarea de faţă).
167. Supuru de Jos (com. Supuru, jud. Satu Mare), punct *Dealul Senţiului*, aşezare (în lucrarea de faţă).
168. Tămăşeşti (com. Ariniş, jud. Maramureş), punct *Dealul Tămăşeştilor*, aşezare (în lucrarea de faţă).
169. Tătăreşti (com. Viile Satu Mare, jud. Satu Mare), punct *Dealul Tătăreştilor* (*Dâmbul Tătarilor*), aşezare (Lazin, Pop S. 1997).
170. Tăuţi Măgherăuş (com. Tăuţii Măgherăuş, jud. Maramureş), punct *Viile Tăuţi,* aşezare (Kacsó 1987, 66, nr.25).
171. Tihău (com. Surduc, jud. Sălaj), punct *La Cerniele*, aşezare (Bejinariu 2003, pl. 2, 4-6 şi pl.3, 1-2. 5).
172. Tg. Lăpuş (oraş Tg. Lăpuş, jud.Maramureş), punct *Întorsura*, aşezare (Kacsó 1987, 66, nr. 26).
173. Tg. Lăpuş (oraş Tg. Lăpuş, jud. Maramureş), punct *Eghereş*, aşezare (Kacsó 1987, 66, nr. 26).

https://biblioteca-digitala.ro

174. Turulung-Vii (com. Turulung, jud. Satu Mare), punct "*malul Turului*", aşezare (Bader 1978, 130, nr. 96).
175. Vad (com. Copalnic Mănăştur, jud. Maramureş), punct *Poduri*, aşezare (Kacsó 1987, 66, nr. 27a, fig. 14-15).
176. Vad (com. Copalnic Mănăştur, jud. Maramureş), punct *Ştiurdina*, aşezare (Kacsó 1987, 66, nr. 27b).
177. Valea Vinului (com. Valea Vinului, jud. Satu Mare), punct "*pantă de deal în imediata apropiere a Văii Lipăului*", aşezare (în lucrarea de faţă).
178. Vama (com. Vama, jud. Satu Mare), punct *Dealul Mare*, aşezare (Bader 1978, 130, nr. 100).
179. Vădurele (com. Năpradea, jud. Sălaj), punct *Curături*, aşezare (Bejinariu 2003, pl. 3, 4. 6-8).
180. Vălenii Şomcutei (com. Şomcuta Mare, jud. Maramureş), punct *Peştera Valea Rea*, depunere cultică (?) (Kacsó 1999c, 113 sqq.).
181. Vălenii Şomcutei (com. Şomcuta Mare, jud. Maramureş), punct *Valea lui Ştefan*, aşezare (Kacsó 1999c, 118).
182. Vălenii Şomcutei (com. Şomcuta Mare, jud. Maramureş), punct *Ograda Budenilor*, aşezare (Kacsó 1999c, 118).

*

După redactarea studiului meu, am mai aflat de existenţa a trei obiective ce par a aparţine culturii Suciu de Sus:

183. Ardud (com. Ardud, jud. Satu Mare), punct *Szőlök/Vii*, aşezare (Németi J., Molnár Zs., *A tell telepek elterjedése a nagykárolyi síkságon és az Ér völgyében*, Kolozsvár, 2002, 110).

184. Ardud (com. Ardud, jud. Satu Mare), punct *Vár/Cetate*, aşezare (Németi J., Molnár Zs., *A tell telepek elterjedése a nagykárolyi síkságon és az Ér völgyében*, Kolozsvár, 2002, 110).

185. Crăciuneşti (com. Bocicoiu Mare, jud. Maramureş), punct *" pe terasa joasă din stânga Tisei, în stânga şoselei Sighetu Marmaţiei-Vişeu, nu departe de punctul Mohâlca"*, aşezare (informaţie T. Ivanciuc şi V. V. Vizauer).

ABBILDUNGSVERZEICHNIS

Taf. I. Ariniş-*Mociar*. Siedlungsfunde.

Taf. II. 1-4. Bicaz-*Togul Nemţilor*. Siedlungsfunde. 5-14. Bozânta Mică. Siedlungsfunde.

Taf. III. 1-4. Buşag-*Pe tog*. Siedlungsfunde. 5-19. Ciolt-*Cioltişor*. Siedlungsfunde.

https://biblioteca-digitala.ro

Taf. IV. Ciolt-*Cioltişor*. Siedlungsfunde.

Taf. V. Ciolt-*Cioltişor*. Siedlungsfunde.

Taf. VI. Ciolt-*Cioltişor*. Siedlungsfunde.

Taf. VII. Ciolt-*Cioltişor*. Siedlungsfunde.

Taf. VIII. Ciolt-*Cioltişor*. Siedlungsfunde.

Taf. IX. Corni-*Secătura*. Siedlungsfunde.

Taf. X. Giurtelecu Hododului-*Dealul Nucilor*. Siedlungsfunde.

Taf. XI. Ieud-*Podereiu Dumbrăviţei*. Siedlungsfunde.

Taf. XII. Lăpuş-*Cioncaş* şi *Sub Cioncaş*. Siedlungs- oder Hügelgräberfunde.

Taf. XIII. Lăpuş-*Cioncaş* şi *Sub Cioncaş*. Siedlungs- oder Hügelgräberfunde.

Taf. XIV. Lăpuş-*Podul Hotarului*. Siedlungs- oder Hügelgräberfunde.

Taf. XV. Lăpuş-*La arini*. Siedlungsfunde.

Taf. XVI. 1-3. Lăpuş-*Tuliceasca*. Siedlungsfunde. 4-17. Lăpuş-*Tinoasa*. Siedlungs- oder Hügelgräberfunde.

Taf. XVII. Lăpuş-*Tinoasa*. Siedlungs- oder Hügelgräberfunde.

Taf. XVIII. Lăpuş-*Tinoasa*. Siedlungs- oder Hügelgräberfunde.

Taf. XIX. 1-2. Lăpuş-*Tinoasa*. Siedlungs- oder Hügelgräberfunde. 3-11. Lăpuş-*Valea Cerţiului*. Siedlungsfunde.

Taf. XX. Lăpuş-*Pe mlacă* şi *Sub mlacă* (*Vârful Mecrii*). Siedlungs- oder Hügelgrabfunde.

Taf. XXI. Lăpuşel-*Tedeş*. Siedlungsfunde.

Taf. XXII. Oarţa de Sus-*Dealul Stremţului*. Siedlungsfunde.

Taf. XXIII. Oarţa de Sus-*Dealul Stremţului*. Siedlungsfunde.

Taf. XXIV. Oarţa de Sus-*Dealul Stremţului*. Siedlungsfunde.

Taf. XXV. Oarţa de Sus-*Dealul Stremţului*. Siedlungsfunde.

Taf. XXVI. Oarţa de Sus-*Făget*. Siedlungsfunde.

Taf. XXVII. Oarţa de Sus-*Făget*. Siedlungsfunde.

Taf. XXVIII. Orţiţa-*Ţempe*. Siedlungsfunde.

Taf. XXIX. 1-2. Orţiţa-*Pe lab.* Siedlungsfunde. 3-24. Prislop-*Ograde* şi *Valea Boului*. Siedlungsfunde.

Taf. XXX. Prislop-*Ograde* şi *Valea Boului*. Siedlungsfunde.

Taf. XXXI. Săsar-*Dâmbul Morii*. Siedlungsfunde.

https://biblioteca-digitala.ro

Taf. XXXII. Săsar-*Dâmbul Morii*. Siedlungsfunde.

Taf. XXXIII. Săsar-*Dâmbul Morii*. Siedlungsfunde.

Taf. XXXIV. Seini-*Dagas*. Siedlungsfunde.

Taf. XXXV. Seini-*Dagas*. Siedlungsfunde.

Taf. XXXVI. Seini-*Dagas*. Siedlungsfunde.

Taf. XXXVII. Suciu de Jos-*Vârful Carpănului*. Grabfunde.

Taf. XXXVIII. Fundstellen der Suciu de Sus-Kultur und der Lăpuş-Gruppe in Siebenbürgen.

https://biblioteca-digitala.ro

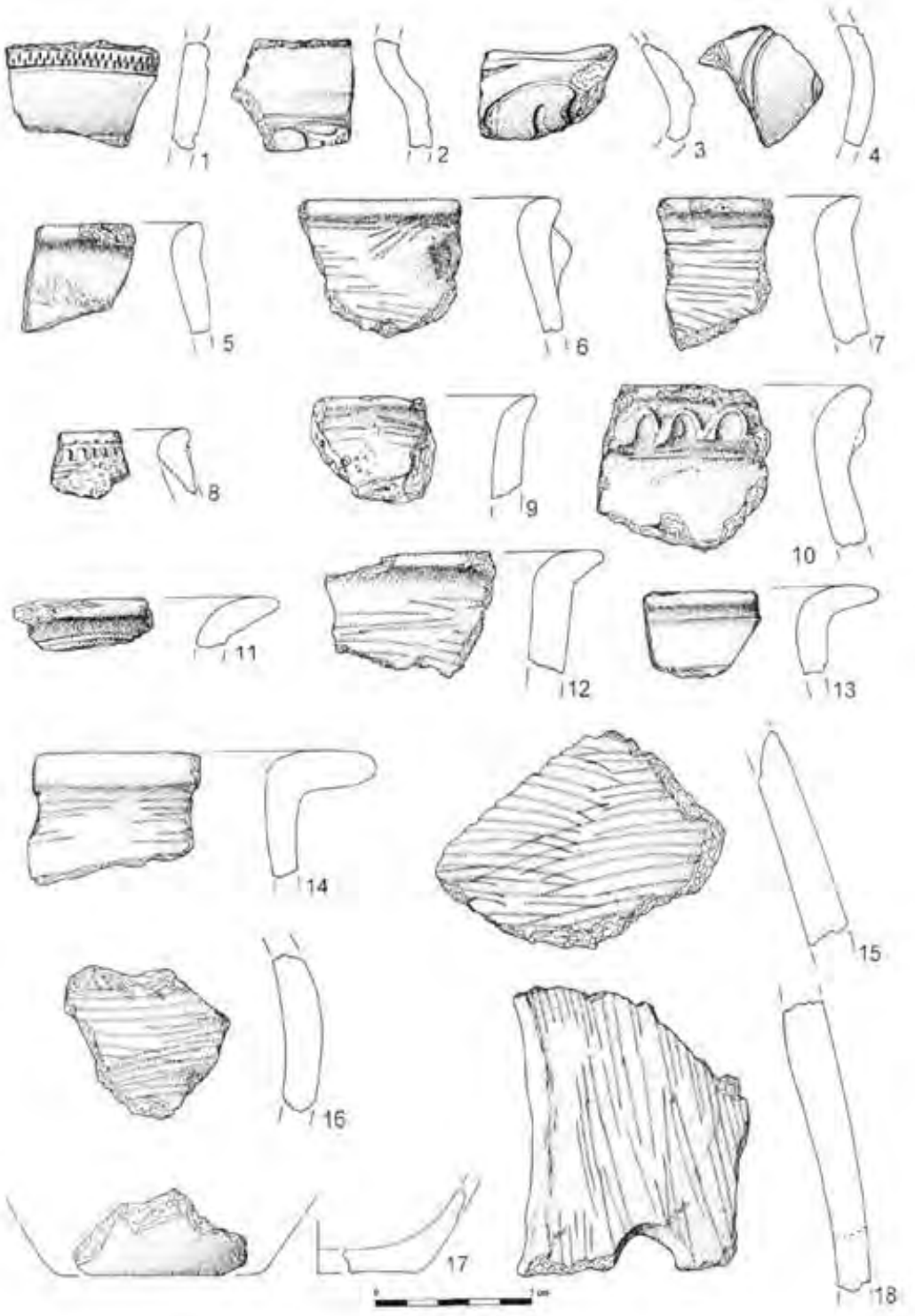

Pl. I. Ariniș – *Mociar*. Așezare.

https://biblioteca-digitala.ro

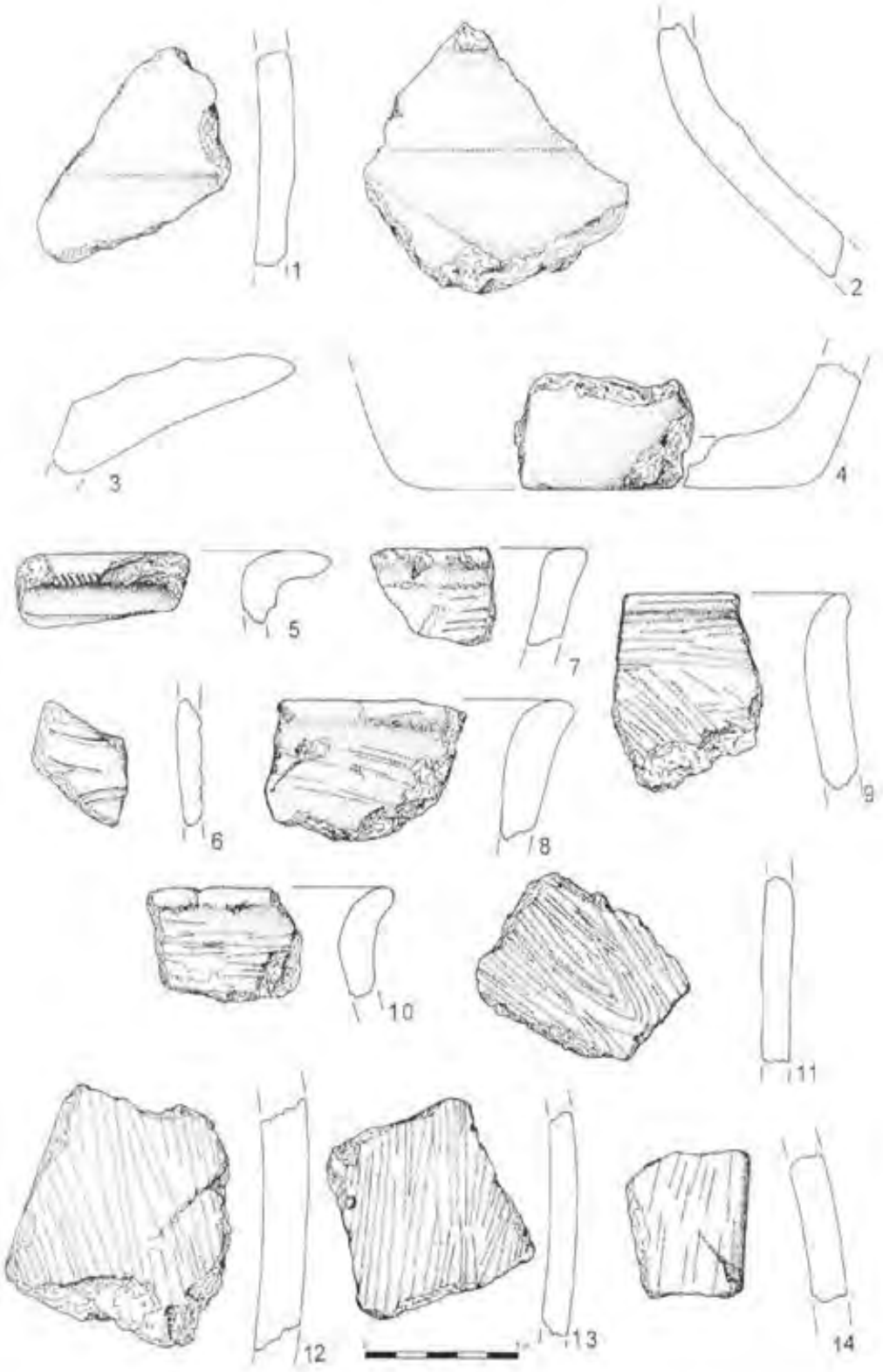

Pl. II 1-4. Bicaz – *Togul Nemților*. Așezare. 5-14. Bozânta Mică. Așezare.

https://biblioteca-digitala.ro

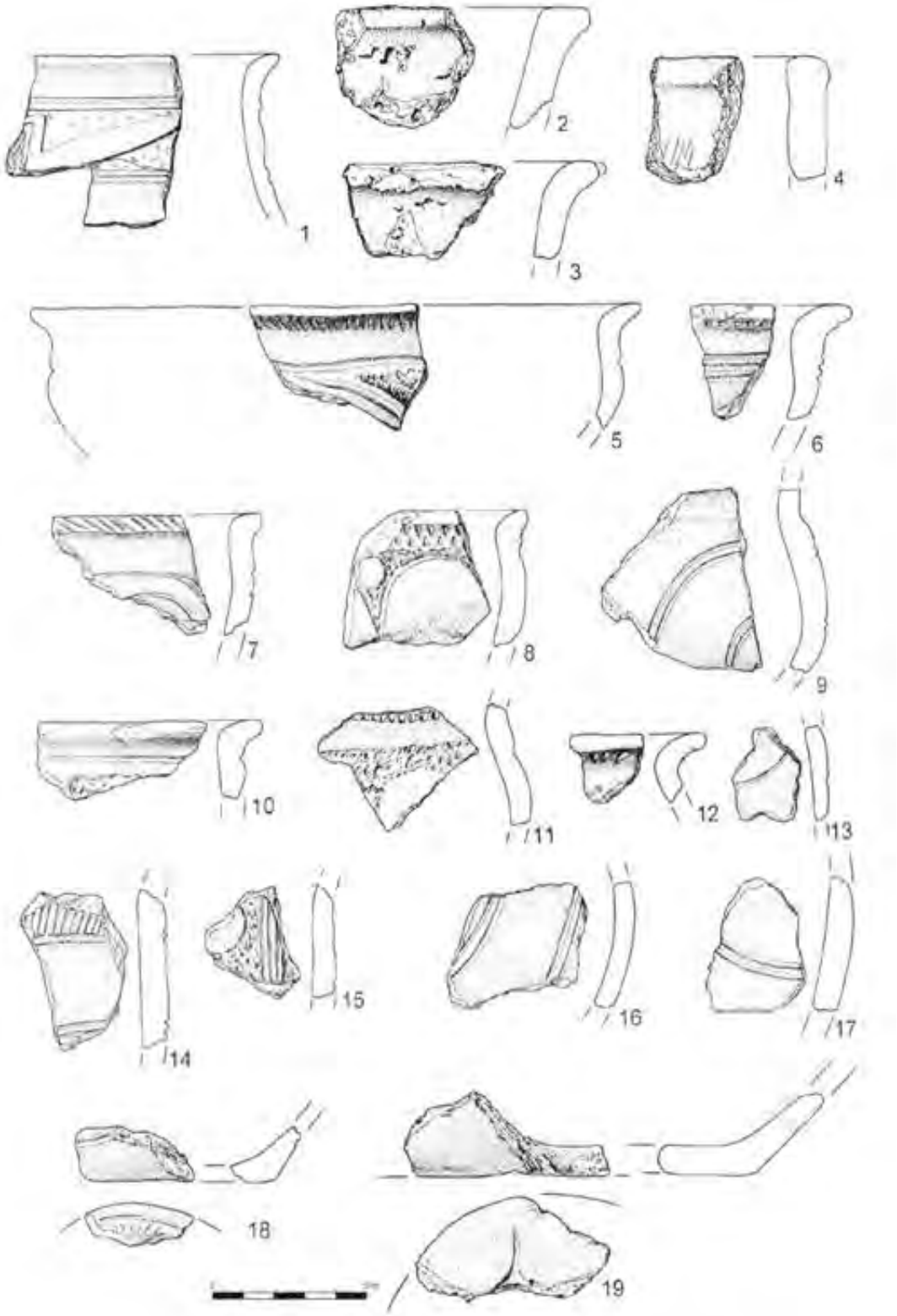

Pl. III. 1-4. Buşag – *Pe tog.* Aşezare. 5-19. Ciolt – *Cioltişor.* Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

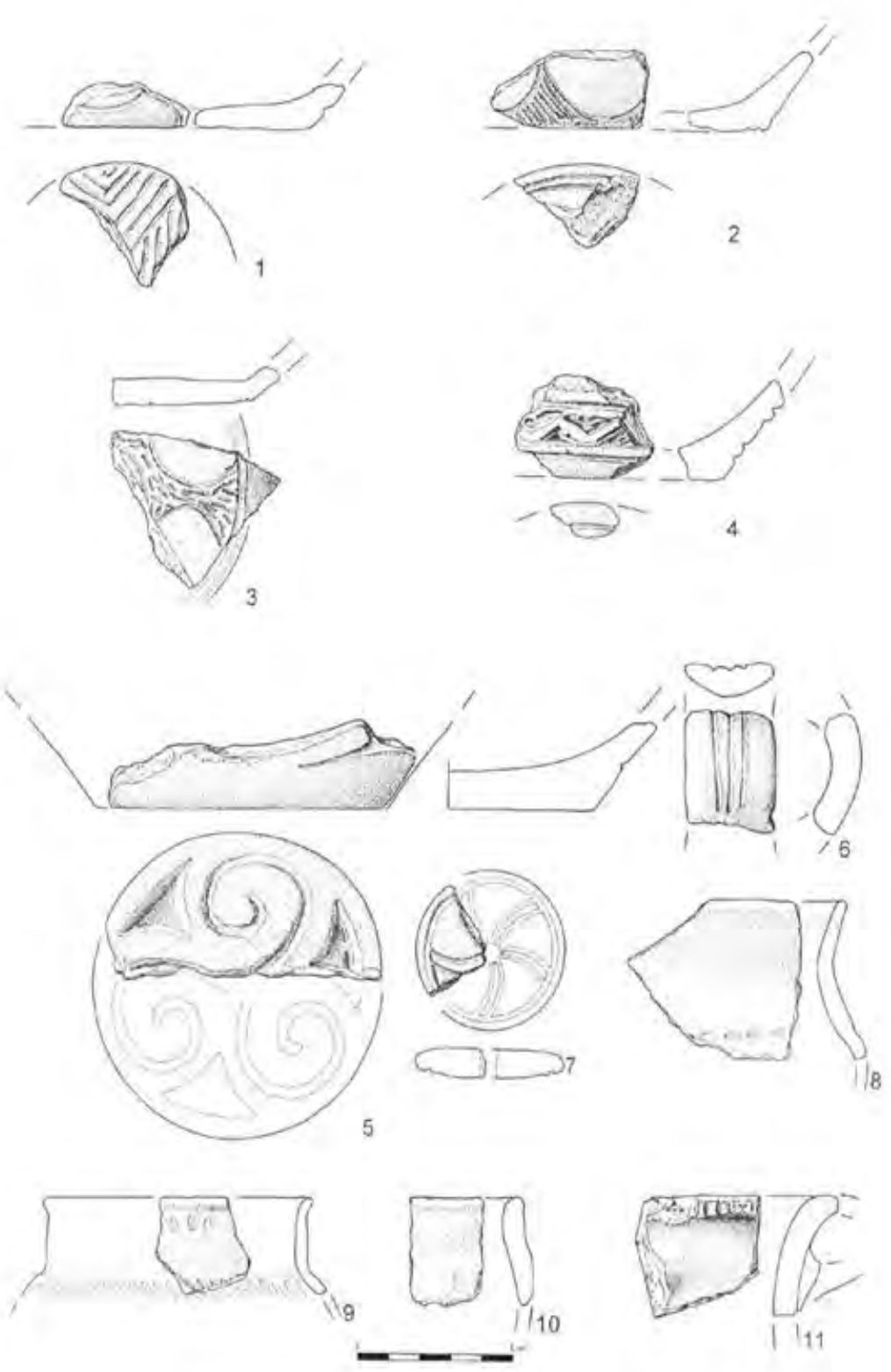

Pl. IV. Ciolt – *Cioltişor*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

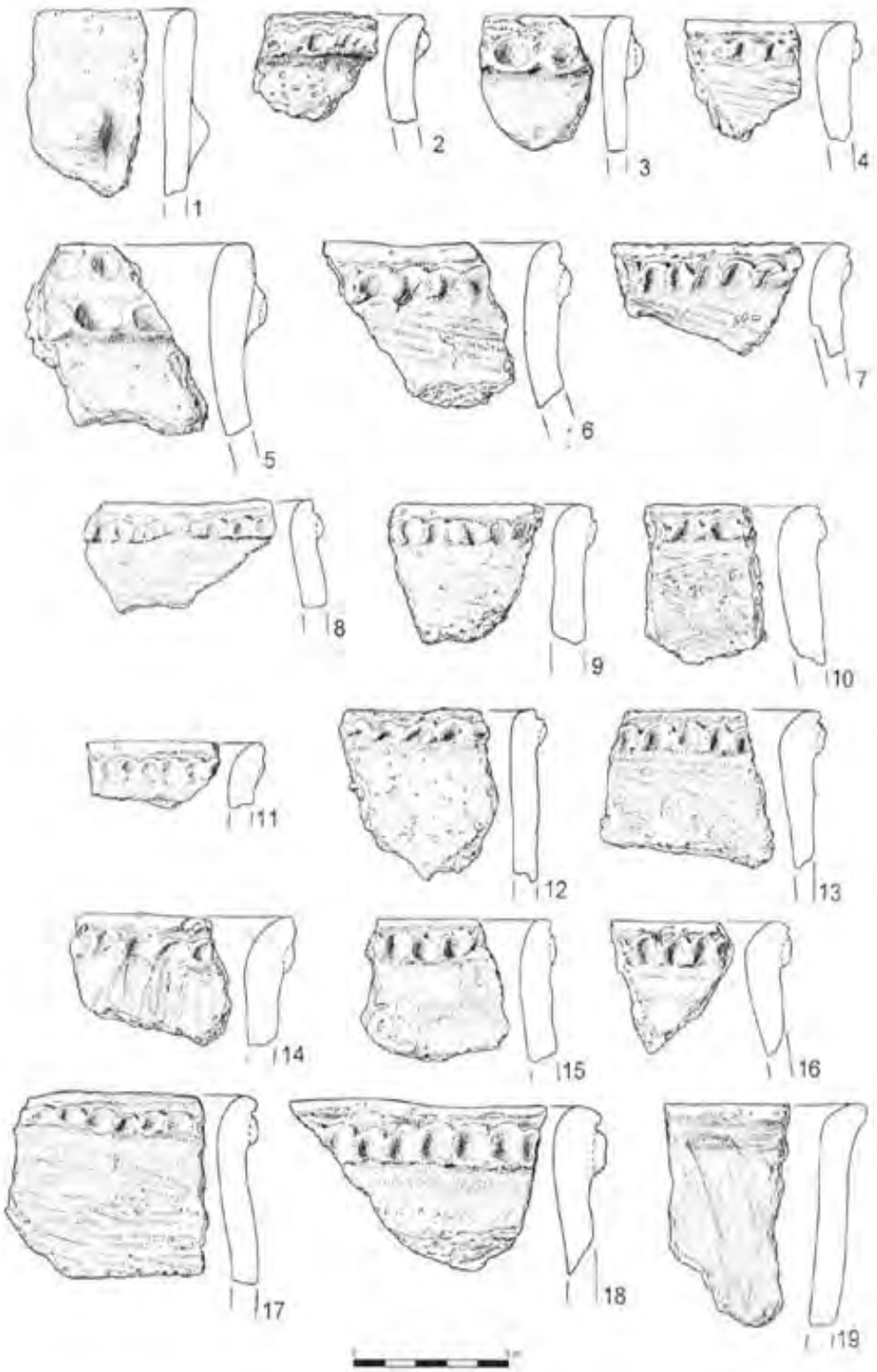

Pl. V. Ciolt – *Cioltişor.* Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

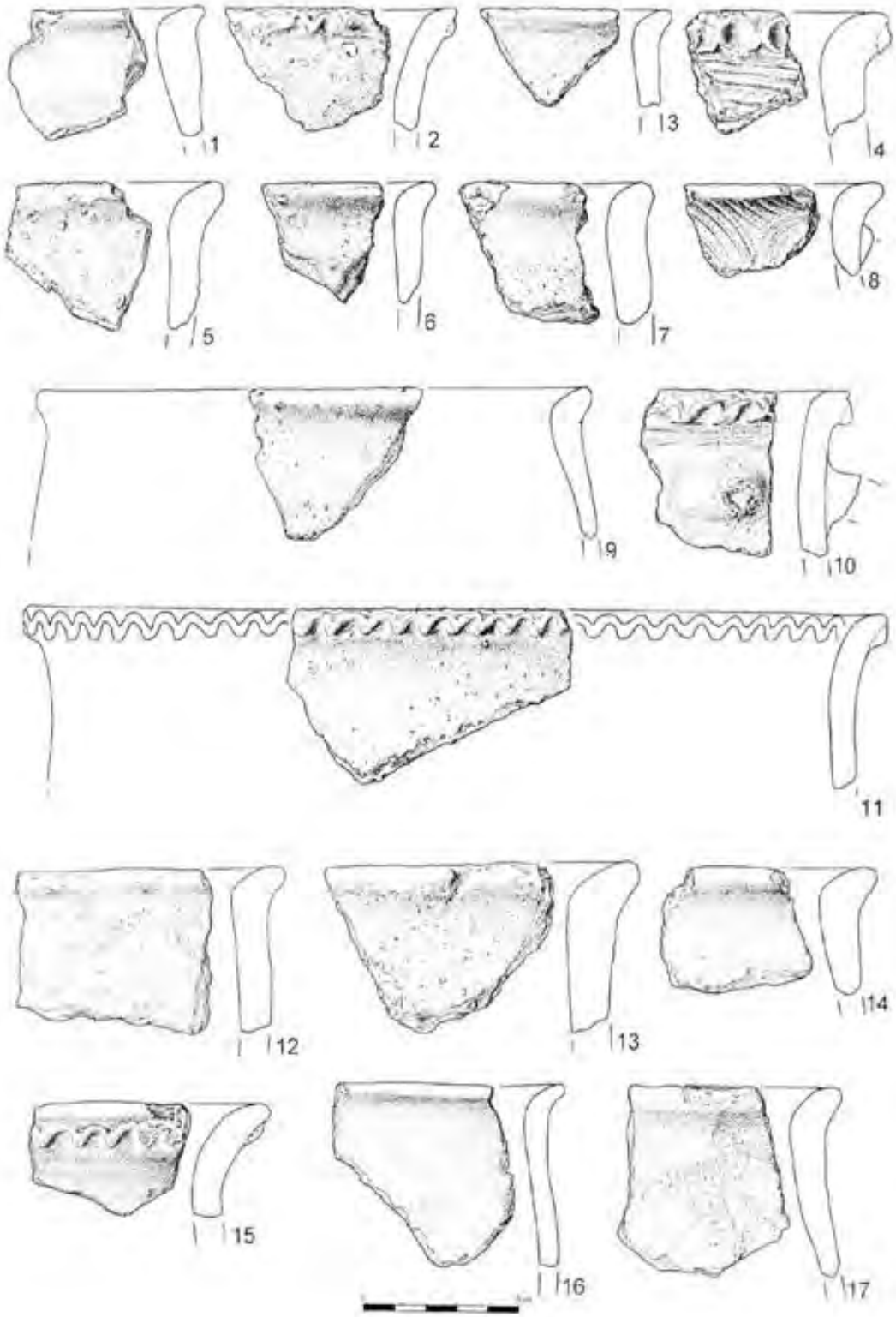

Pl. VI. Ciolt – *Cioltişor*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

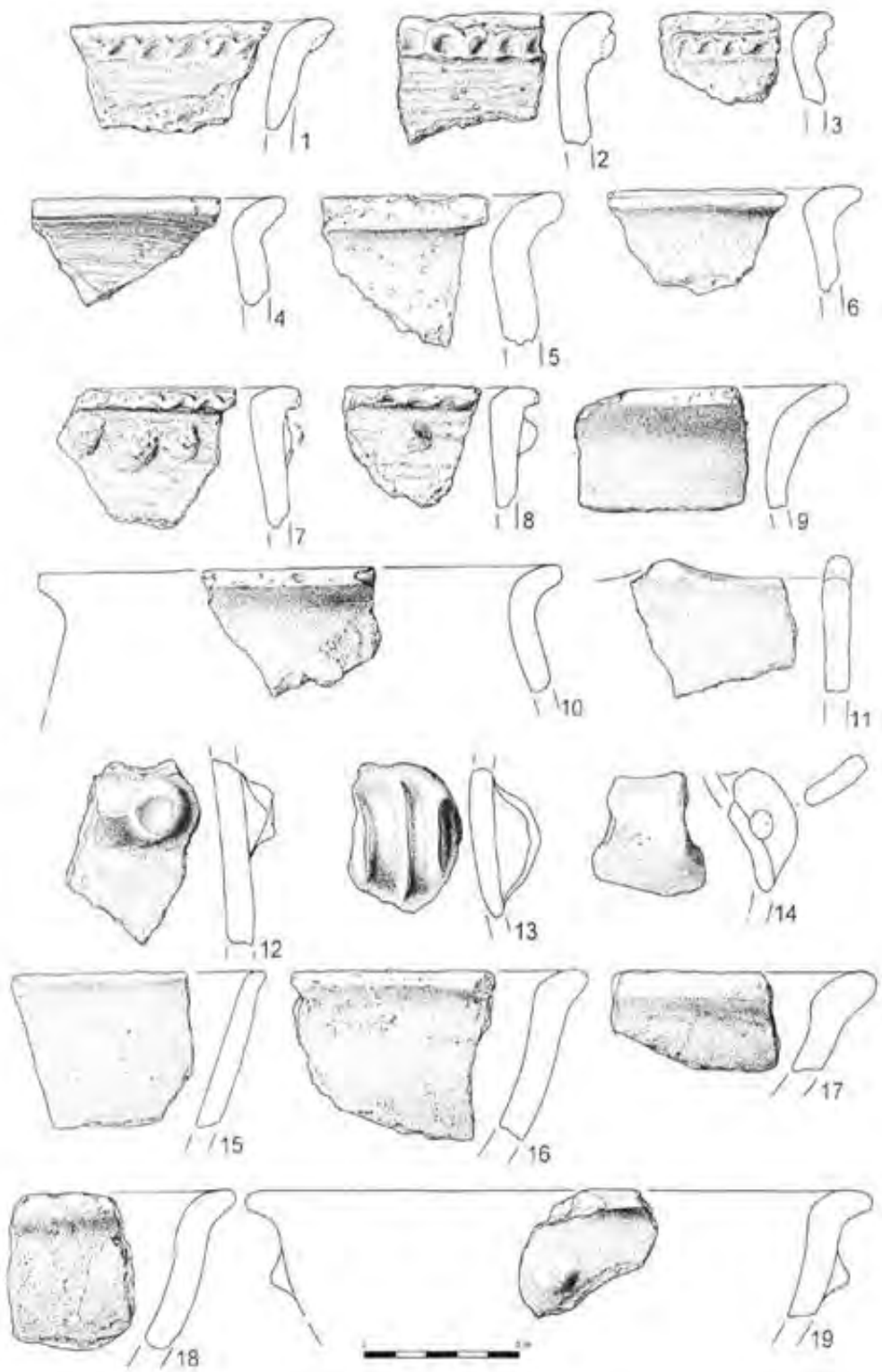

Pl. VII. Ciolt – **Cioltişor**. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

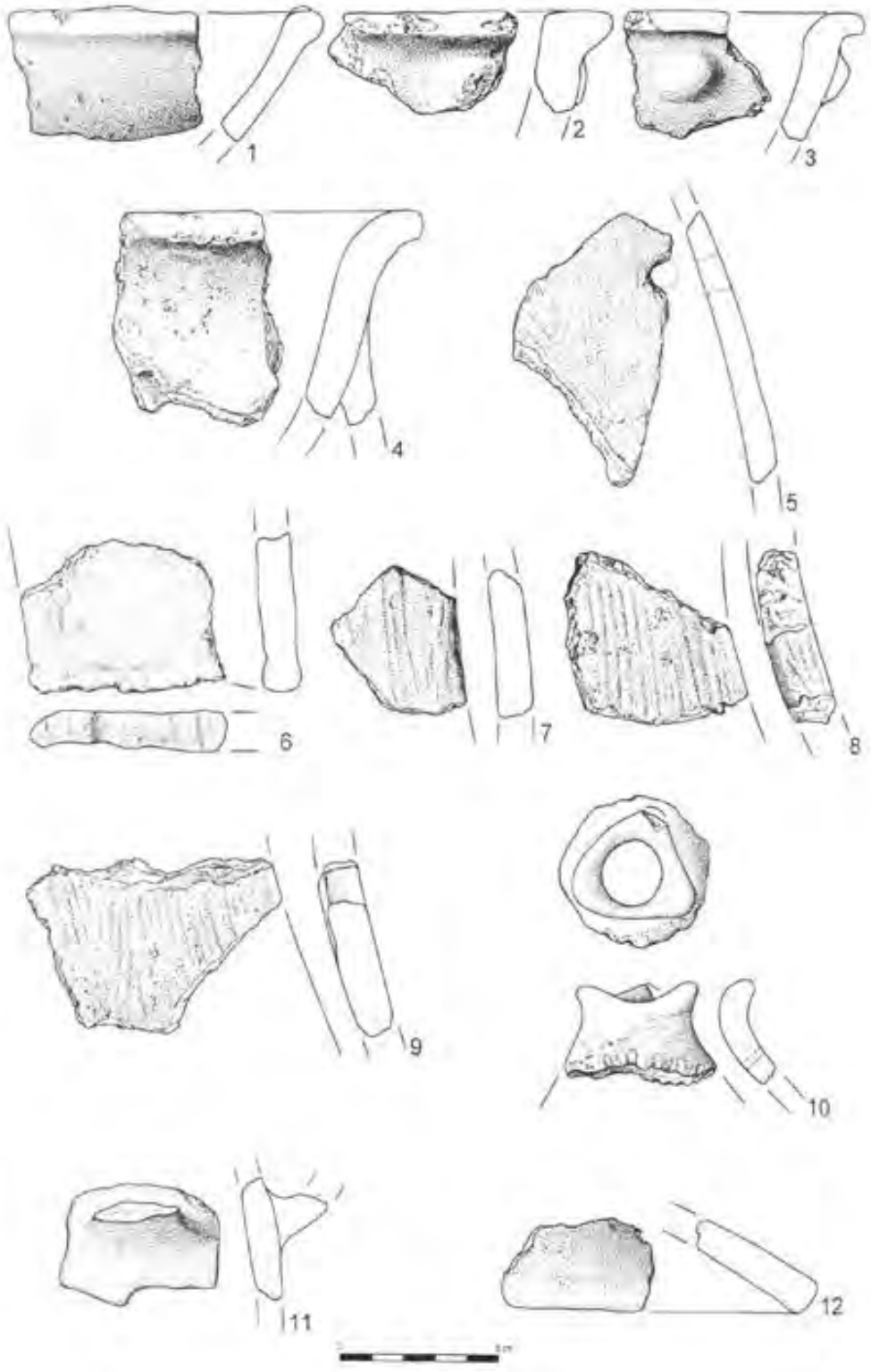

Pl. VIII. Ciolt – *Cioltişor*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

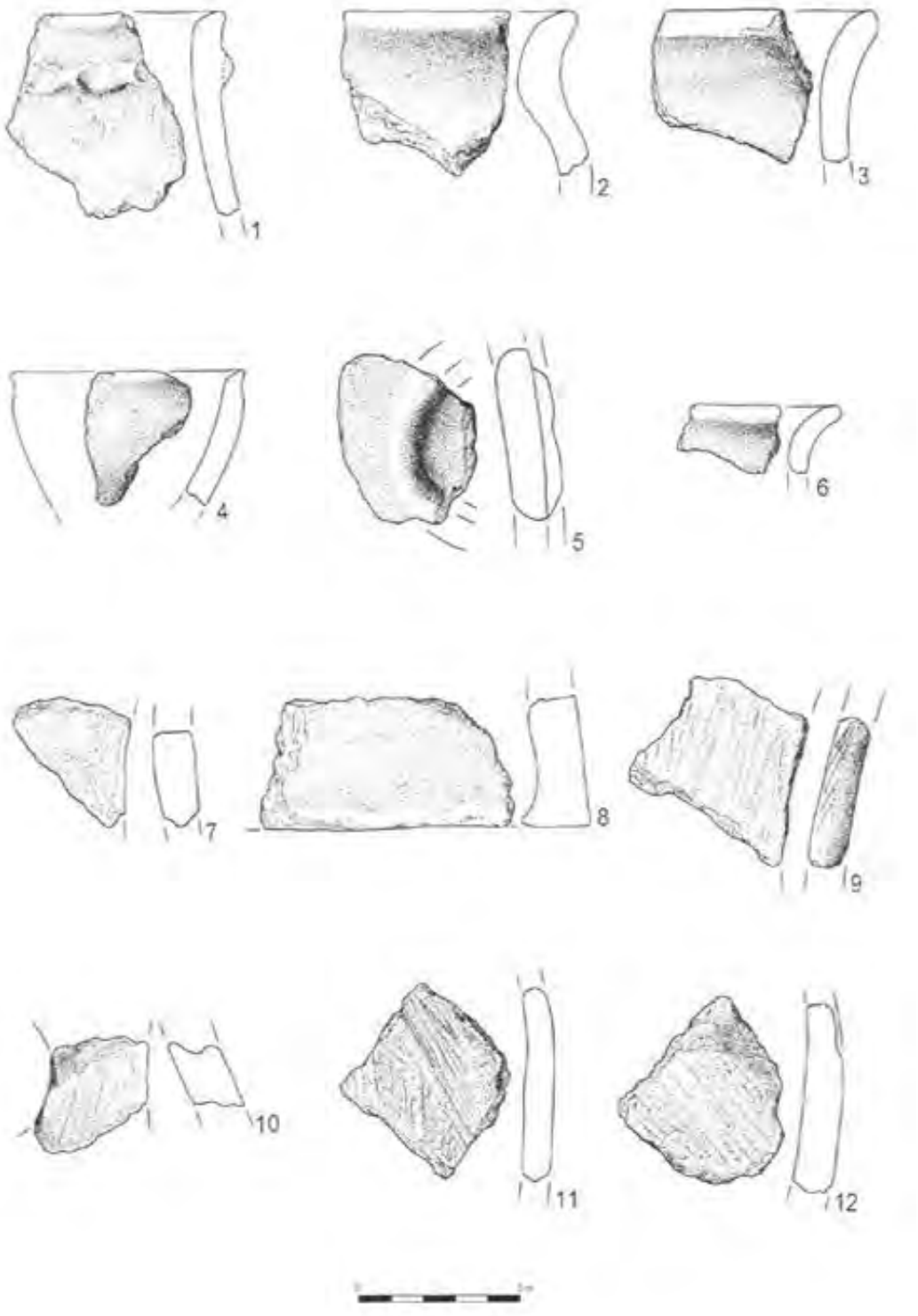

Pl. IX. Corni – *Secătura*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

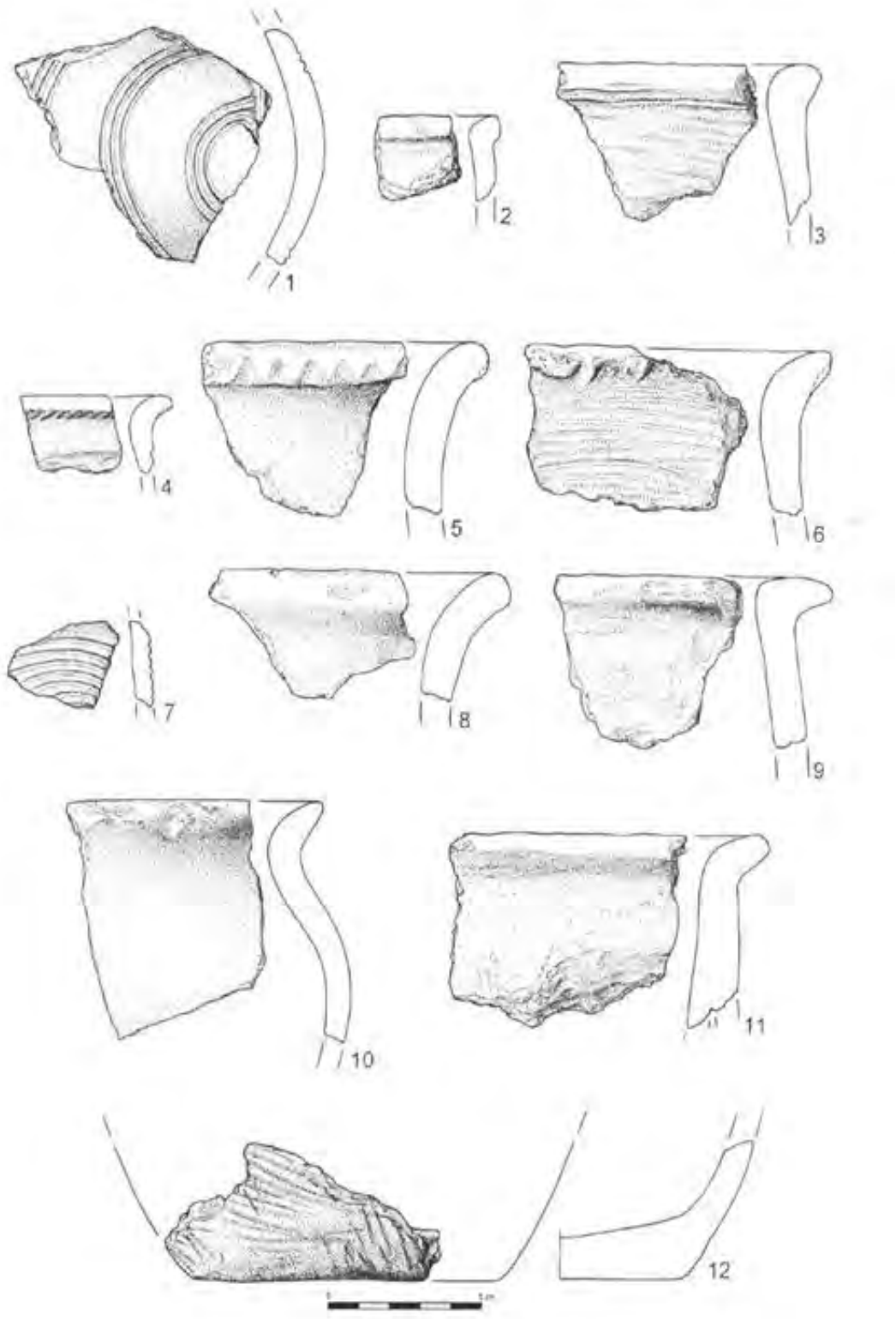

Pl. X. Giurtelecu Hododului – *Dealul Nucilor.* Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

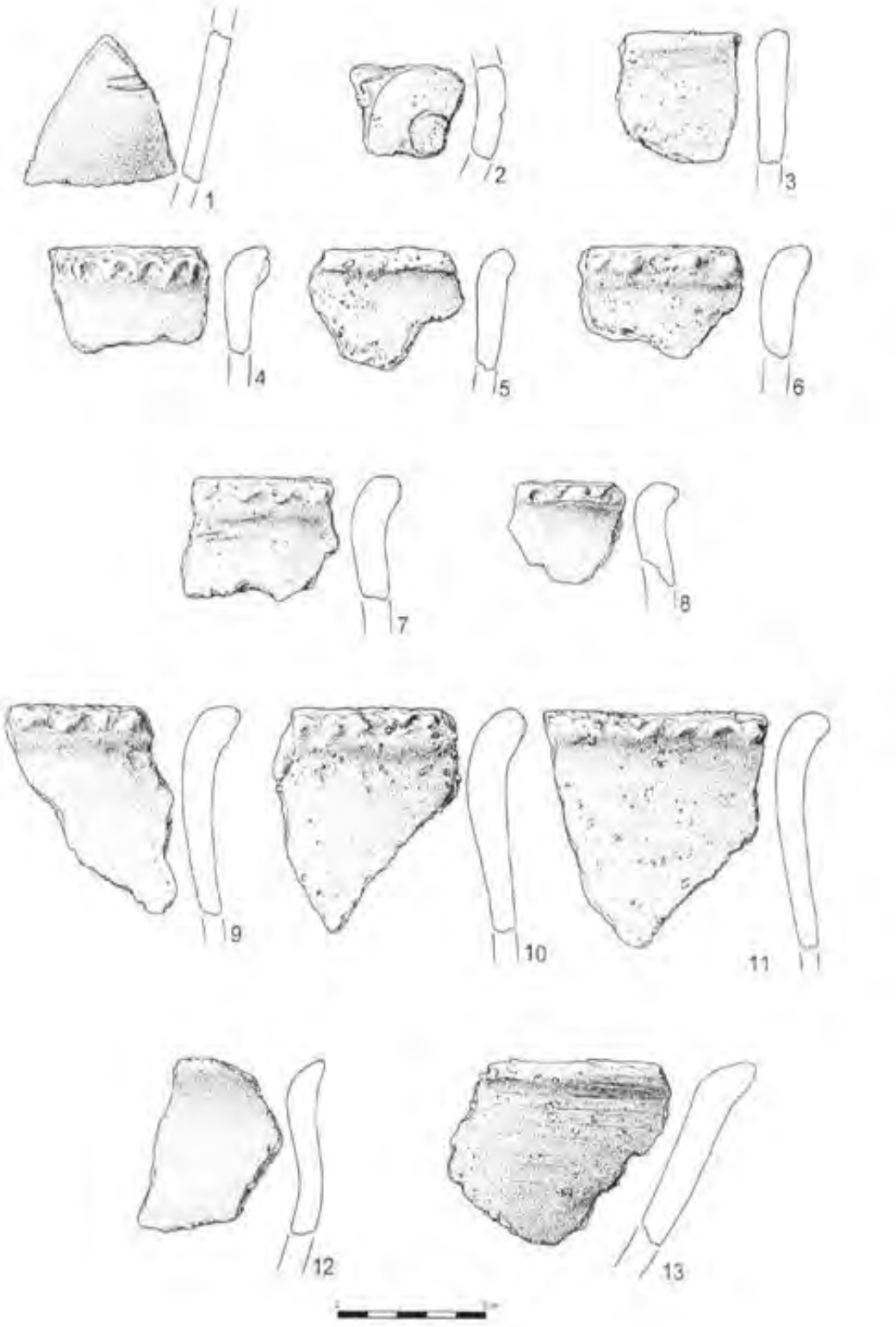

Pl. XI Ieud – *Podereiu Dumbrăviței*. Așezare.

https://biblioteca-digitala.ro

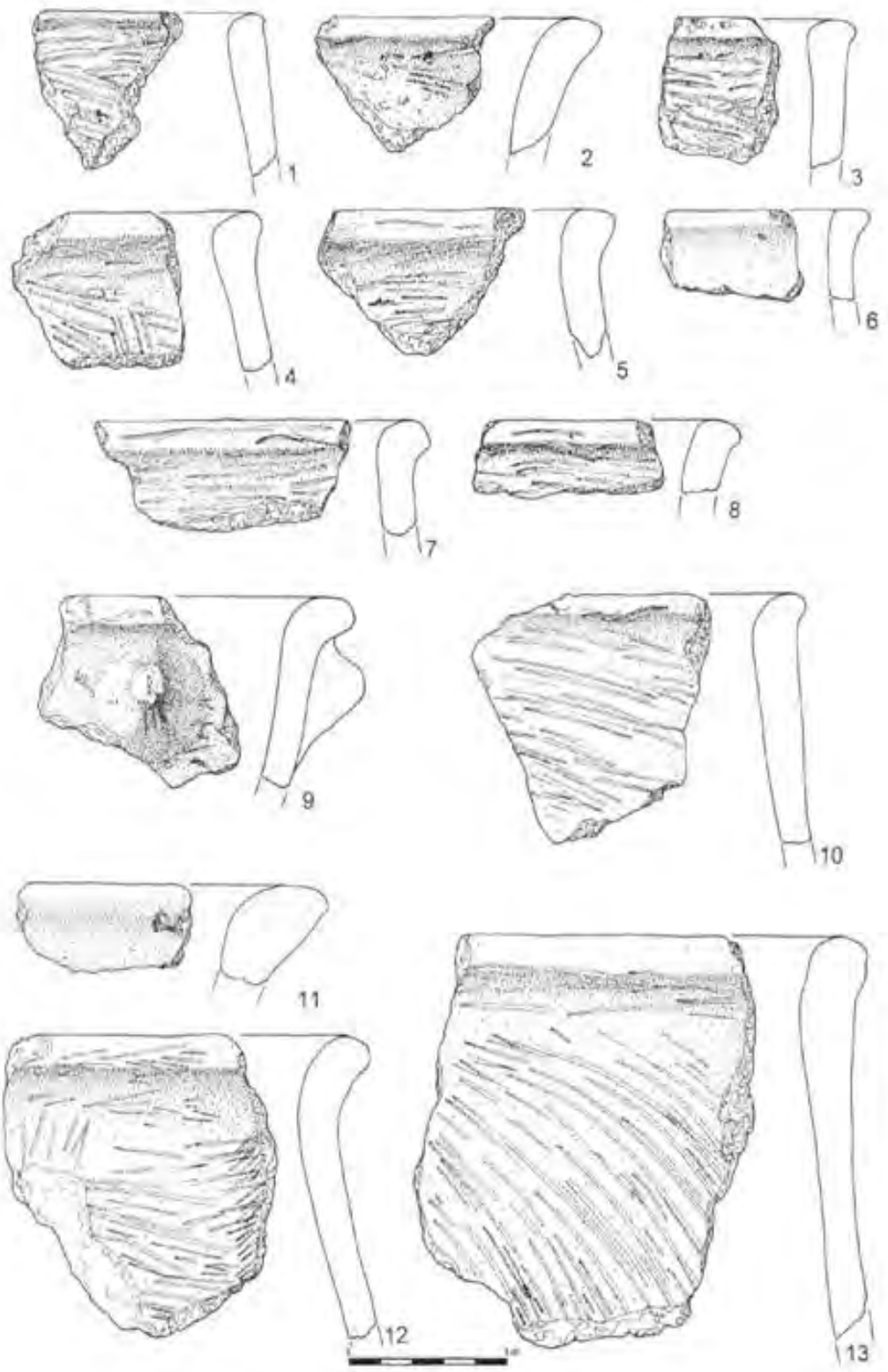

Pl. XII. Lăpuş– *Cioncaş şi Sub Cioncaş*. Aşezare sau tumuli distruşi.

https://biblioteca-digitala.ro

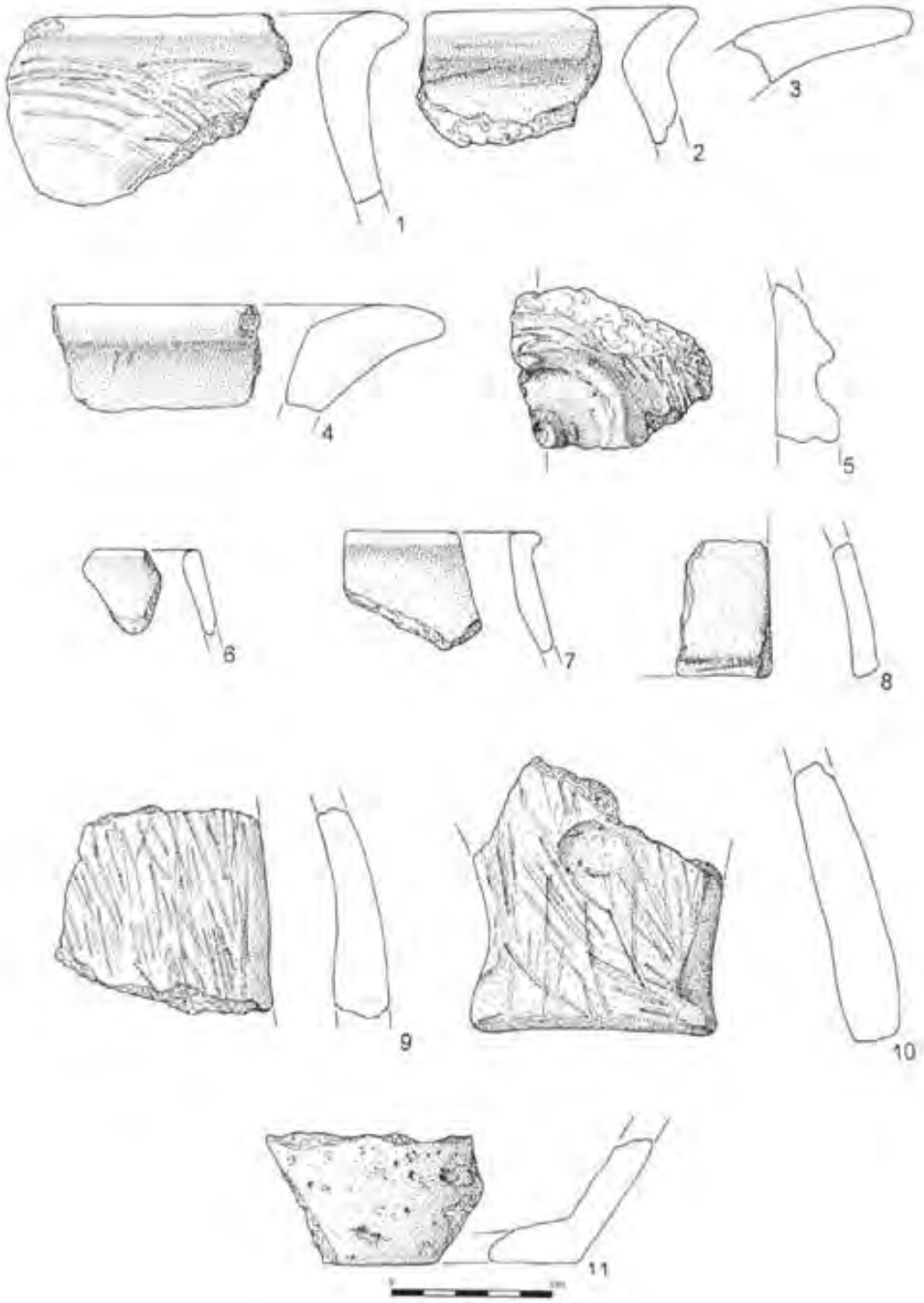

Pl. XIII. Lăpuş– *Cioncaş* şi *Sub Cioncaş*. Aşezare sau tumuli distruşi.

https://biblioteca-digitala.ro

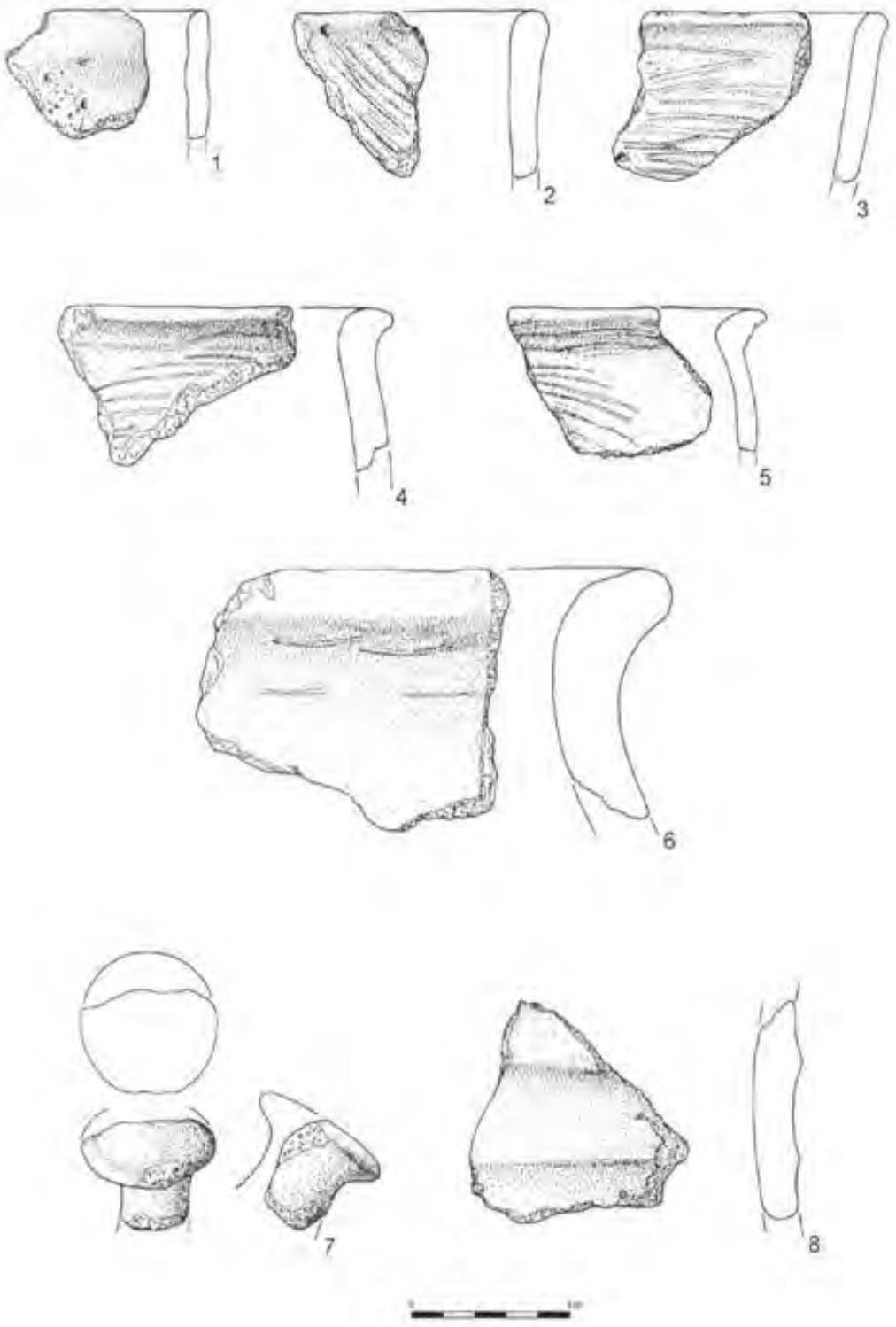

Pl. XIV. Lăpuş– *Podul Hotarului.* Aşezare sau tumuli distruşi.

https://biblioteca-digitala.ro

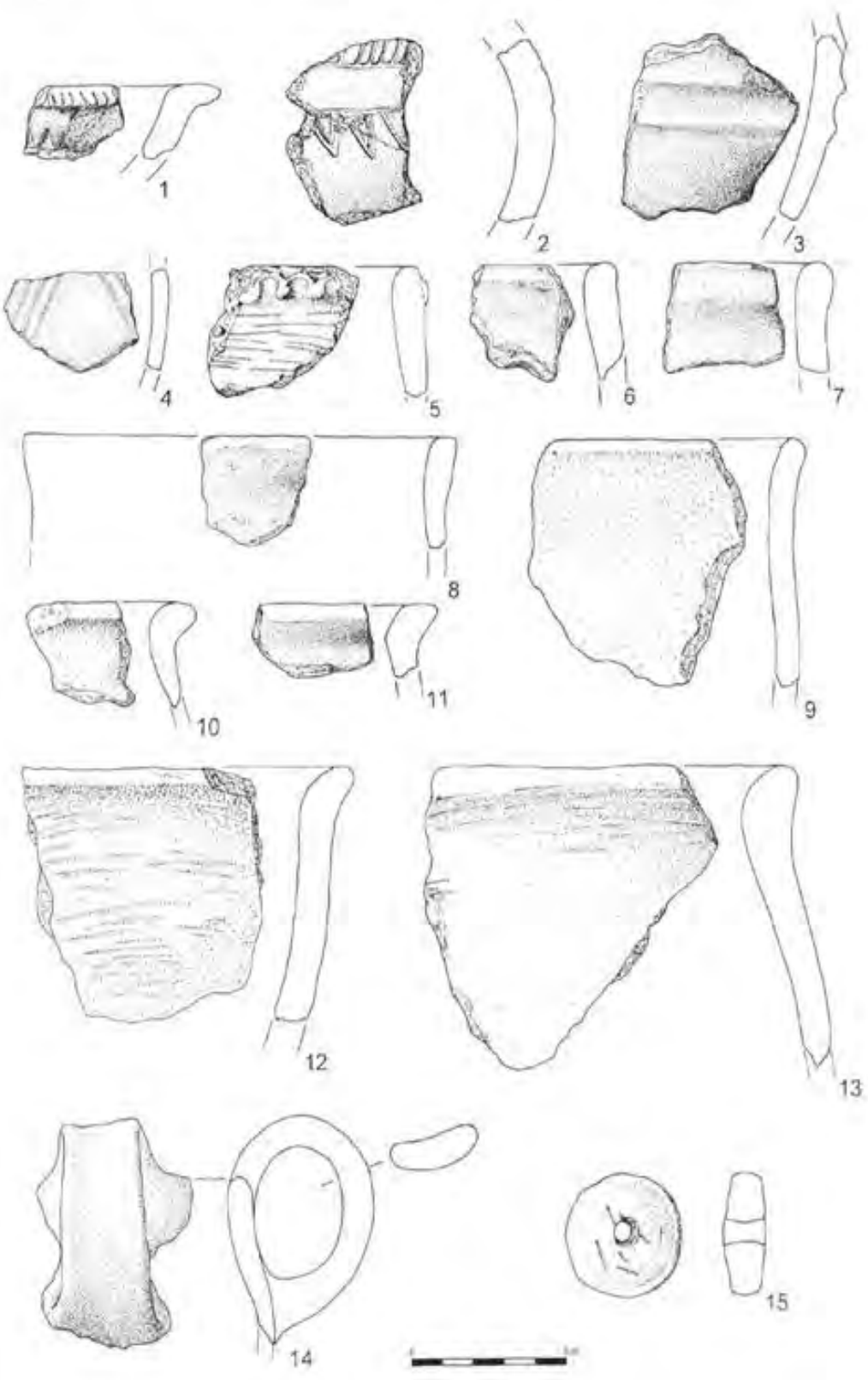

Pl. XV. Lăpuş– *La arini*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

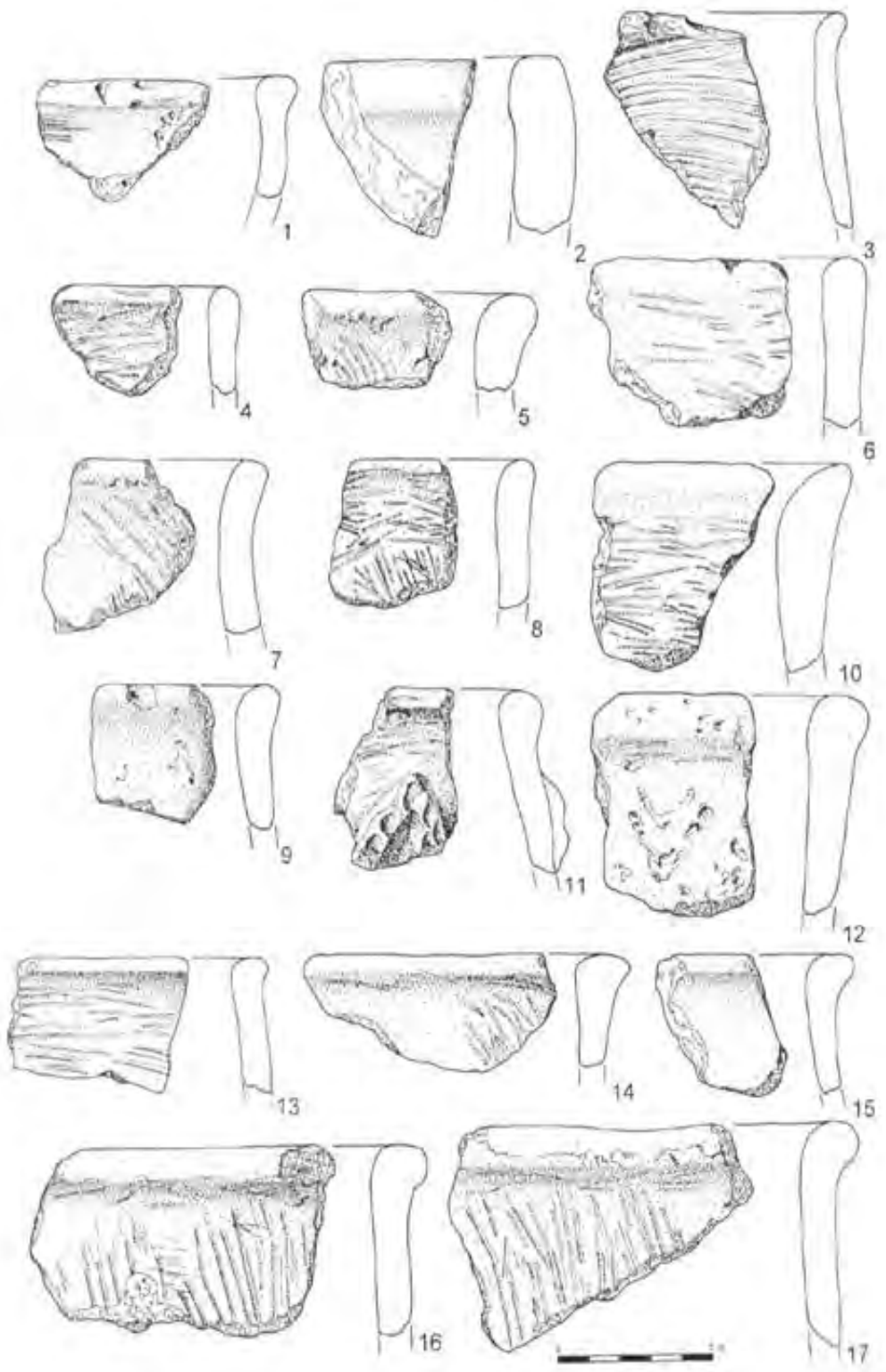

Pl. XVI. 1-3. Lăpuş– *Tuliceasca*. Aşezare.
4-17. Lăpuş – *Tinioasa*. Aşezare sau tumul distrus.

https://biblioteca-digitala.ro

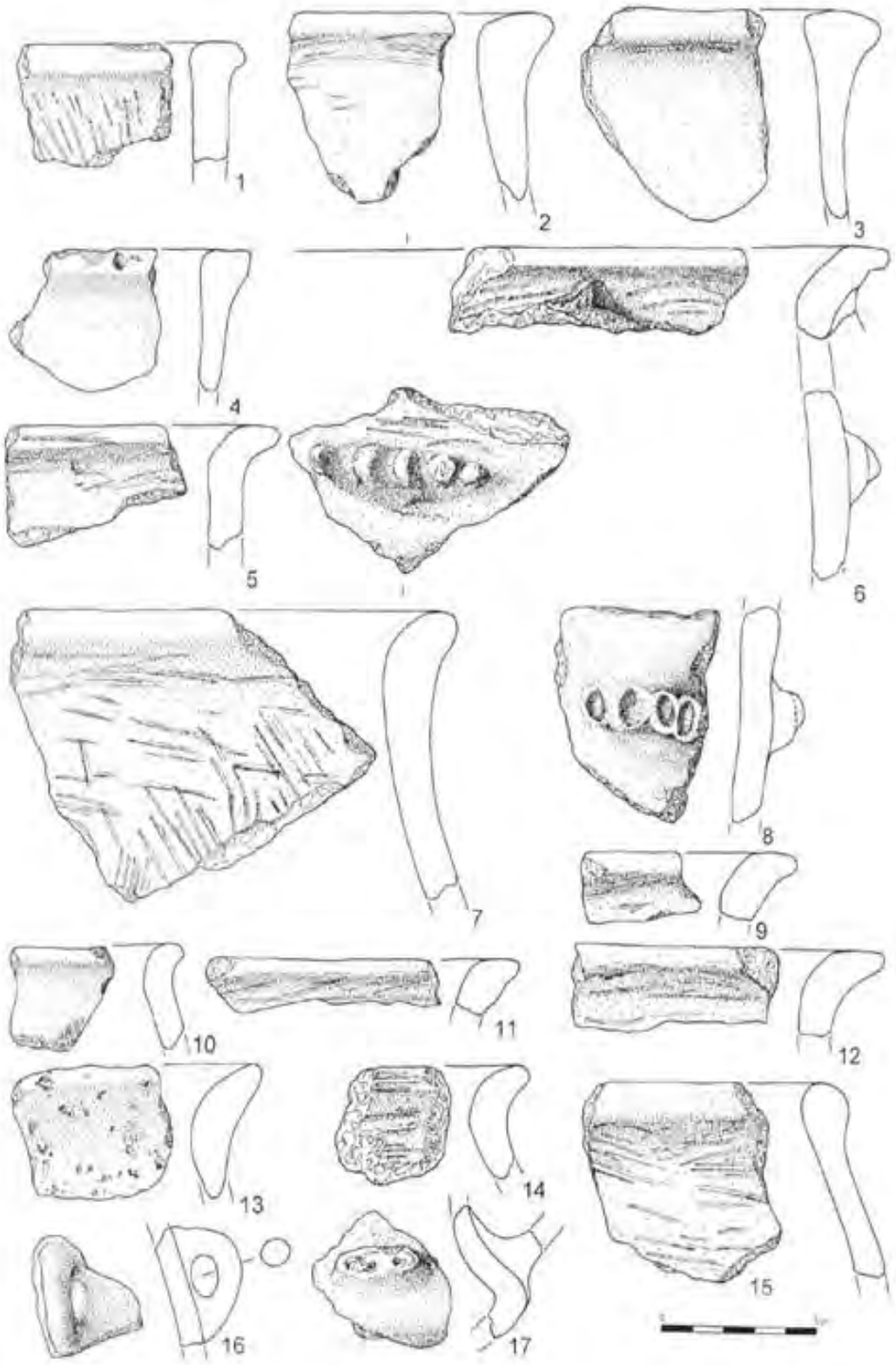

Pl. XVII. Lăpuş– *Tinioasa*. Aşezare sau tumul distrus.

https://biblioteca-digitala.ro

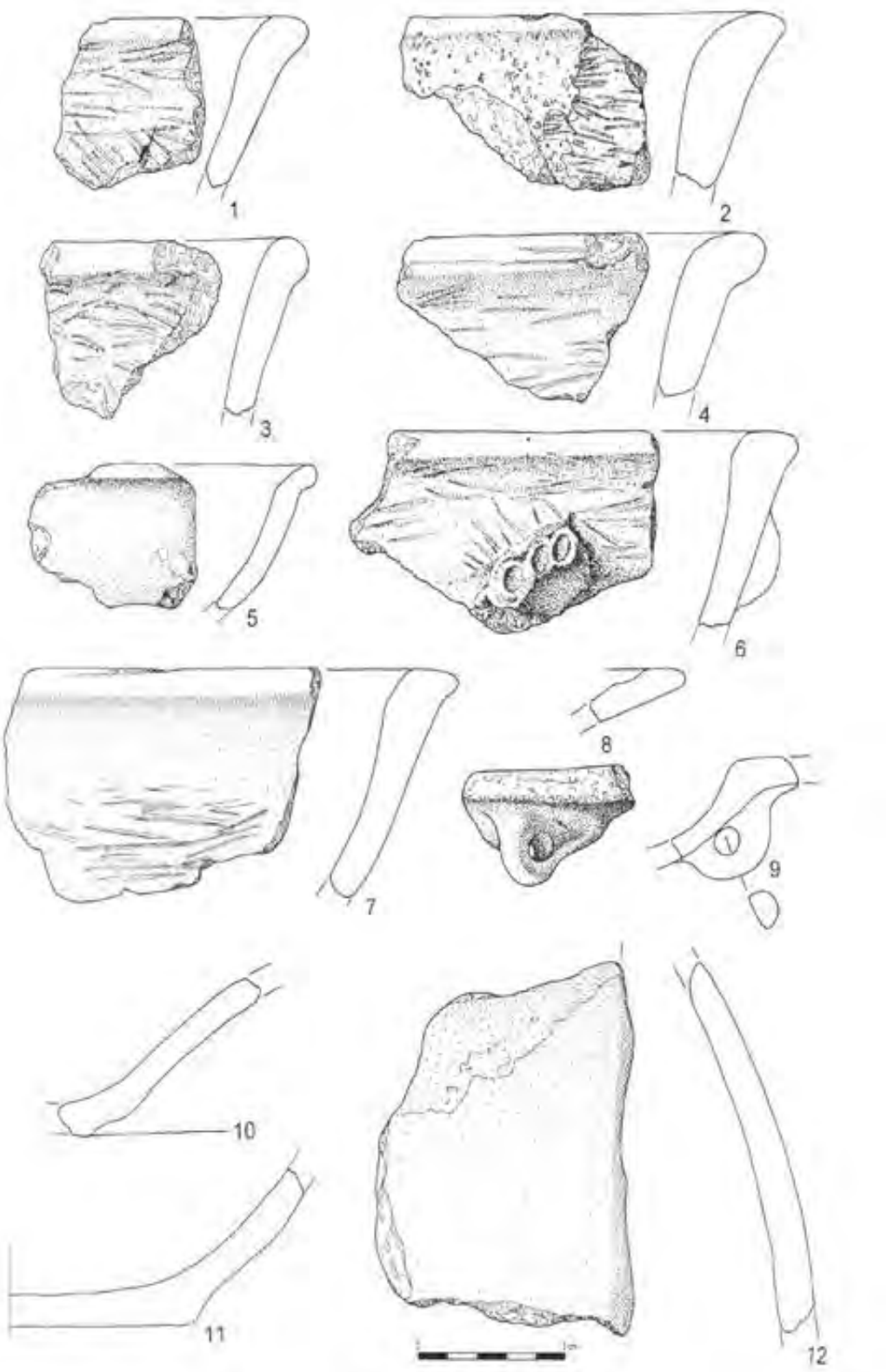

Pl. XVIII. Lăpuş – *Tinoasa*. Aşezare sau tumuli distruşi

https://biblioteca-digitala.ro

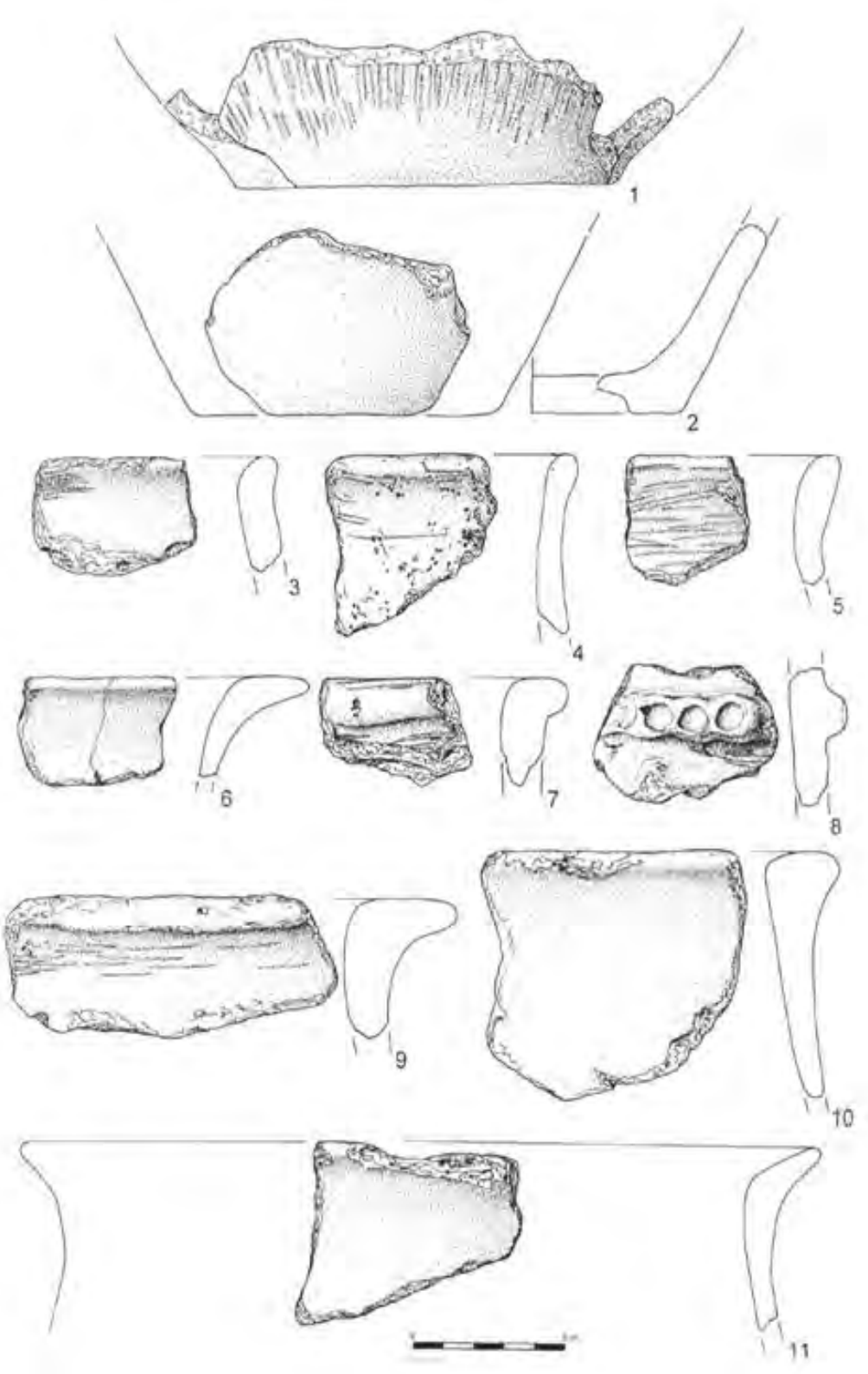

Pl. XIX. 1-2. Lăpuş – *Tinoasa*. Aşezare sau tumuli distruşi.
3-11. Lăpuş – *Valea Cerţiului*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

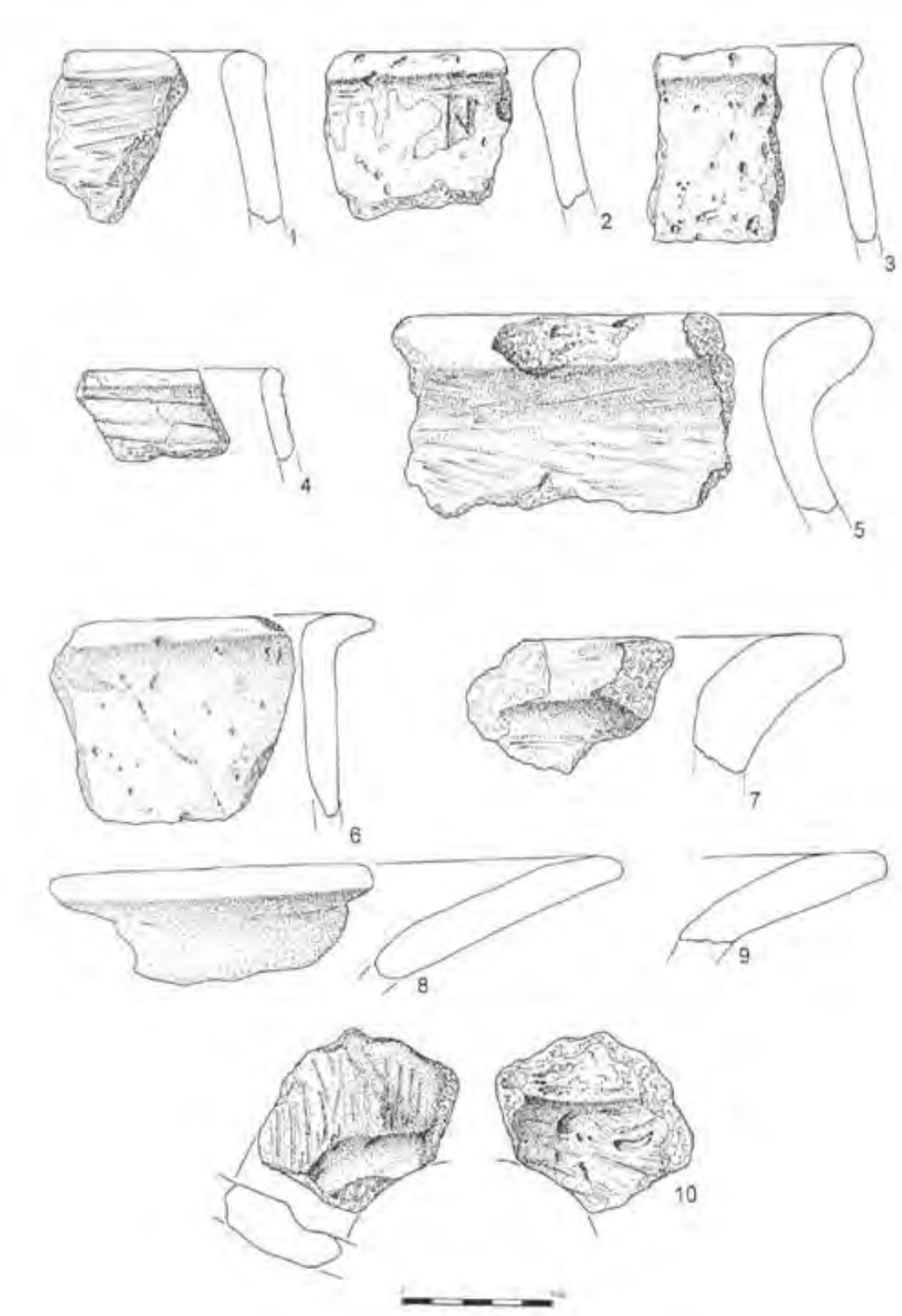

Pl. XX. Lăpuş– *Pe mlacă şi Sub mlacă (Vârful Mecrii).* Aşezare sau tumul distrus.

https://biblioteca-digitala.ro

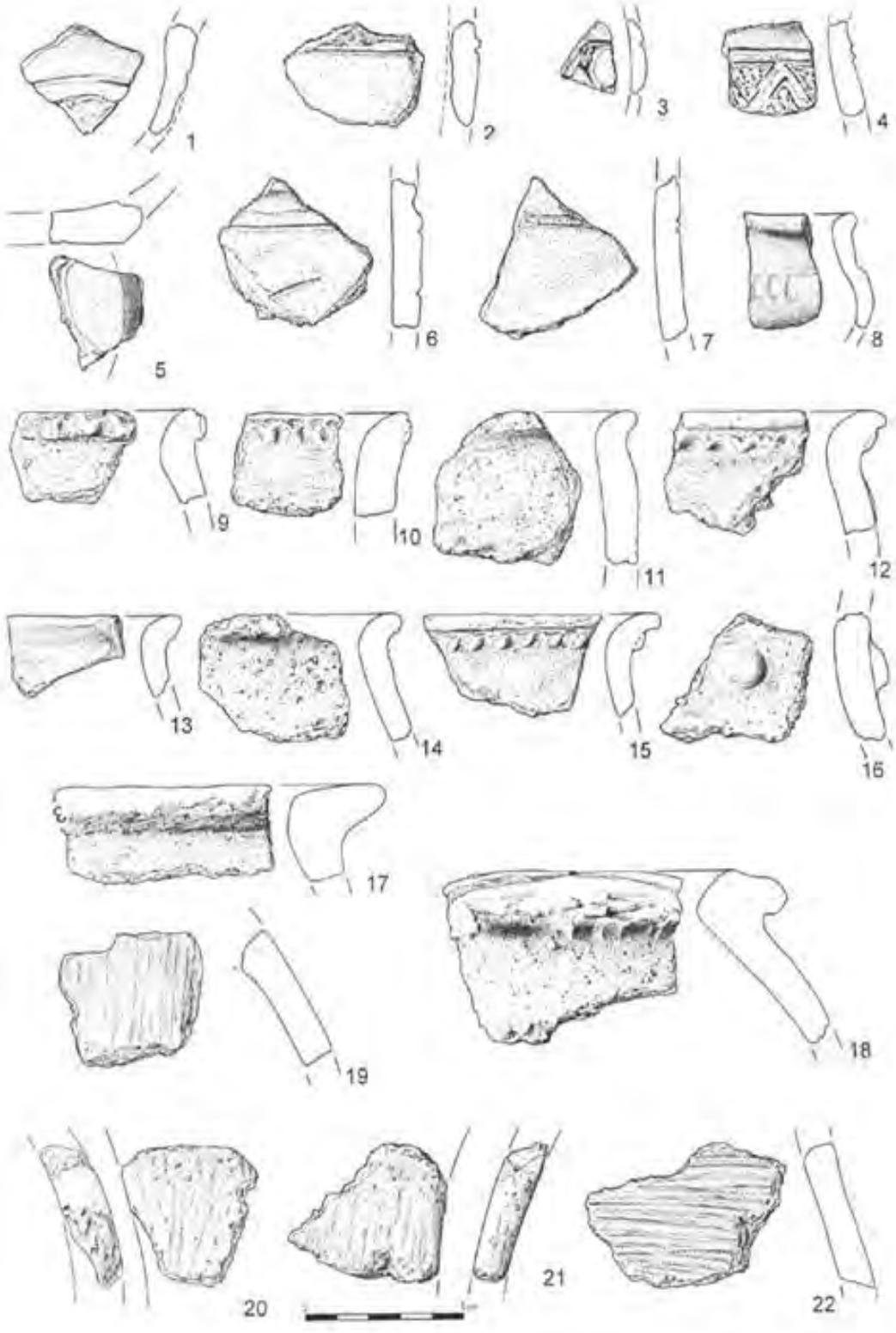

Pl. XXI. Lăpuşel – *Tedeş*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

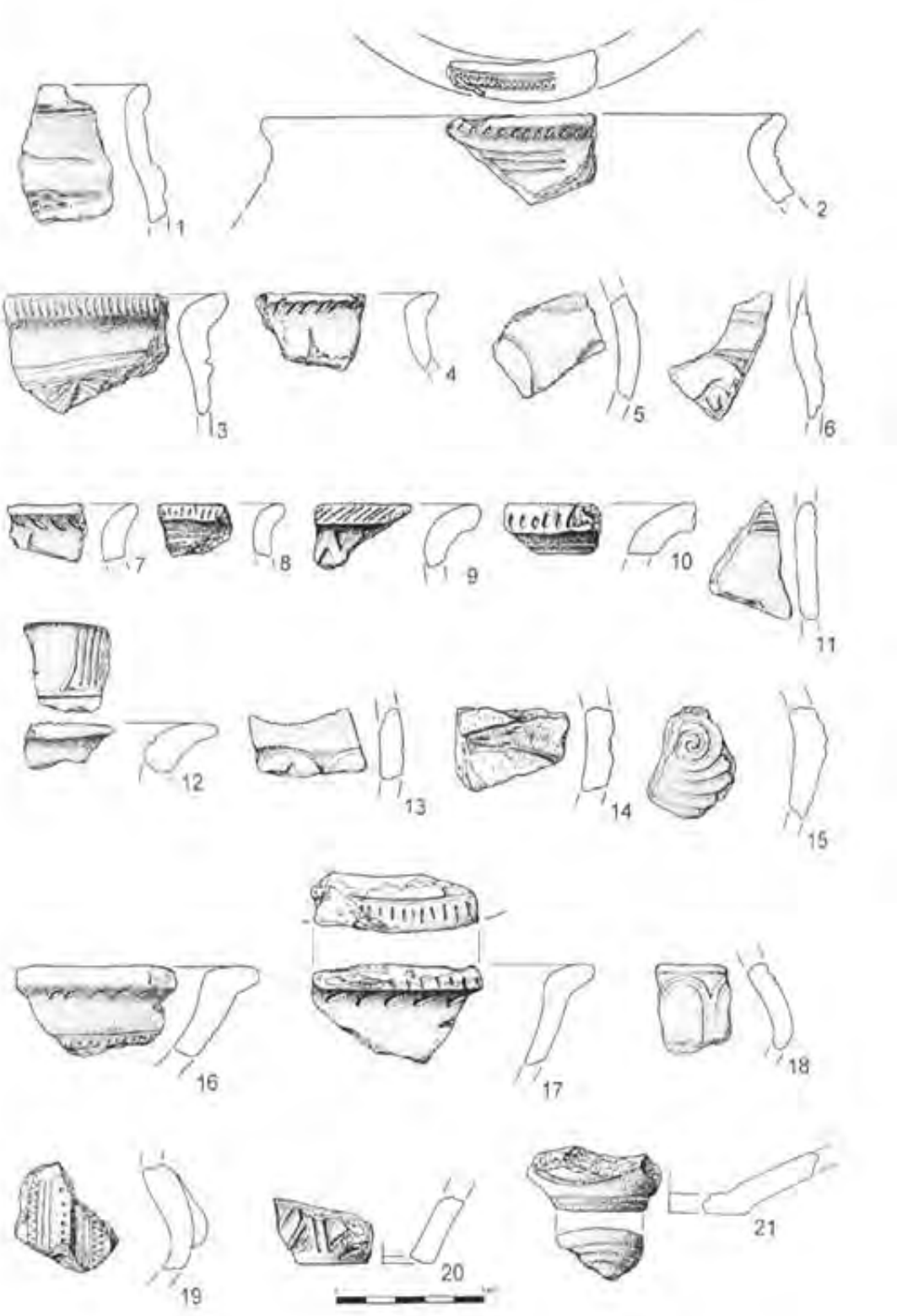

Pl. XXII. Oarța de Sus – *Dealul Stremțului*. Așezare.

https://biblioteca-digitala.ro

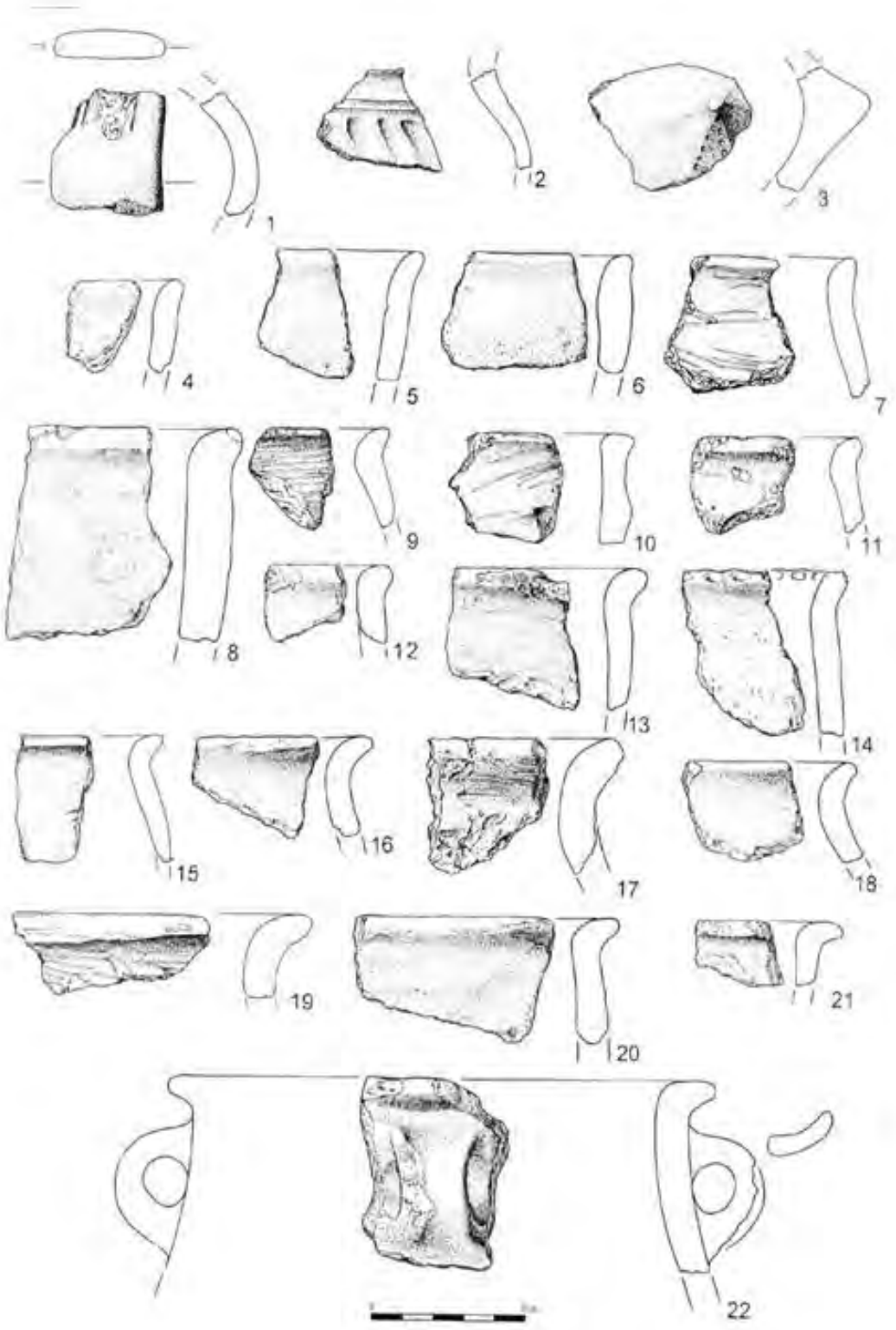

Pl. XXIII. Oarța de Sus – *Dealul Stremțului*. Așezare.

https://biblioteca-digitala.ro

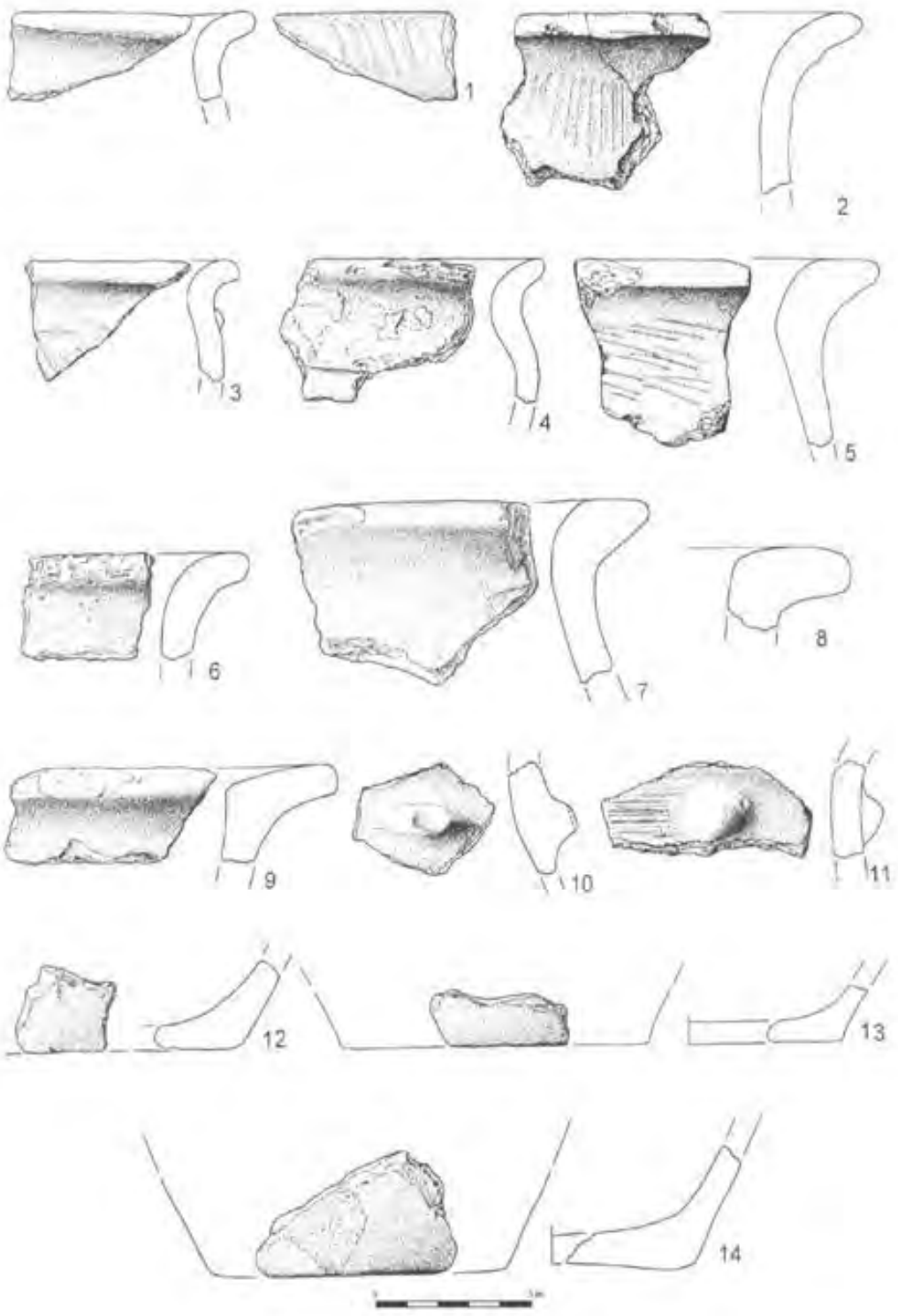

Pl. XXIV. Oarţa de Sus – *Dealul Stremţului*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

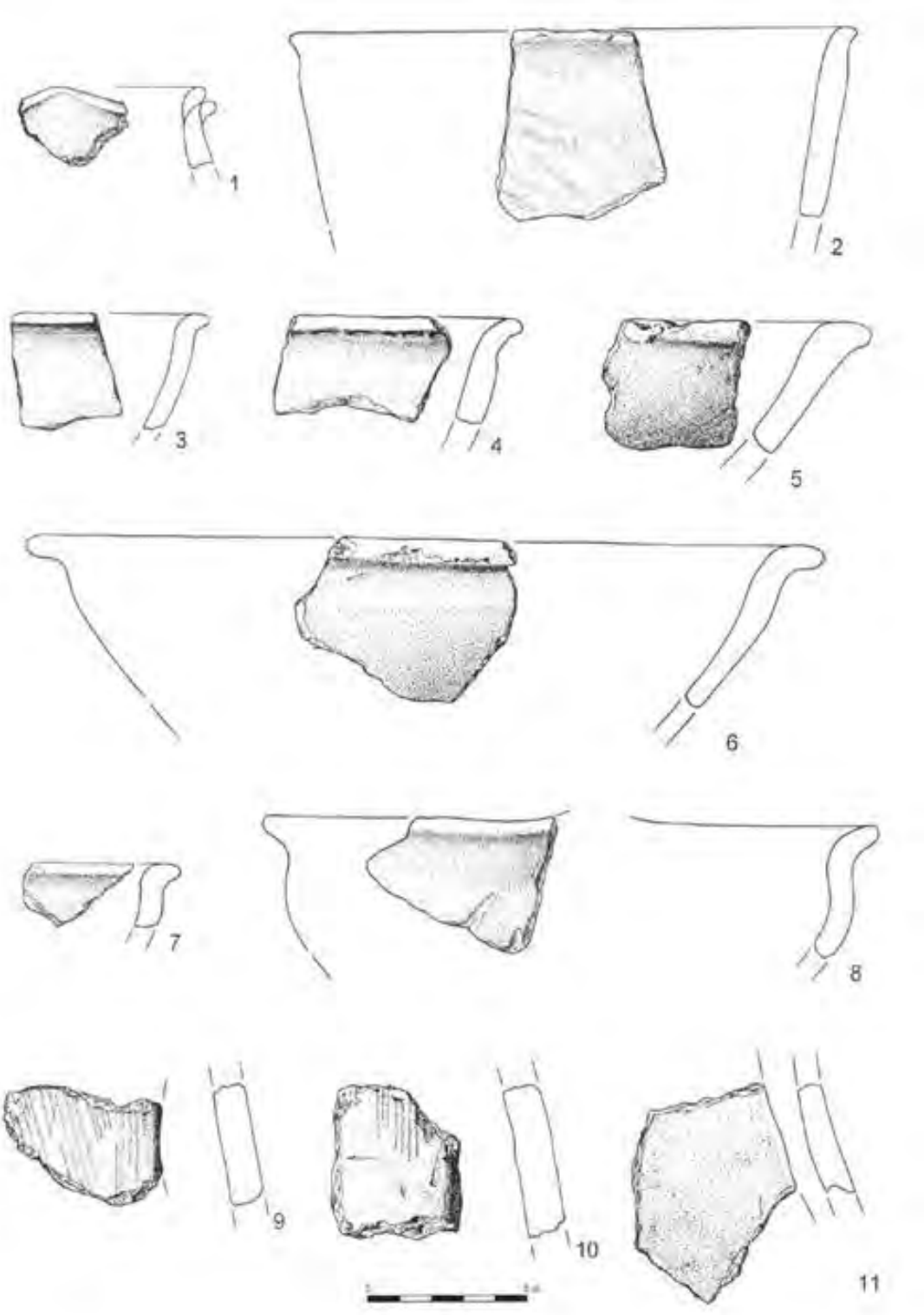

Pl. XXV. Oarța de Sus – *Dealul Stremțului*. Așezare.

https://biblioteca-digitala.ro

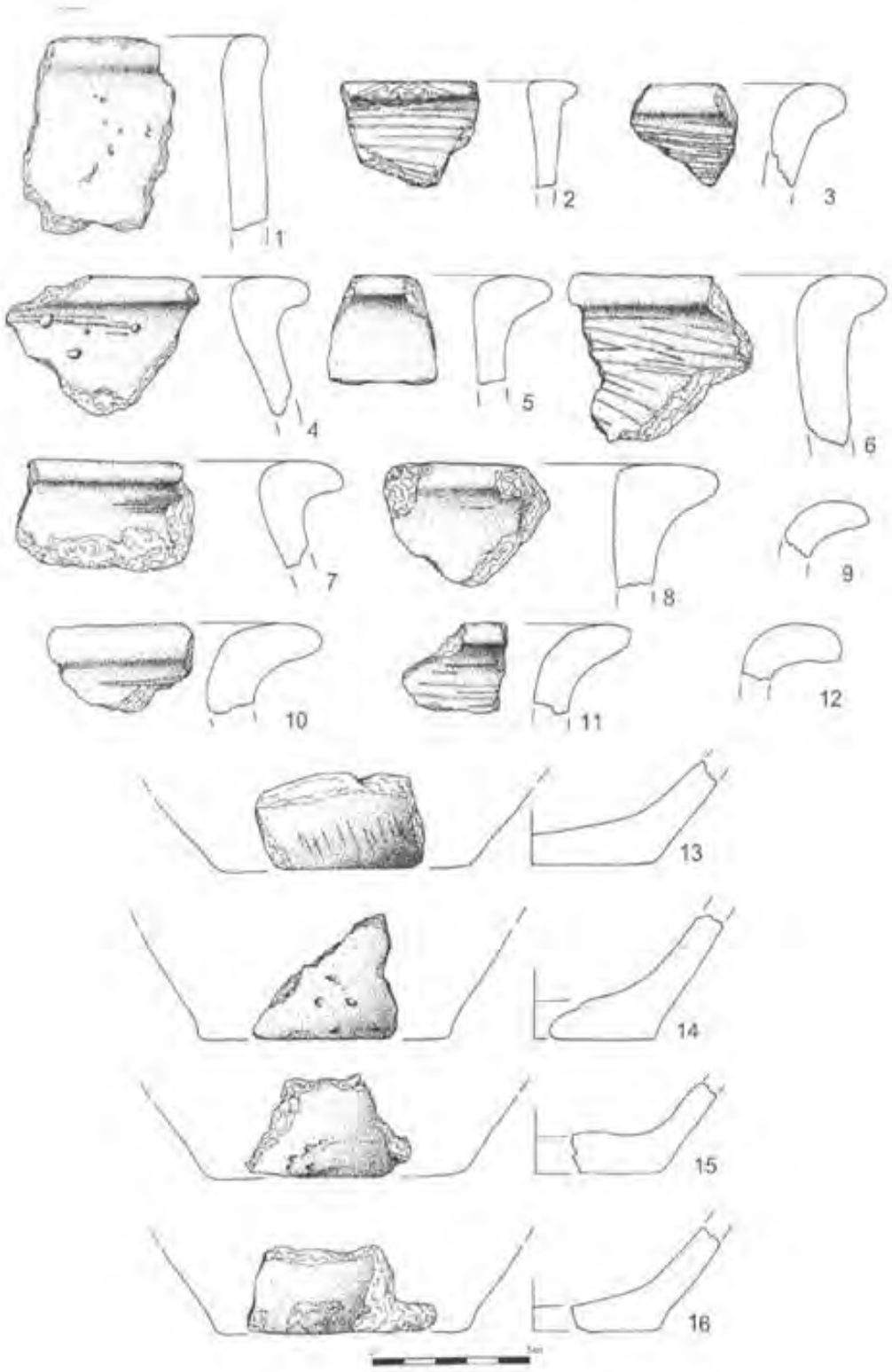

Pl. XXVI. Oarţa de Sus – *Făget*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

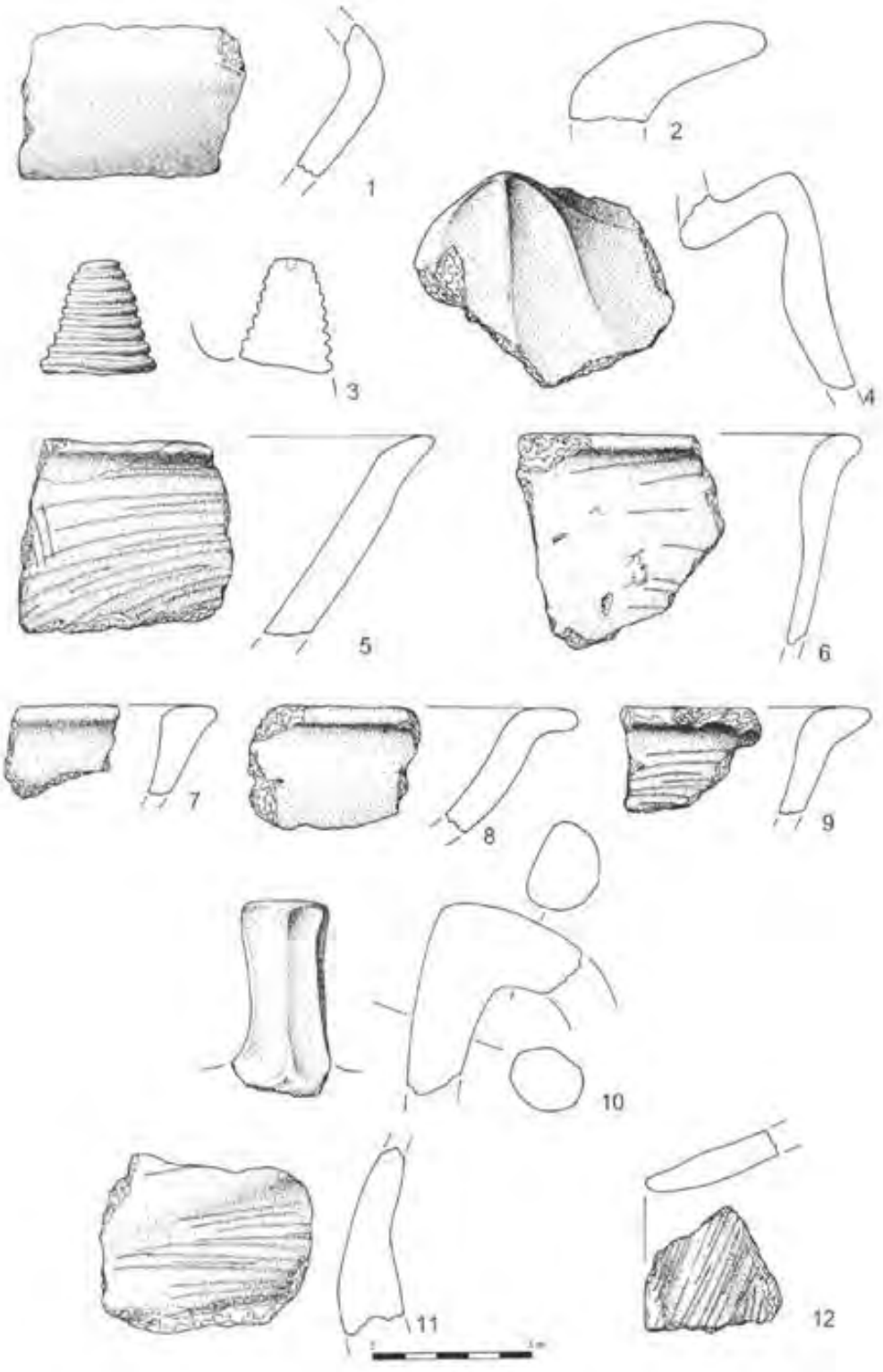

Pl. XXVII. Oarța de Sus – *Făget*. Așezare

https://biblioteca-digitala.ro

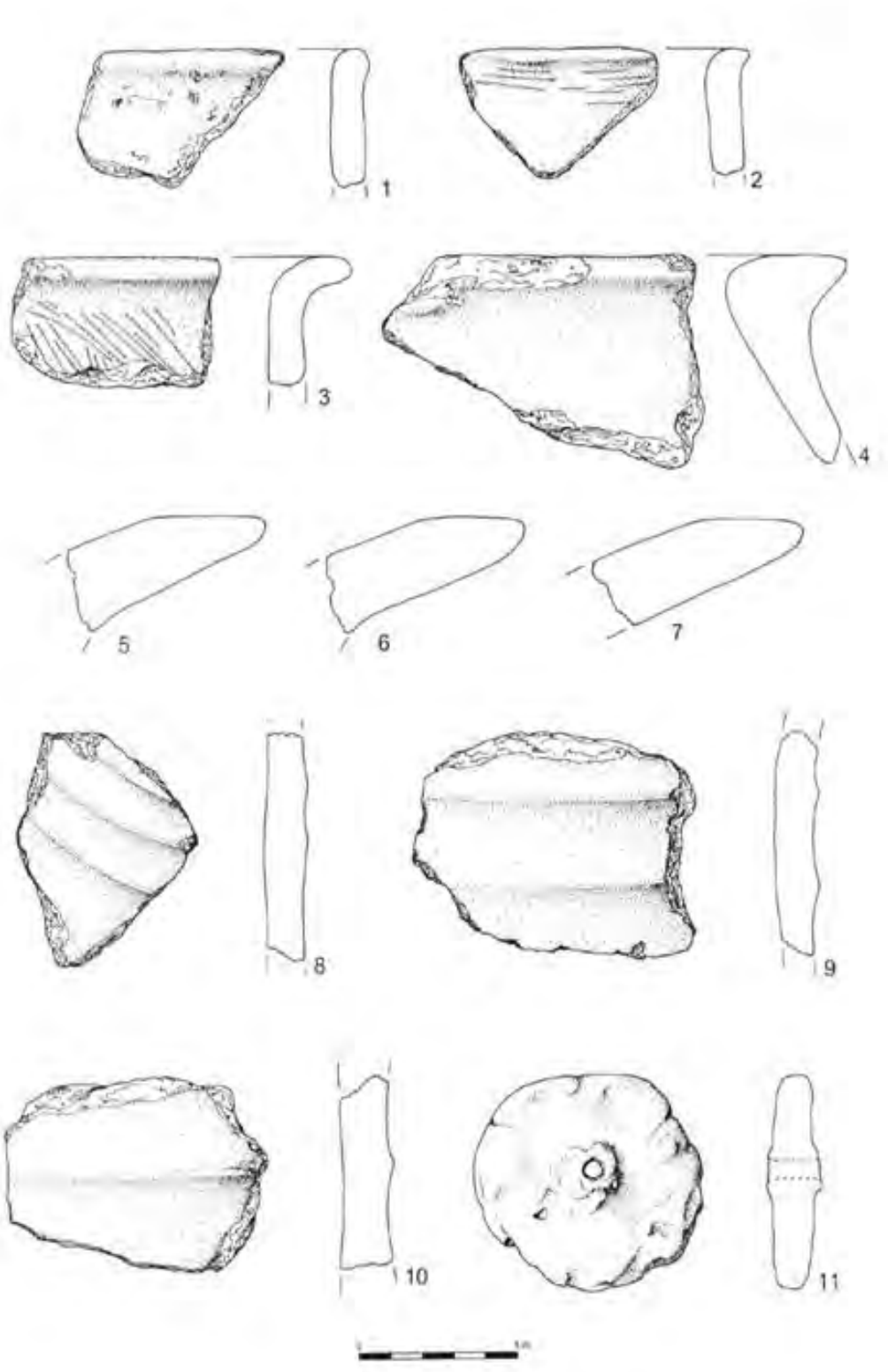

Pl. XXVIII. Orțița – *Tempe*. Așezare

https://biblioteca-digitala.ro

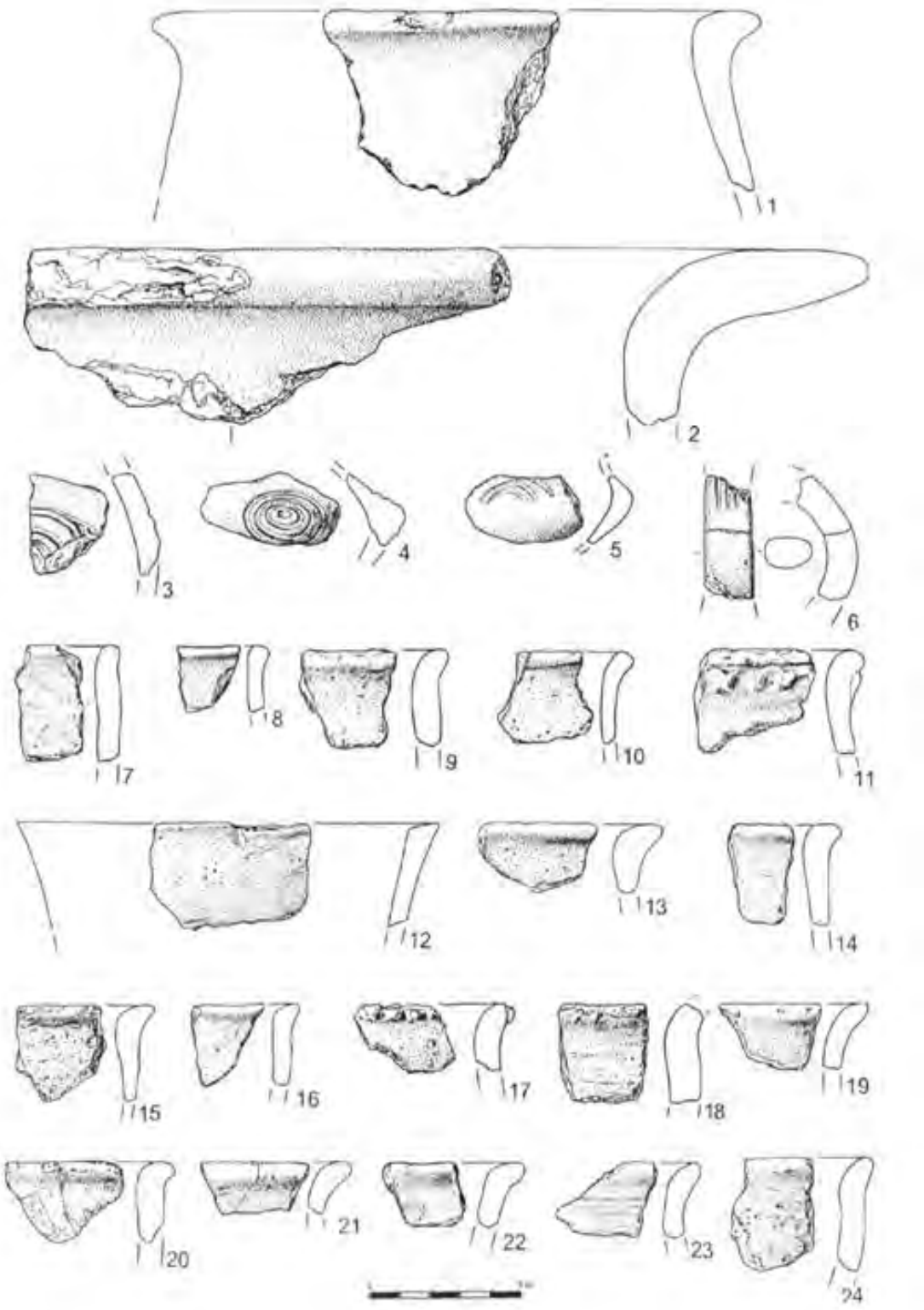

Pl. XXIX. 1-2. Orţiţa – *Pe lab.* Aşezare.
3-24. Prislop – *Ograde şi Valea Boului.* Aşezare

https://biblioteca-digitala.ro

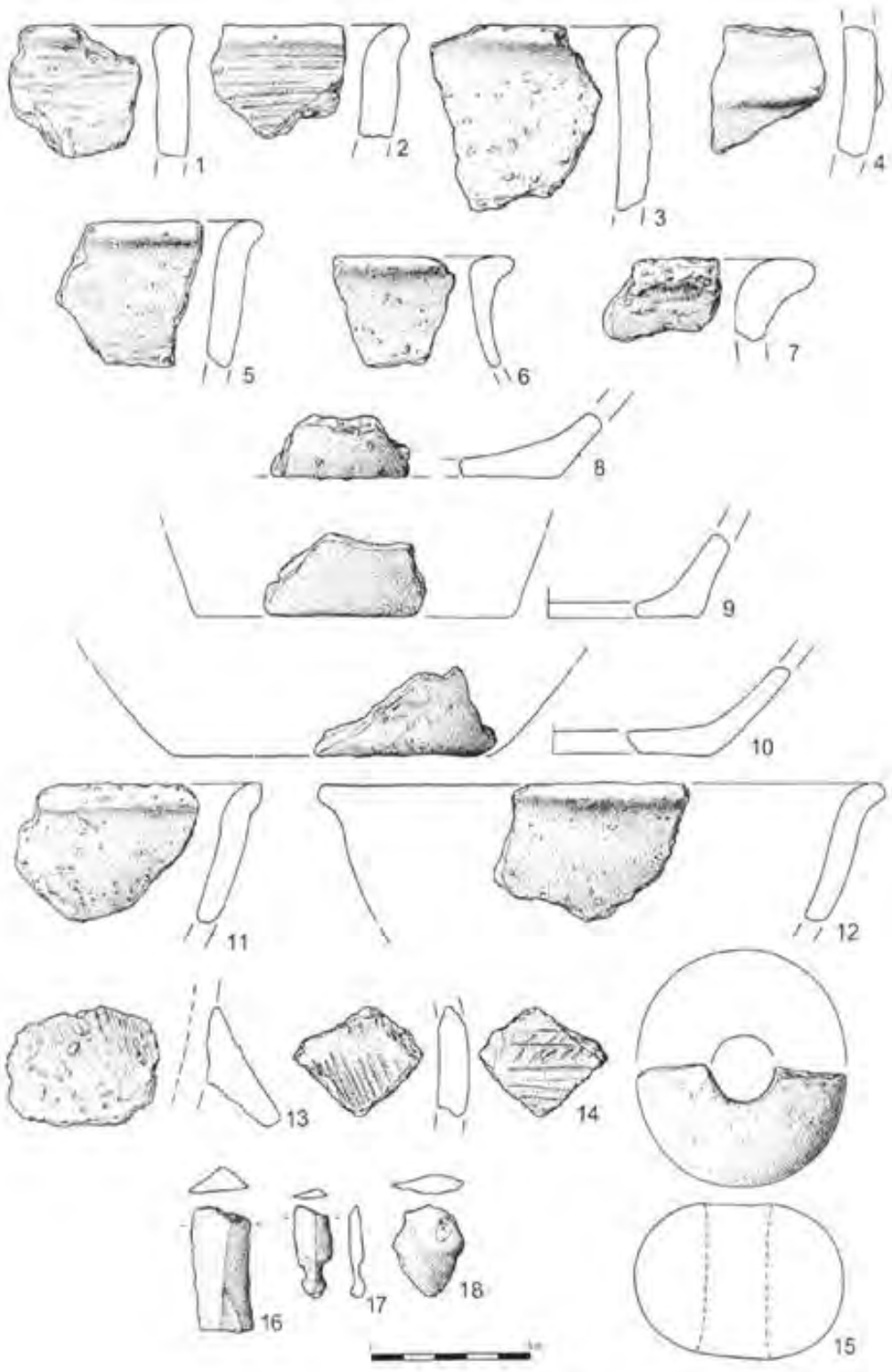

Pl. XXX. Prislop – *Ograde și Valea Boului*. Așezare.

https://biblioteca-digitala.ro

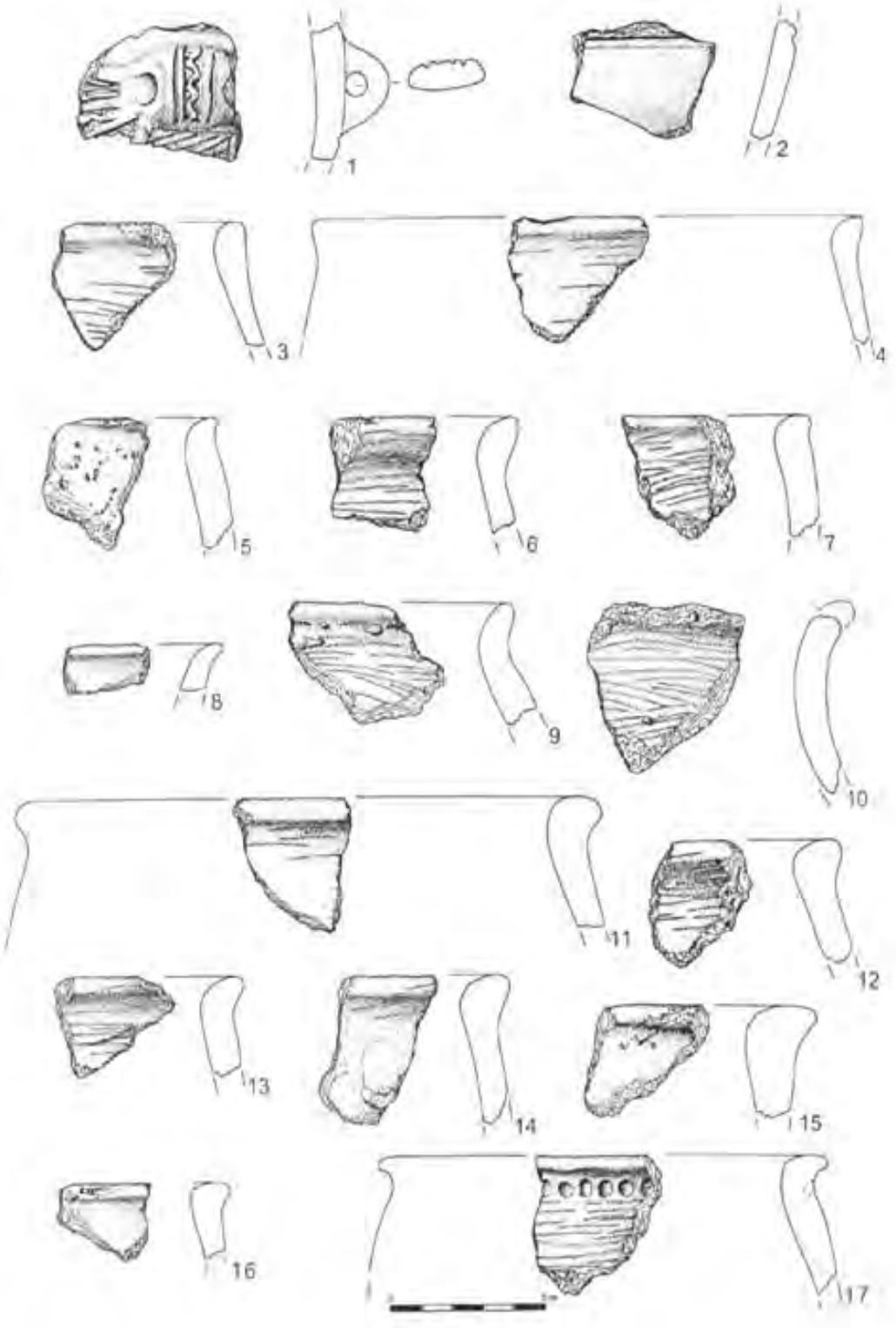

Pl. XXXI. Săsar – *Dâmbul Morii*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

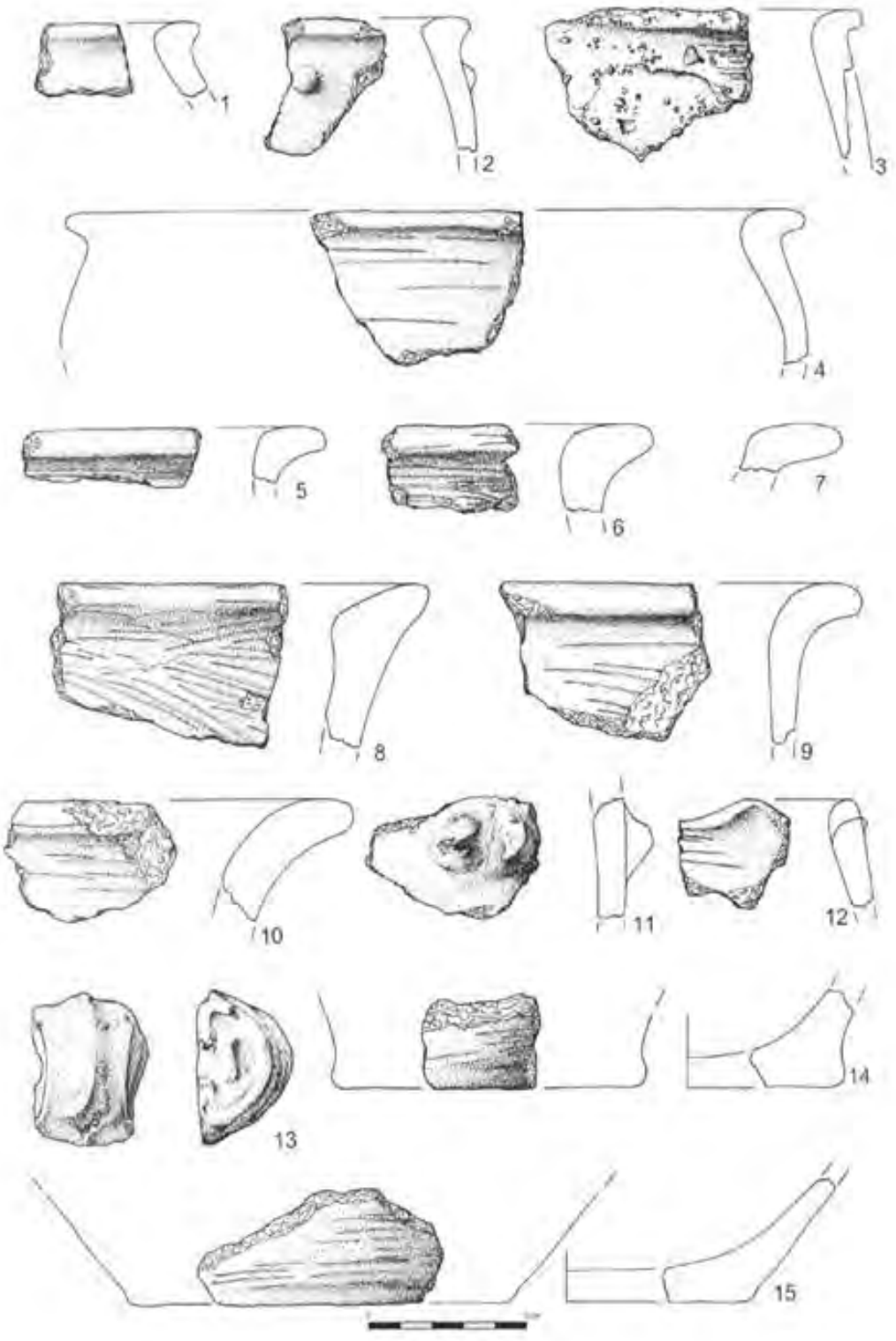

Pl. XXXII. Săsar – *Dâmbul Morii*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

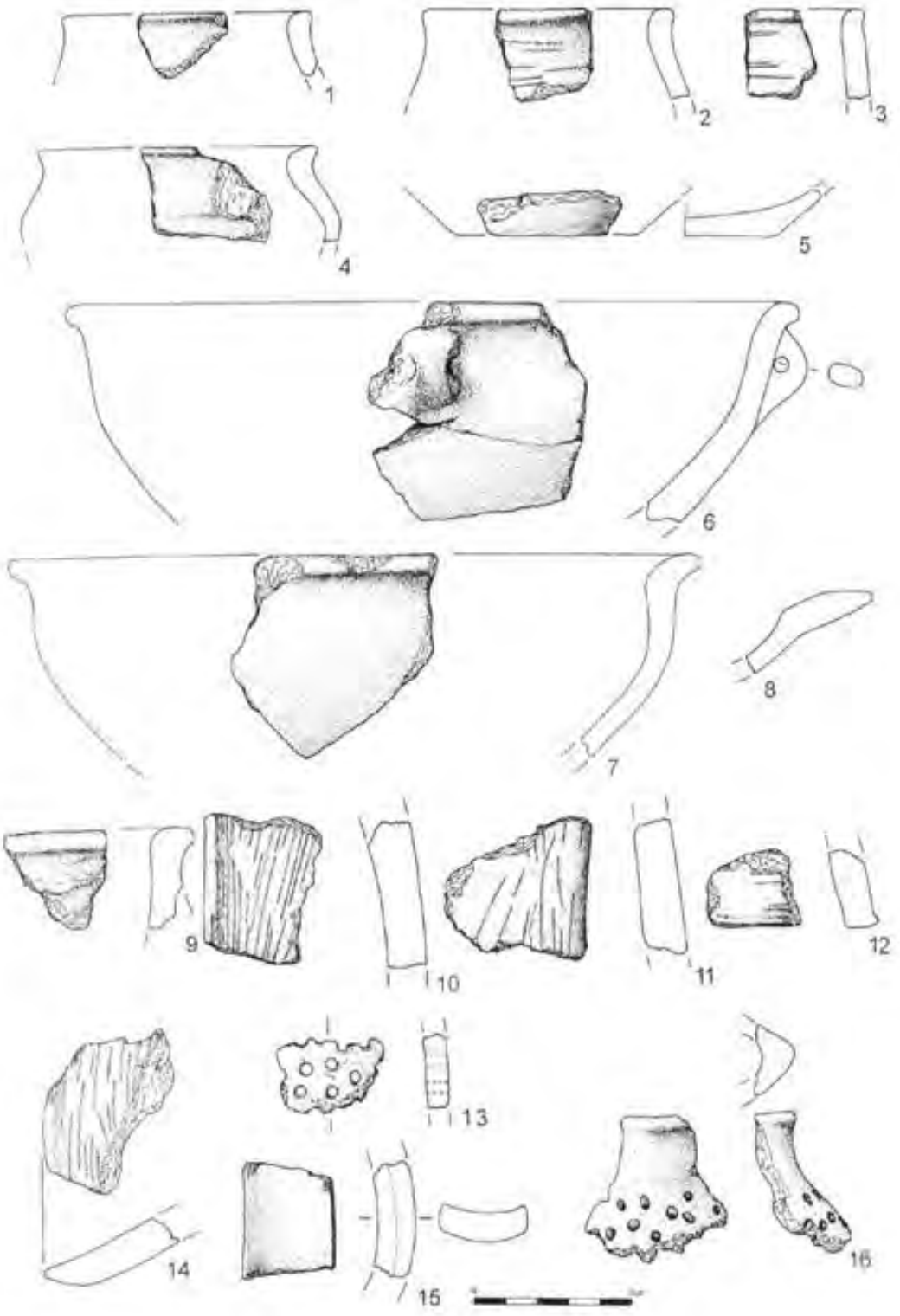

Pl. XXXIII. Săsar – *Dâmbul Morii*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

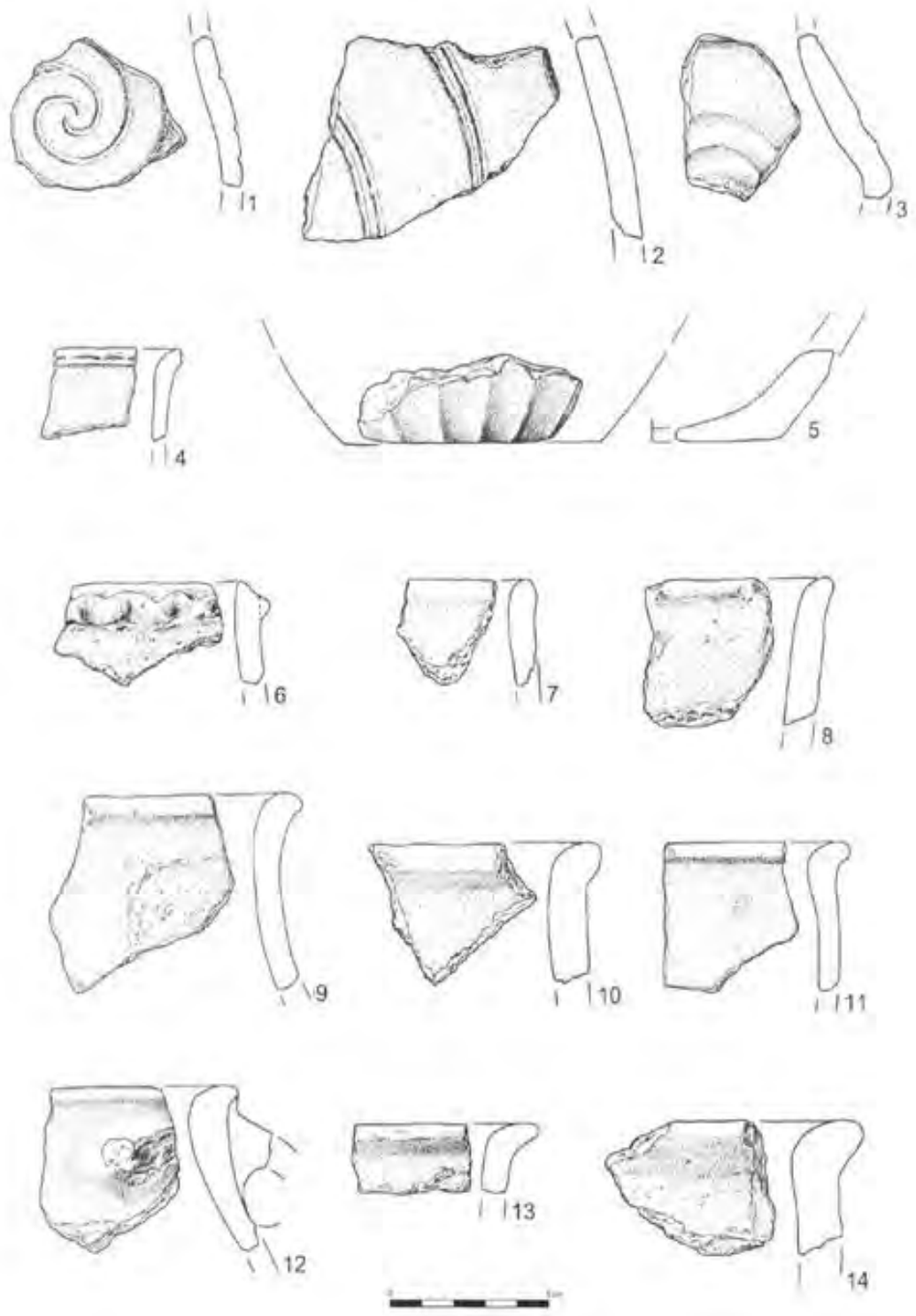

Pl. XXXIV. Seini – *Dagas*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

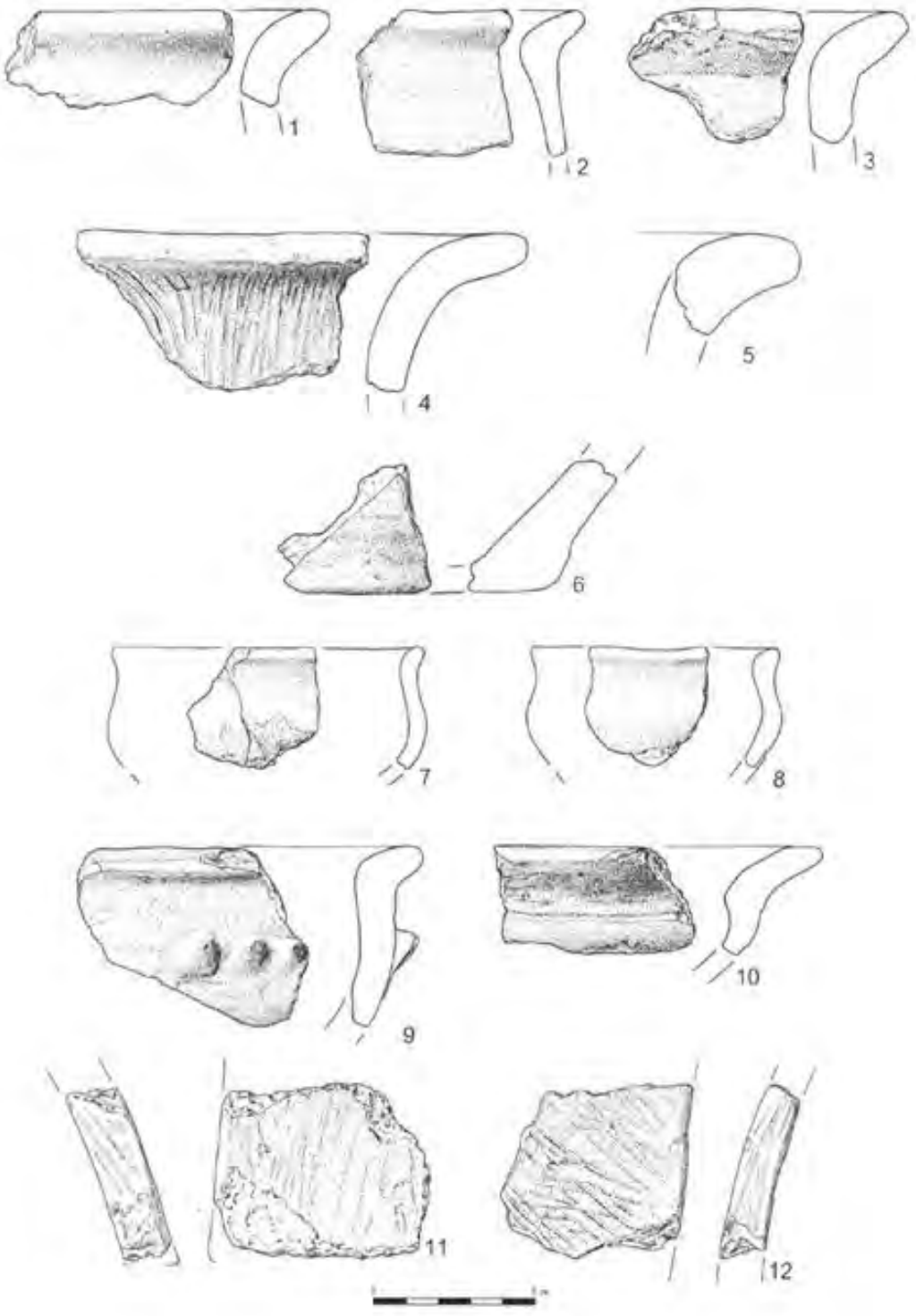

Pl. XXXV. Seini – *Dagas*. Aşezare

https://biblioteca-digitala.ro

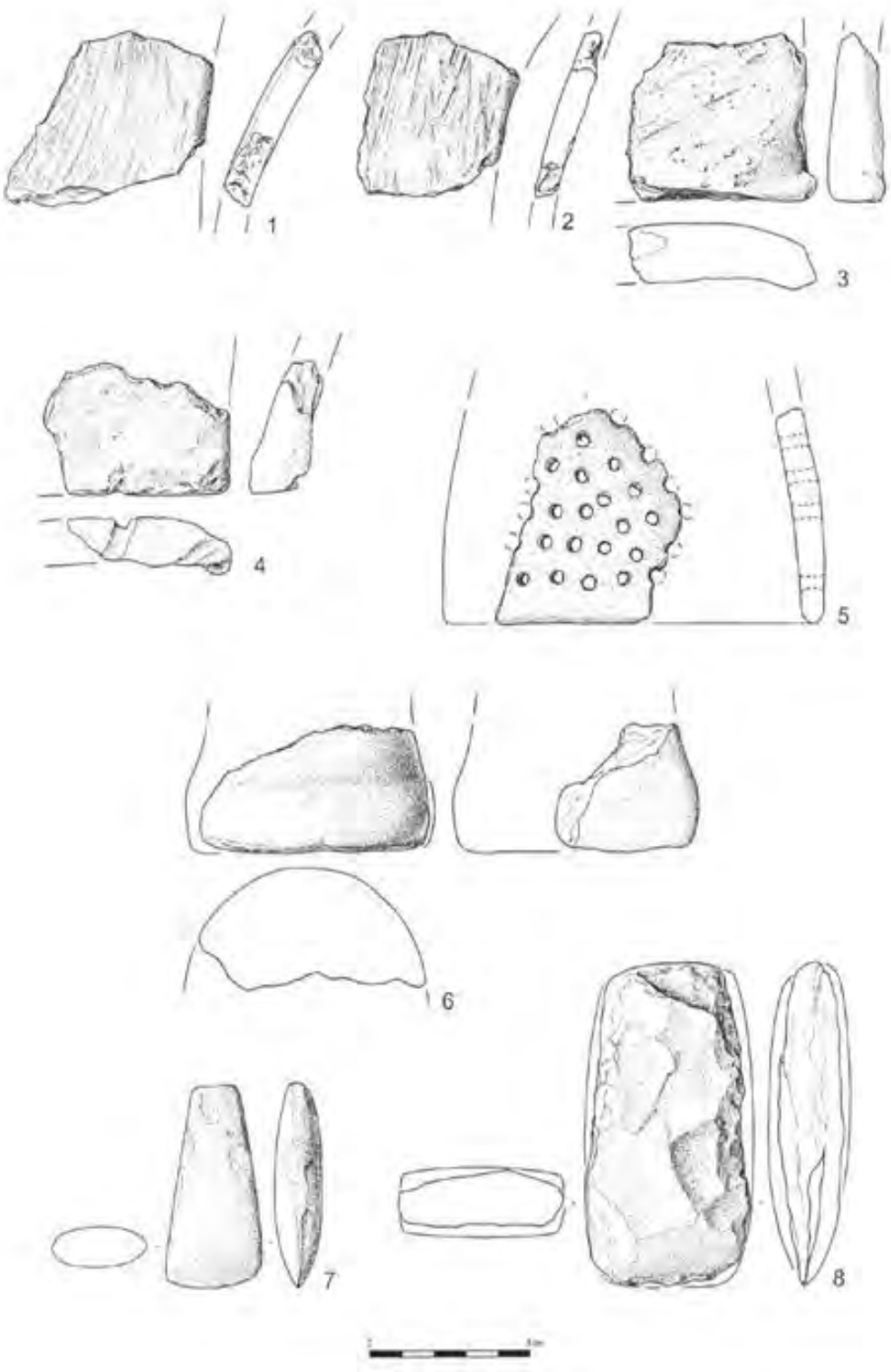

Pl. XXXVI. Seini – *Dagas*. Aşezare.

https://biblioteca-digitala.ro

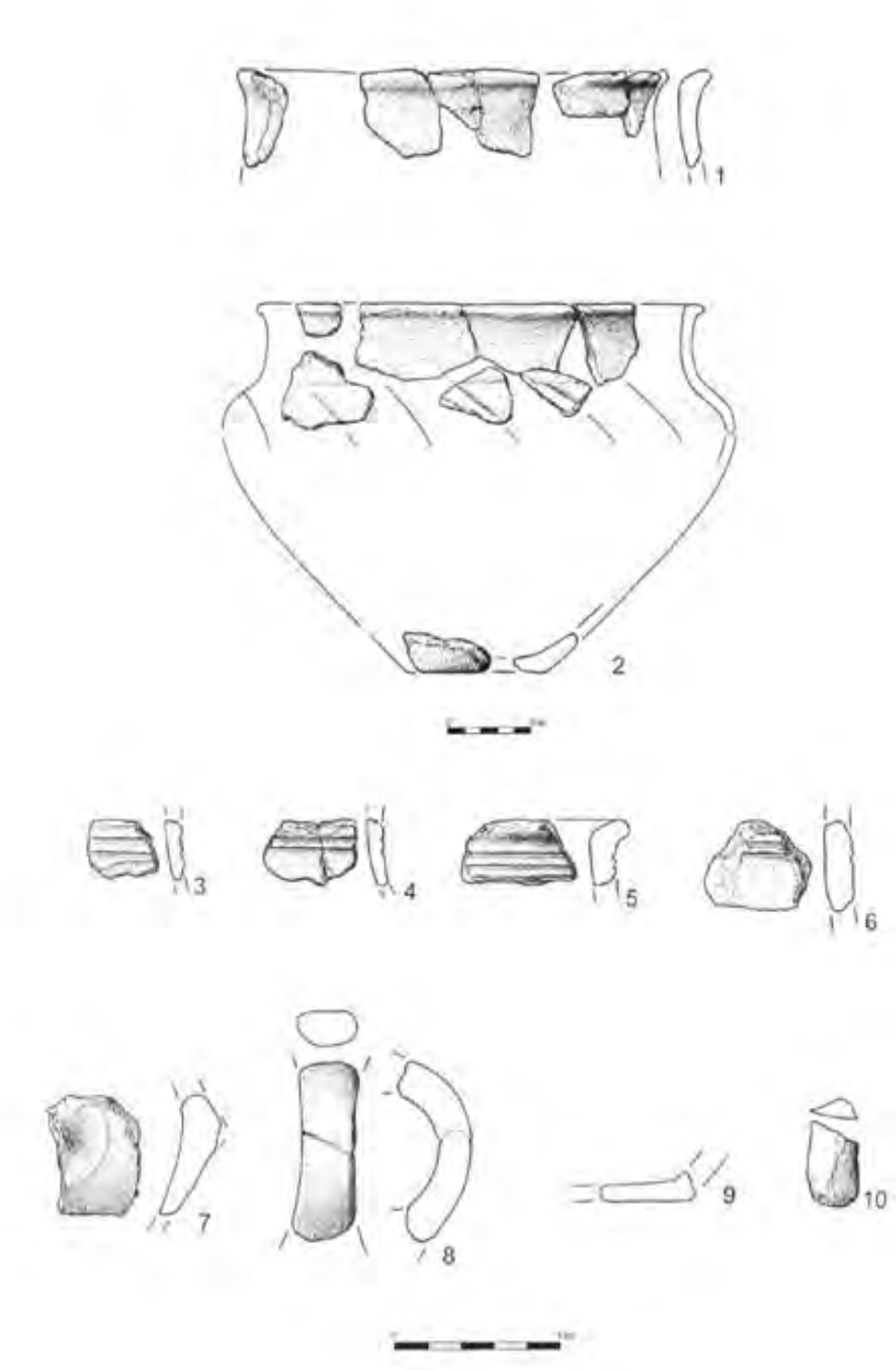

Pl. XXXVII. Suciu de Jos – *Vârful Carpănului*.Mormânt.

https://biblioteca-digitala.ro

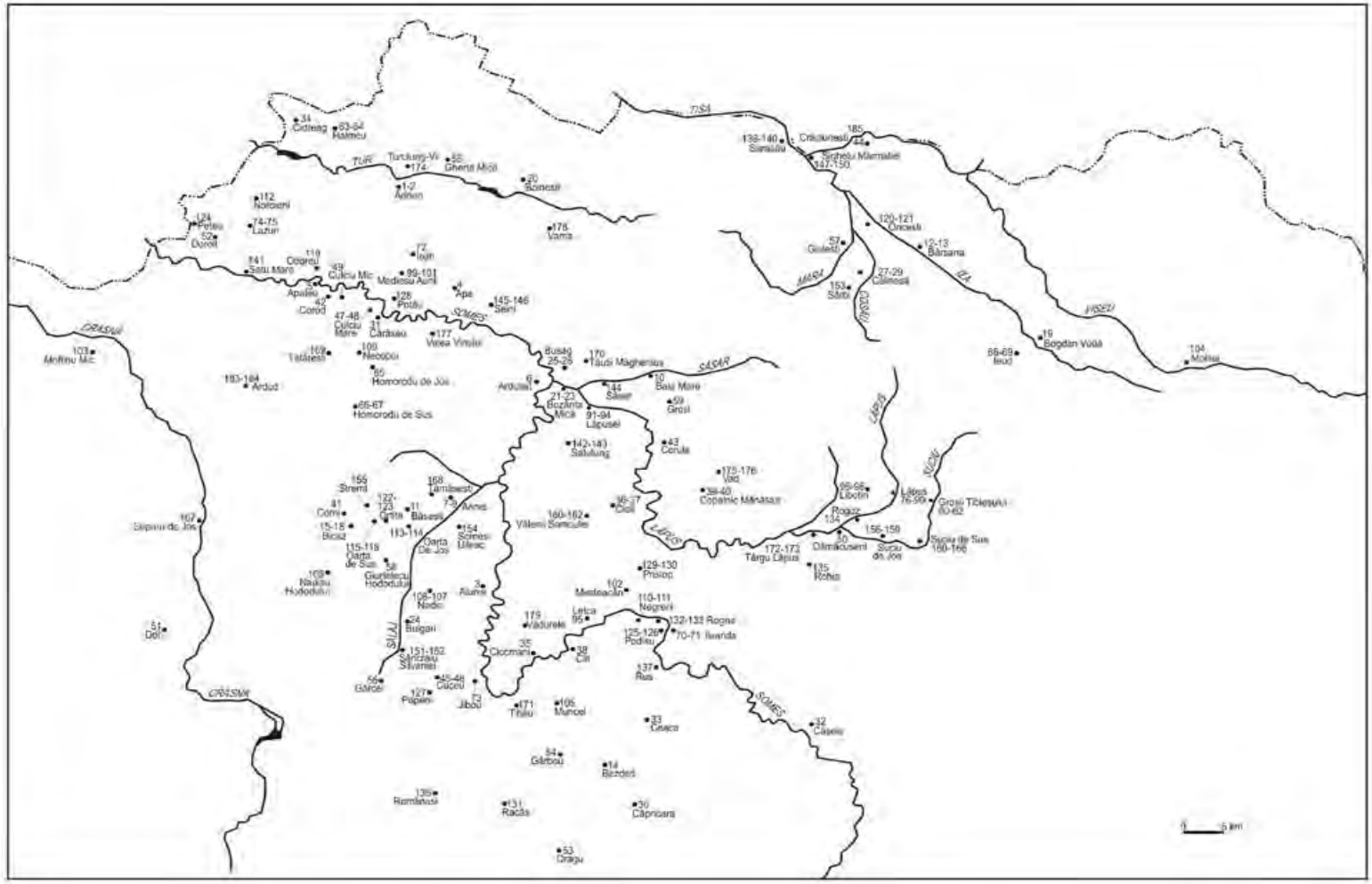

Pl. XXXVIII. Locuri de descoperire Suciu de Sus şi Lăpuş în Transilvania.

https://biblioteca-digitala.ro

FIGURINE ZOOMORFE DESCOPERITE LA MĂGURA UROIULUI

Adriana Ardeu, Angelica Bălos

În contextul favorabil creat de obligaţia descărcării de sarcină arheologică a traseului pe care urma să fie introdus cablu optic de firma ROMTELECOM, între Simeria şi satele Uroi, Rapoltu Mare şi Folt, în ianuarie 2001 au fost practicate câteva casete şi o secţiune la baza Măgurii Uroiului, pe păşunea comunei Rapoltu Mare.

Zona în discuţie se află în stânga drumului secundar, ce leagă Simeria de Geoagiu, în dreptul confluenţei râurilor Mureş şi Strei.

Încă din vara 1998, profesorul W. S. Hanson de la Universitatea din Glasgow, în cadrul unui proiect de explorare aeriană a siturilor din sud-vestul şi centrul Transilvaniei, atrage atenţia asupra unei posibile fortificaţii de tip hallstattian la Măgura Uroiului[321].

Cercetările din iarna 2001 au vizat platoul de la baza Măgurii, având ca scop precizarea naturii valului, vizibil pe teren. În acest sens a fost trasată o secţiune prin val (26x3 m) şi patru casete (3x2,5 m) în spatele acestuia[322].

Printre materialele descoperite sunt şi patru figurine zoomorfe, care fac obiectul acestui articol. Prima figurină (fig. I, 1), descoperită în val, reprezintă cu siguranţă un cal, şi este singura aproape întreagă. Este realizată dintr-o pastă de bună calitate, într-o manieră simplistă, lipsită de detalii, dar recognoscibilă. Are corpul zvelt, capul mic, picioarele scurte, din care unul posterior este spart. Coama este bine reliefată şi în mijlocul ei are o mică perforaţie. Are aproximativ următoarele dimensiuni: L = 40 mm, h = 30 mm.

A doua figurină (fig. I, 2), descoperită tot în val, seamănă foarte bine, ca material şi manieră de realizare, cu anterioara. În ciuda stări fragmentare, credem că reprezintă tot o cabalină. Se distinge începutul coamei, dar lipseşte capul, iar picioarele şi coada sunt incomplete. Dimensiunile sunt aproape identice cu ale primei figurine.

Tot în val a fost descoperită o a treia figurină (fig. I, 3), care este deasemenea fragmentară, lipsindu-i partea posterioară şi un corn. Este reprezentată în poziţie „şezut", are gâtul puternic, iar pe piept este figurată blana. Probabil reprezintă un animal din specia

[321] W. S. Hanson, I. A. Oltean, A Multi-Period Site on Uroi Hill, Hunedoara: an Aerial Perspective, ActaMN 37, I, 2000, 43-49.
[322] A. Ardeu, A. Bălos, Cercetări arheologice la Măgura Uroiului (jud. Hunedoara), Cvmidava XXV, 2002, 67-81.

https://biblioteca-digitala.ro

cornutelor mari. Este realizat din material de bună calitate, ars secundar, având aproximativ aceleaşi dimensiuni ca cele descrise anterior.

Ultima figurină a fost descoperită (fig. I, 4) în caseta 3, la – 0,45 m adâncime, împreună cu resturile unei locuinţe incendiate. Piesa se afla în apropierea unei zone cu multe fragmente osteologice animaliere şi o cantitate mare de scoici. Figurina este puternic arsă, îi lipseşte capul, iar coada şi picioarele sunt fragmentare. Pe corp şi pe piept prezintă un decor cu incizii paralel-verticale, iar pe picioare şi coadă, incizii paralel-orizontale. Tot în tehnica inciziei este figurat şi sexul (femelă). Pe gât se poate observa un început de coamă. Este singurul exemplar decorat pe tot corpul, fapt ce ne determină să credem că s-a dorit sugerarea părului. Dimensiunile sunt substanţial mai mari decât la piesele anterioare.

Deşi contextul descoperirii acestor materiale nu este pe deplin clarificat[323], considerăm că figurinele zoomorfe de la Măgura Uroiului aparţin orizontului cu ”ceramică canelată”, datat la începutul epocii fierului. În ultimi ani numărul pieselor de zooplastică s-a înmulţit considerabil în aria culturii Gáva[324]. Figurinele de la Uroi se încadrează în stilul pasticii de cult hallstattiene timpurii, completând tipologiile realizate în ultimii ani pentru aceste artefacte[325].

Figurina nr. 1 de la Uroi prezintă bune analogii cu figurina de la Krivce[326], prezentând aceeaşi perforaţie, ceea ce ne face să credem că putea avea şi un rol de talisman sau amuletă. Elemente cum ar fi figurarea unor atribute sexuale (fig. I, 4) apar şi la Lechinţa[327], Groucevo[328], Lissičniki[329], iar figurarea părului la una din piesele de la Teleac[330].

Figurinele zoomorfe au un caracter relativ unitar, atât în privinţa materialului – toate sunt realizate din pastă fină, bine arsă, au aproximativ aceleaşi dimensiuni, doar două piese sunt mai mari (Uroi şi Lissičniki[331]). Maniera de realizare este schematică, fiind figurate

[323] Ibidem.
[324] A. László, Începuturile epocii fierului la est de Carpaţi, Bucureşti, 1994, 90; O. Leviţki, Cultura hallstattului canelat la răsărit de Carpaţi, Bucureşti, 1994, 111; I. Maleev, Kultova halštatska plastika ot leso-stepnoto Podnestrovie, Archeologia 34, 2, Sofia, 13-24; C. N. Ursache, On the Zoomorphic Figurines at the Biginning of the Iron Age, StAntArchaeologica VI, 1999, 41-60; Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2001, Buziaş, 2002, 94, 130, 298-290, 304-306.
[325] C. N. Ursache, On the Zoomorphic Figurines at the Biginning of the Iron Age, StAntArchaeologica VI, 1999, 41-60; I. Maleev, Kultova halštatska plastika ot leso-stepnoto Podnestrovie, Archeologia 34, 2, Sofia, 13-24.
[326] I. Maleev, op. cit., 14, fig. 1, a.
[327] K. Horedt, Hallstättische Tierfiguren aus Lechinţa de Mureş, Rayon Luduş, Dacia N.S. 7, 1963, 529.
[328] I. Maleev, op. cit., 18, fig. 4, ж.
[329] I. Maleev, op. cit., 17, fig. 3, u.
[330] V. Vasiliev, I. Al. Aldea, H. Ciugudean, Civilizaţia dacică timpurie în aria intracarpatică a României, Cluj-Napoca, 1991, 68; K. Horedt, op. cit., 533, fig. 6, 2.
[331] I. Maleev, op. cit., 14, fig. 1, 3.

https://biblioteca-digitala.ro

doar elementele absolut necesare pentru a recunoaşte specia, iar proporţiile corespund cu cele reale. Constatăm că majoritatea figurinelor reprezintă specii domestice utile: cabaline, bovine, ovi-caprine şi suine, lipsind reprezentările ornitomorfe (excepţie Teleac[332]). Suntem de acord cu sugestia că obiectele de plastică zoomorfă sunt un element specific al culturii Gáva[333] şi că acestea au un rol cultic[334] şi credem că se leagă de nevoia de hrană de origine animală a comunităţilor hallstattiene. Considerăm că aceste piese pot oferi un surplus de informaţie pentru o perioadă insuficient cunoscută. Ne alăturăm părerii[335] conform căreia cunoaşterea mai bună a contextului în care sunt descoperite aceste materiale ar completa şi îmbunătăţi imaginea acestei perioade.

DES FIGURINES ZOOMORPHES DÉCOUVERTES À MĂGURA UROIULUI

(Résumé)

Les investigations de l`hiver de l`année 2001 effectués dans le village Măgura Uroiului ont visé le sondage d`un plateau situé à la base de la colline.

Parmi les matériaux archéologiques découvertes il y a quatre figurines zoomorphes de l`argile calcinée. Leur ancienneté est orientative, parce que la plupart ont été découvertes dans la fortification de l`habitat, en position secondaire. On peu dire seulement que les figurines appartientent à l`hallstatt précoce et leur réalisation on lie des habitudes cultes de la fertilité et de l`élevage des animaux.

[332] V. Vasiliev, I. Al. Aldea, H. Ciugudean, op. cit., 68, fig. 28, 1.
[333] A. László, op. cit., 90.
[334] supra, nota 4.
[335] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro

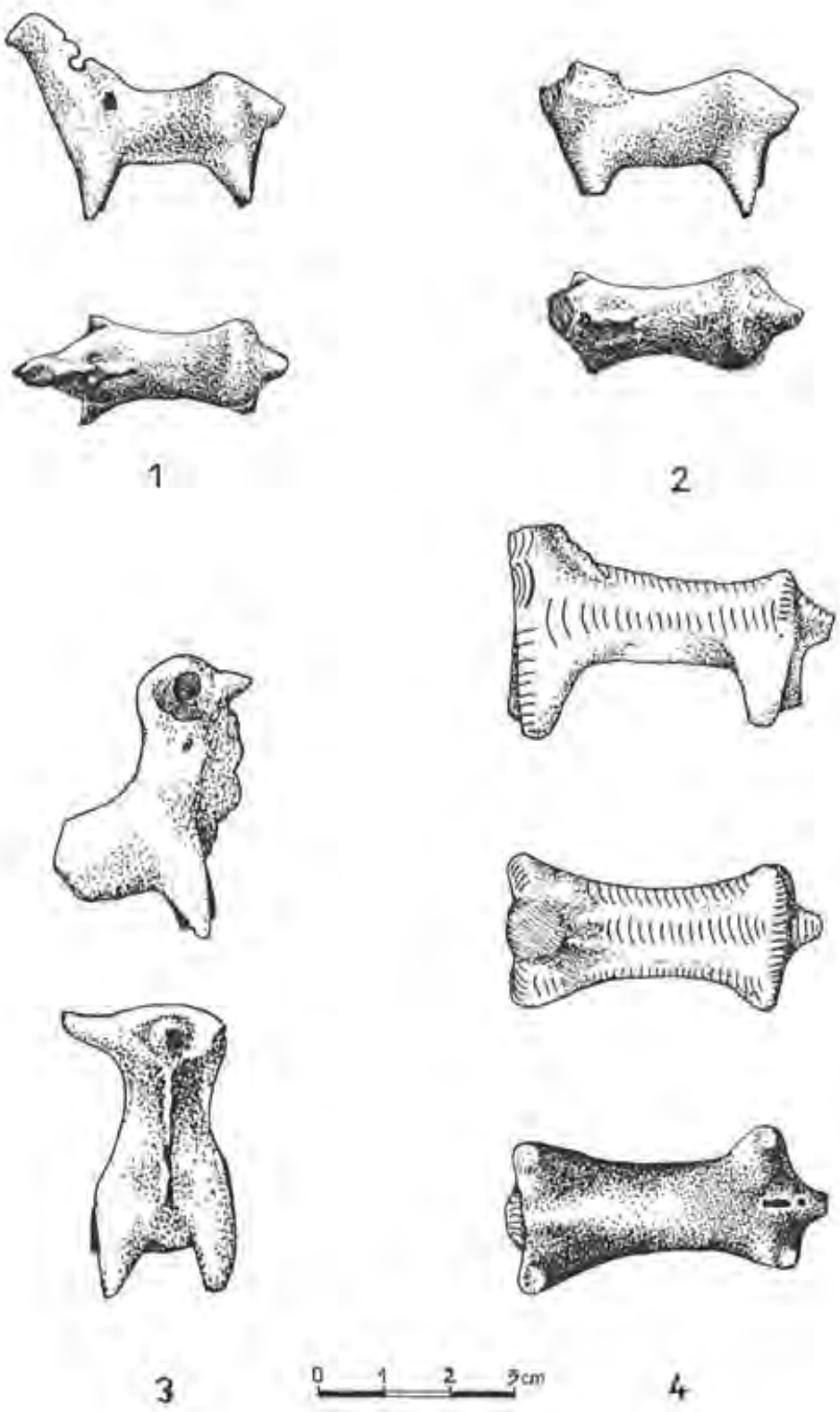

Pl. I. Figurine zoomorfe de la Măgura Ciroiului

https://biblioteca-digitala.ro

MORMÂNTUL CELTIC DE LA CIUMEŞTI – "PÂRÂUL SF. PAUL" / "SZENT PÁL PATAK"

János Németi

În colecţia "Kovács", achiziţionată de muzeul din Baia Mare în anul 1961, sunt câteva obiecte celtice care, după relatările preotului reformat Kovács Gyula, ar proveni din hotarul localităţii Foieni (nr.inv. 3348-3352).

În monografia arheologică consacrată necropolei de la Ciumeşti (Malom háta-Moara), Vl. Zirra meţionează un cimitir celtic la Foieni - "La silozuri" (Zirra 1967, nota 2-punctul XII). Acelaşi autor, la punctul XIV- "La silozuri"-C.A.P. Foieni, plasează un alt cimitir, încadrat cronologic în sec. X-XI. De la bun început menţionăm că, în colecţia Kovács de la Baia Mare- 1961, există un singur inel de tâmplă, care provine dintr-un mormânt de înhumaţie şi se poate data în sec. XI-XIII. În anul 1967, în zona silozurilor, printr-o săpătură de salvare, au fost dezvelite 37 de morminte din epoca arpadiană (sec.XI-XIII), dar nu a apărut nici o descoperire funerară celtică. În incinta fermei (fosta C.A.P.), în spatele grajdurilor, au ieşit la iveală sporadic şi fragmente ceramice din epoca Latène, legate de o aşezare, care se întinde pe malul stâng al pârâului Negru (Fekete patak).

În literatura de specialitate – folosind ca sursă informaţia furnizată de Vl. Zirra – sunt citate 15 morminte (Crişan 1973, 62-65; idem 1980, 143-145; Rusu 1971, fig. 12, 22-harta descoperirilor celtice din Transilvania). Vl. Zirra citează cele 15 morminte şi în alte lucrări (Zirra 1971, 189, fig. 14).

În urma cercetărilor de teren efectuate în hotarul comunei Sanislău (satele Ciumeşti-Berea, Viişoara, Horea) am reuşit să localizez mai exact proveniența artefactelor celtice mai sus menţionate.

Molnár Sándor - locuitor din satul Berea - fost conducător auto la ferma din Sanislău, a lucrat la construirea liniei electrice comunale Foieni-Sanislău, care a avut o ramificaţie spre satele Ciumeşti şi Marna. Potrivit relatărilor sale, pe malul stâng al pârâului Sf. Paul (Szent Pál pataka), la cca. 200 m în dreapta drumului de câmp, între Ciumeşti şi Marna, în groapa unui stâlp, a fost descoperit incidental un mormânt de înhumaţie, al cărui inventar a fost predat preotului Kovács Gyula. Acestă zonă aparţinea atunci (şi azi) hotarului satului Ciumeşti. Pe malul opus al pârâului a fost identificată de preotul Kovács Gyula, apoi verificată de noi, o vastă aşezare celtică, de la drumul de câmp

https://biblioteca-digitala.ro

menţionat spre satul Foieni; zona aparţine azi hotarului comunei Foieni. Deci avem de-a face cu un complex interesant: pe malul drept al pârâului se întinde o aşezare celtică (vicus), iar pe malul stâng, mai înalt, se afla, probabil, cimitirul aşezării. Aceste situri se află la limita celor două localităţi, despărţite de pârâul Sf. Paul, numit de sătenii de la Foieni-Fekete patak (pârâul Negru). (Fig. 4/1)

Descrierea mormântului.

Atât din relatările celui prezent la descoperirea acestui mormânt în anul 1960, cât şi ale preotului Kovács Gyula rezultă că mormântul a fost de înhumaţie, în poziţie întinsă pe spate. La rugămintea mea, preotul Kovács mi-a trimis şi o schiţă a acestui mormânt. Pe baza acestor relatări vom încerca reconstituirea acestei descoperiri (Fig. 1). Scheletul s-a aflat în lutul roşcat, aproximativ la adâncimea de 1,10-1,20 m, în poziţia întinsă pe spate, orientat est-vest.

Inventarul funerar:

1.-lângă picioare era depus un vas întreg lucrat la roată, de culoare cenuşie, de mărime mijlocie (dimensiuni: diam. gurii=17 cm; diam. max.=23 cm; î=23,5 cm; diam. fundului 9,5 cm cu "umbo"; nr.inv.3372; Fig. 2);

2.-în partea dreaptă a scheletului, la înălţimea umărului se afla o cană de culoare neagră, lucioasă, modelată la roată dintr-o pastă fină, cu două torţi (vas tip kantharos), s-a sfărâmat, nu s-a ridicat;

3.-sub craniul şi probabil în apropierea humerusului stâng, au fost găsite mai multe fragmente de brăţară lucrată din tablă subţire de bronz, poate de tip "Hohlring" cu "coaste", s-a sfărâmat, nu s-a recuperat;

4.-în zona vertebrelor cervicale au fost găsite fragmente foarte corodate dintr-un colier (?) din fier, care s-a distrus, nu s-a recuperat. După relatările preotului Kovács piesa a fost compusă din "bare" legate între ele cu "inele". Din păcate, în colecţia din 1961-Baia Mare nu am găsit nici măcar fragmente, care să fi aparţinut acestei piese (vom mai reveni totuşi asupra ei);

5-8.-pe ambii umeri şi pe piept au fost găsite patru fibule de diferite tipuri lucrate din bronz:

5.-fibulă mică, resortul compus din 2-3 spire, coarda în faţă, arcul egal boltit, ornamentat cu crestături, piciorul lipseşte; L=3 cm; nr.inv. 3350. În colecţia Muzeului din Baia Mare se află o sferă globulară ornamentată cu spirale în relief, în maniera "Reifenstil", nr.inv.3352, care aparţine probabil acestei fibule. Mai mult ca sigur, piciorul fibulei nu era legat de arc; (Fig. 3,3, 3a).

https://biblioteca-digitala.ro

6.-fibulă mică, resortul compus din 3+3 spire, coarda în faţă, arcul egal boltit, înalt, ornamentat cu crestături, piciorul uşor alungit şi terminat în două sfere mici, crestate, ultima, uşor scobită, atinge arcul fibulei; L.=3,5 cm; nr.inv. 3348; (Fig. 3,4).

7.-fibulă mare, resortul compus din 3+3 spire, coarda în faţă, arcul este egal boltit, înalt, piciorul terminat într-o sferă mare, capătul crestat atinge arcul fibulei, L.=5,2 cm; nr.inv. 3351; (Fig. 3,1).

8.-fibulă mare, resortul compus din 3+3 spire, coarda în faţă, arcul este egal boltit, înalt, piciorul terminat cu o sferă mare, decorată cu spirale în relief, în maniera "Reifenstil", L.=5 cm; nr.inv. 3349; (Fig. 3,2).

9.-lângă femurul stâng au fost aşezate mici inele din fier, foarte corodate, s-au sfărâmat, n-au fost ridicate.

Analiza inventarului funerar.

1.Vasul lucrat la roată (Fig. 2) este un recipient obişnuit, comun, des întâlnit în mormintele celtice. Tipologic face parte din categoria vaselor mari (tipul K), mai precis este tipul K_5-oala de mărime mijlocie, de culoare cenuşie, arderea foarte bună, având un profil uşor rotunjit şi gâtul scurt, buza îngroşată. Probabil, această formă are originea din ceramica lucrată la roată din Hallstatt-ul târziu (Ha D) (Németi 1988, fig. 9/11). În necropola de la Pişcolt-Nisipărie un vas similar apare în M.127 asociat cu o fibulă având două sfere mici la picior (Németi 1992, fig. 23/9).

2.Vasul nu s-a păstrat, dar preotul Kovács Gyula mi-a lăsat o schiţă şi o descriere a recipientului (Fig. 2,4). Potrivit acestor date, vasul a fost lucrat cu roata olarului dintr-o pastă foarte friabilă, slab arsă, de culoare neagră, lucioasă (având probabil un slip) cu "umbo" la bază şi două torţi late cu şănţuleţ în mijloc. Tipologic vasul se încadrează în tipul G I_1, (Németi 1988, fig. 7/19), fiind o imitaţie de kantharos. Vasul de tip kantharos grecesc apare într-un mormânt (M.1) de la Cepari (Crişan 1966, fig. 25/17). Imitaţii după prototipul grecesc apar mai rar în descoperirile celtice din vestul şi nord-vestul Transilvaniei, fiind cunoscute doar două vase la Pişcolt: M.7- incineraţie în groapă vasul a fost lucrat la roată, de culoare neagră, având două torţI supraînălţate, s-au sfărâmat. Acest vas cu trăsăturile similare recipientului în discuţie a fost asociat cu o fibulă de tip A_6, A_{8a} şi cu o brăţară de tip B_{4b}- ornamentată în maniera "Reifenstil" (Németi 1989, fig. 2/1-6-M.7). Un alt vas provine din M.24 (înhumaţie) asociat cu o fibulă de tip A_{8b} şi cu două brăţări simple, plate cu capetele suprapuse, perforate şi prinse cu ştift (Ibidem, fig. 4/1-3- menţionăm că fibula apare greşit desenată, în realitate este de tipul cu piciorneprins de

https://biblioteca-digitala.ro

arcul fibulei). Ambele morminte au fost încadrate în faza a doua a necropolei- Pişcolt II (Németi 1993, fig. 8)

3. Fragmentele de brăţară, cum am mai menţionat, nu s-au păstrat, aşadar nu se pot încadra tipologic. După descrierea sumară, presupunem că fac parte din tipul brăţărilor (sau verigilor de gleznă) lucrate din tablă subţire de bronz (Hohlring), poate sunt de tipul B_{3a} sau B_{3b}- ambele des întâlnite în faza Pişcolt II, dar se menţin şi în faza Pişcolt III.

4. Piesa semnalată şi descrisă sumar de preotul Kovács Gyula, care iniţial era la gâtul defunctului, face parte din categoria podoabelor, probabil a fost un colier (torques). A fost lucrat din fier şi aşa-zisele "bare" legate între ele cu "inele" credem că în realitate erau segmente dintr-un lanţ de fier, care a fost aşezat la gât. Asemenea artefacte sunt foarte rare în descoperirile celtice din nord-vestul Transilvaniei. O piesă "similară" se cunoaşte de la Ciumeşti-Moară (C.I) din M.18 (înhumaţie). Colierul este alcătuit din şase segmente torsionate şi terminate la ambele capete cu câte un "ochi" pentru articulare între ele (Zirra 1967, fig. 5/V). Această piesă a fost asociată cu o fibulă având piciorul ornamentat cu o sferă mare (A_{8a})+A_6+A_{10}+B_{3b}- lucrată din tablă de bronz (Hohlring) cu reliefuri mamelonate- o brăţară de tip B_{14a}, alta din sapropelit, una din fier şi o brăţară pseudoajurată, ornamentată cu S-uri în relief (Reifenstil). Mormântul de înhumaţie de la C.I se plasează cronologic la finele subfazei B_2- Krämer, sincronizată cu faza a III-a a necropolei de la Pişcolt (Zirra 1967, 10-11, fig. 5/I-XVIII; Horedt 1973, fig. 1)

5-8. Fibulele (fig. 3) au o asociere de tipuri, care este relativ des întâlnită în necropola de la Pişcolt şi anume: A_{8a}+A_{8b}+A_{10}, iar tipul A_{8b} apare de două ori. Aceste fibule apar la Pişcolt în M.16, 174, 177, 182, 189 asociate, de obicei, cu tipurile A_3 şi A_6 precum şi cu brăţările B_{3a}, B_{3b} şi în special cu B_{4b}- cu "boabe" masive, ornamentate în maniera "Reifenstil" (Németi 1993, fig. 8). Tipul de fibulă A_{8b} se află în asociere cu A_3+A_6 în M.16, 174, 177, 189 şi cu brăţările de tipul B_{4b}- Reifenstil. Aceste morminte au fost încadrate în faza Pişcolt II (Németi 1993, fig. 8). Apoi tot tipul A_{8b} mai apare asociat cu B_{14}+A_{10} în mormântul nr.107, iar în M.186 se găseşte în asociere cu A_3+A_6+A_{8a}+A_{14} şi B_{4b}. Aceste morminte au fost încadrate în faza Pişcolt III (Németi 1992, fig. 16/1-5ab şi fig. 17/6-11; fig. 29/1-17; idem 1993, fig. 8). Cum am văzut, fibula A_{8b} este în asociere cu brăţara B_{4b}, ambele ornamentate în "Reifenstil", un ornament spiralic, plastic în relief, care este o manifestare a stilului plastic, în zona celtică orientală. Acest ornament mai apare şi pe o brăţară din M.6-Ciumeşti-Moara (C.I), încadrat în faza de început a necropolei (Zirra 1967, fig. 10/IV). În concluzie, tipul de fibulă A_{8b} este caracteristic fazei Pişcolt II, dar evoluează şi în Pişcolt III, când piciorul ei este deja prins de arcul fibulei cu un semimanşon (tipul A_{14}). Datarea

https://biblioteca-digitala.ro

fibulei de tip A_{8a} este asigurată prin asocierea ei cu A_{8b}+A_{10}. Fibula de tip A_{10} apare des în mormintele din necropolele celtice din nord-vestul Transilvaniei: Ciumeşti (Zirra 1971, fig. 8/3), Pişcolt şi Curtuiuşeni. La Pişcolt apare în M.107 împreună cu A_{8b}, în M.108 asociată cu A_{6a}+A_3+A_{4b}-Münsingen evoluat şi B_{14a}, în M.117 asociată cu A_3- evoluat+A_{8a}+B_{3b}, în M.115 asociată cu B_{3b}+B_{14a}, în M.127 asociată cu o brăţară masivă B_{12}. Toate aceste morminte au fost încadrate cronologic în Pişcolt III (Németi 1993, fig. 8). Această fibulă are însă şi o variantă notată de noi cu A_{10a}- cu arcul fibulei alungit, fiind asociată numai cu fibule de tip Latène mijlociu (Lt.C_1). În M.51 este asociată cu tipul A_{17}, în M.52 cu A_{19}, mai apare în M.71 şi în M.101 asociată cu A_{11} şi cu B_{18}- brăţări (sau Fußring) cu semiove mari. Aceste morminte sunt încadrate în faza Pişcolt IV. În concluzie şi tipul de fibulă A_{10} apare în faza Pişcolt III, apoi evoluează şi în faza finală a necropolei (Németi 1993, fig. 8).

Analogii pentru fibulele din mormântul de la Ciumeşti-Sf. Paul (C.VIII) le întâlnim în necropolele de la Curtuiuşeni "Dâmbul ars" (Égetö hegy) în mormintele cercetate în anul 1968 (Dumitraşcu 1991, n.19; Németi 1992/1993, 23-28) şi rămase inedite. În M.1 apare fibula A_{8a}+A_6 (trei exemplare); în M.2 fibula A_{10}+A_{8a}; în M.6 fibula A_{10}+A_8+A_3, în M.8 apar asociate fibulele de tip A_3+A_{8b}+A_{14}. Aceste morminte se pot încadra în faza Pişcolt III mai puţin M.8, care eventual poate fi sincronizat cu faza Pişcolt IV.

Pe baza acestor analize (asocierea A_{8a}+A_{8b}+A_{10}) şi a analogiilor menţionate (Ciumeşti M.18, Curtuiuşeni M.1, M.2, M.6, M.8), mormântul de înhumaţie de la Foieni (Ciumeşti- VIII) se încadrează cronologic în faza Pişcolt III- Lt.B_2 (Krämer) – Lt.B_2/C_1 (Bujna) – Lt.B_{2b} (Waldhauser) – Lt.C_1 (Polenz). Datorită faptului că pe malul drept al pârâului Sf. Paul se întinde o aşezare celtică (Ciumeşti- IX, dar de fapt deja în hotarul comunei Foieni), presupunem că această descoperire funerară nu este izolată ci face parte dintr-o necropolă.

Recent, V. Vl. Zirra, cu o metodă combinată (tipologie, stratigrafie orizontală şi înseriere) a revenit asupra cronologiei relative a cimitirului de la Pişcolt (Zirra V. Vl. 1997, 87-134). Această "contribuţie" constă de fapt din încadrarea unui număr mai mare de morminte (128 de complexe funerare faţă de 95 de morminte) în cronologia internă a necropolei. Autorul a menţinut cele patru faze stabilite ale necropolei (Németi 1993, fig. 8), iar pe baza unui program WINBASP reîmparte parţial mormintele încadrate în cele patru orizonturi stabilite de acum 20 de ani. Mormintele nr. 16, 174, 177, 182, intrate în discuţie, sunt încadrate de ambii autori în faza Pişcolt II, iar M.107 în faza a III-a, evoluat. Interesant că M.186, deosebit de bogat, în care apare şi A_{14}, încadrat de mine în Pişcolt III, este inclus în tabelul întocmit de V. Vl. Zirra (Ibidem, tabel 1) în faza a II-a a necropolei.

https://biblioteca-digitala.ro

Mormântul nr.189, cu o fibulă excepţională de tip A_{8b}, fiind asociată cu o brăţară de tip B_{4b}+A_6 şi B_{3a}+B_{3b}, încadrat de mine în faza Pişcolt III (poate mai corect ar fi Pişcolt II) nu apare la V. Vl. Zirra. Celelalte morminte intrate în discuţie în legătură cu descoperirea de la Foieni (C. VIII): M.52, 52, 101, sunt plasate de mine, dar şi de V. Vl. Zirra în faza Pişcolt IV (Lt. C_1- mijlociu).

Literatura

Bujna 1982 — J. Bujna, Spiegelung der Socialstruktur auf latènezeitlichen Gräberfelder im Karpatenbecken, PamArch 73, 1982.

Crişan 1966 — I. H. Crişan, Materiale dacice din necropola şi aşezarea de la Ciumeşti şi problema raportuerilor dintre daci şi celţi în Transilvania, Baia Mare, 1966.

Crişan 1971 — I. H. Crişan, În legătură cu datarea necropolei celtice de la Ciumeşti, Marmatia 2, 1971.

Crişan 1977 — I. H. Crişan, Începutul Latène-ului la geto-daci, Marisia 7, 1977.

Crişan 1988 — I. H. Crişan, Die Anfänge der Latènezeit bei Geto-Daker, Dacia N.S.32, 1988.

Dumitraşcu 1991 — S. Dumitraşcu, Descoperiri celtice în patrimoniul Muzeului Ţării Crişurilor, Crisia 21, 1991.

Horedt 1973 — K. Horedt, Îndreptări arheologice, SCIV 24, 1973.

Krämer 1944 — W. Krämer, Das keltisches Gräberfeld von Nebrigen, Kreis Böblingen, Stuttgart, 1944.

Krämer 1964 — W. Krämer, L'art des Celtes et la Gaule, Art de France 4, 1964,…..

Németi 1988 — I. Németi, Unele aspecte ale evoluţiei ceramicii din a doua epocă fierului în nord-vestul R.S. României (Latène B-C), SCIVA 39, 1988.

Németi 1989 — I. Németi, Necropola Latène de la Pişcolt, jud. Satu Mare. II, Thraco-Dacia 10, 1989.

https://biblioteca-digitala.ro

Németi 1992	I. Németi, Necropola Latène de la Pişcolt, jud. Satu Mare. III, Thraco-Dacia 13, 1992.
Németi 1992-1993	I. Németi, Un mormânt celtic descoperit la Curtuiuşeni-Dâmbul ars (jud. Bihor), StComSatu Mare 9-10, 1992-1993.
Németi 1993	I. Németi, Necropola Latène de la Pişcolt, jud. Satu Mare. IV, Thraco-Dacia 14, 1993.
Polenz 1971	H. Polenz, Mittel- und spätlatènzeitliche Brandgräber aus Dietzenbach, Landkreis Offenbach am Main, Studien und Forschungen 4, 1971.
Rusu 1971	M. Rusu, Das keltische Fürstengrab von Ciumeşti in Rumänien, BerRGK 50, 1969, (1971).
Zirra 1967	Vl. Zirra, Un cimitir celtic în nord-vestul României, Baia Mare, 1967.
Zirra 1971	Vl. Zirra, Beiträge zur Kenntnis des keltischen Latène in Rumänien, Dacia, N.S. 15, 1971.
Zirra V. Vl. 1997	V. Vl. Zirra, Contribuţii la cronologia relativă a cimitirului de la Pişcolt. Analiza combinatorie şi stratigrafia orizontală, SCIVA 48, 1997.
Waldhauser 1987	J. Waldhauser, Keltische Gräberfelder in Böhmen, BerRGK 68, 1987.

A CELTIC GRAVE FROM CIUMEŞTI "PÂRÂUL SF. PAUL"/ "SZENT PÁL PATAK"
(Abstract)

In the so called Kovács Collection 1961 at Baia Mare, there are some objects from a skeleton-grave. According to the collector, the grave was found in Foieni, in the field next to the bridge upon the "Szent Pál"- stream. This is the location wich entered the literature.

The field researches proved that the grave was found on the left side of the stream, wich always belonged to Ciumeşti. On the right side of the stream, in the vicinity of Foieni, some remains of cemetery (?) were discovered. The surviving finds are the followings:

- a fragment of a bronze fibula (Dux type), without its „leg" (inv. 3350); perhaps with a decorated „Reifenstil"- sphere (inv.3352) of Lt. B_2 type.

https://biblioteca-digitala.ro

- a bronze fibula with knobbed „leg“ with two spheres (inv. 3348), of Lt. B_2 type.
- a big bronze fibula with knobbed „leg“ (inv. 3351).
- a big bronze „Reifenstil“- fibula with knobbed „leg“ (inv. 3349)
- a wheel- made middle- sized grey vessel (inv. 3372).

According to Gy. Kovács verbal communication, in the grave there were also fragments of bronze bracelets at the leggs at the head of the skeleton; at its neck there was an iron object, maybe a „torques“.

This grave from Ciumeşti (C. VIII), formerly located at Foieni, belongs to the late stage of the early Latène period (Lt. B_2- Krämer).

List of illustrations

Fig. 1. Reconstituted plan of the grave at Ciumeşti (C. VIII).
Fig. 2. Clay vessel from grave at Ciumeşti (C. VIII).
Fig. 3 Fibula from grave at Ciumeşti (C. VIII).
Fig. 4 Discovered place of grave’s from Ciumeşti (C. VIII).

https://biblioteca-digitala.ro

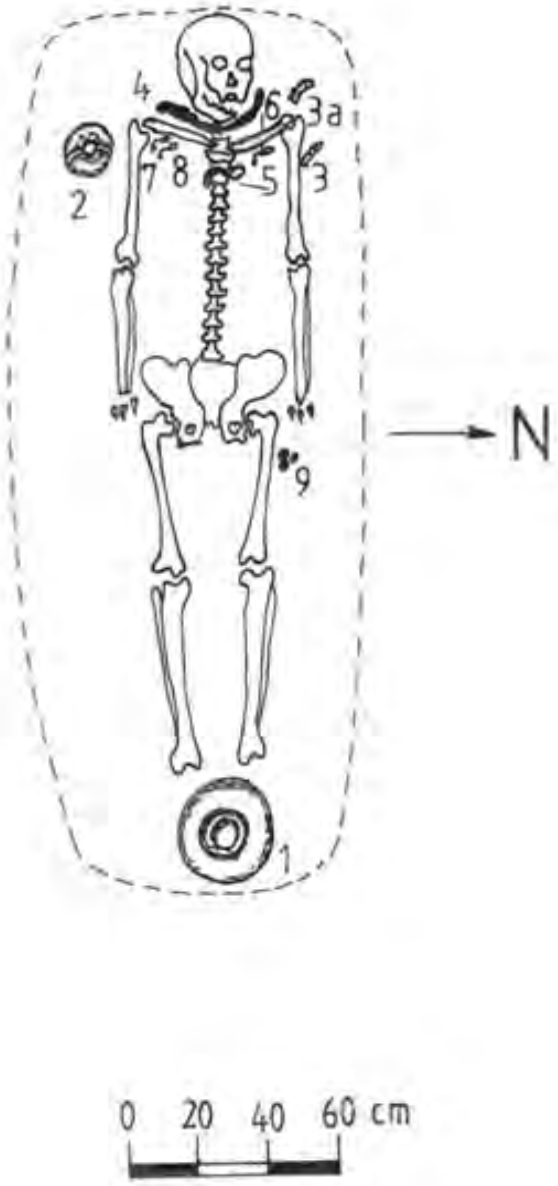

Fig. 1. Planul mormântului de la Ciumești.(C.VIII). Reconstituire.

https://biblioteca-digitala.ro

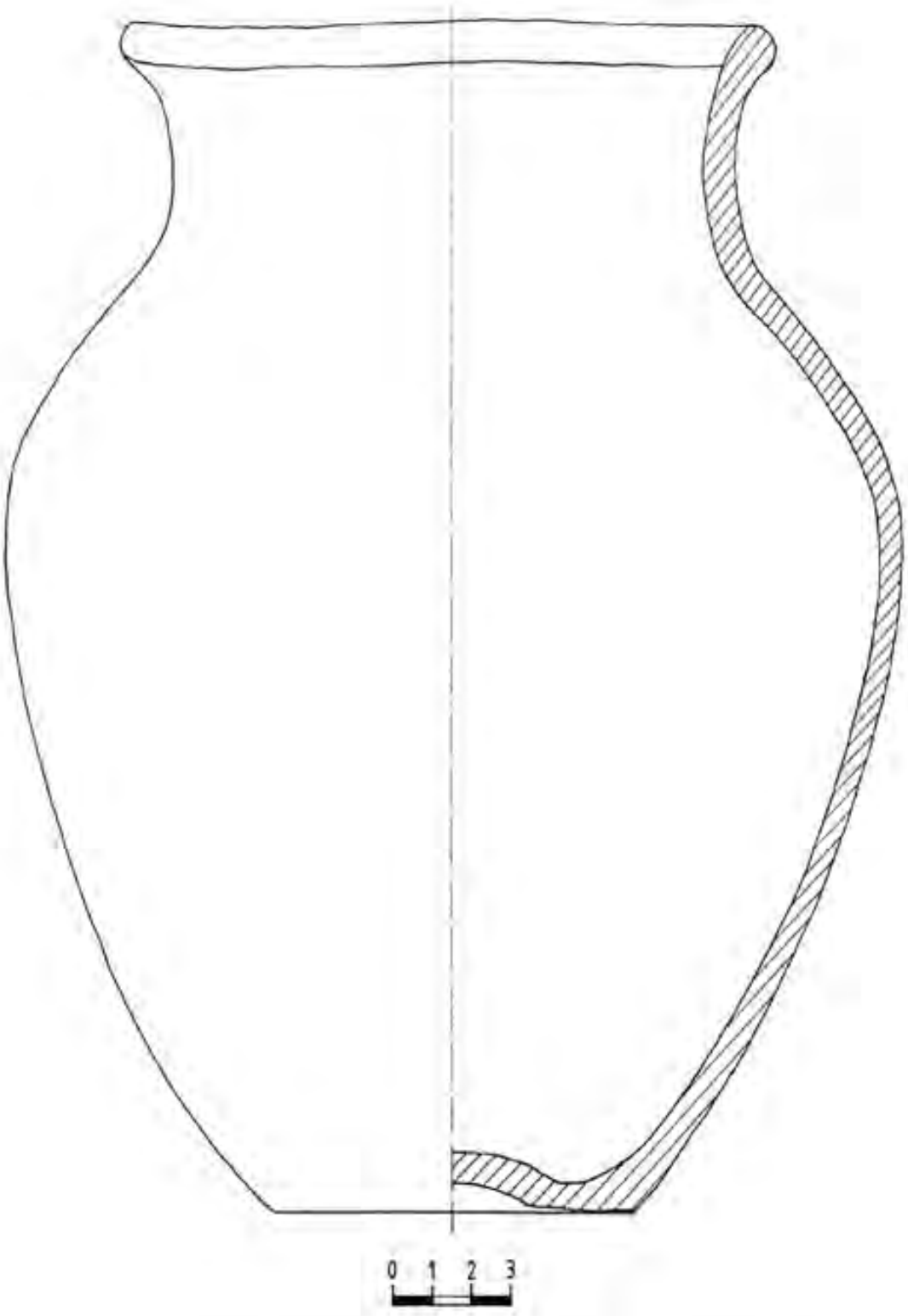

Fig. 2. Vas din inventarul mormântului de la Ciunești (C. VIII)

https://biblioteca-digitala.ro

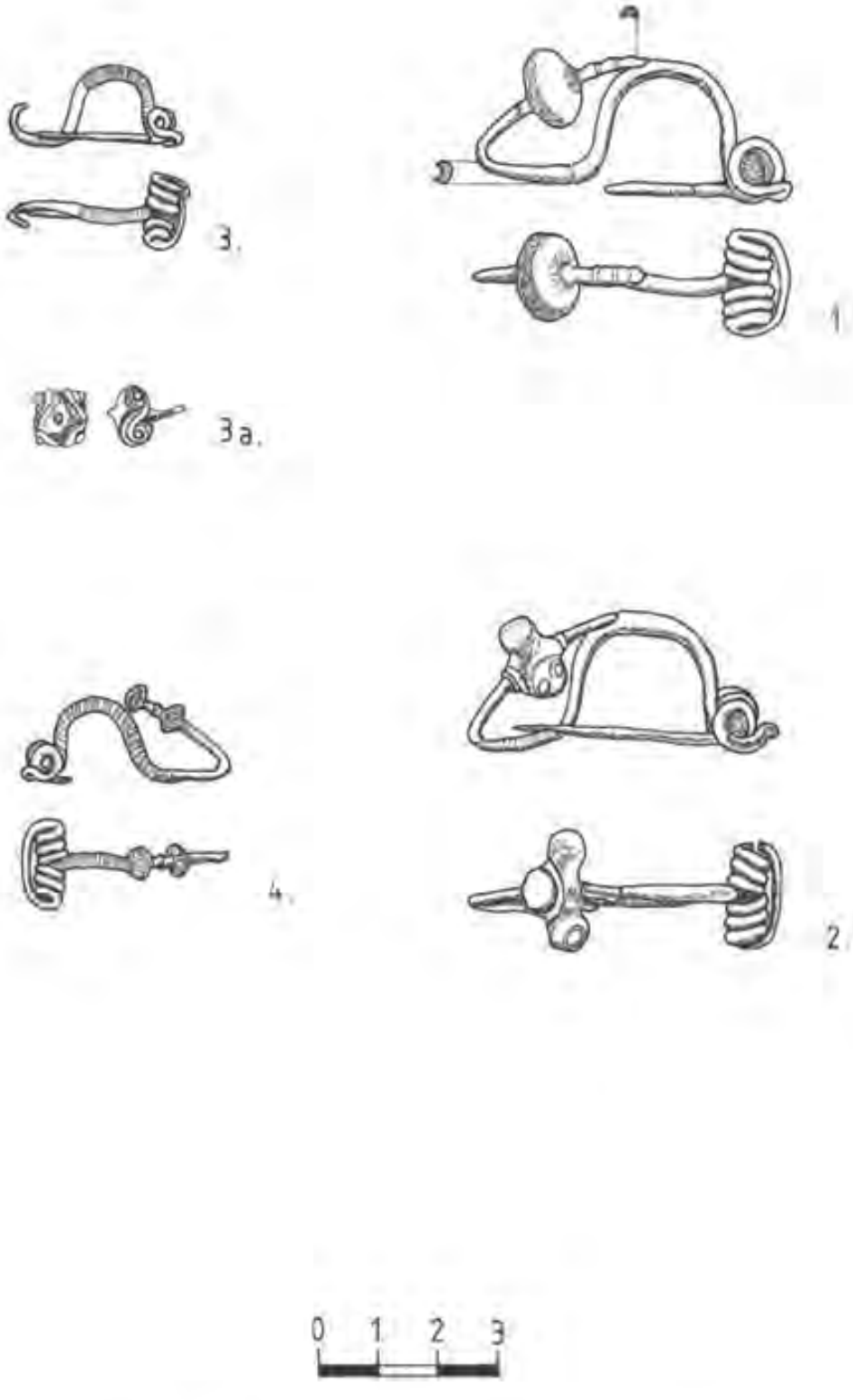

Fig. 3. Fibule din inventarul mormântului de la Ciumești (C.VIII)

https://biblioteca-digitala.ro

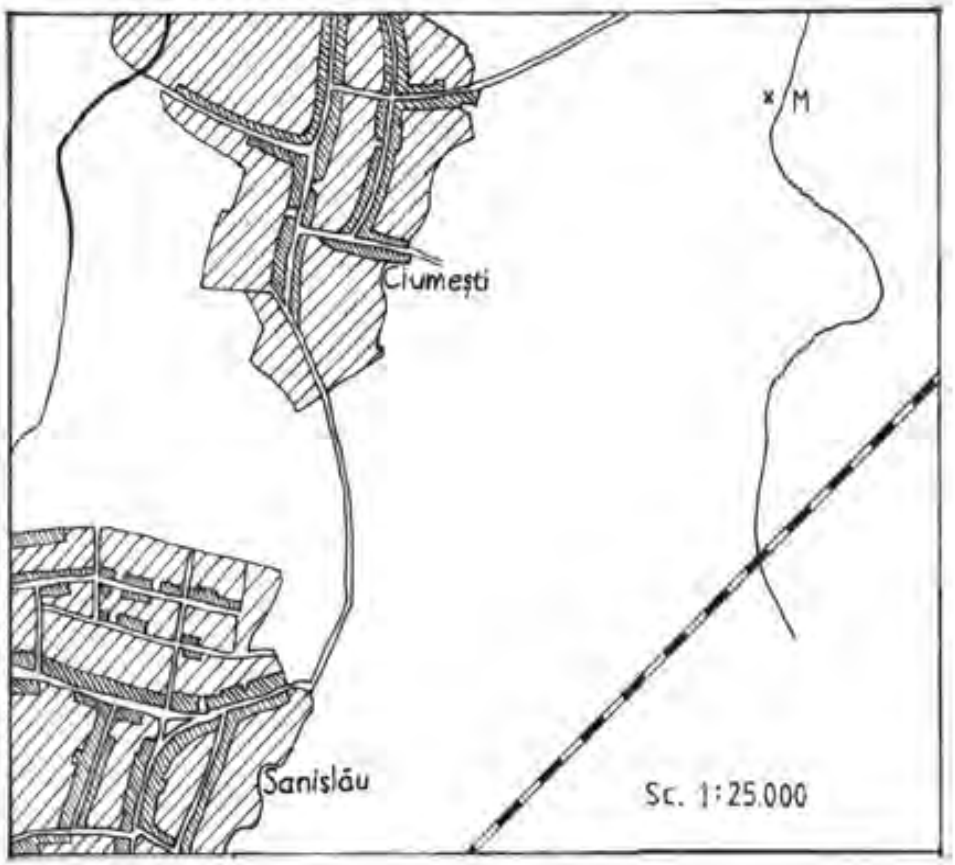

Fig. 4. Locul de descoperire al mormântului de la Ciumești (C.VIII).

https://biblioteca-digitala.ro

SAREA MARAMUREŞULUI ŞI AŞEZĂRILE DACICE DE PE TISA SUPERIOARĂ

Aurel Rustoiu

Cercetările din ultimele decenii, dar mai ales din ultimii ani, efectuate pe Tisa superioară, în Ucraina Transcarpatică, au dus la identificarea unor aşezări dacice fortificate (fig. 1). La Solotvino – „Cetate”[336] (fig. 2) şi Biserica Albă[337] (fig. 3) au fost sesizate niveluri de locuire din sec. IV-III a.Chr., iar la Malaja Kopanija[338] (fig. 4) şi, din nou, la Solotvino – „Cetate”[339] niveluri din sec. I a.Chr. – I p.Chr. Lor li se adaugă situl arheologic dacic din sec. I a.Chr. – I p.Chr. de la Onceşti (jud. Maramureş – fig. 5), despre care s-a presupus că reprezintă o locuire sezonieră[340]. V.Kotigoroško a opinat însă că ar putea fi vorba de o fortificaţie dacică[341]. Toate aceste situri se concentrează într-o zonă bogată în resurse naturale, dintre acestea sarea ocupând un rol important. De asemenea, nu pare a fi întâmplătoare nici dispunerea lor de-a lungul Tisei (cu excepţia celei de la Onceşti), râul respectiv constituind o cale de circulaţie importantă şi, în acelaşi timp, calea cea mai lesnicioasă de acces în şi dinspre depresiunea Maramureşului (fig. 1).

Sarea constituia unul din mineralele indispensabile în hrana oamenilor şi a animalelor. De asemenea, ea era utilizată la conservarea alimentelor proteice şi într-o serie de activităţi economice, cum a fost prelucrarea pieilor de animale ori separarea aurului de argint de către metalurgi[342]. Importanţa biologică şi economică a sării a declanşat uneori adevărate războaie pentru controlul exploatărilor. Strabon (VII, 5, 11) relatează că neamul iliric al autariaţilor „duceau fără încetare război cu aridaii, pentru o salină care se afla la frontieră, cristalele de sare formându-se din apa ce curge dintr-o vale, primăvara. Aceştia luau apa şi o lăsau să se depună cinci zile, iar sarea se cristaliza. Se făcuse învoiala ca să fie întrebuinţată salina cu rândul, dar învoiala era călcată, ceea ce îi făcea pe aceştia să se războiască”.

---

[336] A. Rustoiu, în: V. Vasiliev, A. Rustoiu, E. A. Balaguri, C. Cosma, Solotvino – “Cetate” (Ucraina Trancarpatică). Aşezările din epoca bronzului, a doua vârstă a fierului şi din evul mediu timpuriu, Cluj Napoca, 2002, 46-56.
[337] V. Vasiliev et al., Cercetări arheologice în aria nord-tracă IV (în curs de apariţie).
[338] V. Kotigoroško, Ţinuturile Tisei Superioare în veacurile III î.e.n. – IV e.n. (Perioadele La Tène şi romană), Bucureşti, 1995, 67-108.
[339] Rustoiu, op.cit., 56-76.
[340] H. Daicoviciu, O. Bandula, I. Glodariu, Cercetările de la Onceşti din Maramureş, Baia Mare, 1965.
[341] V. Kotigoroško, op.cit., 73.
[342] F. Medeleţ, Analele Banatului IV/1, 1995, 286-287; T. Saile, Germania 81, 2000, 133-135.

https://biblioteca-digitala.ro

Transilvania şi regiunea subcarpatică din Moldova şi Muntenia au fost, ca şi astăzi, zone bogate în sare, în timp ce regiuni întinse din nordul Mării Negre, Peninsula Balcanică şi Pannonia au fost lipsite de astfel de resurse. F.Medeleţ aprecia că „sarea gemă din Dacia intra-carpatică acoperea necesităţile populaţiilor din Câmpia Pannonică, de pe malurile Dunării, în amonte de Porţile de Fier, ca şi dintr-o parte din Peninsula Balcanică, la vest de defileul Vardar – Morava...Restul Peninsulei Balcanice, cu excepţia probabilă a coastei maritime, ca şi o bună parte a stepei nord-pontice,...s-a aprovizionat, până în evul mediu, cu sare din Subcarpaţii Valahiei şi Moldovei”[343].

În Maramureş, la fel ca în alte părţi ale Daciei, zăcămintele de sare gemă se aflau la suprafaţă, formând adevăraţi munţi de sare, cum este cazul la Solotvino. În aceste condiţii, ea putea fi exploatată în cariere de suprafaţă. Urmele exploatărilor antice au dispărut, în marea majoritate a cazurilor, datorită intervenţiilor ulterioare (din evul mediu şi din epoca modernă). Totuşi, se pare că la Solotvino au fost identificate în prima jumătate a sec. al XIX-lea (mai precis în anii 1817, 1846 şi 1847) urmele unor exploatări vechi, datând – potrivit lui V. Wollmann – din epoca bronzului, dar foarte probabil şi din a doua vârstă a fierului[344]. Ele aveau forme neregulate şi erau săpate la adâncimi de cca 10-13 m, cu diametre de cca 13 m, înălţimile excavaţiilor depăşind foarte rar 5 m. În unul din cazuri a fost sesizată şi o adâncitură (sistem rezervor) în care se acumula apa de infiltraţie. Inventarul obiectelor descoperite în aceste exploatări cuprinde câteva unelte de lemn şi frânghii de iută care serveau probabil la ridicarea blocurilor de sare la suprafaţă[345].

Tot la Solotvino s-au semnalat şi exploatări de suprafaţă cu secţiune pătrată (latura de 7 m) prevăzute cu armătură din lemn de fag sau stejar fasonat. Analogiile cu exploatările romane de la Ocna Sibiului indică, mai degrabă, că ele datează de la începutul erei noi[346].

O altă metodă de obţinere a sării era aceea a dizolvării ei în apă dulce şi a recristalizării chiar în zăcământ. Se evita astfel munca dificilă de a transporta blocurile de sare la suprafaţă. Cu ajutorul unor jgheaburi, apa era dirijată în locuri special amenajate în masivul de sare, folosindu-se apoi unelte specifice pentru restul operaţiilor. Deşi F. Medeleţ consideră că acest procedeu nu era caracteristic mineritului din Dacia mileniului I

[343] Medeleţ, op.cit., 285-286.
[344] Pentru exploatarea sării în Dacia şi, în special, în Maramureş vezi V. Wollmann, Mineritul metalifer, extragerea sării şi carierele de piatră în Dacia romană, Cluj-Napoca, 1996, 244-247 şi mai ales 246-247, unde se fac referirile la minele de la Solotvino (cu bibliografia veche). E. Iaroslavschi, Tehnica la daci, Cluj-Napoca, 1997, 42-47 reproduce în linii generale argumentaţia lui V. Wollmann.
[345] Wollmann, op.cit., 246.
[346] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro

a.Chr.[347], descoperirea inventarului unei astfel de exploatări la Valea Florilor (jud. Cluj – fig. 6), datând după toate aparenţele din a doua vârstă a fierului[348], ar putea indica utilizarea în unele cazuri a metodei respective. O instalaţie asemănătoare, dar mai completă, provine de la Solotvino, ea fiind atribuită cu probabilitate dacilor[349] (fig. 7).

În ceea ce priveşte comercializarea sării, numeroşi cercetători au subliniat faptul că aceasta era una dintre resursele principale ale Daciei destinată exportului[350]. O serie de descoperiri arheologice ilustrează direcţiile şi amploarea comerţului cu sare din Maramureşul istoric. În legătură cu această problemă, trebuie avute în vedere atât schimburile cu zonele limitrofe, mai apropiate, lipsite de sare (cum este cazul Oaşului), cât şi cu spaţiile mai îndepărtate. Tehnicile de exploatare şi căile de comunicaţie din antichitate nu erau mult diferite faţă de cele din evul mediu. R. Popa observa faptul că, potrivit diplomelor medievale, sarea de la Ocna Şugatag era transportată pe cai, de-a lungul crestelor munţilor, până în Oaş[351]. Este de presupus că acest comerţ la distanţe mici a funcţionat şi în antichitate, el nelăsând urme arheologice notabile datorită elementelor de cultură materială identice din aceeaşi micro-regiune.

Schimburile comerciale cu spaţiile mai îndepărtate pot fi sesizate cu mai multă exactitate datorită unor materiale caracteristice acelor regiuni şi mai ales pe baza circulaţiei monetare. Trebuie subliniat că tezaurul de la Sighetu Marmaţiei[352], cuprinzând cel puţin nouă tipuri monetare (caz rar, atât în spaţiul dacic, cât şi în aria celtică), s-a acumulat pe parcursul celei de a doua jumătăţi a sec. III a.Chr. şi în prima jumătate a veacului următor. Această acumulare a unor monede locale şi a altora provenind din spaţii diferite (mai apropiate sau mai îndepărtate) reflectă un intens schimb economic bazat probabil pe

[347] F. Medeleţ, op.cit., 289.
[348] I. Al. Maxim, ActaMN VIII, 1971, 457-463; Iaroslavschi, op.cit., 45-46, pl. XIX. Inventarul era compus dintr-o cazma, trei lopeţi, o săpăligă, un ţiu (ghionoi) pentru tăierea sării, pârghii maiuri, o troacă scobită dintr-un trunchi de copac etc., toate din lemn. Pe lângă acestea a fost descoperită şi o râşniţă din tuf vulcanic. Ea este şi piesa care a determinat atribuirea etnică şi cronologică a întregului "depozit".
[349] Wollmann, op.cit., 246-247, pl. CVII-CVIII. Cercetătorul citat descrie procedeul de exploatare cu această instalaţie în felul următor: "După ce corpul de sare a fost atins la o adâncime de 0,3 m şi până la cel mult 10 m, s-au montat pe nişte suporţi de lemn jgheaburi pentru a aduce apă dulce de la suprafaţă. Pe fundul jgheaburilor s-au fixat la anumite intervale cepuri găurile, străbătute de fire nelignifiate de tulpină de tei. Prin înfundarea sau deschiderea acestor cepuri, ca şi prin mutarea jgheaburilor colectoare, jetul de apă putea fi condus de-a lungul firelor de bast de tei la locul dorit, în special la jgheaburile plate de distribuţie, prevăzute de asemenea cu cepuri găurite. Prin contactul cu apa dulce se obţineau havaje verticale şi orizontale. Cu ajutorul unui ciocan de lemn, cele cinci laturi libere ale coastei de sare verticale erau sparte. Odată cu ascensiunea apei tot mai saturate (a cărei evacuare se efectua doar până la mică adâncime) se impunea părăsirea salinei după scurt timp şi deschiderea alteia la distanţa de 15-20 m."
[350] I. Glodariu, Relaţii comerciale ale Daciei cu lumea elenistică şi romană, Cluj, 1974, 107-108 (cu bibliografia mai veche).
[351] R. Popa, Ţara Maramureşului în veacul al XIV-lea, Bucureşti, 1970, 130.
[352] I.Winkler, StComSatu Mare II, 1972, 207-225; A. Săşianu, Moneda antică în vestul şi nord-vestul României, Oradea, 1980, 161, nr. 118.

https://biblioteca-digitala.ro

comerţul cu sare. Se pare că locuitorii primei aşezări dacice de la Solotvino nu au "exportat" sare în zona Pannonică, la sfârşitul sec. IV şi pe parcursul sec. III a.Chr. Un fragmentul ceramic celtic găsit de J. Kobal la Solotvino[353], alte câteva fragmente descoperite recent la Biserica Albă[354], precum şi monedele celtice din tezaurul de la Sighet (provenind probabil din zona Mukacevo), indică schimburi cu zonele învecinate situate în bazinul Tisei superioare. De asemenea, două tetradrachme de tip Sighet, descoperite după toate probabilităţile în jurul Cracoviei (provenind, poate, dintr-un tezaur mai mare, astăzi pierdut), atestă contacte cu zona de la nord de Carpaţi[355]. O serie de fragmente ceramice descoperite în primul nivel dacic de la Solotvino-"Cetate" (fragmentul unui vas bitronconic ornamentat cu grupuri de câte trei butoni semisferici; strachina cu toarte orizontale perforate etc.), precum şi monedele de tip Dumbrăveni (specifice Moldovei) din tezaurul de la Sighet, sugerează o serie de legături cu zonele de la răsărit de Carpaţi. Faptul că dacii din Maramureş nu au exportat sare în Câmpia Panonică, ar putea fi explicat prin controlul exploatărilor transilvănene de către celţii stabiliţi în regiunea respectivă. Aceştia au acoperit probabil necesităţile comunităţilor celtice din zonele vestice.

Situaţia se modifică o dată cu constituirea celei de a doua aşezări dacice de la Solotvino - "Cetate". Importurile ceramice celtice din sec. II-I a.Chr. (vase pictate cu analogii în mediul celtic de la Dunărea de Jos – fig. 8/2-4, fragmente de situala cu grafit în pastă – fig. 8/1, fragmente de chiupuri şi străchini lucrate la roată etc.) şi un fragment de vas roman (din sec. I p.Chr.)[356] atestă conexiuni cu zona Dunării mijlocii.

Cu toate acestea, ele nu sunt atât de abundente ca cele de la Malaja Kopanija. Aşezarea tocmai menţionată era situată pe un mamelon din dreapta Tisei, la cca 50 km în aval de Solotvino, în punctul în care se deschide câmpia. Beneficiind de o poziţie strategică deosebită, dacii de la Malaja Kopanija au controlat întreaga circulaţie desfăşurată pe Tisa şi, în special, comerţul cu sare[357]. Aceasta era transportată probabil cu plutele spre Pannonia la fel ca mai târziu în evul mediu[358]. "Monopolul" asupra comerţului cu sare a determinat înflorirea economică a aşezării, fapt reflectat în marele număr de artefacte celtice (în sec. I a.Chr. – fig. 9) şi romane (în sec. I p.Chr. – fig. 10), precum şi de numeroasele ateliere meşteşugăreşti. Mai mult decât atât, o fibulă romană de tip puternic

[353] J. Kobaľ, JAMÉ XXXVII-XXXVIII, 1995-1996, 125, pl. XX/1.
[354] Inedite.
[355] A. Mikolajczyk, ArchPolona XXIII, 1984, 57-58, nr. 12, fig. 3 (cu precizarea că legenda figurii 3 este cea de la fig. 2).
[356] Rustoiu, op.cit., 68-69.
[357] Aceeaşi opinie este împărtăşită şi de V. Kotigoroško, Thraco-Dacica XII, 1991, 130.
[358] Popa, op.cit., 131.

https://biblioteca-digitala.ro

profilat, în curs de prelucrare (fig. 10/1), atestă, în sec. I p.Chr., activitatea unui meşter bronzier venit din Imperiu. Tehnologia de realizare a acestor artefacte, aşa cum am subliniat în alte ocazii[359], este specifică atelierelor din Noricum şi Pannonia, din ultima zonă menţionată putând proveni şi meşterul amintit. Numărul mare de fibule de tip puternic profilat (fig. 10/2-17) descoperite la Malaja Kopanija ilustrează amploarea producţiei pieselor respective[360]

În fine, circulaţia monetară indică, de asemenea, înflorirea activităţilor comerciale din aşezarea de la Malaja Kopanija. V. Kotigoroško menţionează descoperirea a 21 de monede (fără să precizeze însă dacă toate provin din săpături sau este vorba şi de descoperiri întâmplătoare). Ele sunt de tip Vel'ko Bistrec (nordul Slovaciei), de tip Medieşu Aurit, de tip Sirmium, monede republicane romane (printre care denari din colonia Nemausus din sudul Galliei), o drachmă din Dyrrhachium şi o imitaţie după o monedă emisă de împăratul Nero[361]. Acestor emisiuni monetare li se adaugă două tezaure descoperite pe malul stâng al Tisei (în imediata vecinătate a aşezării de la Malaja Kopanija) la Gudja şi Korolevo (fig. 1). Acesta din urmă, cuprindea 11 drachme emise de Apollonia, 12 drachme din Dyrrhachium, 2 tetradracme thasiene şi 11 denari republicani romani[362]. Numărul mare de monede din zona aşezării de la Malaja Kopanija, ca şi diversitatea lor, atestă din nou o înfloritoare activitate comercială.

Controlul comercial exercitat de aşezarea de la Malaja Kopanija explică, într-o anumită măsură, "sărăcia" importurilor din ultimul nivel dacic de la Solotvino-"Cetate". Pe de altă parte, această situaţie ar putea sugera o relaţie de subordonare (economică ?, politică ?) a dacilor de la Solotvino faţă de cei din aşezarea de la Malaja Kopanija. De asemenea, în încheiere, trebuie subliniat şi faptul că exploatarea salinelor maramureşene, în perioada celei de a doua vârste a fierului, a constituit un „privilegiu" al comunităţilor dacice din zonă, celţii nepătrunzând în această regiune.

[359] Rustoiu, Metalurgia bronzului la daci (sec. II a.Chr.-sec. I p.Chr.).Tehnici, ateliere şi produse de bronz, Bucureşti, 1996, 48; idem, Fibulele din Dacia preromană (sec. II a.Chr. – I p.Chr.), Bucureşti, 1997, 21, 24-26.
[360] Kotigoroško, Carpatica 15, Ujgorod, 2002, 135-154, pl. III-IV.
[361] Idem, Thraco-Dacica XII, 1991, 130.
[362] Kobal', ActaArchCarpathica XXXIII, 1994, 176, fig. 18.

https://biblioteca-digitala.ro

DAS MARMOROSCHER SALZ UND DIE DAKISCHEN SIEDLUNGEN VON DER OBEREN THEISS

(Zusammenfassung)

Die Ausgrabungen der letzten Jahrzehnte und v.a. der letzten Jahre im Gebiet der oberen Theiß, in der Ukraine, führten zur Identifizierung einiger befestigten dakischen Siedlungen (Abb. 1). In Solotvino – "Cetate" (Abb. 2) und Biserica Albă (Abb. 3) fand man Niveaus aus den 4.-3. Jhd. v. Chr. und in Malaja Kopanija (Abb.4) und ebenfalls in Solotvino – "Cetate" auch Niveaus aus dem 1. Jh. v. Chr.-1. Jh. n. Chr. In der ebenfalls in die Zeitspanne 1. Jh. v. Chr.-1. Jh. n. Chr. datierten Siedlung von Onceşti (Kr. Maramureş – Abb. 5) vermutete man eine saisonbedingte Bewohnung. V.Kotigoroško war aber der Meinung, daß es hier um eine dakische Befestigung handelt. Alle diese Siedlungen konzentrieren sich in einem an Bodenschätzen reichen Gebiet; unter diesen Vorkommen spielte das Salz eine wichtige Rolle. Ihre Lage entlang der Theiß (die Siedlung von Onceşti ausgenommen) scheint desgleichen nicht zufällig gewesen zu sein. Der Fluß war ein wichtiger Handelsweg und bot den leichtesten Zugang in die Marmorosch-Senke an (Abb. 1).

In Marmorosch – wie auch in anderen Teilen Dakiens – lagen die Salzvorkommen an der Erdoberfläche und bildeten echte Salzberge, wie in Solotvino. So konnte man das Salz an der Oberfläche gewinnen. Die Spuren der antiken Bergarbeiten wurden in den meisten Fällen von den späteren Interventionen aus dem Mittelalter und der Neuzeit zerstört. Es scheint jedoch, daß man in Solotvino in der ersten Hälfte des 19. Jhs. (genauer in den Jahren 1817, 1846 und 1847) derartige Spuren identifiziert wurden. Es handelte sich nach der Meinung von V. Wollmann um Spuren aus der Bronzezeit und sehr wahrscheinlich auch aus der jüngeren Eisenzeit.

Vom Salzhandel sagten viele Fachleute, daß er den Hauptexport Dakiens darstellte. Eine Reihe von archäologischen Entdeckungen illustrieren die Richtungen und den Umfang des Salzhandels aus Marmorosch. Für die 4.-3. Jhd. v. Chr. belegen einige Keramik- und Münzfunde die Beziehungen mit den westlich angrenzenden und den ostkarpatischen Gebieten. Die intensivste Handelstätigkeit ist für die Periode 1. Jh. v. Chr.-1. Jh. n. Chr. feststellbar. Die meisten "Importe" aus dem Gebiet der mittleren Donau fand man in der befetsigten Siedlung von Malaja Kopanija. Die hiesigen Daker nutzten den Vorteil ihrer besonderen strategischen Lage um den ganzen Verkehr auf der Theiß und

https://biblioteca-digitala.ro

speziell den Salzhandel zu kontrollieren. Der “Monopol” über den Salzhandel führte zum ökonomischen Aufblühen der Siedlung. Dies widerspiegelt sich auch in den zahlreichen keltischen (im 1. Jh. v. Chr. – Abb. 9) und römischen Artefakten (1. Jh. n. Chr. – Abb. 10) und in den vielen Werkstätten. Mehr noch belegt eine nicht fertiggestellte kräftig profillierte Fibel aus dem 1. Jh. n. Chr. (Abb. 10/1) die Anwesenheit eines Bronzehandwerkers aus dem Römerreich. Die Technologie dieser Fibeln ist für die Werkstätten aus Noricum und Pannonien typisch; der Handwerker konnte von der letzteren Provinz stammen. Die große Anzahl von in Malaja Kopanija gefundenen kräftig profillierten Fibeln (Abb. 10/2-17) belegt den Umfang der Produktion solcher Gegenstände. Schließlich weist der intensive Münzumlauf ebenfalls auf das Aufblühen der Handelstätigkeit in dieser Siedlung hin.

Die Handelskontrolle der Siedlung von Malaja Kopanija erklärt einigermaßen die “Spärlichkeit” der Importe im letzten dakischen Niveau von Solotvino-“Cetate”, wo man nur wenige keltische Tongefäße aus dem 1. Jh. v. Chr. – Abb. 8 – und ein einziges römisches Gefäß aus dem 1. Jh. n. Chr. fand. Dies könnte auch auf eine gewisse (ökonomische ? oder politische ?) Abhängigkeit der Daker von Solotvino von denjenigen aus Malaja Kopanija hinweisen.

Zum Schluß muß man desgleichen betonen, daß die Salzgewinnung in Marmorosch in der jüngeren Eisenzeit ein “Privileg” der hiesigen Daker war, da die Kelten in dieses Gebiet nicht eingedrungen sind.

https://biblioteca-digitala.ro

ABBILDUNGSLISTE

Abb. 1. – Befestigte Siedlungen aus den 4.-3. Jhd. v. Chr. (Dreiecke), aus der Periode 1. jh. v. Chr.-1. Jh. n. Chr. (Kreise), Salzbergwerke (X) und Münzhorte (T): 1 – Solotvino (Slatina); 2 – Bila Ţerkva (Biserica Albă); 3 – Onceşti; 4 – Malaja Kopanija; 5 – Ocna Şugatag; 6 – Sighetu Marmaţiei; 7 – Gudja; 8 - Korolevo.

Abb. 2. – Plan der Terrasse auf der sich die Siedlung von Solotvino-“Cetate” befindet.

Abb. 3. – Die befestigte Siedlung von Biserica Albă (Plan).

Abb. 4. – Die befestigte Siedlung von Malaja Kopanija (nach V.Kotigoroško).

Abb. 5. – Die Siedlung von Onceşti (nach Daicoviciu et al.).

Abb. 6. – Holzwerkzeuge und Einrichtungen für Salzgewinnung von Valea Florilor, Kr. Cluj (nach E.Iaroslavschi).

Abb. 7. – Im 19. Jh. entdeckte Holzeinrichtung für Salzgewinnung von Solotvino (nach V.Wollmann).

Abb. 8. – Keltische Keramik mit Grafit im Ton (1) und bemalte keltische Keramik (2-4) aus dem letzten dakischen Niveau von Solotvino – „Cetate”.

Abb. 9. – Bemalte keltische Keramik (1-2, 4-15) und Vorratsgefäß (3) von Malaja Kopanija (nach V.Kotigoroško).

Abb. 10. – Nicht fertiggestellte Fibel (1), kräftig profillierte Fibeln (2-17) und norisch-pannonische Zweiknotenfibeln (18-21) von Malaja Kopanija. Alles Bronze (nach V.Kotigoroško).

https://biblioteca-digitala.ro

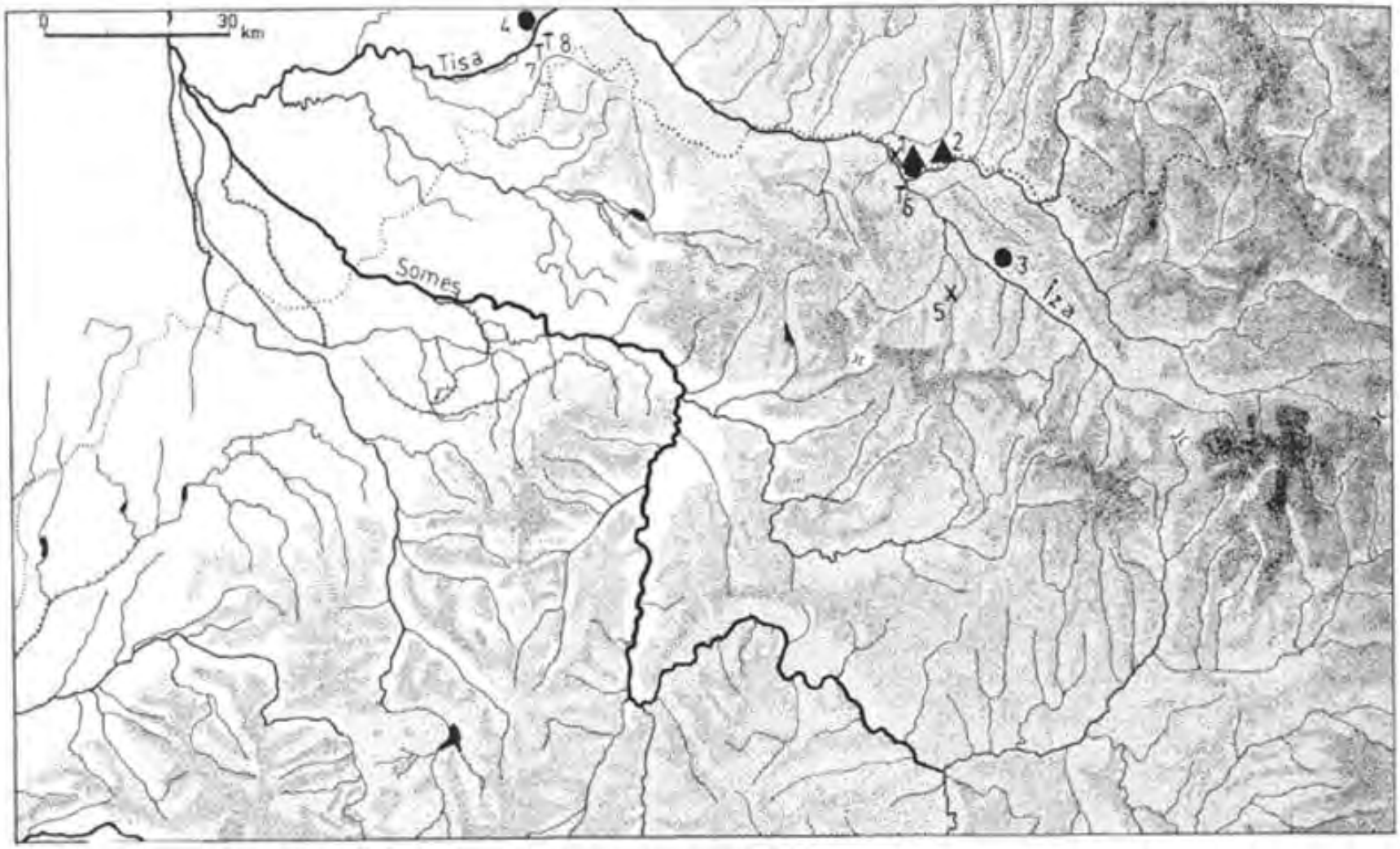

Fig. 1. – Aşezări fortificate din sec. IV – III a.Chr. (triunghiuri), din sec. I a.Chr. – I p. Chr. (cercuri), ocne de sare (X) şi tezaure monetare (T):
1. – Solotvino (Slatina); 2. – Bila Ţerkva (Biserica Albă); 3. – Onceşti; 4. – Malaja Kopanija; 5. – Ocna Şugatag; 6. – Sighetu Marmaţiei; 7. – Gudja; 8. – Korolevo.

https://biblioteca-digitala.ro

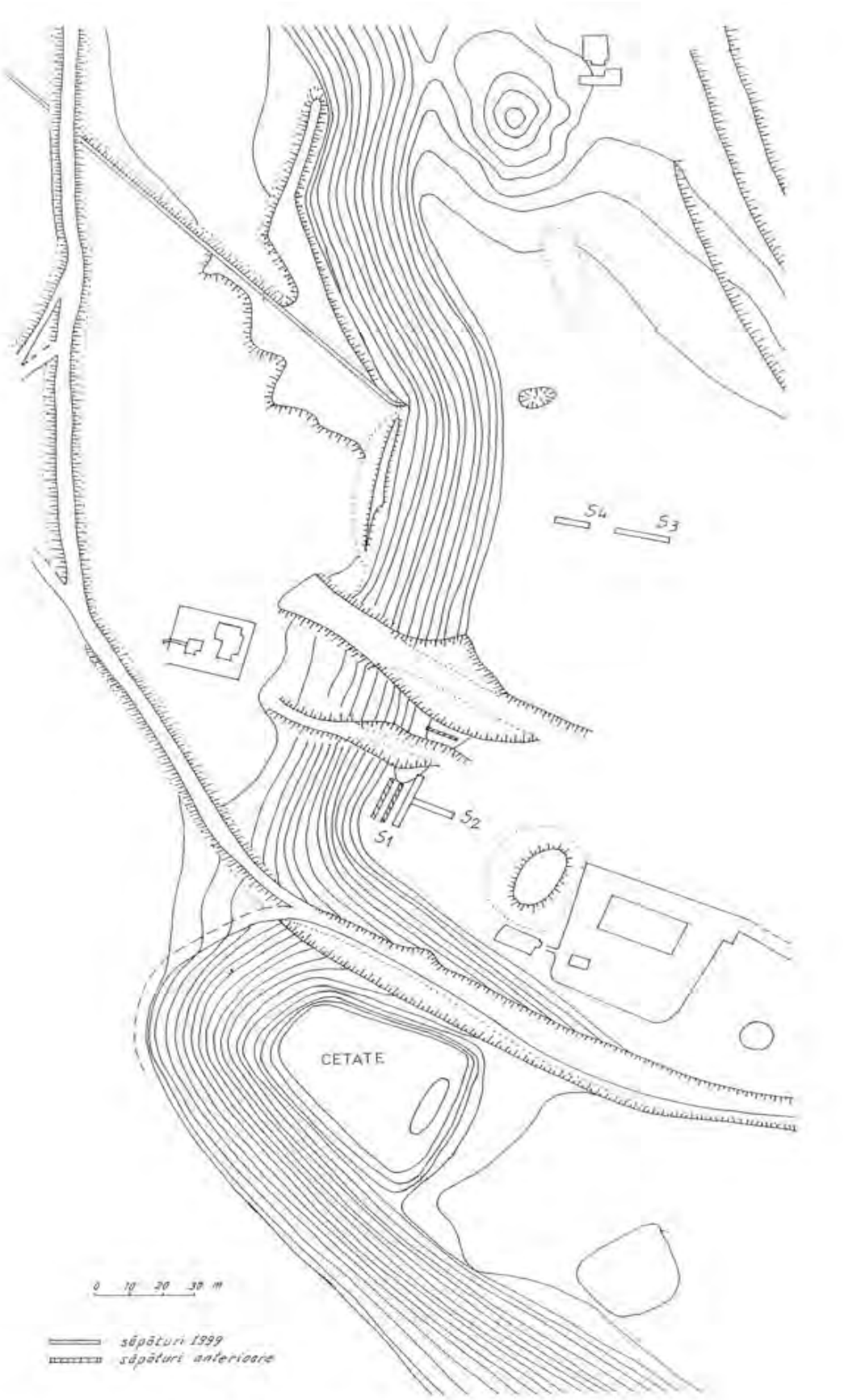

Fig. 2. Plan de situație al terasei pe care se află situl arheologic de la Solotvino – „ Cetate"

https://biblioteca-digitala.ro

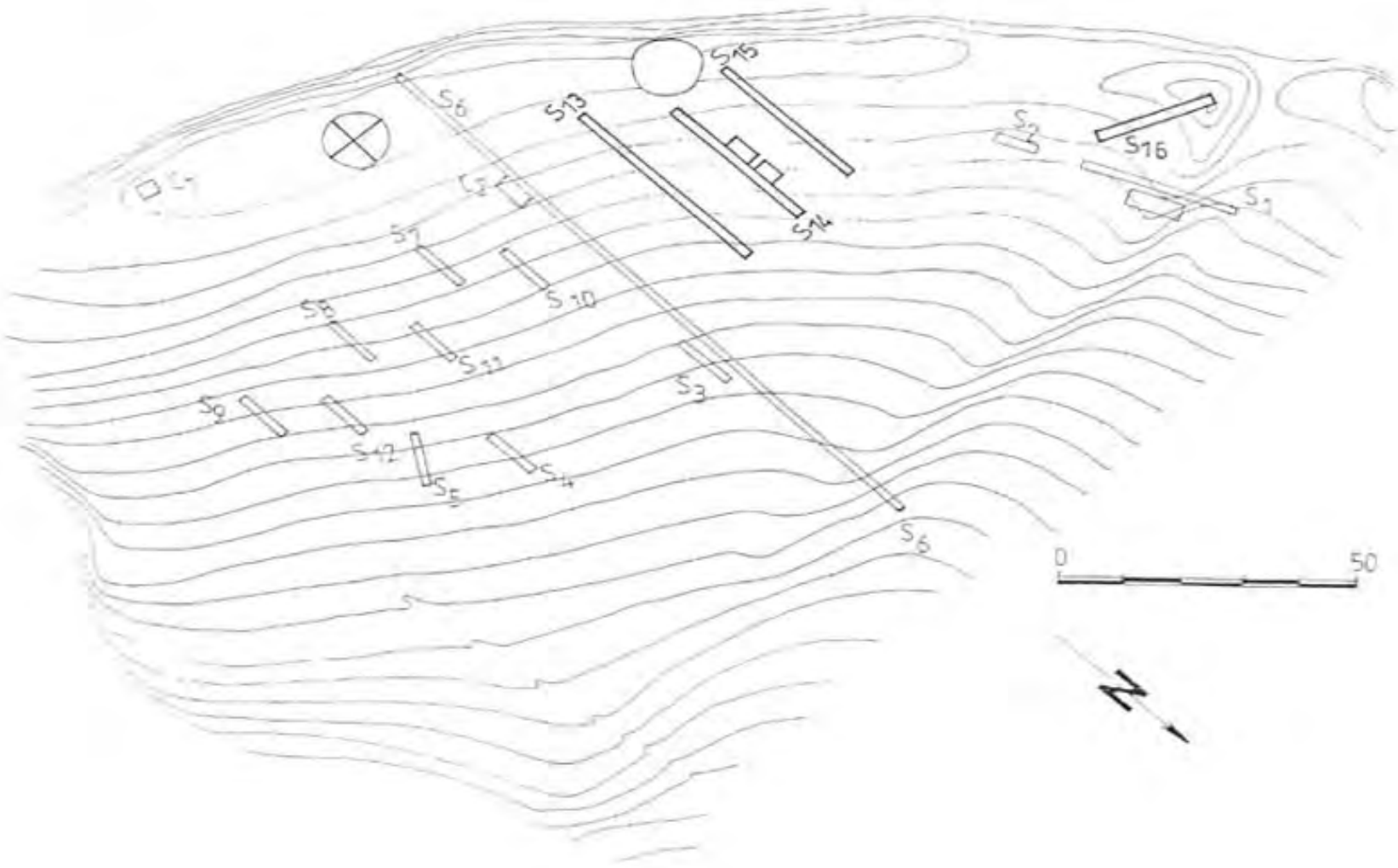

Fig. 3. Aşezarea fortificată de la Biserica Albă (plan de situaţie).

https://biblioteca-digitala.ro

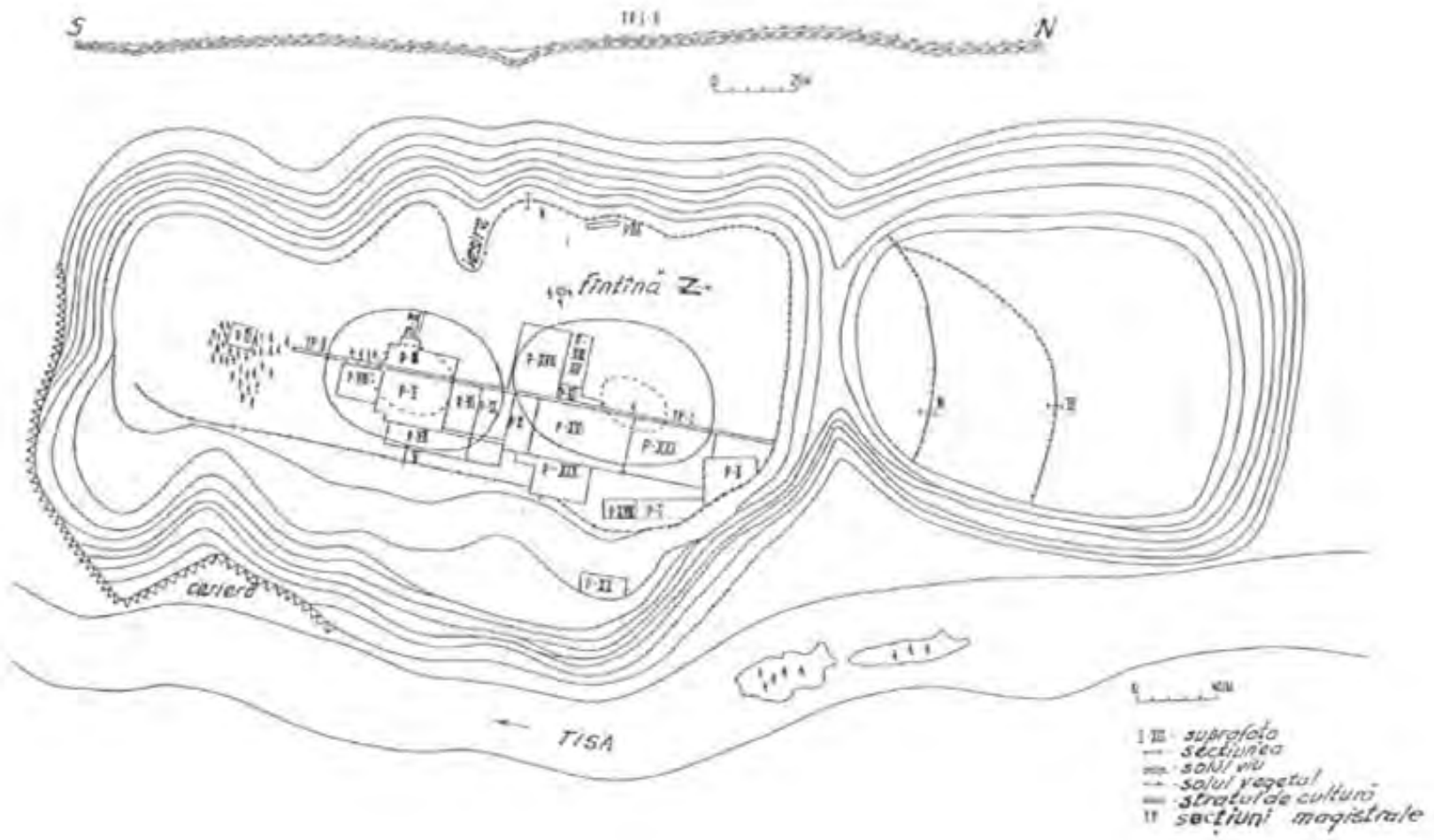

Fig. 4. Aşezarea fortificată de la Malaja Kopanija (după V. Kotigoroško).

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

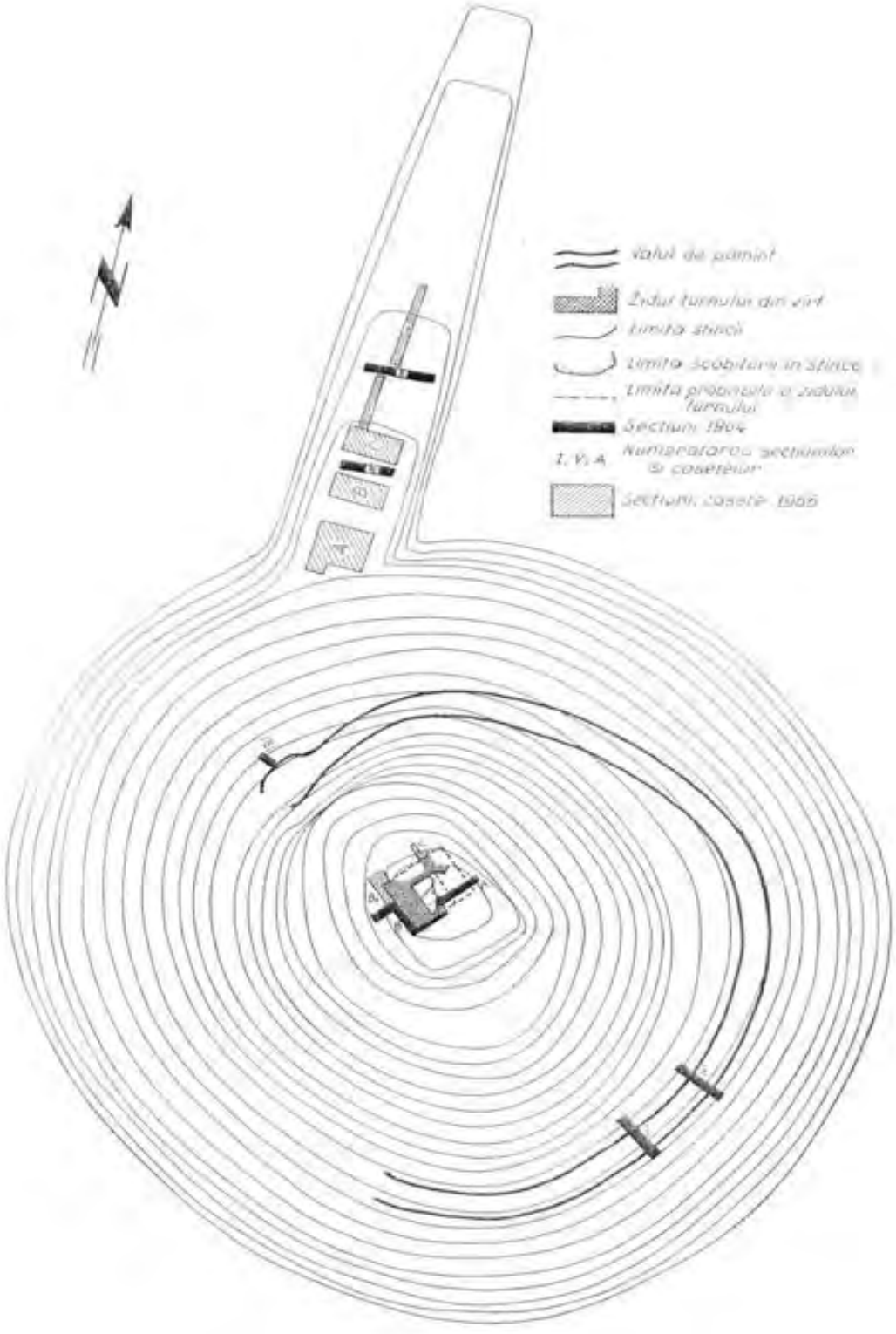

Fig. 5. Situl arheologic de la Onceşti (după Daicoviciu et.al.)

https://biblioteca-digitala.ro

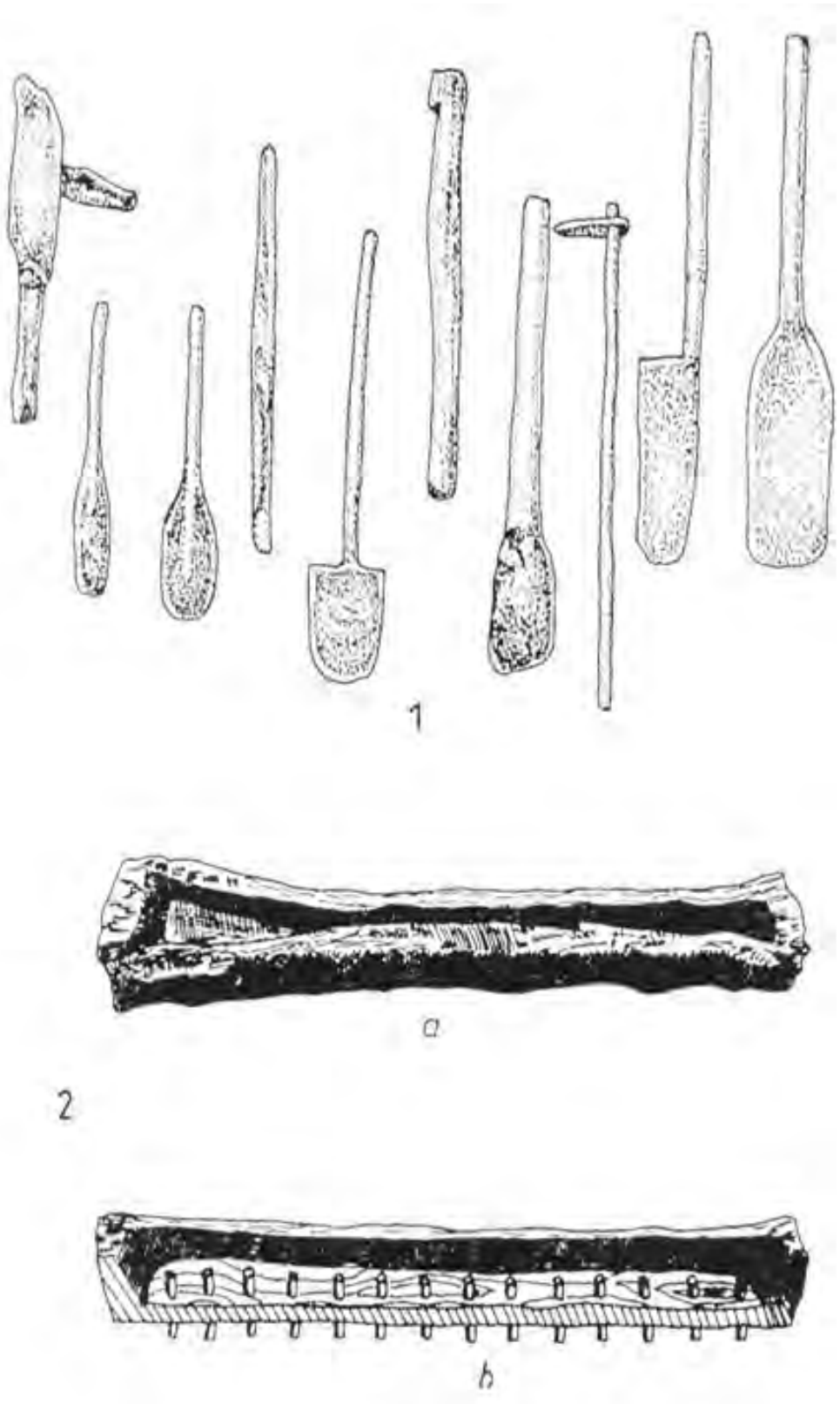

Fig. 6. Unelte de lemn și instalație de extragere a sării de la Valea Florilor, jud. Cluj (după E. Iaroslavschi)

https://biblioteca-digitala.ro

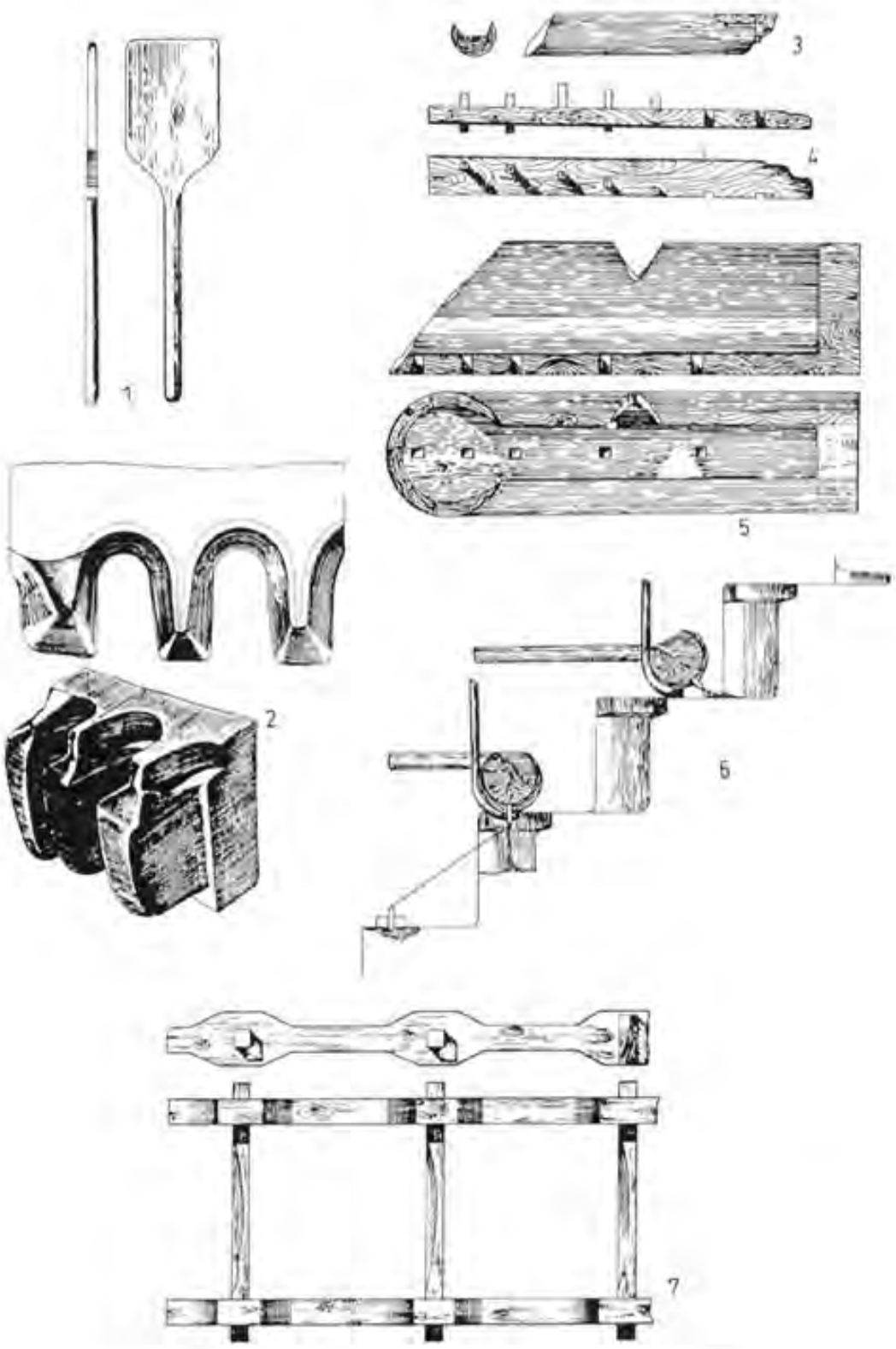

Fig. 7. Instalație de lemn folosită la extragerea sării de la Solotvino, descoperită în sec. al XIX-lea (după V. Wollmann)

https://biblioteca-digitala.ro

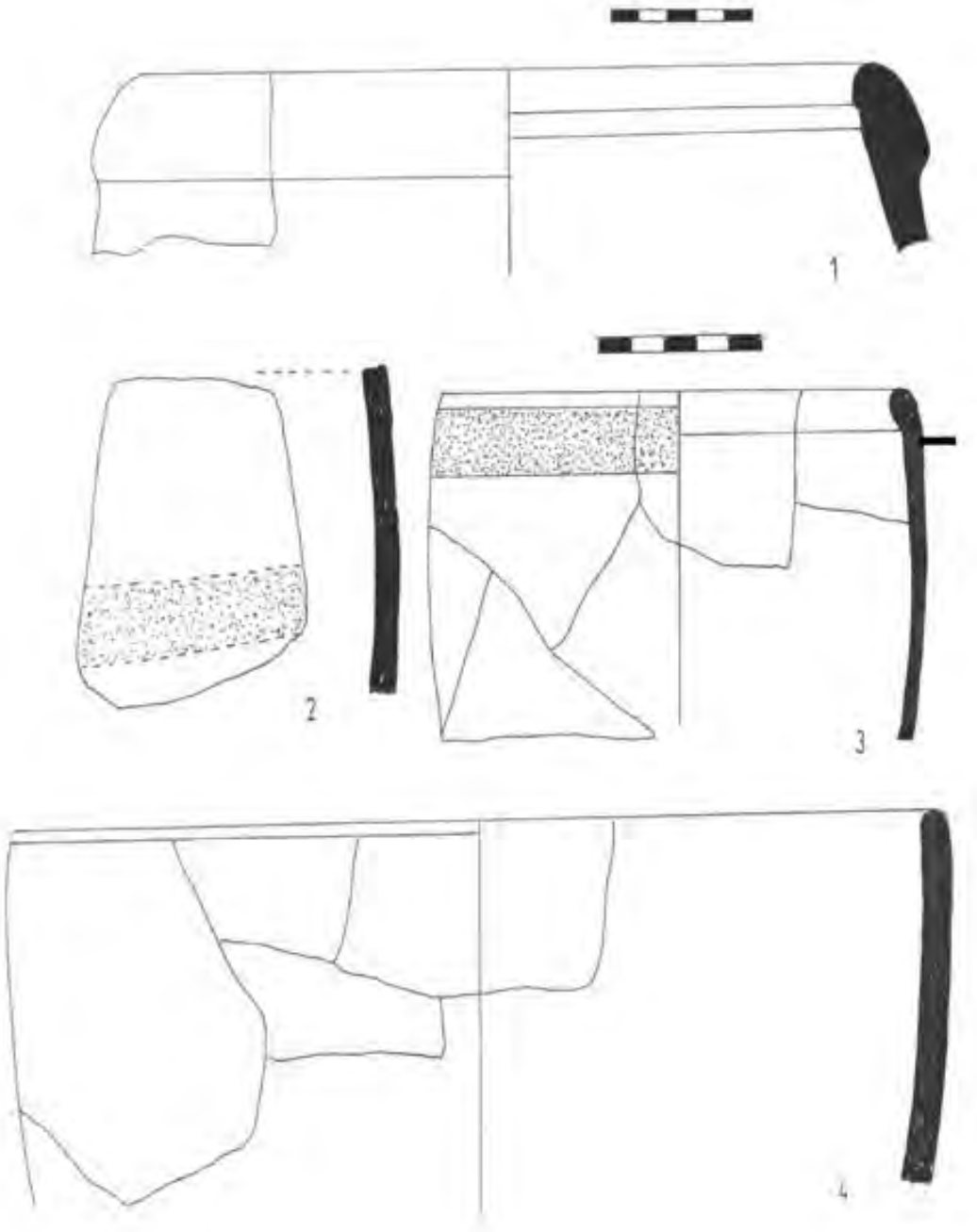

Fig. 8. Ceramică celtică cu grafît în pastă (1) și pictată (2-4) din ultimul nivel dacic de la Solotvino – „Cetate"

https://biblioteca-digitala.ro

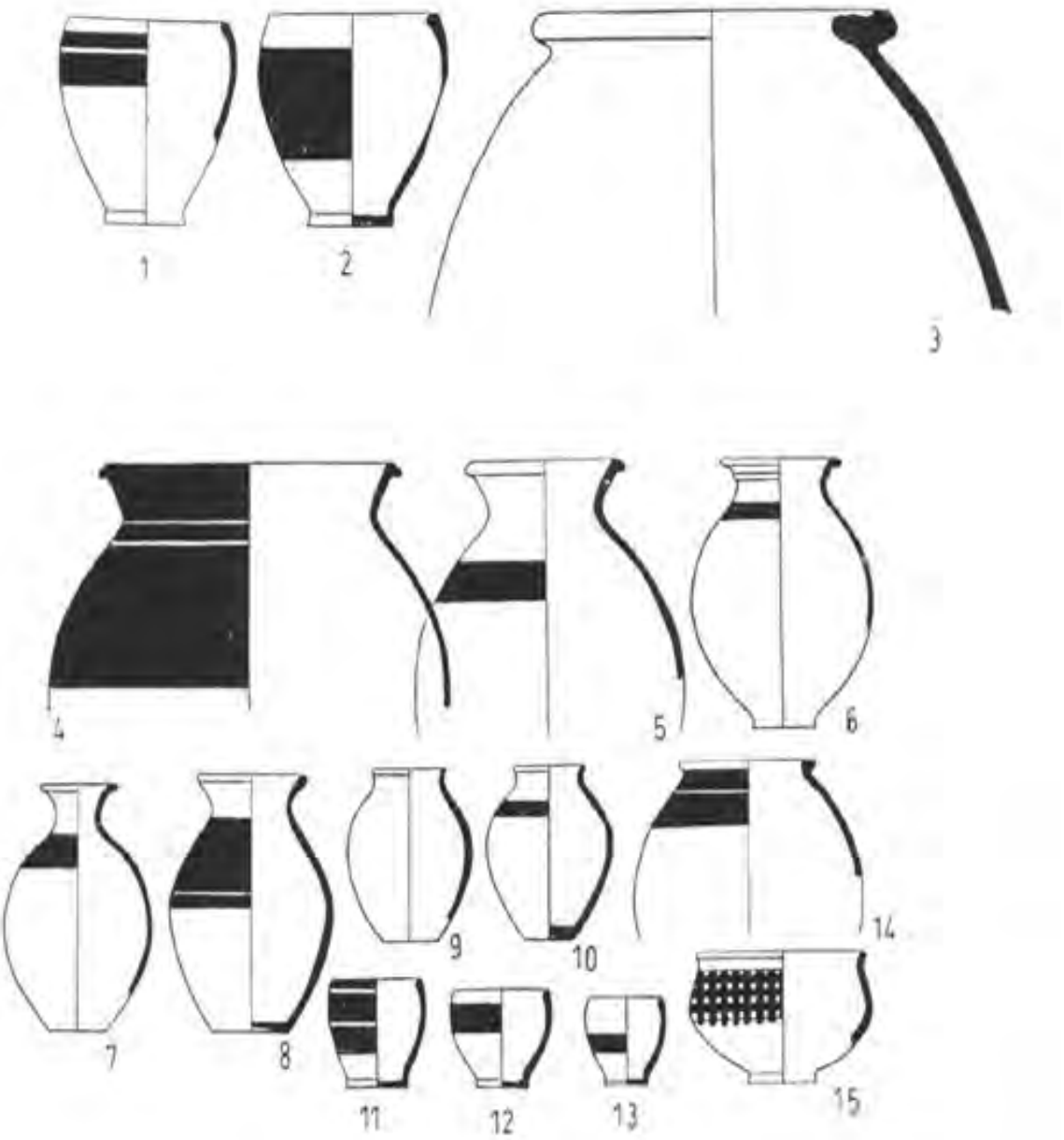

Fig. 9. Ceramică celtică pictată (1-2,4-15) şi vas de provizii (3) de la Malaja Kopanija (după V. Kotigoroško)

https://biblioteca-digitala.ro

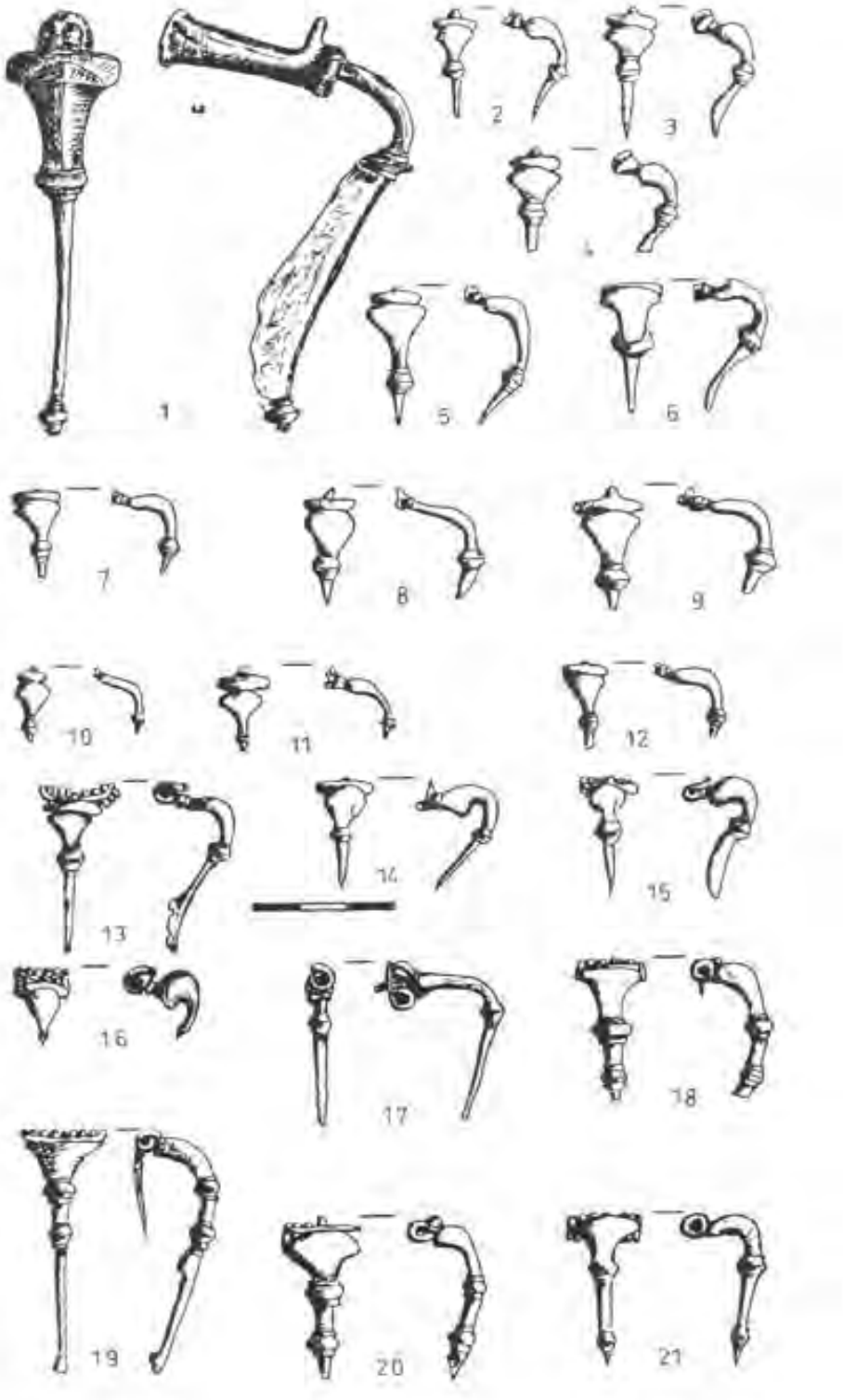

Fig. 10. Fibulă în curs de prelucrare (1), fibule de tip puternic profilat (2-17) și fibule norico-panonice cu două noduri pe arc (18-21) de la Malaja Kopanija. Toate bronz (după V. Kotigoroško).

https://biblioteca-digitala.ro

UN DENAR ROMAN DE LA SIGHETU MARMAŢIEI

Victor V. Vizauer

În toamna anului 2000, în cartierul Cămara al oraşului Sighetu Marmaţiei, a fost descoperită de către Timur Chiş o monedă romană din argint. Locul descoperirii se află pe malul stâng al râului Tisa, la circa 20 m de la cursul apei[363] şi la aproximativ 100 m spre est (în direcţia opusă cursului râului) de la vărsarea pârâului Tepliţa în Tisa (vezi harta I). La momentul respectiv nu s-au făcut cercetări pentru a verifica dacă în zonă nu mai apar şi alte monede, cunoscut fiind faptul că pe Valea Tisei, la Teceu, a fost descoperit un tezaur monetar roman (Mihalyi 1900, n.2, 618-619). O astfel de verificare a avut loc abia în toamna anului următor, însă fără vreun rezultat pozitiv.

Descrierea monedei:

- argint de bună calitate.
- avers: [nc]OMM ANT/P FEL A[VG BRIT]; cap laureat dreapta; cerc perlat.
- revers: PM TR PXI [IMP VII C]OS V PP CONC MIL; Concordia în picioare, din faţă, cu capul spre stânga, ţinând în fiecare mână câte un stindard militar; cerc perlat[364].

-dimensiuni: 18,2 x 17,2 mm, axa este de 5 mm, iar greutatea de 2,69 g.

Aşadar, a fost bătută la Roma, în luna decembrie a anului 185 p.Chr., adică în timpul domniei împăratului Commodus (180-192). Moneda se află în colecţia particulară a lui Timur Chiş.

Este greu de precizat modul în care această monedă (alături de altele – vezi catalogul descoperirilor) a ajuns în această zonă din Barbaricum (comerţ,

[363] În perioadele cu ploi abundente, râul Tisa îşi măreşte debitul, lărgindu-se destul de mult, ceea ce duce, odată cu retragerea apelor, la formarea unor ochiuri de apă în gropile de pe mal; într-o astfel de adâncitură a fost găsită şi moneda prezentată acum.

[364] Identificarea, datarea şi descrierea monedei o datorăm domnului Dr. Radu Ardevan de la Institutul de Arheologie şi Istoria Artei din Cluj Napoca, căruia îi mulţumim şi pe această cale.

https://biblioteca-digitala.ro

jaf), însă, alături de celelalte descoperiri, indică în mod cert existenţa contactelor dintre această zonă şi mediul provincial roman (în cazul monedelor din sec. II-III p.Chr. ne referim la provincia Dacia Porolissensis, situată în vecinătate).

Monedele romane din Depresiunea Maramureş provin de la următorii împăraţi: Traian – 3 monede, Hadrian – 1, Antoninus Pius – 1, Marcus Aurelius – 6 (nu cunoaştem provenienţa celorlalte monede care au aparţinut depozitului – cat. nr. 7C), Commodus – 2 (inclusiv moneda prezentată în acest articol) şi Constantin cel Mare – 1. Moneda descoperită în satul Tisa este un hibrid (cat. nr. 9), iar în cazul uneia dintre monedele de la Sighet nu s-a putut face o atribuire sigură (cat. nr. 7D). În ce priveşte cele două tezaure monetare (cat. nr. 5 şi 8) ştim doar că cel de la Moisei era compus din monede republicane, iar cel de la Teceu din monede imperiale, de la împăraţiiVitellius şi Vespasian (a. 69 p.Chr.) până la Septimius Severus (a. 193). În cazul celor peste 200 de monede descoperite pe teritoriul vechiului comitat Maramureş nu avem informaţii nici în legătură cu emitenţii şi nici în ce priveşte locurile de descoperire.

Perioada de timp acoperită de monedele romane este cea a secolelor I a.Chr. – IV p.Chr., cu punctul de greutate în secolul II p.Chr. (dacă avem în vedere numărul de descoperiri din această perioadă), adică după organizarea Daciei ca provincie romană.

Având în vedere că majoritatea monedelor romane din Depresiunea Maramureş provin din descoperiri întâmplătoare, rămâne ca săpăturile sistematice să aducă mai multă lumină în problema legăturilor dintre Imperiu şi dacii liberi din Maramureş.

CATALOGUL DESCOPERIRILOR DE MONEDE ROMANE DIN DEPRESIUNEA MARAMUREŞ[365]

1. CĂLINEŞTI, comună.

-Descoperire izolată.

[365] *Avem în vedere doar acea parte a Depresiunii Maramureş care se află între graniţele României.*

https://biblioteca-digitala.ro

-Denar suberat, emis în timpul domniei lui Antoninus Pius.

-Se află într-o colecţie particulară.

-Datare: între anii 138-161 p.Chr.

-Bibliografie: Chirilă, Lucăcel 1979, nr.7, 137; Stanciu 1992, nr.7, 173; Matei, Stanciu 2000, nr.35(61), 39.

2. GIULEŞTI, comună.

-Descoperire izolată.

-Monedă romană de argint, emisă de către împăratul Commodus.

-Datare: a. 187 (Mihalyi 1900), între 186-189 p.Chr. (Stanciu 1992).

-Bibliografie: Mihalyi 1900, n.2, 618-619; Lazin 1969, nr.9, 112; Săşianu 1980, nr.56, 128; Stanciu 1992, nr.12, 174-175; Matei, Stanciu 2000, nr.69(129), 48.

3. IEUD, comuna

a. Faţa trunchiului.

- Descoperire izolată.Monedă romană din argint emisă în timpul lui Traian.

- Datare: între anii 103-112 (Stanciu 1992) sau a.105 p.Chr. (Mihalyi 1900).

- Bibliografie: Mihalyi 1900, n.2, 618-619; Lazin 1969, nr.11, 112; Mitrea 1971, nr.71, 408; Săşianu 1980, nr.66/II, 131; Stanciu 1992, nr.13/B, 175; Matei, Stanciu 2000, nr.77(142), 52.

b. Descoperire izolată.

-Cu ocazia efectuării unor lucrări agricole, a fost descoperit un denar de la împăratul Traian.

-Datare: între anii 98-117 p.Chr.

-Bibliografie: Mitrea 1971, nr.71, 408; Stanciu 1992, nr.13/C, 175.

4. MARAMUREŞ (fostul comitat).

- Descoperire izolată.

De pe teritoriul fostului comitat Maramureş provin peste 200 de monede romane din argint, majoritatea imperiale, ultimele de la începutul secolului III.

- Datare: secolul I a.Chr.- secolul III p.Chr.

- Bibliografie: Lazin 1969, nr.12, 113 (cf. ArchÉrt X, 1876, 294-295); Săşianu 1980, nr.37/II, 133; Stanciu 1992, nr.15/B, 175-176; Matei, Stanciu 2000, nr.84, 63.

https://biblioteca-digitala.ro

5. MOISEI, oraş.

- Tezaur.

Acesta cuprindea denari romani republicani. Au fost salvate doar cinci exemplare.

- Datare: între anii 90/89-78/77 a.Chr..

- Bibliografie: Mitrea 1969a, nr.29, 545; Mitrea 1969b, nr.29, 166-167; Săşianu 1980, nr.81, 135; Stanciu 1992, nr.17, 176.

6. PETROVA, comună.

- Descoperire izolată.

-În anul 1890, în grădina lui Ioan Gyenge, a fost găsită o monedă (medalie?) din bronz din timpul domniei lui Traian, cu inscripţia „VIA TRAIANA". În apropiere s-a găsit şi un vârf de săgeată.

Ulterior a fost donată Liceului Reformat din Sighet.

- Datare: între anii 98-117 p.Chr..

- Bibliografie: Mihalyi 1900, n., 32; Lazin 1969, nr.13, 113; Săşianu 1980, nr.94, 144; Stanciu 1992, nr.21, 178; Matei, Stanciu 2000, nr.103(187), 71.

7. SIGHETU MARMAŢIEI, municipiu.

a. Dobăieş.

- Descoperire izolată ?

-Ioan Mihalyi de Apşa afirmă că în acest punct s-ar fi găsit o monedă romană, fără alte detalii (Mihalyi 1900, n.2, 618-619).

Nu este exclus ca în cazul punctelor A şi E să fie vorba de aceeaşi monedă.

b. Strada Traian

- Descoperire izolată.

În anul 1965, probabil cu ocazia construcţiei unuia dintre blocurile de pe strada Traian, a fost descoperit un denar din timpul lui Hadrianus.

- Datare: între anii 117-138 p.Chr..

- Bibliografie: Mitrea 1971, nr.96/a, 411; Stanciu 1992, nr.27/B, 180; Matei, Stanciu 2000, nr.129(239), 79.

https://biblioteca-digitala.ro

c. Tean.

- Depozit monetar.

-Acest depozit monetar a fost descoperit în 1878 la capătul vechiului pod peste Tisa (azi reconstruitla capătul străzii N.Titulescu). S-au recuperat şase denari de la Marcus Aurelius.

- Datare: între anii 161-180 p.Chr..

- Bibliografie: Mihalyi 1900, n.2, 618-619; Lazin 1969, nr.17, 113; Săşianu 1980, nr.119, 161; Stanciu 1992, nr.27/D, 180; Matei, Stanciu 2000, nr.129(241), 79.

d. Descoperire izolată.

-Undeva pe teritoriul oraşului Sighet a fost descoperit în anul 1945 un denar provenind de la împăratul Antoninus Pius sau de la Marcus Aurelius.

- Datare: între anii 138-180 p.Chr..

- Bibliografie: Mitrea 1971, nr.96/b, 411; Stanciu 1992, nr.27/C, 180; Matei, Stanciu 2000, nr.129(240), 79.

e. Descoperire izolată.

-De undeva din hotarul localităţii provine o monedă din argint, având următoarea inscripţie: „Constantinus Aug Providentia Caes SMKB'. Însă legenda ar putea să fie: „Constantinus IVN NOB C. PROVIDENTIAE CAESS", în acest caz ea fiind emisă în timpul lui Constantin cel Mare, la Cyzicus (Matei, Stanciu 2000, nr.129(242), 79-80).

- Datare: anii 329-330 p.Chr.

- Bibliografie: Lehoczky 1892, 160; Stanciu 1992, nr.27/E, 180; Matei, Stanciu 2000, nr.129(242), 79-80.

8. TECEU , comuna Remeţi.

- Tezaur monetar.

-În stânga drumului principal, la vreo 330 paşi de calea ferată, în direcţia vechilor saline de la „Kerekhegy", a fost descoperit în 1874, într-un vas din lut, un tezaur constând din peste 1100 denari imperiali din argint. Denarii proveneau de la mai mulţi împăraţi, de la Vitelius (a. 69) şi Vespasianus (a.69) până la Septimius Severus (a.193). Dintre aceste monede 782 de bucăţi au fost trimise la Muzeul Naţional din Budapesta, iar 320 de bucăţi au intrat în posesia lui Ioan Mihalyi de Apşa. Mai târziu, o parte dintre monedele Colecţiei Mihalyi au fost cumpărate de familia Pipaş din satul Tisa (lângă Sighet), iar o altă parte a fost furată.

https://biblioteca-digitala.ro

- Datare: între anii 69-193 p.Chr.

- Bibliografie: Mihalyi 1900, n.2, 618-619; Săşianu 1980, nr.134, 174-175; Stanciu 1992, nr.29, 180; Matei, Stanciu 2000, nr.137(257), 82.

-I. Mihalyi mai aminteşte de o monedă romană descoperită la Teceu, însă fără alte precizări (Mihalyi 1900, n.2, 618-619).

9. TISA, comuna Crăciuneşti.

- Descoperire izolată.

În hotarul localităţii, în grădina preotului din sat, a fost descoperit un denar roman, poate hibrid, pa avers apărând Septimiu Severus, iar pe revers Caracalla. - Datare; imediat după anul 211 p.Chr. (Stanciu 1992).

- Bibliografie: Stanciu 1992, nr.30/A, 180; Matei, Stanciu 2000, nr.139(262), 83.

BIBLIOGRAFIE

Chirilă, Lucăcel 1979	E. Chirilă, V. Lucăcel, Descoperiri monetare antice în Transilvania, ActaMN III, 1979, 137-138.
Lazin 1969	Gh. Lazin, Circulaţia monetară în nord-vestul României (secolele II-IV), StComSatu Mare I, 1969, 111-120.
Lehoczky 1892	T. Lehoczky, Adatok hazánk archaeologiájához különös tekintettel Beregmegyére és környékére, Munkács, Bd. I, 1892.
Matei, Stanciu 2000	Al. V. Matei, I. Stanciu, Vestigii din epoca romană (secolele II-IV p.Chr.) în spaţiul nord-vestic al României, Zalău-Cluj Napoca, 2000.
Mihalyi 1900	I. Mihalyi de Apşa, Diplome maramureşene din secolul XIV şi XV, Sighet, 1900.
Mitrea 1969a	B. Mitrea, Dècouvertes rècentes et plus anciennes de monnaies antiques et byzantines en Roumanie, Dacia N.S. XIII, 1969, 539-552.
Mitrea 1969b	B. Mitrea, Descoperiri recente şi mai vechi de monede antice şi bizantine în Republica Socialistă România, SCIV 20, 1969,

https://biblioteca-digitala.ro

161-172.

Mitrea 1971 — B. Mitrea, Dècouvertes rècentes et plus anciennes de monnaies antiques et byzantines en Roumanie, Dacia N.S. 15, 1971, 395-413.

Săşianu 1980 — A. Săşianu, Moneda antică în vestul şi nord-vestul României. Oradea, 1980.

Stanciu 1992 — I. Stanciu, Descoperiri din a doua jumătate a mileniului I î.H. şi mileniul I d.H. în judeţul Maramureş, EphemNap II, 1992, 169-191.

EIN RÖMISCHER DENAR VON SIGHETU MARMAŢIEI

(Zusammenfassung)

Im Herbst 2000 wurde im Bezirk Cămara der Stadt Sighetu Marmaţiei in der Nähe vom Ufer der Theiß zufälligerweise eine römische Münze entdeckt. Es handelt sich um einen Denar, der im Dezember 185 n.Chr. von dem Kaiser Commodus (180-192) geprägt wurde.

Der Verfasser stellt ebenfalls die Fundliste der römischen Münzen vor, die in der Maramureş-Senke erschienen sind.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

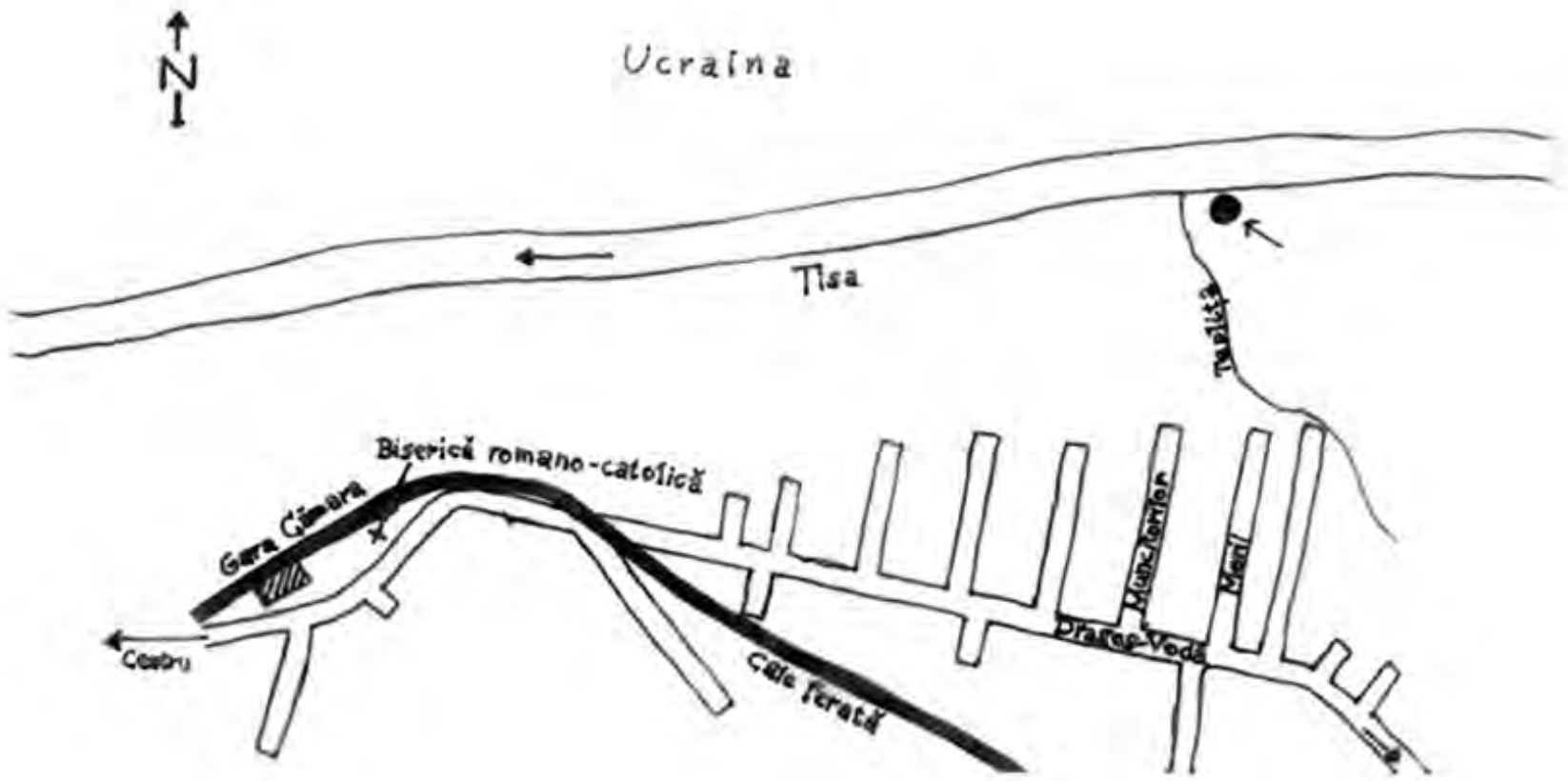

Harta I. - Sighet - Camara: punctul în care a fost descoperit denarul roman.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Harta II. - Descoperirile monetare romane din Depresiunea Maramureșului (numerele de pe harta corespund numerotării din catalog)

https://biblioteca-digitala.ro

Harta II. - Descoperirile monetare romane din Depresiunea Maramureșului (numerele de pe harta corespund numerotării din catalog)

https://biblioteca-digitala.ro

MONEDE DIN TEZAURUL DE DENARI ROMANI IMPERIALI DESCOPERIT LA TECEU

Georgeta Maria Iuga

Către sfârşitul secolului trecut, în 1874 august 11, se descoperea la Teceu unul dintre cele mai mari tezaure monetare imperiale romane din afara graniţelor imperiului. Descoperirea au făcut-o "pruncii Iosif Roman, Ioan Müller şi inspectorul de drumuri Iosif Géczi" şi ne-a fost transmisă nouă de către remarcabilul om de cultură al Maramureşului, Ioan Mihalyi de Apşa[366]. În cartea sa "Diplome maramureşene din secolul XIV şi XV", care reprezintă piatra de hotar a istoriei maramureşene, făcând comentariul Diplomei din 28 aprilie 1498 care tratează situaţia lucrătorilor din ocnele de sare, Ioan Mihalyi de Apşa consideră că în aceste ocne se exploatează sarea încă din timpul, şi după metodele, romanilor, aducând în sprijinul afirmaţiei sale şi argumente numismatice. Aflăm astfel care au fost condiţiile, locul şi componenţa tezaurului găsit la Teceu.

Într-un vas gros de lut s-au aflat "mai bine de 1100 denare de argint de-a imperaţilor romani, începând de la Vitellius (a. 69), Vespasianus (69) până la Septimiu Severu". Sunt, de asemenea, precizate locul şi condiţiile descoperirii: "Aproape de opidu Teceu, săpându şanţulu de-a stânga drumului ce duce către vechile saline de la Kerekhegy, în depărtare de 330 de paşuri de linia calei ferate"[367].

Necunoaşterea exactă a situaţiei din teren a făcut ca descoperirea să fie consemnată greşit în literatura numismatică românească[368], ca fiind vorba de localitatea Teceul Mic, în stânga Tisei, din actualul Maramureş. În realitate este vorba de localitatea Teceu Mare, azi Teacevo (pronunţat de maramureşenii de dincolo de Tisa: Ceteu), situată pe malul nordic al Tisei, în Ucraina. Precizarea lui Ioan Mihalyi de Apşa privind depărtarea faţă de calea ferată este în acest sens edificatoare, cale ferată a fost şi este numai la Teceul Mare.

Din aceeaşi notă aflăm că, din cele peste 1102 monede găsite, Ioan Mihalyi de Apşa a trimis 782 la Muzeul Naţional din Budapesta, iar 320 de monede au rămas în colecţia sa. Cu timpul, colecţia de monede s-a împrăştiat şi irosit, deşi după moartea sa, în 1914, soţia Sofia

[366] I. Mihalyi de Apşa, Diplome maramureşene din secolul XIV şi XV, Sighet, 1990.
[367] Ibidem, 619, nota 2.
[368] C. Daicoviciu, N. Contantinescu, Brève histoire de la Transylvanie, Bucureşti, 1965, harta 3 - L'espace carpato-danubien à l'époque romaine; D. Protase, T. Bader, Tezaurul de denari romani imperiali de la Ghirişa, în: Tezaure monetare din judeţul Satu Mare, Satu Mare, 1968, 49; Gh. Lazin, StComSatu-Mare 1, 1969, 113; T. Bader, J. Winkler, StComSatu-Mare 4, 1980, 115; A. Săşianu, Moneda antică în vestul şi nord-vestul României, Oradea, 1980, 174.

https://biblioteca-digitala.ro

oferă Academiei Române monede antice din colecţie, dar, prin scrisoarea din 13 iunie 1921, Ion Bianu îi înapoiază lista monedelor, precizând că din colecţiile Academiei intră doar monedele româneşti şi cele antice ale oraşelor pontice[369]. Din cele 320 de monede provenite de la Teceu, 56 buc. au ajuns însă într-o altă mare colecţie particulară, colecţia Maria şi Nicolae Pipaş din satul Tisa (fost Virişmort), comuna Bocicoiu Mare, jud. Maramureş[370]. După 1990 monedele au ajuns în posesia lui Petre Bârsescu din Sighetu Marmaţiei.

Din informaţiile lui Ioan Mihalyi de Apşa ştim că tezaurul începe cu monedele bătute în timpul împăraţilor Vitellius şi Vespasian, fapt confirmat şi de "Catalogul monedelor antice ce sunt în colecţia subscrisului" (copie întocmită de Ioan Mihalyi de Apşa, aflată în colecţia Muzeului Maramureşan Sighetu Marmaţiei)[371] care cuprinde descrierea a 135 monede din "Colecţiunea de monede" care "constă din 1000 una mie bucăţi din care 636 b. argin(t) 364 b. aramă şi bronz"[372], cum se specifică la sfârşitul catalogului; dintre acestea 82 monede fac parte din tezaurul de la Teceu.

Cele 56 de monede, aflate, la data efectuării cercetării noastre - 1985-1986, în colecţia Maria şi Nicolae Pipaş, încep cu un denar emis de Vespasian în anul 74 şi sfârşesc cu un denar Iulia Domna, emis de Septimiu Sever (a. 193-186). Monedele se repartizează, după împăraţii şi familiile lor, astfel:

Vespasian	- 3	
Domiţian	- 1	
Traian	- 5	
Hadrian	- 6	
Antonius Pius	-24	
Marcus Aurelis	-10	
Commodus	- 6	
Septimiu Sever	- 1	(tab. 1)

Este uşor de observat că din monedele păstrate majoritatea sunt emisiunile împăraţilor Antonius Pius, Marcus Aurelius, Hadrain şi Commodus. Toate piesele sunt denari, bătuţi în

[369] Scrisoare (inedită) din 13 iunie 1921, aflată în Colecţia Casei memoriale Ioan Mihalyi de Apşa, Sighetul Marmaţiei. Copia ne-a fost semnalată şi pusă la dispoziţie de către colegii Mihai Dăncuş şi Gheorghe Todincă de la Muzeul Maramureşan Sighetul Marmaţiei, cărora le mulţumim şi pe această cale.

[370] În 1985-1986, familia Pipaş ne-a pus la dispoziţie monedele pentru a fi identificate şi cercetate, fapt pentru care le mulţumim şi pe această cale.

[371] I. Mihalyi de Apşa, Catalogul monedelor antice ce sunt în colecţia subscrisului (mss.), aflat în colecţia Casei memoriale Ioan Mihalyi de Apşa.

[372] Mss., 33.

https://biblioteca-digitala.ro

atelierele Romei, dintr-un argint de bună calitate, cele mai multe având titlul aliajului peste 800%, doar moneda emisă de Septimiu Sever pentru Iulia Domna sub 700%.

Greutatea totală a celor 56 de monede este de 154,42 gr. (vezi ANEXA 1). Cele mai scăzute greutăţi au piesele emise de Commodus, fie datorită politicii monetare, fie cantităţii şi calităţii metalului. Mai puţin de jumătate din piese (27 buc.) coboară sub 2,80 gr. Această scădere a greutăţii pieselor poate fi pusă, în cazul nostru, şi pe o posibilă uzură de circulaţie, starea de conservare fiind, în general, slabă, majoritatea pieselor fiind tocite, iar 3 bucăţi prezintă urme de acizi. Dacă dăm crezare manuscrisului, unde data găsirii tezaurului este 11 aug. 1871[373], tezaurul de la Teceu prezintă cel dintâi tezaur monetar imperial roman descoperit în afara limesului roman în secolul XIX. În 1873 a fost descoperit, la Covăsinţ (jud. Arad), un tezaur compus din cca. 500 monede, din care 168 au ajuns la Muzeul Naţional din Budapesta[374]. Prima emisiune era de la Nero (63-68), iar ultima de la Antonius Pius pentru Diva Faustina (141-161?). În secolul XX, la Vânători, jud. Arad, este semnalată vag o altă descoperire, compusă din cca. 150 monede, din timpul împăraţilor Domitian şi Hadrian[375]. În anul 1902 s-a descoperit un tezaur compus din cca. 500 monede în hotarul comunei Caporal Alexa (jud. Arad); din acest tezaur se cunosc doar 27 de piese, care au fost achiziţionate de Muzeul de Istorie din Szeged; monedele au fost emise de Nero (63-68), Vespasian, Domitian, Traian, Hadrian, Marcus Aurelius pentru Faustina II fiind ultima piesă (161-175?)[376]. În 1964, la Ghirişa (jud. Satu Mare) s-a descoperit un tezaur de denari romani imeriali, cca. 200 piese, din care s-au recuperat 158, prima emisie fiind din timpul lui Vespasian (69-71), iar ultima Septimiu Sever (193-194)[377]. În 1968, la Peştera (jud. Bihor), s-a descoperit un tezaur compus din 28 denari, prima emisiune de la Antonius Pius (145-161), iar ultimele de la Commodus (190-191)[378]. În 1968, tot la Ghirişa (jud. Satu Mare) s-a descoperit un alt tezaur compus din 856 denari romani imperiali, prima emisiune fiind de la Vespasian (69-71) şi ultima Septimiu Sever (193-201?)[379]. În cursul anilor 1985-86 a fost găsit la Oarţa de Sus (jud. Maramureş) un tezaur de 301 monede imperiale romane[380], prima emisiune fiind de la Nero (64-65), ultima de la Marcus Aurelius[381].

---

[373] Mss., 14-15.
[374] Protase, Bader, op.cit., 49,57; Săşianu, op.cit., 104-108.
[375] Protase, Bader, op.cit., 49; Săşianu, op.cit., 183.
[376] Protase, Bader, op.cit., 49; Săşianu, op.cit., 99-100.
[377] Protase, Bader, op.cit., 30-60; Lazin, op.cit., 112; Bader, Winkler, op.cit., 119-124; Săşianu, op.cit., 127-128.
[378] Săşianu, op.cit., 143-144.
[379] Bader, Winkler, op.cit, 90-111; Săşianu, op.cit., 128.
[380] În prezent, numărul monedelor identificate din tezaurul de la Oarţa de Sus-Ograde se ridică la 306 (nota redacţei).
[381] G. M. Iuga, Comunicare ţinută la Sesiunea anuală de rapoarte arheologice, Alba Iulia, 1986.

https://biblioteca-digitala.ro

Pe teritoriul judeţului Maramureş s-au găsit, izolat, monede imperiale romane, în următoarele localităţi:

1.- Băseşti - 1 sesterţius emis de Antonius Pius pentru Faustina I şi
1 denar emis de Marcus Aurelius pentru Faustina II[382].

2.- Baia Mare - 1 denar roman emis de Antonius Pius şi
1 denar de potin emis de Marcus Aurelis
1 denar de bronz, Filip Arabul[383].

3.- Coroieni - 1 sestertius emis de Filip Arabul[384].

4.- Giuleşti - 1 denar emis de Commodus[385].

5.- Ieud - 2 denari emişi de Traian[386]

6.- Petrova - 1 sestertius emis de Traian[387].

7.- Sighetu Marmaţiei - 6 denari emişi de Marcus Aurelius[388].

8.- Ulmeni - 2 sesterti Antonius Pius şi Commodus[389]

9.- Vad (com. Copalnic Mănăştur) - 3 piese emise de Gordian III[390].

Deşi cele 56 de piese (v. ANEXA 1) din tezaurul de la Teceu reprezintă doar o foarte mică parte din descoperirea iniţială (v. şi ANEXA 2, cuprinzând lista a 29 monede aflate la Muzeul Naţional din Budapesta), am considerat că sunt importante ca document numismatic, fiind un punct de plecare în analiza materialului descoperit pe cuprinsul Maramureşului, lărgind baza de documentare privind prezenţa monedei romane imperiale în această zonă.

[382] Winkler, Despre activitatea numismatică a lui Michael Pop de Szathmari (1737-1812), SCN 3, 1960, 441; Săşianu, op.cit., 91.
[383] E. Chirilă, A. Socolan, Descoperiri monetare antice, bizantine şi feudale în Transilvania, în: Tezaure şi descoperiri monetare din colecţia Muzeului judeţean Maramureş, Baia Mare, 1979, 67; Săşianu, op.cit., 90.
[384] E. Chirilă, V. Lucăcel, ActaMP, 3, 1979, 137; Săşianu, op.cit., 189.
[385] I. Mihalyi de Apşa, Diplome maramureşene, 619, nota 2; Lazin, op.cit., 112; Săşianu, op.cit., 128.
[386] I. Bilţiu Dăncuş, Un sat maramureşean Jod - Ieudul, în: Almanahul cooperativelor "Plugarul" din Ardealul de Nord. Cluj, 1944, 290-294; Lazin, op.cit., 112; Săşianu, op.cit., 131.
[387] I. Mihalyi de Apşa, Diplome maramureşene, 32, nota 1; Lazin, op.cit., 113; Săşianu, op.cit., 144.
[388] Lazin, op.cit., 113; Săşianu, op.cit., 16.
[389] Piese inedite, aflate în colecţia Muzeului judeţean Maramureş.
[390] Lazin, op.cit., 115.

https://biblioteca-digitala.ro

ANEXA 1

CATALOGUL MONEDELOR DIN TEZAURUL DE LA TECEU

(Aflate în 1985-1986 în colecţia Maria şi Nicolae Pipaş)

VESPASIANUS

1.- AR.	2,76 gr.	19,3/17,4 mm.	RIC II, 77	an 74
2.- AR.	2,96 gr.	18,5 mm.	RIC II, 110	78

VESPASIANUS: TITUS

3.- AR.	2,84 gr.	19,9/17,9 mm.	RIC II, 195	77-78

DOMITIANUS

4.- AR.	2,75 gr.	18,2/17,4 mm.	RIC II, 149	90

TRAIANUS

5.- AR.	2,90 gr.	18,7/17,2 mm.	RIC II, 21	98-99
6.- AR.	2,90 gr.	18,6/17,4 mm.	RIC II, 119	103-111
7.- AR.	2,89 gr.	18,7/16,8 mm.	Idem.	Idem.
8.- AR.	2,48 gr.	18,8/18,6 mm.	Ibid.	Ibid.
9.- AR.	3,34 gr.	18,7/16,8 mm.	RIC II, 1147	Ibid.

HADRIANUS

10.- AR.	3,10 gr.	18,7/17,4 mm.	RIC II, 44 a	118
11.- AR.	3,02 gr.	17,8/16,9 mm.	RIC II, 77 a	119-122
12.- AR.	3,00 gr.	17,7/16,5 mm.	RIC II, 101 b	Idem
13.- AR.	2,72 gr.	19,1/17 mm.	RIC II, 161 d	125-128
14.- AR.	2,75 gr.	17,2 mm.	RIC II, 267 a	134-138
15.- AR.	3,01 gr.	17,7/16,7 mm.	RIC II, 301 a	Idem ANTONIUS PIUS
16.- AR.	2,78 gr.	18/16,5 mm.	RIC III, 50 a	139
17.- AR.	2,60 gr.	17,8/17,6 mm	RIC III, 137	145-161
18.- AR.	2,73 gr.	18,6/17,8 mm.	RIC III, 178	148-149
19.- AR.	2,41 gr.	17,6/16,8 mm.	RIC III, 222	152-153
20.- AR.	2,66 gr.	18,6/16,4 mm.	RIC III, 229	153-154
21.- AR.	2,84 gr.	16,5 mm.	Idem	Idem

https://biblioteca-digitala.ro

22.- AR.	3,14 gr.	18,1/17/1 mm.	RIC III, 231	Ibid.
23.- AR.	2,96 gr.	17,4/16,4 mm.	RIC III, 305	159-161

ANTONIUS PIUS: FAUSTINA I

24.- AR.	2,73 gr.	17,8/17,2 mm.	RIC III, 344	după 141
25.- AR.	2,52 gr.	18,7/17,8 mm.	RIC III, 348	Idem
26.- AR.	2,88 gr.	17,7/16,6 mm.	RIC III, 351 a	Ibid.
27.- AR.	2,52 gr.	17,6/16,7 mm.	Idem	Ibid.
28.- AR.	2,43 gr.	18,6/17,5 mm.	RIC III, 353 a	Ibid.
29.- AR.	3,13 gr.	17,00 mm.	RIC III, 362 a	Ibid.
30.- AR.	2,57 gr.	17,3/15,2 mm.	RIC III, 373	după 141
31.- AR.	2,71 gr.	17,6/15,1 mm.	RIC III, 374	Idem
32.- AR.	2,90 gr.	17,8/16,7 mm.	RIC III, 378 a	Ibid.
33.- AR.	3,05 gr.	17,5/17 mm.	RIC III, 379	Ibid.
34.- AR.	3,08 gr.	18/16,3 mm.	RIC III, 394	Ibid

ANTONIUS PIUS: MARCUS AURELIUS

35.- AR.	2,87 gr.	18,6/16,4 mm.	RIC III, 429	145-160
36.- AR.	3,00 gr.	17,4 mm.	RIC III, 473	156-157

ANTONIUS PIUS: FAUSTINA II

37.- AR.	2,84 gr.	16,6/16 mm.	RIC III, 497	147-161
38.- AR.	2,73 gr.	18,4/17 mm.	RIC III, 517	Idem.

ANTONIUS PIUS zeificat: sub MARCUS AURELIUS

39.- AR.	2,57 gr.	18/16,4 mm.	RIC III, 441	

MARCUS AURELIUS

40.- AR.	2,54 gr.	17,5/16,5 mm.	RIC III, 33	161-162
41.- AR.	2,90 gr.	18,9/17,8 mm.	RIC III, 31	165-166
42.- AR.	2,86 gr.	18,6/17,1 mm.	RIC III, 36	Idem.
43.- AR.	2,58 gr.	16,7/15,9 mm.	RIC III, 176	167-168
44.- AR.	2,98 gr.	18,9/16,7 mm.	RIC III, 259	171-172
45.- AR.	2,71 gr.	19,1/17,7 mm.	RIC III, 349	175-176
46.- AR.	3,10 gr.	18,2/17,3 mm.	RIC III, 375	176-177

https://biblioteca-digitala.ro

MARCUS AURELIUS: FAUSTINA II

47.- AR.	2,87 gr.	18,3/17,2 mm.	RIC III, 669	161-176
48.- AR.	2,08 gr.	17,7/16,8 mm.	RIC III, 712	Idem.

MARCUS AURELIUS: COMMODUS

49.- AR.	2,64 gr.	17,5 mm.		175-180

COMMODUS

50.- AR.	2,53 gr.	18,4/16,6 mm.	RIC III, 130	185-186
51.- AR.	2,73 gr.	17/16,5 mm.	RIC III, 227	190-191
52.- AR.	2,86 gr.	19,3/17,4 mm.	RIC III, 239	191-192
53.- AR.	1,91 gr.	17,9/16,8 mm.	RIC III, 262	Idem.

COMMODUS: CRISPINA

54.- AR.	2,56 gr.	17,4/16,3 mm.	RIC III, 281	180-183
55.- AR.	2,79 gr.	17,7/16,4 mm.	RIC III, 286	Idem.

SEPTIMIUS SEVERUS: IULIA DOMNA

56.- AR.	1,71 gr.	19,5/17,4 mm.	RIC IV, 538	193-196

https://biblioteca-digitala.ro

ANEXA 2

CATALOGUL MONEDELOR DIN COLECŢIA MUZEULUI NAŢIONAL DIN BUDAPESTA

(Din cele 782 monede trimise la Budapesta de către Ioan Mihalyi de Apşa, n-am reuşit să obţinem decât descrierea a 29 de monede din inventarul acestora)

MNME : 109/1875. 1-29.

Técsö

1.- Vespasianus Coh. I. 288,158
2.- Traianus Coh. II. 37,225
3.- " " 5/19
4.- Hadrianus Coh. I. 129/247
5.- " " 146,382
6.- " " 147,397
7.- L.Aelius caesar " 268,7
8.- Ant. Pius " 303,203
9.- " f " 306,224
10.- " " 311 267
11.- DIVA FAV/STINA ICII j/ , Rv. PTRPOT XIII POS III XX
12.- Im. Aurelius CONSECRATIO Coh. II. 1 : 58,25
13.- " COS III Pallas Coh. II. 461,44
14.- " COS III Iugus ? Coh. II. 463,59
15.- " IMP VI COS III ÜRÖ VICTORIA Coh. II. 467,90
16.- " IMP VII COS III VICTORIA B. Coh. II, 470,123
17.- " SECVRIT BUB… Coh. II. 480,200
18.- " Coh. II. 496,318
19.- Antonius Pius

ANTONINUS / AUG PPER IXX
Rv. Ceres (?) CER / ES C.n.h.
20.- Faustina VESTA Coh. II. 588,97
21.- Lucilla FECVNDITAS Coh. III. 40,9

https://biblioteca-digitala.ro

22.- Commodus LIB AVG TRPV IMP IIII COS II PP Cos. 67,102

23.- “ Coh. III. 68,111

24.- “ Coh. III. 77,178

25.- “ Coh. III. 71,138

26.- “ Coh. III. 79,189

27.- “ Coh. III. 80,137

28.- “ Coh. III. 98,317

29.- “ Coh. III. 99,320

LES MONNAIS DU TRESOR DE DENIERS ROMAINS DÉCOUVERT À TECEU (MARAMUREŞ)

(Rèsumé)

L’ouvrage présente 56 monnaies du trésor de deniers romains imperials, découvert à la fin du XIX-ème siècle à Teceu Mare, aujourd’hui Teacev, en Ukraïne.

Connu dans la littérature numismatique d’une note de l’oeuvre de l’historien IOAN MIHALYI DE APŞA, *Diplome maramureşene din secolul XIV. şi XV.*, Maramureş-Sziget, 1900 le trésor se considère d’être découvert en 1874 et composé de 1102 monnais - don’t 782 ont été envoyés au Musée National de Budapest, et 320 monnais sont restées dans sa collection. Après un manuscrit de l’auteur, la date de la découvert du trésor est 1871.

De ceux monnais du trésor, 56 monnais se gardait (jusqu’en 1990) dans la collection Maria et Nicolae Pipaş de village Tisa, com. Bocicoiu Mare, distr. Maramureş.

L’ouvrage présente ces 56 monnais, émis à Rome sous les impereurs Vespasianus, Domitianus, Trajanus, Hadrianus, Antonius Pius, Commodus et Septimius Severus.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. I. Monede din tezaurul de la Teceu

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. II. Monede din tezaurul de la Teceu.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. III. Monede din tezaurul de la Teceu.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. IV. Monede din tezaurul de la Teceu.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. V. Monede din tezaurul de la Teceu.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. VI. Monede din tezaurul de la Teceu

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. VII. Monede din tezaurul de la Teceu.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. VIII. Monede din tezaurul de la Teceu.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. IX. Monede din tezaurul de la Teceu.

https://biblioteca-digitala.ro

Pl. X. Monede din tezaurul de la Tecea

https://biblioteca-digitala.ro

DESCOPERIRI MEDIEVALE TIMPURII DIN JUDEŢELE SATU MARE ŞI MARAMUREŞ*. DATE NOI, OBSERVAŢII ŞI OPINII REFERITOARE LA CERAMICA MEDIEVALĂ TIMPURIE DIN NORD-VESTUL ROMÂNIEI

Ioan Stanciu

În bună parte, materialul prezentat acum (aproape exclusiv fragmente ceramice) provine din colecţia alcătuită în anii '50 ai secolului trecut de preotul reformat Gyula Kovács (stabilit în anul 1951 în satul Berea), achiziţionată mai târziu de muzeele din Baia Mare şi Satu Mare[391]. Utilizând aceste informaţii, au fost efectuate în anii 1962-65 sondajele şi săpăturile arheologice sistematice din hotarul localităţilor Ciumeşti, Berea, Sanislău şi Foieni (Németi 1997, 63). Din păcate, în urma lucrărilor agricole mecanizate de după 1960 multe dintre situri au fost afectate, astfel că reidentificarea lor a fost posibilă doar în urma unor insistente verificări susţinute pe teren de dr. J. Németi (de la muzeul din Carei), de aceea indicaţiile marcate pe material şi în inventarele muzeelor amintite au fost verificate şi uneori corectate cu ajutorul precizărilor care apar la Németi 1997 şi Németi 1999. În rest, de asemenea este vorba despre rezultatele unor periegheze ori mici sondaje, desfăşurate mai demult ori recent; se înţelege, aşadar, de ce posibilitatea de a interpreta materialul este restrânsă. De altfel, rezultat al cercetărilor de teren insuficiente, ceramica medievală timpurie din întreaga zonă este puţin cunoscută (o analiză mai nouă, aplicată teritoriului vestic şi nord-vestic al României, la Cosma 2002a).

* Materialele din sec. VIII-X prezentate acum apar - fără excepţie - la Stanciu 1998 (teză de doctorat, manuscris), de unde au fost în parte preluate (desene, descrierea materialului) şi publicate de C. Cosma (Cosma 2002a) . Deoarece autorul nu a verificat materialul păstrat la muzeele din Satu Mare şi Baia Mare, apoi desenele pe care le prezintă nu sunt tocmai corecte (sunt copiate de pe planşe din Stanciu 1998), considerăm necesară prezentarea şi descrierea lui, deşi interesul pe care îl prezintă , în lipsa contextelor arheologice din care provine, nu poate fi prea mare. De altfel, pentru un studiu care îşi asumă analiza ceramicii medievale timpurii cunoscută din vestul şi nord-vestul României (Cosma 2002a) credem a fi o lipsă serioasă aceea că bună parte din material (păstrat la muzeele deja amintite) nu a fost verificată, spre exemplu cel din aşezarea de la Lăpuşel – „Ciurgău" (jud. Maramureş), care reprezintă chiar un punct de greutate al lucrării, inclusiv pentru schema „tipologică" elaborată de acest autor.

https://biblioteca-digitala.ro

Descrierea materialului din secolele VII, VIII - X, XI

În nord-vestul României şi nu numai, din punctul de vedere al realizării tehnologice pot fi separate următoarele grupe în cazul ceramicii[392]: I) modelată la roata rapidă, acţionată cu piciorul; II) modelată pe roata înceată, cu turaţie lentă sau medie; III) modelată cu mâna; IV) modelată cu mâna şi ajustată la roata olarului (partea superioară, marginea mai ales)[393]. Cu referire la materialul prezentat acum şi în funcţie de structura pastei ceramice, vizibilă cu ochiul liber (prezenţa unor materiale utilizate ca „degresanţi", calitatea arderii, gradul de rezistenţă după ardere), pot fi sesizate subgrupe:

1. Lutul conţine mai mult sau mai puţin nisip fin, relativ bine cernut, vizibil în secţiunea cioburilor şi la suprafaţă, aceasta (cea exterioară mai ales) fiind adeseori acoperită cu un strat fin de angobă. În esenţă, aspectul acestor vase poate fi precizat ca semifin. În cazul ceramicii a cărei conservare nu a fost afectată de sol, pasta arsă este compactă, rezistentă.

2. Lutul conţine microprundiş, adică nisip insuficient cernut, inclusiv pietricele cu dimensiuni între 1-3 mm. Aspectul este mai grosier, adeseori pietricelele fiind reliefate la suprafaţa cioburilor. Şi în acest caz pasta arsă este compactă, rezistentă.

3. Lutul conţine macroprundiş, adică nisipul adăugat în lut a fost sumar cernut, cantitatea de pietricele este sensibil mai mare şi, uneori, mărimea lor depăşeşte 3 mm. Aspectul este unul mai grosier, deşi – de cel mai multe ori – modelarea a fost de bună calitate. În medie, este sesizabilă rezistenţa mai slabă a pereţilor în raport cu vasele subcategoriilor 1-2, aspect datorat tocmai compoziţiei grosiere a pastei.

4. În lut apare nisip relativ fin, asociat cu cantităţi variabile de cioburi mărunt pisate, pasta arsă este compactă, iar aspectul general al cioburilor este semifin.

5. Lutul conţine cioburi pisate, cărora li se asociază puţine bucăţele de calcar (?). Pereţii vaselor au devenit relativ compacţi în urma arderii (grad de rezistenţă inferior subcategoriilor anterioare), iar aspectul este semifin, poros.

---

[391] Pentru activitatea de arheolog amator a acestui paroh şi alte informaţii referitoare la colecţie: Németi 1997; Németi 1999, 14-15.

[392] Sunt preluate grupele determinate de T. Vida pentru ceramica orizontului timpuriu şi mijlociu al epocii avare, adică în raport cu perioada 567-700, 720, cu excepţia grupei a IV-a (Vida 1999, 28). Pentru ceramica medievală timpurie lucrată la roata rapidă: Stanciu 2000a.

[393] Deşi lucrurile nu sunt prea sigure, pentru înâia oară prezenţa unor astfel de vase a fost semnalată în aşezarea de la Lăpuşel – „Ciurgău" (Stanciu 1994, 305, pl. II, 13, pl. IV, 5, pl. XIII, 5, pl. XV, 14). Existenţa acestei categorii este confirmată de apariţia altor vase la Culciu Mic (Stanciu 1996, 73, pl. IV, 8) şi, probabil, la Mişca – „Fântâna Sasului" (Cosma 2002a, 300, pl. 3, II, 3).

https://biblioteca-digitala.ro

6. În lut apar, în cantitate variabilă, cioburi pisate (uneori chiar bucăţele mai mari, până la 3-4 mm), aspectul este poros. Rezistenţa pastei arse este de cele mai multe ori slabă, mai rar de nivel mediu, oricum inferioară celei a vaselor incluse subcategoriilor 1-4.

Din punctul de vedere al culorii (aşa cum se prezintă în secţiune şi la suprafaţă), determinată de condiţiile în care s-a produs arderea, pot fi separate variante. Este de reţinut că de multe ori culoarea la suprafaţă a cioburilor nu este uniformă, situaţie datorată, uneori cel puţin, arderii secundare. De asemenea, uneori există chiar diferenţe între culoarea suprafeţei exterioare şi a celei din interior.

A. Ardere cvasi-uniformă. Culoare constantă în secţiune şi la suprafaţă: cărămizie sau nuanţe, până la cea brună. Arderea trebuie să se fi produs în mediu precumpănitor oxidant.

B. Ardere cvasi-uniformă. Culoare constantă în secţiune şi la suprafaţă: cenuşie sau nuanţe, până la negru. Ardere produsă în mediu reducător.

C. Ardere neuniformă, suprafaţa este cărămizie sau prezintă nuanţe până la brun, iar în secţiune este vizibil un miez de culoare neagră sau cenuşie-închisă. Adeseori spre suprafaţă este prezent doar un strat foarte subţire (chiar sub 1 mm) de culoare cărămizie sau cu nuanţe apropiate. Pe cea mai mare parte a duratei arderii, mediul trebuie să fi fost reducător.

D. Ardere neuniformă, suprafaţa este cenuşie sau cu nuanţe apropiate, până la negru. În secţiune există un miez cărămiziu sau de nuanţă apropiată. Arderea s-a produs într-un mediu iniţial oxidant.

E. Suprafaţa exterioară este cărămizie, iar secţiunea şi suprafaţa interioară au nuanţe de cenuşiu, până la negru.

Deoarece (cu excepţia unei gropi de la Carei – „Staţia de epurare a fabricii de zahăr”, catalog – nr. 11) fragmentele ceramice nu provin din contexte arheologice, iar de cele mai multe ori materialul adunat din acelaşi punct este foarte puţin şi a fost cules în mod aleatoriu, observaţiile de ordin general nu pot sa aibă o susţinere serioasă. Este de evidenţiat faptul că în 9 din 17 situri aflate pe teritoriul judeţului Satu Mare (fără Carei-„Bobald IV”, Ciumeşti-„Legelö kút”, Sanislău I, II, III şi materialul de la Lazuri-„Centru”, cel din urmă fiind supus unei analize separate) a fost găsită exclusiv ceramică lucrată la roata înceată. Într-un singur caz (Berea-„Akasztófalapos”) ceramica lucrată la roata înceată se asociază cu cea modelată la roata rapidă, însă, în această privinţă, este de reţinut că fragmentele de vase aparţinând ultimei categorii ar putea aparţine epocii romane târzii sau perioadei de început a epocii migraţiilor. În alte două situaţii (aşezarea din punctele Berea-„Soskás”, „Bodzás”, „Vályogvető” şi cea de la Carei-“Staţia de epurare...”) apar împreună cioburi de vase lucrate cu mâna, la roata înceată ,

https://biblioteca-digitala.ro

la Berea-„Soskás" şi Carei împreună cu altele lucrate la roata rapidă. Mai clară şi sigură oricum, este situaţia din complexul cercetat la Carei. De asemenea în două cazuri, apare doar ceramică lucrată cu mâna şi la roata înceată (Baba Novac şi Noroieni), asociere care ar trebui să indice poziţia cronologică mai timpurie a celor două situri.

Cum s-a arătat, domină categoric ceramica lucrată la roata înceată. În proporţie aproape egală sunt reprezentate cioburile modelate din pastă ce conţine nisip (subcategoria 1) ori microprundiş (subcategoria 2). În ce priveşte aspectul după ardere, par să domine uşor vasele arse relativ uniform, în nuanţe de cenuşiu, în proporţie egală fiind reprezentate fragmentele ceramice de la vase arse relativ uniform, în nuanţe de cărămiziu şi cele de la vase a căror suprafaţă este cărămizie, iar în secţiune există un miez cenuşiu sau negru.

Precizări cronologice

Referindu-ne la teritoriul nord-vestic al României şi perioada secolelor VII-IX, X, posibilitatea de a separa indicii exploatabile cronologic în cazul ceramicii modelată la roata înceată rămâne deocamdată îndoielnică (oricum cu rezultate nesigure), în afara situaţiei în care ar fi cunoscute serii zonale de materiale (respectiv centre de producţie), inclusiv din complexe arheologice datate prin alte categorii de materiale. Deşi în unele zone a fost constatată marea diversitate a formelor, chiar în interiorul aceluiaşi obiectiv[394], materialul din nord-vestul României, atâta cât există până la ora actuală, indică mai degrabă un aspect unitar în această privinţă, respectiv asocierea constantă a unor forme asemănătoare, "tipuri". Observaţia, în cazul unei confirmări de perspectivă, poate fi importantă, deoarece sugerează existenţa unor ateliere care urmau aceleaşi prototipuri.

Chiar dacă ar putea fi formulată o serie de observaţii, există şanse mai mari în încercarea de a restrânge datarea unor complexe medievale timpurii, comparând evoluţia raporturilor cantitative între diferitele categorii ceramice, adică înainte de toate între vasele lucrate cu mâna şi cele modelate la roată (confirmată fiind tendinţa de impunere treptată a celor din urmă), desigur avându-se în vedere existenţa unor variabile zonale (spre exemplu: Fusek 1994, 20-21; Parczewski 1995; Stanciu 1994, 312; Stanciu, Matei 1994, 142-146). Altfel, vaselor li se pot găsi analogii formale ori în ce priveşte decorul în spaţii apropiate sau chiar mai îndepărtate, deoarece începând cu sec. VII ceramica modelată la roata înceată şi cu decor cvasi-stereotip devine o prezenţă comună. Date fiind puţinătatea materialului şi a complexelor arheologice închise cercetate, elaborarea unei scheme tipologice cu pretenţia de

[394] Cazul cimitirelor slovace datate în sec. IX-XI (Vlkolinská 1995, 37).

https://biblioteca-digitala.ro

valabilitate asupra materialului ceramic din toate siturile cunoscute acum, eventual utilizabilă inclusiv pentru determinări cronologice mai strânse, nu rămâne decât un deziderat pentru zona nord-vestică a României[395].

O poziţie cronologică mai clar argumentabilă au cioburile (exclusiv lucrate la roata înceată) găsite la Ciumeşti-„Colţul păşunii", „Legelö sarok" (catalog-nr. 13, pl. XII, 2-6,8-10), deoarece ele pot fi asociate unui vârf de săgeată tipul Ruttkay B3 (pl. XII, 7), marea majoritate a exemplarelor găsite în morminte vechi maghiare, eventual foarte rar în orizontul slav din sec. IX, până la mijlocul sec. X; ele se leagă de apariţia maghiarilor în bazinul carpatic, deşi apar, în număr mai mic, până prin sec. XIII (Ruttkay 1976, 330; fig. 54). Este destul de probabil, aşadar, ca ceramica de aici să aparţină secolului X, eventual chiar primei sale jumătăţi. O conformaţie a gurii ca cea a vasului de la pl. XII, 3 apare în nord-vestul României la Culciu Mare (pe Someş), caracterizată fiind prin forma trapezoidală în secţiune a marginii şi accentuat ascuţită spre baza buzei (Stanciu 1996, pl. II, 1). Pentru ceramica din aşezarea de la Culciu a fost propusă datarea în a doua jumătate a sec. IX, eventual prima jumătate a secolului X (Stanciu 1996a, 77). De asemenea, analogii bune apar în alt teritoriu apropiat, în aşezarea (ori aşezările) de la Popeni-Cuceu (jud. Sălaj), datată cu ajutorul unui vârf de săgeată cu trei muchii în a doua jumătate a sec. VIII ori prima jumătate a sec. IX (Stanciu, Matei 1994, pl. III, 19-20, IV, 14). Margini de vase modelate în mod asemănător au fost încadrate la Dăbâca în sec. IX-X (Pascu, Rusu, colab. 1968, pl. III, 6,11). Mai departe spre sud, apar destul de des la Bucov-"Tioca", după datările autoarei cercetărilor de la sfârşitul sec. VIII şi în sec. IX (Comşa 1978, fig. 52, 2, fig. 53, 4, fig. 54, 3,5). În alte zone, spre exemplu într-un complex bine datat de la Keszthely-Zalavár (aşezarea de pe insula Borjűállás), astfel de vase apar într-o groapă acoperită după sfârşitul sec. IX (Müller 1994, 75, 77; pl. 5, 8-13). Interesant este faptul că vase cu buza modelată în această manieră par să apară frecvent în aceeaşi microzonă a comunei Sanislău: Berea-„Bodzás" (pl. V, 11), Berea-„Sultész-tag" (pl. VI, 6), Berea-„Cetatea iepurilor" (pl. VIII, 1,2).

[395] Reluând „tipologia" propusă de I. Stanciu pentru ceramica de la Lăpuşel (Stanciu 1994) şi cea pentru materialul cunoscut din nord-vestul României în general (Stanciu 1998), C. Cosma operează cu o astfel de schemă pentru întreg materialul ceramic din vestul şi nord-vestul ţării (Cosma 2002a). În ce ne priveşte, am atras întodeauna atenţia asupra faptului că schemele tipologice cu care am lucrat nu pot fi decât preliminare şi, înainte de toate, au rolul practic de a scuti repeteţiile descriptive din text ori pentru a simplifica comentariul analogiilor (Stanciu 1994, 302-303; Stanciu, Matei 1994, 147; Stanciu 1998, 322). Fără a insista, este necesar însă să atragem atenţia asupra caracterului arbitrar (lipsa criteriilor pentru clasificare) al tipurilor pe care C. Cosma le delimitează pentru perioada sec. VIII-X, XI, bazânu-se doar pe impresia vizuală dată de profilatura vaselor (majoritar fragmente) şi care de cele mai multe ori îl înşală. Astfel, spre exemplu, în cazul ceramicii lucrată cu mâna gruparea de la tipul 1 nu are nici o relevanţă, iar - tot aici – un vas lucrat cu mâna de la Valea lui Mihai (o formă mai rară, cu pereţii aproape drepţi) nicidecum nu poate fi alăturat oalelor propuse pentru tipul 3 (Cosma

https://biblioteca-digitala.ro

La Ciumeşti-„Colţul păşunii” (pl. XII, 5) şi Berea-„Dolláros” (pl. II, 1,6) există vase cu gura largă şi linia diametrului maxim plasată destul de sus, fără gât şi cu marginea modelată la orizontală sau uşor oblică, nefiind exclus ca unele dintre ele să aibă proporţiile unor castroane, adică cu o valoare pentru diametrul maxim mai mare decât cea a înălţimii. În nord-vestul României, vasele cu această formă nu au analogii în ceramica lucrată la roată din a doua jumătate a sec. VII şi prima jumătate a sec. VIII, cu exemplul mai sigur al materialului destul de numeros şi variat recoltat din aşezarea de la Lăpuşel, pe cursul inferior al râului Lăpuş (Stanciu 1994). Dacă forma lor integrală a fost corect presupusă, atunci merită semnalate analogiile din aşezările de la Pobedim II, III şi Bašovce-Španie în Slovacia vestică, datate cu piese de metal în etape distincte, de la sfârşitul sec. VIII, până spre sfârşitul sec. IX (Vendtová 1969, fig. 8, 1,9,11, fig. 21, 5,6,8,11, fig. 29, 4,7,10, fig. 32, 5). În Transilvania, o prezenţă ceva mai pregnantă par să aibă vase asemănătoare în aşezarea de la Comana de Jos, plasată în principal în sec. VIII, însă fără puncte de sprijin mai sigure în alte categorii de materiale (Glodariu, colab. 1980, fig. 75, 4,5, fig. 77, 1,7,8). În termeni nesiguri, fragmentul de la pl. XII, 5 ar putea aparţine unei oale cu o formă apropiată celei a căldărilor de lut (spre exemplu: Takács 1986, pl. 36, 2, 62, 2, 78, 2 ş.a.).

Uşor separabile sunt vasele cu gâtul îngust, relativ înalt şi linia diametrului maxim situată aproximativ la mijlocul înălţimii, probabil cu fundul mai larg, de unde şi curbura slabă a pereţilor, aşa cum este exemplarul parţial reconstituit provenit din zona Berea-Ciumeşti (pl. X, 1). Este posibil ca unui vas asemănător să îi aparţină şi un fragment de margine găsit la Berea-“Zsidatag”, însă cu dimensiuni mai mici (pl. IX, 6), despre care se crede că ar fi făcut parte dintr-o cană, ”carafă” (Cosma 2002, 305, pl. 22, I, 1; în mod eronat, se precizează aici punctul “Delivég”). Vasul de la Berea-Ciumeşti are serii întregi de analogii perfecte, ca linie a profilului şi ornament, în cimitirele moraviene din sec. IX-X, spre exemplu la Bošovice, Brečlav, Stará-Zvolence, Drzovice, Jirikovice, Luhacovice, Míšovice ş.a. (Dostál 1966, pl. VI, 4,9, pl. X, 1, pl. XIII, 1,11, pl. XIX, 19, pl. XXVII, 3, pl. XXIX, 4 ş.a.). Alte analogii, la fel de bune, apar de asemenea spre vest, în sud-vestul Ungariei, descoperirile fiind datate în aceeaşi perioadă (Müller 1994, pl. 8, 2; Karolingerzeit 1992, pl. 52, 1,3, pl. 53, 2; Szöke 1996, pl. 44, 1-3).

Am putea presupune că o poziţie cronologică mai târzie (sec. IX-X, XI) indică şi marginile cu o profilatură mai accentuată, cu buzele frecvent marcate în porţiunea centrală de o canelură, aşa cum apar de mai multe ori la Ciumeşti-„Bostănărie” (pl. X, 2), Berea, Foeni-

2002a, fig. 2). În cazul ceramicii lucrată la roata înceată, sunt cu totul vagi grupările din interiorul tipurilor 2, 4-6,

https://biblioteca-digitala.ro

„Sultész-tag” (pl. VI, 10), Berea-„Soskás” (pl. IV, 4), Berea-„Dolláros” (pl. II, 8). Astfel de margini sunt frecvente în amintitul material de la Borjűállás, datat în sec. IX (Müller 1994, pl. 4, 14, pl. 6, 4, pl. 7, 2,4, pl. 9, 2,3), însă se poate spune despre ele că reprezintă pe un spaţiu mai întins secolele IX-X, XI şi sunt înrudite cu profilaturi caracteristice deja perioadei de început a epocii medievale propriu-zise (spre exemplu: Brachmann 1994, fig. 1 ş.a.; Poleski 1994, fig. 3, 9, 10; Hanuliak 1995, fig. 1 – tipurile de margini B 19-24; Pascu, Rusu, colab. 1968, pl. IV, 2,22,25). La Mikulčice vasele cu o astfel de profilatură a marginii, încadrate grupei 3, sunt reprezentative pentru ceramica de acolo, fiind datate – ca la Pohansko, Strachotín şi alte obiective – în sec. IX târziu şi începutul sec. X (Poláček 1994, 212, 215, fig. 3, 3). În Ucraina ciscarpatică aceste margini apar în sec. X-XI, evoluând apoi în sec. XII-XIII (Penjak 1980, fig. 53-55). În imediata vecinătate a zonei nord-vestice a României, în asociere cu vase care au buza prelungită în unghi ascuţit la bază, sunt bine reprezentate în aşezarea de la Gergelyiugornya (Ungaria nord-estică), datată în sec. IX-X (Erdély, Szimonova 1985, pl. I, 8, pl. III, 1,4,7, pl. IV, 1,3 ş.a.).

Aproape fără excepţie, vasele lucrate la roata cu turaţie lentă sunt ornamentate. În marea majoritate a cazurilor câmpul ornamental pare să corespunde jumătăţii superioare a vaselor, însă există şi situaţii când decorul se extinde până în zona fundului. În mod categoric domină fasciculele de linii orizontale drepte sau vălurite, cel mai frecvent asociate, în alternanţă, incizate cu un instrument de felul pieptenului în pasta încă nearsă. Este rar constatabilă suprapunerea premeditată a fasciculelor de linii orizontale drepte cu cele vălurite (pl. XII, 12,13), situaţie frecvent întâlnită în decorul ceramicii culturii Dridu, de asemenea lipsind benzile verticale sau oblice de striuri (Zaharia 1967, 81-84). Este posibil ca frecvenţa mai mare a liniilor simple, drepte sau vălurite, adeseori distanţate, de obicei mai late decât cele care alcătuiesc benzile de striuri, să indice o etapă mai târzie, datorită tendinţei de simplificare a ornamentului, pe măsura îmbunătăţirii tehnicii de modelare începând cu sec. IX (Staňa 1994a, 16; Cech 1994, 64; Vlkolinská 1995, 37; Takács 1996, 140). O astfel de particularitate caracterizează unele fragmente de la Berea-„Soskás” (pl. IV, 1, 9), Berea-„Bodzás” (pl. V, 7,8,14-16). Un bun exemplu îl oferă în această situaţie comparaţia cu o zonă apropiată, spre exemplu cu ceramica de la Sânnicolau de Beiuş, datată în sec. XI-XII, pe care sunt prezente, fără excepţie, liniile simple, late (Popa, Chidioşan 1986, fig. 4, fig. 6, a). Pe un fragment de la Berea-„Dolláros” au fost trasate la baza marginii linii simple, oblice, dispuse

astfel că multe dintre vase ar putea fi cu uşurinţă mutate de la un tip la altul (Cosma 2002a, fig. 3).

https://biblioteca-digitala.ro

succesiv (pl. II, 12), pentru care eventuale analogii ar putea fi găsite în mediul slavilor vestici, pe ceramică datată în sec. XI (Staňa 1994b, fig. 14, 3, fig. 15, 10,11,13, fig. 16 ş.a.).

Pentru mare parte a ceramicii din zona Berea-Ciumeşti-Sanislău ar trebui să presupunem o datare largă, în etapa finală a epocii medievale timpurii, adică a doua jumătate a sec. IX – sec. X, uneori, poate, şi o parte a veacului următor. Este vorba despre siturile semnalate în punctele Berea-„Dolláros" şi „Sultész-tag", Berea-„La măcriş" şi „La soci", Berea-"Cetatea iepurilor"[396], poate şi Berea-„ Akasztófalapos", apoi Ciumeşti-„Colţul păşunii". Situaţia pare a fi confirmată de presupusa relaţie dintre ultima dintre aşezările menţionate şi un cimitir datat în sec. X-XI, sondat în vecinătatea imediată (Ciumeşti-„Fântâna păşunii, La silozuri" – catalog-nr. 14). În ce priveşte restul siturilor semnalate în această microzonă (Berea-„Viile Berei", Berea-„Togul evreului", Ciumeşti-„Bostănărie", Sanislău I, II, III, Cămin-„Podul Crasnei"), cioburile adunate nu pot ilustra decât un interval cronologic larg, adică sec. VIII-X, XI. Dacă fragmentele de vase lucrate cu mâna găsite la Berea-„Lutărie" (pl. VII, 1,2) sunt realmente în legătură cu cele modelate la roata înceată (ceea ce nu este sigur), atunci am putea avea în vedere datarea obiectivului din care provin în sec. VII-VIII. În virtutea analogiilor, despre cioburile lucrate cu mâna din locul „Grădina cu flori", aflat în hotarul aceleiaşi localităţi, s-a presupus că ar putea ilustra o aşezare din epoca avară timpurie sau mijlocie (chiar ceramică avară), aşadar cu punctul de greutate în sec. VII, însă lucrurile nu sunt deloc sigure în această privinţă (Stanciu2000b, 419-420, catalog-nr. 2).

De la Pir provine un vârf de lance, găsit la suprafaţa solului, împreună cu câteva cioburi medievale timpurii. Lama (rombică în secţiune) are forma frunzei de salcie şi era fixată cu ajutorul unui manşon tubular, lărgit spre bază (pl. XIII, 7). Corespunde tipului II.a Ruttkay, cel mai frecvent reprezentat pe parcursul sec. IX în regatul moravian, în sec. VII-VIII fiind răspândite în nordul Europei, poate dinspre mediul franc; sunt atestate şi în sec. XI-XII, probabil chiar şi mai târziu (Ruttkay 1976, 300, fig. 36; Dostál 1966, 210, fig. 15, 23, 24). Aşadar, aşezarea medievală timpurie semnalată aici este mai sigur să aparţină secolului IX.

Măsura mai mare în care la Baba Novac şi Noroieni pare să apară ceramica lucrată cu mâna indică o poziţie cronologică mai timpurie a siturilor de acolo, iar dacă ţinem cont de faptul că etapa secundă a „orizontului Lazuri-Pişcolt" din zonă, pentru care s-a propus încadrarea spre sfârşitul sec. VI - primele 2-3 decenii ale sec. VII şi în care nu există ceramică modelată la roata înceată, eventual în măsură foarte mică (Stanciu 1998-1999), atunci datarea

[396] De aici provine un cuţitaş cu lama curbă, bine păstrat (pl. VIII, 6), destul de asemănător instrumentelor pentru întreţinerea viţei de vie sau în pomicultură, fiind comparabil prin dimensiuni variantei G.5 Hennning (Henning 1987, fig. 46).

https://biblioteca-digitala.ro

– oricum largă – poate viza o anumită secvenţă din intervalul celei de-a doua jumătăţi a sec. VII şi secolului VIII. O situaţie similară ar trebui presupusă şi pentru groapa menajeră săpată la Carei-„Staţia de epurare...", unde, de asemenea, ceramica lucrată cu mâna este asociată celei modelată la roata înceată, dar şi la roata rapidă. Este interesantă aici apariţia vălătucilor de lut ars (pl. XI, 1-4), care într-o zonă foarte apropiată (aşezarea slavă timpurie de la Lazuri-„Lubi tag") apar în legătură cu cuptoarele unor locuinţe datate în a doua jumătate a sec. VI şi în partea de început a sec. VII (Stanciu 1998-1999).

În ce priveşte siturile semnalate pe cursul inferior al râului Lăpuş (Bozânta Mică-„Grind" şi „Unchiu' Popii", Lăpuşel-„Mociar", ultima aşezare amintită mai demult), este posibilă raportarea lor la aşezarea parţial cercetată la Lăpuşel-„Ciurgău", nefiind exclus ca ele să indice pendularea uneia sau mai multor comunităţi, care exploatau condiţiile avantajoase ale microzonei, mai ales că punctele identificate se află la distanţe mici între ele (1-2 km). Pentru aşezarea de la Lăpuşel-„Ciurgău" a fost propusă datarea în a doua jumătate a sec. VII – prima jumătate a sec. VIII, cu o locuire care, destul de probabil, a evoluat pe parcursul a două etape, cea dintâi, mai veche, caracterizată prin complexe în care apare exclusiv sau precumpănitor ceramică lucrată cu mâna şi care, adeseori, are un aspect „arhaic" (Stanciu 1994; Stanciu 1998, 267, 275). Eventual, contemporaneitatea relativă a acestor aşezări ar putea fi sugerată şi de apariţia acelor piese tubulare din lut ars la Bozânta Mică-„Grind" şi Lăpuşel-„Ciurgău", interpretate ca greutăţi pentru plasele de pescuit (Stanciu 1994, 300, 302; pl. XX, 9-11). Prezenţa exclusivă a ceramicii lucrată la roata înceată în aşezarea de la Chechiş-„Deasupra ciurgăului", uneori ornamentată (în măsura în care cele câteva cioburi culese de pe arătură ar putea fi relevante pentru situaţia de ansamblu), sugerează o poziţie cronologică mai târzie, în linii mari sec. VIII – IX.

Ceramica de la Lazuri-„Centru"

În legătură cu puţinul material recoltat de aici nu au fost descoperite, deocamdată, complexe arheologice, însă este destul de probabil că el provine dintr-o aşezare aflată în porţiunea centrală a actualei localităţi. Nefiind găsite nici obiecte cu poziţie cronologică mai uşor de stabilit, este uşor de înţeles de ce interpretarea acestui material nu poate fi simplă, cu atât mai mult cu cât ceramica din prima jumătate a celui de-al doilea mileniu p.Chr. este necunoscută în zona Someşului inferior.

Fragmentele ceramice aparţin unor oale îngrijit modelate, fără toartă. Cu majoritate uşoară sunt cele lucrate la roata înceată, uneori pe fundul lor existând acele semne în relief sau mărci de olar (pl. XVI, 2,3). În cazul celor modelate la roata rapidă sunt vizibile pe

https://biblioteca-digitala.ro

suprafaţa interioară adâncituri, caneluri orizontale. Uneori, mai ales în cazul fragmentelor mai mici de margini, separarea acestor două categorii este nesigură. De altfel, modelarea a fost de foarte bună calitate în ambele cazuri, astfel că ar trebui să ne gândim fie la utilizarea unei „roţi încete perfecţionată", fie la îndemânarea deosebită a meşterului olar. Este o situaţie interesantă aceea creată de întrebarea dacă în interiorul unui atelier erau utilizate concomitent cele două tipuri de roţi ori, mai curând, cele două categorii ceramice au fost produse în ateliere diferite.

În medie, poate fi constatată grosimea mai mică a pereţilor (majoritatea între 4-6 mm) în raport cu ceramica din nord-vestul României databilă în sec. VIII-IX, X. Fără excepţie, lutul a fost amestecat cu nisip mai mult sau mai puţin fin, oricum foarte bine cernut, sesizabil la suprafaţă şi dând un aspect aspru, „zaharat". În această privinţă diferenţele dintre aspectul cioburilor sunt mici, cu eventuala posibilitate de a stabili diferenţe de nuanţă, însă nu cu ajutorul ochiului liber. Uneori s-au păstrat resturile unui strat fin de angobă, aplicată mai ales pe suprafaţa exterioară, după modelarea recipientelor şi înainte de arderea în cuptor. Sunt foarte puţine cioburile arse uniform, fie de culoare cărămizie, fie de culoare cenuşie. În mod categoric, domină cele încadrabile variantei C), adică suprafaţa este cărămizie (sau nuanţe), iar secţiune este de culoare cenuşie, până la negru.

Forma oalelor, atâta cât poate fi reconstituită, referindu-ne la jumătatea lor superioară, nu permite observaţii speciale, în acest sens poate fi exploatată mai ales conformaţia marginilor, împreună cu buza propriu-zisă. Există o grupă caracterizată prin lipsa unui gât propriu-zis ori slab evidenţiat şi prin marginea destul de puternic înclinată (fig. 1, 1-5), apoi una ce poate fi definită prin marginea mai puţin înclinată a vaselor, uneori apropiindu-se destul de mult de verticală (fig. 1, 6-9). Mai rar, profilaturi specifice primeia dintre grupe apar şi în cea de-a doua (pentru comparaţie: fig. 1, 2,3,5,6). Poate fi o situaţie creată de natura descoperirii, însă în a doua grupare par să domine fragmentele de margini ale unor vase lucrate la roata rapidă şi, mai ales, cu o profilatură mai complicată, uneori datorată intenţiei de a se crea o bordură necesară sprijinirii capacului (fig. 1, 7-9). Decorul este prezent pe mai puţin de jumătate dintre vasele ale căror cioburi au fost găsite. Este vorba despre câte două linii late orizontale vălurite, trasate în porţiunea gâtului sau uşor sub el, uneori asociate cu linii late drepte, distanţate, dispuse într-un registru care evoluează spre partea inferioară a vasului (pl. XIV, 5, pl. XV, 2,6). Într-un singur caz apare o linie subţire, ondulată (pl. XV, 1) şi împunsături cu unghia, dispuse pe o linie orizontală, situată la baza gâtului şi urmate de alte linii orizontale drepte (pl. XIV, 1, pl. XV, 5).

Cele mai bune analogii pentru ceramica pusă în discuţie pot fi găsite – referindu-ne la zone învecinate celei a bazinului inferior al Someşului – în descoperiri care au fost datate în

https://biblioteca-digitala.ro

sec. XII-XIII, XIV. Dintre acestea, mai sigură, datorită asocierii restului materialului cu monede (acestea oferind, în cel mai rău caz, un terminus post quem), sunt cele de la Voivozi, în bazinul râului Barcău, jud. Bihor[397]. Unele margini cu profilatură mai complicată de la Lazuri (fig. 1, 8) pot fi comparate celor datate la Voivozi chiar în sec. XIV-XV (Popa, Căpăţînă, Lukács 1987, fig. 10, j,k). O comparaţie detaliată a puţinelor fragmente de la Lazuri este riscantă, însă merită a fi subliniată lipsa de aici a căldărilor de lut şi a decorului realizat cu rotiţa, care la Voivozi pare a fi utilizat mai ales în prima jumătate a sec. al XIII-lea (Popa, Căpăţînă, Lukács 1987, 96). Este utilă şi comparaţia cu ceramica găsită în reşedinţa feudală de la Sînnicolau de Beiuş (pe Crişul Negru), cu punctul de greutate în sec. XII şi unde lipsesc din materialul publicat profilaturile mai complicate ale marginilor, aşa cum apar la Voivozi ori Lazuri (Popa, Chidioşan 1986, fig. 4-5). În ansamblu, fragmentele de la Lazuri pot fi uşor încadrate ceramicii recoltate din fortificaţia de la Solotvino (Ucraina), pe cursul superior al Tisei, unde există chiar margini cu o conformaţie mai complicată, spre exemplu identică celei a fragmentelor de la fig. 1, 8,9 (Cosma 2002b, fig. 118, 5, fig. 119, 1, fig. 120, 2, fig. 121, 7 ş.a.). Încadrarea cronologică a acestui obiectiv a fost sprijinită pe mai mulţi pinteni, dataţi cu precădere în a doua jumătate a sec. XII şi prima jumătate a secolului următor (Cosma 2002b, 100-101, 103, fig. 125).

În cazul ceramicii de la Lazuri este interesantă apariţia fragmentelor din vase modelate la roata rapidă. La Voivozi vasele datate în a doua jumătate a sec. XII şi începutul sec. XIII au fost lucrate exclusiv la roata înceată, iar apariţia unora modelate la roata acţionată cu piciorul este constatată în cazul materialului plasabil în sec. XIII-XIV, această categorie înregistrând un progres remarcabil într-o etapă mai sigur plasată la sfârşitul sec. XIV şi în prima jumătate a sec. XV (Popa, Căpăţînă, Lukács 1987, 91, 95, 97-98). De asemenea, ceramica de la Sânnicolau de Beiuş (sec. XII) a fost lucrată la roata înceată (Popa, Chidioşan 1986, 228). Într-un teritoriu apropiat, acest aspect caracterizează şi materialul recoltat din complexele aşezării de la Cefa, unde există un nivel al locuirii datat în sec. XII (spre exemplu, Crişan 1995, 38-39). Situaţia de la Solotvino este oarecum neclară, deoarece, pe de o parte, se precizează că majoritatea vaselor au fost lucrate la roata înceată, dar şi că cele modelate la roata rapidă lipsesc complet (Cosma 2002b, 97, 103). În orice caz, nu este exclus ca ceramica de la Lazuri să indice tocmai acea aşezare menţionată documentar pentru prima dată în a doua jumătate a sec. XIII[398].

[397] Cele mai vechi monede provin de la Bela III (1172-1196) (Popa, Căpăţînă, Lukács1987, 100).
[398] Possessio Lazar la 1261, apoi villa Lazar la 1284 (Suciu 1967, 353).

https://biblioteca-digitala.ro

În general se crede că în Transilvania secolele XII-XIII pot fi caracterizate prin continuitatea producţiei ceramice din secolele imediat anterioare (tehnica modelării, forme, decor) şi că modificări tranşante, adică şi larga răspândire a roţii rapide, se produc după mijlocul secolului al XIV-lea, sub impulsul unei producţii ceramice „standardizate", datorată mai ales unor ateliere specializate care activează deja în mediul urban (Popa, Căpăţînă, Lukács 1987, 91). În virtutea acestei explicaţii, pentru încadrarea cronologică a cioburilor de la Lazuri, în cazul cărora utilizarea roţii rapide este din plin atestată, am putea avea în vedere a doua jumătate a sec. XIV ori chiar prima jumătate a sec. XV.

Problema ceramicii medievale timpurii de uz comun, lucrată la roata rapidă

Totuşi, schema propusă pentru evoluţia producţiei ceramice în Transilvania pe parcursul primei jumătăţi a mileniului II p.Chr. necesită noi confirmări şi detalieri, sprijinite pe datări mai strânse a unor tranşe de material. Relaţia dintre olăria secolelor X-XIV şi cea din etapa anterioară a secolelor VIII-IX – în esenţă caracterizată prin utilizarea roţii cu turaţie lentă - este de presupus, constatată fiind, de altfel, şi în alte părţi (spre exemplu, Takács 1996, 140, 143, 144-145).

Pe de altă parte, în raport cu diferitele zone ale bazinului carpatic ori spaţiului învecinat şi primele 2-3 secole ale celei de-a doua jumătăţi a mileniului I p.Chr. n-au fost oferite încă explicaţii tendinţei de diminuare, apoi încetării producţiei ceramicii de uz comun lucrată la roata rapidă (cu pastă zgrunţuroasă, amestecată cu nisip ori microprundiş), înlocuită treptat sau brusc de olăria lucrată la roata înceată pe parcursul sec. VII, începând cu a doua jumătate a sec. VII şi mai ales de la sfârşitul acestui secol în interiorul Khaganatului avar (Vida 1991, 136; Vida 1999, 110)[399]. De altfel, după aşezarea avarilor aici, producerea acestui tip de olărie este sporadic atestată şi, mai curând, apare ca un aspect secundar al producţiei ceramice din Khaganat[400]. Intră în discuţie o parte a aşa-numitei „ceramici cenuşii" (subgrupa IB_1, după T. Vida), adică în bună parte vase asemănătoare celor „în formă de pungă", însă cu diferenţe destul de mari în raport cu precedentele din sec. VI, până la unele care pot fi descrise

[399] Pentru foarte interesanta problematică pe care o pune evoluţia ceramicii de uz comun modelată la roata rapidă în cea de-a doua jumătate a mileniului I p.Chr.: Stanciu 2000a.

[400] Accentuăm faptul că în discuţie intră ceramica de uz comun, destinată în bună parte preparării hranei, confecţionată din pastă zgrunţuroasă şi care, tocmai în privinţa compoziţiei pastei ceramice, este asemănătoare celei modelată la roata înceată. Altfel, în epoca timpurie şi mijlocie a Khaganatului avar a fost utilizată şi, probabil, de cele mai multe ori chiar produsă, ceramică modelată pe roata acţionată cu piciorul, însă din pastă mai mult sau mai puţin fină şi despre care trebuie să presupunem că nu era destinată contactului cu focul. Este vorba despre: aşa-numitele „vase cu decor ştampilat", de origine germanică şi a căror producţie încetează spre mijlocul sec. VII (Vida 1999, 33-42); o parte a „ceramicii cenuşii" (subgrupa IB_2, după T. Vida), aşa cum este prezentă şi în cimitirele transilvănene de tip Band-Noşlac, produsă probabil până la răscrucea dintre sec. VII, VIII şi pentru care pot fi propuse origini locale (Vida 1999, 42-63); „ceramica neagră", întâlnită încă spre începutul sec. VIII, de asemenea legată de anumite tradiţii locale (Vida 1999, 63-73); ceramica grupei Csákberény, produsă până spre mijlocul sec. VII, datorată în cea mai mare parte tradiţiilor olăriei romane târzii (Vida 1999, 74-83).

https://biblioteca-digitala.ro

ca oale, în general cu gura destul de strâmtă şi ornamentate cu fascicule de linii orizontale vălurite sau drepte (Vida 1999, 48, fig. 4). Lutul este amestecat uniform cu microprundiş sau cioburi pisate, iar arderea a fost neuniformă, în nuanţe de cenuşiu, până la negru. Cimitirele de la Budakalász, Környe şi Kölked indică utilizarea acestei ceramici până spre mijlocul secolului VII, iar în ce priveşte răspândirea ei în Khaganat, apare numai în fosta Pannonie şi Transilvania (cimitirele de tip Band-Noşlac); această producţie a fost explicată prin intermediul perpetuării unor tradiţii meşteşugăreşti locale, legate de mediul germanic şi antic târziu (Vida 1999, 49, 56, 58-59, fig. 8). Este vorba apoi despre „ceramica galben-roşcată dintre Dunăre şi Tisa“, recent evidenţiată de către T. Vida, cu pasta degresată cu nisip, microprundiş sau cioburi pisate. În ce priveşte formele, sunt reprezentate vase de tipul unor carafe sau ulcioare, castroane, dar şi oale propriu-zise, fiind puse pe seama producţiei unui atelier care a activat între Dunăre şi Tisa la sfârşitul sec. VII şi în prima jumătate a sec. VIII, iar originea lor este văzută în ceramica pannonică, lucrată la roata rapidă, din epoca avară timpurie (Vida 1999, 83-88, fig. 23-25). Evident, interesează în această privinţă şi situaţia din teritoriile sudice şi răsăritene ale României, situate în afara Khaganatului avar, a căror evoluţie a fost marcată începând cu prima ori a doua jumătate a sec. VI de instalarea slavilor. În arealul unde a fost determinată prezenţa culturii Ipoteşti-Ciurelu-Cândeşti-Botoşana II (inclusiv spaţiul sud-estic al Transilvaniei) în prima jumătate a sec. VII ceramica lucrată la roata rapidă este foarte puţină, iar în etapa imediat următoare dispare, prezenţa ei nemaifiind înregistrată în olăria culturii Dridu (Madgearu 1997, 120; Stanciu 2000a, 142, n. 191).

Pentru secolele IX-X poate fi constatată peste tot în bazinul carpatic o îmbunătăţire sensibilă a tehnicii modelării la roata înceată, fiind vorba despre o producţie meşteşugărească veritabilă, relativ uniformă ca aspect, susţinută în diverse ateliere. Este dificil să înţelegem dacă a fost vorba despre o modificare a utilajului (se vorbeşte uneori despre o roată „cu turaţie medie“, roată acţionată cu genunchiul ş.a.) ori situaţia se datorează tocmai acestor ateliere specializate, în care lucrau meşteri cu experienţă sporită de la generaţie la generaţie.

În această perioadă apariţia ceramicii lucrată la roata rapidă este rarisimă, adeseori prezenţa sa fiind delimitată în termeni nesiguri, apoi este vorba despre vase confecţionate din pastă fină sau cvasi-fină, neadecvate contactului cu focul, iar uneori sunt catalogate ca importuri (Stanciu 2000a, 143-145). În ultimă instanţă, avem de-a face cu mecanismele unui proces curios, cu o evoluţie greu de urmărit, adică, pe de o parte, „dispariţia” ceramicii modelată la roata rapidă (avem în vedere mai ales olăria destinată bucătăriei) şi, pe de alta, reapariţia, apoi impunerea şi generalizarea acestei tehnologii abia în perioada când peste tot se fixează modelul societăţii medievale, feudale propriu-zise.

https://biblioteca-digitala.ro

În lumina cunoştinţelor de care dispunem acum este de crezut că această întrerupere în producţia ceramicii lucrată la roata rapidă nu a durat atât de mult şi, în orice caz, continuă după a doua jumătate a sec. VI, când structurile demografice, etno-politice ale bazinului carpatic şi teritoriilor imediat învecinate sunt profund afectate de intervenţiile avarilor şi slavilor. Se pare că avem de-a face cu o evoluţie lentă, al cărei curs rămâne să fie explicat, produsă pe parcursul sec. VII şi în prima jumătate a sec. VIII. Cum s-a arătat, producţia ceramicii fine cu decor ştampilat încetează în Khaganatul avar spre mijlocul sec. VII, „ceramica cenuşie" fină nu mai este produsă după răscrucea dintre sec. VII, VIII, „ceramica neagră" (fină) se întâlneşte încă spre începutul sec. VIII, iar vasele (pastă fină) încadrate grupei Csákberény sunt atestate până spre mijlocul sec. VII. Producţia ceramicii „zgrunţuroase", de uz comun, este atestată în Khaganatul avar până la mijlocul sec. VII (subgrupa IB_1 a „ceramicii cenuşii"), iar „ceramica galben-roşcată dintre Dunăre şi Tisa" există încă în prima jumătate a sec. VIII. Pe parcursul primei jumătăţi a sec. VII îşi diminuează şi apoi încetează activitatea atelierele care produceau ceramică lucrată la roata rapidă în Muntenia şi Moldova. Pe actualul teritoriu al României, în ce priveşte data mai târzie la care se produce încă ceramică lucrată la roata rapidă (inclusiv vase cu pastă zgrunţuroasă), ar fi de crezut că trebuie să avem în vedere Transilvania (teritoriu inclus Khaganatului avar) şi mijlocul sau a doua jumătate sec. VII, în legătură cu cimitirele de tip Band-Noşlac, fără a intra acum în detaliile discuţiei legate de etapa finală a acestor necrople. Din păcate, informaţiile în legătură cu aşezările populaţiei îngropată în aceste cimitire sunt încă neclare.

De curând, o examinare preliminară a situaţiei de pe teritoriul României a indicat faptul că în Transilvania nordică, teritoriile vestic şi nord-vestic ale ţării, adică acolo unde complexul ceramic caracteristic culturii Dridu nu este atestat (rămân în discuţie la sud de Carpaţi descoperirile de la Bucov, însă cu datare care a fost pusă mai demult sub semnul întrebării), ceramică lucrată la roata de picior şi destinată bucătăriei a fost produsă şi utilizată într-o perioadă al cărei punct de greutate a fost propus în sec. IX (Stanciu 2000a). Deocamdată, lucrurile sunt mai clare în zona Someşului inferior, unde în aşezarea de la Lazuri-„Lubi tag" a fost identificată o locuire datată iniţial în sec. IX-X, apoi în sec. VIII – prima jumătate a sec. IX (Stanciu 1996b, 72; Stanciu 2000a, catalog - nr. 34, 256-157; Stanciu, colab. 2002, 186-188). Rezultatele de până acum (descoperirile sunt încă în curs de prelucrare) indică modelul unei aşezări în interiorul căreia pot fi delimitate gospodării în înţelesul propriu al cuvântului, adică locuinţe propriu-zise, înconjurate de anexe gospodăreşti (adăposturi pentru animale, „pivniţe", gropi menajere). Până acum au fost identificate două astfel de unităţi, situate la distanţă destul de mare una faţă de cealaltă şi ar fi de spus că, spre

https://biblioteca-digitala.ro

deosebire de aşezările ceva mai vechi din zonă (atâta cât sunt cunoscute), spre exemplu chiar aşezarea slavă timpurie din acelaşi punct (a doua jumătate a sec. VI – începutul sec. VII), organizarea internă a aşezării pare să fie diferită, evoluată, în sensul delimitării mai clare a familiilor, gospodăriilor care alcătuiau comunitatea.

Ceea ce interesează aici este ceramica caracteristică acestor complexe, adică asocierea dintre vasele lucrată la roata rapidă (de foarte bună factură, confecţionate din lut amestecat cu nisip sau microprundiş) cu cele modelate la roata înceată (inclusiv vase cu semne în relief pe fund), dar şi cu mâna (oale, tăviţe, ţesturi). Se pare că în majoritatea dintre ele domină tocmai oalele lucrată la roata rapidă. În ce priveşte poziţia cronologică a acestor descoperiri, avem la dispoziţie până acum un cercel de bronz cu capătul spiralic, subţiat spre vârf, provenit dintr-o groapă menajeră (Stanciu 2000a, pl. II, 17), iar în campania 2001 a fos găsit în alt complex un cercel de bronz cu corpul semilunar şi pandantiv în formă de stea (bronz). Pentru prima dintre podoabe a fost propusă ca perioadă a maximei răspândiri prima treime a sec. IX, fiind apărute la răscrucea dintre sec. VIII, IX în partea apuseană a Khaganatului avar (Szöke 1992, 850-851; o discuţie detaliată, cu trimiteri la bibliografie: Stanciu 2000a, 138-139). În orice caz, astfel de cercei au fost produşi şi utilizaţi şi în epoca avară târzie (sec. VIII), cum indică chiar şi situaţia din Transilvania (Stanciu 2000a, 139). Al doilea cercel poate fi încadrat subtipului 2, varianta G, după clasificarea elaborată mai nou de D. Staššíková-Štukovská, în general cerceii cu corpul semilunar şi pandantiv stelat reprezentând un orizont răspândit şi în partea nordică a bazinului carpatic pe durata secolelor VII-VIII (Staššíková-Štukovská 1999). Alături de alţi cercei similari găsiţi în nord-vestul României, este mai probabil ca piesa de la Lazuri să indice sec. VIII, nefiind însă exclus ca unele dintre aceste podoabe să fi fost purtate şi pe o anumită durată a sec. IX (Stanciu 2000a, 139-141). În vecinătatea estică a aşezării de la Lazuri-„Lubi tag" există în punctul „Râtul lui Béla" o altă aşezare în care a apărut aceeaşi asociere a ceramicii, împreună cu un alt cercel de bronz cu corpul semilunar şi pandantiv stelat (Lazin 1981-1982; Stanciu 2000a, catalog-nr. 35, 157). Faptul că în complexele de la Lazuri a fost găsită într-o măsură destul de mare ceramică lucrată cu mâna ar putea susţine o datare mai timpurie, adică în sec. VIII.

Analiza detaliată a ceramicii de la Lazuri-„Lubi tag" este încă în curs, pentru exemplificare fiind ilustrat aici o parte a inventarului gropii 113a (pl. XVII-XIX), de asemenea au fost selectate profiluri de vase (fig. 1, 10-25). În mod preliminar, pot fi remarcate unele diferenţe în ce priveşte conformaţia vaselor lucrate la roata înceată şi la cea acţionată cu piciorul. Astfel, în cazul celor din urmă par să fie mai bine reprezentate oalele cu marginea relativ scundă, modelată pe o direcţie ce tinde spre verticală, uneori cu o profilatură mai

https://biblioteca-digitala.ro

complicată (fig. 1, 10-16). Desigur, această observaţie nu poate conta ca argument serios, însă – fără a intra acum în detaliile problemei – este de presupus că cele două categorii ceramice sunt rezultatul activităţii unor ateliere distincte, contemporane, care activau în zona Someşului inferior. Funcţionarea paralelă a unor astfel de ateliere este sugerată de persistenţa izolată a unor centre care produceau exclusiv ceramică modelată la roata înceată până foarte târziu, cazul celui înregistrat pe Mureşul superior, în Transilvania (Diaconescu 1984).

Intervine întrebarea firească în legătură cu posibilitatea ca în teritoriul nord-vestic al României, eventual chiar în zona bazinul inferior al Someşului să fi existat o continuitate a producţiei ceramice, începând cu sec. VIII, IX şi până în perioada ilustrată de materialul găsit la Lazuri-„Centru" (cel mai devreme sec. XII). Deocamdată cel puţin, indicii mai sigure în această privinţă nu există – dat fiind stadiul cercetărilor - , iar eventuala comparaţie a ceramicii găsite în cele două puncte ale localităţii Lazuri, ilustrând perioade diferite, nu poate fi decât hazardată, deşi pot fi stabilite câteva elemente comune. Înainte de toate, în ambele situaţii este vorba despre asocierea unor oale lucrate la roata înceată (unele cu semne în relief pe fund) şi la cea rapidă, în cazul etapei mai recente lipsind vasele lucrate cu mâna, apoi asemănarea dintre aspectul pastei şi chiar al arderii. În ce priveşte forma vaselor, mai interesantă este comparaţia marginilor, uneori foarte asemănătoare, cazul celor cu partea interioară profilată (fig. 1, 19,20:1-5), iar cele din sec. VIII-IX caracterizate prin tendinţa modelării la verticală ar putea fi văzute ca precedente ale celor medievale (fig. 1, 10-16:6-9). Presupunând că modificările în standardele producţiei ceramice s-au produs foarte lent pe durata unui interval de aproape jumătate de mileniu, o astfel de relaţie apare ca firească, desigur având în vedere o întreagă serie de variabile, cum ar fi dispariţia şi apariţia unor ateliere în interiorul aceleiaşi zone, preluarea tendinţelor date de „moda" vremii.

O întrebare cu răspuns care se lasă încă aşteptat este şi aceea referitoare la originea producţiei ceramicii medievale timpurii de uz comun lucrată la roata rapidă în nord-vestul României, dar şi în Transilvania ori în vestul ţării (Stanciu 2000a, 145-149). În ce priveşte zona nord-vestică cel puţin, precedentele imediate lipsesc. O situaţie exemplară pentru bazinul Someşului inferior, apoi pentru zona de deal şi premontană din acest teritoriu, oferă chiar situaţia de la Lazuri-„Lubi tag". Aici locuirea încetează spre sfârşitul epocii romane imperiale (finalul sec. IV p.Chr.), cel târziu începutul sec. V, fiind reluată abia în a doua jumătate a sec. VI, odată cu instalarea unor grupuri de populaţie slavă, sosite din nord-est, înaintând apoi pe Someş şi mai ales în direcţie sudică, pe culoarul râului Crasna, care utilizau însă exclusiv ceramică lucrată cu mâna (Stanciu 1998-1999). Intervalul corespunzător celei de-a doua jumătăţi a sec. VII şi primei jumătăţi a secolului următor este ilustrat prin materialul de la

https://biblioteca-digitala.ro

Lăpuşel-„Ciurgău", însă şi pentru această vreme ceramica lucrată la roata rapidă lipseşte (Stanciu 1994). Aşadar, mai curând putem presupune că orizontul caracterizat prin ceramica în discuţie apare brusc, cândva pe parcursul sec. VIII (mai probabil mijlocul ori a doua jumătate) şi se datorează nu unui transfer tehnologic în mediul local, ci intervenţiei unui nou grup de populaţie.

Desigur, această explicaţie impune precizarea zonei din care s-ar fi produs această presupusă mişcare, iar după cunoştinţele de acum avem la îndemână două soluţii. Prima dintre ele poate viza direcţia sud-vestică, adică din interiorul Khaganatului avar (de reţinut faptul că în această perioadă, exceptând valea Ierului, până în zona oraşului Carei aproximativ, teritoriul nord-vestic se afla în afara stăpânirii avare), gândindu-ne mai ales la acea „ceramică galben-roşcată dintre Dunăre şi Tisa", pusă pe seama producţiei unuia sau mai multor ateliere care au activat între Dunăre şi Tisa la sfârşitul sec. VII şi în prima jumătate a sec. VIII (Vida 1999, 83-88, fig. 23-25). În virtutea celei de-a doua, am putea să avem în vedere Transilvania (de asemenea teritoriu inclus Khaganatului), fiind de reţinut şi faptul că aşezarea de la Lazuri se află, practic, la capătul principalei căi de legătură spre bazinul transilvănean, adică valea Crasnei. Deşi lucrurile sunt încă neclare, sunt menţionate în Transilvania mai multe aşezări datate în sec. VII sau sec. VII-VIII în care a fost găsită ceramică lucrată la roata rapidă (Stanciu 2000a, 146, n. 234). Cu referire la sec. IX-X şi pornind de la descoperirile de la Albeşti-Sighişoara, Gh. Baltag a sugerat existenţa unui orizont al aşezărilor cu ceramică lucrată la roata rapidă, caracteristic zonelor înalte din Transilvania (Baltag 1994; Baltag 1996). Dacă cercetările viitoare ar confirma precedente transilvănene ale acestei ceramici, databile în a doua jumătate a sec. VII şi în sec. VIII, atunci discuţia ar avea baze mult mai solide.

CATALOG

Abrevieri:

CK – Colecţia Kovács

MJM – Muzeul Judeţean Maramureş, Baia Mare.

MJSM – Muzeul Judeţean Satu Mare, Satu Mare.

MOC – Muzeul Orăşenesc Carei, Carei.

Judeţul Satu Mare

1. **BABA NOVAC** (com. Ardud) – undeva în hotarul localităţii.

https://biblioteca-digitala.ro

Cel mai probabil aşezare. Câteva fragmente ceramice descoperite întâmplător (1978), cu prilejul unor lucrări de îmbunătăţiri funciare. MJSM, material neinventariat. Menţiune: Lazin, Hep 1990, 79, nr. 4.

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
II.1.C	I, 2	12,5				
II.1.D	I, 8	12,5				
II.2.B	I, 1, 4, 5	37,5	,	75	25	,
II.2.D	I, 3	12,5				
III.3.A	I, 6	12,5				
III.3.B	I, 4	12,5				

2. **BEREA** (com. Sanislău)

A. "Dolláros, Togul (locul) dolarului" (Berea IXb)

Punctul se află în capătul sudic al unei dune de nisip oval-alungită, situată pe malul drept al pârâului Folyás (Berea, Băltoasa), în vechime înconjurată din trei părţi de teren mlăştinos (fig. 2). Capătul opus al dunei a fost marcat ca punctul IXa („Sultész –tag"). Este de presupus că materialele medievale timpurii provenite din cele două locuri aparţin aceleiaşi aşezări, distanţa dintre ele nedepăşind 200 m (Németi 1999, 55-56; fig. 25). Pe planul lui Al. Păunescu punctul IXa corespunde locului „Dolláros", iar punctul IXb locului „Sultész-tag". Preotul G. Kovács a adunat din locul „Dolláros" mai multe fragmente ceramice, păstrate în CK, MJM (materialul desenat se află sub nr. inv. 7256, 8476, 8624, 8659, 8660, 8668, 8671, 8676, 8684, 8692-93, 8698, 8704, 8864, 8898, 9241, 9250, 9260-61, 9266-67, 9290, 9364, 9839).

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
II.1.A	III, 13	3,84				
II.1.B	II, 3, 13; III, 3, 5, 11, 12	23,07				
II.1.D	III, 8	3,84				

https://biblioteca-digitala.ro

II.1.C	III, 10	3,84	,	100	,	,
II.2.A	II, 5, 8, 12	11,54				
II.2.B	II, 2, 6, 7, 9, 11; III, 1	23,07				
II.2.C	II, 4, 10; III, 2, 4, 6, 7, 9	26,95				
II.4.B	II, 1	3,84				

B. „Sultész-tag, Togul (locul) lui Sultész”

Câteva fragmente ceramice adunate de la suprafaţa solului (CK, MJSM, nr. inv. 31385, 31392). De reţinut, după desfiinţarea C.A.P.-urilor terenul dunei a revenit comunei Foeni (Németi 1999, 55).

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
II.I.A	VI, 7	9,09				
II.1.B	VI, 1, 2, 6, 8-11	63,64	**,**	100	,	**,**
II.1.C	VI, 3, 5	18,18				
II.2.C	VI, 4	9,09				

3. **BEREA** (com. Sanislău)

A.“Soskás, La măcriş, Colina cu măcriş” (Berea X)

Aşezare situată la cca. 2 km N-E de Berea, în dreapta drumului spre Foeni, pe malul drept al pârâului Folyás, într-o porţiune de teren uşor ridicată (fig. 2; Németi 1999, 56). Dealul “Soskás” (de natură eolică) delimitează spre nord o vâlcea (“Bodzás, La soci”, cf. Zirra 1980, 65). Este posibil ca în trecut cele două locuri să fi fost separate printr-o porţiune de teren mlăştinoasă (Popescu 1968, 426-427, nr. 45), însă este de presupus evoluţia aceloraşi aşezări în cele două locuri. Cercetări: Vl. Zirra, J. Németi (1962, 1964-1965), C. Kacsó (1967) (Popescu 1968, 426-427, nr. 45; Bader 1981-1982, 156, nr. 8). Cel puţin parţial, aşezarea medievală timpurie suprapune o locuire databilă în sec. V-VI (Stanciu 1997, 178, 181, nr. 3-4). Există aici şi o aşezare din sec. X, XI-XIII (Németi 1999, 57). La suprafaţă ar fi fost găsite relativ multe materiale plasabile în sec. VII-VIII, cum precizează J. Németi după o informaţie de la M. Rusu (Németi 1999, 56).

Separarea cioburilor medievale timpurii este riscantă, deoarece apar în colecţia MJM (nr. inv. I.305, 9523, 9528, 9535-36, 9540-41, 9560,9565, 9567, 10015, 10017, 10021) alături

https://biblioteca-digitala.ro

de material medieval, probabil recoltat din strat în cursul săpăturii din a. 1962. Menţiune: Rusu 1960, 22, n. 37.

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
I.2.B	IV, 6	7,15				
II.1.A	IV, 9, 13	14,28				
II.1.B	IV, 10, 11	14,28				
II.1.C	IV, 1, 2	14,28				
II.1.D	III, 16	7,15	7,14	92,86	,	,
II.2.A	III, 14; IV, 4	14,28				
II.2.B	III, 15; IV, 7	14,28				
II.2.C	IV, 8	7,15				
II.5.C	IV, 5	7,15				

Din acest loc provine şi o fusaiolă bitronconică din lut ars (pastă fină, cenuşiu-închisă), modelată la roată; pe cele două jumătăţi este decorată cu benzi de linii în zig-zag, mărginite de câte două linii paralele (pl. IV, 12).

B. “ Bodzás, La soci” şi “ Bodzás-forrás, Izvorul din locul <La soci>” (Berea XIX)

Vâlcea delimitată spre sud de dealul “Soskás”. Cum s-a arătat, vestigiile din locurile “Soskás” şi “Bodzás” aparţin, foarte probabil, aceleiaşi aşezări. Sondaje efectuate în 1962, 1964-65, cu scopul de a verifica locuirile din epoca romană şi sec. V-VI (Vl. Zirra, J. Németi). Pe materialul păstrat la MJSM apare indexul XIX, însoţit de precizarea locului (Bodzás). La Németi 1997, 66 şi Németi 1999, 59 indexului XIX îi corespunde punctul “Szentgyörgy tag, Togul Sf. Gheorghe”, iar locul „Bodzás” este marcat cu cifra XXI (Németi 1999, 59-60). Menţiune: Zirra 1967, 3, n. 1.

De la suprafaţa solului provin câteva fragmente ceramice (CK, MJSM, nr. inv. 11194, 11206, 11215, 11218, 11230, 11233, 11235, 11237-38, 11241, 11252, 11254, 31294, 31351).

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
II.1.A	V, 14	7,14				
II.1.B	V, 6, 7	14,28				

https://biblioteca-digitala.ro

II.2.A	V, 12, 13	14,28				
II.2.B	V, 5, 16, 17	21,43	,	100	,	,
II.2.C	V, 4, 8-10, 15	35,72				
II.3.B	V, 11	7,14				

C. " Berei vályogvető, Lutăria din Berea" (Berea XVIII)

În spatele cimitirului din localitate, sub grădinile satului, lângă drumul de câmp spre Foeni (fig. 2). Se află în imediata apropiere a punctului Berea XXI ("Bodzás") şi, foarte probabil, materialele aparţin aceleiaşi aşezări (Németi 1999, 58). În CK, MJM există câteva cioburi, inclusiv lucrate cu mâna; cele din urmă ar putea aparţine, însă, si locuirii din sec. V-VI.

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
II.2.A	VII, 4, 5	50				
III.2.A	VII, 1	25				
III.6.B	VII, 2	25	,	50	50	,

4. **BEREA** (com. Sanislău) – " Akasztófalapos, Platoul acăstăului (spânzurătorii)" (Berea XI)

Aşezare, pe un teren plan, mlăştinos, între dune de nisip, la stânga drumului de câmp care duce spre „Viile Berei", între pădurea de la „Dâmbul cocoşat" şi „Viile noi ale Berei" (Németi 1999, 57). Fragmente ceramice identificate în CK, tranşa ajunsă la MJM (nr. inv. 9585, 9937, 9979-82, 9976, 9993, 10003-4) şi cea de la MJSM (nr. inv. 31387). Menţiune: Németi 1999, 57. Fundurile de oale de la pl. VII, 6, 11 (lucrate la roata rapidă) ar putea aparţine unui alt orizont cronologic, sugerat şi de prezenţa unor cioburi cenuşii fine, din vase cenuşii fine, lucrate la roată şi cu ornament lustruit (CK, MJSM, nr. inv. 31370).

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
I.2.A	VII, 6	7,70				
I.2.B	VII, 11	7,70				

https://biblioteca-digitala.ro

II.1.B	V, 2; VII, 8	15,37	15,38	84,62	,	,
II.1.C	VII, 3	7,70				
II.2.B	V, 1, 3; VII, 9, 10, 12; VIII, 7, 10.	53,83				
II.2.C	VII, 7	7,70				

5. **BEREA** (com. Sanislău) – " Nyúlvár, Cetatea iepurelui" (Berea XIII)

Aşezare (?), pe o dună de nisip alungită, delimitată de pârâul Mogyorós – Aluniş, Berea (fig. 2). Porţiunea cea mai favorabilă locuirii o reprezintă capătul sudic al dunei (în CK sub precizarea „déli vég", "capătul sudic"), care avansează spre mlaştină, formând o peninsulă (Németi 1999, 58). Sondajele efectuate aici de T. Bader (1973) şi J. Németi (1992) au identificat doar vestigii preistorice (Németi 1997, 58). În CK, MJM (inv. nr. 1138) şi tranşa de la MJSM (inv. nr. 31360, 31389) se păstrează câteva fragmente ceramice şi alte câteva materiale mărunte, adunate de la suprafaţa solului.

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
II.1.B	VIII, 1, 2, 4, 5	80	,	100	,	,
II.2.A	VIII, 3	20				

- Cuţitaş de fier, cu lama uşor curbată, lung de 8,1 cm (pl. VIII, 6; CK, MJM, inv. nr. 10471).
- Tot de aici provine un fragment dintr-o cute lucrată din gresie fină, cenuşie (CK, MJM, inv. nr. 10472).

6. **BEREA** (com. Sanislău) – „Berei szölö, Viile Berei" (Berea XII)

Aşezare (?) (fig. 2). Dună de nisip, mărginită de pârâul Mogyorós, între „Păşunea Foienului" şi satul Berea (Németi 1999, 57). Este menţionată o întinsă aşezare din epoca medievală (sec. XI-XIII); în urma unui sondaj a fost identificată doar o aşezare din epoca bronzului (Németi 1999, 57). Câteva cioburi păstrate în CK, MJM (inv. nr. 10729, 10732, 10770).

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**

https://biblioteca-digitala.ro

II.1.C	IX, 10	25	,	100	,	,
II.2.B	IX, 11, 12, 13	75				

7. **BEREA** (com. Sanislău) – „Zsidó tag, Togul evreului” (Berea XX)

Aşezare (fig. 2), situată pe o terasă care pătrunde în valea mlăştinoasă a pârâului Mogyorós, loc extrem de prielnic locuirii (Németi 1999, 59). Din CK, MJSM (inv. nr. 31396) provin câteva cioburi medievale timpurii.

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
II.I.A	IX, 1, 9	50	,	100	,	,
II.2.A	IX, 7, 8	50				

8. **BEREA** (com. Sanislău) – “ Virágkert, Grădina cu flori” (Berea XVI)

Grind de nisip (fig. 2), la hotarul dintre localităţile Berea şi Ciumeşti (Németi 1999, 58). La suprafaţa solului au fost găsite cioburi databile în sec. V-VI (Stanciu 1997, catalog, nr. 3, C, pl. XIII, 1, 2), dar şi din sec. XI-XIII, inclusiv un fragment din buza unui cazan de lut (Németi 1999, 58). De aici provin şi câteva fragmente din vase de lut modelate cu mâna (pl. IX, 1-5), pentru care – în termeni nesiguri – a fost propusă datarea în orizontul timpuriu sau mijlociu al epocii avare, adică în sec. VII – sec. VIII timpuriu (Stanciu 2000, 419-420; catalog, nr. 2, pl. IV, 1-4).

Din hotarul localităţilor Berea-Ciumeşti, fără posibilitatea altor precizări, provin următoarele materiale:

- Partea superioară a unei oale, categoria II.2.B (pl. VIII, 6).
- Fragmente din jumătatea superioară a unui vas cu gura îngustă, categoria II.2.c (pl. X, 1).

9. **CAREI** (oraş) – „Bobald IV”

Terasă a pârâului Mergeş. N. Iercoşan a semnalat de aici o fusaiolă medievală timpurie (Iercoşan 1986-1987, 142, nr. 3, fig. 5, 11). J. Németi remarcă din acest punct doar descoperiri preistorice (Németi 1999, 65).

10. **CAREI** (oraş) – „Kozard”

Aşezare, pe prima terasă a pârâului Mergheş, între şoseaua Carei-Satu Mare şi

https://biblioteca-digitala.ro

până la calea ferată Carei-Domăneşti, în imediata apropiere a unui fost canton C.F.R. Aici se afla vatra vechiului sat medieval Kozard (Németi 1999, 67). În urma unei periegheze (N. Iercoşan, I. Stanciu, 1996) au fost adunate de pe arătură câteva fragmente ceramice databile în sec. VIII-IX (se păstrează la Institutul de Arheologie şi Istoria Artei Cluj-Napoca, neinventariate). Alte cioburi, adunate de J. Németi sunt păstrate la MOC (informaţie J. Németi). Menţiuni: Dumitraşcu 1978, 52, nr. 6; Lazin, Hep 1990, 79, nr. 5. Acum acest punct de hotar aparţine localităţii Căpleni.

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
II.1.C	VIII, 12	33,33				
II.2.B	VIII, 13	33,33	**,**	100	,	**,**
II.2.C	VIII, 11	33,33				

11. **CAREI** (oraş) – "Staţia de epurare a Fabricii de zahăr" (Carei XIX)

Pe malul „pârâului Poştei", care în trecut drena o parte din apele zonei Careilor spre mlaştina Ecedea (astăzi este canalizat şi se varsă în râul Crasna). Sondaje efectuate de J. Németi (1984), J. Németi, I. Sălceanu (1992). Lucrările de excavare au distrus bună parte dintre vestigii. Locuirii medievale timpurii (sec. VIII-IX?) şi medievale (sec. XI-XIII) îi aparţin o locuinţă de suprafaţă, distrusă şi două cuptoare menajere, surprinse în 1992. J. Németi menţionează doar o aşezare din sec. XI-XIII, distrusă în cea mai mare parte (Németi, Sălceanu 1995, 57, nr. 2; Németi 1999, 68, nr. 43, XIX). Acelaşi autor (cu acordul căruia publicăm cele câteva materiale) a săpat în a. 1984 o groapă menajeră (în umplutură: cenuşă, cărbune, bucăţi de chirpici ars, fragmente din 4 rulouri, vălătuci de lut ars, câteva cioburi), care, datorită apariţiei ceramicii lucrată cu mâna – în cantitate destul de mare – ar putea fi datată cu precădere în sec. VIII. Alte menţiuni: Németi 1988, 121; Németi 1996. C. Cosma prezintă şi alte fragmente ceramice, în afara celor care apar la Stanciu 1998, presupunând existenţa a doua locuiri, adică din sec. VIII-IX şi IX-X (Cosma 2002a, repertoriul, nr. 16, 46, pl.: 2, 9; 6, I, 5, 8; 19, 1; 24, 16; 25, 2, 3; 27, 6; 29, 1-2, 28).

Inventarul gropii săpate în a. 1984 (materialul se află la MOC, neinventariat):

https://biblioteca-digitala.ro

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
I.2.C	XI, 5	14,28				
II.1.B	XI, 9	14,28				
II.2.A	XI, 6, 10	28,57	14,29	57,14	28,57	,
II.2.C	XI, 11	14,28				
III.6.A	XI, 7	14,28				
III.6.C	XI, 8	14,28				

12. **CĂMIN** (com. Berveni) – "Malul Crasnei"

Aşezare, pe malul stâng - uşor ridicat - al Crasnei, lângă podul care traversează râul (cca. 2 km. E de localitate). Localitatea se afla mai demult pe malul vechii mlaştini Ecedea. De pe malul drept al râului (şanţ excavat în a. 1981, cu ocazia unor lucrări de îmbunătăţiri funciare) provin materiale din mai multe epoci, printre care şi unele medievale timpurii. N. Iercoşan menţiona, după informaţii primite de la J. Németi, fragmente ceramice lucrate la roata rapidă, ornamentate cu linii orizontale şi vălurite, chirpici ars provenit de la pereţii unor locuinţe, fragmente de vatră făţuită, arsură şi un cuptor menajer, conturat la –40 cm, în peretele şanţului menţionat (Iercoşan 1986-1987, 133-134, nr. 8). J. Németi menţionează o aşezare din sec. VIII-X (concentrată pe malul stâng), de asemenea o aşezare din sec. XIII-XIV, aceasta extinsă pe ambele maluri ale râului (Neméti 1988, 126; Németi 1999, 75, nr. 51, a). Alte menţiuni: Dumitraşcu 1978, 61-62, nr. 5; Lazin, Hep 1990, 79, nr. 6; Cosma 2002a, 336, nr. 18, 48). Câteva fragmente ceramice, păstrate la MOC (inv. nr. 2203-2230), databile în sec. VIII-X. Toate aparţin categoriei II.1.C (pl. X, 5-8). Alte câteva fragmente mici de funduri sunt lucrate la roata rapidă şi par să fie medievale.

13. **CIUMEŞTI** (com. Sanislău) –" Legelö sarok, Colţul păşunii" (Ciumeşti V)

La Németi 1999, 52 punctul apare şi sub numele"Csomaközi új szőlő, Via nouă din Ciumeşti" (fig. 2). La cca. 300 m N-V de punctul "C.A.P Grajduri-Malomháta" (Ciumeşti I). Sunt menţionate sondaje efectuate de E. Comşa (a. 1961), fără a fi semnalate vestigii târzii (Zirra 1967, 3, n. 2). Probabil aşezare. Ca găsite în acest loc, există în CK, MJM (inv. nr. 12805, 12807-12) mai multe fragmente ceramice:

https://biblioteca-digitala.ro

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
II.I.B	XII, 3, 8, 10	37,50				
II.I.C	XII, 4	12,50				
II.2.A	XII, 5	12,50	**,**	100	,	**,**
II.2.B	XII, 2	12,50				
II.2.C	XII, 6, 9	25				

Tot de aici provine un vârf de săgeată (fier), tipul Ruttkay B3, păstrat în CK, MJM, inv. nr. 12598 (pl. XII, 7, lungime de 6,2 cm) şi o cute din gresie fină, gălbuie (inv. nr. 12599).

14. **CIUMEŞTI** (com. Sanislău) – "Legelö kút-Silógödrök, La silozuri-Fântâna păşunii" (Ciumeşti III)

Porţiune de teren nisipoasă, plată (afectată de gropile pentru siloz amenajate în a. 1960), situată în imediata vecinătate estică a punctului anterior („Colţul păşunii"). Este precizată aici existenţa unui cimitir din sec. X-XI, din inventar fiind menţionate podoabe de metal, inele sigilare de bronz (Daicoviciu, Florescu 1980, 102). Probabil că materialul găsit aici (cu ocazia săpării gropilor pentru siloz?) se păstrează la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" din Bucureşti. La MOC există şi câteva fragmente ceramice (inv. nr. 1239-1245), printre ele unul modelat la roata înceată, din pastă semifină, degresată cu nisip, ars neuniform (pl. XII, 1). Ar putea fi vorba despre aşezare (punctul „Colţul păşunii") şi cimitirul corespunzător (punctul „La silozuri"), deşi este o situaţie mai puţin obişnuită ca locul de înmormântare să ocupe un teren mai jos în raport cu cel al aşezării. Pe de altă parte, după J. Németi, o necropolă din sec. XI-XIII (32 morminte) a fost săpată în hotarul localităţii învecinate Foieni, punctul „La silozuri" (Németi 1999, 53, nr. 36; 61, nr. 38).

15. **CIUMEŞTI** (com. Sanislău) –„Törofi Sojás" (?)

Aşezare (?). Punct nesigur ca identificare. Pe câteva cioburi găsite în CK, MJSM (inv. nr. 31374, 31374, 5,7,8,11, 31375, 4, 3137, 3, 31374, 6), databile în sec. VIII-IX, X, se păstrează acest marcaj, nesigur şi el ca lectură. Alte câteva fragmente lucrate la roata rapidă, din pastă cenuşie fină sau nisipoasă, aparţin secolelor IV-V p.Chr.

https://biblioteca-digitala.ro

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
II.1.A	IX, 14; XIII, 3	20				
II.1.B	XIII, 1, 4, 5, 6	40	,	100	,	,
II.2.B	IX, 16	10				
II.2.C	VIII, 9; IX, 15; XIII, 2	30				

15a. **CIUMEŞTI** (com. Sanislău) – „Tökös, Bostănărie” (Ciumeşti IIb)

Aşezare (?), pe o dună nisipoasă din zona mlăştinoasă a pârâului Berea. Sondaje susţinute aici în anii 1962, 1964 şi 1965, în urma cărora n-au fost identificate complexe arheologice ori vreo depunere în strat ulterioară epocii Latène (Zirra 1980, 47-48). J. Németi menţionează fragmente ceramice din sec. XI-XIII (Németi 1999, 51). Din CK, MJM provin câteva cioburi medievale timpurii (inv. nr. 12482, 12478, 12500), toate din vase lucrate la roata înceată, aparţinând următoarelor subcategorii şi variante: I.B (pl. X, 4), II.C (pl. X, 2) şi I.C (pl. X, 3).

16. **LAZURI** (com. Lazuri) – „Centrul localităţii”

Aşezare (?), în partea centrală a localităţii, vizavi de casa cu nr. 45 şi în faţa casei cu nr. 191 (proprietar Csücs Béla). Foarte probabil, aşezarea se întinde de o parte şi alta a şoselei spre Peleş, sub casele şi grădinile locuitorilor. În septembrie 2000, cu ocazia săpării de către „Romtelecom” a unui canal pentru implantarea cablului optic (lat de 40 cm şi adânc de 120 cm), pe partea stângă a şoselei asfaltate (în direcţia Satu Mare), în faţa podeţului de beton care asigură accesul în gospodăria cu nr. 191, L. Marta (MJSM) a sesizat la –120 cm, în lutul galben, o „groapă” extinsă pe 5-6 m lungime şi care era umplută cu pământ negru, cu multă arsură. Intrând superficial în această umplutură, colegul nostru a recoltat relativ multe fragmente ceramice medievale timpurii, împreună cu o lupă de fier. Alte cioburi şi o lamă de cuţit (fier) fuseseră adunate de lucrători pe marginea şanţului, printre ele aflându-se şi câteva materiale moderne (puţine).

În 29 septembrie 2000, după acoperirea canalului amintit, am efectuat un mic sondaj în imediata apropiere vestică (cca. 3-4 m) a locului în care fuseseră găsite aceste materiale. Este vorba despre o secţiune de 4,50 X 1,50 m, orientată aproximativ V-E, paralelă cu şoseaua (la 10 cm N de la canalul săpat de „Romtelecom”), în actualul şanţ nordic al şoselei, respectiv între marginea drumului şi gardul gospodăriei nr. 191. Din păcate, a fost posibil să ne adâncim

https://biblioteca-digitala.ro

doar până la –120 cm, deoarece datorită traficului auto intens, la un moment dat partea dinspre şosea a săpăturii s-a prăbuşit. Pe profilul dinspre drum a fost posibilă înregistrarea următoarei situaţii:în partea superioară, pe o grosime de 24 cm era vizibil fundamentul din pământ amestecat cu balast al stratului de asfalt, apoi un strat de pământ argilos brun-cafeniu (grosime de 30-40 cm), rulat, conţinând – sporadic – materiale moderne şi chiar câteva cioburi medievale; era urmat de un strat de pământ cenuşiu, amestecat cu pământ din stratul anterior (grosime 15-20 cm) şi care conţinea cărbune, pământ ars şi multe materiale moderne; după acesta a intervenit un strat de argilă galben-roşcată, în partea sa superioară fiind găsite câteva materiale moderne. De la –85, 90 cm în partea sudică a secţiunii a dispărut stratul de pământ cenuşiu amestecat cu multe materiale moderne, păstrându-se în jumătatea nordică, sub forma marginii liniare a unui „complex", a cărui săpare a fost posibilă până la –120 cm. Din interiorul acestei umpluturi au ieşit multe materiale relativ recente.

Fie că vechiul drum (înainte de asfaltare) era uşor deplasat spre nord în raport cu axa celui actual, caz în care am identificat vechiul şanţ, fie – această explicaţie este mai probabilă -, a fost identificată pivniţa la drum a unei case mai vechi, respectiv umplutura ei. Aşadar nu este obligatoriu ca materialele medievale să indice o aşezare chiar în acest punct, fiind aduse cu pământul de umplutură dintr-un loc mai apropiat sau îndepărtat. Verificarea grădinilor din apropiere ar putea oferi indicii mai clare. Totuşi, este mai probabil să de-a face cu o aşezare veche la faţa locului, deoarece în apropiere (la cca. 50 m în direcţia Satu Mare), pe aceeaşi parte a şoselei, în dreptul dispensarului veterinar şi a vechii fierării, în acelaşi şanţ au apărut câteva ciobuleţe preistorice (mai probabil epoca bronzului) şi un vas întregibil databil spre sfârşitul epocii romane sau începutul epocii timpurii a migraţiilor. Ar fi o situaţie obişnuită pentru zonă, locuirile din diferite perioade concentrânu-se aici cam în aceleaşi locuri. Pe de altă parte, toate cioburile medievale „timpurii" sigure, inclusiv multe bucăti mari, din aceleaşi vase, au fost găsite în şanţul deja menţionat, în imediata apropiere a sondajului nostru şi unde, foarte probabil, se afla un complex (locuinţă adâncită?).

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
I.1.C	XIII, 8, 9; XIV, 3; XV, 1, 2, 3, 4, 7	40				
II.1.A	XVI, 3	5				
II.1.B	XV, 5; XVI, 1	10				
II.1.C	XIV, 1, 2, 4; XV, 6; XVI, 2	25	40	60	,	,

https://biblioteca-digitala.ro

II.1.E	XIII, 10; XIV, 5; XV, 8; XVI, 6	20				

- Lama unui cuţit de fier (pl. XVI, 4), lungă de 10,3 cm. Ar putea fi şi o piesă modernă.
- Lupă de fier (10,5 X 6,8 X 2,1 cm) (pl. XVI, 5).

17. **NOROIENI** (com. Lazuri) – „Pădure”

Probabil aşezare. Câteva fragmente ceramice adunate în urma unei periegheze efectuate de Gh. Lazin (MJSM), în a. 1971. Cioburile au fost reidentificate în depozitul MJSM, nefiind inventariate. Reprezentative sunt un fragment de tăviţă, categoria III.5.A (pl. I, 10) şi un fragment din fundul unei oale lucrată la roata înceată (categoria II.3.E; pl. I, 9). Nu poate fi propusă decât o datare largă (sec. VII-IX p.Chr.).

18. **PIR** (com. Pir) – „Holmul mare, Várgáncz-mic”

Aşezare situată la marginea unei terase a Ierului, lângă fostul „Complex de porci”, la cca. 300 m de valea râului, de ambele părţi ale unui drum actual (Németi 1999, 30, nr. 14, d_2). Câteva fragmente ceramice mărunte adunate de la suprafaţa solului (un fund lucrat la roata înceată apare la Cosma 2002a, pl. 19, 33), modelate la roata înceată, din pastă amestecată cu nisip, uneori ornamentate cu benzi de linii orizontale drepte; probabil un fund a fost lucrat la roata rapidă (MOC, inv. nr. 2010-2013). Împreună cu cioburile a fost găsit şi un vârf de lance (fier) cu lama de forma frunzei de salcie, rombică în secţiune şi manşon tubular (pl. XIII, 7). Lungime totală 17,5 cm, lungimea lamei 10 cm. Menţiuni: Dumitraşcu 1978, 64, nr. 13; Lazin, Hep 1990, 81-82, nr. 21; Németi 1999, 30, nr. 14, d_2; Cosma 2002a, 343, nr. 60, 120).

19. **SANISLĂU** (com. Sanislău) – I, II, III

După J. Németi, punctul Sanislău I corespunde locului numit „La capelă” (capela catolică), prin Sanislău II este marcat punctul „Nisipărie, Homokos domb”, iar Sanislău III corespunde punctului „grajdurile C.A.P.” (Németi 1999, 46, 47, nr. 35). În CK, MJSM (inv. nr. 31357) există câteva fragmente ceramice mărunte, din vase modelate la roata înceată, pastă degresată cu nisip sau microprundiş şi ornamentate cu fascicule de linii orizontale drepte sau vălurite, asociate (pl. X, 9-15). Deoarece fragmentele ceramice nu sunt separate pe puncte şi dat fiind faptul că sunt atât de puţine, am putea presupune existenţa unei aşezări (sec. VIII-

https://biblioteca-digitala.ro

IX?) în unul din cele trei locuri. În nici unul dintre acestea J. Németi, bun cunoscător al zonei, nu menţionează obiective medievale timpurii.

19a. **SANISLĂU** (com. Sanislău) – „Tökös, Bostănărie”

Foarte probabil se leagă de aşezarea din punctul Ciumeşti-„Tökös”, faţă de care se află doar la o distanţă de 250 m, pe o dună de nisip, în legătură cu care J. Németi menţionează cioburi din sec. VIII-X (Németi 1999, 48). În CK, MJS există câteva fragmente ceramice găsite în acest loc (inv. nr. 31405).

			RAPORTURI CANTITATIVE (%)			
			CATEGORII			
CATEG.	PLANŞA		**I**	**II**	**III**	**IV**
I.1.A	XII, 14	20				
I.1.B	XII, 15	20				
II.1.B	XII, 15	20	,	100	,	,
II.1.C	XII, 12	20				
II.2.B	XII, 13	20				

Judeţul Maramureş

20. **CHECHIŞ** (com. Dumbrăviţa) – „Deasupra Ciurgăului”

Aşezare (?), pe terasa înaltă a râului Lăpuş, malul drept, respectiv estic. Locul are aspectul efectiv al unui promontoriu, delimitat spre nord de valea pârâului Chechiş, spre vest cu o pantă abruptă ce coboară spre valea râului Lăpuş (aici se află un „ciurgău”, adică izvor cu apă potabilă), cursul acestuia aflându-se la cca. 50 m de la marginea terasei (pl. XX, 1). Pe o mică porţiune de teren, spre marginea dinspre râu a terasei, se distingeau pete de pământ mai închis la culoare. Cercetări de suprafaţă I. Stanciu, 1992. Au fost găsite doar câteva fragmente ceramice mărunte din vase lucrate la roata înceată, din pastă amestecată cu nisip şi microprundiş, unul ornamentat cu un fascicol de linii vălurite. Se păstrează la MJM, neinventariate.

21. **BOZÂNTA MICĂ** (com. Recea) – „Grind”

Aşezare, pe valea râului Lăpuş, nu departe de confluenţa acestuia cu Someşul (pl.

https://biblioteca-digitala.ro

XX, 1). Porţiune de teren uşor înălţată, cu aspectul unui grind, de unde şi numele locului, la cca. 100 m de la malul sudic al râului, în capătul dinspre Arieşul de Câmpie al localităţii (în imediata vecinătate a gospodăriei cu nr. 52). La sud de drumul spre localitatea din urmă se disting pe arătură urmele unor complexe arheologice, cel mai probabil locuinţe şi anexele lor. Cercetări de suprafaţă I. Stanciu, 1992. Au fost adunate câteva fragmente mărunte din vase lucrate cu mâna sau la roata înceată, cele din urmă din pastă omogenă, compactă, amestecată cu nisip (spre exemplu, pl. XX, 2). Interesant, a fost găsit şi un fragment dintr-o piesă tubulară de lut ars, identică celor apărute în aşezarea de la Lăpuşel-„Ciurgău", situată în aceeaşi microzonă. Materialul se păstrează la MJM, neinventariat.

22. **BOZÂNTA MICĂ** (com. Recea) – „Unchiu' Popii"

Aşezare (?), pe prima terasă a râului Lăpuş, la cca. 250 m de la malul sudic al acestuia, pe partea dreaptă a drumului Lăpuşel-Bozânta Mică (pl. XX, 1). Obiectivul se află la cca. 1,5 km faţă de punctul Lăpuşel-„Mociar", de unde au fost semnalate alte materiale medievale timpurii, nefiind exclus ca cele două situri să se afle în legătură directă (Stanciu 1992, repertoriul descoperirilor, nr. 14, B, pl. VI, 7-11). De pe arătură au fost adunate (perieghează I. Stanciu, 1992) câteva fragmente ceramice mărunte din pereţii unor oale lucrate cu mâna, unul dintre ele ornamentat (pl. XX, 3) sau de tăviţe, acestea din pastă grosieră, amestecată cu macroprundiş (pl. XX, 4).

https://biblioteca-digitala.ro

BIBLIOGRAFIE

Abrevieri:

Karolingerzeit 1992 - B. M. Szöke, K. Éri, R. Müller, L. Vándor, Die Karolingerzeit im unteren Zalatal. Gräberfelder und Siedlungsreste von Garabonc I-II und Zalaszabar Dezsösziget, Antaeus 21, Budapest.

Slawische Keramik 1994 - Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert (herausgegeben von Č. Staňa), Kolloquium Mikulčice, 25.-27. Mai 1993, ITM, Band I, Brno.

Slawische Keramik 1995 - Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 1. Jahrhundert. Terminologie und Beschreibung (herausgeben von L. Polácek), Kolloquium Mikulčice, 24.-26. Mai 1994, ITM, Band II, Brno.

BADER 1981-1982 T. Bader, Săpături arheologice din judeţul Satu Mare (partea I), StComSatu Mare 5-6, 1981-1982, 143 –165.

BALTAG 1994 Gh. Baltag, Aşezarea de la Albeşti-Sighişoara. Elemente inedite în cultura materială din sec. IX-X, RevBistriţei VIII, 1994, 75-78.

BALTAG 1996 Gh. Baltag, Sighişoara, jud. Mureş. I. Albeşti, în: CronCercArh, Campania 1995. A XXX-a Sesiune naţională de rapoarte arheologice, Brăila, 2-5 mai 1996 (Brăila), 110-112, nr. 136.

BRACHMANN 1994 H. Brachmann, Zur Entwicklung der slawischen Keramik im Elbe-Saale-Gebiet, Slawische Keramik 1994, 93-110.

CECH 1994 B. Cech, Die slawische Keramik des 8.-11. Jhs. in Niederösterreich, Slawische Keramik 1994, 53-61.

COMŞA 1978 M. Comşa, Cultura materială veche românească (Aşezările din secolele VIII-X de la Bucov-Ploieşti), Biblioteca de arheologie XXXIII, Bucureşti, 1978.

COSMA 2002a C. Cosma, Die Keramik des 8.-10. Jh. n.Chr. aus dem Norden und Nordwesten Rumäniens: Interregionale und kulturelle Beziehungen im

https://biblioteca-digitala.ro

	Karpatenraum (2. Jahrtausend v.Chr. – 1. Jahrtausend n.Chr.) (Herausgeber A. Rustoiu, A. Ursuţiu), Cluj-Napoca, 2002, 297-389.
COSMA 2002b	C. Cosma, Locuirea medieval timpurie: V. Vasiliev, A. Rustoiu, E. A. Balaguri, C. Cosma, Solotvino-“Cetate” (Ucraina transcarpatică). Aşezările din epoca bronzului, a doua vârstă a fierului şi din evul mediu timpuriu. BiblThrac XXXIII, Cluj-Napoca, 2002.
CRIŞAN 1995	I. Crişan, Complexe gospodăreşti descoperite în anul 1994 în aşezarea Cefa – La pădure, judeţul Bihor, Crisia XXV, 1995, 37-64.
DAICOVICIU, FLORESCU 1980	H. Daicoviciu, R. Florescu, Ciumeşti. Dicţionar enciclopedic de artă veche a României, Bucureşti, 1980, 102-103.
DIACONESCU 1984	A. Diaconescu, Ceramica în suluri de lut din colecţiile Complexului Muzeal Mureş – argument al continuităţii în valea Mureşului, Marisia XIII-XIV, 1984,. 417-430, pl. LXVII-LXX.
DOSTÁL 1966	B. Dostál, Slovanská pohrebište ze strední doby hradištní na Morave, Praha, 1966.
DUMITRAŞCU 1978	S. Dumitraşcu, Ceramica românească descoperită în Crişana (sec. VIII-XI), Crisia VIII, 1978, 51-111.
ERDÉLYI, SZIMONOVA 1985	I. Erdélyi, E. Szimonova, Grabung in der Gemarkung von Vásárosnamény, SlovArch 33, 2, 1985, 379-391.
FUSEK 1994	G. Fusek, Analyse der Formen des handgemachten Keramikgeschirrs als Beitrag zur relativen Chronologie, Slawische Keramik 1994,13-27.
GLODARIU, colab. 1980	I. Glodariu şi colab., Comana de Jos. Aşezările de epocă dacică şi prefeudală, Contribuţii la istoria Ţării Făgăraşului I, Muzeul Cetăţii Făgăraş, 1980.

https://biblioteca-digitala.ro

HANULIAK 1995 — M. Hanuliak, Methodik der Bearbeitung der Keramikkollektion aus Muzla-Cenkov und ihre Ergebnisse, Slawische Keramik 1995, 39-50.

HENNING 1987 — J. Henning, Südosteuropa zwischen Antike und Mittelalter. Archäologische Beiträge zur Landwirtschaft des 1. Jahrtausends u.Z. Schriften zur Ur- und Frühgeschichte 42, Berlin, 1987.

IERCOŞAN 1986-1987 — N. Iercoşan, Noi descoperiri arheologice în zona Carei, StComSatu Mare VII-VIII, 1986-1987, 139-145.

LAZIN 1981-1982 — Gh. Lazin, Două piese de metal din sec. VIII-IX descoperite în localitatea Lazuri, jud. Satu Mare, StComSatu Mare 5-6, 1981-1982, 137-142.

LAZIN, HEP 1990 — Gh. Lazin, M. Hep, Aşezări şi descoperiri arheologice din secolele V-IX în judeţul Satu Mare, SympThrac (Satu Mare – Carei) VIII, 1990, 79-86.

MADGEARU 1997 — Al. Madgearu, Continuitate şi discontinuitate culturală la Dunărea de Jos în secolele VII-VIII, Bucureşti, 1997.

MÜLLER 1994 — R. Müller, Keramikformen des 9.-10. Jahrhunderts in der Gegend Keszthely-Zalavár, Slawische Keramik 1994, 63-82.

NÉMETI 1988 — J. Németi, Noi descoperiri arheologice din eneoliticul tîrziu din nord-vestul României, ActaMP 12, 1988, 121-145.

NÉMETI 1996 — J. Németi, Carei, jud. Satu Mare. A. „Staţia de epurare", în: Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992, Muzeul Brăilei, Brăila, 1996, 26, nr. 42, A.

NÉMETI 1997 — J. Németi, Câteva consideraţii asupra colecţiilor "Kovács", StComSatu Mare XIV, 1997, 59-69.

NÉMETI 1999 — J. Németi, Repertoriul arheologic al zonei

https://biblioteca-digitala.ro

Careiului. BiblThrac XXVIII, Bucureşti, 1999.

NÉMETI, SĂLCEANU 1995 — J. Németi, I. Sălceanu, Sondaje arheologice în zona Careiului (1992), Cercetări arheologice în aria nord-tracică, I. Bucureşti, 1995, 55-57.

PARCZEWSKI 1995 — M. Parczewski, Zu den Anfängen der Drehscheibenkeramik im westlichen Polen im Lichte des Fundmaterials aus Zukowice bei Glogów, Slawische Keramik 1995, 9-14.

PASCU, RUSU, colab. 1968 — Şt. Pascu, M. Rusu şi colab., - Cetatea Dăbâca, ActaMN 5, 1968, 153-199.

PENJAK1 1980 — S. I. Penjak, Ranneslavjanskie i drevn'orus'ke naselennja Zakarpat'e VI-XIII st, Kijev, 1980.

POLÁČEK 1994 — L. Poláček, Zum Stand der Erkenntnis der frühmittelalterlichen Keramik aus dem 8. bis zur Mitte des 11. Jahrhunderts in Südwestmähren, Slawische Keramik 1994, 243-263.

POLESKI 1994 — J. Poleski, Die Keramik des 7.-11. Jahrhunderts in Kleinpolen. Forschungsstand und Forschungsperspektiven, Slawische Keramik 1994, 155-164.

POPA, CHIDIOŞAN 1986 — R. Popa, N. Chidioşan, O reşedinţă feudală din secolele XI-XII la Sînnicolau de Beiuş, pe Crişul Negru (jud. Bihor), Materiale 16, 1982 (Vaslui), 1986, 225-234.

POPA, CĂPĂŢÎNĂ, LUKÁCS 1987 — R. Popa, D. Căpăţînă, A. Lukács, Cercetările arheologice de la Voivozi. Contribuţii la istoria Bihorului în secolele XII-XV, Crisia XVII, 1987, 61-105.

POPESCU, 1968 — D. Popescu, Les fouilles archéologiques dans la République Socialiste de Roumanie en 1967, Dacia N.S. XII, 1968, 421-443.

ROMAN, NÉMETI 1978 — P. I. Roman, I. Németi, Cultura Baden în România, Bucureşti, 1978.

https://biblioteca-digitala.ro

RUSU 1960 — M. Rusu, Contribuţii arheologice la istoria cetăţii Biharea, AIIA III, 1960, 7-25.

RUTTKAY 1976 — A. Ruttkay, Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II), SlovArch 24, 2, 1976, 245-395.

STAŇA 1994a — Č. Staňa, Zur Erforschung der westslawischen Keramik, Slawische Keramik 1994, 13-17.

STAŇA 1994b — Č. Staňa, Die Entwicklung der Keramik vom 8. bis zur Mitte des 11. Jahrhunderts in Mittlemähren, Slawische Keramik 1994, 265-286

STANCIU 1992 — I. Stanciu, Descoperiri din a doua jumătate a mileniului I î.H. şi mileniul I d.H. în judeţul Maramureş, EphemNap II, 1992, 169-191.

STANCIU 1994 — I. Stanciu, Aşezarea prefeudală de la Lăpuşel, jud. Maramureş (cercetările arheologice din anii 1992, 1993), EphemNap IV, 1994, 267-322.

STANCIU 1996a — I. Stanciu, Vestigii medievale timpurii din judeţul Satu Mare, StComSatu Mare XIII, 1996, 71-91.

STANCIU 1996b — I. Stanciu, Lazuri, jud. Satu Mare, în: CronCercArh, Campania 1995, A XXX-a Sesiune naţională de rapoarte arheologice (Brăila, 2-5 mai 1996), Brăila, 1996, 71-72, nr. 80, II.

STANCIU 1997 — I. Stanciu, Date şi observaţii cu privire la epoca migraţiilor în spaţiul nord-vestic al României, EphemNap VII, 1997, 167-209.

STANCIU 1998 — I. Stanciu, Populaţia din nord-vestul României între secolele 5 – 9. Teză de doctorat (manuscris), Universitatea „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca, Cluj-Napoca, 1998.

STANCIU 1998-1999 — I. Stanciu, Aşezarea slavă timpurie de la Lazuri-"Lubi tag", jud. Satu Mare (cercetările arheologice din anii 1977, 1993-1995). Contribuţii la cunoaşterea secolelor 6-7 în zona Tisei superioare,

https://biblioteca-digitala.ro

StComSatu Mare XV-XVI, 1998-1999, 115-268.

STANCIU 2000a — I. Stanciu, Despre ceramica medievală timpurie de uz comun, lucrată la roata rapidă, în aşezările de pe teritoriul României (sec. 8-10), Arheologia Medievală III, 2000, 127-191.

STANCIU 2000b — I. Stanciu, Teritoriul nord-vestic al României şi Khaganatul avar, ActaMP XXIII, 1, 2000, 403-451.

STANCIU, colab. 2002 — I. Stanciu, colab., Lazuri, com. Lazuri, jud. Satu Mare. Punct: Lubi tag, în: CronCercArh, Campania 2001. A XXXVI-a Sesiune naţională de rapoarte arheologice (Buziaş, 28 mai-1 iunie 2002), Bucureşti, 2002, 185-188, nr. 130.

STANCIU, MATEI 1994 — I. Stanciu, Al. V. Matei, Sondajele din aşezarea prefeudală de la Popeni-Cuceu, jud. Sălaj. Câteva consideraţii asupra ceramicii prefeudale transilvănene, ActaMP XVIII, 1994, 135-163.

STAŠŠÍKOVÁ-ŠTUKOVSKÁ 1999 — Staššíková-Štukovská, K výskytu lunulových náušníc s hviezdicovým príveskom v severnej časti Karpatskej kotliny, în: (A. Avenarius, Z. Ševčíková, Ed.) Slovensko a Európsky juhovýchod. Medzikultúrne vzťahy a kontexty (Zborník k životnému jubileu Tatiany Štefanovičovej), Bratislava, 1999.

SUCIU 1967 — C. Suciu, Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania, vol. I, Bucureşti, 1967.

SZÖKE 1992 — B. M. Szöke, Die Beziehungen zwischen dem oberen Donautal und Westungarn in der ersten Hälfte des 9. Jahrhunderts (Frauentrachtzubehör und Schmuck). în: (Hrsg. F. Daim) Awarenforschungen. Band 1, Wien, 1992, 841-968.

SZÖKE 1996 — B. M. Szöke, Archäologie und

https://biblioteca-digitala.ro

Siedlungsgeschichte im Hahóter Becken, Südwest-Ungarn. Von der Völkerwanderungszeit bis zum Mittelalter, Antaeus 23, (Budapest) 1996.

TAKÁCS 1986 — M. Takács, Die arpadenzeitlichen Tonkessel in Karpatenbecken, VAH, Budapest, 1986.

TAKÁCS 1996 — M. Takács, Formschatz und Chronologie der Tongefässe des 10.-14. Jahrhunderts der Kleinen Tiefebene, ArchHung 48, 1-3, 1996, 135-195.

VENDTOVÁ 1969 — V. Vendtová, Slovanské osídlenie Pobedima a okolia, SlovArch 17, 1, 1969, 119-232.

VIDA 1991 — T. Vida, Chronologie und Verbreitung einiger awarenzeitliche Keramiktypen, Antaeus 19-20 (1990-1991), 131-144.

VIDA 1999 — T. Vida, Die awarenzeitliche Keramik I. (6.-7. Jh.), VAH VIII, Budapest, 1999.

VLKOLINSKÁ 1995 — I. Vlkolinská, Zur Typologie der Keramik aus Gräberfeldern des 9.-11. Jahrhunderts in der Slowakei, Slawische Keramik 1995, 35-38.

ZAHARIA 1967 — E. Zaharia, Săpăturile de la Dridu. Contribuţie la arheologia şi istoria perioadei de formare a poporului român. Biblioteca de arheologie XII, Bucureşti, 1967.

ZIRRA 1967 — Vl. Zirra, Un cimitir celtic în nord-vestul României. Ciumeşti (I), Baia Mare, 1967.

ZIRRA 1980 — Vl. Zirra, Locuiri din a doua epocă a fierului în nord-vestul României (Aşezarea contemporană cimitirului Latène de la Ciumeşti şi habitatul indigen de la Berea, jud. Satu Mare), StComSatu Mare IV, 1980, 39-84.

https://biblioteca-digitala.ro

FRÜHMITTELALTERLICHE FUNDE UND BEFUNDE AUS DEN KREISEN SATU MARE UND MARAMUREŞ. NEUE ANGABEN, BEMERKUNGEN UND ANSICHTEN ZUR FRÜHMITTELALTERLICHEN KERAMIK IM NORDWESTEN RUMÄNIENS

(Zusammenfassung)

Mit dieser Gelegenheit werden 19 neue frühmittelalterliche Siedlungen aus dem Kreis Satu Mare und weitere drei aus dem Kreis Maramureş gemeldet (manche davon waren bereits früher erwähnt worden, jedoch ohne die Darstellung der Entdeckungen), die überwiegende Mehrheit davon mit der Hilfe des Materials, das an der Oberfläche vom Priester Gyula Kovács (50er Jahre des vorigen Jahrhunderts) im Bereich der Ortschaften Berea und Ciumeşti gesammelt wurde (Abb. 2). Andere Fundstellen wurden ebenfalls infolge von Geländebegehungen oder auch nur zufällig identifiziert, nur eine Abfallgrube von Carei wurde durch eine kleine Rettungsgrabung erforscht (Katalog, Nr. 11, Taf. XI). Alle Siedlungen werden in alphabetischer Reihenfolge und nach Kreisen im Katalog am Ende der Arbeit dargestellt.

Wie gewöhnlich haben wir es fast ausschließlich mit keramischen Fragmenten zu tun. Je nach der Modellierungstechnik kann die frühmittelalterliche Keramik im Nordwesten Rumäniens und im allgemeinen jene aus Siebenbürgen in folgende Kategorien eingeteilt werden: I) auf der mit dem Fuß betriebenen Töpferscheibe geformt; II) auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformt; III) mit der Hand geformt; IV) mit der Hand geformt und auf der Töpferscheibe zurechtgeformt (der obere Teil, besonders der Rand). Ebenfalls erlaubt die unterschiedliche Zusammensetzung der keramischen Paste, so wie sie mit freiem Auge bestimmt werden kann, die Festlegung mehrerer Unterkategorien: 1) feiner Sand; 2) unreiner Sand, besonders mit sporadisch vorkommenden Kieselsteinen von 1-3 mm Größe; 3) dem Ton wurde oberflächlich gesiebter Sand mit einer großen Menge von Kiesel hinzugefügt, manchmal überschreitet dessen Größe sogar 3 mm; 4) feiner Sand zusammen mit einer unterschiedlichen Menge von zerkleinerten Scherben; 5) zerkleinerte Scherben zusammen mit wenigen Stückchen Kalkstein; 6) zerkleinerte Scherben, manchmal sogar 3-4 cm große Stücke. Je nach der aus der Brennung hervorgegangenen Farbe an der Oberfläche oder im Schnitt wurden Varianten abgesondert: A) fast einheitliche Brennung, einheitliche Farbe im Schnitt und an der Oberfläche: ziegelfarben oder Töne davon bis hin zu braun; B) einheitlich graue Farbe oder Töne davon, bis hin zu schwarz; C) nicht einheitliche Brennung, ziegelfarbene oder ähnliche Oberfläche, im Schnitt schwarzer oder grauer Kern; D) nicht einheitliche Brennung, graue oder ähnliche Oberfläche, im Schnitt ziegelfarbener Kern; E)

https://biblioteca-digitala.ro

graue oder ähnliche Außenfläche, der Schnitt und die Innenfläche sind grau bis schwarz. Für jede Siedlung im Katalog gibt es eine Tabelle, in der die keramischen Fragmente je nach dieser Klassifizierung dargestellt werden, einschließlich die Mengenverhältnisse zwischen den Kategorien.

Da die überwiegende Mehrheit der keramischen Fragmente nicht aus Grabungen stammt und das Material aus ein und demselben Punkt meist gering ist und zufällig gesammelt wurde, können die Betrachtungen mit allgemeinem Charakter keine sehr solide Grundlage haben. Es herrscht eintschieden die auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik vor, in der fast gleichen Menge kommen Scherben aus Paste mit Sand (Unterkategorie 1) oder mit Kleinkiesel (Unterkategorie 2) vor.

Für den Nordwesten Rumäniens im 7.- 9., 10. Jh. bleibt die Möglichkeit, chronologisch auswertbare Hinweise für die auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik zweifelhaft (auf jeden Fall mit unsicheren Ergebnissen), vielleicht mit Ausnahme der Lage, in der lokale Materialserien (bzw. Produktionszentren) bekannt wären, einschließlich aus archäologischen Objekten, die durch andere Materialgattungen datierbar sind. Wenn man auch eine Reihe von Bemerkungen äußern kann, bietet größere Chancen der Versuch, die Datierung frühmittelalterlicher Objekte einzugrenzen, indem man die Entwicklung der Mengenverhältnisse zwischen den verschiedenen keramischen Gattungen vergleicht, in erster Reihe zwischen der mit der Hand und der auf der Töpferscheibe geformten Keramik, wobei man natürlich lokale Schwankungen in Betracht zu ziehen hat. Sonst können für die Gefäße bloß förmliche Analogien oder solche bezüglich der Verzierung in näheren oder weiter entfernteren Gebieten gefunden werden, denn ab dem 7. Jh. wird die auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik mit quasi-stereotyper Verzierung zu einem gewöhnlichen Vorkommnis.

Für die Mehrheit der Keramik aus der Gegend Berea-Ciumeşti müßte man eine breite Datierung annehmen, in die späte Phase der frühmittelalterlichen Zeit, also in die zweite Hälfte des 9.- 10. Jh., manchmal vielleicht auch in einen Teil des darauffolgenden Jahrhunderts. Es handelt sich dabei um die Fundstellen in den Punkten Berea-„Dolláros" und „Sultész-tag" (Katalog - Nr. 2, Taf.: II, III, 1-13, VI), Berea-„La măcriş" und „La soci" (Katalog, Nr. 3, Taf.: III, 14-16, IV, 4-17, VII, 1,2,4,5), Berea-"Cetatea iepurilor" (Katalog - Nr. 5, Taf. VIII, 1-6), vielleicht auch Berea-„ Akasztófalapos" (Katalog – Nr. 4, Taf. VII, 3, 6-12), sodann Ciumeşti-„Colţul păşunii" (Katalog – Nr. 13, Taf. XII, 2-10). Die Lage scheint von der Verbindung bestätigt zu werden, die zwischen der letzten erwähnten Siedlung und einem ins 10.- 11. Jh. datierten Friedhof angenommen wird, der in unmittelbarer

https://biblioteca-digitala.ro

Nachbarschaft durch eine Suchgrabung untersucht wurde (Ciumeşti-„Fântâna păşunii, La silozuri": Katalog - Nr. 14). Für die übrigen in dieser Gegend belegten Fundstellen (Berea-„Viile Berei", Berea-„Togul evreului", Sanislău I, II, III), können die gesammelten Scherben nur einen breiten zeitlichen Abschnitt belegen, u. zw. das 8.- 10., 11. Jh. Falls die in Berea-„Lutărie" (Katalog – 3, C, Taf. VII, 1,2) gefundenen, mit der Hand geformten Gefäßfragmente tatsächlich mit jenen in Verbindung stehen, die auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformt wurden (was keinesfalls sicher ist), könnte man für die Datierung des Objekts, aus dem sie stammen, das 7.- 8. Jh. in Betracht ziehen. Den Analogien gemäß wurde für die mit der Hand geformten Scherben aus dem Punkte „Grădina cu flori", am Rande dieser Ortschaft, angenommen, sie belegten eine Siedlung aus der früheren oder mittleren Awarenzeit, mit dem Schwerpunkt also im 7. Jh., dies ist aber keinesfalls sicher (Stanciu 2000b, 419-420, Katalog-Nr. 2).

Von Pir stammt eine Lanzenspitze, die an der Oberfläche zusammen mit einigen frühmittelalterlichen Scherben gefunden wurde (Katalog – Nr. 18, Taf. XIII, 7). Die Lanzenspitze läßt sich mit dem Typ II.a Ruttkay vergleichen, der im mährischen Reich im Laufe des 9. Jh. am häufigsten vertreten ist, also gehört die hier belegte frühmittelalterliche Siedlung am ehesten ins 9. Jh. Das größere Maß, in dem in Baba Novac (Katalog – Nr. 1, Taf. I, 1-8) und Noroieni (Katalog – Nr. 17, Taf. I, 9,10) mit der Hand geformte Keramik vorzukommen scheint, gibt eine frühere Datierung der dortigen Fundstellen an; wenn man die Tatsache in Betracht zieht, daß für die zweite Phase des „Fundkomplexes Lazuri-Pişcolt" in dieser Gegend eine Datierung an das Ende des 6.- in die ersten beiden Jahrzehnte des 7. Jh. vorgeschlagen wurde, in welcher Zeit es keine Keramik gibt, die auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformt wurde, nur eventuell in sehr kleinem Maße (Stanciu 1998-1999), dann muß sich die – sowieso breite – Datierung auf einen bestimmten Abschnitt im Laufe der zweiten Hälfte des 7. und des 8. Jh. beziehen. Eine ähnliche Lage muß auch für die Abfallgrube von Carei-„Staţia de epurare..." angenommen werden, wo die mit der Hand geformte Keramik ebenfalls zusammen mit solcher vorkommt, die auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformt wurde. Die Fundstellen auf dem unteren Lauf des Lăpuş (Bozânta Mică-„Grind" und „Unchiu' Popii", Lăpuşel-„Mociar", diese bereits früher erwähnt), können mit der teilweise untersuchten Siedlung von Lăpuşel-„Ciurgău" in Verbindung gebracht werden, die in die zweite Hälfte des 7.- die erste Hälfte des 8. Jh. datiert wurde (Stanciu 1994; Stanciu 1998, 267, 275), wobei nicht ausgeschlossen ist, daß sie die Umherwanderung einer oder mehrerer Gemeinschaften belegen, die die vorteilhaften natürlichen Gegebenheiten der Gegend ausbeuteten.

https://biblioteca-digitala.ro

Getrennt wird die Keramik aus dem Zentrum der Ortschaft Lazuri (auf der mit der Hand, aber auch auf der mit dem Fuß betriebenen Töpferscheibe geformt) dargestellt und besprochen, deren Datierung schwierig zu bestimmen ist, da das Aussehen der ersten Hälfte des 2. Jahrtausends n. Chr. in dieser Gegend unbekannt ist (Katalog – Nr. 16, Taf.: XIII, 8-10, XIV-XVI). Nach Betrachtung der Analogien aus nähergelegenen Gebieten ist der Verfasser der Ansicht, daß diese Keramik in dieser Gegend aus dem 13. Jh. stammen könnte, eventuell sogar aus der mittelalterlichen Siedlung Lazuri, die zum ersten Mal 1261 urkundlich erwähnt wurde.

Im letzten Teil des Aufsatzes wird die Frage der frühmittelalterlichen Gebrauchskeramik (Küchenkeramik) besprochen (die Paste enthält Sand, manchmal auch groben, einschließlich Kiesel), die auf der mit dem Fuß betriebenen Töpferscheibe geformt wurde. In der Gegend des unteren Someş wird der beste Anhaltspunkt vom Material aus der Siedlung von Lazuri-„Lubi tag" geboten (die Funde werden für die Veröffentlichung vorbereitet, vorläufige Meldungen bei: Stanciu 1996b, 72; Stanciu 2000a, Katalog - Nr. 34, 256-157; Stanciu, Mitarb. 2002, 186-188). In den hiesigen Objekten kommt gemeinsam Keramik vor, die sowohl auf der mit dem Fuß als auch auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe als auch mit der Hand geformt wurde; in manchen davon ist die erste Gattung am besten vertreten (zur Veranschaulichung wird in Taf. XVII-XIX das Material aus der Grube 113a dargestellt). Zur Datierung können zwei bronzene Ohrringe verwendet werden, einer mit spiralischem, zur Spitze hin verdünntem Ende, aus einer Abfallgrube (Stanciu 2000a, Taf. II, 17), der andere mit halbmondförmigem Körper und sternförmigem Anhänger. Für den ersten wurde als Zeit der größten Verbreitung das erste Drittel des 9. Jh. vorgeschlagen; solche Ohrringe erscheinen an der Wende vom 8. zum 9. Jh. im westlichen Teil des awarischen Khaganats (Szöke 1992, 850-851; eine eingehende Besprechung mit Literaturhinweisen: Stanciu 2000a, 138-139). Auf jeden Fall wurden solche Ohrringe in der spätawarischen Zeit (8. Jh.) hergestellt und benutzt, wie auch die Lage in Siebenbürgen zeigt (Stanciu 2000a, 139). Der zweite, noch unveröffentlichte Ohrring kann in den Untertyp 2, Variante G der unlängst von D. Staššíková-Štukovská ausgearbeiteten Klassifizierung eingegliedert werden; im allgemeinen verbreiten sich die Ohrringe mit halbmondförmigem Körper und sternförmigem Anhänger im Nordteil des Karpatenbeckens im Laufe des 7.- 8. Jh. (Staššíková-Štukovská 1999). Angesichts anderer ähnlicher Ohrringe aus dem Nordwesten Rumäniens ist es wahrscheinlicher, daß das Stück von Lazuri ins 8. Jh. gehört, es ist aber auch nicht ausgeschlossen, daß manche dieser Schmuckstücke noch eine Zeit lang im 9. Jh. getragen wurden (Stanciu 2000a, 139-141).

https://biblioteca-digitala.ro

Bezüglich der Frage der Herkunft der frühmittelalterlichen Gebrauchskeramik, die auf der mit dem Fuß betriebenen Töpferscheibe geformt wurde, sind keine sofortigen Vorfahren im Nordwesten Rumäniens bekannt. In Frage käme die sogenannte "rötlichgelbe Keramik zwischen Donau und Theiß", die einer Werkstatt zugeschrieben wird, die zwischen der Donau und der Theiß am Ende des 7. und in der ersten Hälfte des 8. Jh. tätig gewesen sei (Vida 1999, 83-88, fig. 23-25). Es käme auch Siebenbürgen in Frage (ein Gebiet, das ebenfalls zum awarischen Khaganat gehörte), wo, obwohl der Sachverhalt noch nicht klar ist, mehrere Siedlungen erwähnt werden, die ins 7. oder 7.- 8. Jh. datiert werden und in denen Gebrauchskeramik gefunden wurde, die auf der mit dem Fuß betriebenen Töpferscheibe geformt wurde (Stanciu 2000a, 146, Anm. 234). Der Verfasser ist der Ansicht, daß das Auftreten dieser keramischen Gattung im Nordwesten Rumäniens (außerhalb des awarischen Khaganats) wahrscheinlich nicht auf die Übernahme von Herstellungstechniken zurückzuführen ist, sondern auf das Auftreten von neuen Bevölkerungsgruppen, was um die Mitte oder in der zweiten Hälfte des 8. Jh. stattfand, wenn nicht sogar etwas früher.

Abbildungsverzeichnis

Abb. 1. Repräsentative Profile für die Keramik von Lazuri-„Lubi tag" (8.- 9. Jh.) und Lazuri-„Centrul localităţii" (12.- 14. Jh). A = auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik; B = auf der mit dem Fuß betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik.

Abb. 2. Die frühmittelalterlichen Fundstellen im Bereich der Ortschaften Berea und Ciumeşti (Kreis Satu Mare). Die Identifizierung der Punkte nach Németi 1997, Németi 1999.

Taf. I. Baba Novac: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte (1-3, 7, 8) und mit der Hand geformte Keramik (4, 6). Noroieni-„Pădure": auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte (9) und mit der Hand geformte Keramik (10).

Taf. II. Berea-„Dolláros": auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik.

Taf. III. Berea-„Dolláros": auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (1-13). Berea-„Soskás": auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (14-16).

Taf. IV. Berea-„Soskás": auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (1-5, 4-14) und auf der mit dem Fuß betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (6).

https://biblioteca-digitala.ro

Taf. V. Berea-„Akasztófalapos”: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (1-3). Berea-„Bodzás”: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (4, 5, 11). Berea-„Bodzás-forrás”: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (6-10, 12-17).

Taf. VI. Berea-„Sultész-tag”: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik.

Taf. VII. Berea-„Berei vályogvető”: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte (4, 5) und mit der Hand geformte Keramik (1, 2). Berea-„Akasztófalapos”: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (3, 7-10, 12), auf der mit dem Fuß betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (6, 11).

Taf. VIII. Berea-„Nyúlvár”: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (1-5), eisernes Messer (6). Im Bereich der Ortschaften Berea – Ciumeşti: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (7-10). Carei, Căpleni-„Kozard”: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (11-13).

Taf. IX. Berea-„Virágkert” (1-5), Berea-„Zsidó tag” (6-9), Berea-„Berei szölö” (10-13), im Bereich der Ortschaften Berea und Ciumeşti (14-16). Auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte (1, 6-16) und mit der Hand geformte Keramik (2-5).

Taf. X. Im Bereich der Ortschaften Berea und Ciumeşti (1), Ciumeşti-„Tökös” (2-4), Cămin-„Podul Crasnei” (5-8), Sanislău I-II-III (9-15). Auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik.

Taf. XI. Carei-„Staţia de epurare a Fabricii de zahăr”: auf der mit der Hand betriebenen (6, 9-11), mit dem Fuß betriebenen Töpferscheibe geformte (5) und mit der Hand geformte Keramik (7, 8), gebrannte Tonklumpen (1-4).

Taf. XII. Ciumeşti-„La silozuri” (1), Ciumeşti-„Legelö sarok” (2-10), Sanislău-„Bostănărie” (11-15). Auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (1-6, 8-15), eiserne Pfeilspitze (7).

Taf. XIII. Ciumeşti-„Törofi Sojás” (?):auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (1-6). Pir: eiserne Lanzenspitze (7). Lazuri-„Centrul localităţii”: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (10), auf der mit dem Fuß betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (8, 9).

Taf. XIV. Lazuri-„Centrul localităţii”: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (1, 2, 4, 5), auf der mit dem Fuß betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (3).

https://biblioteca-digitala.ro

Taf. XV. Lazuri-„Centrul localităţii”: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (5, 6, 8), auf der mit dem Fuß betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (1-4, 7).

Taf. XVI. Lazuri-„Centrul localităţii”: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (1-3), eisernes Messer und Eisenklumpen (4, 5).

Taf. XVII. Lazuri-„Lubi tag”, Grube 113a: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (1), auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik (2-6).

Taf. XVIII. Lazuri-„Lubi tag”, Grube 113a: auf der mit der Hand betriebenen Töpferscheibe geformte Keramik.

Taf. XIX. Lazuri-„Lubi tag”, Grube 113a: auf der mit der Hand betriebenen (1), mit dem Fuß betriebenen Töpferscheibe geformte (2) und mit der Hand geformte Keramik (3, 4).

Taf. XX. Frühmittelalterliche Siedlungen in der Mikrozone des unteren Lăpuş (1): Lăpuşel-„Ciurgău” = 1; Lăpuşel-”Mociar” = 2; Bozânta Mică-„Unchiu' Popii” = 3; Bozânta Mică-„Grind” = 4; Chechiş-„Deasupra ciurgăului” = 5.

https://biblioteca-digitala.ro

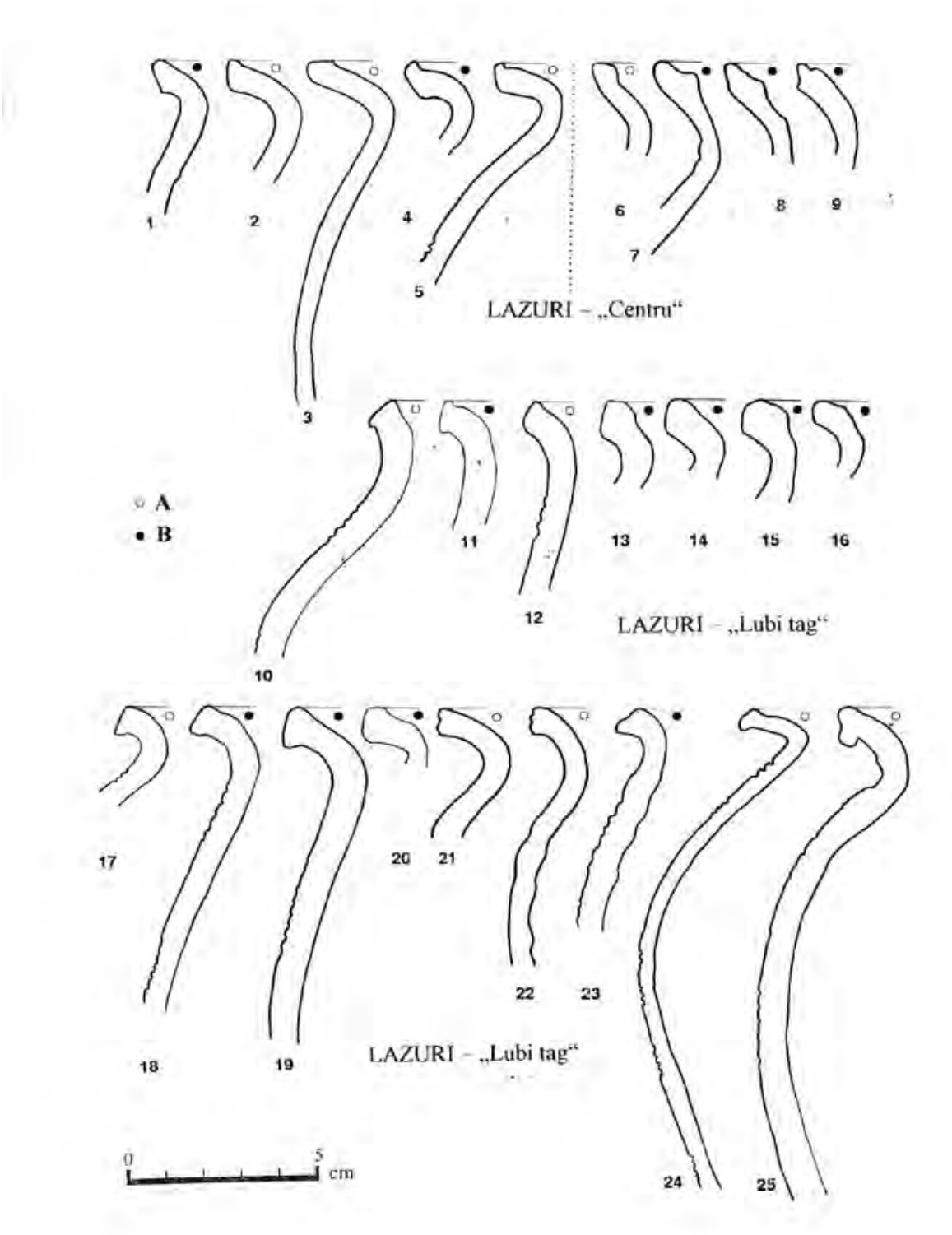

Fig. 1. Profiluri reprezentative pentru ceramica de la Lazuri – „Lubi tag” (sec. VIII-IX) şi Lazuri – „Centrul localităţii” (sec. XII-XIV). A = ceramică modelată la roata înceată; B = ceramică modelată la roata rapidă.

https://biblioteca-digitala.ro

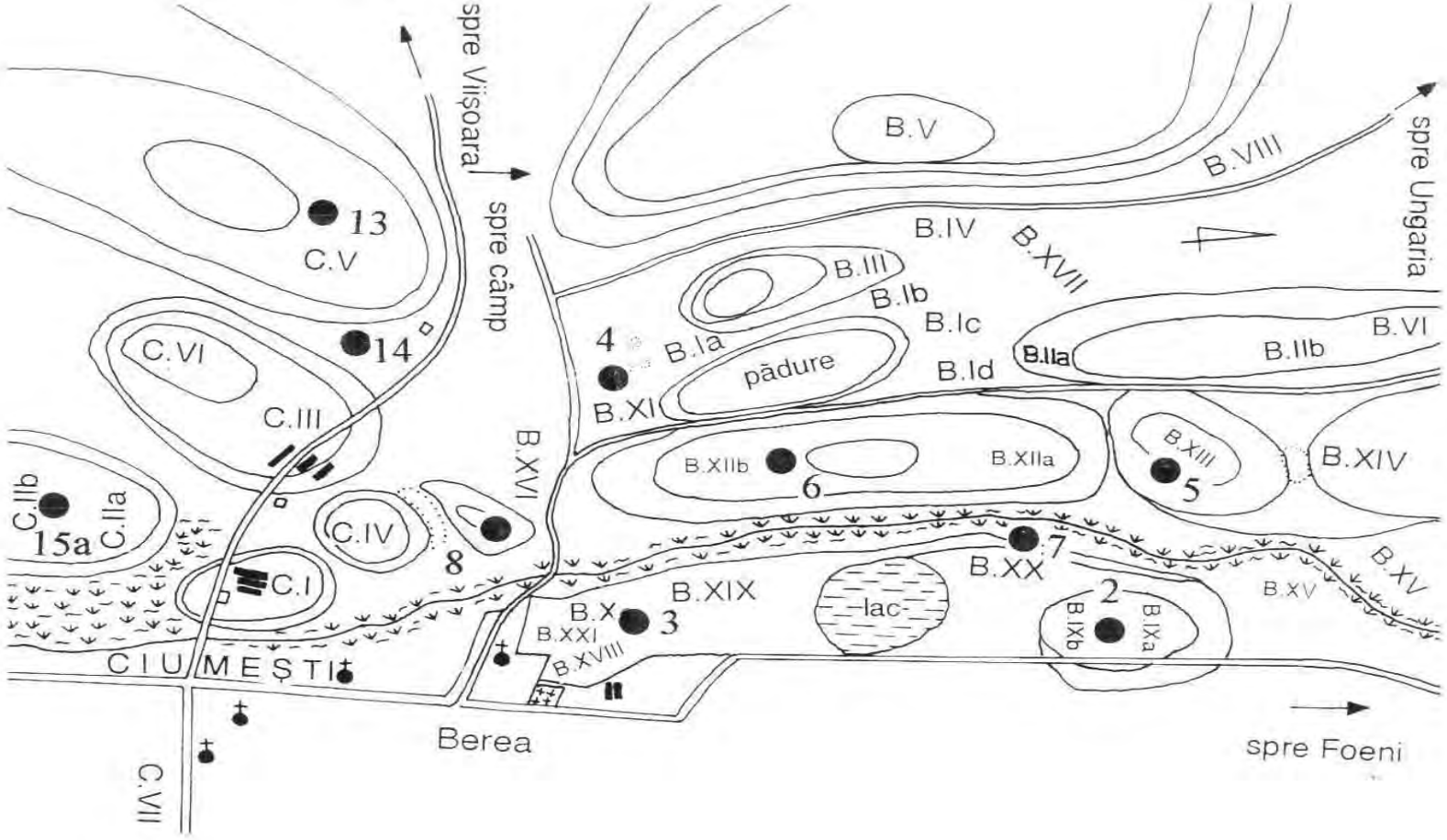

Fig.2. Siturile medievale timpurii din hotarul localităţilor Berea şi Ciumeşti (jud. Satu Mare). Identificarea punctelor, după *Németi 1997, Németi 1999.*

https://biblioteca-digitala.ro

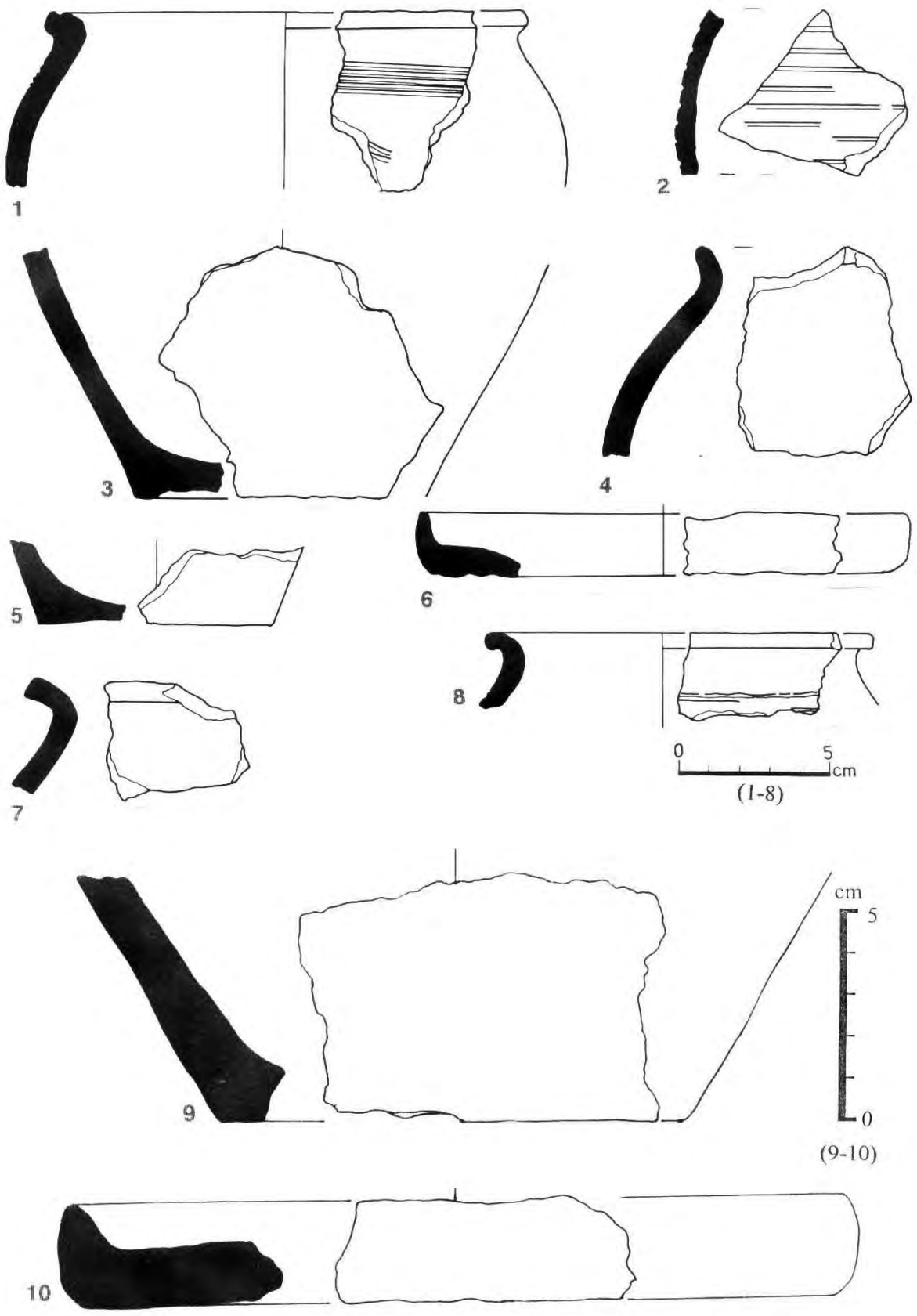

Pl. I. Baba Novac: ceramică modelată la roata înceată (1-3,7,8) şi cu mâna (4,6). Noroieni – " Pădure" : ceramică modelată la roata înceată (9) şi cu mâna (10).

https://biblioteca-digitala.ro

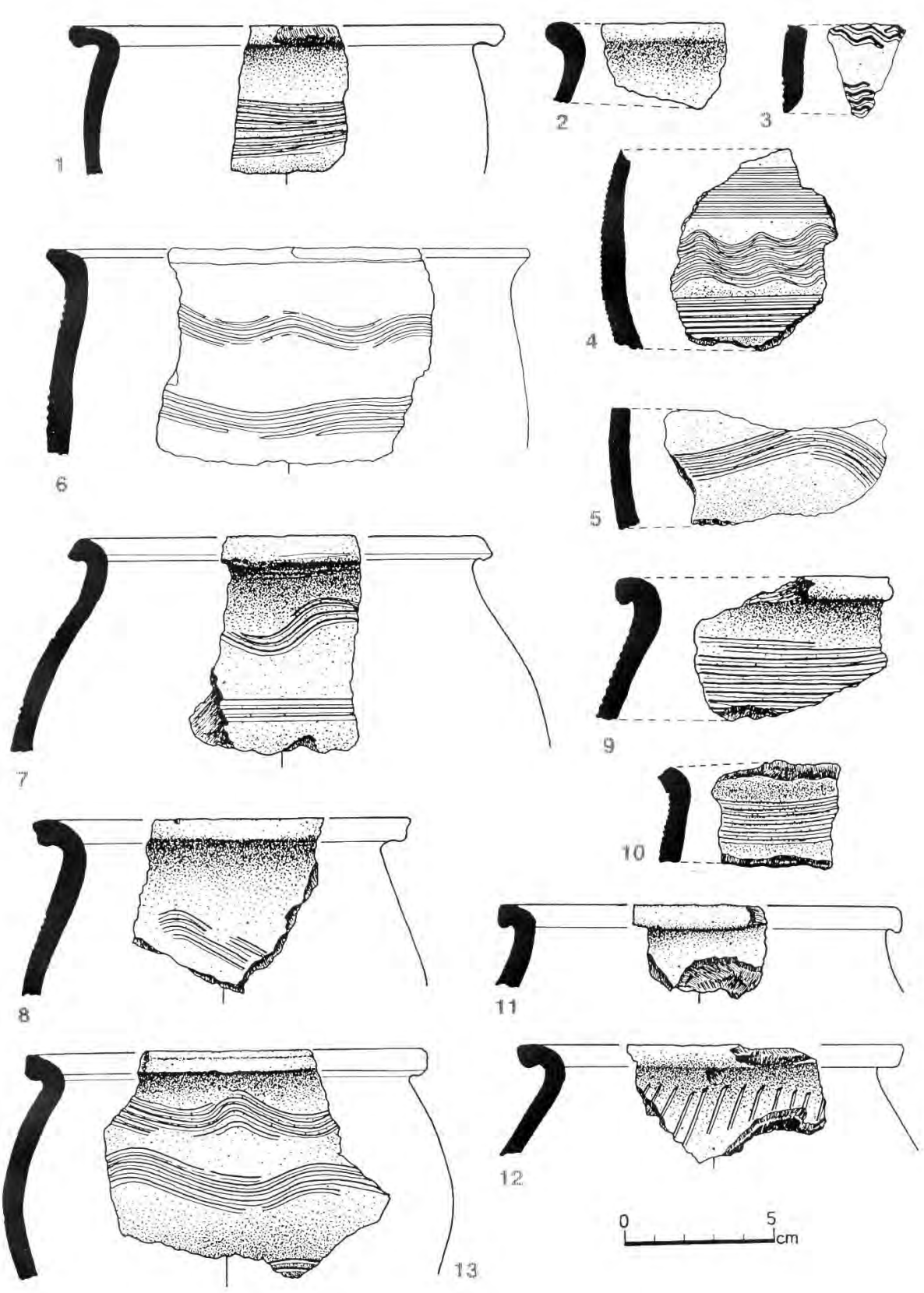

Pl. II. Berea – „ Dolláros": ceramică modelată la roata înceată.

https://biblioteca-digitala.ro

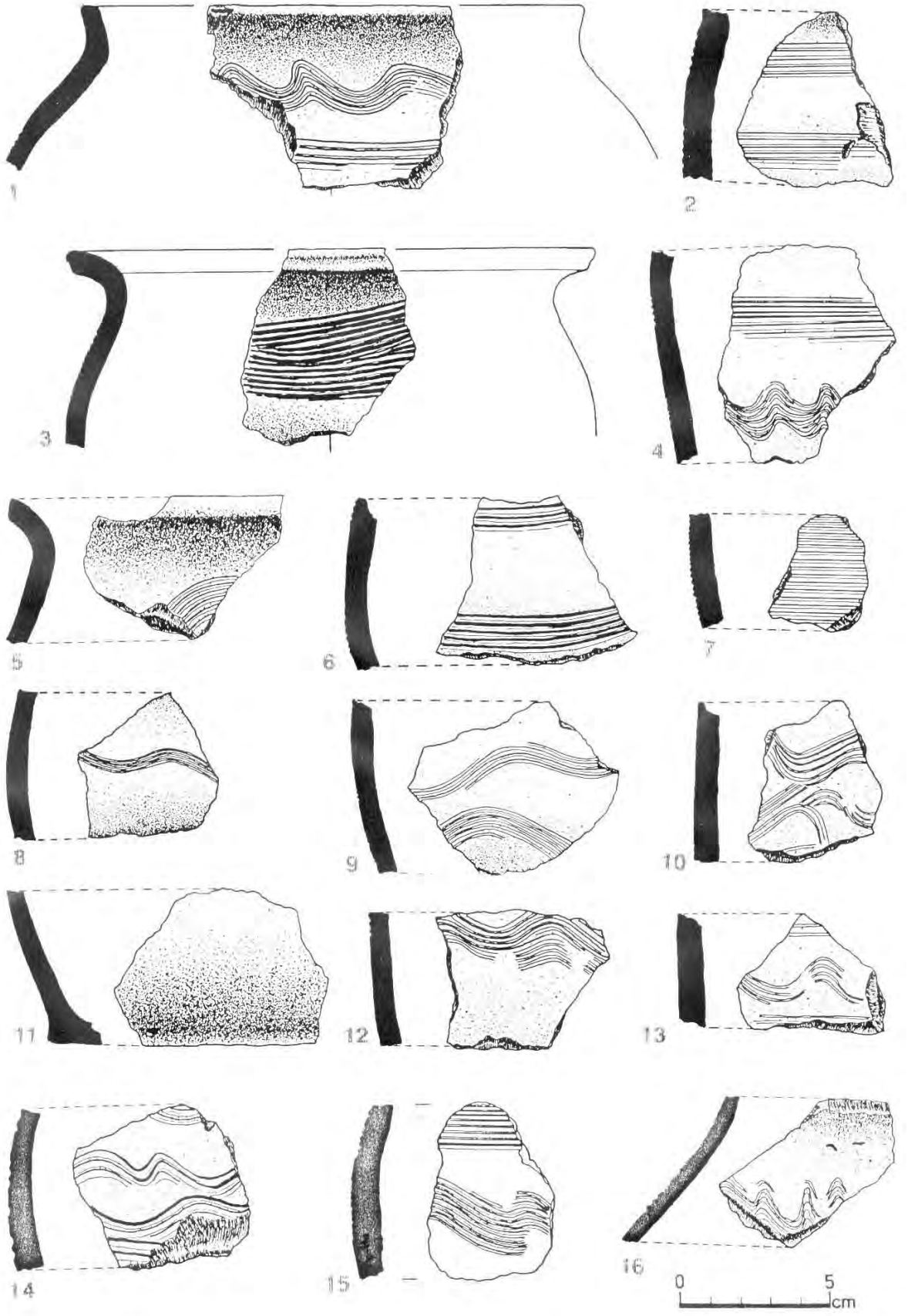

Pl. III. Berea – „ Dolláros": ceramică modelată la roata înceată (1-13).
Berea – „ Soskás": ceramică modelată la roata înceată (14-16).

https://biblioteca-digitala.ro

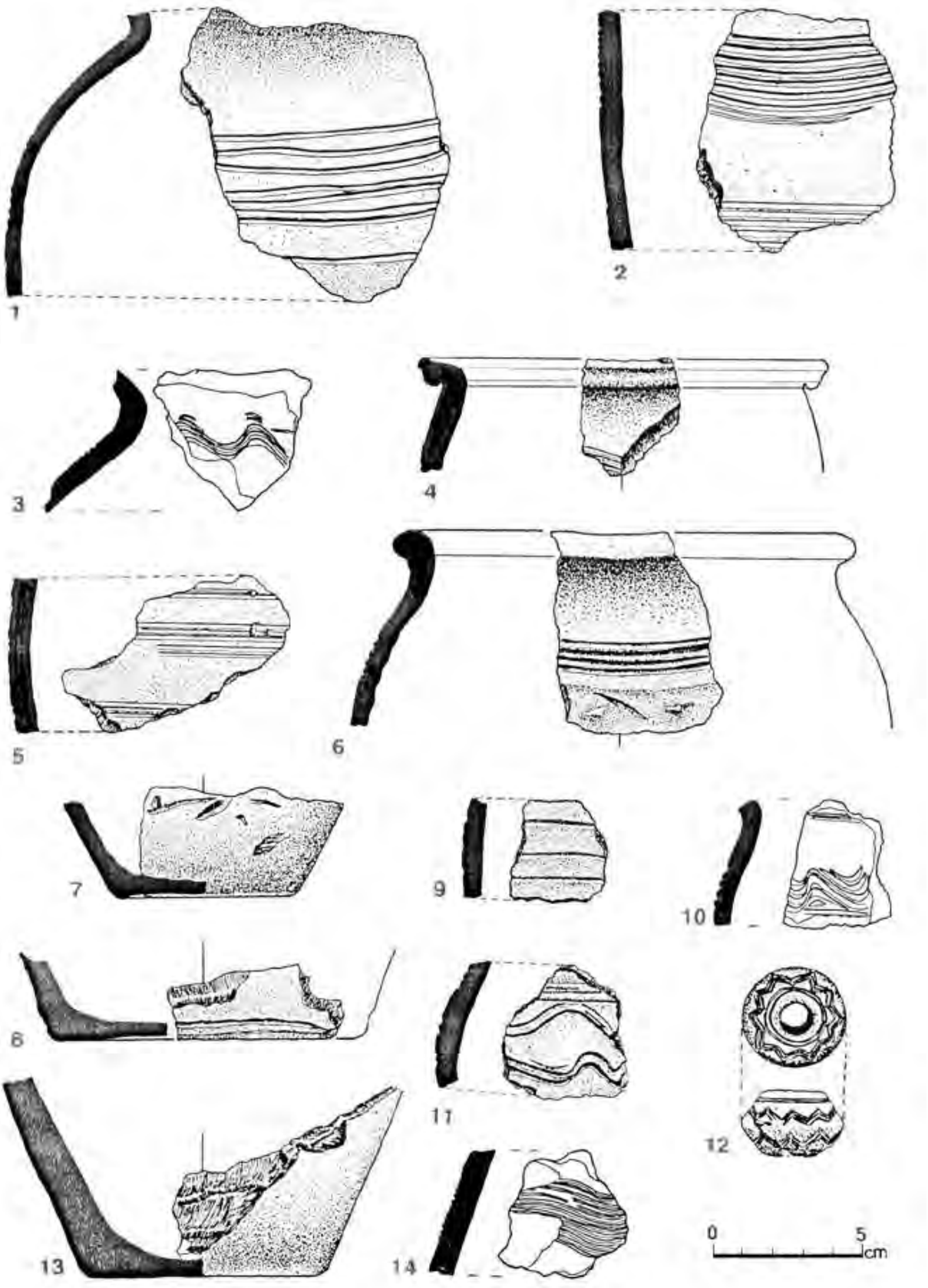

Pl. IV. Berea – „ Soskás": ceramică modelată la roata înceată (1-5, 4-14) şi roata rapida (6) .

https://biblioteca-digitala.ro

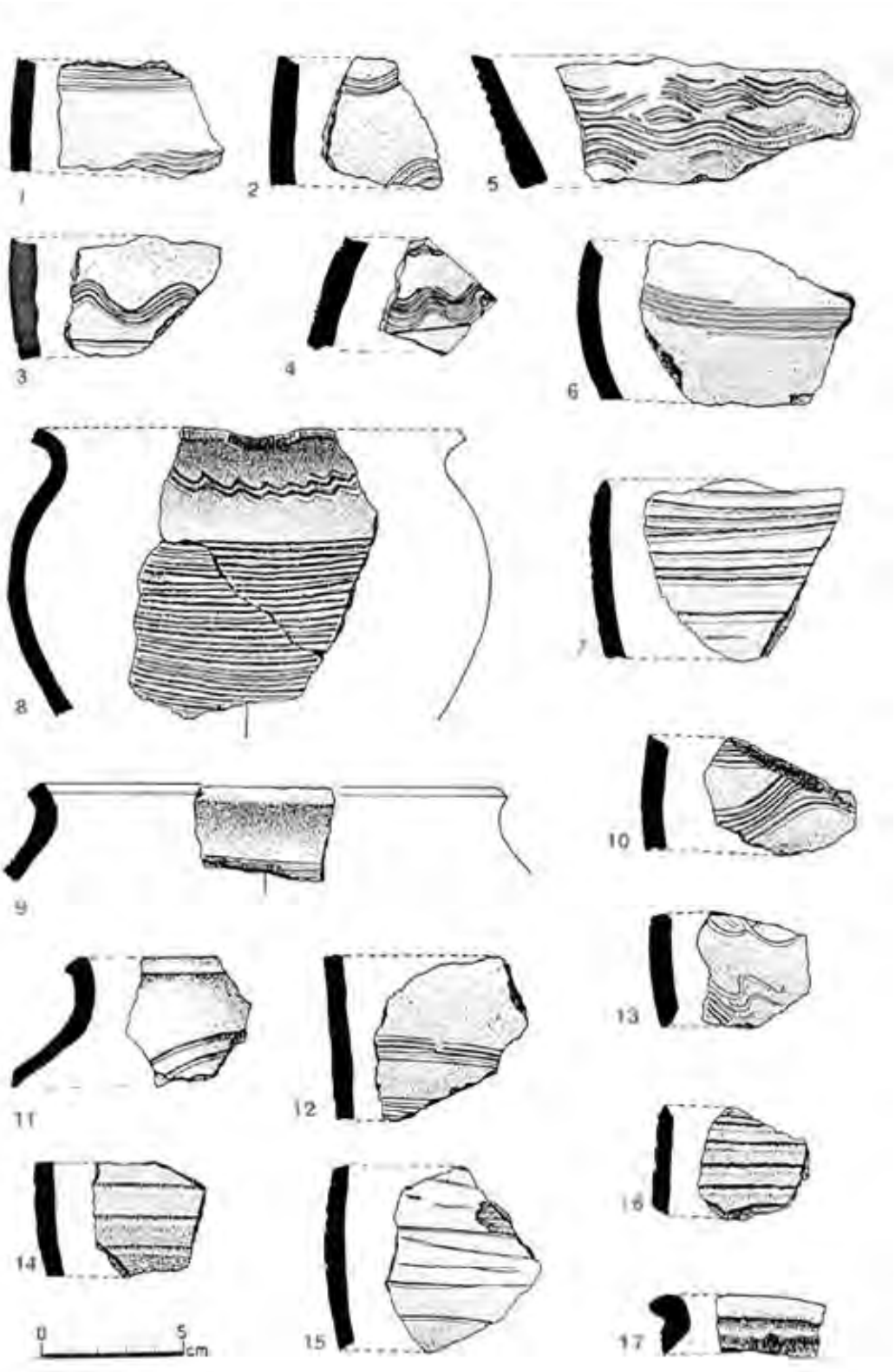

Pl. V. Berea – „Akasztófalapos”: ceramică modelată la roata înceată (1-3). Berea – „Bodzás”: ceramică modelată la roata înceată (4,5,11). Berea – „Bodzás-forrás”: ceramică modelată la roata înceată (6-10, 12-17).

https://biblioteca-digitala.ro

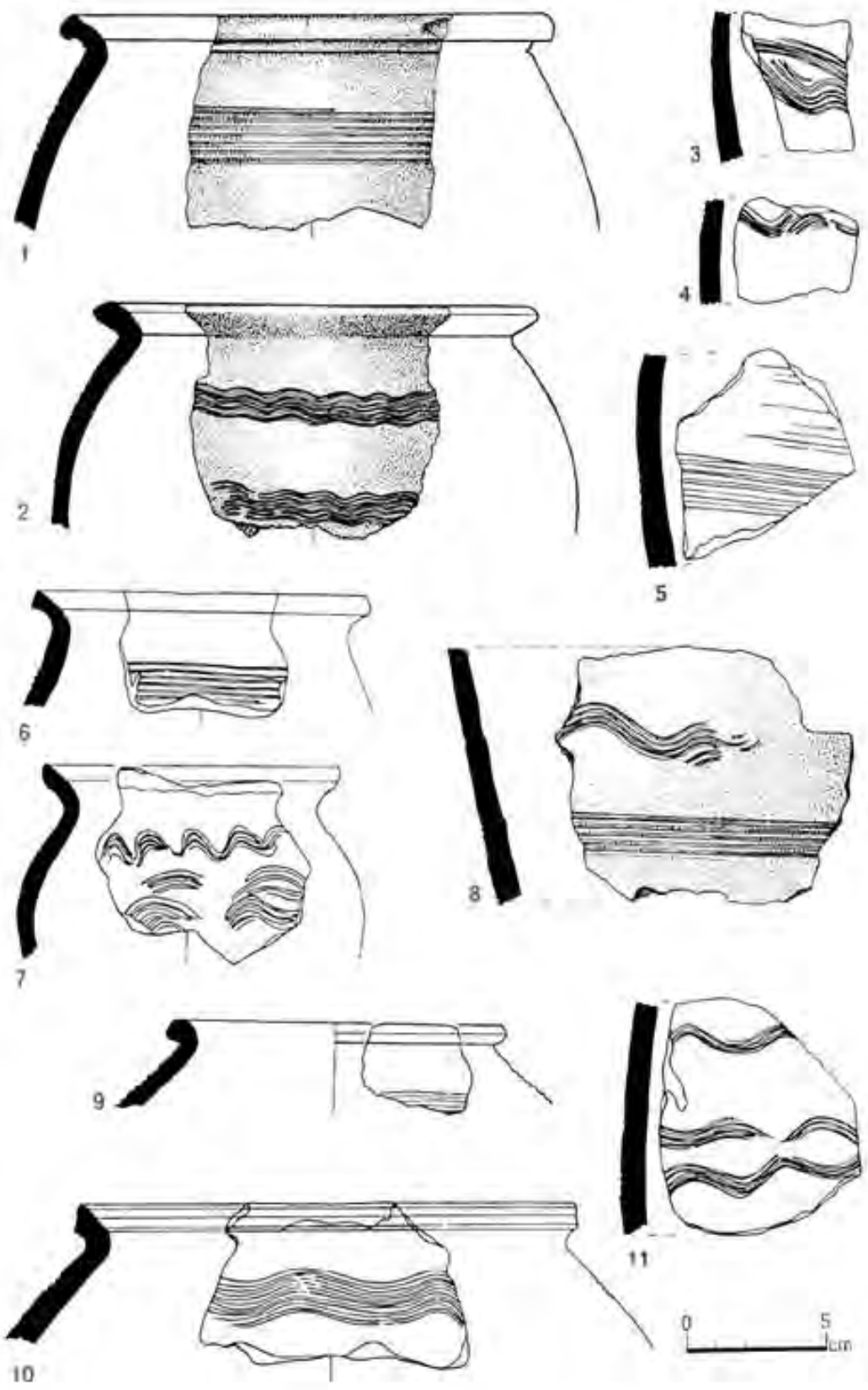

Pl. VI. Berea – „Sultész-tag": ceramică modelată la roată.

https://biblioteca-digitala.ro

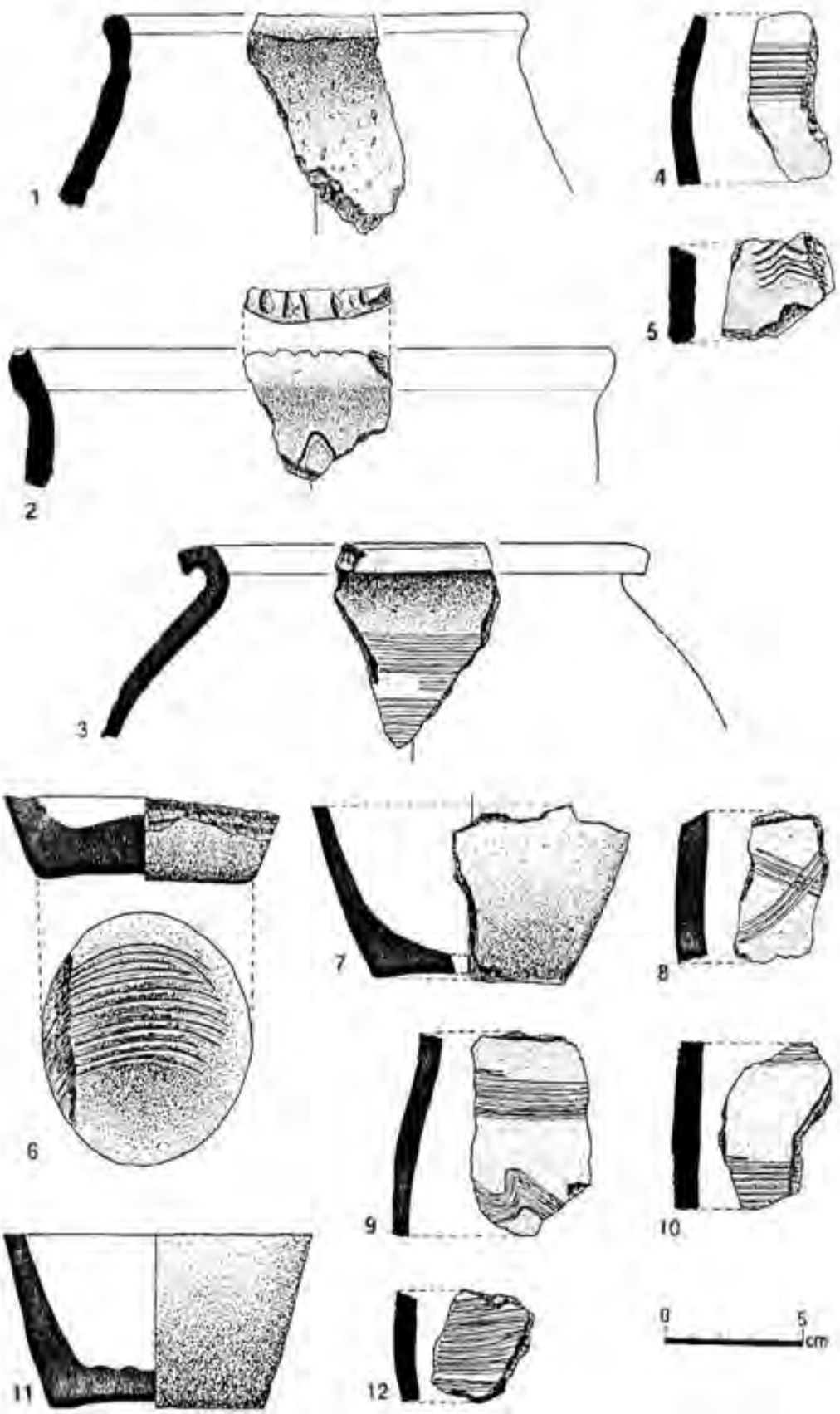

Pl. VII. Berea – „ Berei vályogvetö": ceramică modelată la roata încetată (4,5) şi cu mâna (1,2). Berea – „ Akasztófalapos": ceramică modelată la roata încetată (3,7-10,12) şi roata rapida (6,11).

https://biblioteca-digitala.ro

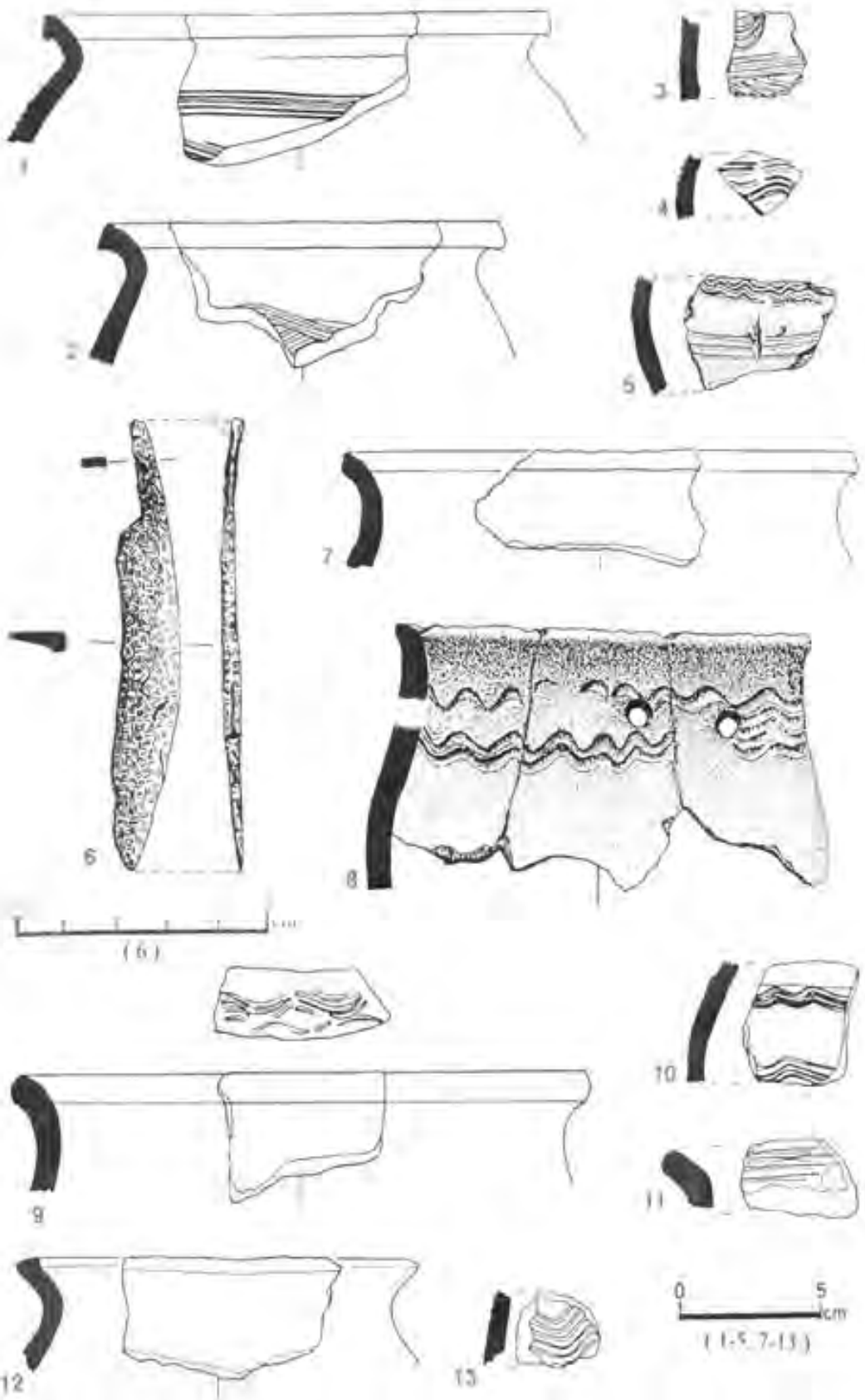

Pl. VIII. Berea – „ Nyúlvár": ceramică modelată la roata încetă (1-5), cuţit de fier (6).
Hotarul localităţilor Berea-Ciumeşti: ceramică lucrată la roata încetă (7-10).
Carei/ Căpleni – „ Kozard" : ceramică modelată la roata încetă (11-13).

https://biblioteca-digitala.ro

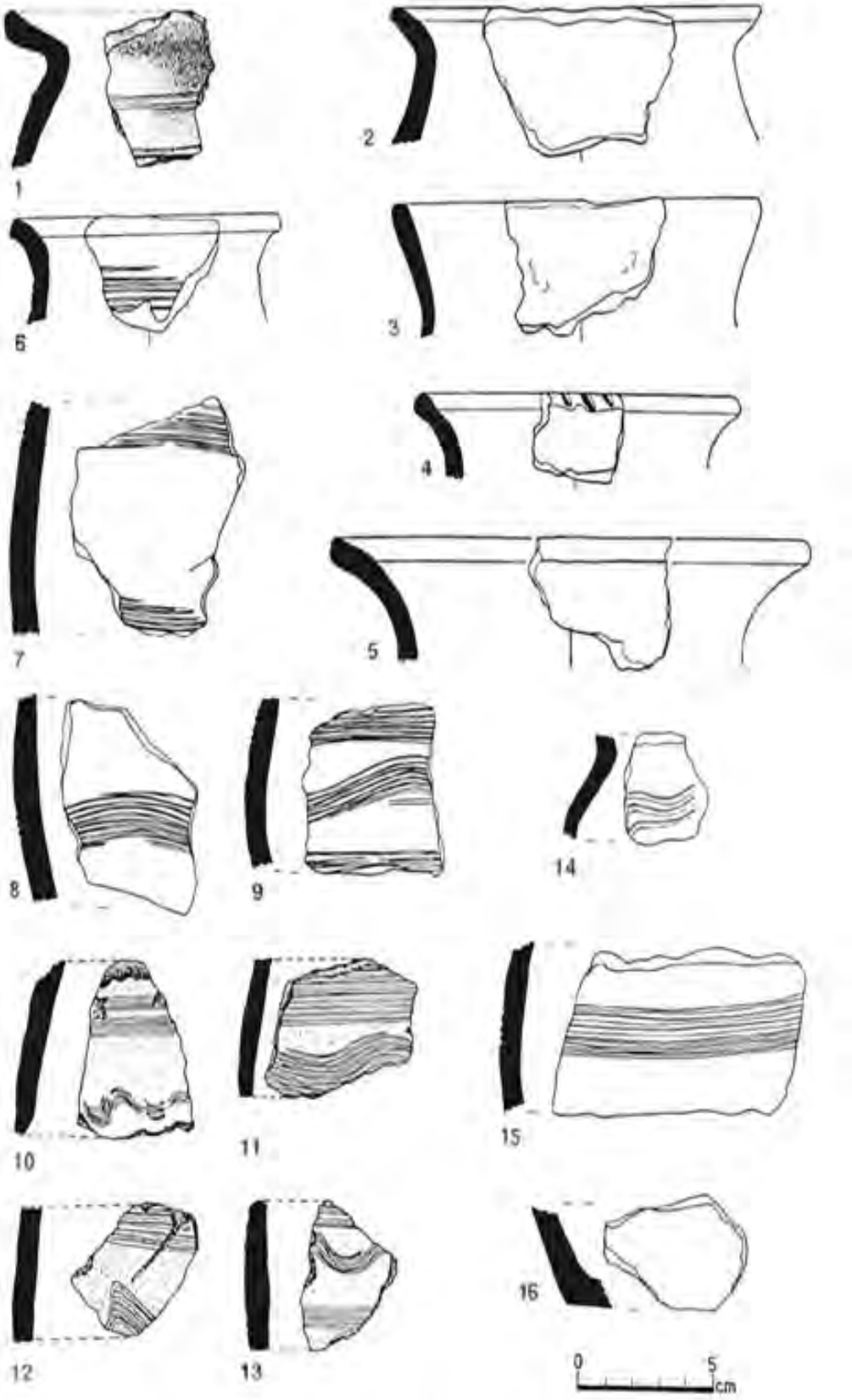

Pl. IX. Berea – „ Virágkert" (1-5), Berea – „ Zsidó tag" (6-9), Berea – „ Berei szölö" (10-13), hotarul localităţilor Berea şi Ciumeşti (14-16).
Ceramică modelată la roata înceată (1,6-16) şi cu mâna (2-5).

https://biblioteca-digitala.ro

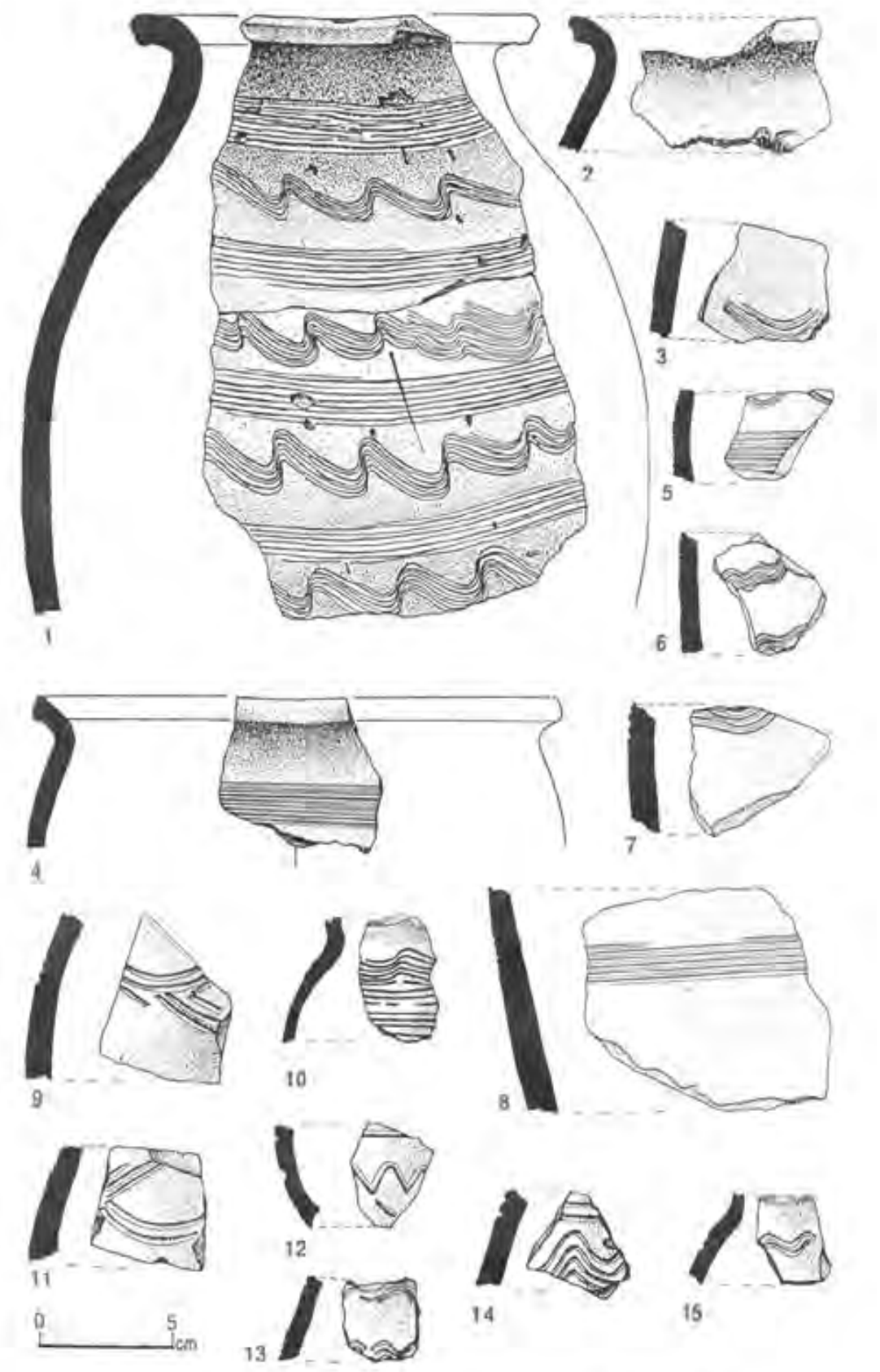

Pl. X. Hotarul localităților Berea și Ciumești (1), Ciumești – „ Tökös „ (2-4), Cămin – „ Podul Crasnei" (5-8), Sanislău I-II-III (9-15). Ceramică modelată la roată înceată.

https://biblioteca-digitala.ro

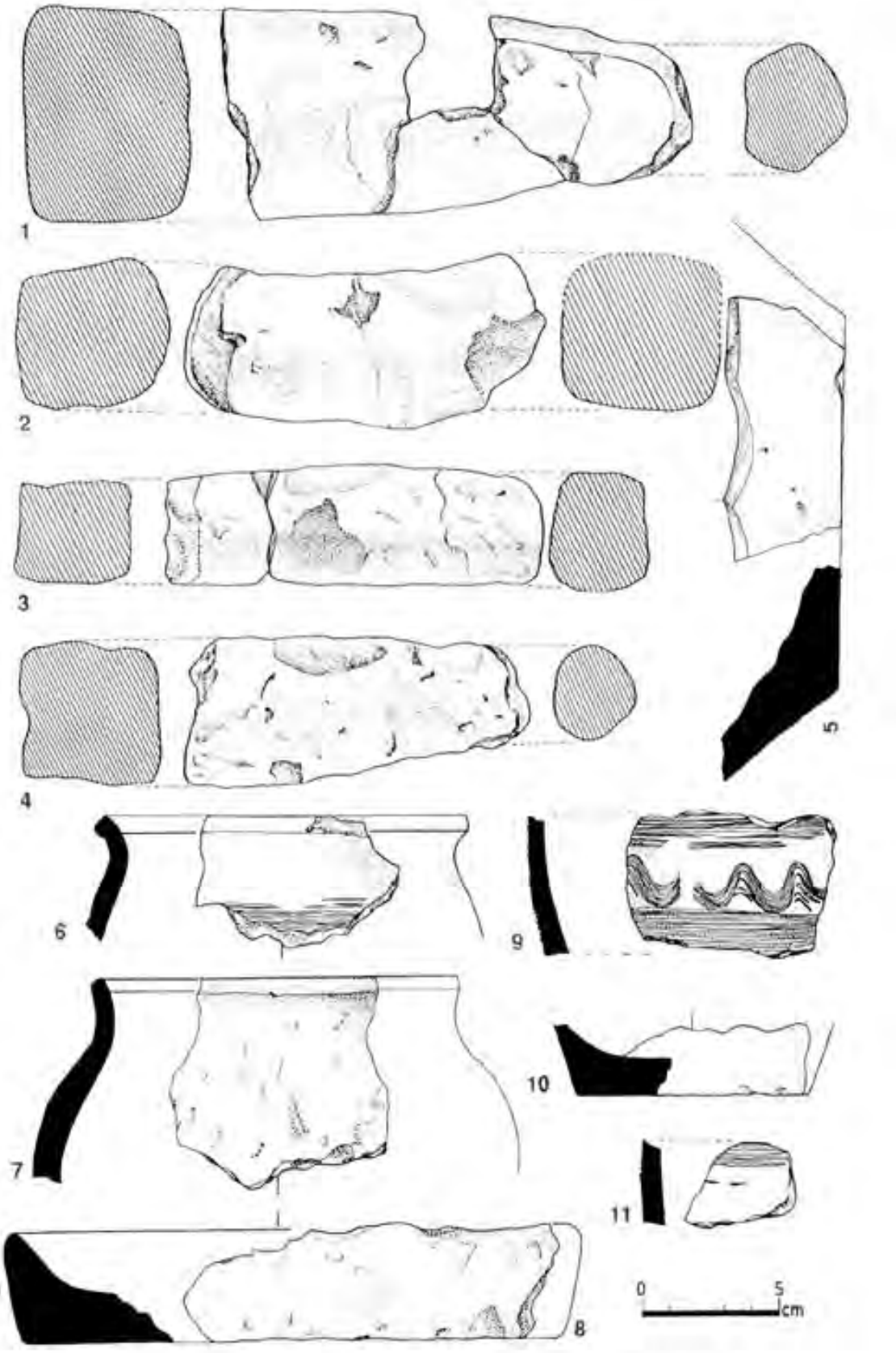

Pl. XI. Carei – „ Staţia de epurare a Fabricii de zahăr" :
ceramică modelată la roată înceată (6,9-11), roata rapidă (5) şi cu mâna (7,8),
vălătuci din lut ars (1-4).

https://biblioteca-digitala.ro

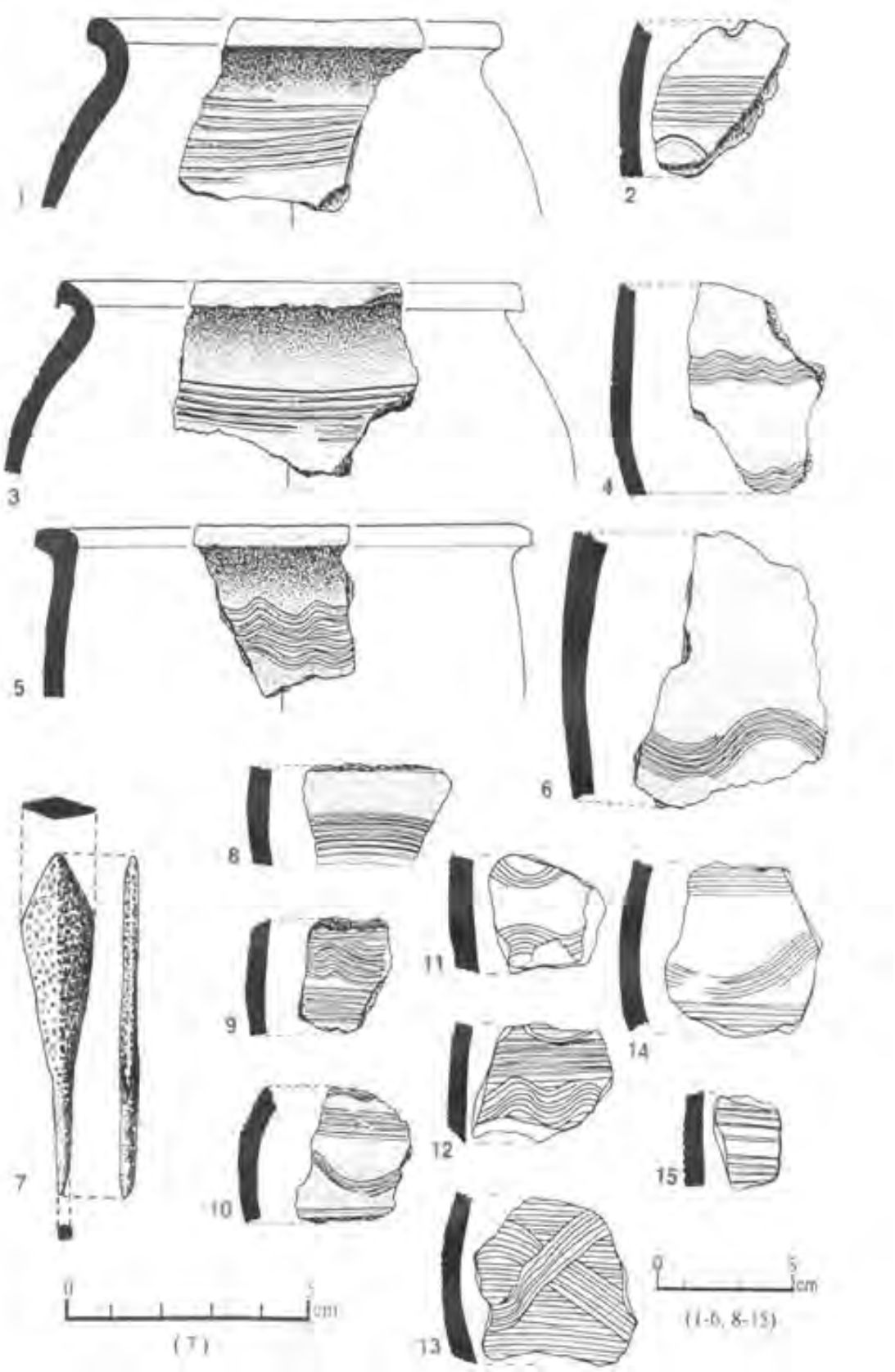

Pl. XII. Ciumeşti – „ La silozuri" (1), Ciumeşti – „ Legelő sarok" (2-10), Sanislău – „ Bostănărie" (11-15). Ceramică modelată la roată înceată (1-6 , 8-15), vârf de săgeată din fier (7).

https://biblioteca-digitala.ro

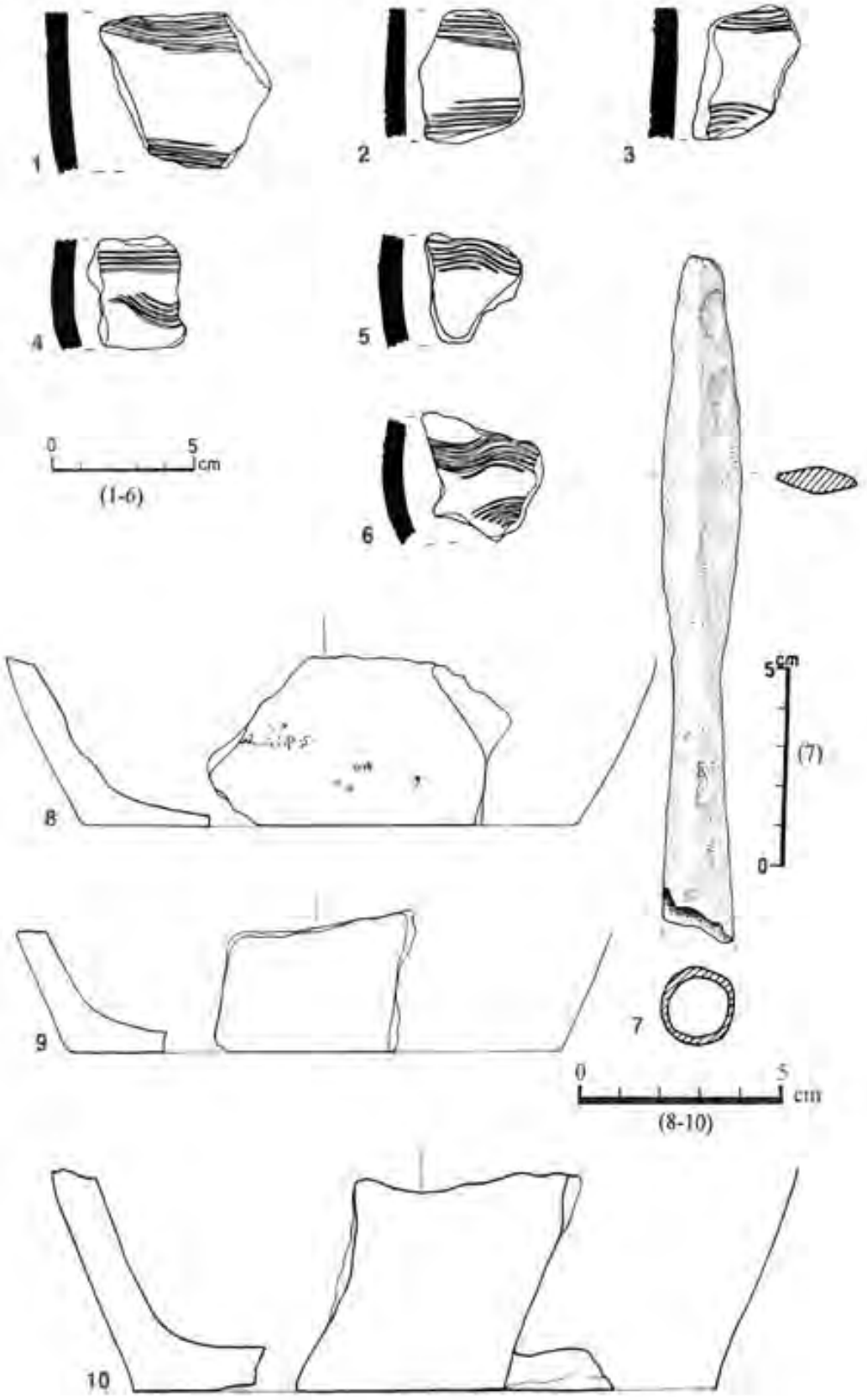

Pl. XIII. Ciumeşti – „ Törofi Sojás" (?): ceramică modelată la roată înceată (1-6).
Pir: vârf de suliță din fier (7).
Lazuri – „ Centrul localității" : ceramică modelată la roată înceată (10) şi roata rapidă (8,9).

https://biblioteca-digitala.ro

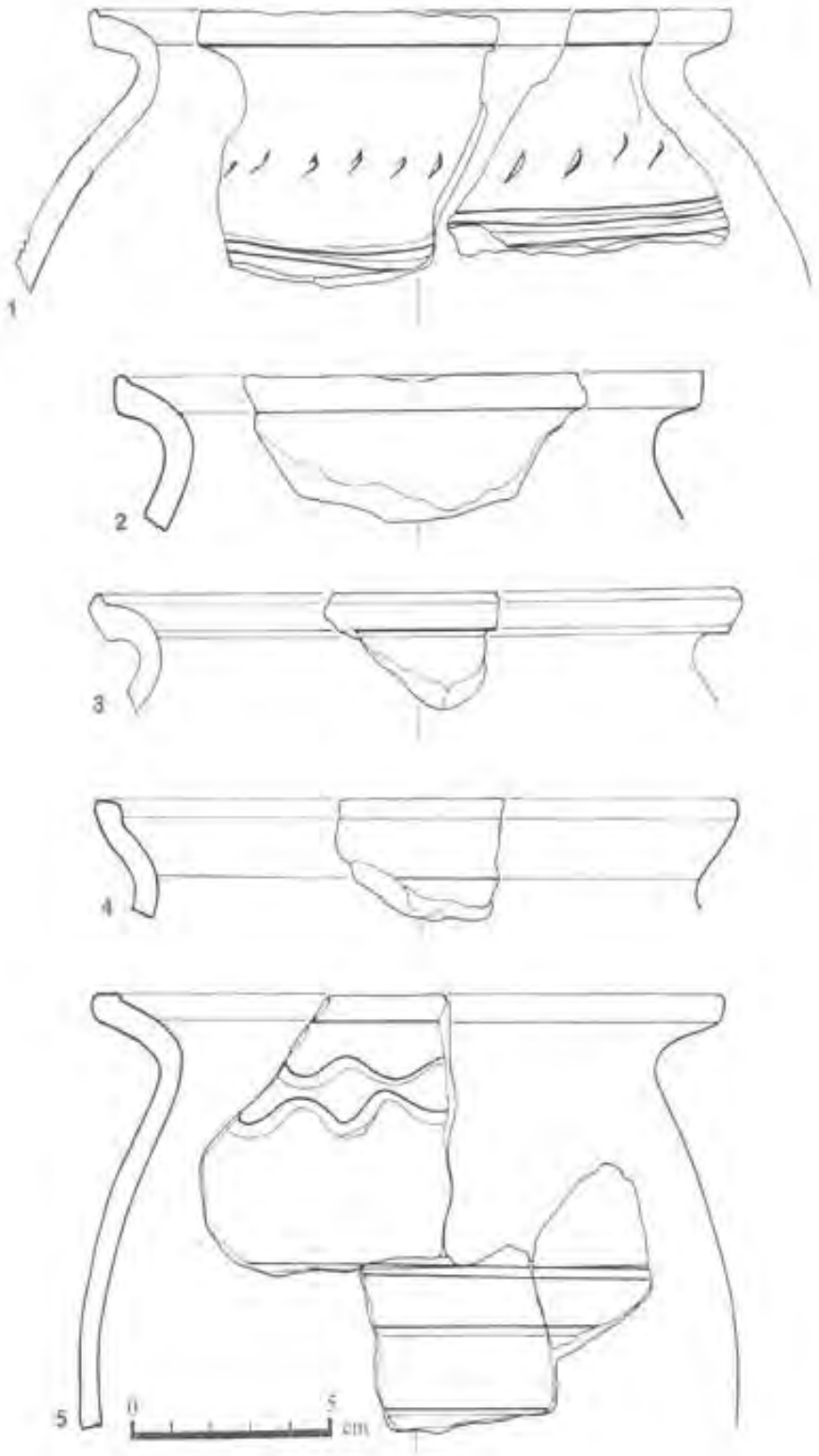

Pl. XIV. Lazuri – „Centrul localității": ceramică modelată la roată înceată (1,2,4,5) și roata rapidă (3)

https://biblioteca-digitala.ro

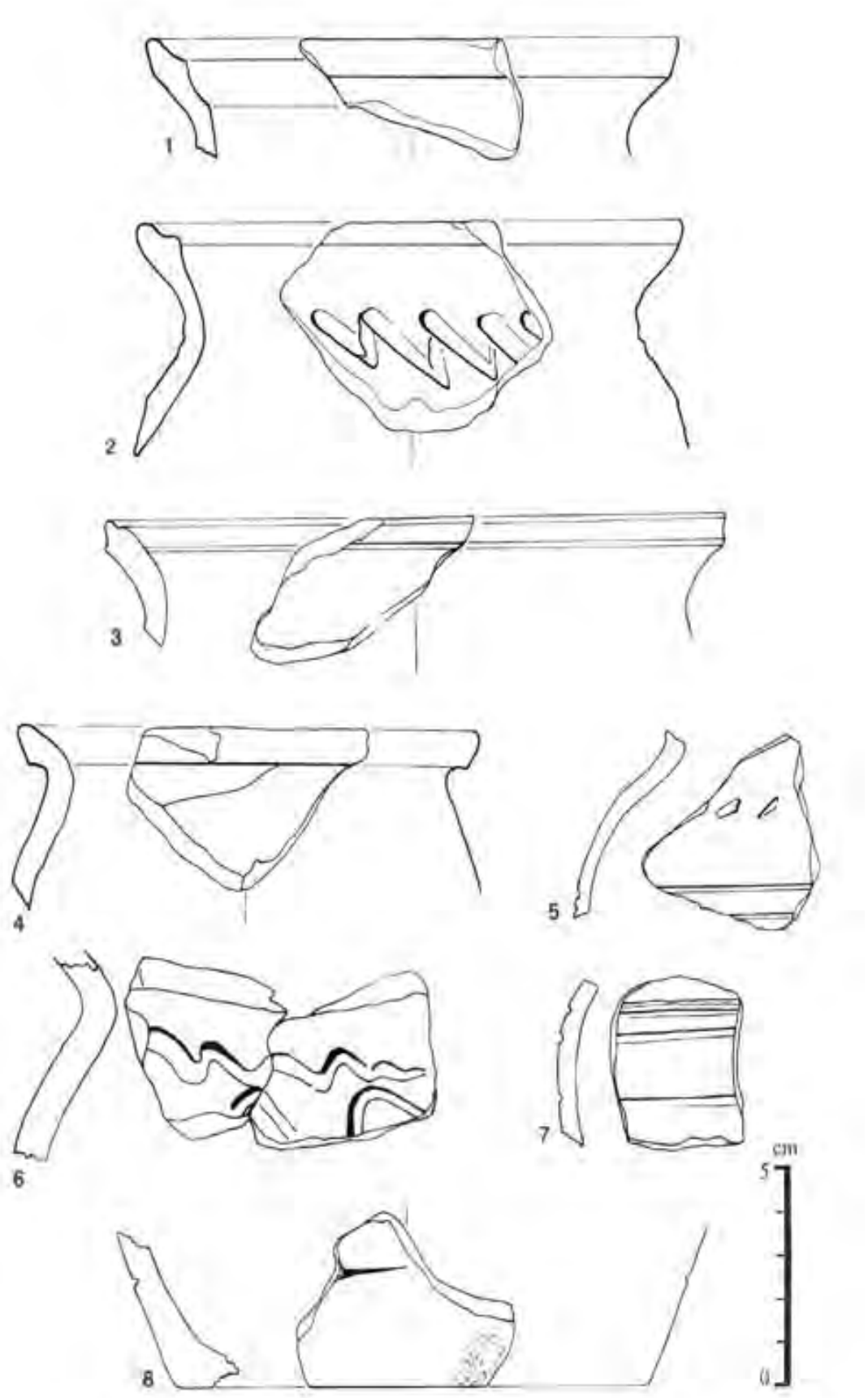

Pl. XV. Lazuri – „Centrul localității":
ceramică modelată la roată încetată (5,6,8) și roata rapidă (1-4,7).

https://biblioteca-digitala.ro

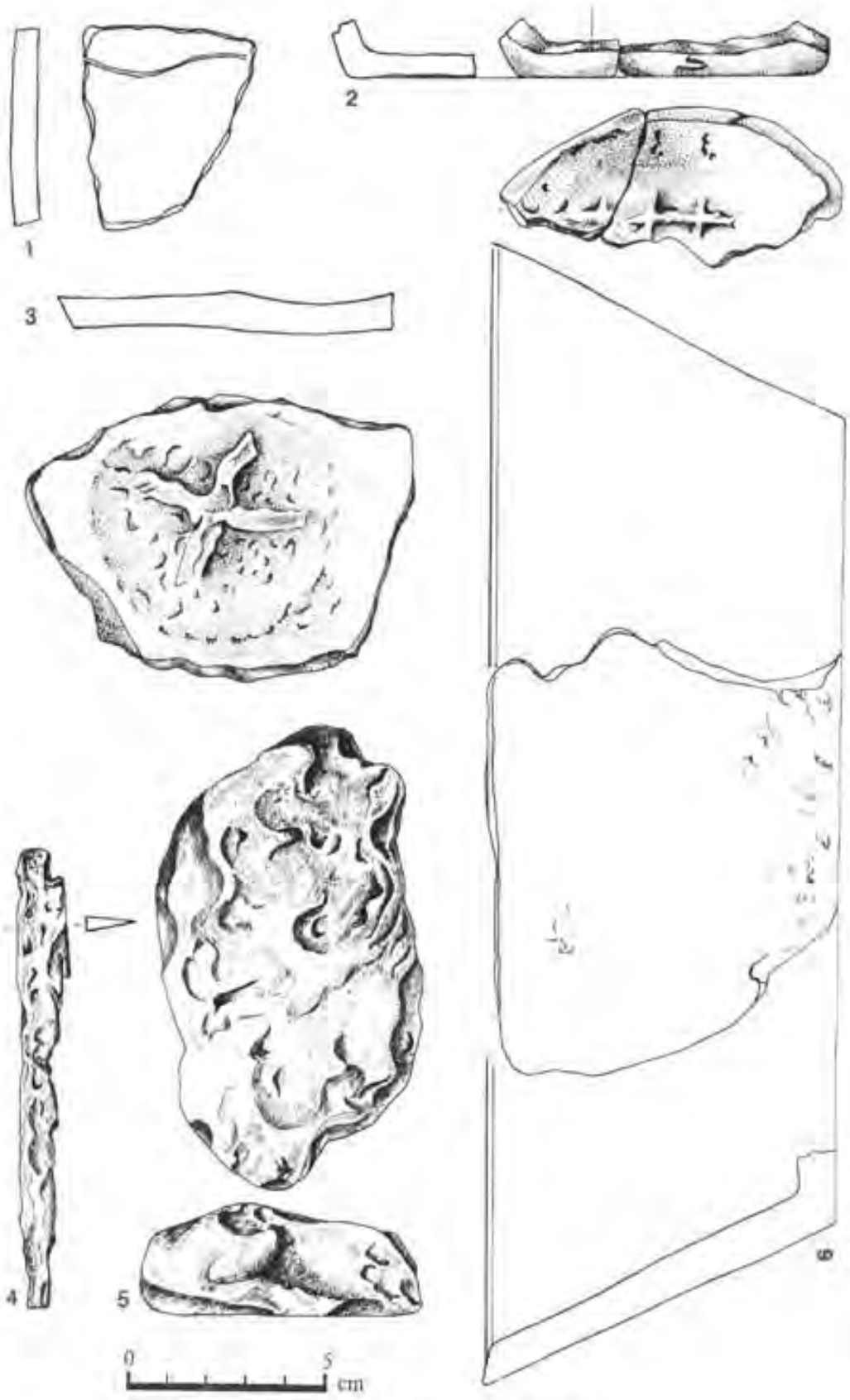

Pl. XVI. Lazuri – „Centrul localității":
ceramică modelată la roată încetă (1-3), cuțit și lupă de fier (4,5).

https://biblioteca-digitala.ro

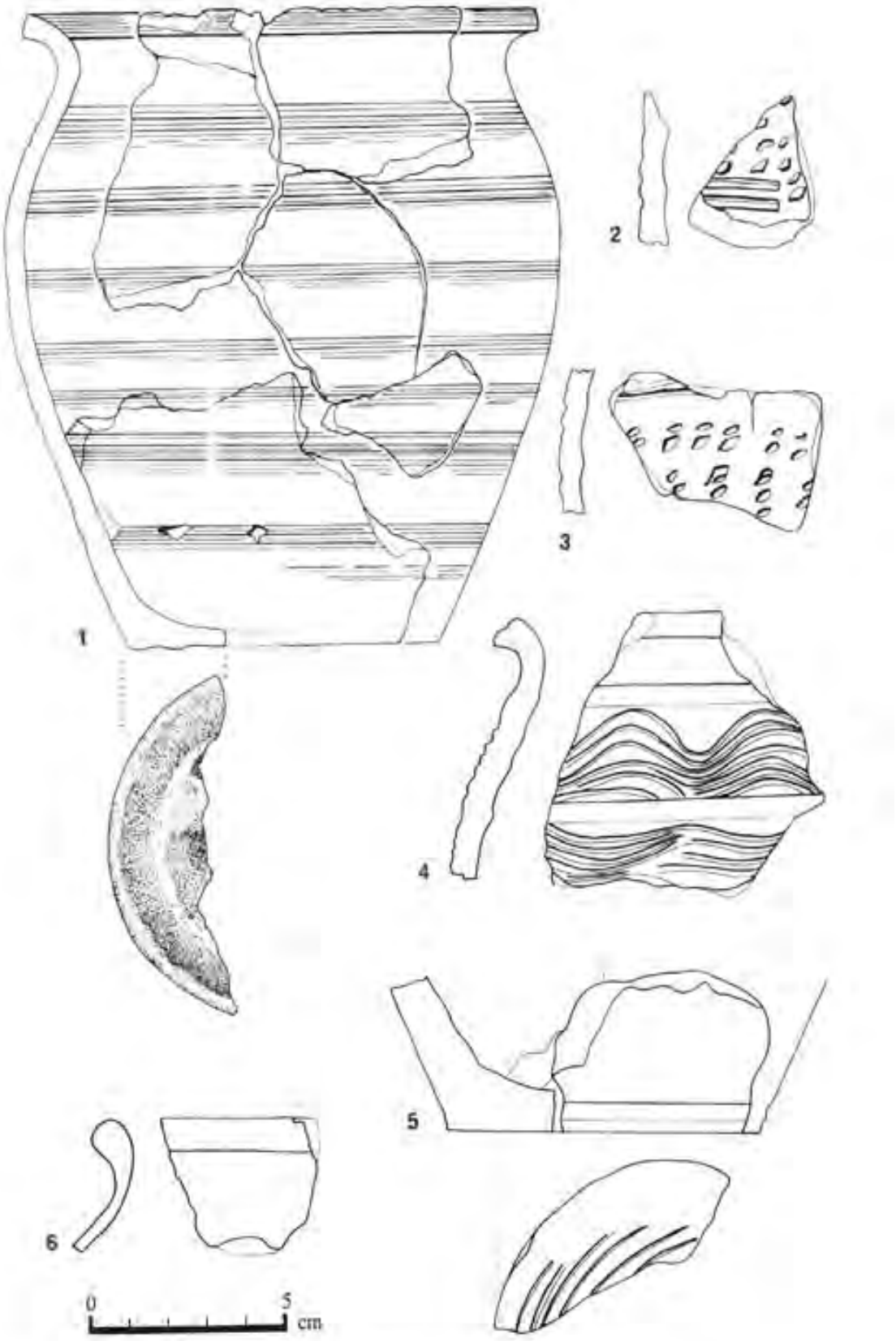

Pl. XVII. Lazuri – „Lubi tag", groapa 113a:
ceramică modelată la roată încetă (1) și la roată rapidă (4,5).

https://biblioteca-digitala.ro

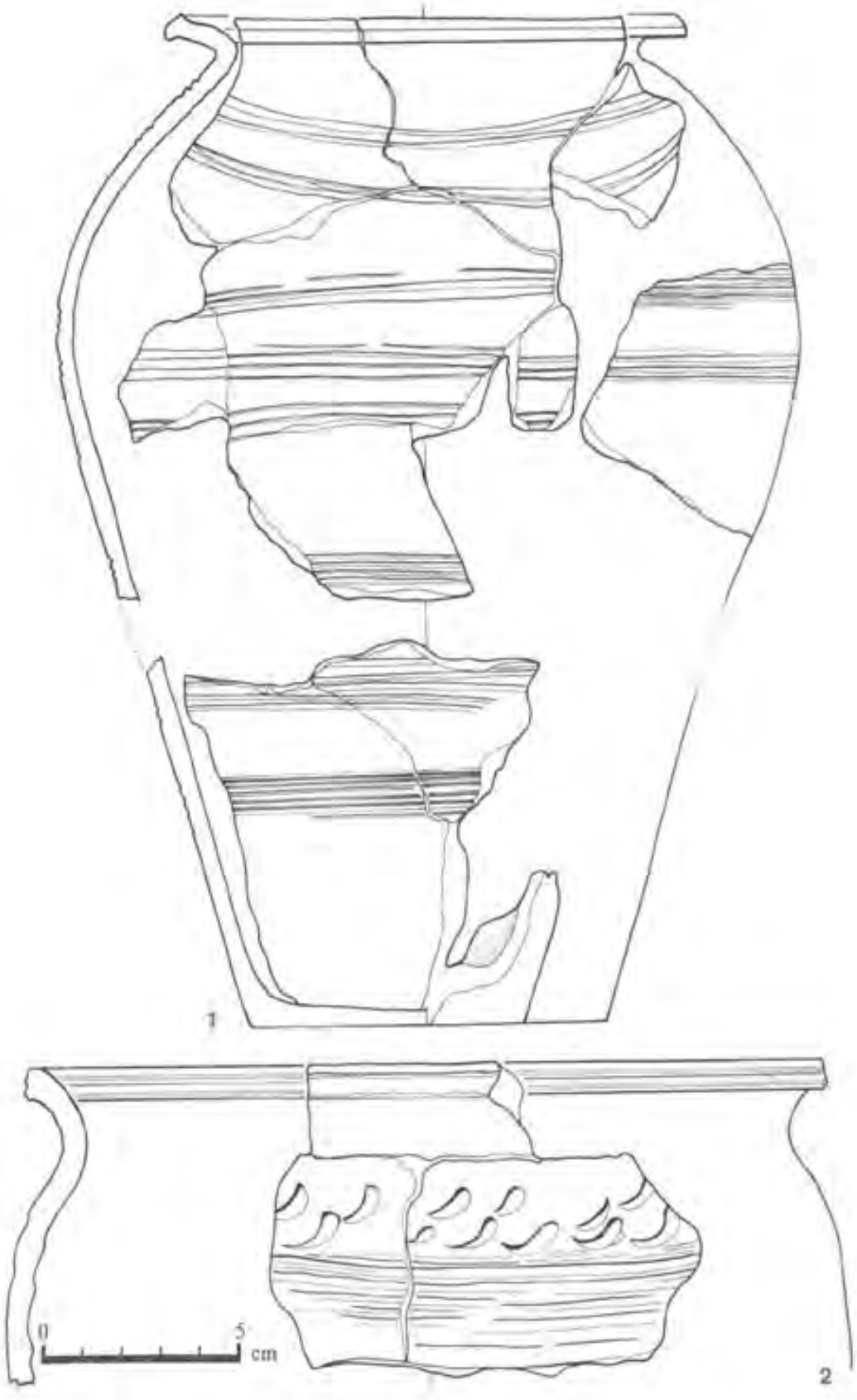

Pl. XVIII. Lazuri – „ Lubi tag", groapa 113a: ceramică modelată la roată înceată .

https://biblioteca-digitala.ro

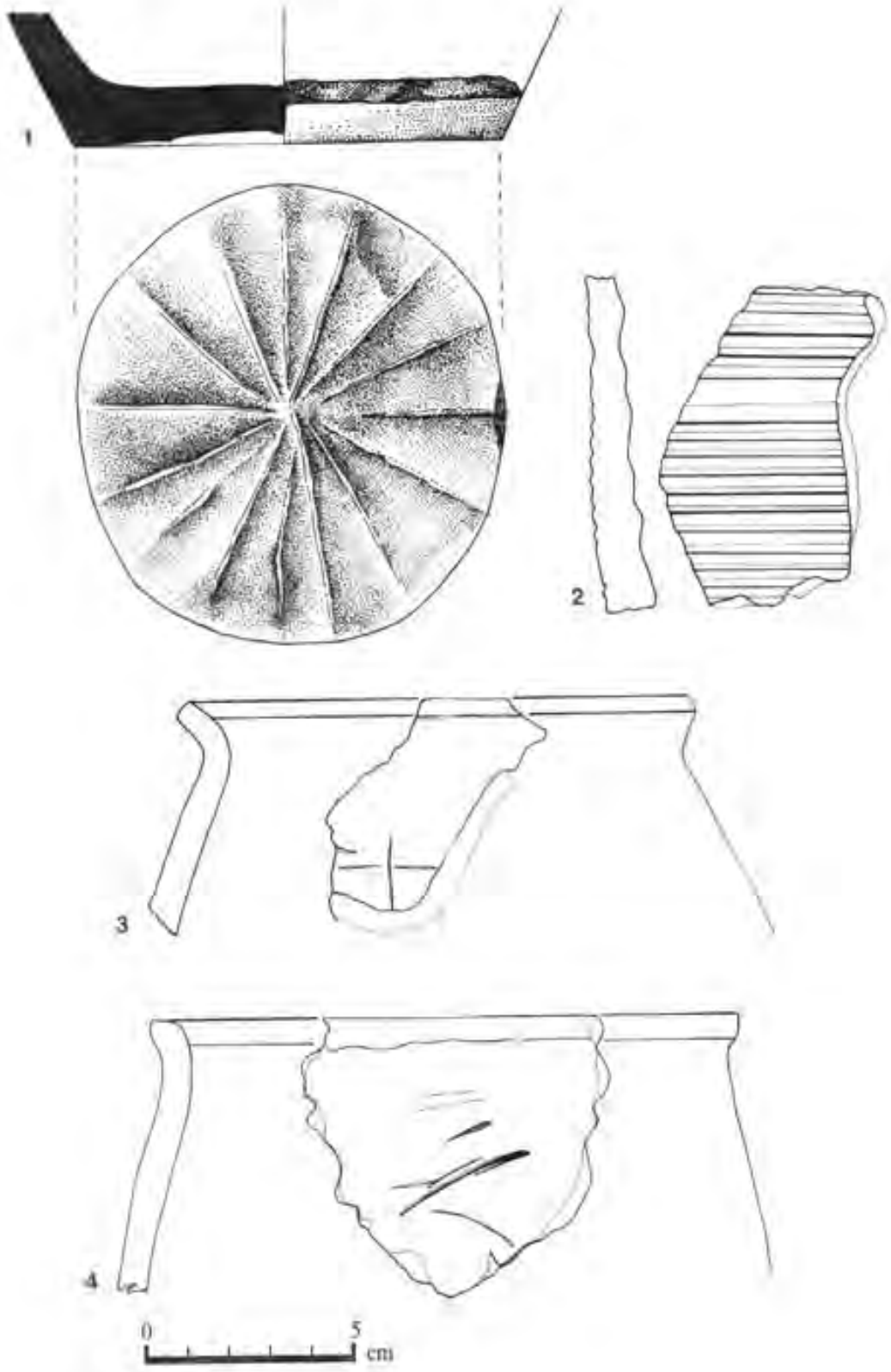

Pl. XIX. Lazuri – „Lubi tag", groapa 113a:
ceramică modelată la roată încetată (1), roata rapidă (2) și cu mâna (3,4).

https://biblioteca-digitala.ro

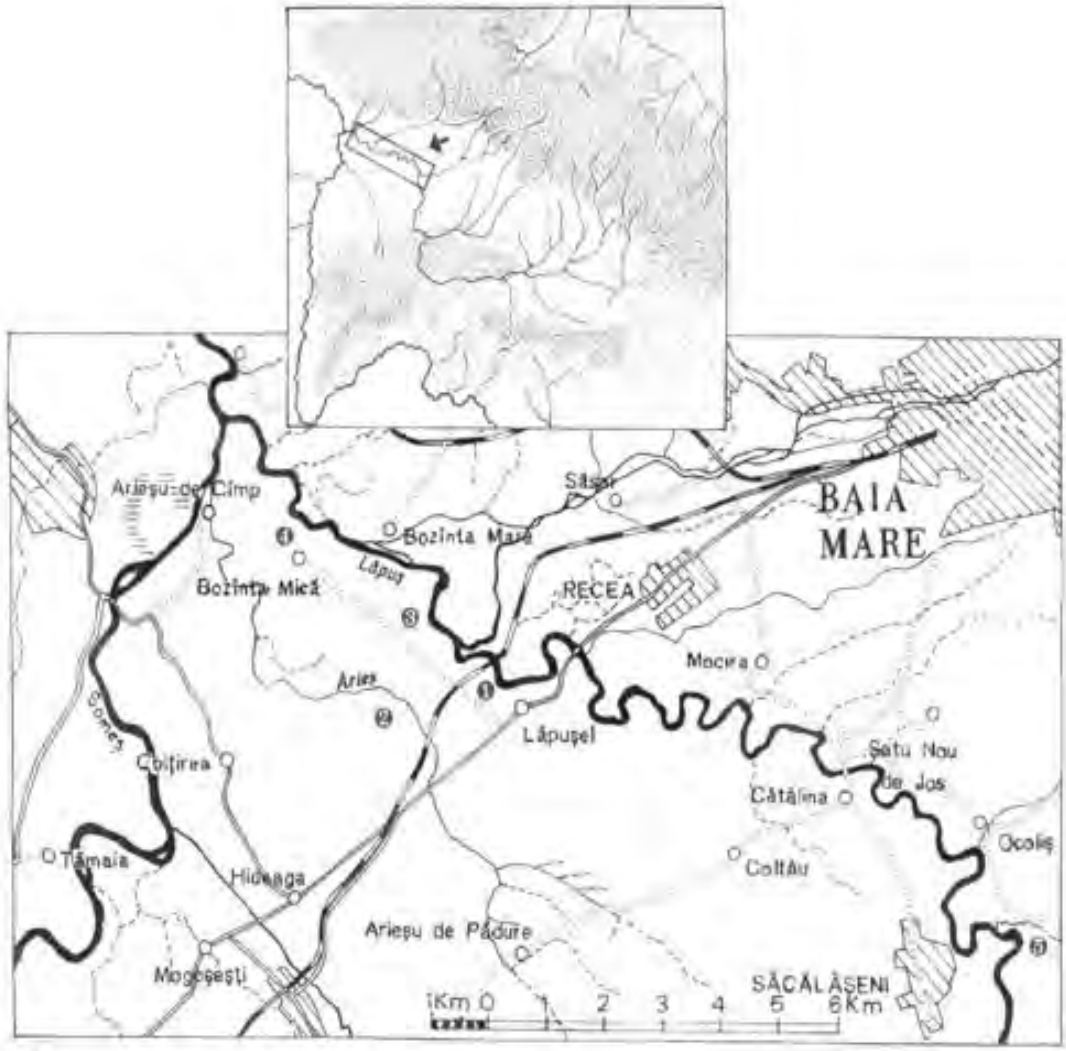

Pl. XX. Aşezări medievale timpurii în microzona Lăpuşului inferior, jud. Maramureş (1): Lăpuşel-„ Ciurgău"= 1; Lăpuşel-„ Mociar" = 2; Bozânta Mică – „ Unchiu' Popii" = 3; Bozânta Mică – „ Grind" = 4; Chechiş – „ Deasupra ciurgăului" = 5.

https://biblioteca-digitala.ro

CERCETĂRI ARHEOLOGICE DE SUPRAFAŢĂ PRIVIND HABITATUL MEDIEVAL TIMPURIU (SEC. VII-XI) PE TERITORIUL JUDEŢULUI SĂLAJ

Dan Băcueţ-Crişan

Cercetările desfăşurate pe teritoriul judeţului Sălaj au pus în evidenţă existenţa a numeroase obiective de interes arheologic aparţinând unor diverse perioade istorice.

Din păcate, dintre aceste situri, extrem de puţine au beneficiat de cercetări sistematice, iar în cazul în care au fost realizate, majoritatea se limitau la simple sondaje arheologice.

Materialul arheologic care face obiectul rândurilor de faţă a fost descoperit prin cercetări de suprafaţă desfăşurate pe parcursul anilor 1999, 2000, 2001 şi 2002, cercetări care au avut ca scop identificarea unor situri noi, dar şi verificarea unora mai vechi.

Descoperirile vor fi tratate după următoarea schemă:

Denumire localitate

a) Toponim (dacă acesta se cunoaşte). Poziţia sitului în teren.
b) Anul cercetării. Autorii cercetărilor de teren.
c) Descrierea materialului arheologic.
d) Încadrare cronologică.
e) Locul de păstrare a materialului arheologic.

DESCOPERIRI

1. Biuşa (com. Benesat) (Pl. I, nr. 1)

a) Punct situat la 200 m înainte de drumul spre sat dinspre Jibou, partea dreaptă, terasa a II a pârâului Horoat.
b) Periegheze 2000-Sanda Băcueţ-Crişan, Ioan Bejinariu, Horea Pop.
c) Ceramică atipică de culoare brun-cărămizie cu pete negricioase.
d) sec. VIII-IX (?)
e) Muzeul Judeţean de Istorie şi Artă Zalău (MIAZ)

2. Bobota (com. Bobota) (Pl. I, nr. 2)

a) "*Valea Zănicelului"*. Punct situat la ieşirea din Bobota spre Zalnoc.
b) Periegheze 1999- Horea Pop, Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan, Marin Pop.

https://biblioteca-digitala.ro

c) Fragmente ceramice de culoare cărămizie. Provin de la vase lucrate la roata înceată.

d) sec. VIII-IX.

e) MIAZ.

a) *"Iertaş".* Punct situat în aval de podul rutier Bobota-Derşida, în malul drept al râului Crasna.

b) Periegheze 2002-Dan Sana

c) Ceramică de culoare brun-cărămizie sau gălbuie. Forme ceramice identificate: oala fără toarte, tăviţa şi ţestul. Ornamente: benzi de linii drepte, bezi de linii în val.

d) sec. VIII-IX.

e) MIAZ.

3. Boghiş (com. Nuşfalău) (Pl. I, nr. 3)

a) "Nagy Mezö". Punct situat pe malul stâng al râului Barcău, în spatele ultimelor case din localitatea Boghiş (spre localitatea Valcău de Jos).

b) Periegheze 1999, 2002- Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan, Horea Pop.

c) De la suprafaţă au fost recoltate fragmente ceramice (Pl. II, III, IV, V) de culoare brun-cărămizie lucrate la roata înceată sau rapidă, dintr-o pastă degresată cu nisip şi mică. Ornamente: benzi de linii în val asociate cu benzi de linii drepte, linii în val simple, şiruri de incizii practicate cu un instrument ascuţit.

d) sec.X-XI.

e) MIAZ.

4. Borla (com. Bocşa) (Pl. I, nr. 4)

a) *"Boboreta".* Punct situat pe partea stângă a drumului spre Borla, în apropierea podului peste afluentul văii Zalăului.

b) Periegheze 1999- Horea Pop, Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan, Marin Pop.

c) Ceramică brun-cărămizie lucrată la roata înceată.

d) sec. VIII-IX.

e) MIAZ.

a) *"Kis Rét"* . Punct situat pe partea stângă a şoselei Hereclean-Borla, la intrare în localitatea Borla.

b) Periegheze 1999- Dan Băcueţ-Crişan, Sanda Băcueţ-Crişan, Ioan Bejinariu.

https://biblioteca-digitala.ro

c) Ceramică cărămizie lucrată la roata rapidă. Ornamente: linii drepte paralele şi orizontale.
d) sec. VIII-IX.
e) MIAZ

5. Bozieş (com. Nuşfalău) (Pl. I. nr. 5)

a) *"Grajduri"*. Puct situat în apropiere de fostele grajduri CAP, mai jos de bazinele de apă, pe malul stâng al pârâului Valea Mare.
b) Periegheze 1999-Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan
c) Fragmente ceramice de culoare cărămizie şi brun-cărămizie de la vase lucrate cu roata înceată (Pl. XVII, 1-2). Ornamente: linii drepte paralele.
d) sec. VIII-IX
e) MIAZ

6. Cehei (oraş Şimleu Silvaniei) (Pl. I, nr. 6)

a) *"Nove"* . Punct situat în marginea localităţii Cehei spre cătunul Pustă.
b) Periegheze 2000- Horea Pop.
c) Ceramica descoperită este lucrată la roata înceată (Pl. VI, 5-6). Fragmentele provin de la oale tără toarte de culoare cărămizie, pasta fiind degresată cu nisip şi pietricele mărunte la care se adaugă şi mica. Ornamente: benzi de linii drepte orizontale asociate cu benzi de linii în val orizontale.
d) sec. VIII-IX.
e) MIAZ.

7. Cosniciu de Jos (com. Marca) (Pl. I, nr. 7)

a) *"Costileasa"*. Punct situat pe a doua terasă a râului Barcău, pe malul stâng, spre Nuşfalău.
b) Periegheze 2000, Horea Pop, Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan.
c) Ceramică de culoare brun-negricioasă lucrată la roata înceată (Pl. VI, 7-8). Ornamente: linii drepte paralele.
d) sec. VIII-IX.
e) MIAZ.

https://biblioteca-digitala.ro

a) *"Sălaş"* . Punct situat pe a doua terasă a râului Barcău, pe partea stângă, la aproximativ 1, 5 Km de Cosniciu de Jos, spre Nuşfalău.
b) Periegheze 2000, Horea Pop, Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan.
c) Ceramică lucrată la roata înceată de culoare brun-cărămizie (Pl. VI, 4).
d) sec. VIII-IX.
e) MIAZ.

8.Crasna (com. Crasna) (Pl. I, nr. 8)

a) *"Grajduri".*Punct situat în partea stângă a şoselei Crasna-Vârşolţ, în apropierea fostelor Grajduri CAP.
b) Periegheze 2000-Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan, Horea Pop, Ioan Bejinariu.
c) Fragmente ceramice de culoare cărămizie cu pete gri-negricioase (Pl. XVIII). Ornamente: bandă de linii în val, linii drepte paralele, linii simple în val.
d) sec.X-XI.
e) MIAZ.

9.Guruslău (com. Hereclean) (Pl. I, nr. 9)

a) *"Pustă".* Punct situat pe partea dreaptă a văii Zalăului, la baza dealului cu monumentul de la Guruslău.
b) Periegheze 2000-Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan, Horea Pop.
c) Fragmente ceramice de culoare cărămizie, brun-cenuşie cu degresantul constituit din nisip cu pietricele şi mică (Pl. XIV, XV). Provin de la vase lucrate la roata înceată sau rapidă. Ornamente:bandă de linii în val asociată cu bandă de linii drepte, şiruri paralele de impresiuni realizate cu rotiţa.
d) sec.XI.
e) MIAZ.

a) Între *"Pustă" şi "Ter".* Punct situat la cca 200m de *"Pustă".*
b) Periegheze 2000-Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan, Horea Pop.
c) În arătură a putut fi sesizată o locuinţă distrusă de lucrările agricole. Fragmentele ceramice culese sunt de culoare cărămiziu-gălbuie cu pete cenuşii. Vasele au fost lucrate la roata rapidă sau înceată (Pl. XI, XII, XIII). Ornamente: benzi paralele de linii în val, benzi de linii drepte, şiruri paralele de impresiuni realizate cu rotiţa.
d) sec.X-XI.

https://biblioteca-digitala.ro

e) MIAZ.

10.Iaz (com. Plopiş) (Pl. I, nr. 10)

a) *"Podul lui Halczer".* Punct situat în partea stângă a şoselei Plopiş-Iaz-Boghiş pe a doua terasă a pârâului Valea Mare.
b) Periegheze 2000- Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan.
c) Ceramică cărămiziu-negricioasă lucrată la roata înceată (Pl. IX). Ornamente: benzi de linii drepte paralele.
d) sec. VIII-IX.
e) MIAZ.

11.Ip (com. Ip) (Pl. I, nr. 11)

a) Punct situat în centrul localităţii, în spatele clădirii poştei.
b) Periegheze 2002-Dan Băcueţ-Crişan.
c) Ceramică de culoare brun-cărămizie. Forma ceramică identificată este oala fără toarte lucrată la roata înceată. Ornamente: benzi paralele de linii în val, şiruri de impresiuni realizate cu rotiţa.
d) sec. X-XI.
e) MIAZ.

12. Marca (com. Marca) (Pl. I, nr. 12)

a) *"Râturi".* Punct situat pe a doua terasă a râului Barcău, pe malul stâng spre localitatea Ip.
b) Periegheze 2000, Horea Pop, Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan.
c) Ceramică de culoare brun-cărămizie lucrată la roata rapidă sau înceată (Pl. VII). Ornamente: benzi de linii drepte paralele şi orizontale.
d) sec. VIII-IX.
e) MIAZ.

13. Pericei (com. Pericei) (Pl. I, nr. 13)

a) La sud de brutăria SC "Dacii" SRL, spre Vârşolţ.
b) Periegheze -Horea Pop.
c) Ceramică de culoare cărămizie. Fragmente atipice (Pl. VI, 3).
d) sec. VIII-IX (?)

https://biblioteca-digitala.ro

e) MIAZ.

a) La sud de fostele Grajduri CAP.
b) Periegheze -Horea Pop.
c) Ceramică de culoare cărămizie (Pl. VI, 1-2). Ornamente: linii drepte paralele trasate orizontal.
d) sec. VIII-IX.
e) MIAZ.

14.Plopiş (com. Plopiş) (Pl. I, nr. 14)

a) *"Rovină".* Punct situat pe a doua terasă a pârâului Valea Mare, pe malul drept.
b) Periegheze 2002-Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan.
c) Ceramică lucrată la roata înceată dintr-o pastă degresată cu nisip şi pietricele. Ornamente: şir de impresiuni realizate cu un instrument ascuţit asociat cu linii drepte paralele şi orizontale.
d) sec. X-XI.
e) MIAZ.

15. Recea (com. Vârşolţ) (Pl. I, nr. 15)

a) *"Pârâul Bisericii".*Punct situat în spatele caselor cu numărul 195-200 din localitatea Recea.
b) Periegheze 2000-Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan, Ioan Bejinariu.
c) Fragmente ceramice de culoare cărămizie, portocaliu-gălbuie, lucrate la roata înceată (Pl. XVI). Ornamente: linii simple în val, linii drepte paralele, linie în val trasată peste linii drepte orizontale.
d) sec.X-XI.
e) MIAZ

16. Şimleu Silvaniei (oraş Şimleu Silvaniei) (Pl. I, nr. 16)

a) *"Miliceri Tag".* Punct situat pe o terasă înaltă a râului Crasna în partea stângă a şoselei Pericei-Şimleu Silvaniei, în apropiere de ştrandul oraşului Şimleu Silvaniei.
b) Periegheze 1999, 2000-Horea Pop.
c) Ceramică de culoare brun-cărămizie lucrată la roata înceată sau cu mâna (Pl. VIII).Ornamente: linii simple în val, linii drepte simple, benzi de linii drepte.

https://biblioteca-digitala.ro

d) sec. VIII-IX.
e) MIAZ.

17. Valcău de Jos (com. Valcău de Jos) (Pl. I, nr. 17)

a) Pe malul stâng al râului Barcău, între localităţile Boghiş şi Valcău de Jos.
b) Periegheze 1999- Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan.
c) Ceramică de culoare brun-cărămizie, lucrată cu mâna (Pl. X). Forme ceramice identificate: oala fără toarte şi tăviţa. Ornamente: incizii practicate pe buza vaselor.
d) sec. VII-VIII.
e) MIAZ.

18. Zalnoc (com. Bobota) (Pl. I, nr. 18)

a) *"Pustă".* Punct situat în apropiere de localitatea Zalnoc, pe malul stâng al văii Zănicelului.
b) Periegheze 1999, Horea Pop, Sanda Băcueţ, Dan Băcueţ, Ioan Bejinariu, Marin Pop.
c) Ceramică de culoare cărămizie lucrată la roata înceată.
d) sec. VIII-IX.
e) MIAZ.

a) *"Aristie".* Punct situat la confluenţa văii Aborului cu Zănicelul.
b) Periegheze 1999-Sanda Băcueţ-Crişan, Dan Băcueţ-Crişan, Horea Pop, Ioan Bejiariu, Marin Pop.
c) Fragmente ceramice de culoare gălbui-cărămizie, cu pastă degresată cu nisip şi paiete de mică. Formele ceramice identificate sunt oala fără toarte şi tăviţa (Pl. XVII, 3).
d) sec. VIII-IX
e) MIAZ

19. Zăuan (com. Ip) (Pl. I, nr. 19)

a) *"Dâmbu Cimitirului".* Punct situat în spaţiul intravilan al localităţii Zăuan, pe o terasă înaltă situată pe partea dreaptă a şoselei Nuşfalău-Zăuan
b) Periegheze 2000, Horea Pop, Sanda Băcueţ, Dan Băcueţ.
c) Ceramică de culoare brun-cărămizie lucrată la roata rapidă.
d) sec. VIII-IX.
e) MIAZ

https://biblioteca-digitala.ro

Cercetările de suprafaţă desfăşurate pe teritoriul judeţului Sălaj au dus la identificarea unui număr de25 de puncte de interes arheologic databile în sec. VII-XI.

Aceste puncte sunt plasate în apropierea unor surse de apă, pe terasele unor râuri, în gura văilor sau mai retrase, spre fundul acestora. Dintre aceste puncte, 18 pot fi datate în sec. VII-IX, iar 7 puncte în sec. X-XI.

Consideraţii privind descoperirile din sec. VII-IX

Materialul arheologic descoperit constă în totalitate în ceramică. Formele ceramice prezente sunt oala fără toarte, tăviţa şi ţestul.

Oala fără toarte apare în toate cele 18 situri identificate. Vasele prezintă nuanţe de brun-cărămiziu sau gălbui, pasta fiind degresată cu nisip fin sau cu pietricele. În cazul multor fragmente, în pastă este prezentă şi mica. Vasele au fost lucrate la roata înceată sau cu mâna. La Borla *"Kis rét"* şi Marca *"Râturi"* au fost descoperite şi fragmente ceramice ce proveneau de la vase lucrate la roata rapidă.

Oalele lucrate cu mâna sunt neornamentate, singurele elemente de decor fiind mici incizii practicate pe buza vasului cum este cazul celor descoperite la Valcău de Jos. Vasele lucrate la roata înceată sau la roata rapidă sunt ornamentate prin incizare cu: linii drepte orizontale, benzi de linii drepte, linii în val şi benzi de linii în val.

Ţesturile descoperite sunt în totalitate lucrate cu mâna, dintr-o pastă degresată cu nisip şi pietricele alături de care este prezentă în unele cazuri şi mica. Toate fragmentele descoperite sunt neornamentate.

Tăviţele sunt de asemenea lucrate cu mâna. Pasta a fost degresată cu nisip cu pietricele şi paiete de mică. Acestea sunt lipsite de ornamente incizate, singurele elemente de decor întâlnite fiind alveolele realizate cu degetul în pasta moale, cum este cazul fragmentelor de tăviţe descoperite la Bobota *"Iertaş"*.

În spaţiul nord-vestic al României, pentru ceramica descoperită, pot fi sesizate analogii în siturile de la Lăpuşel (*Stanciu 1994*, 267-322), Popeni-Cuceu (*Stanciu, Matei 1994*, 135-163), Panic *"La Blocuri"* (*Băcueţ-Crişan 2000,* 147-154) sauBadon *"La răstignire"* (*Băcueţ-Crişan, S. Băcueţ-Crişan 2000,* 499-501).

https://biblioteca-digitala.ro

Consideraţii privind descoperirile din secolele X-XI

În urma cercetărilor de suprafaţă au fost identificate 7 pucte cu material ceramic databil în secolele X-XI.

Singura formă ceramică identificată (în urma analizării fragmentelor ceramice descoperite) este oala fără toarte. Vasele sunt lucrate la roata înceată sau rapidă, dintr-o pastă degresată cu nisip fin (uneori cu pietricele) şi mică. Ceramica prezintă nuanţe de cărămiziu-gălbui, brun-cărămiziu, uneori cu pete negricioase sau cenuşii.

Ornamentele sunt realizate prin incizare (linii drepte orizontale, benzi de linii drepte, linii în val, benzi de linii în val, şiruri de mici incizii practicate cu unghia sau cu un instrument ascuţit) sau prin imprimare (şiruri de mici impresiuni realizate cu rotiţa).

Fragmentele ceramice descoperite în punctele prezentate mai sus, îşi găsesc cele mai apropiate analogii în descoperirile de la Şimleu Silvaniei din punctele: *"Varhegy, Cetate"* - datate în secolul XI (*Băcueţ-Crişan 1999-2000,* 307-308) şi *"str. A. Mureşanu, nr. 11"* - datate în a doua jumătăte a sec. X-prima jumătate a sec. XI (*Băcueţ-Crişan 1999-2000,* 309-314).

Materialul ceramic prezentat provine numai din cercetări de suprafaţă. Cantitatea de material arheologic descoperită variază de la un punct la altul. În cazul multor situri au fost descoperite numai fragmente ceramice atipice.

Datorită provenienţei materialului arheologic, a cantităţii şi a calităţii acestuia, o încadrare cronologică riguroasă este foarte dificil de realizat, astfel că nu am putut opera decât cu datări largi (sec. VII-IX şi sec. X-XI).

https://biblioteca-digitala.ro

BIBLIOGRAFIE

Băcueţ-Crişan 1999-2000 — D. Băcueţ-Crişan, Descoperiri arheologice la Şimleu Silvaniei, EphmNap IX-X, 1999-2000, 316-324.

Băcueţ-Crişan 2000 — D. Băcueţ-Crişan, Săpături arheologice de salvare la Panic, punctul "La Blocuri"(jud. Sălaj), Marisia XXVI, 2000,147-168.

Băcueţ-Crişan, S. Băcueţ-Crişan 2000 — D. Băcueţ-Crişan, S. Băcueţ-Crişan, Două locuinţe prefeudale descoperite în judeţul Sălaj, ActaMP XXIII, 2000, I, 499-520.

Stanciu 1994 — I. Stanciu, Aşezarea prefeudală de la Lăpuşel, jud. Maramureş (Cercetări arheologice din anii 1992, 1993), EphemNap IV, 1994, 267-322.

Stanciu, Matei 1994 — I. Stanciu, Al. V. Matei, Sondajele din aşezarea prefeudală de la Popeni-Cuceu, jud. Sălaj. Câteva observaţii cu privire la ceramica prefeudală din Transilvania, ActaMP XVIII, 1994, 135-163.

SURFACE RESEARCHES BELONGING TO THE EARLY MEDIEVAL AGE (7TH-11TH CENTURIES) IN THE SĂLAJ COUNTY

(Abstract)

This article presents the results of the surface researches which had been made in 1999, 2000, 2001 and 2002. We discovered 25 new archaeological sites. After we analised the artefacts we have 18 sites who can be dated in 7-9-th centuries and 7 sites who can be dated in 10-11-th centuries.

In the sites from the 7-9-th centuries we have different kind of pottery: hand made pottery, slow wheel made pottery and fast wheel made pottery.

In the sites from the 10-11-th centuries we have pottery which was made on a slow or fast wheel.

Because all the pottery was discovered on the surface, we can't date exactly the sites. Anyway, all these discoveries bring new informations about the 7-11-th centuries in Sălaj County.

https://biblioteca-digitala.ro

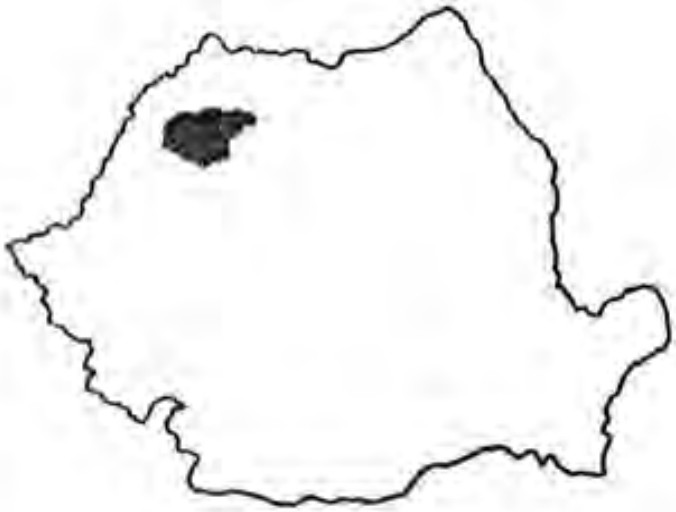

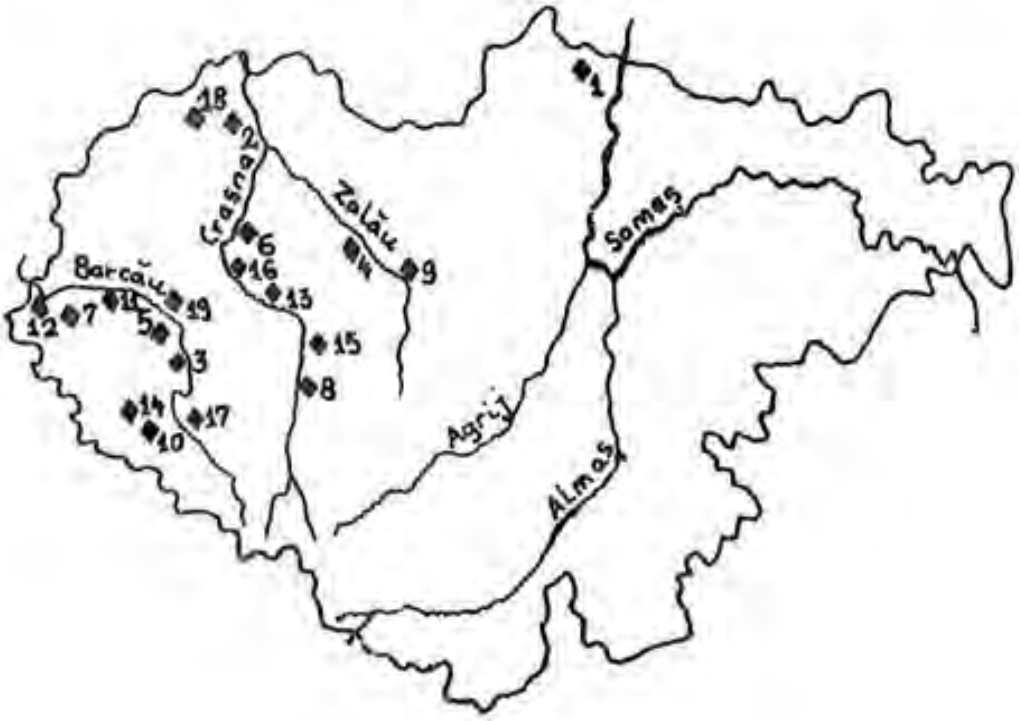

Pl.I. Județul Sălaj. Harta descoperirilor

https://biblioteca-digitala.ro

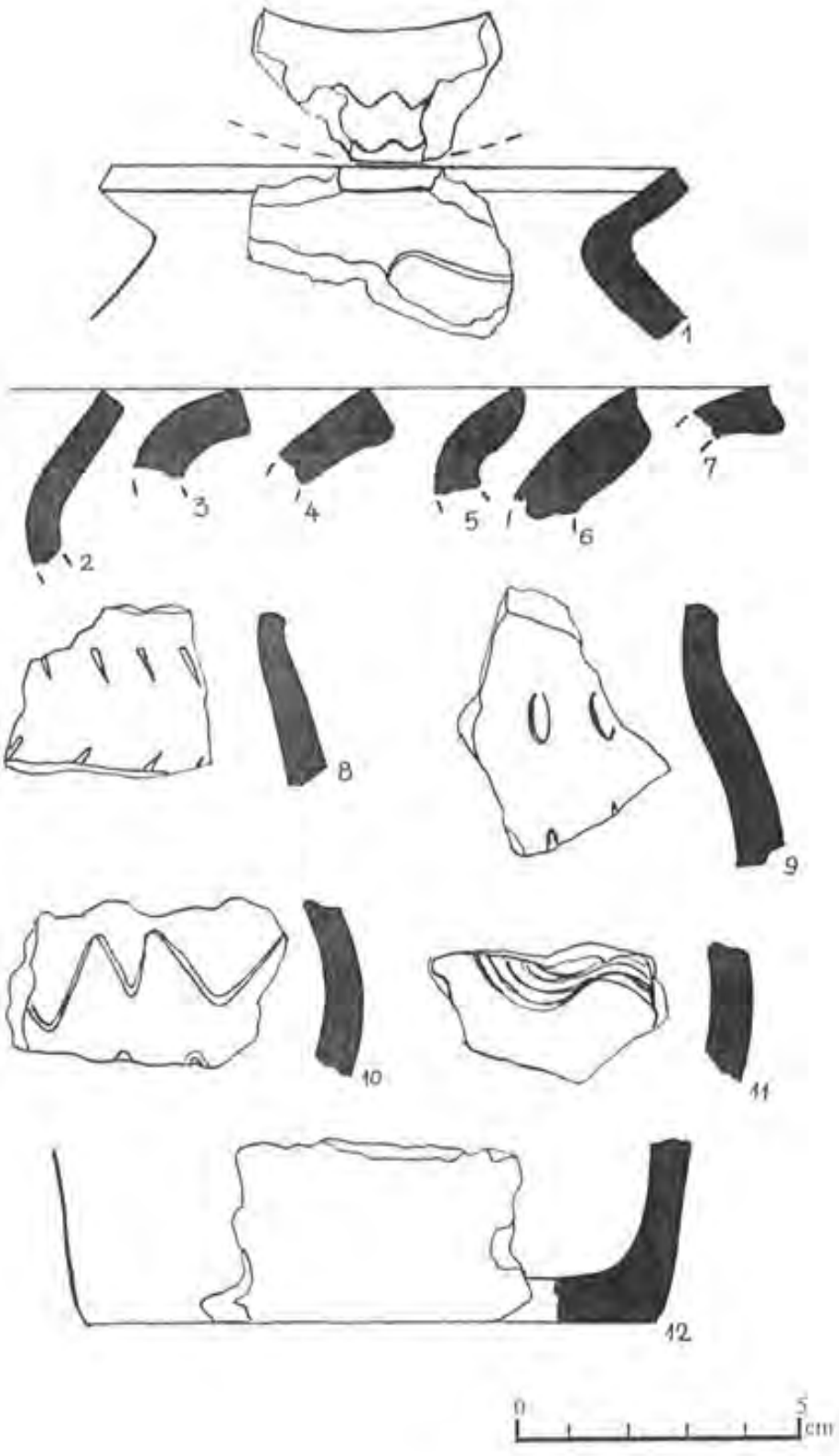

Pl. II. Boghiş „ *Nagy Mező*"

https://biblioteca-digitala.ro

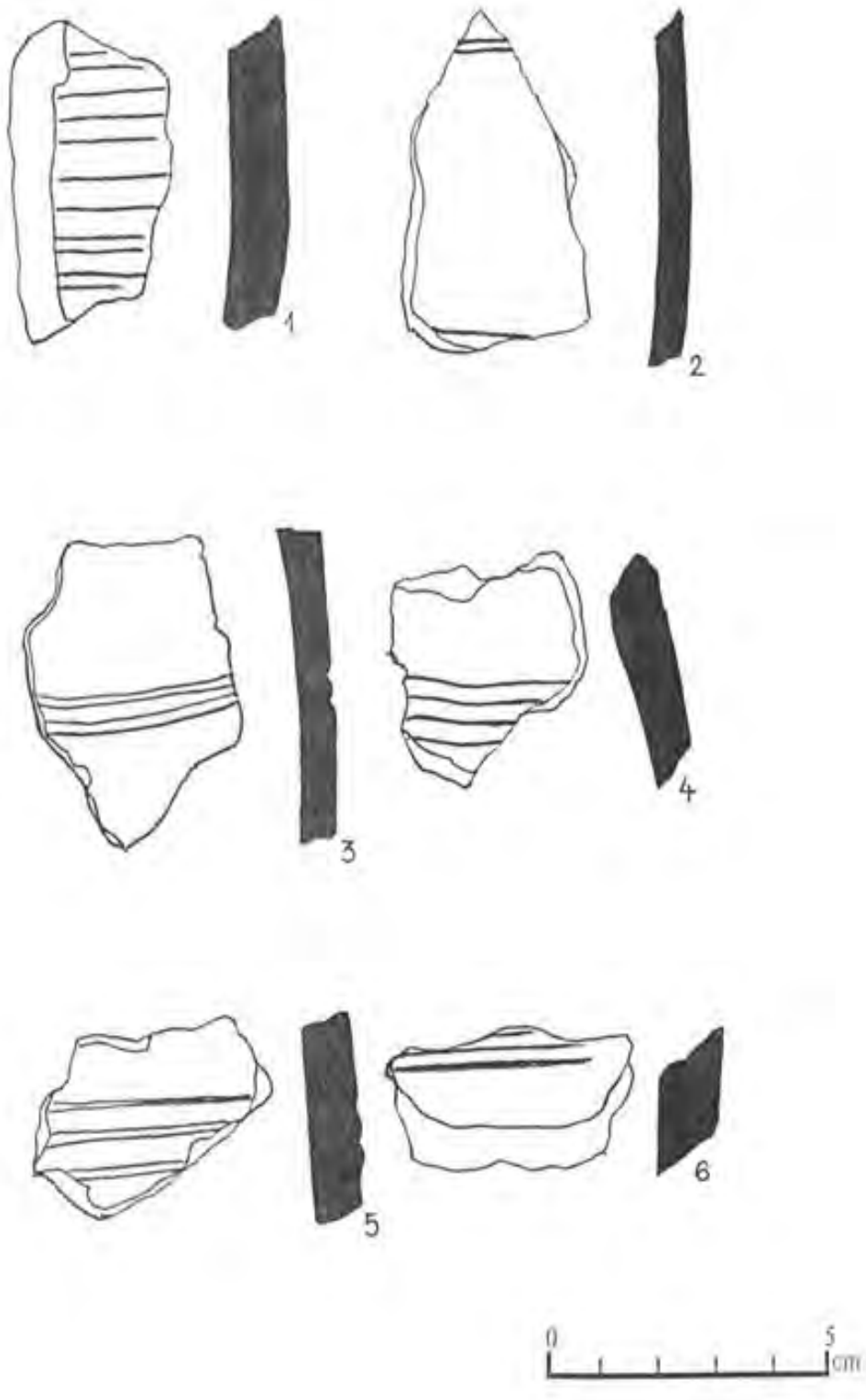

Pl. III. Bochiș „*Nagy Mező*"

https://biblioteca-digitala.ro

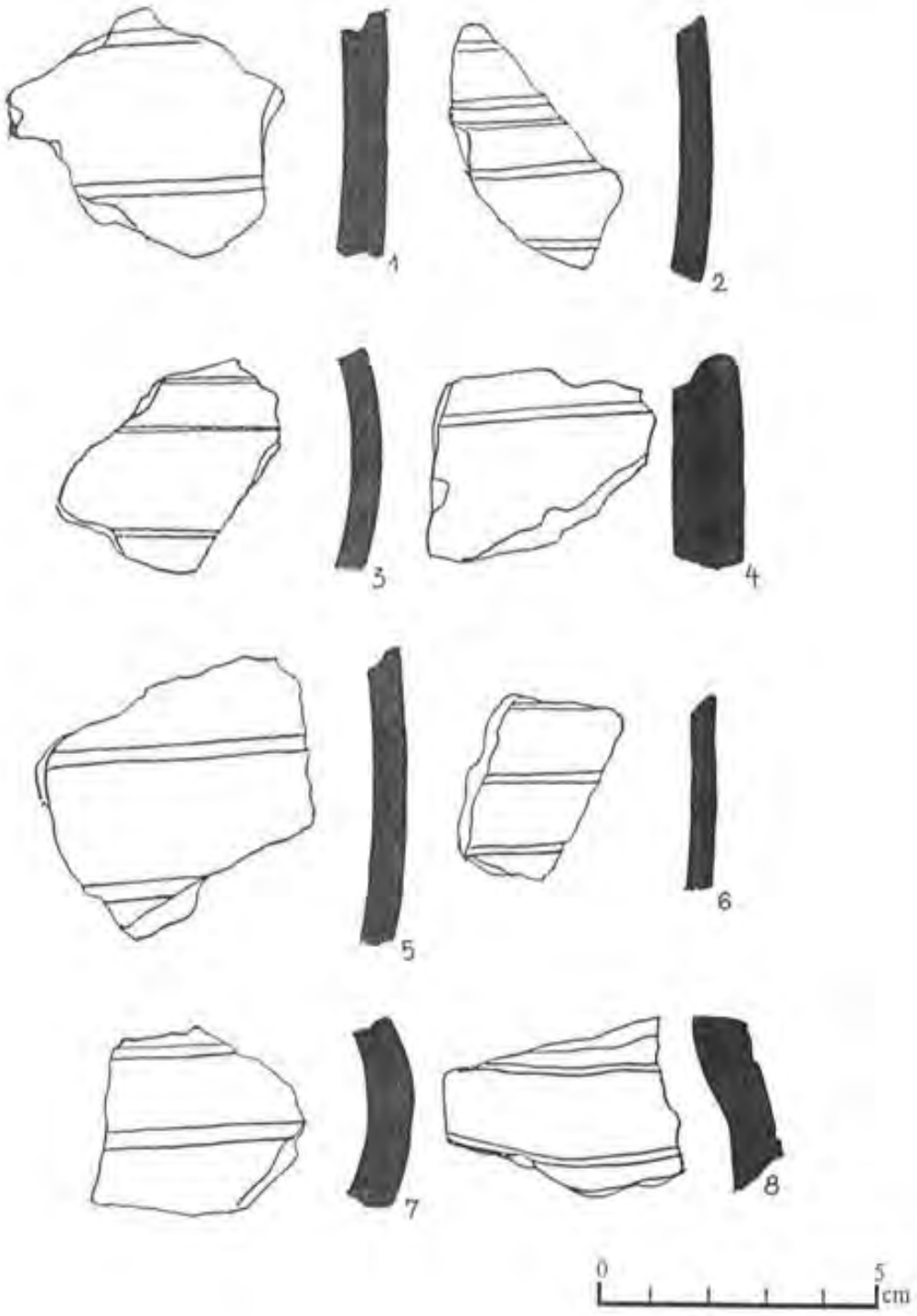

Pl. IV. Boghiş " Nagy Mezö".

https://biblioteca-digitala.ro

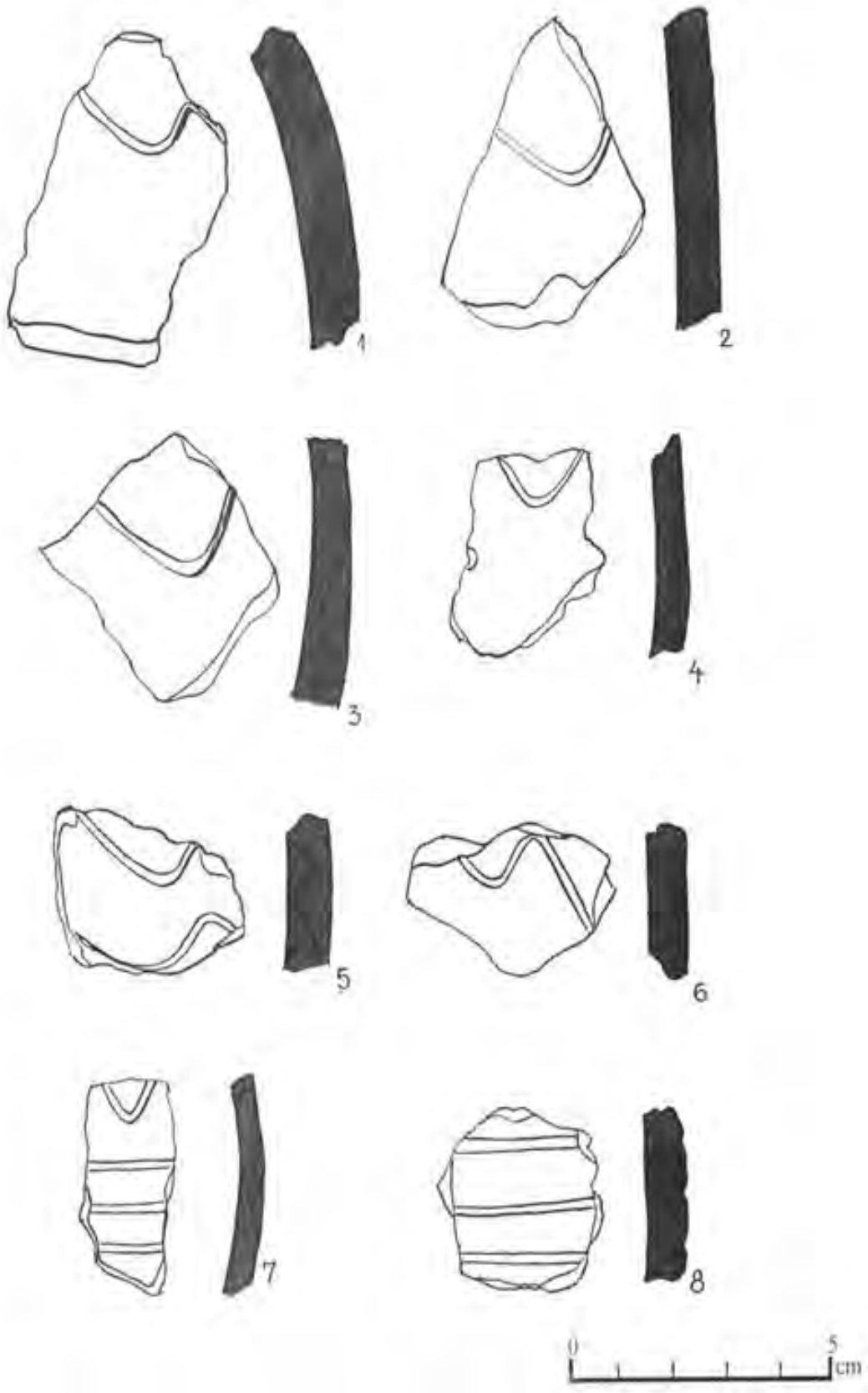

Pl. V. Boghiş „ *Nagy Mező*"

https://biblioteca-digitala.ro

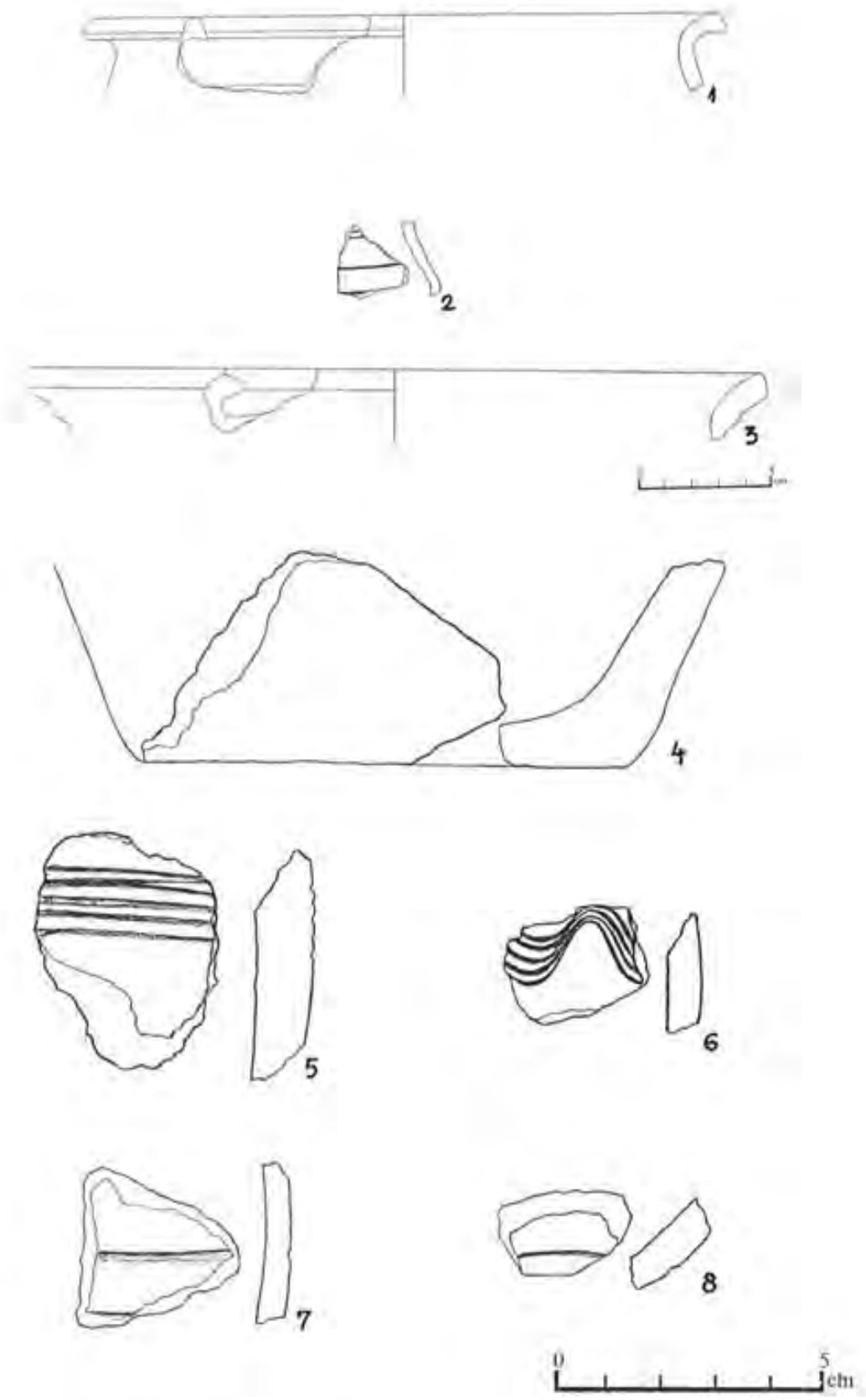

Pl. VI. Pericei – la sud de Grajdurile CAP (1-2). Pericei – SC Dacii SRL (3). Cosniciu de Jos „ *Sălaş*" (4). Cehei „ *Nove*" (5-6). Cosniciu de Jos „ *Costileasa*" (7-8).

https://biblioteca-digitala.ro

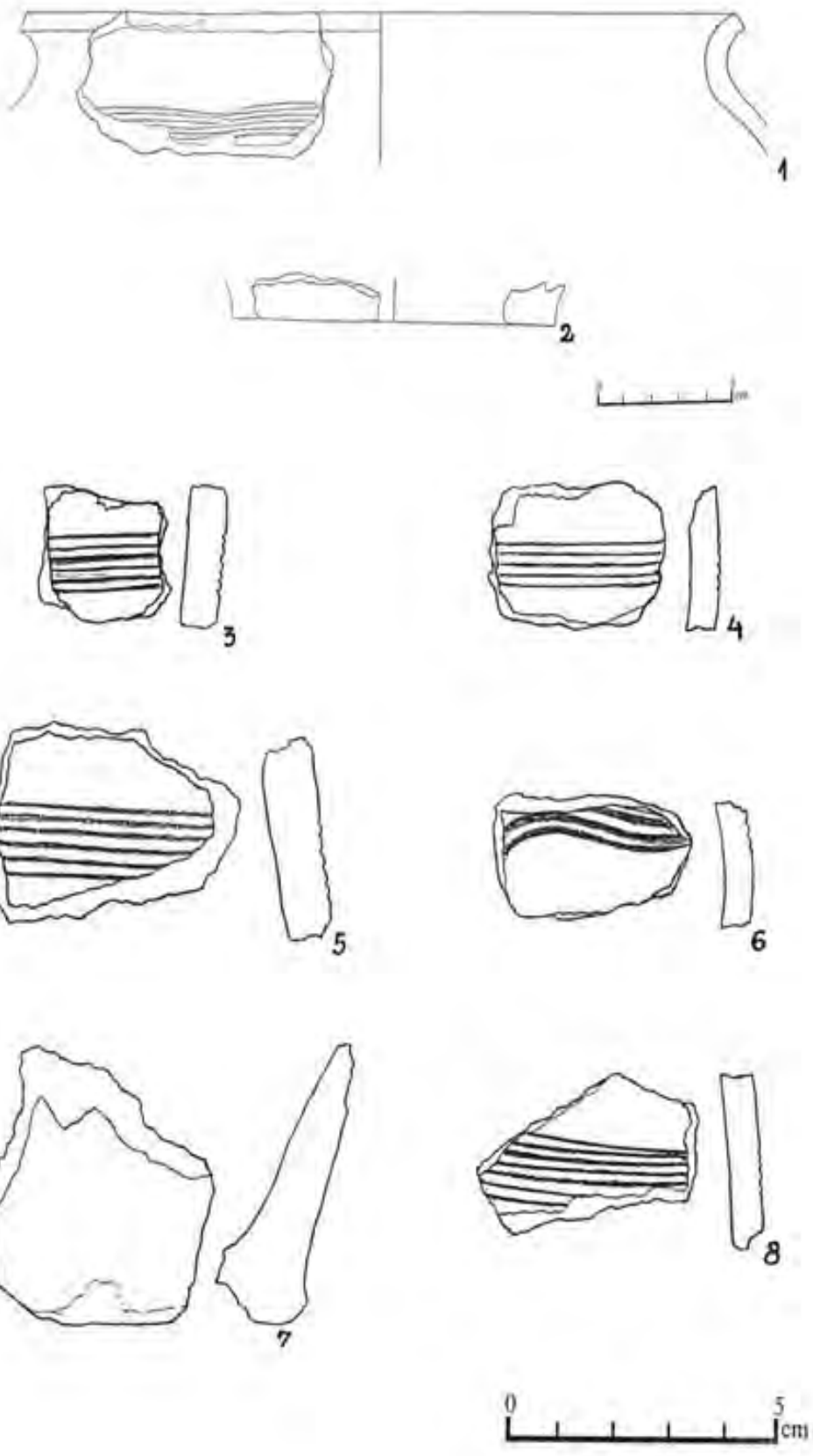

Pl.VII. Marca „*Râturi*„

https://biblioteca-digitala.ro

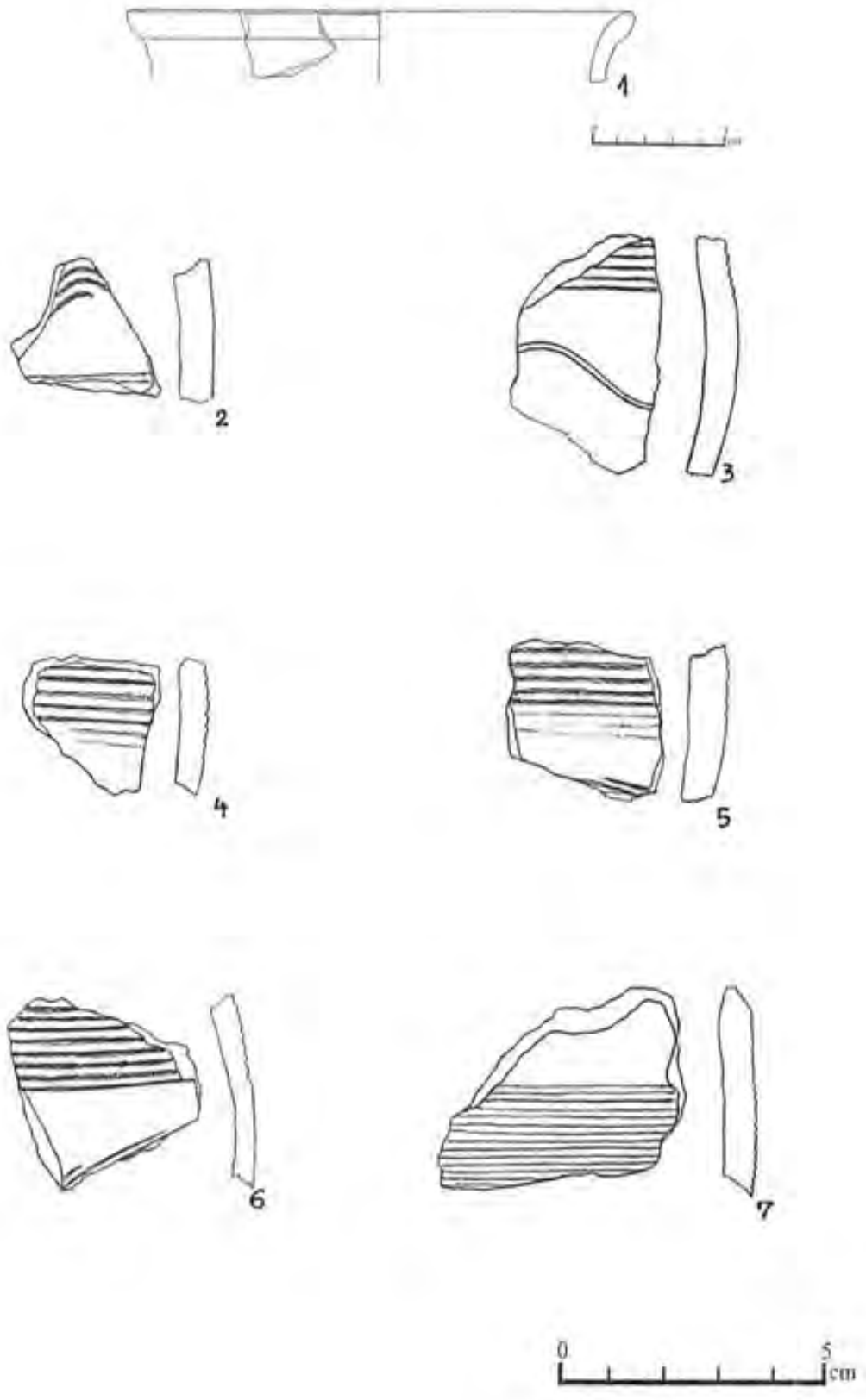

Pl. VIII. Şimleul Silvaniei „ *Miliceri Tag*"

https://biblioteca-digitala.ro

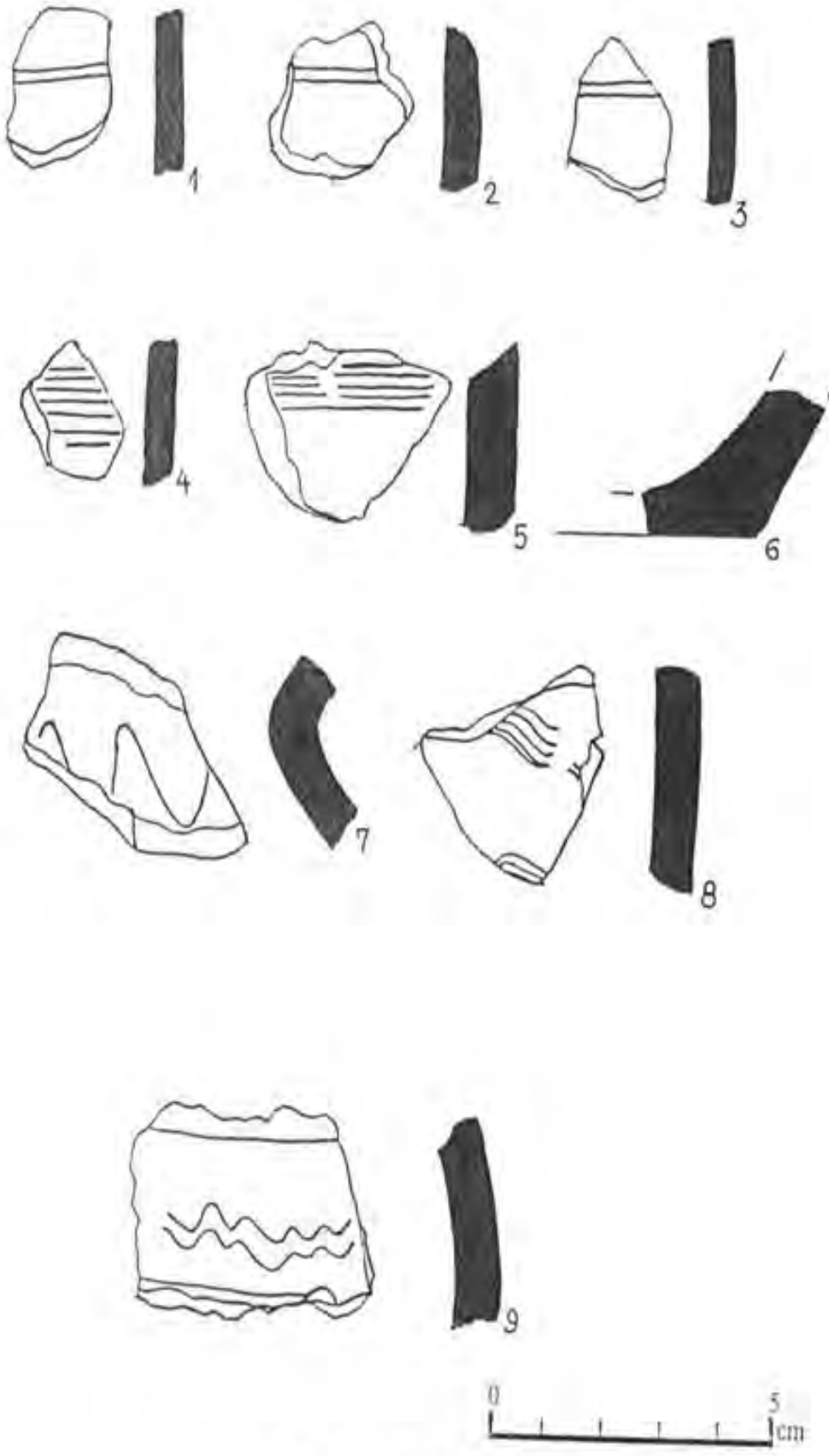

Pl.IX. Iaz „*Podul lui Halczer*"

https://biblioteca-digitala.ro

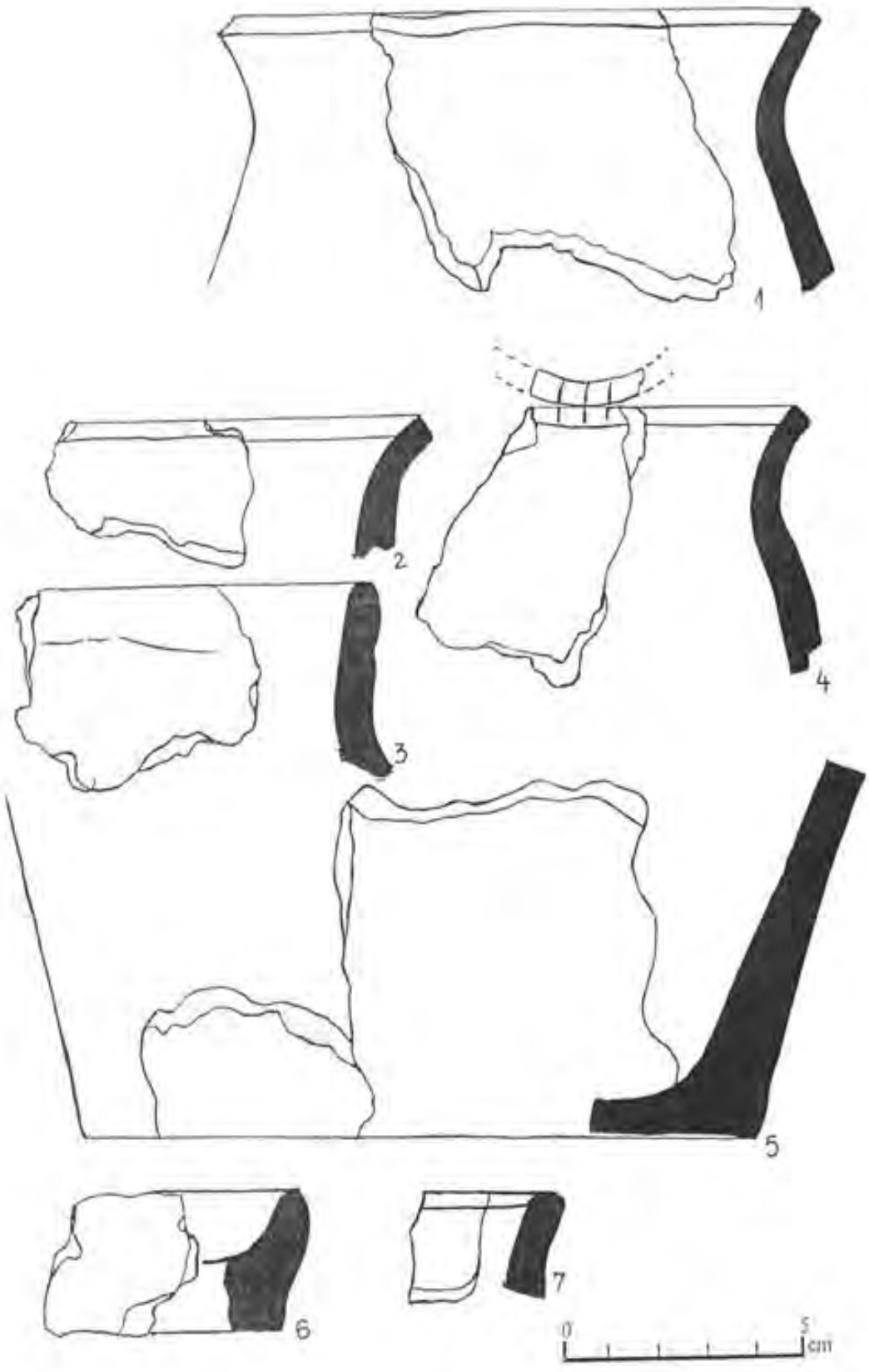

Pl. X. Valcău de Jos

https://biblioteca-digitala.ro

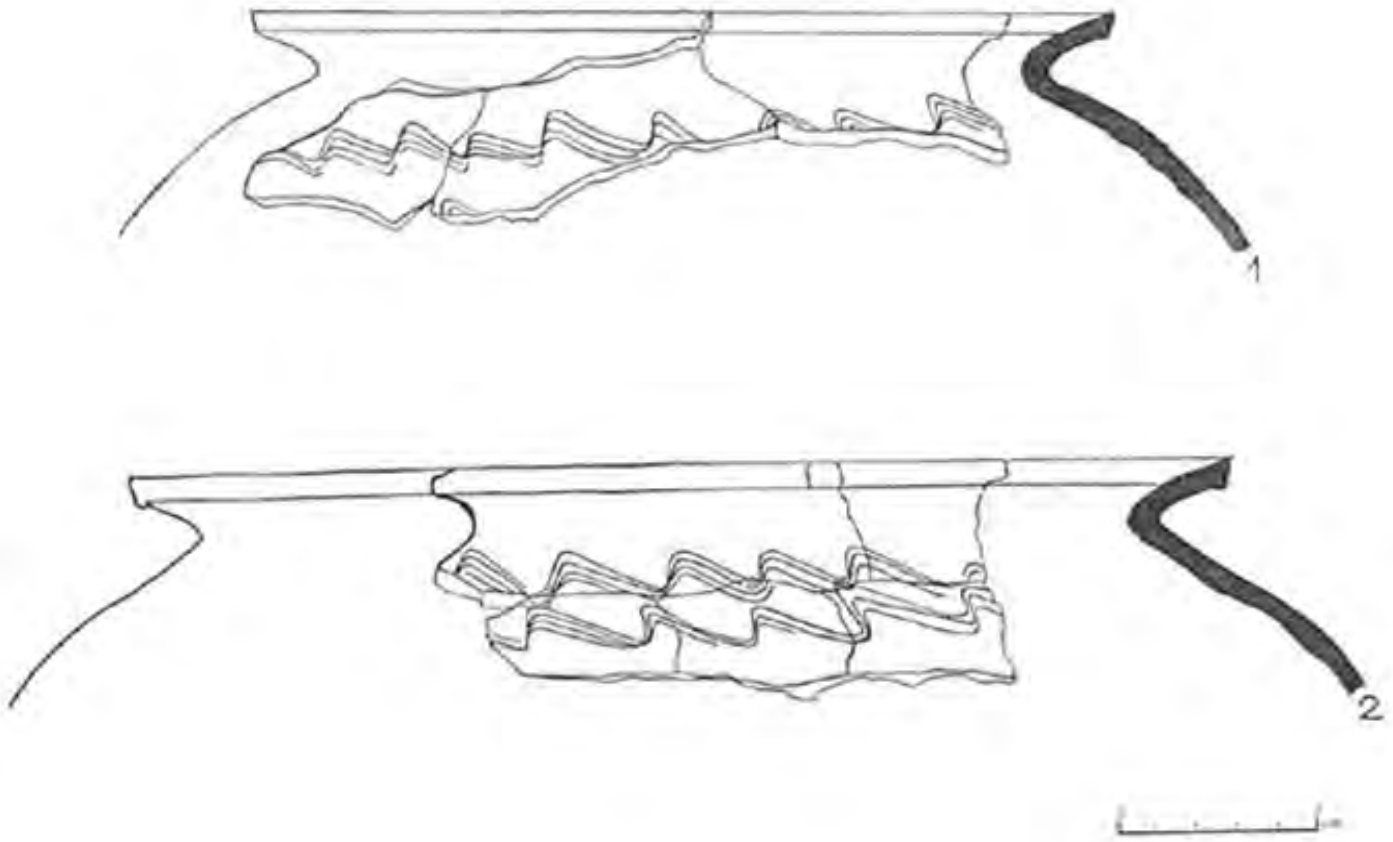

Pl.XI. Guruslău. Între "*Pustă*" şi "*Ter*"

https://biblioteca-digitala.ro

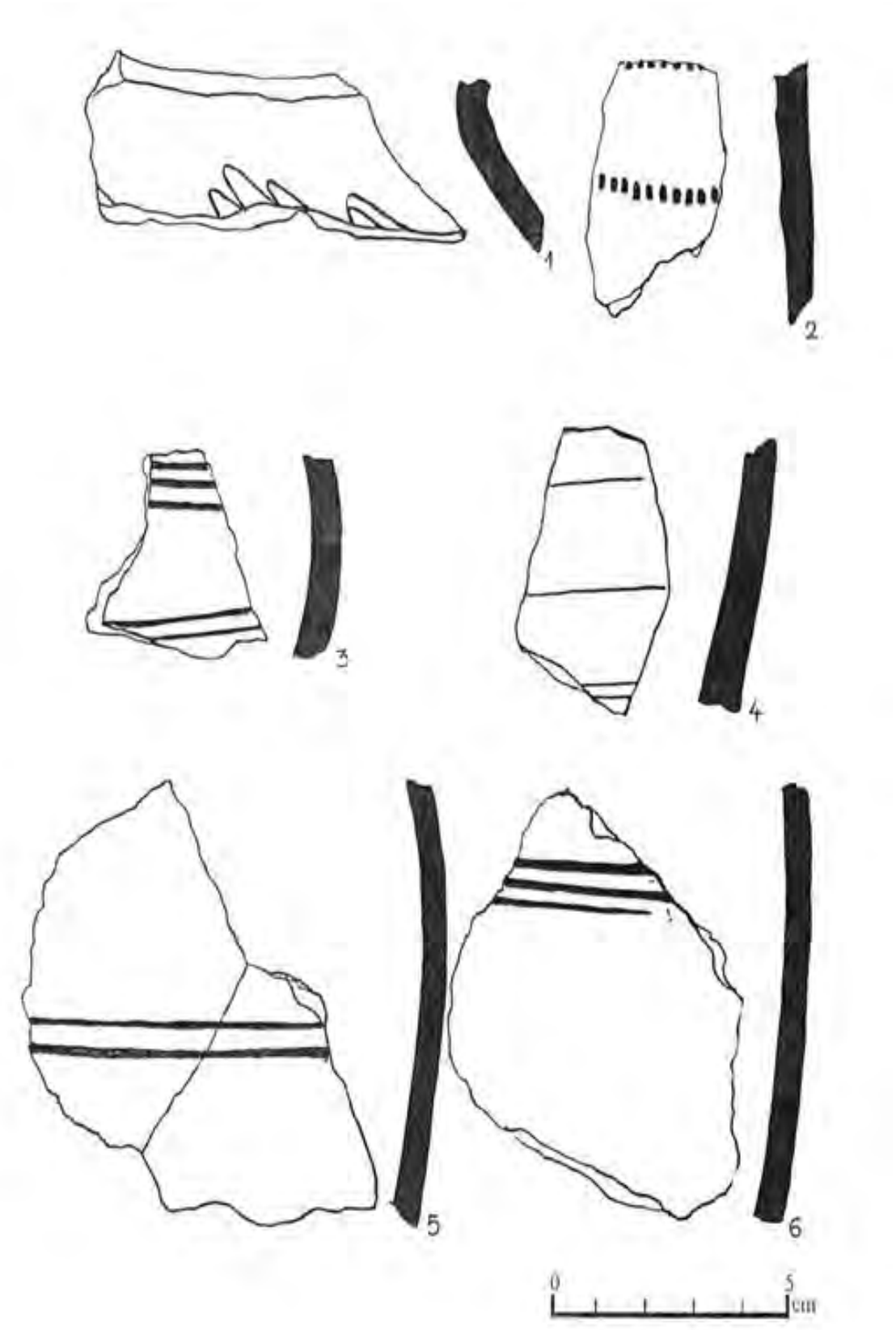

Pl. XII . Gurusläu. Între „ *Pustă*" şi „ *Ter*"

https://biblioteca-digitala.ro

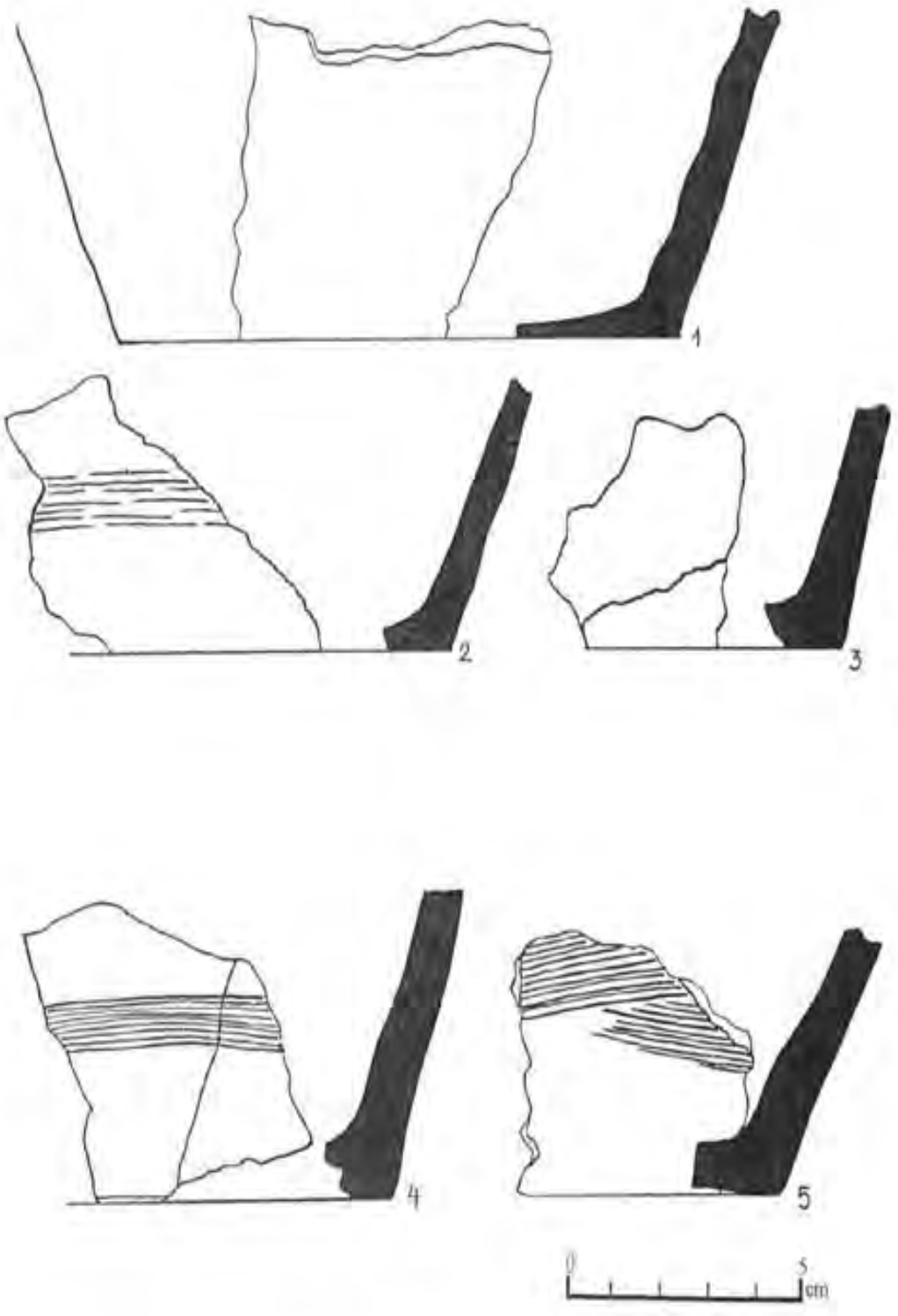

Pl. XIII. Gurusläu. Între „*Pustă*" şi „*Ter*"

https://biblioteca-digitala.ro

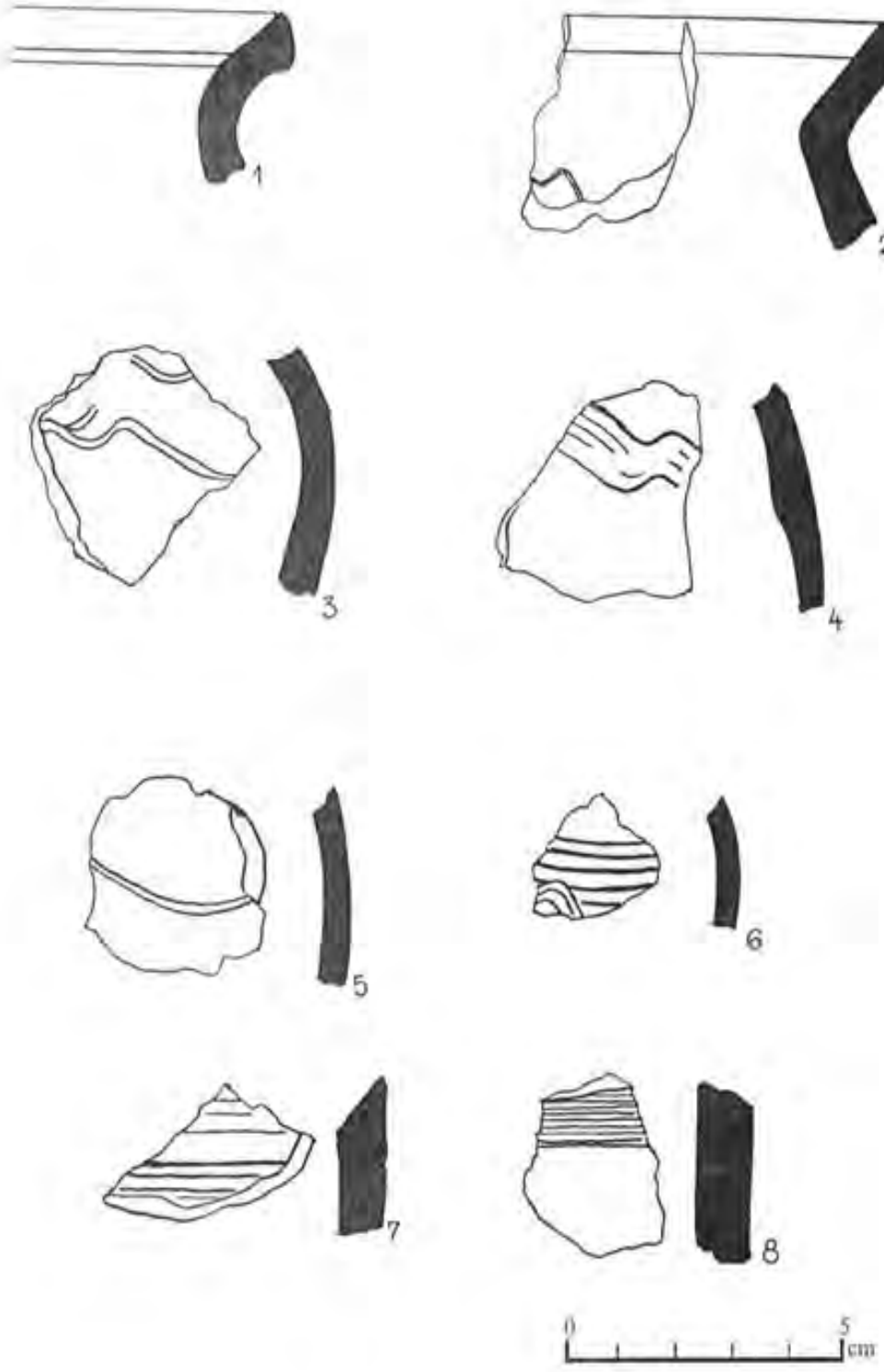

Pl. XIV. Crasna „Pustă"

https://biblioteca-digitala.ro

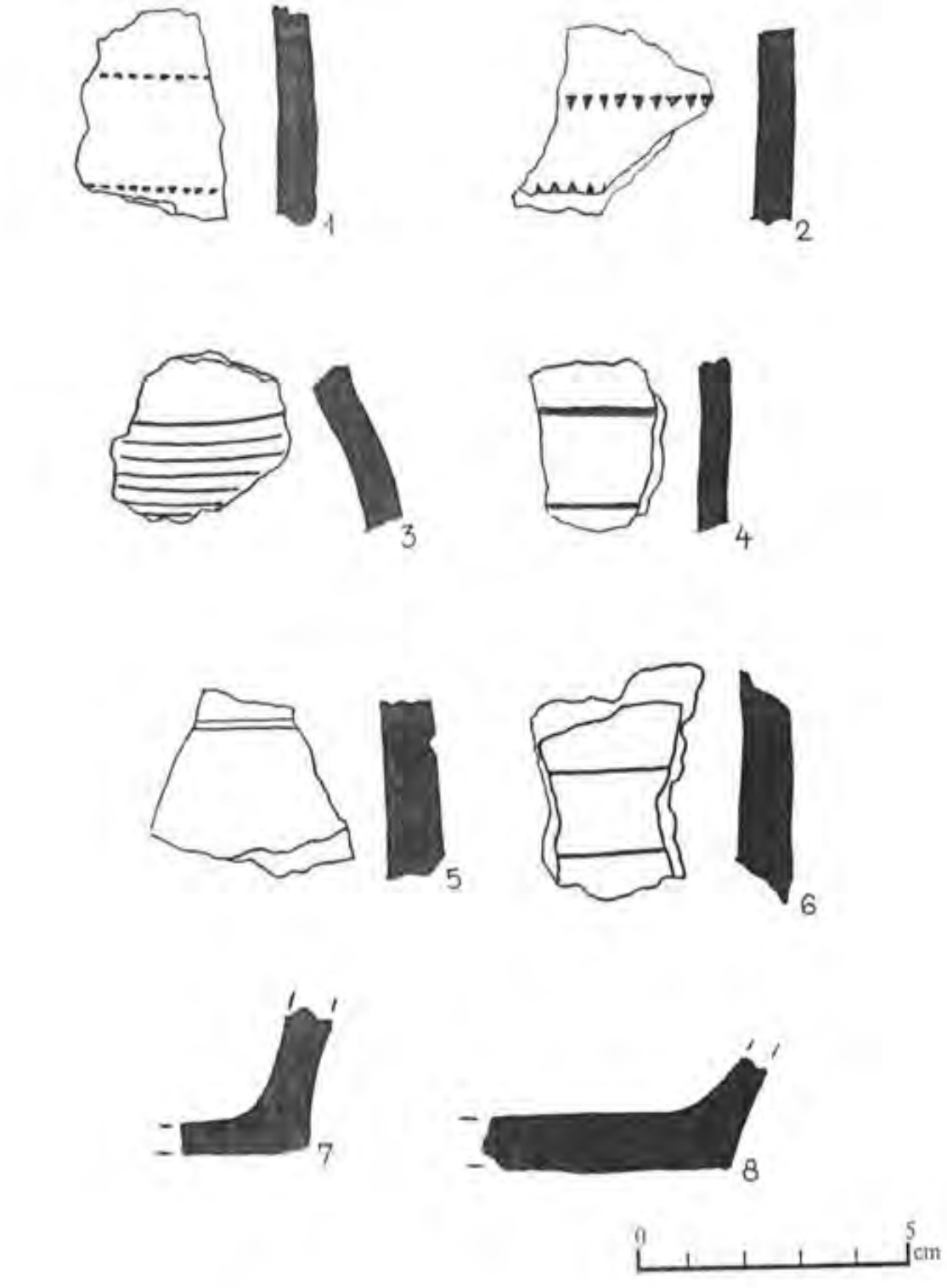

Pl. XV. Guruslău „*Pustă*"

https://biblioteca-digitala.ro

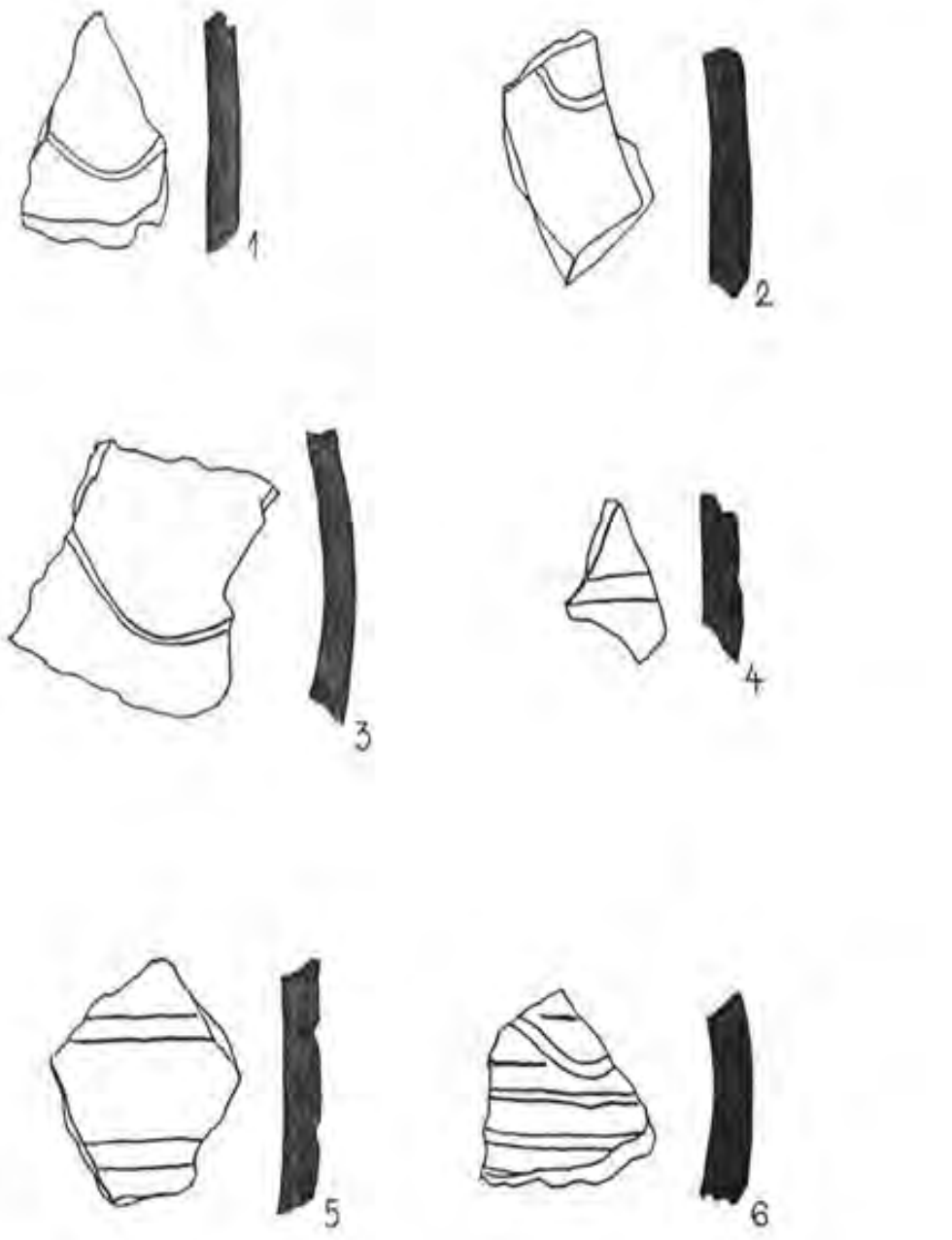

Pl. XVI. Recea „*Pârâul Bisericii*„

https://biblioteca-digitala.ro

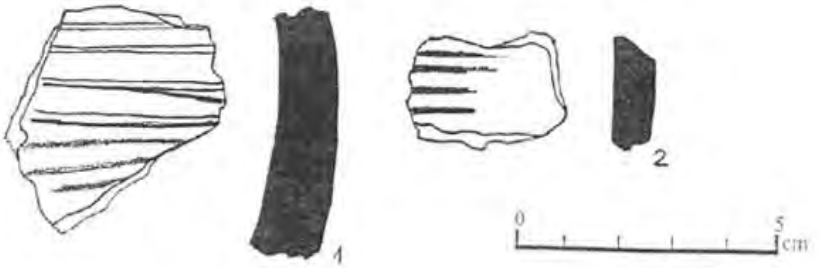

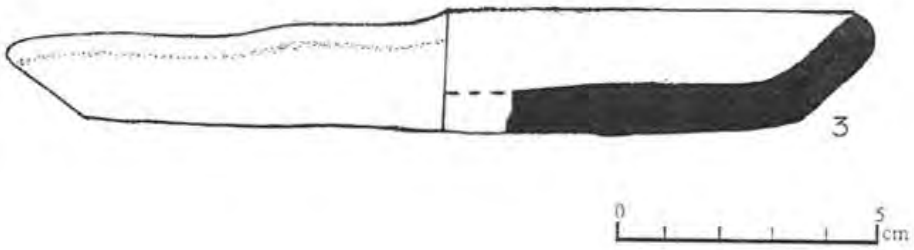

Pl.XVII. Bozieş "*Grajduri*" (1-2). Zalnoc "*Aristie*" (3).

https://biblioteca-digitala.ro

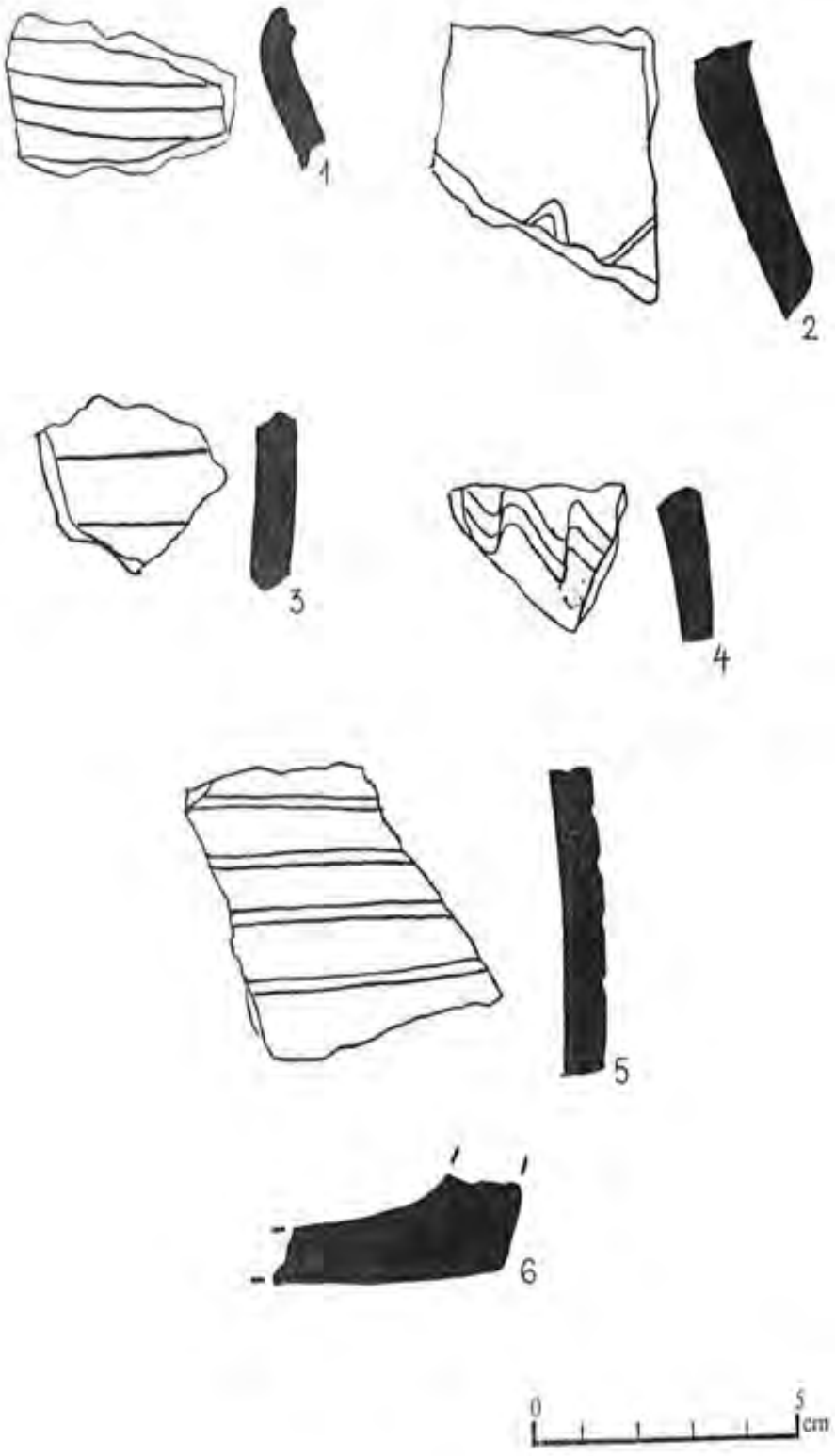

Pl. XVIII. Crasna „*Grajduri*"

https://biblioteca-digitala.ro

CERCETARE ARHEOLOGICĂ LA CASA "VULTURUL NEGRU". DOCUMENTE DE CIVILIZAŢIE URBANĂ LA BAIA MARE DIN SECOLELE XV-XVIII

Angel Istrate, Szöcs Péter Levente

În perioada 14 octombrie – 12 noiembrie 2002, au fost efectuate cercetări arheologice la imobilul cunoscut sub numele casa "Vulturul Negru" din centrul vechi al municipiului Baia Mare. Casa se află la colţul străzii "1 Mai" cu strada "Vasile Lucaciu", stradă care continuând spre est asigură legătura spre Baia Sprie şi Cavnic. Topografia oraşului reflectă – cu schimbări nesemnificative – situaţia din perioada modernă şi chiar cea din evul mediu târziu. Astfel, este evident că imobilul a avut o poziţie strategică în oraşul medieval/premodern: are acces la fosta piaţă centrală (unde se ţineau şi târgurile) şi în acelaşi timp este poziţionat pe artera vest-est a oraşului, pe strada care duce în oraşul vecin. Această poziţie din topografia oraşului conferă cercetării asupra casei "Vulturul Negru" un rol deosebit: oferă posibilitatea cunoaşterii zonei cele mai importante din punctul de vedere al dezvoltării urbanistice.

Săpăturile arheologice fac parte integrantă din prima etapă a programului de restaurare şi revalorificare a centrului vechi[401]. Planul iniţial de săpătură a fost stabilit împreună cu proiectantul[402] şi cu istoricii de artă[403], iar pe parcurs a fost adaptat şi modificat conform rezultatelor descoperite. Cercetările au identificat stratigrafia generală a sitului, construcţiile precedente şi au reuşit să stabilească evoluţia parţială a corpurilor din clădirea existentă[404].

Casa cercetată a fost menţionată documentar la începutul secolului al XIX-lea cu numele hanul "Vulturul Negru", iar la sfârşitul secolului a fost transformată în primărie. Judecătoria şi Oficiul de Cartea Funciară s-au mutat aici treptat la începutul secolului XX şi în perioada interbelică, funcţionând până în anul 2001. Din această evoluţie rezultă că imobilul iniţial a fost extins treptat prin construcţii adăugate şi încorporarea construcţiilor vecine. Astfel, în prezent, obiectivul numit convenţional de proiectant M1, este de fapt un ansamblu de trei clădiri, numite: clădirea A – Casa "Vulturul Negru" propriu zis, clădirea

[401] Proiectul intitulat: Centrul de afaceri "Millennium III", Baia Mare. Prima etapă a acestui program prevede între altele, restaurarea a trei imobile – numite convenţional de proiectant M1 (din care face parte casa "Vulturul Negru"), M2 şi M3.
[402] SC Utilitas SRL, Cluj-Napoca.
[403] Dr. András Kovács şi Attila Weisz.

https://biblioteca-digitala.ro

B şi clădirea C (vezi pl 2). Clădirea B în prezent este proprietate privată, sau aflată în folosinţă privată (în afară de două încăperi de la parter). Clădirea C este o construcţie modernă (probabil anii 1960), realizată pentru a servi ca arhivă, birouri şi săli de şedinţă de judecată. Astfel, cercetarea arheologică s-a concentrat doar asupra corpului A[405].

Clădirea A, potrivit planimetriei şi datelor obţinute prin cercetarea de parament derulată înaintea deschiderii şantierului, este rezultatul unificării a trei corpuri de clădiri, numite convenţional de la vest la est A1, A2 şi A3 (vezi pl. 2). Cotele de adâncime vor fi raportate la cota pragului de intrare în corpul A2 de pe str. V. Lucaciu, luat convenţional ± 0,00 m. Încăperile pivniţelor sunt denumite convenţional cu numere romane, precedate de sigla corpului (A1-I, A1-II, A1-III, A1-IV, A1-V, A1-VI, A1-VII, A2-I, A2-II, A2-III, A2-IV, A2-V).

Pivniţa 1

Cea mai veche construcţie identificată în săpătură este o casă cu ziduri groase din piatră ale cărei ruine au fost surprinse în secţiunile S4, S6, S7şi S12, iar pardoseala din piatră de râu care aparţinea pivniţelor acestei clădiri în secţiunile S3, S4, S6, S7, S8, S11.

Cele mai vechi vestigii din zona cercetată sunt zidurile Zv1, Zv3, Zv4 (vezi pl. 1) şi tronsoanele acestora descoperite în S12 respectiv S6 (pl. 5 şi 8). Au caracteristici tehnice similare[406] şi sunt săpate în solul viu (stratul 2), prezent în partea de nord a Zv1 şi în partea sud a Zv4. În partea de sud a Zv1, precum şi în partea de nord a zidului Zv4 sunt umpluturi şi niveluri de călcare succesive. Aceste observaţii ne conduc la concluzia unei singure structuri: o pivniţă adâncită în solul viu – denumită convenţional pivniţa 1.

Stratigrafia legată de această pivniţă va fi interpretată pe baza datelor înregistrate în S4, în celelalte secţiuni – S3, S7, S8, S6, S11 şi S12 – situaţia fiind similară. Săpătura a atins talpa fundaţiilor doar în zona Zv3, şi solul viu în interiorul pivniţei în S3 şi S4 (stratul 1). Această situaţie a intervenit datorită în primul rând nivelului ridicat de apă freatică. Peste solul viu apar încă două niveluri de umplutură (straturile 7 şi 8), care

[404] Lucrările prezentate aici sunt o primă fază a unui program mai larg de restaurare. Textul de faţă are caracterul unui raport preliminar.

[405] Cercetarea corpului B a fost prevăzută de planul iniţial, dar aceasta a trebuit abandonată din cauza neclarităţii problemelor de proprietate.

[406] **Zv1** a fost surprins în secţiunile S4 şi S12, are o grosime de 1,30m, fundaţia a fost construită direct în şanţ din piatră de carieră şi piatră de râu de dimensiuni variabile legate împreună cu mortar de var şi nisip de foarte bună calitate. **Zv3** este un zid despărţitor, fapt ce explică grosimea redusă (80cm) talpa fundaţiei se află la cota -3,38m, este aşezată pe sol viu (stratul 1), iar zidul este realizat din piatră de râu şi piatră spartă prinse cu mortar de bună calitate din var şi nisip (vezi pl. 4); limita demolării se află la -2,24m, iar la

https://biblioteca-digitala.ro

constituie suportul pentru o pardoseală foarte masivă din piatră de râu. Nivelul 8 este un strat cu mult moloz şi nisip, având pete roşcate-feruginoase (cu aspect de arsură), iar stratul 7 este o umplutură de pământ lutos cenuşiu-verzui cu pietriş, din care a rezultat mult material arheologic – fragmente ceramice databile în secolul al XV-lea, bulgări de zgură de minereu, scânduri de lemn. Primul nivel de călcare păstrat este stratul 6 – lutuiala galbenă unei podele. Peste acest nivel s-a păstrat o pardoseală masivă din bolovani de râu[407], având diametrul de cca 10 cm, aşezaţi în nisip.

Această pardoseală, constituind un nivel masiv, uşor observabil şi identificabil – surprins în S3, S7, S8 şi S11 indică limitele pivniţei. Spre vest pardoseala apare în S8 deci pivniţa şi construcţia aferentă a ajuns până la frontul cu piaţa centrală; spre sud, până la Zv4, deşi în acest loc săpătura nu a putut să se adâncească până la nivelul pardoselii; spre est pardoseala apare în S11, iar în S12 ne aflăm deja în exteriorul casei, aici fiind surprins un bloc masiv de andezit fasonat aşezat la colţ.

Peste pardoseala din bolovani s-au păstrat urmele mai multor niveluri de călcare succesive, constând în pelicule tasate care ne permit să observăm evoluţia pe verticală a nivelului de călcare. În secţiunile S7 şi S8 amenajările ulterioare nu au afectat prea mult vechile niveluri de călcare, în timp ce în S4 şi S3 doar stratul 5 aparţine acestei categorii (pl. 6). Cel mai recent strat, care nu acoperă Zv1 şi este prezent doar în porţiunea interioară a pivniţei[408] este stratul 12 – un moloz cu mortar şi fragmente mici de pietre, bulgări de lut, având un aspect galben-roşcat (feruginos sau ars). Din acest strat au fost recuperate câteva fragmente ceramice smălţuite databile la sfârşitul secolului al XVII-lea şi din secolul al XVIII-lea. Acest strat a rezultat în urma unei reparaţii care a presupus şi ridicarea nivelului de depunere. Cu această intervenţie au fost înlăturate şi niveluri de călcare aflate deasupra stratului 5.

Zidurile vechi din S6 aparţin acestei pivniţe vechi – nr. 1. Observaţia a fost făcută pe baza comparaţiei tehnicii de zidire (care este identică), a materialului de construcţie, a mortarului folosit, precum şi a orientării care corespund întru totul sugerând în cazul zidului vechi 3 că este vorba de un zid interior al pivniţei, cu rol de compartimentare. Zv3 are un decroş care corespunde cu nivelul pardoselii de bolovani şi în acelaşi timp, acest decroş este acoperit de stratul 5 (tot în S4). Decroşul zidului vechi 3 fiind acoperit de

---

-2,90m are un decroş lat de cca 16 cm. **Zv4** este construit în acelaşi mod, are o grosime de 1,20m şi este demolat neregulat pe o linie situată puţin sub nivelul de călcare actual.

[407] Partea superioară a pardoselii este în jurul cotei de -2,85m.

[408] Vezi profile S3 şi S4 (pl. 3 şi 4).

https://biblioteca-digitala.ro

stratul 5, a fost zidit sigur înaintea creării acestei podele de lut cu nr. 5. Corespondenţa decroşului cu pardoseala de bolovani indică sigur că acestea au fost create împreună.

Pivniţele 2 şi 3

Construcţiile din etapa următoare pivniţei vechi fac parte din structurile existente ale corpului A1. După demolarea pivniţei vechi 1, orientarea construcţiilor a fost schimbată de la axa E-V la axa N-S. În acelaşi timp frontul nordic al spaţiului construit a fost extins spre nord cu 1,50 m faţă de linia Zv1. Pe aria pivniţei actuale a corpului A1 au fost construite două clădiri aşezate în linii mari în paralel una cu cealaltă şi orientate N-S. Clădirea din vest – denumită pivniţa veche 2 – dă frontul de vest al actualului corp A1, iar partea de est – denumit convenţional[409] pivniţa veche 3– dă limita de est a acestui corp.

Pivniţa veche 2 s-a păstrat parţial în încăperile A1-I şi A1-VII. Zidul ei estic este Z2[410] – cercetat în S7 şi partea exterioară în S6 (vezi pl. 6). Zidul de vest este cămăşuit în momentul actual, singura porţiune rămasă liberă fiind în partea de sud, lângă o intrare cu chepeng, şi a fost cercetată în S5. Aceste ziduri susţin o boltă de piatră fără urme de refaceri semnificative, cu excepţia capetelor de sud şi nord. În partea de sud bolta a fost refăcută datorită intervenţiilor cu ocazia deschiderii ulterioare a chepengului şi probabil a uşii spre est. Partea sudică al bolţii a fost refăcută într-un arc cu traseu diferit, susţinut de un pilon adosat la laturi (vezi pl.5). Închiderea sudică a încăperii este incertă, totuşi latura estică pare ţesută cu latura sudică, astfel că poate fi emisă ipoteza că această pivniţă se închidea aici.

În partea de nord, în încăperea A1-I, cu ocazia unirii spaţiilor corpului A1, bolta de piatră a fost demolată oblic, păstrând o porţiune pe latura de vest. Probabil această pivniţa s-a extins până la frontul actual nordic al corpului A1 (str. V. Lucaciu).

Situaţia în pivniţa veche 3 este mai complicată, deoarece zidurile care i se pot atribui prezintă în mai multe cazuri relaţii discutabile. Prima fază a pivniţei vechi 3 a fost realizată din piatră şi avea o compartimentare diferită de cea actuală: încăperile A1-II şi A1-III formau o încăpere mare, iar A1-IV şi A1-V o încăpere mai mică. Clădirea a fost construită cu 1,20 m mai la est faţă de pivniţa veche 2, astfel rezultă un spaţiu longitudinal N-S, rezervat între cele două, păstrat în partea de sud şi astăzi (încăperea A1-

[409] Prima fază constructivă este realizată din piatră.
[410] Z2 este realizat din piatră de carieră nefasonată legată împreună cu mult mortar din var şi nisip de calitate medie, talpa fundaţiei coboară la -2,62 m iar grosimea lui măsurată în S7 este 1,06m.

https://biblioteca-digitala.ro

VI). Cea mai veche parte a pivniţei vechi 3 este Zv2 – realizat din piatră[411]. Structura la care a aparţinut a fost demolată probabil cu ocazia realizării ultimei faze a pivniţei actule, fundaţia laturii nordice fiind refolosită. Limitele acestei structuri demolate nu pot fi estimate în acest stadiu de cercetare[412]. Datorită faptului că în profilul de V al S4 nu s-a identificat un colţ de zid presupunem că acest zid continua spre V. Ipotetic şi unele porţiuni de piatră din pivniţa actuală pot fi legate de această structură, dar în această etapă nu a fost posibilă verificarea acestor relaţii.

Pivniţa actuală

Pivniţa actuală a corpului A1 s-a format în principal prin schimbarea bolţilor (probabil ruinate) şi înlocuirea lor cu bolţi de cărămidă, precum şi o recompartimentare în urma căreia au rezultat încăperile actuale. Arcul de cărămidă ale cărui capete au fost cercetate în S4 aparţine unei faze intermediare în care se realizează bolta de cărămidă din încăperea A1-I.

Într-o fază ulterioară bolta încăperii A1-II este refăcută şi noul zid de cărămidă este adosat la arcul de susţinere. Deschiderea mai mare a bolţii noi face ca decalajul dintre cele două structuri să fie vizibil doar pe partea de N. Tot acum a fost făcut şi zidul despărţitor între A1-II şi A1-III, care susţine bolta. Situaţia este similară în cazul încăperilor A1-IV şi A1-V, unde zidul despărţitor a fost realizat ulterior, cele două camere formând iniţial un spaţiu comun. Fazele de refacere şi reparaţie sunt mai numeroase, indicate de zidirea uşilor de acces şi deschiderea ulterioară a lor.

Latura vestică a pivniţei actuale este aşezată pe fundaţiile anterioare care au fost refolosite, fiind în fapt un zid întrerupt de un şir de deschideri: în porţiunea de nord de arcul de susţinere (încăperea A1-II), iar în partea de sud pilonii care susţin arcade mici deschise spre vest. Aceste deschideri şi lipsa indiciilor că ele au fost sparte ulterior atestă că în momentul construirii primei faze a pivniţei vechi 3, a existat intenţia de a lega acest spaţiu cu pivniţa veche 2. Arcada de susţinere leagă încăperile A1-I şi A1-II, indicând că probabil şi această încăpere a făcut parte din pivniţa veche 3 deja în momentul construirii primei faze a acestei pivniţe. Încăperea A1-I a realizat unirea celor două pivniţe prin demontarea parţială a bolţii de piatră. În partea de sud a fost creat spaţiul A1-VI, prin

[411] Zidul este realizat din piatră de carieră amestecată cu piatră de râu de dimensiuni medii, construit înecat în şanţ cu mult mortar de var şi nisip de bună calitate. Talpa fundaţiei se află la -2,86m şi este aşezată în solul viu (stratul 2; pl. 4). Limita demolării este puţin sub nivelul de călcare actual (-2,48m), peste ea urmând bolta de cărămidă actuală.
[412] Supravegherea arheologică a lucrărilor ce vor urma va fi în măsură să clarifice aceste detalii.

https://biblioteca-digitala.ro

închiderea accesului dinspre N prin zidul Z1 – cercetat pe latura de nord în S7 (vezi pl.6), iar pe latura de sud în S6 este construită de asemenea o închidere. Accesul spre pivniţa veche 1 a fost realizat prin uşa spre A1-VII. Pe latura de est a pivniţei vechi 3 o uşă zidită şi deschisă ulterior în alt loc[413] sugerează că această construcţie s-a extins mai departe spre est, încorporând probabil şi spaţiul A2-V(vezi pl.1A). De asemenea, limita sudică este nesigură, ajungând probabil până la limita actuală de sud a corpului A1. Existenţa unui gol (probabil geam) zidit ulterior, precum şi situaţia nelămurită a închiderii spaţiului A1-VI spre sud, pune sub semnul întrebării această ipoteză.

Pivniţele corpului A2 au fost cercetate parţial[414], rezultatele din această zonă aparţinând unor complexe din A1[415]. A fost identificată de asemenea o canalizare din beton situată de-a lungul culoarului principal, care are o ramificaţie în zona secţiunii S12 şi care este conectată la canalizarea oraşului.

Alte structuri vechi

Corpul A3 nu are pivniţe în funcţiune astfel încât săpătura arheologică s-a desfăşurat de la nivelul parterului. Această zonă a fost verificată de secţiunile S1, S9 şi S10 astfel că existenţa umpluturilor cu material medieval şi premodern în S9 şi S10 poate sugera faptul că şi aici a funcţionat o pivniţă anterioară – demolată şi umplută.

Umpluturile recente din S9 şi S1 au rezultat în urma clădirii aripii dinspre curte a corpului A3, iar în S10 se înregistrează o umplutură masivă realizată odată cu parterul supraînălţat. Faptul că în S9 şi S10 au putut fi identificate niveluri de depunere[416] cu multe resturi de lemn precum şi diverse obiecte de factură medievală[417], ne conduc la ipoteza unei case din lemn cu pivniţă semiîngropată.

Structurile actuale ale corpului A3 dovedesc faptul că acesta a fost inclus mai târziu în clădire, fiind vizibilă în zidărie o intrare de acces separată dinspre strada principală, precum şi modificările pe care le primeşte după includerea în complexul A. Iniţial la fel de îngust ca şi corpul A2, a primit o arcadă deschisă spre curte care prelungea arcada dinspre curte a corpului A2. Intervenţia, desfăşurată foarte probabil în

[413] Uşa obturată dintre A1 şi A2 (vezi pl. 1A) a avut o pereche cu aceeaşi deschidere la distanţă de cca 80 cm spre S. Totodată sistemul de boltire din încăperea A2V sugerează posibilitatea funcţionării celor două intrări în acelaşi timp.
[414] În pivniţele acestui corp bolţile au fost izolate cu pânză bituminată şi au fost cămăşuite cu zidărie nouă, fapt care a oprit accesul la zidurile originale.
[415] Este vorba de două canalizări şi colţul "pivniţei vechi".
[416] Straturile 27 şi 21 (vezi pl. 7).
[417] Ceramică, fragmente de piele(din talpa şi partea superioară a unui pantof), fragmente de lemn şi un fragment de pahar de aur (decorat cu gravuri), databile în sec. al-XV-lea.

https://biblioteca-digitala.ro

epoca de funcţionare a hanului, a fost mai târziu completată cu două încăperi spre curtea interioară, fază în care a fost închisă în totalitate şi arcada ce se deschidea spre curte.

Sisteme de canalizare

Canalizările identificate în pivniţa veche 2 cât şi în pivniţa veche 3 pot fi grupate în două sisteme: C1 (canalizare 1) realizată foarte probabil în prima fază a pivniţei vechi 2, a fost făcută din cărămidă zidită fără mortar şi acoperită cu lespezi de piatră de dimensiuni foarte mari[418]. Relaţia ei cu celelalte canalizări nu a putut fi stabilită, putându-se adăuga observaţia că în S11 canalizarea se întoarce spre S în unghi obtuz.

C2 (canalizare2) este un sistem mai evoluat creat probabil odată cu realizarea pivniţei actuale, care a fost surprins pe mai multe tronsoane după cum urmează:

1. tronson surprins în S11, S3, S4, S7 şi S8, este realizat din cărămizi cu inscripţia NB şi sigla cu ciocane, legate cu mortar de var şi nisip de bună calitate. Direcţia de curgere este foarte probabil de la E la V, fapt sugerat de curba largă pe care o descrie (în secţiunile S7 şi S8) înainte de a se racorda la canalizarea cu boltă. Nu trebuie uitat faptul că acest tronson colectează şi conţinutul unui canal pavat cu lemn, descoperit în S7 venind din direcţia S (vezi pl. 6).

2. tronson orientat S-N, surprins în secţiunile S5 şi S8, constituie probabil conducta colectoare a acestui sistem. Direcţia de curgere este de la S la N, observaţie dedusă din modul de îmbinare cu tronsonul 1. În partea de S canalizarea a fost parţial distrusă de o coborâre de nivel, fapt care afectează precizia concluziilor de faţă. În suprafaţa S8 s-a putut observa o canalizare de mari dimensiuni acoperită cu boltă din piatră, ceea ce ne duce la ideea că se lărgea spre N.

3. tronson orientat E-V descoperit în S5, construit din cărămizi cu sigla NB, colecta apele de pe latura de S a corpului A2.

Canalizările C2 şi C1 au fost create în momentul clădirii pivniţei vechi 3. Ele sunt suprapuse de zidurile de despărţire (în special de zidul între A1-II şi A2-V, care aparţine primei faze). Faptul că acestea sunt prezente în A1-I, A1-II şi A2-V indică încă o dată că aceste spaţii au făcut parte din pivniţa veche 3 deja din momentul construirii lor.

Concluzii

[418] A fost zidită direct în şanţ din cărămidă de foarte bună calitate ne folosindu-se mortar în zidărie (vezi pl. 4). Partea de sus a canalului a fost acoperită cu lespezi de piatră de dimensiuni excepţionale (provenite după toate indiciile din carierele de la Blidari din apropierea Băii Mari).

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă se consideră lungimea rezultată a pivniţei 1 de la frontul de vest al corpului A1 până la zidul vechi din S12 rezultă o distanţă în jur de 20 m. Această lungime şi lăţimea de cca 9 m indică o construcţie imensă pentru mediul urban al evului mediu târziu. Este sigur că dacă aceste ziduri aparţineau aceleiaşi construcţii – pivniţă şi o clădire aferentă în elevaţie – aceasta nu era o casă obişnuită de oraş, dar funcţionalitatea ei nu poate fi stabilită în stadiul actual al cercetării, nici măcar la nivel ipotetic. Cronologia absolută a pivniţei vechi poate fi încadrată între secolul XV-lea şi secolul al XVIII-lea. Limita superioară cronologică, este dată de stratul de moloz[419] nr 4 care este o amenajare când pivniţa veche încă funcţiona. Toate structurile ulterioare acestei pivniţe nu pot să fie mai vechi astfel decât a doua parte a secolului al XVIII-lea.

Potrivit observaţiilor de mai sus poate fi stabilită următoarea cronologie relativă: după demolarea casei vechi a fost construită pivniţa veche 2 şi probabil în partea de est construcţia din care a făcut parte Zv2. În faza următoare construcţia cu Zv2 a fost demolată, şi a fost construită pivniţa veche 3, unificată apoi cu pivniţa veche 2 pentru a forma pivniţa actuală. Pivniţa veche 3 şi partea de sud a pivniţei vechi 2 au suferit mai multe refaceri şi reparaţii în diferite etape – relaţia lor fiind imposibil de stabilit numai prin săpătură arheologică.

Date pentru cronologia absolută sunt puţine: toate fazele de după pivniţa veche 1 sunt mai recente decât mijlocul secolului al XVIII-lea, canalizările C1 şi C2 fiind suprapuse de acestea[420]. Abandonarea canalizării C2 din zona secţiunii S5 se produce după 1851/1861, la fel ca şi C2 (datat cu materialul de umplutură)[421]. Cu titlu de ipoteză poate fi acceptat că pivniţa veche 3, până în momentul abandonării canalizărilor, corespunde cu faza în care în corpurile A1 şi A2 a funcţionat hanul "Vulturul Negru". Pentru verificarea acestei ipoteze însă, săpătura trebuie extinsă[422].

Descrierea materialelor

[419] Stratul conţine materiale databile în sec. al XVIII lea.
[420] Excepţie face pivniţa veche 2 precum şi prima fază a pivniţei vechi 3 (canalizările trec prin zona unor uşi obturate). Relaţia dintre ziduri şi canalizări nu este una foarte sigură din cauza numeroaselor refaceri.
[421] Moneda de 1 Kreuzer emis în 1851 sau 1861, a fost descoperită la partea superioară a umpluturilor din canal, putând fi astfel considerată terminus post quem pentru canalizare.
[422] Săpătura arheologică derulată în octombrie noiembrie 2002 a cercetat doar parţial complexul M1. Pentru a lămuri întrebările rămase deschise este necesară continuarea cercetărilor. Înaintea lucrărilor de execuţie ce depăşesc nivelul de călcare actual în zona pivniţei vechi, în încăperile necercetate din pivniţa corpului A2, în corpul A3 precum şi în curte, trebuie derulate săpături arheologice de salvare – în limita spaţiilor deranjate de lucrări – pentru a elibera zona de sarcina arheologică.

https://biblioteca-digitala.ro

În general materialele rezultate din cercetarea arheologică au ieşit din straturi de umplutură sau dărâmătură, având astfel un caracter destul de eterogen. Lipsa complexelor închise din punct de vedere stratigrafic şi cronologic îngreunează datarea şi interpretarea. În prezentarea materialului va fi respectată ordinea cronologică determinată de situaţia stratigrafică.

Materialele cele mai timpurii au ieşit din stratul 8 din umplutura pivniţei vechi nr. 1 (prezent în secţiunile S3, S4, S7 şi S8), precum şi din S10 (din stratul negru între -230 – -250 cm). Din aceste straturi au ieşit fragmente de cahlă (unul cu motive vegetale[423], de culoare cenuşie, altul roşcat cu figură de cavaler[424]), fragmente de oase animale, zgură de metal şi fragmente de lemn (scândură şi şindrilă, dintre care un fragment cu capăt decorat). În S10 a mai fost descoperit un fragment de tablă din aur (o bucată probabil dintr-un pahar, decorat cu caneluri şi cu buză lobată), două fragmente mici de sticlă, dintre care unul provine dintr-un vas decorat cu picături aplicate de sticlă, iar cealaltă dintr-un vas decorat cu vopsea roşie şi albă. De asemenea, în acest strat au fost găsite şi bucăţi păstrate de piele, care proveneau dintr-un pantof. Un fragment – din partea de călcâi a pantofului – este decorat cu caneluri şi o dungă lată de romburi presate (vezi planşa 10).

Cantitatea cea mai însemnată al materialului provenit dintre aceste straturi o reprezintă ceramica, însă foarte fragmentară . Astfel, prezentarea materialului ceramic se va rezuma la caracteristicile tehnice (materialul, degresantul şi felul de ardere), precum şi la observaţii bazate pe tipul buzelor.

Categoria cea mai reprezentativă a ceramicii este ceramica fină de calitate bună. Culoarea fragmentelor variază de la roşu deschis la alb-gălbui, fiind rezultată din ardere oxidantă completă (există un fragment cenuşiu deschis şi un alt fragment roşu intens – cantitate nesemnificativă). Materialul degresant este nisip foarte fin sau nămol.

[423] Fragmentul face parte dintr-o compoziţie mai amplă care nu poate fi reconstituită.

[424] Fragmentul a aparţinut foarte probabil unei scene de dans în care personajul masculin era plasat în dreapta. Din punct de vedere formal fragmentul s-a spart dintr-o cahlă de colţ, numai astfel explicându-se fragmentarea scenei şi prezenţa cavalerului la marginea plăcii. Cahlele decorate cu acest motiv sunt deosebit de frecvente în secolele XV-XVI, în special în mediile mai înstărite. O discuţie în acest sens şi bune analogii la D. Marcu, Cahle săseşti din sec.XVI-XVII descoperite la Feldioara, jud.Braşov, RMI LXI/1, 1992, 27-40. O piesă mai timpurie, tot din sudul Transilvaniei, la M. Dumitrache, Materiale ceramice din Cetatea ţărănească din comuna Hărman, jud. Braşov, CercArh 3, 1979, 409-419. Lia Bătrâna, Adrian Bătrâna, Elemente decorative în ceramica monumentală de la Baia, jud. Suceava, în: Aspecte ale civilizaţiei româneşti în secolele XIII-XVII, Culegere de studii, Suceava, 1986.

https://biblioteca-digitala.ro

Fragmentele provin din vase cu pereţi subţiri, de dimensiuni mici spre medii, cu buze aproape verticale (un fragment are cioc de turnare) sau răsfrânte uşor spre afară, reprezentând pahare, căniţe, sau eventual oale mici (vezi planşele 9 şi 10). Vasele de acest tip apar în mediu urban şi în contexte care se referă la un statut social înalt (reşedinţe regale, episcopale sau ale marii nobilimi) reprezentând categoria ceramicii de lux. Pentru mediu urban analogiile se concentrează la Slovacia şi la nordul Ungariei de astăzi, ca de exemplu loturile de materiale din Buda[425]. Calitatea foarte bună a materialului sugerează o încadrare cronologică în secolul al XV-lea (şi eventual începutul sec. al XVI-lea).

Majoritatea materialului ceramic este reprezentat însă de fragmente ceramice roşcate, cu suprafaţă zgrunţuroasă, folosind ca degresat nisipul. Câteva bucăţi dintre aceste fragmente au smalţ verzui-transparent, aplicat în strat subţire direct pe pastă (în interiorul vaselor). Fragmentele provin în mare majoritate din oale cu şi fără toartă de dimensiuni medii şi mari, având buze răsfrânte uşor spre afară, cu guler mai mult sau mai puţin pronunţat (vezi planşa 9). Câteva bucăţi au fost arse incomplet (având un miez cenuşiu). De asemenea, o cantitate redusă dintre aceste piese au un aspect mai grosolan, fiind degresate cu nisip şi pietricele. Arderea uniformă la majoritatea acestor fragmente, precum şi materialul compact, de calitate, pledează pentru datarea în secolul al XV-lea. Trebuie să remarcăm şi factura mai arhaică a unui număr mai redus de fragmente (material mai grosolan), care pot să provină din secolul al XIV-lea[426]. Totuşi marea majoritate a acestui material are caracteristici mai recente, astfel, aceste straturi au fost create în secolul al XV-lea.

Într-un procent de cca 20% din totalul materialului ceramic, este prezentă şi categoria ceramicii arse reducător. Aceste fragmente au culoare cenuşie (variind de la închis spre deschis), au un aspect zgrunţuros, mai grosolan (degresate cu nisip şi pietricele mici). În general provin din două categorii de vase: 1. vase cu dimensiuni mari, cu pereţi groşi (cca 7 mm), având un aspect zgrunţuros şi grosolan (degresat cu pietricele); 2. vase cu dimensiuni medii (între care şi fragmente de ulcioare cu mâner, decorat la pântec cu caneluri), cu pereţi mai subţiri, având aspect zgrunţuros (degresat cu

[425] I. Holl, Középkori cserépedények a budai várpalotából (XIII-XV század), BudRég XX, 1963, 349. Mai recent, vezi E. Szilvia Veres, Kerámialeletek a Szent Zsigmond templom szobortöredékei mellett, BudRég XXXIII, 1999, 74-76, fig 3/5, fig. 5/1-3, fig. 6/1 şi 6/7 (pahare, sau oale mici de culoare albă),

https://biblioteca-digitala.ro

nisip). O piesă unică din această categorie reprezintă un fund de oală (diam. 7 cm), de culoare alb-cenuşiu, cu material zgrunţuros (degresat cu nisip), dar cu suprafeţe şlefuite. Un alt fragment unic este smălţuit cu smalţ verzui-transparent, aplicat într-un strat foarte subţire pe pastă atât în exterior cât şi în interior[427].

Merită menţionat separat materialul ceramic recoltat dintre pietrele pardoselii de bolovani. Diferenţa majoră faţă de materialul din starturile inferioare constă din ponderea foarte mare (aproape exclusivă) a ceramicii de culoare cenuşie (ardere reducătoare), având aspect zgrunţuros, degresat cu nisip. Sunt prezente şi fragmente de culoare roşcată cu aspect zgrunţuros, precum şi o bucată de ceramică albă, foarte fină. Materialul din acest strat este extrem de fragmentat, astfel este imposibilă interpretarea tipologică sau cronologică.

Din umpluturile superioare pardoselii de bolovani din interiorul pivniţei nr. 1, precum şi în stratul nr 19 din S9 şi S10 (în exteriorul pivniţei vechi nr. 1) au fost recoltate materiale de factură premodernă. În afară de câteva fragmente de sticlă (mâner şi gât de cană poliedric) materialul rezultat este reprezentat în mare majoritate de ceramica roşcată. Au fost descoperite mai multe fragmente de cahle smălţuite verde, decorate cu motive vegetale în compoziţii simetrice inspirate din arta textilelor, aşa numitele cahle tapet. Acest tip îşi face apariţia în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, pentru a deveni extrem de răspândit, în numeroase variante, în veacul următor[428]. O piesă mai deosebită provine dintr-un registru intermediar între camerele de ardere ale sobei sau chiar de la

---

426 Pentru analogii foarte bune în estul Transilvaniei vezi: E. Benkő, A középkori Keresztúri-szék régészeti topográfiája, Budapest, 1992; E. Benkő, I. Demeter, A. Székely , Középkori mezőváros a Székelyföldőn, 1997.

427 R. Popa, M. Zdroba, Şantierul arheologic Cuhea. Un centru voievodal din veacul al XIV-lea, Baia Mare, 1966, 45-46 şi fig. 34, 50 (material provenind din al doilea orizont cronologic de la sectorul mănăstire, datat la turnura secolelor XIV-XV); R. Popa, Cnezatul Marei, Baia Mare, 1969, 43, fig. 18 (material provenid de la Giuleşti, datat la sfârşitul secolului al XIV-lea, începutul secolului al XV-lea); R. Popa, D. Căpăţînă, A. Lukács, Cercetările arheologice de la Voivozi, Crisia XVII, 1987, 97-98, fig. 10/j, fig. 13/p (datate la sfârştul secolului al XIV-lea, mijlocul secolului al XV-lea; tot aici a fost semnalată şi prezenţa ceramicii fine de culoare albă-gălbuie, pag.98).

428 Deşi aceste cahle sunt foarte răspândite, ele fiind practic nelipsite din orice săpătură arheologică care atinge straturile aferente secolelor XVI-XVII, nu se bucură de o literatură prea bogată. Deşi extrem de diversificat, materialul este în principiu omogen pe o arie geografică largă. Pentru analogii a se vedea: E. Benkő, I. Ughy, Székelykeresztúri kályhacsempék, 15-17. század, Bukarest, 1984; D. Marcu, Sobele de cahle din Mănăstirea Vaca (sec. XVII), AT II, 1992, Bucureşti, 169-194; D. Marcu, Gh. Petrov, Cahle din sec. XV-XVII, în colecţia muzeelor din Deva si Hunedoara, AT III, 1993, 93-109; P. V. Batariuc, E. Pescaru, Cahle descoperite la Germisara (Geoagiu Bai, jud.Hunedoara), Sargetia XXVI/1, 1995-1996, 391-417.

https://biblioteca-digitala.ro

cornişa acesteia, şi a fost decorată pe faţa vizibilă cu vrejuri stilizate (vezi planşa 13)[429]. Din fragmente care provin de la vase cca 70% sunt smălţuite cu smalţ verzui cu nuanţe maro, aplicat în majoritatea cazurilor pe un pat de angobă. Fragmentele provin de la oale de dimensiuni variabile, pahare, ulcioare şi căni cu mâner (vezi planşele 10, 11, 12)[430].

În SI, SIX şi SX au fost identificate umpluturi masive moderne cu material arheologic deosebit de bogat. Acesta constă din fragmente de sticlă (butelii, pahare), foaie de sticlă (de fereastră), fragmente ceramice smălţuite, fragmente de faianţă (farfurii şi boluri albe, decorate cu motive vegetale albastre şi verzi).

Catalogul materialelor

1. Fragment de vas cu marginea întoarsă (cu guler) cu nisip, ardere reducătoare incompletă, cenuşiu, cu urme de ardere secundară, sec. XIV-XV (S10, -230-250 cm).
2. Capac de vas, ceramică roşcată cu nisip, cu suprafeţe zgrunţuroase, sec. XVI-XVIII (S9, -100/-140 cm).
3. Fragment de vas cu marginea întoarsă (cu guler) cu nisip aspru, ardere oxidantă incompletă, roşcat, sec. XIV-XV (S10, -230-250 cm).
4. Fragment de vas cu marginea întoarsă (cu guler), cu nisip aspru, ardere oxidantă incompletă, roşcat, sec. XIV-XV (S10, -230-250 cm).
5. Ceramică roşcată, cu nisip aspru şi pietricele, ardere oxidantă completă, suprafeţe zgrunţuroase, sec. XIV-XV (S10, -230-250 cm).
6. Fragment de vas cu marginea întoarsă (cu guler), cu nisip aspru, ardere reducătoare incompletă, cenuşiu cu suprafeţe zgrunţuroase, sec. XIV-XV (S3, -70/-90 cm).
7. Ceramică roşcată cu nisip fin şi pasta foarte compactă (S3, -50/-70 cm strat galben-roşcat).
8. Ceramică roşcată, cu nisip fin şi pasta foarte compactă, ardere oxidantă completă, vas smălţuit pe ambele feţe cu smalţ de culoare verde-maroniu, sec. XVI-XVII (S3, -50/-70 cm, strat galben-roşcat).

[429] O analogie potrivită pentru piesa în discuţie nu este semnalată pe teritoriul Transilvaniei. Piese identice la A. Gyuricza, Reneszánsz kályhacsempék Északkelet-Magyarországról, Miskolc, 1992.

[430] Material din această epocă este semnalat la săpăturile de la cetatea Chioarului: S. Iosipescu, V. Ursu, T. Ursu, Raport preliminar de cercetări arheologice la Cetatea Chioarului, Materiale XIII, 1979, 337-340; S. Iosipescu, V. Ursu, T. Ursu, et. al., Cercetări arheologice la Cetatea de Piatră (Chioar), Materiale XV, 1981, 474-483. Despre olăritul din Baia Mare din secolele XVII-XIX şi produsele lor: V. Ursu, Capodopere ale breslei olarilor din Baia Mare, Marmatia V-VI, 1979-1981, 194-198.

https://biblioteca-digitala.ro

9. Ceramică caolinică foarte fină, alb-gălbuie, sec. XIV-XV (S3, -70/-80 cm).
10. Ceramică roşcată cu nisip fin, cu smalţ verde închis la interior şi pe partea superioară a buzei, decor cu benzi de linii incizate şi vopsite cu roşu, sec. XVI-XVII (S9, -100/-140 cm).
11. Ceramică cenuşie cu nisip aspru, sec. XV (S7, -55 cm).
12. Ceramică roşcată cu nisip fin, cu smalţ verde închis la interior iar la exterior cu smalţ foarte subţire transparent, sec. XVI-XVII (S9, -100/-140 cm).
13. Fragment de piele din structura unui pantof decorată prin imprimare, sec. XIV-XV (S9, -230/-250 cm).
14. Fragment de piele din structura unui pantof din zona călcâiului, sec. XIV-XV (S9, -230/-250 cm).
15. Ceramică roşcată cu nisip fin, cu smalţ verde închis la interior şi pe buză, iar la exterior cu smalţ foarte subţire transparent, sec. XVI-XVII (S9, -100/-140 cm).
16. Ceramică roşcată cu nisip fin, nesmălţuită, sec. XVI-XVII (S9, -100/-140 cm).
17. Ceramică roşcată cu nisip fin, cu smalţ verde închis la interior şi pe buză, iar la exterior cu smalţ foarte subţire transparent, sec. XVI-XVII (S9, -100/-140 cm).
18. Ceramică roşcată cu nisip fin, cu smalţ verde închis la interior şi pe buză, iar la exterior cu smalţ foarte subţire transparent, sec. XVI-XVII (S9, -100/-140 cm).
19. Cană de lut, pastă fină cu smalţ maro-gălbui la interior şi pe buză, decor cu o bandă de linii roşii la exterior, sec. XIX - începutul sec. XX (S1, -100 cm).
20. "Creuzet de probe", ceramica din pastă semifină, compactă, arsă la roşu, cu smalţ grosier maro la interior şi pe buză, sec. XIX - începutul sec. XX (S1, -130 cm).
21. Flacon de sticlă transparentă cu bule de aer cu o nuanţă verzuie, sec. XIX - începutul sec. XX (S1, -130 cm).
22. Sfeşnic din ceramica fină, cu smalţ de culoare maro închis, sec. XIX - începutul sec. XX (S1, -140 cm).
23. Puşculiţă din ceramică fină cu smalţ maro de bună calitate la exterior, sec. XIX - începutul sec. XX (S1, -140 cm).
24. Pahar din ceramică de tip caolinic, alb-gălbui, cu smalţ de culoare albă la exterior, sec. XIX - începutul sec. XX (S1, -140 cm).
25. Cană cu cioc, ceramică de tip caolinic, smalţ gri la interior; oliv închis la exterior, sec. XIX - începutul sec. XX (S1, -140 cm).
26. Sticlă de mici dimensiuni, cu fund bombat, sec. XIX - începutul sec. XX (S1, -140 cm).

https://biblioteca-digitala.ro

27. Cahlă placă, pasta semifină cu puţin degresant nisip, arsă oxidant, cu smalţ maro pus direct pe pastă, sec. XV (S3, -90 cm).
28. Cahlă placă, pasta fină cu puţin degresant nisip, arsă reducător, cenuşiu, cu smalţ precar, maro-verzui, sec. XV (S3,-90 cm).
29. Flacon de sticlă albă transparentă cu irizaţii la exterior, sec. XIX - începutul sec. XX (S1, -140 cm).
30. Flacon de sticlă albă transparentă cu irizaţii la exterior, sec. XIX - începutul sec. XX (S1, -140 cm).
31. Clopoţel dintr-un aliaj pe bază de cupru cu decor cu o bandă de linii la exterior, sec. XIX - începutul sec. XX (S1, -140 cm).
32. Flacon de sticlă albă transparentă cu irizaţii la exterior, sec. XIX - începutul sec. XX (S1, -140 cm).
33. Flacon de sticlă albă transparentă cu irizaţii la exterior, sec. XIX - începutul sec. XX (S1, -140 cm).
34. Fragment de cahlă din pastă de calitate medie degresată cu nisip şi pietricele, ardere oxidantă incompletă, pe avers smalţ verde de calitate bună.

Legenda straturilor

1. Prundiş cu pietriş de râu cu argilă de culoare cenuşiu-verzuie, rar conţine şi urme de lemn. Sol viu.
2. Argilă galbenă sau verzuie curată foarte compactă. Sol viu.
3. Pământ negru amestecat cu fragmente de cărbune şi lut ars.
4. Mult var, probabil mortar cu nisip şi oxizi de fier cu aspect gălbui-roşiatic.
5. Pământ argilos negru.
6. Argilă cleioasă curată cu aspect galben-verzui; probabil lutuială în pivniţă.
7. Lut amestecat negru-verzui cu pietre de râu.
8. Nivel cu foarte multă arsură şi nisip; nisipul este înroşit în câteva zone.
9. Pământ cleios negru cu intruziuni de lut ars şi cărbune.
10. Lut galben amestecat cu pigmenţi închişi la culoare.
11. Pietriş amestecat cu pământ cu aspect feruginos.
12. Strat cu lut cenuşiu-nisipos cu pigment roşcat, cu bucăţi mari de moloz; la partea superioară are o peliculă roşcată.
13. Pământ amestecat cu pietre, cu pigment de lemn, cărbune şi mortar.

https://biblioteca-digitala.ro

14. Argilă cu urme de lemn şi pietre (umplutură).
15. Argilă cu pietriş, fragmente de cărămidă ş.a.
16. Peliculă de cărămidă sfărâmată.
17. Pământ negru curat foarte tasat (nivel de călcare).
18. Pământ negru cu moloz şi mortar (umplutură).
19. Pământ negru amestecat cu bolovani şi resturi de cărămizi.
20. Pământ roşu cu multe sfărâmături de cărămidă.
21. Pământ negru-cleios cu multe resturi de lemn.
22. Pământ negru foarte afânat cu urme de lemn.
23. Pământ argilos galben-nisipos cu fragmente de piatră mortar şi cărămidă.
24. Moloz cenuşiu cu fragmente de cărămidă.
25. Pământ brun cu pelicule negricioase (umplutură).
26. Pământ negru-brun cu bolovani de râu de dimensiuni mari (mai mare de 20cm).
27. Pământ negru cleios cu rare pietre de râu.
28. Pământ negru cu mult pietriş de râu.

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF THE "VULTURUL NEGRU" (BLACK EAGLE) HOUSE: DOCUMENTS OF THE URBAN CIVILIZATION OF BAIA MARE FROM THE 15TH – 18TH CENTURIES

(Summary)

In 2002 a project on the rehabilitation of the former urban center of Baia Mare was started. The archaeological research was a part of this project, and was carried on between 14th of October and 12th of November 2002. The excavation focused on a single monument building, a former inn dedicated to the "Black Eagle" ("Vulturul Negru"). In this report, the results of this archaeological research are presented, emphasizing on the construction phases of the monument and on the former constructions preceding the actual building.

In chronological order, the first identified construction were the ruins of a house with impressive dimensions (roughly: 20x9 m), orientated East-West. The walls belonging to this ruin were made of stones, with good quality mortar, their width varying between 1,30 m and 1,10m, and the bottom of their foundation were deepened until cca 2,80 m. The layers of the basement level from this house were revealed only by the

https://biblioteca-digitala.ro

excavation. Among these layers a number of floors – and floor traces – were identified, the most significant being a massive pebble floor (with pebbles of 10-15 cm. diameter). Fragments of ceramic and glass vessels, wood and leather remnants were discovered in these layers, dating this ruined house between the 15th and 18th centuries.

The actual house is created with the unification of three former buildings (A1, A2, A3). Each of them suffered a lot of transformations during their existence – from the mid-18th century, until the second half of the 19th century. Most probably, the "Black Eagle" inn functioned in the unified A1 and A2 building. At this phase two sewerage systems, C1 and C2, built of bricks and functioning in different periods, was identified in the basements. The actual building gained its shape after the A3 building was unified with the former two building-corpses– most probably at the end of the 19th century.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Casa Vulturului Negru, vedere generală

Fig. 2. SI profil N.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig.6. S9 profil de V.

Fig. 7. S11 detaliu cu devierea spre S a canalizării 1.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig.3. S3 vedere. Se observă în dreapta canalizarea 2.

Fig.4. S3 detaliu de stratigrafiere.

Fig.5. S7 detaliu cu devierea spre N a canalizării 2.

https://biblioteca-digitala.ro

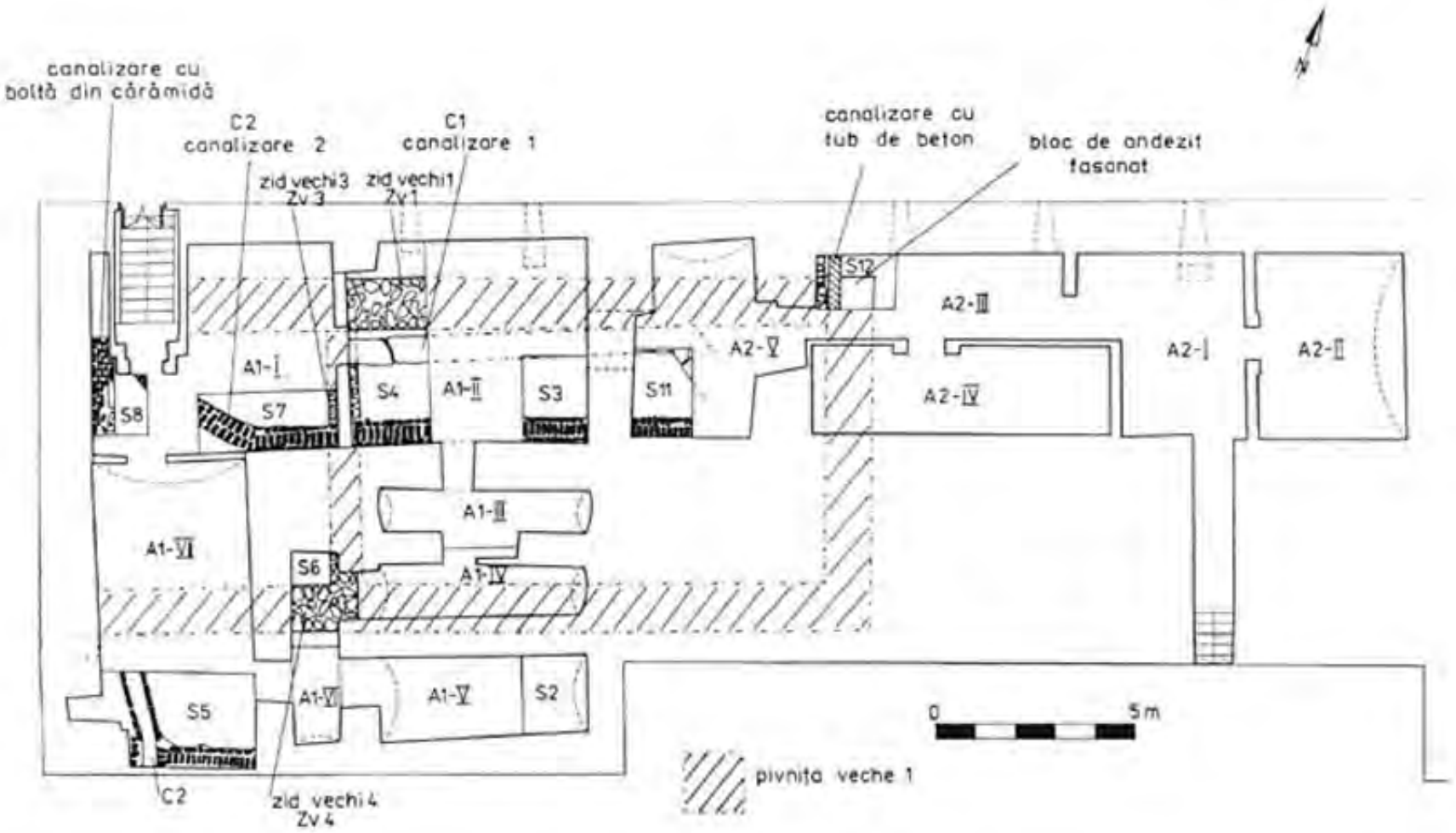

PL. 1. Planul pivnițelor.

https://biblioteca-digitala.ro

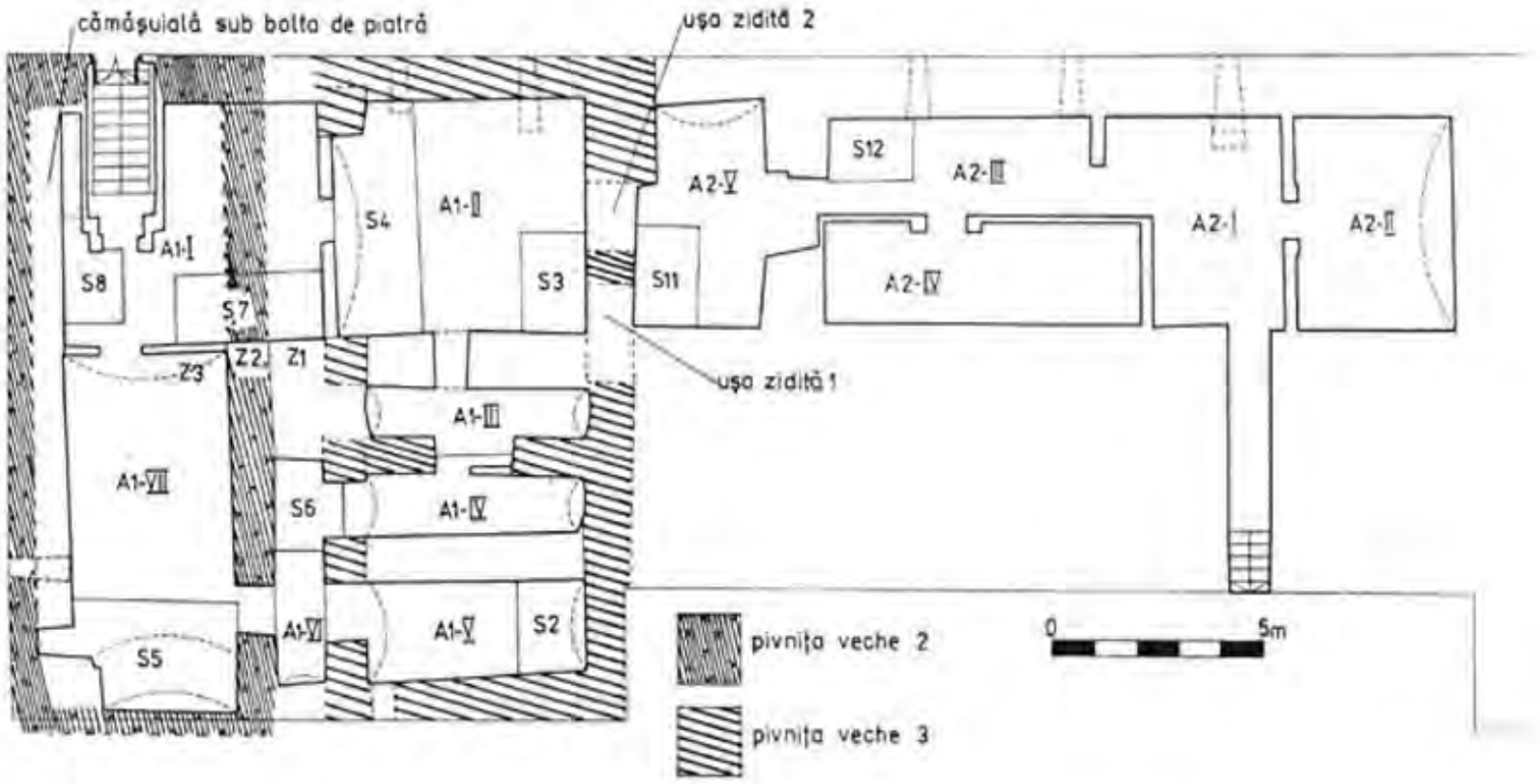

PL. 1A. Pivnițele vechi 2 și 3.

https://biblioteca-digitala.ro

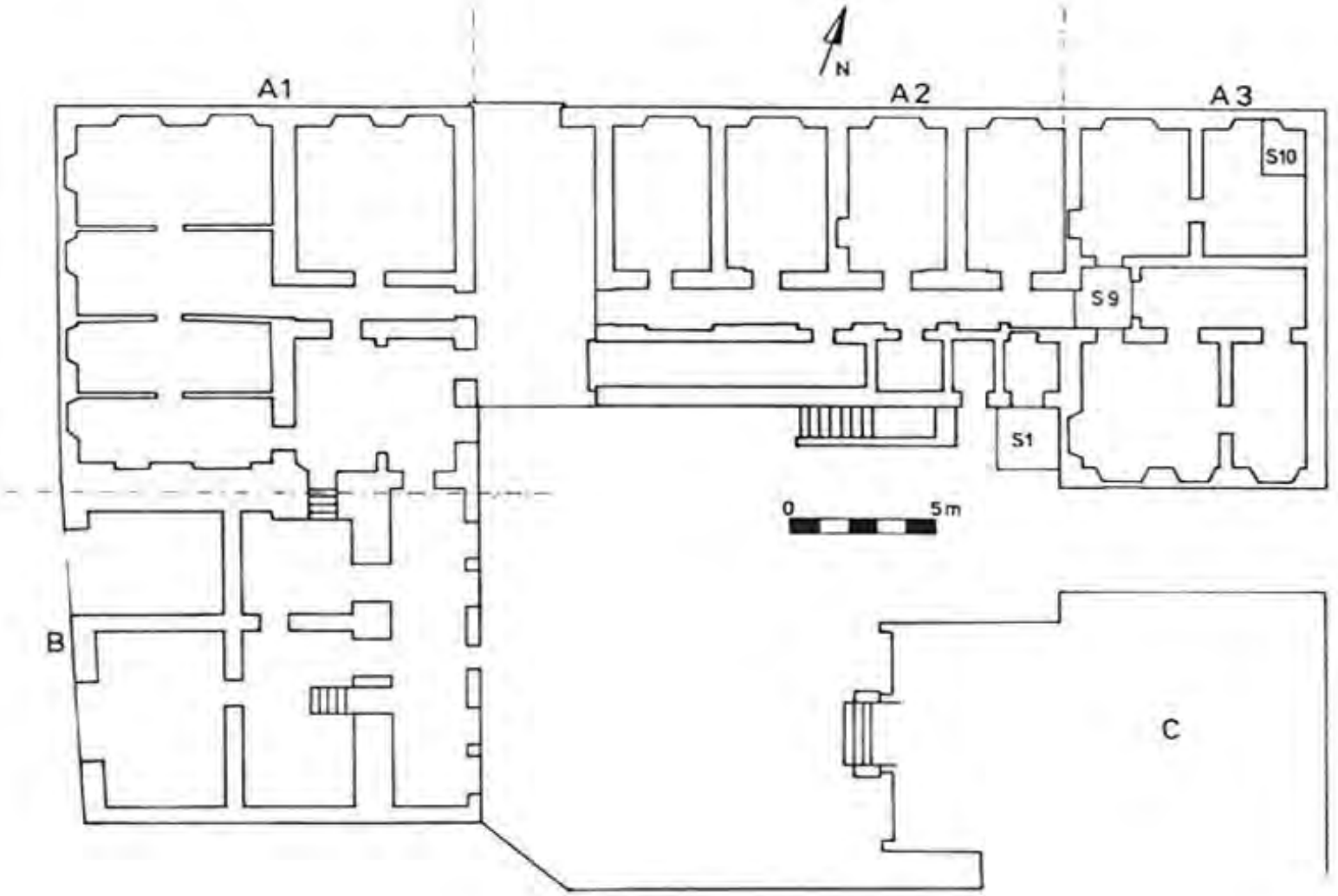

PL. 2. Plan general parter

https://biblioteca-digitala.ro

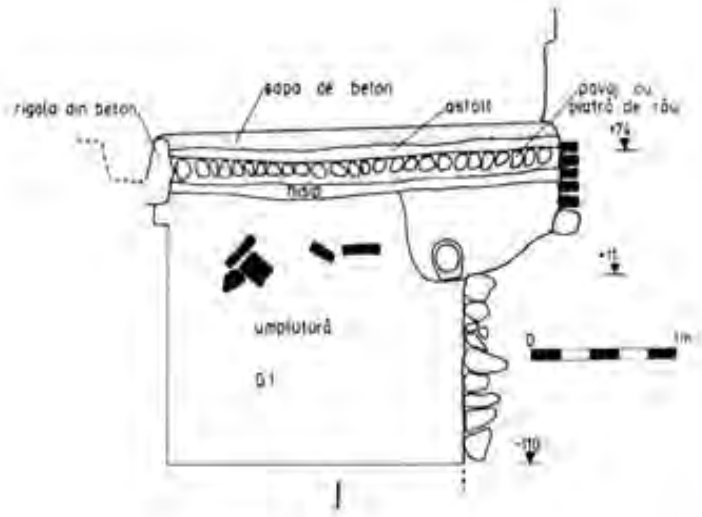

1

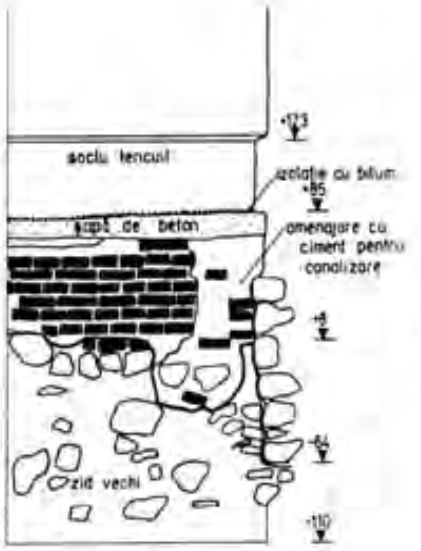

2

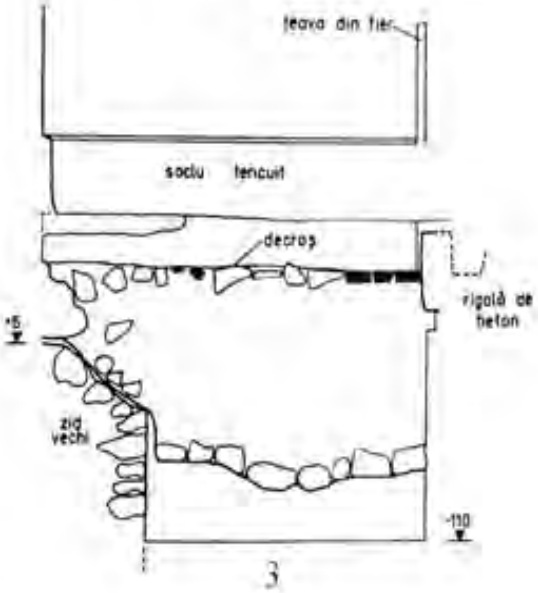

3

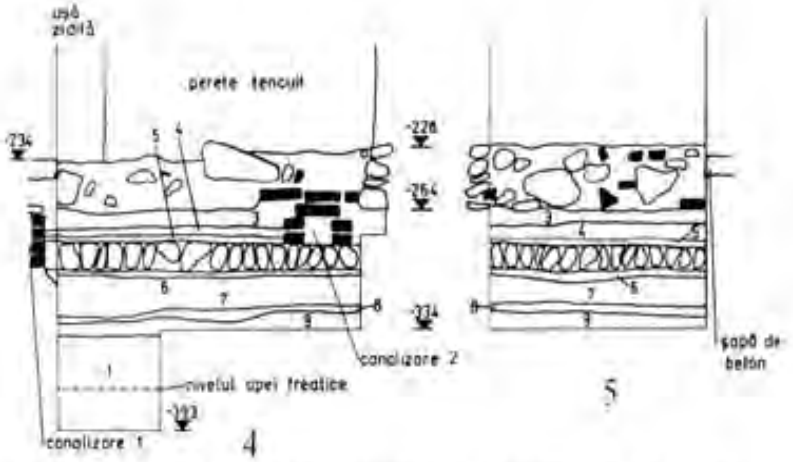

4 5

PLANȘA 3, 1- S1 profil V; 2- S1 profil N; 3- S1 profil E; 4- S3 profil E; 5- S3 profil S

https://biblioteca-digitala.ro

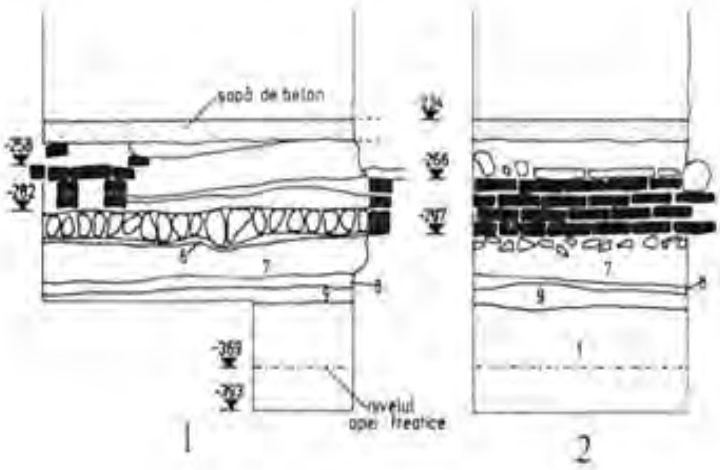

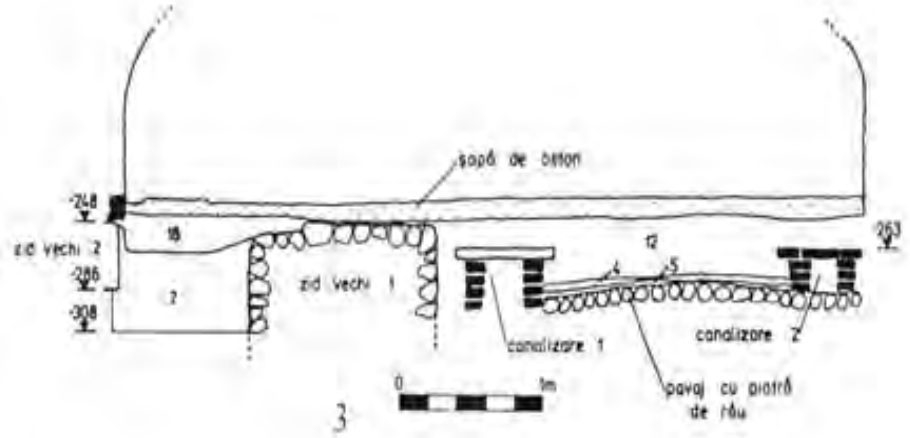

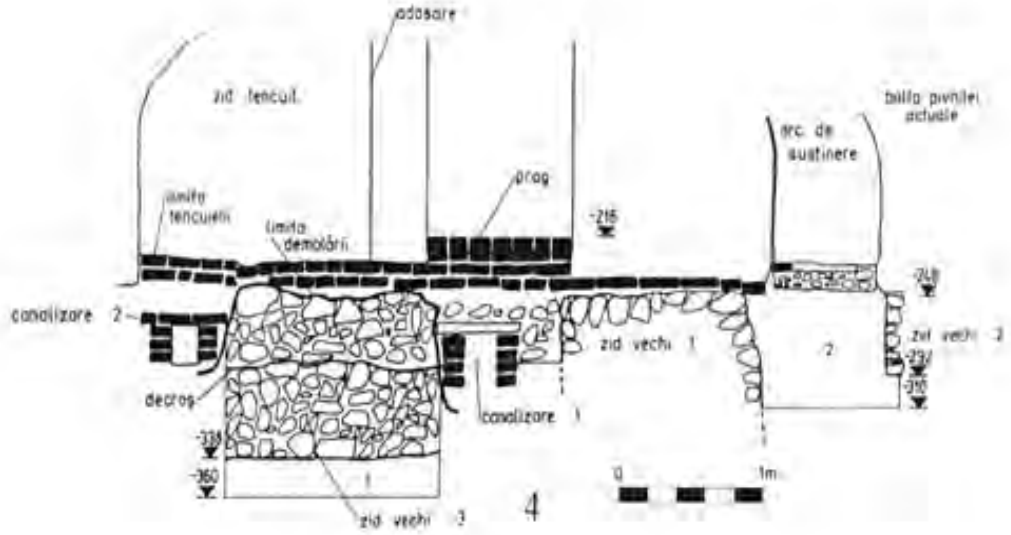

PLANȘA 4, 1- S3 profil V; 2- S3 profil N; 3- S4 profil E; 4- S4 profil V

https://biblioteca-digitala.ro

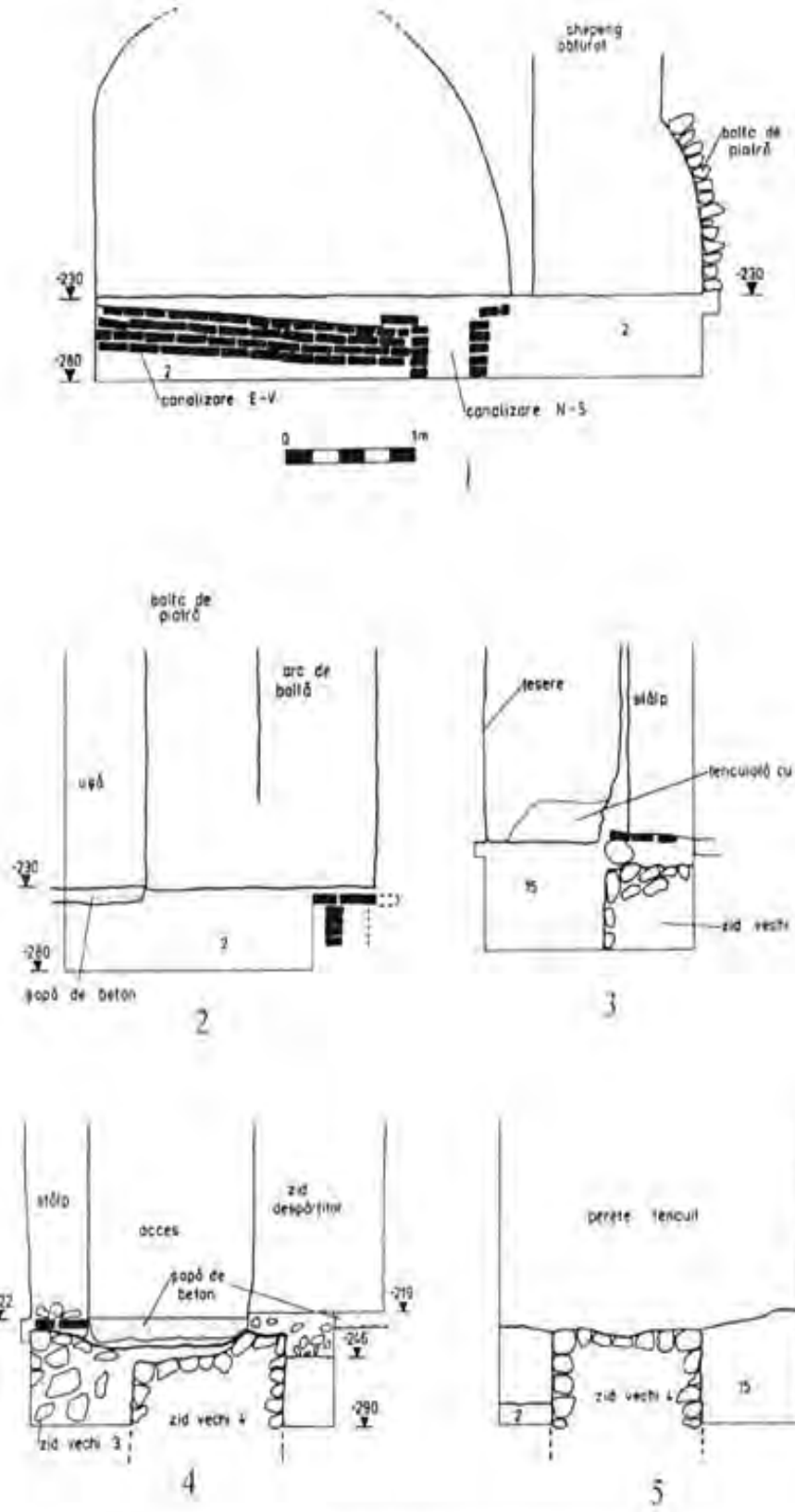

PLANŞA5. 1- S5 profil S; 2- S5 profil E; 3- S6 profil N; 4- S6 profil E; 5- S6 profil V

https://biblioteca-digitala.ro

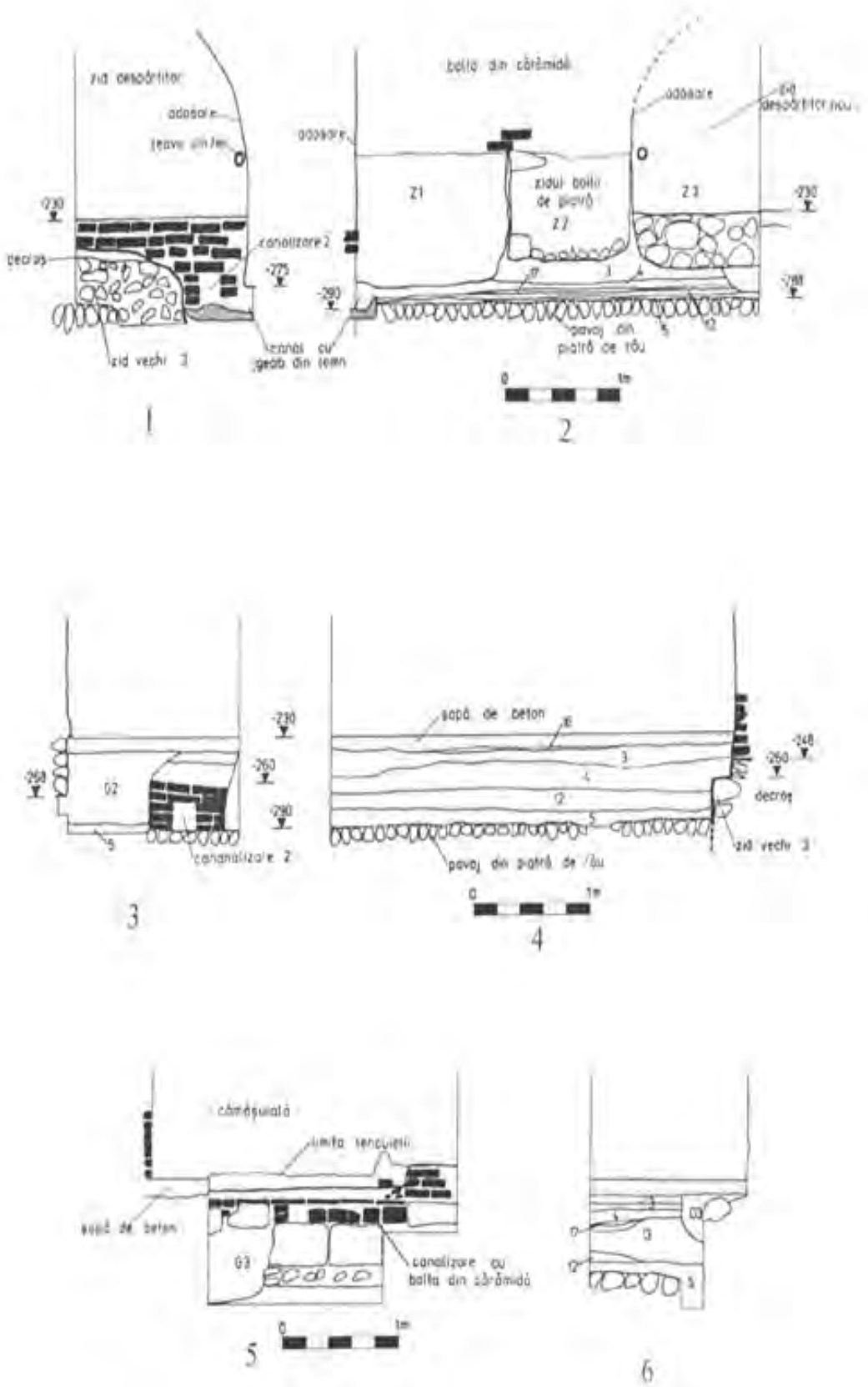

PLANȘA 6, **1**- S7 profil E, **2**- S profil S, **3**- S7 profil V, **4**- S7 profil N;
5- S8 profil V, **6**- S8 profil S

https://biblioteca-digitala.ro

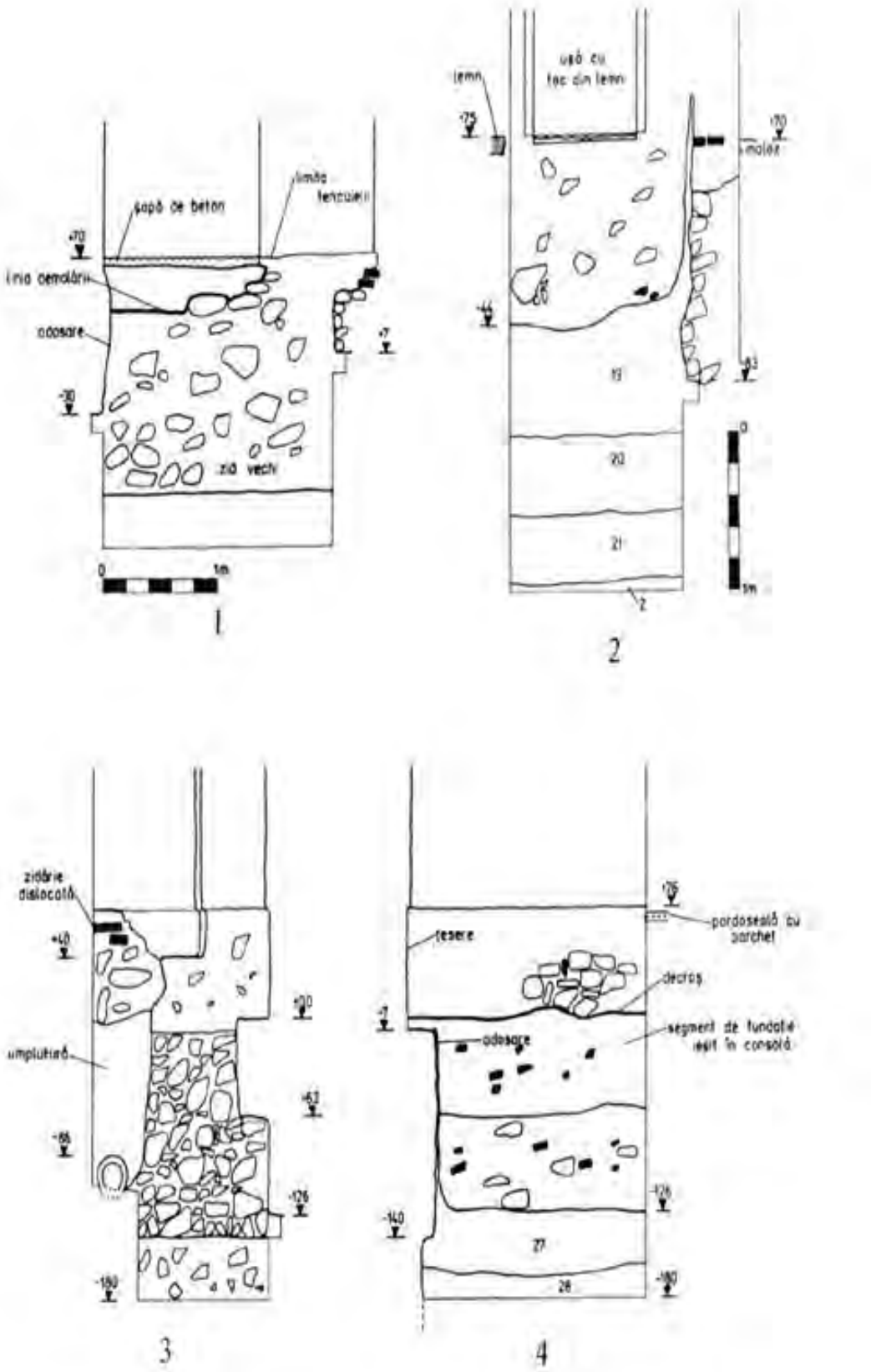

PLANŞA 7, 1- S9 profil V; 2- S9 profil S; 3- S10 profil N; 4- S10 profil E

https://biblioteca-digitala.ro

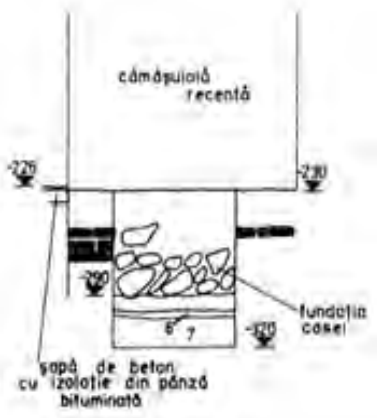

1

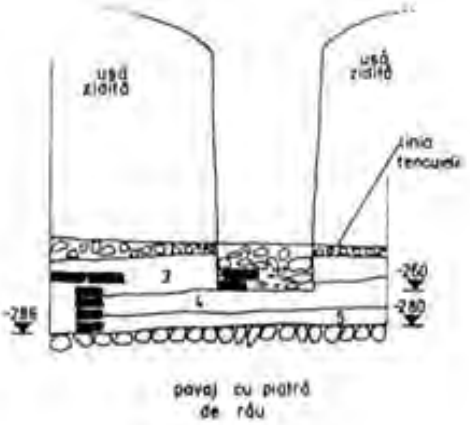

2

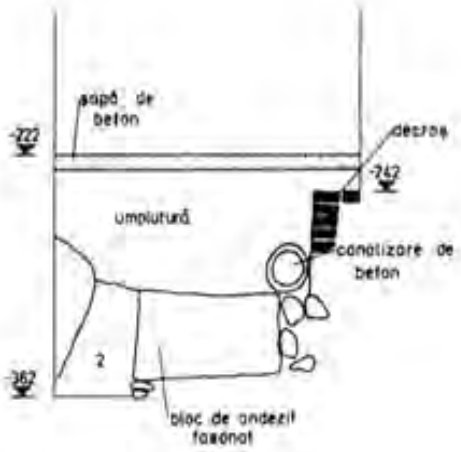

3

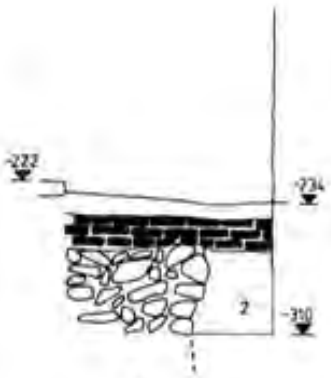

4

5

PLANŞA 8. **1**- S11profil S; **2**- S11 profil V; **3**- S12 profil V; **4**-S12 profil N; **5**- S12 profil S

https://biblioteca-digitala.ro

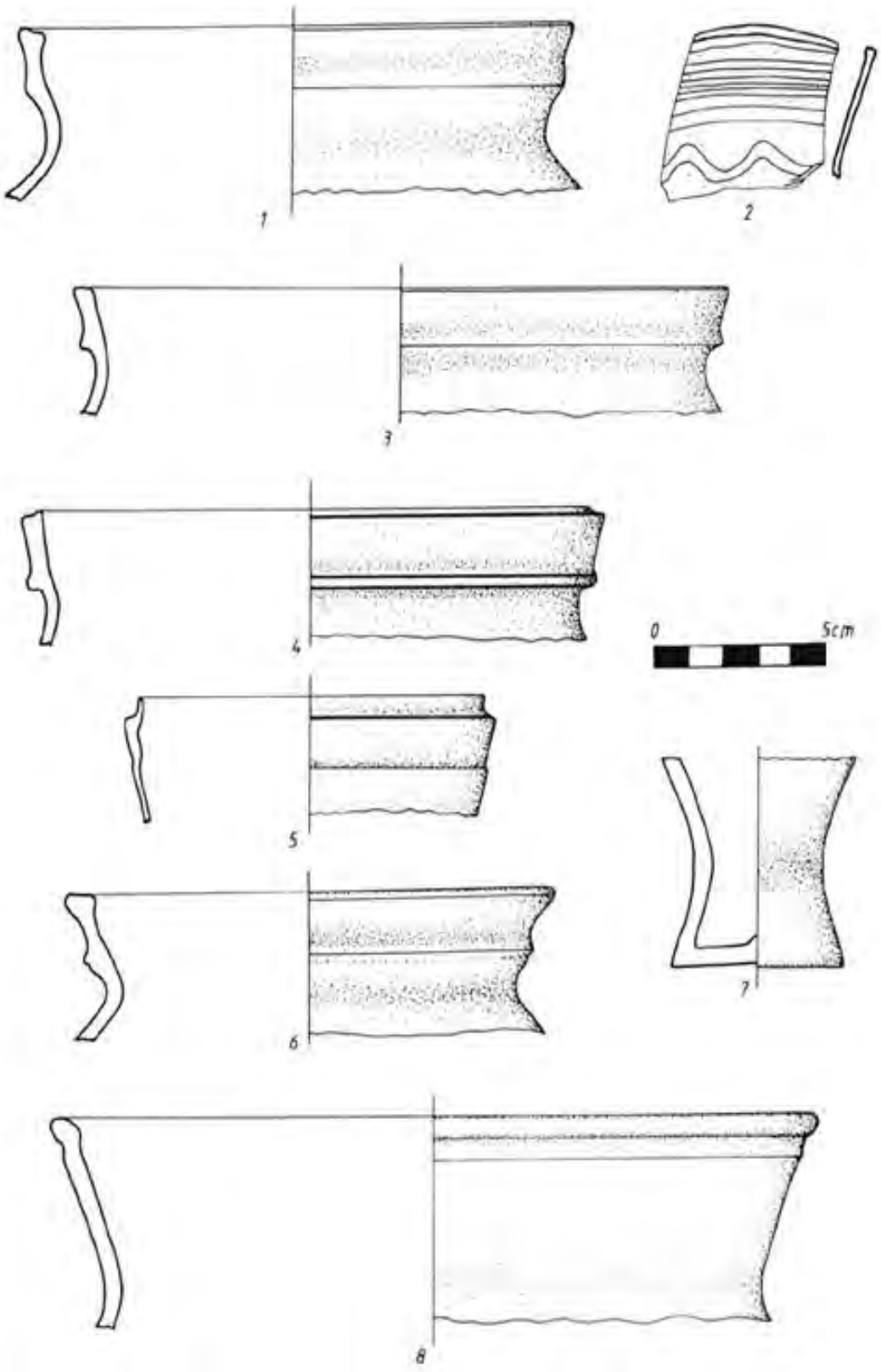

PLANŞA 9 fragmente ceramice(1-8)

https://biblioteca-digitala.ro

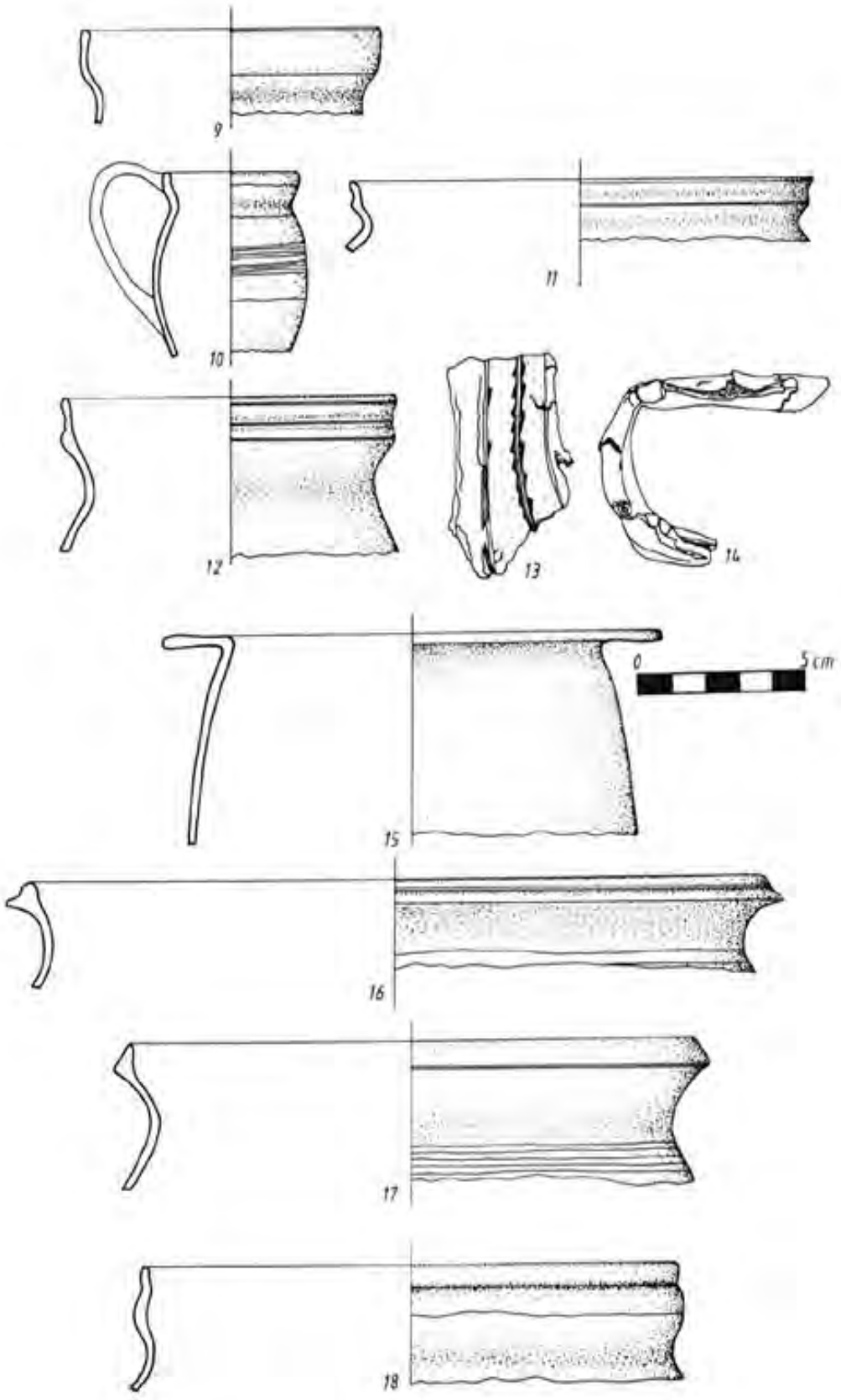

PLANŞA 10: fragmente ceramice (9-18) fragmente de piele (13-14)

https://biblioteca-digitala.ro

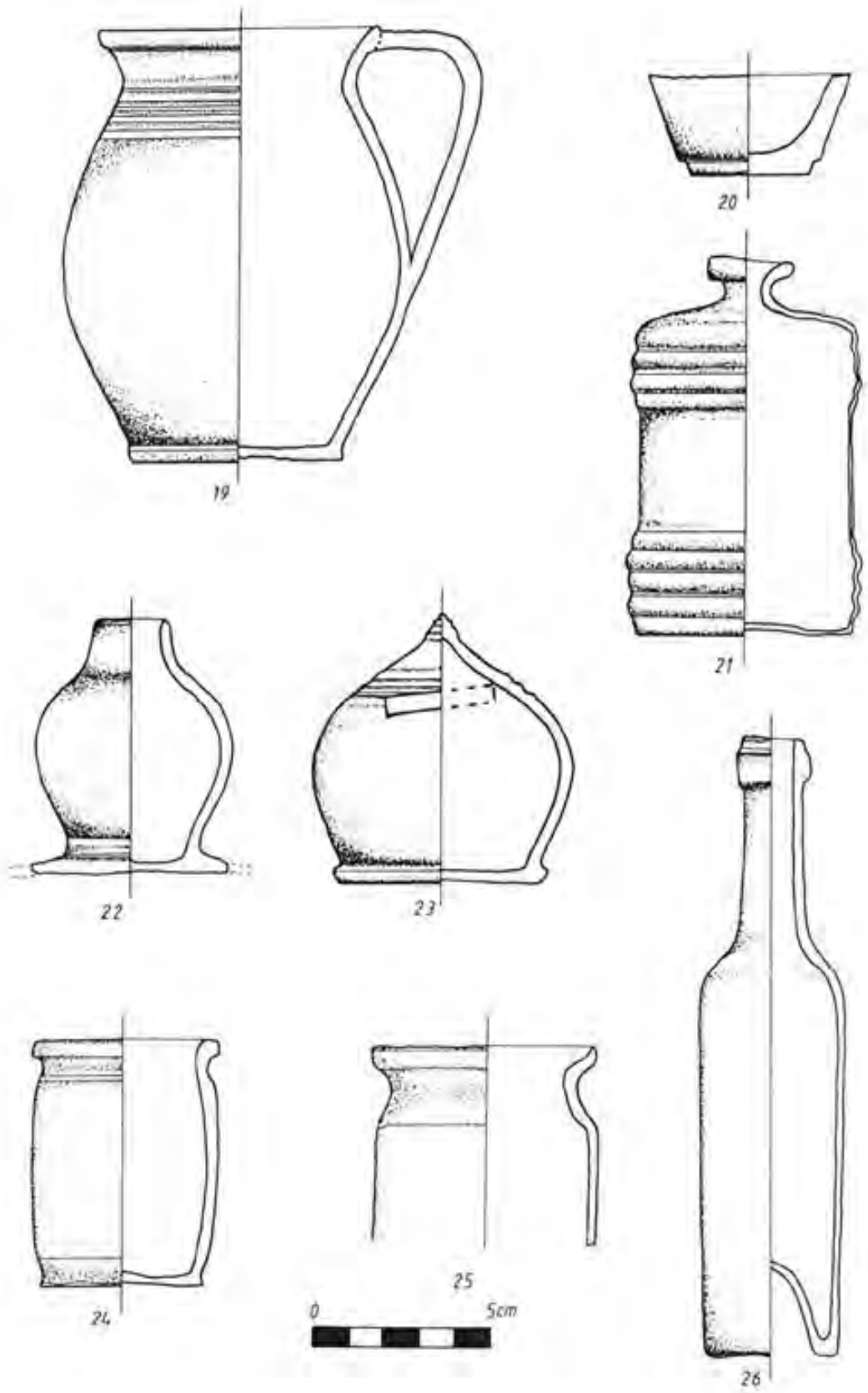

PLANȘA 11: fragmente ceramice (19,22, 23, 24, 25) și sticlărie (20, 21, 26)

https://biblioteca-digitala.ro

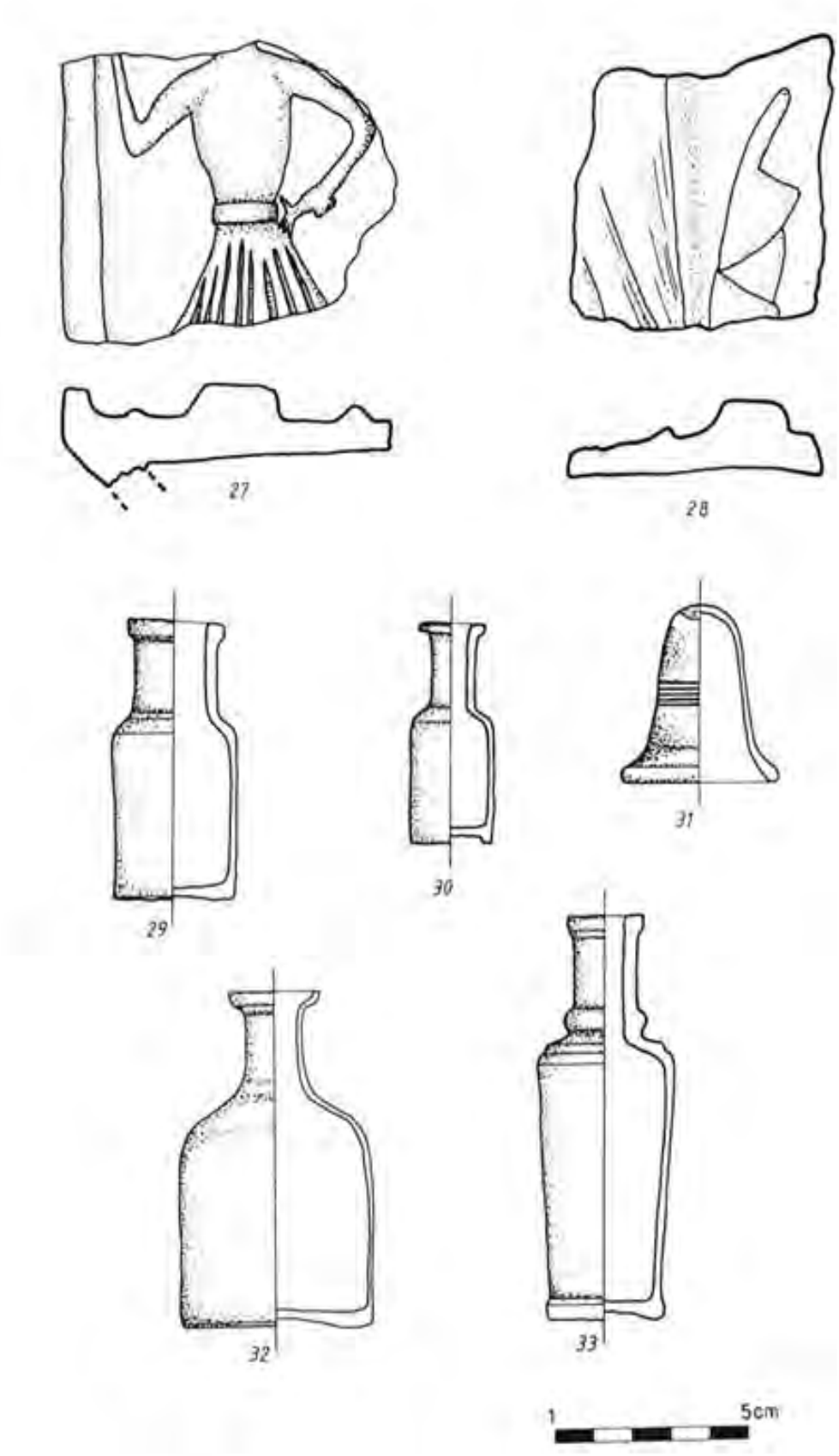

PLANȘA 12. fragmente de cahle (27, 28), sticlărie (29, 30, 32, 33); aliaj de cupru (31)

https://biblioteca-digitala.ro

PLANŞA 13: cahşă de comişă cu motiv vegetal

https://biblioteca-digitala.ro

TEZAURUL MONETAR DE LA REMEŢI - MIREŞU MARE, SEC. XVII-XVIII

Viorica Ursu, Nagy Béla

Colecţiile de numismatică ale Muzeului Judeţean Maramureş din Baia Mare conţin printre tezaurele monetare de argint şi tezaurul descoperit în anul 1975 la Remeţi, comuna Mireşu Mare, localitate situată pe malul stâng al Someşului, în partea vestică a judeţului Maramureş, la 35 km. de Baia Mare.

Monedele care alcătuiesc tezaurul s-au găsit întâmplător în timpul lucrărilor agricole efectuate într-o livadă de meri din sat, loc în care vechea pădure de stejari fusese defrişată în anii 1950. Prin săpătura de salvare efectuată pe locul apariţiei primelor monede, au mai fost recuperate un număr însemnat de piese, tezaurul, de care ne ocupăm în cele ce urmează cuprinzând 407 monede[431].

Tezaurul monetar s-a găsit la adâncimea de 30 cm., într-un vas din ceramică roşiatică nesmălţuită, cu pereţii relativ subţiri, cele câteva fragmente de vas recuperate la descoperire fiind asemănătoare fragmentelor ceramice datând din sec. XVII-XVIII descoperite la Baia Mare cu prilejul efectuării mai multor lucrări edilitare. Fragmentele găsite la Remeţi, prea puţine la număr şi nesemnificative, nu au permis reconstituirea vasului care a adăpostit monedele. A fost, se pare, o oală de dimensiuni şi formă obişnuite.

Monedele, potrivit dispoziţiilor atunci în vigoare, au fost depuse la Banca Naţională, sucursala Baia Mare, tezaurul, în greutate de 2 127,70 gr., fiind ulterior achiziţionat de Muzeu, în vederea studierii, conservării şi a valorificării ştiinţifice şi muzeale.

Monedele găsite la Remeţi datează din sec. XVII şi din primele două decenii ale sec. al XVIII-lea, reprezentând emisiuni ale mai multor provincii şi oraşe din Imperiul Habsburgic, respectiv monede care au circulat în Transilvania celor două veacuri amintite. Lista acestora este următoarea:

I. STEIERMARK

Ferdinand II (1618-1637)

1 Piesă de 3 creiţari, 1624

Leopold I (1657-1705)

431 Săpătura de salvare a fost efectuată de colegul arheolog dr. Carol Kacsó. Identificarea primară a monedelor a fost realizată de medicul dr. Nagy Béla, colecţionar numismat din Baia Mare.

https://biblioteca-digitala.ro

2-5 Piesă de 15 creiţari, 1665

II. SILEZIA

Ferdinand III (1637-1657)

6 Piesă de 3 creiţari, 1637

Leopold I (1657-1705)

7 Piesă de 15 creiţari, 1661, G - H

8 Piesă de 15 creiţari, 1663, G - H

9 Piesă de 3 creiţari, 1665, S - H

10 Piesă de 3 creiţari, 1669, SHS

11-12 Piesă de 3 creiţari, 1670, MMW

13-15 Piese de 15 creiţari, 1-75, SHS

16 Piesă de 15 creiţari, 1693, MMW

17 Piesă de 3 creiţari, 1693, MMW

18-38 Piesă de 15 creiţari, 1694, MMW

39-41 Piesă de 3 creiţari, 1695, MMW

42-43 Piesă de 3 creiţari, 1696, MMW

44-46 Piesă de 3 creiţari, 1697, MMW

47 Piesă de 3 creiţari, 1698, MMW

48 Piesă de 3 creiţari, 1701, F - N

49 Piesă de 3 creiţari, 1704, F - N

Iosif I, (1705 - 1711)

50 Piesă de 3 creiţari, 1706, F - N

51 Piesă de 3 creiţari, 1709, F - N

52 Piesă de 3 creiţari, 17…, F - N

III. NIEDEROSTERREICH

Leopold I (1657 - 1705)

53 Piesă de 15 creiţari, 1659

54-58 Piesă de 15 creiţari, 1661 CA

59-63 Piesă de 15 creiţari, 1662, CA

https://biblioteca-digitala.ro

64-74 Piese de 15 creiţari, 1663, CA

75-85 Piese de 15 creiţari, 1664, CA

86 Piesă de 3 creiţari, 1672,

87-90 Piese de 15 creiţari, 1674,

91-93 Piese de 15 creiţari, 1675,

94-95 Piese de 15 creiţari, 1676,

96 Piesă de 15 creiţari, 1684, MM

97-99 Piese de 15 creiţari, 1693,

100 Piesă de 15 creiţari, 1694,

101-106 Piese de 15 creiţari, 1695,

107-114 Piese de 15 creiţari, 1696,

115 Piesă de 15 creiţari, 1701,

IV. UNGARIA

Leopold I (1657-1705)

116 - 118 Piese de 15 creiţari, 1662, K - B

119 - 120 Piese de 15 creiţari, 1663, K - B

121 - 123 Piese de 15 creiţari, 1665, K - B

124 Piese de 15 creiţari, 1667, K - B

125 - 129 Piese de 15 creiţari, 1674, K - B

130 - 133 Piese de 15 creiţari, 1674,

134 - 141 Piese de 15 creiţari, 1675, K - B

142 - 156 Piese de 15 creiţari, 1676, K - B

157 - 168 Piese de 15 creiţari, 1677, K - B

169 - 173 Piese de 15 creiţari, 1678, K - B

174 - 176 Piese de 15 creiţari, 1679, K - B

177 - 183 Piese de 15 creiţari, 1680, K - B

184 - 188 Piesă de 15 creiţari, 1681, K - B

189 - 193 Piese de 15 creiţari, 1682, K - B

194 - 205 Piese de 15 creiţari, 1683, K - B

206 - 212 Piese de 15 creiţari, 1684, K - B

213 - 217 Piese de 15 creiţari, 1685, K - B

228 - 229 Piese de 15 creiţari, 1687, K - B

https://biblioteca-digitala.ro

229 - 235 Piese de 15 creiţari, 1687, K - B
236 - 241 Piese de 15 creiţari, 1688, K - B
242 - 256 Piese de 15 creiţari, 1689, K - B
257 Piesă de 15 creiţari, 1689, K - B
268 - 269 Piese de 15 creiţari, 1690, K - B
270 - 282 Piese de 15 creiţari, 1691, K - B
283 - 289 Piese de 15 creiţari, 1692, K - B
290 - 296 Piese de 15 creiţari, 1693, K - B
287 - 300 Piese de 3 creiţari, 1693, K - B
301 - 310 Piese de 15 creiţari, 1694, K - B
311 - 312 Piesă de 3 creiţari, 1694, K - B
313 Piese de 15 creiţari, 1695, K - B
314 - 315 Piese de 3 creiţari, 1695, N - B
316 - 317 Piese de 3 creiţari, 1695, K - B
318 - 320 Piese de 15 creiţari, 1696, N - B
321 - 327 Piese de 15 creiţari, 1696, K - B
328 - 338 Piese de 15 creiţari, 1696, C - H
339 - 340 Piese de 15 creiţari, 1696, C - M
341 - 342 Piese de 3 creiţari, 1696, N - B
343 Piesă de 3 creiţari, 1696, C - H
344 Piesă de 15 creiţari, 1697, N - H
345 Piesă de 3 creiţari, 1697, N - B
346 - 350 Piesă de 3 creiţari, 1697, C - H
351 - 352 Piese de 15 creiţari, 1698, N - B
355 - 356 Piese de 3 creiţari, 1698, N - B
357 Piesă de 15 creiţari, 1699, N - B
358 - 362 Piese de 3 creiţari, 1699, N - B
363 Piesă de 3 creiţari, 1703, N - B
364 Poltură, 1703, N - B

Iosif I (1705-1711)

365 Piesă de 3 creiţari, 1705, C - H

https://biblioteca-digitala.ro

Carol VI (1711-1740)

366 Piesă de 3 creiţari, 1714, N - B

367 Piesă de 3 creiţari, 1715, N - B

368 Piesă de 3 creiţari, 1716, N - B

V. BOEMIA

Leopold I (1657-1705)

369 - 371 Piesă de 15 creiţari, 1664, (ancoră)

372 Piesă de 15 creiţari, 1696, G - E

373 Piesă de 3 creiţari, 1698, G - E

374 Piesă de 3 creiţari, 1699, G - E

375 Piesă de 3 creiţari, 1699, C - K

376 Piesă de 3 creiţari, 1701, G - E

VI. BRIEG

Georg III (1654-1664)

377 Piesă de 15 creiţari, 1664

VII. LIEGNITZ - BRIEG

Leopold I (1657-1705)

378 Piesă de 15 creiţari, 1693, C - B

379 - 381 Piese de 15 creiţari, 1694, C - B

382 - 392 Piese de 3 creiţari, 1696, C - B

393 - 396 Piese de 3 creiţari, 1698, C - B

397 Piesă de 3 creiţari, 1700, C - B

Iosif I (1705-1711)

398 Piesă de 3 creiţari, 1710, C - B

VIII. WURTEMBERG - OELS

Sylvius Frederich (1668-1697)

https://biblioteca-digitala.ro

399 Piesă de 3 creiţari, 1676, S - P

400 Piesă de 3 creiţari, 1677, S - P

IX. TIROL

Leopold I (1657-1705)

401 Piesă de 3 creiţari, 1681

X. MAINZ

Leopold I (1657-1705)

402 - 403 Piese de 15 creiţari, 1685

XI. WURZBURG

404 Piesă de 15 creiţari, 1685

XII. CARINTIA

405 Piesă de 15 creiţari, 1694

XIII. TRANSILVANIA

Leopold I (1657-1705)

406 - 407 Piese de 3 creiţari, 1696

Repartiţia pieselor pe provincii şi oraşe este după cum urmează:

Steiemark	5 piese (4 piese de 15 creiţari, 3 piese de 3 creiţari).
Silezia	47 piese (27 piese de 15 creiţari, 20 piese de 3 creiţari).
Niederösterreich	63 piese (62 piese de 15 creiţari, 1 piesă de 3 creiţari).
Ungaria	253 piese (217 piese de 15 creiţari, 34 piese de 3 creiţari şi 2 polturi).
Boemia	8 piese (4 piese de 15 creiţari, 4 piese de 3 creiţari).
Brieg	1 piesă de 15 creiţari.
Liegnitz – Brieg	21 piese (4 piese de 15 creiţari, 17 piese de 3 creiţari).
Würtemberg – Oels	2 piese de 3 creiţari

https://biblioteca-digitala.ro

Tirol	1 piesă de 3 creiţari
Mainz	2 piese de 15 creiţari
Würzburg	1 piesă de 15 creiţari
Carintia	1 piesă de 15 creiţari
Transilvania	2 piese de 3 creiţari.

După cum am văzut, monedele tezaurului reprezintă piese de 15 creiţari şi 3 creiţari, cu două excepţii, respectiv două polturi, şi constituie emisiuni ale împăraţilor Casei de Habsburg. Cea mai veche piesă (3 creiţari) este emisă la 1624 de împăratul Ferdinand II (1578-1637), în provincia Steiermark[432], în monetăria din Gratz, a cărei reprezentare este un leu spre stânga în cerc, dispus în partea de jos a reversului monedei.

Marea majoritate a monedelor tezaurului este reprezentată de emisiuni ale împăratului Leopold I (1657-1705), acestea acoperind întreaga perioadă a îndelungatei sale domnii. Monedele purtând pe avers efigia împăratului sunt emise în capitala imperiului, ca şi în provinciile şi oraşele acestuia, menţionate în listă. Piesa nr. 6 este emisă la Breslau (Wroclav) în 1637, semnul purtat pe avers într-un cerc, care întrerupe în partea de jos legenda, reprezentând o lebădă. Piesele 7 şi 8 sînt emise tot în Silezia la Breslau şi poartă iniţialele monetarului Georg Hübner, care a lucrat aici între 1648-1664[433]. Monedele de la nr. 9, 10, 13-15, cu valoare de 3 creiţari denumite în Silezia şi Bböhm sau grossi Pragenses, sunt, de asemenea, bătute la Breslau, iniţialele SH şi SHS aparţinând monetarului Solomon Hammerschmiedt, care a lucrat în această monetărie între 1664-1691[434]. În aceeaşi provincie sunt bătute piesele de la nr. 11, 12 şi 16-47, iniţialele MMW aparţinând monetarului MM Wackerl (1692-1698)[435].

Monedele bătute la Viena, cu o singură excepţie - o piesă de 3 creiţari - reprezintă valori de 15 creiţari, fiind emise între 1659-1701. Piesele de la nr. 54-85 poartă iniţialele (în monogram) ale meşterului monetar Andreo Cetto, activ în monetăria din capitala imperiului între 1660-1665[436]. Piesa de la nr. 96 are în scrisă siglele lui Mathias

[432] I. Cejnek, Österreichische, Ungarische, Böhmische und schlesische Münzprägungen von 1519-1705, Viena, 1936, 17.
[433] L. Herinek, Österreichische Münzprägungen von 1653-1740, Wien, 1972, vol. I, 8 (în continuare, Herinek …)
[434] Ibidem; vezi şi E. Chirilă, A. Socolan, Tezaurul monetar de la Arduzel, sec. XVII, în: Tezaure şi descoperiri monetare din colecţia Muzeului Judeţean Maramureş, Baia Mare, 1971, 51.
[435] Herinek, 8.
[436] Herinek, 6.

https://biblioteca-digitala.ro

Mittermyer, activ la Viena între 1679 şi 1708[437]. Monedele vieneze cu rozetă, nr. 88-95 sunt bătute de Franz Faber[438].

Marea majoritate a pieselor tezaurului o reprezintă monedele bătute în vremea împăratului Leopold I în monetării din Ungaria de Nord - parte componentă a imperiului Habsburgic după prăbuşirea regatului Ungariei la Mohaci în 1526 şi constituirea paşalâcului de Buda în 1541, de Keniya şi de Eger la 1606. Astfel, monedele provin din Kremnica (KB), Baia Mare (NB) şi Bratislava (CH) şi numai două, nr. 339 şi 340 sunt bătute la Caşovia cu siglele CM[439]. 47 de piese din tezaur - emise între anii 1689-1716 - provin din monetăria din Baia Mare (fig. 1). Monedele poartă pe avers efigia împăratului în profil, cu perucă şi cunună de lauri, pe revers: "Patrona Hungariae". Un număr restrâns de piese, 4 de 15 creiţari şi 4 piese de 3 creiţari sunt emise de acelaşi împărat în Boemia ajunsă în stăpânirea Casei de Habsburg după 1654. Piesele 369-371 au ca semn de monetar o ancoră aparţinând meşterului Cristoph Margalik (1664-1668), care a lucrat la Praga[440]. Cele de la nr. 372-374 şi 376 au iniţialele GE ale meşterului Gregor Egerer (1694-1705)[441]. Iar piesa de la nr. 375, cu iniţialele CK încadrând două ciocane încrucişate este lucrată de meşterul Cristoph Kroh (1678-1702) la Kuttemberg (Kutnahora), în aceeaşi provincie[442]. O singură piesă nr. 377, de 15 creiţari este emisă de Georg al III-lea în anul 1664, în provincia Brieg. Piesa poartă pe revers o inimă şi o cruce, semnul monetarului, Cristoph Brettschneider, care conducea monetăria din Brieg între 1662-1672[443]. Principatele Liegnitz şi Bried reunite într-unul singur sunt astfel alipite după 1675 Austriei. Monedele de la nr. 378, 379 emise de Leopold I, sunt lucrate de acelaşi meşter amintit, Cristoph Brettschneider.

Criteriul cronologic al întocmirii listei ne obligă să întrerupem şirul monedelor emise de Leopold I, amintind cele două piese de 3 creiţari, nr. 399 şi 400, emise de Sylvius Fredelicus (1668-1697), în principatul Wütemberg - Oels. Siglele SP aparţin monetarului Samuel Phaler, fiul meşterului Cristian Phaler din Oels[444].

Revenind la emisiunile împăratului Leopold I, o singură piesă nr. 401 din tezaurul de la Remeţi poartă pe revers stema tiroleză, fiind emisă în monetăria din Hall. Piesele cu

[437] Ibidem.
[438] Ibidem.
[439] Herinek, 9.
[440] Herinek, 7.
[441] Ibidem.
[442] E. Chirilă, M. Zdroba, Tezaurul monetar de la Terebeşti, sec. XVII, în: Tezaure monetare din judeţul Satu Mare, Muzeul de Istorie Satu Mare, 1968, 104.
[443] Idem, 112.
[444] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro

nr. 402 şi 403, de 15 creiţari sunt emise în oraşul Mainz, monedele având pe revers în cerc o stea[445]. Din monetăria de la Würzburg provine o singură piesă (nr. 404), de 15 creiţari, având pe avers un "a" semnul acestei monetării[446]. Şi tot una singură, de aceeaşi valoare, din 1694, nr. 405, este emisă în Carintia la Sankt Veit[447], purtând pe revers, într-un cerc, jos, stema Carintiei care întrerupe legenda.

Două dintre monedele tezaurului în discuţie, nr. 406 şi 407, sunt bătute în Transilvania în monetăria din Făgăraş în anul 1696, după ce fostul principat autonom sub suzeranitatea Porţii, este ocupat de armata austriacă şi transformat în 1688 în provincie habsburgică. Cele două piese cu valoare de 3 creiţari poartă pe avers efigia împăratului Leopold I, iar pe revers stema bicefală imperială şi siglele F.T. (Fogars - Turris)[448].

Între monedele mai târzii, tezaurul cuprinde 5 piese de la împăratul Iosif I (1705-1711), urmaşul lui Leopold la tronul Imperiului Habsburgic, astfel piesele nr. 50-52 sunt bătute la Breslau de Franz Novak şi poartă siglele FN ale acestui monetar, cea de la nr. 365, cu efigia aceluiaşi împărat Iosif I[449], provine din monetăria din Bratislava şi ultima cea cu nr. 398, a fost bătută la Brieg. De la Carol al VI-lea (1711-1740), provin 3 monede de 3 creiţari, bătute în monetăria din Baia Mare.

Între cea mai veche piesă din tezaur, datând din 1624 şi cea mai recentă din 1716 - acestea fiind limitele cronologice ale emiterii monedelor tezaurului de la Remeţi - există o perioadă de 92 de ani, monedele înşiruindu-se deci, de-a lungul, aproape a unui secol.

Tabelul repartiţiei monedelor tezaurului, pe ani de emisie, valoare şi ţări, sugerează perioada de acumulare a acestuia, posibilă între anii 1675 şi 1716.

După cum am văzut, monedele sunt bătute în 13 monetării ale imperiului austriac.

În ceea ce priveşte compoziţia tezaurului, aceasta reflectă circulaţia monetară din Transilvania în a doua jumătate a sec. al XVII-lea. Marea majoritate a pieselor, 253, provin din monetării ale Ungariei, urmează cele provenite din monetării ale Austriei - 63, ale Sileziei - 47, din Lignietz - Brieg - 21, din Boemia - 8, din Steiermmark - 5, celelalte monetării, menţionate în listă, dintre care şi Transilvania fiind reprezentate de câte două sau o singură piesă.

Moneda de 15 creiţari echivalentă cu o şesime de taler, emisă în monetăriile ungureşti ale imperiului austriac, reprezintă aşa numita monedă de război imperială.

[445] Herinek, 9.
[446] Ibidem.
[447] Herinek, 6.
[448] E. Chirilă, I. Chifor, Tezaurul monetar de la Aruncata, sec. XVII-XVIII, în: Tezaure monetare din nord-vestul Transilvaniei, Muzeul de Istorie şi Artă Zalău, 1970, 85.

https://biblioteca-digitala.ro

Emisiunea acesteia se face de către visteria austriacă după 1659 şi serveşte mai cu seamă pentru plata materialelor, (furnituri) şi a serviciilor militare[450].

Din punct de vedere al numerarului, tezaurul de la Remeţi se compune din 323 piese de 15 creiţari, 82 piese de 3 creiţari şi 2 polturi.

După cum am observat, tezaurul îngropat la Remeţi este alcătuit în exclusivitate din monede austriece, dovedind circulaţia cu precădere în Transilvania a acestei monede. Desigur, au circulat în aceeaşi perioadă şi alte monede emise în afara graniţelor imperiului, faptul fiind reflectat de compoziţia altor tezaure monetare datând din aceeaşi perioadă şi găsite în nordul şi nord-vestul Transilvaniei[451]. Totuşi a existat o statornică tendinţă a visteriei aulice, ca raportul dintre moneda imperială şi cea străină să se stabilească în favoarea primeia şi chiar de-a înlătura de pe piaţa Transilvaniei moneda străină[452].

Cei 5.091 creiţari cât totalizează tezaurul, valorau 57,34 taleri, respectiv 86,85 guldeni sau 101,82 florini ungureşti la cursul anului 1687, respectiv 10.182 denari la cursul anului 1687 şi, 127 taleri şi 4 creiţari în 1692[453]. Suma este destul de importantă, judecând după puterea de cumpărare de la sfârşitul sec. al XVII-lea şi ţinând seamă de urcarea preţurilor ce a putut fi constatată acum la toate produsele. Pentru exemplificare, vom menţiona că, de pildă, în anul 1688 cu 5.091 creiţari, cât reprezintă valoarea tezaurului, pe piaţa de la Cluj şi în aceeaşi măsură, aproape, la Satu Mare, se puteau cumpăra 49,28 câble de grâu, de asemenea, la cursul anului 1694, se puteau cumpăra 41,69 care de fân[454]. Presupunem că piaţa de la Baia Mare - pentru care nu avem o valoare sigură - nu era departe de acest echivalent.

În legătură cu împrejurările în care a fost îngropat tezaurul de la Remeţi, să precizăm că în întreagă a doua jumătate a veacului al XVII-lea, perioadă din care datează majoritatea pieselor tezaurului a fost dominată de o mare nesiguranţă, chiar de conflicte adesea sângeroase datorate luptelor dintre protestanţi şi catolici, respectiv conflictului între ambiţia de autonomie a Principatului Transilvaniei şi tendinţa de dominaţie aici a Vienei.

---

[449] Herinek, 4.

[450] E. Chirilă, I. Chifor, Tezaurul monetar de la Diviciori, sec. XVII-XVIII, în: Tezaure monetare din nord-vestul Transilvaniei, 104-105.

[451] Avem în vedere în primul rând tezaurele la analogia cărora am apelat în contextul determinării şi interpretării celui de care ne ocupăm în rândurile de faţă. Numărul lor este însă considerabil, iar bibliografia mult mai vastă.

[452] Gh. Anghel, Tezaurul monetar din sec. XVII de la Răscruci (Cluj), Apulum 5, 1967, 399.

[453] Idem, 402-411.

[454] Idem, 400-401.

https://biblioteca-digitala.ro

Aceste împrejurări i-au îndemnat pe cei în măsură să agonisească pentru zile şi mai grele, să-şi pună la adăpost banii adunaţi[455].

În ce priveşte tezaurul în discuţie, dată fiind ponderea monedei de 15 creiţari emisă în provinciile imperiului austriac, în special pentru plata unor servicii militare, credem că a fost acumulat de un posibil negustor de furnituri de război.

Monedele tezaurului de la Remeţi au putut fi ascunse în contextul ultimei invazii tătare din 1717, când zona Chioarului, inclusiv satele de pe valea Someşului - ca şi alte zeci de sate de pe văile Cavnicului, Lăpuşului, Tisei şi Izei, până la înfrângerea de la Borşa, din septembrie a aceluiaşi an - au fost trecute prin foc şi sabie, în înţelesul cel mai dramatic al cuvintelor[456].

THE MONETARY TREASURE FROM REMEŢI-MIREŞU MARE (17TH-18TH CENTURIES)

(Abstract)

The monetary treasure from Remeţi-Mireşu Mare was discovered in 1975 in this place near by Baia Mare. That contains 407 coins which was dated from 17th century to the early decades of 18th century. That coins represent the emissions belonging of many.provinces and cities from the Habsburgical Empire, esspecially the coins that was circulated in Transylvania in this period. The most part of this material represent the coins issued under Leoplod I (1657-1705).

The composition of treasure reflect also the monetary circulation in Transylvania in the second half of the 17th century. The majority of the pieces come from the most important monetary of Hungary (253) following by the pieces from Austria (63), Silezia (47), Lignietz-Brieg (21), Boemia (18) and Steiermark (5).

The value of the treasure is 57,34 talers, about 101,82 hungarian florins in the course of 1687 year.This represent a big sum comparative with the power of buy in this times.

[455] Detalii despre situaţia politică în zonă, care a determinat îngroparea mai multor tezaure în această perioadă, vezi: E. Chirilă - A. Socolan, Tezaurul monetar de la Arduzel, sec. XVII, 56; T. Bader, Tezaurul monetar de la Răteşti, sec. XVII, în: Tezaure monetare din judeţul Satu Mare, 1968, 95 - 96; Viorica Ursu - Gh. Lazin, Un tezaur monetar din sec. al XVII-lea descoperit la Târşolţ, StComSatu Mare 3, 1975, 94-95

[456] V. Schrek, Năvălirea tătarilor în Maramureş şi înfrângerea lor la Borşa în 1717, Marmatia 3, 1977, 71.

https://biblioteca-digitala.ro

REUNIUNI ŞTIINŢIFICE INTERNAŢIONALE DE ARHEOLOGIE LA BAIA MARE 1997 – 2001

Carol Kacsó

Unul dintre obiectivele arheologice cele mai importante din nordul României este necropola tumulară de la Lăpuş, care datează de la sfârşitul mileniului II î.e.n.

Cercetările în necropolă, desfăşurate în mai multe etape, au dus la dezvelirea unei cantităţi impresionante de material arheologic şi la obţinerea unor date relevante cu privire la viaţa spirituală şi materială a comunităţilor epocii bronzului. Rezultatele investigaţiilor mai vechi, comunicate în mai multe studii, precum şi la diferite reuniuni ştiinţifice naţionale şi internaţionale, au atras atenţia lumii ştiinţifice asupra descoperirilor de aici, un număr destul de mare de specialişti autohtoni şi străini vizitând, chiar şi înainte de 1989, atât şantierul, cât şi muzeul din Baia Mare, unde este adăpostită cea mai mare parte a artefactelor găsite. Acestea au figurat, de asemenea, în numeroase expoziţii din ţară şi din străinătate, organizate de noi sau în colaborare cu alte muzee.

În anul 1995 am reluat săpăturile de la Lăpuş, scopul lor fiind obţinerea unor informaţii noi, dar şi salvarea unuia dintre monumentele necropolei, supus agresiunii proprietarilor locului, care doreau nivelarea terenului.

În mod surprinzător, tumulul cercetat s-a dovedit a fi unul cu totul deosebit, diferit ca structură de celelalte movile funerare, având în mijloc o imensă construcţie din pietre de râu şi bucăţi masive de gresie, aceasta fiind înconjurată de un cerc de pietre de râu. În două campanii (1995 şi 1996) s-a reuşit scoaterea în evidenţă a acestei construcţii, urmând ca în campania următoare, cea din 1997, să se treacă la demontarea ei şi la dezvelirea mormântului propriu-zis, presupus a fi, după construcţia grandoasă ce o acoperea, cu un inventar deosebit de bogat.

În urma unor discuţii purtate cu Alexandru Vulpe, unele chiar la Lăpuş în 1996, unde a venit împreună cu studenţii săi, am convenit să organizăm împreună, în vara anului 1997, sub egida Muzeului judeţean Maramureş şi a Facultăţii de Istorie a Universităţii Bucureşti, o reuniune a unor colegi din ţară şi din străinătate, pentru a dezbate pe de o parte problemele legate de noile săpături de la Lăpuş, pe de altă parte contextul european în care a funcţionat necropola de aici.

La simpozionul **“Bronzul târziu din nordul Transilvaniei în context european” (“Die Spätbronzezeit im Norden Transsilvaniens in der europäischen Relation”)**,

https://biblioteca-digitala.ro

desfăşurat la Baia Mare şi la Lăpuş între 4 şi 10 august 1997, au participat Cristian Balasan (Bucureşti), Radu Băjenaru (Bucureşti), Olimpia Bratu (Tg. Jiu), Valeriu Cavruc (Sf. Gheorghe), Marietta Csányi (Szolnok), Václav Furmánek (Nitra), Florin Gogâltan (Cluj), Carol Kacsó (Baia Mare), Josip Kobal' (Ujgorod), Tibor Kovács (Budapesta), Márta Sz. Máthé (Debrecen), János Németi (Carei), Nona Palincaş (Bucureşti), Dan Pop (Baia Mare), Peter Romsauer (Nitra), Alexandru Vulpe (Bucureşti) şi Vlad V. Zirra (Bucureşti). A fost o reuniune în care nu au fost prezentate comunicări scrise, a avut loc însă un foarte interesant schimb de opinii între specialişti care s-au preocupat de problematica epocii bronzului din Bazinul carpatic, unii dintre ei cercetând perioade mai lungi sau mai scurte chiar spaţiul bazinului superior al Tisei. Fără îndoială, nu a fost întâmplător faptul că s-au reunit acum tocmai arheologi din cele patru ţări (România, Ungaria, Slovacia şi Ucraina) în care se extinde acest bazin.

În afară de şantierul de la Lăpuş, unde evident participanţii la simpozion au zăbovit cel mai mult, au fost vizitate muzeele din Baia Mare şi Sighetu Marmaţiei, precum şi obiectivele arheologice de la Suciu de Sus, Groşii Ţibleşului, Oarţa de Sus şi Bicaz.

Succesul ştiinţific al acestei reuniuni, în condiţiile în care relaţiile colegiale şi chiar prieteneşti între participanţi s-au adâncit evident, ne-au determinat să organizăm în anul următor, 1998, un simpozion internaţional de mai mari proporţii, în care am supus spre dezbatere o tematică mai largă, şi anume cea a perioadei târzii a epocii bronzului din spaţiul nord-carpatic. Ne-am propus ca în miezul discuţiilor să se afle diferitele aspecte ale culturilor specifice zonei şi legăturile acestora cu teritoriile extracarpatice.

Simpozionul **"Spaţiul nord-carpatic în Bronzul târziu" ("Der nordkarpatische Raum in der Spätbronzezeit")** a avut loc la Baia Mare între 7 şi 10 octombrie 1998. El s-a desfăşurat sub înaltul patronaj al Ministerului Culturii şi a fost organizat în colaborare de către Muzeul judeţean Maramureş şi Facultatea de Istorie a Universităţii Bucureşti, suportul finaciar al acţiunii fiind asigurat de Ministerul Culturii şi Consiliul judeţean Maramureş.

Au fost prezentate următoarele comunicări: Anthony F. Harding (Durham), *Natural resources as a factor in the evolution of Late Bronze Age Groups in the Carpathian Area,* Jacques Evin (Villeurbanne), *L'utilisation du radiocarbon pour l'étude de la cronologie de l'âge du bronze en Europe*, Václav Furmánek, Jozef Vladár (Nitra), *Synchronisation der historischen Entwicklung im Nordteil des Karpatenbeckens im 2. Jahrtausend v.Chr.,* Tiberius Bader (Hochdorf), *Zum Wiederaufbau der prähistorischen Häuser,* Carol Kacsó (Baia Mare), *Zur chronologischen und kulturellen Stellung des Hügelgräberfeldes von*

https://biblioteca-digitala.ro

Lăpuş, Florin Gogâltan (Cluj), *The Settlement from Căşeiu and some Problems concerning the Late Bronze Age in Transylvania*, Josip Kobal' (Ujgorod), *Das Gräberfeld von Stanovo und sein Umkreis in Karpatoukraine*, Eduard Balaguri (Ujgorod), *Die Denkmäler der Suciu de Sus-Kultur in Karpatoukraine*, Judit S. Koós (Miskolc), *Fernbeziehungen zur Zeit einer spätbronzezeitlichen Gemeinschaft Nordostungarns*, János Dani (Debrecen), *"More recent" Cemetery of the Gáva Culture at the Upper Tisza River Region (Revaluation of the Bronze Age Urn Graves excavated from the Vencsellő Castle Park),* Václav Furmánek, Klára Marková (Nitra), *Beitrag der Ausgrabung der Siedlung in Včelince zur Problematik der Bronzezeit im Theißgebiet*, Edit D. Matuz (Budapest), *Archäologische Denkmäler der östlichen und südlichen Beziehungen im Fundmaterial der Erdwälle der Kyjatice-Kultur in Nordungarn*, Rudolf Kujovský, Ondrej Ožďáni (Nitra), *Das Vordringen fremder ethnischer Gruppen in der Nordkarpatenraum in der ausklingenden Spätbronzezeit*, Marek Gedl (Cracovia), *Die jüngere Bronzezeit im Ostteil der polnischen Karpaten*, Gavrilă Simion (Tulcea), *Cultures et groupes culturels dans la région du Bas Danube à la fin du Bronze Récent*, Nona Palincaş (Bucureşti), *Die Hallstatt A-B – zeitliche Siedlung in Popeşti (Rumänien)*, Valeriu Cavruc (Sf. Gheorghe), *Some references to the cultural situation in Southeast Transylvania in the Middle and Late Bronze Age*, Zsolt Székely (Sf. Gheorghe), *Some Aspects of the Late Bronze Age in South-Eastern Transylvania,* Horia Ciugudeanu (Alba Iulia), *The Late Bronze Age in Central and South-Western Transylvania*, Mihai Wietenberger (Cluj), *Ethnocultural Interferences in the Carpathian Basin during the Late Bronze Age*, Ioan Bejinariu (Zalău), *Late Bronze Age in the Depression of Şimleu*, Viktória Kiss, Klára Fischl, Gabriella Kulcsár (Budapest), *Beiträge zum Gebrauch der tragbaren Feuerherde (Pyraunoi) im Karpatenbecken II. (Spätbronzezeit – Früheinsenzeit),* Alexandru Vulpe (Bucureşti), *Zur Deutung der quantitativen Schwankungen im Bereich der Grabfunde der donaukarpatischen Spätbronze- und Eisenzeit.* La lucrări au mai participat Vasile V. Marina (Ujgorod), Corina Borş (Bucureşti), Dan Pop (Baia Mare) şi Tudor Soroceanu (Berlin).

O bună parte a acestor comunicări a fost publicată în volumul **Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit. Symposium Baia Mare 7. – 10. Oktober 1998**, Baia Mare, 2001, primul în seria **Bibliotheca Marmatia**. În volum şi-au găsit locul încă două importante contribuţii, care nu au fost prezentate în cadrul simpozionului, şi anume Alexandru Vulpe, *The Aegean-Anatolian and South-Eastern Europe in the Light of a Revision of the Bronze Age Chronology*, respectiv Márta Sz. Máthé, *Angaben zum Ursprung der Ottomány (Otomani) Kultur (Forschungsskizze)*.

https://biblioteca-digitala.ro

Cu prilejul simpozionului a fost vernisată expoziţia **"Comori ale epocii bronzului din nordul Transilvaniei"**. În cadrul expoziţiei au fost prezentate, alături de piese din colecţia muzeului băimărean, valoroase obiecte din colecţiile Muzeului Naţional de Istorie a României – Bucureşti, Muzeului judeţean Satu Mare – Satu Mare, Muzeului de Istorie şi Artă – Zalău, Muzeului Maramureşean – Sighetu Marmaţiei (vezi articolul Expoziţia **"Comori ale epocii bronzului din nordul Transilvaniei"** din prezentul volum).

În timpul simpozionului au avut loc şi două excursii de studii. Cea de la Oarţa de Sus şi Bicaz a prilejuit vizitarea locului de cult de pe dealul Ghiile Botii (Oarţa de Sus) şi a necropolei tumulare din punctul Togul Nemţilor (Bicaz). Excursia de la Lăpuş a avut ca scop prezentarea cunoscutei necropole tumulare din această localitate, în special a rezultatelor obţinute în decursul noilor cercetări efectuate aici. Cu ocazia acestor excursii au fost vizitate şi bisericile de lemn din Rogoz şi Şurdeşti, faimoase monumente de arhitectură ale Maramureşului.

În toamna anului 1999, pentru a face cunoscute rezultatele noilor cercetări de la Lăpuş unui cerc cât mai larg de specialişti, dar şi pentru a discuta problemele legate de ansamblul de descoperiri ale epocii bronzului din nordul Transilvaniei, muzeul băimărean i-a invitat pe Albrecht Jockenhövel de la Seminar für Ur- und Frühgeschichte din Münster şi pe Andreas Lippert de la Institut für Ur- und Frühgeschichte din Viena. La această întâlnire *ad-hoc* au mai participat Alexandru Vulpe şi Nona Palincaş de la Institutul de Arheologie "V. Pârvan" din Bucureşti, Carol Kacsó şi Dan Pop de la Muzeul judeţean Maramureş – Baia Mare.

Au fost vizitate obiectivele arheologice de la Lăpuş, Oarţa de Sus şi Bicaz, dar şi şantierul în curs de desfăşurare de pe Dealul lui Balotă de la Derşida. Un schimb interesant de păreri a avut loc şi la muzeul din Baia Mare, precum şi la muzeul în aer liber de la Sighetu Marmaţiei, unde directorul instituţiei, Mihai Dăncuş, a prezentat mai multe obiective etnografice propice pentru analize dendrocronologice.

Ca o recunoaştere a rezultatelor deosebite obţinute de muzeul din Baia Mare în cercetarea arheologică, dar şi a capacităţii sale organizatorice, în condiţiile unui sprijin financiar substanţial asigurat de Consiliul judeţean Maramureş, Comitetului Executiv al Uniunii Internaţionale de Ştiinţe Pre- şi Protoistorice (UISPP) s-a reunit la Baia Mare între 11 şi 13 octombrie 2000.

La lucrările reuniunii au participat Pierre Bonenfant (Belgia), preşedintele UISPP, Jean Bourgeois (Belgia), secretarul general al UISPP, precum şi Janusz Kozlowski (Polonia), Margarita Primas (Elveţia), Alexander Ruttkay (Slovacia), Alexandru Vulpe

https://biblioteca-digitala.ro

(România), membrii ai Comitetului Executiv. În dezbaterea Comitetului au fost Raportul de activitate pe 1999 – 2000 a Uniunii, prezentat de secretarul general, şi Raportul privind preparativele pentru al XIV-lea Congres al UISPP de la Liège, 2 – 8 septembrie 2001. Cu acest prilej a fost lansat primul număr al revistei Prehistoria, noua publicaţie oficială a UISPP. Au fost vizitate muzeele din Baia Mare şi Sighetu Marmaţiei, precum şi şantierul arheologic de la Lăpuş. Ulterior, printr-o scrisoare semnată de preşedintele şi secretarul general al UISPP, s-a cerut continuarea cercetărilor de la Lăpuş, întrerupte din motive financiare la data vizitei, având în vedere importanţa ştiinţifică deosebită a necropolei de aici pentru întreaga Europa, cum se formulează în menţionata scrisoare.

Continuând tradiţia organizării unor întâlniri de prestigiu ale specialiştilor în domeniul cercetării preistorice, muzeul din Baia Mare a fost în anul 2001 gazda unui nou simpozion internaţional, a cărui tematică a fost tot epoca bronzului. Reuniunea a avut acum un caracter mai deosebit, întrucât ea a reprezentat şi un omagiu acad. Alexandru Vulpe, la împlinirea a 70 de ani.

Simpozionul **"Fenomene culturale ale epocii bronzului în spaţiul carpatic. Relaţiile cu regiunile învecinate" ("Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den benachbarten Gebieten")** s-a desfăşurat între 10 şi 13 octombrie 2001 în organizarea Muzeului judeţean Maramureş în colaborare cu Facultatea de Istorie a Universităţii Bucureşti, sub înaltul patronaj al Ministerului Culturii şi Cultelor, care a şi asigurat, împreună cu Consiliul judeţean Maramureş, fondurile necesare bunului mers al reuniunii.

În afara mesajelor de salut ale lui Liviu Bechiş, prefect al judeţului Maramureş, şi Ioan Opriş, secretar de stat în Ministerul Culturii şi Cultelor, precum şi ale lui Grigore Man (Baia Mare), Alexandru Barnea (Bucureşti), Crişan Muşeţeanu (Bucureşti), Alexandru Suceveanu (Bucureşti) şi Carol Kacsó (Baia Mare), în cadrul simpozionului au fost prezentate comunicările lui Bernhard Hänsel (Berlin), *Bronzezeitliche Stadtkultur im Karpatenbecken ?*, Anthony F. Harding (Durham), *Der karpatische Raum in der Bronzezeit: Beziehungen zu Südosteuropa im Licht neuer Forschungen,* Karl Strobel (Klagenfurt), *Kulturerscheinungen im bronzezeitlichen Karpatenraum: zur Frage des historischen Kontextes,* Bogusław. Gediga (Wrocław), *Bronzezeitliche Kulturzentren Mittel- und Südosteuropas und ihre Beziehungen*, Wolfgang David (München), *Siebenbürgen und Bayern – Ein Beitrag zu Fernkontakten in der älteren Bronzezeit,* Stanislav Stuchlik (Brno), *Die Beziehungen Mährens zu den südöstlichen Gebieten an dem Anfang der Bronzezeit*, Anna Endrődi (Budapest), *Characteristics of settlement structure in*

https://biblioteca-digitala.ro

the Early Bronze Age Bell Beaker culture from the area Budapest, Radu Băjenaru (Bucureşti), *The Runcuri – Type Pottery and the Problem of the Periodisation of the Glina culture*, Florin Gogâltan (Cluj), *Zur Entstehung der bronzezeitlichen Tellkulturen im Karpatenbecken*, János Németi (Carei), Zsolt Molnár (Cluj), *The Beginning of the Tell-Settlements in North-West Romania*, Anca Popescu (Bucureşti), *The Bronze Age Pottery from Costişa Settlement*, Neculai Bolohan (Iaşi), *Recent discoveries belonging to Early/Middle Bronze Age in Western Moldavia*, Marek Gedl (Cracovia), *Die Kulturänderungen in der Alt- und Mittelbronzezeit im Ostteil der polnischen Karpaten*, Magdolna Vicze (Százhalombatta), *External contacts of the Middle Danube Basin in the Bronze Age*, Ildikó Poroszlai (Százhalombatta), *Swedish-Hungarian excavation project – Százhalombatta-Földvár: Bronze Age tell site*, Márta Sz. Máthé, János Dani (Debrecen), *Spuren der interethnischen Kontakte im Gräberfeld der Füzesabony-Kultur in Polgár (Theißgebiet)*, Judit Koós (Miskolc), *Die Chronologie der Spätphase der Mittelbronzezeit (Füzesabony-Kultur) im Nordostungarn*, Andreas Lippert (Viena), *Die Besiedlungsentwicklung im Raum zwischen Drau, Mur und Raab in der Bronzezeit*, Gerhard Trnka (Viena), *Neues zu den bronzezeitlichen Brotlaibidolen*, Ioan Bejinariu (Zalău), *Concerning Wietenberg culture discoveries from North-West Romania*, Sergiu Haimovici (Iaşi), *La caracterisation des restes faunique trouvés dans une fosse de culte d'Oarţa de Sus (culture Wietenberg – Bronze moyen)*, Zsolt Székely (Sf. Gheorghe), *New Aspects of Wietenberg culture in South-East of Transylvania. The Settlement from Albiş, jud. Covasna*, Clarissa Belardelli (Roma), *Neues zur Bronzezeit in Italien*, Valeriu Cavruc (Sf. Gheorghe), *The Sabatinovka-Coslogeni-Noua Cultural Complex in the Light of the new Discoveries on the Territory of Romania*, Gábor Szilasi (Budapesta), *Angaben zur Frage der spätbronzezeitlichen Siedlungsstruktur*, Magdolna Hellebrandt (Miskolc), *Bemerkungen zu den vorgeschichtlichen Befestigungen*, Rozália Kustár (Kalocsa), *Die kulturellen Beziehungen zwischen den Gebieten der SW-Slowakei und N-Transdanubien am Anfang der Spätbronzezeit*, Václav Furmánek (Nitra), *Neue Ergebnisse der Ausgrabungen in Jurcsa-Höhle im slowakischen-ungarischen Karst*, Attila László (Iaşi), *Une nécropole du groupe Tămăoani à Folteşti*, Klára Marková (Nitra), *Austauschentwicklung im Karpatenbecken im Licht der Bernsteinfunde*, Josip Kobal' (Ujgorod), *Das Problem der kulturellen Zugehörigkeit der Depotfunde vom Typ Ópályi*, Liviu Marta (Satu Mare), *Eine Fibel vom Typ Unter-Radl aus der befestigten Höhensiedlung von Porumbenii Mari* şi Carol Kacsó (Baia Mare), *Neue Ergebnisse der Ausgrabungen im Hügelgräberfeld von Lăpuş.* Alături de cel omagiat, la lucrările

https://biblioteca-digitala.ro

simpozionului au mai participat Magdalena Vulpe (Bucureşti), Jozef Vladár (Nitra), George Trohani (Bucureşti), Vlad V. Zirra (Bucureşti), Coriolan Opreanu (Cluj), Dan Pop (Baia Mare) şi Eugen Sava (Chişinău).

Cu prilejul simpozionului s-a deschis expoziţia **"Tezaure din Maramureş"**, în care au fost prezentate piese de aur şi argint preistorice, daco-romane, medievale şi moderne din colecţiile Muzeului judeţean Maramureş (vezi articolul Expoziţia **"Tezaure din Maramureş"** din prezentul volum).

Excursiile de studii la Oarţa de Sus şi la Lăpuş au oferit excelente ocazii de a fi discutate problemele ridicate de importantele descoperiri ale epocii bronzului apărute în ultimul timp în cele două localităţi. Consecinţă a acestor discuţii a fost şi prezenţa ulterioară pe şantierul de la Lăpuş a paleobotanistului Rainer Pasternak care, cu sprijinul financiar al Institut für Prähistorische Archäologie din Berlin, a colectat resturi vegetale din tumulul aflat în cercetare, studiul acestora contribuind la evidenţierea mai exactă a proceselor rituale practicate aici. Atmosfera destinsă şi plăcută în care au avut loc aceste excursii s-a datorat şi personalului Şcolii generale din Oarţa de Sus, respectiv celui de la Muzeul judeţean Maramureş, în fiecare dintre locurile vizitate oaspeţii noştri putând constata semnele tradiţionalei ospitalităţi maramureşene.

Ultima zi a simpozionului a fost dedicată unei excursii de studii în judeţul Satu Mare. Au fost vizitate locul de descoperire a depozitului de bronzuri de la Apa, rezervaţia arheologică de la Medieşu Aurit, unde sunt conservate *in situ* cuptoarele pentru ars ceramică din secolul III e.n., expoziţia de arheologie a muzeului din Satu Mare, şantierul arheologic multicultural de la Lazuri şi aşezarea fortificată din Bronzul târziu de la Călineşti. Colegii de la muzeul din Satu Mare, Robert Gindele, Liviu Marta şi colaboratorii lor, precum şi Ioan Stanciu de la Institutul de Arheologie şi Istoria Artelor din Cluj, conducătorul ştiinţific al şantierului de la Lazuri, au asigurat participanţilor la simpozion o primire deosebită, mult apreciată şi le-au oferit importante informaţii ştiinţifice, multe încă inedite.

Dezbaterile care au avut loc pe întregul parcurs al simpozionului, schimbul de păreri, contactul nemijlocit cu realităţile arheologice ale nordului Transilvaniei, le-au fost de un real folos tuturor participanţilor, somităţi ştiinţifice sau tineri aflaţi la început de carieră. Volumul cu lucrările prezentate, aflat în pregătire, va reprezenta fără îndoială o contribuţie valoroasă la cunoaşterea preistoriei europene.

https://biblioteca-digitala.ro

DISCUŢII TELEVIZATE CU PRILEJUL SIMPOZIONULUI INTERNAŢIONAL DE ARHEOLOGIE "FENOMENE CULTURALE ALE EPOCII BRONZULUI ÎN SPAŢIUL CARPATIC. RELAŢIILE CU REGIUNILE ÎNVECINATE", BAIA MARE, 10 – 13 octombrie 2001

INTERVIU LA STUDIOUL DE TELEVIZIUNE "CANAL 7" DIN BAIA MARE,

27 septembrie 2001, reporter Corina Şandor

Rep.: Doamnelor şi domnilor bine v-am găsit în această zi, ca de vară; săptămâna viitoare, începând de miercuri, Muzeul de Arheologie şi Istorie din Baia Mare va găzdui simpozionul internaţional *Fenomene culturale ale epocii bronzului în spaţiul carpatic. Relaţiile cu regiunile învecinate.* Îl am lângă mine pe domnul dr. Carol Kacsó, arheolog şi directorul general adjunct al Muzeului Judeţean Maramureş, care ne va împărtăşi mai multe lucruri despre acest eveniment. Bine aţi venit domnule Carol Kacsó. Am înţeles că veniţi de la un drum.

Carol Kacsó: Da într-adevăr, vin de pe un şantier arheologic deosebit de interesant de lângă Satu Mare, de la Lazuri, şantier care urmează să fie vizitat de participanţii simpozionului pe care l-aţi anunţat.

Rep.: Acest simpozion se încadrează într-o tradiţie. Este o anumită ediţie?

C.K.: N-aş spune că e o ediţie, n-aş vrea să concurăm cu sportivii sau cu alte fenomene culturale, este vorba într-adevăr de o anumită tradiţie, tradiţie care începe în 1997, când, pentru prima dată, s-au reunit mai mulţi colegi din ţară şi din străinătate, în primul rând ca să vadă şantierul arheologic de la Lăpuş, dar şi alte şantiere din judeţul nostru. Ei bine, din 1997 până în acest an, 2001, s-au organizat patru reuniuni de diferite dimensiuni, cu colegi din ţară şi din străinătate. Dacă vreţi, putem să spunem că este a cincea ediţie a unei astfel de reuniuni internaţionale.

Rep.: Dar simpozionul acesta are o anumită particularitate: este dedicat unei personalităţi.

C.K.: Da, este un simpozion omagial, dedicat profesorului Alexandru Vulpe, care în 2001 a împlinit 70 de ani. Profesorul Alexandru Vulpe este membru corespondent al Academiei Române şi director al Institutului de Arheologie "Vasile Pârvan" din Bucureşti.

https://biblioteca-digitala.ro

Sigur, întrebarea firească este de ce se organizează la Baia Mare un simpozion pentru un profesor de la Bucureşti? În primul rând, Alexandru .Vulpe este unul din cei mai prestigioşi preistoricieni din România. Este binecunoscut colegilor din ţară, dar şi celor din străinătate pentru activitatea sa laborioasă de peste 50 de ani. Profesorul Alexandu Vulpe a fost, poate, primul din România care a recunoscut importanţa deosebită a cercetărilor pe care noi le-am efectuat de-a lungul anilor la Lăpuş şi în alte localităţi din nordul Transilvaniei şi a fost, ca să folosesc un cuvânt nu foarte potrivit acum, un bun propagandist al acestor cercetări. În aproape toate lucrările lui despre epoca bronzului, domnia sa a a atras atenţia asupra acestor săpături, a venit cu nenumăraţi specialişti din ţară şi din străinătate să vadă şantierul de la Lăpuş. De-a lungul acestor peste 30 de ani de când ne cunoaştem între noi s-a legat, îmi permit s-o spun, o strânsă prietenie şi eu m-am gândit că putem şi e bine să dedicăm un simpozion profesorului Alexandu Vulpe, în care să discutăm problemele de care s-a preocupat domnia sa aproape o viaţă întreagă.

Rep.: Să recapitulăm puţin titulatura: *Fenomene culturale ale epocii bronzului în spaţiul carpatic. Relaţiile cu regiunile învecinate*; ea pare destul de lungă. Precizaţi-ne, vă rog, contextele în care se va desfăşura discuţia; să ne vorbiţi puţin şi despre problemele care vor fi dezbătute.

C.K.: În primul rând, ca să înscriu tematica într-o perioadă istorică, menţionez că epoca bronzului din spaţiul carpatic datează din mileniile III-II î.Chr. Sigur că există multe discuţii privind începutul şi sfârşitul acestei epoci şi nu are rost să ne adâncim în aceste discuţii. Grosso modo mileniile III-II î.Chr. aparţin epocii bronzului. Bazinul Carpatic este o regiune geografică deosebit de importantă pentru tot contextul european; aici au luat naştere civilizaţii deosebite ale epocii bronzului, felurite de la zonă la zonă, interesante, importante, ele sunt pe de o parte creatoare de cultură spirituală şi materială, pe de altă parte sunt receptoare de diferite impulsuri culturale. Importanţa regiunii a fost, firesc, remarcată şi discutată de ştiinţa arheologică, fără a fi desigur încheiate dezbaterile. Pentru cunoaşterea diferitelor faţete ale epocii sunt relevante şi relaţiile cu zonele învecinate, fie că este vorba de sudul Europei, răsăritul, nordul sau vestul continentului. Din aceste motive, simpozionul nostru îşi propune şi abordarea unor astfel de probleme.

Rep.: Spuneaţi că este greu de stabilit cine au fost cei care au stăpânit toate aceste zone.

C.K.: Da, este imposibil de stabilit pentru această epocă, repet, pentru mileniile III-II î.Chr., numele populaţiei care a locuit teritoriul în dezbatere. Vă spuneam, în discuţia care a precedat acest interviu, că arheologii au parcurs de la Schliemann încoace paşi

https://biblioteca-digitala.ro

importanţi. În felul acesta noi ştim astăzi foarte multe despre populaţiile care au locuit o anumită regiune. De exemplu, ca să vă spun un fapt intresant, putem stabili ce au mâncat comunităţiile de acum două, trei mii de ani. Din păcate, nu ştim şi nici nu ştiu dacă vreodată va exista vreo metodă de a stabili cum au vorbit şi ce au vorbit în aceste epoci atât de îndepărtate. Poate odată ştiinţa arheologică se va dezvolta în aşa măsură încât se vor elabora astfel de metode de abordare. Din păcate, neştiind ce limbă se vorbea, nu putem stabili cu certitudine nici numele populaţiei sau a grupului de populaţii care a locuit aici în epoca bronzului.

Rep.: Ne-au rămas nişte inscripţii?

C.K.: Nu, de aceea se şi numeşte epocă preistorică, pentru că este lipsită de date scrise. Nu există izvoare scrise pentru această epocă, cel puţin pentru zona noastră, pentru Bazinul Carpatic, în general pentru Europa, mai puţin pentru Europa de sud-est, unde se ştie că grecii aveau deja, în epoca respectivă, aşa-numita scriere liniară A şi scrierea liniară B, deci aveau un anumit tip de scriere; de altfel scrierea liniară A încă nu a fost descifrată, ea mai reprezintă o enigmă. Sigur că există şi în Bazinul Carpatic şi în teritoriile limitrofe semne, mai ales pe ceramică, ce seamănă cu scrisul din zilele noastre şi există cercetători care vorbesc foarte serios despre o astfel de scriere în cursul epocii bronzului. Eu am însă îndoieli în privinţa existenţei scrierii în această epocă în regiunile noastre.

Rep.: În ce direcţii se vor purta discuţiile?

C.K.: Trebuie să ştiţi că fiecare zonă, microzonă, este caracterizată printr-o anumită cultură materială peste care s-a suprapus, evident, o anumită cultură spirituală. Aceste fenomene urmează să fie discutate în cadrul simpozionului şi, dacă veni vorba, trebuie să se ştie că în această zonă s-a dezvoltat o cultură cu totul şi cu totul deosebită prin frumuseţea pieselor de ceramică care o caracterizează. Cultura se numeşte, după localitatea unde s-au descoperit pentru prima dată vestigiile ei, cultura Suciu de Sus, deci o localitate chiar din judeţul nostru. Cultura în sine se extinde însă pe un spaţiu destul de larg, care cuprinde, în afară de nordul Transilvaniei, o bună parte din nord-estul Ungariei, Transcarpatia şi Slovacia Orientală – deci o zonă destul de mare, dar la Suciu de Sus s-au făcut pentru prima dată, la sfârşitul secolului al XIX-lea, descoperiri care aparţin acestei culturi.

Rep.: Există opinii diametral opuse despre faptul acesta şi despre epoca respectivă?

C.K.: Diametral opuse n-aş spune. Sigur că există discuţii, v-am şi menţionat una din ele: dacă a existat sau nu scriere în epoca aceasta; chiar pe baza unor descoperiri făcute

https://biblioteca-digitala.ro

la noi, la Oarţa de Sus, unde pe un vas (expus de altfel în muzeul nostru) sunt prezente nişte semne care ar reprezenta, după unii, o scriere. Părerea mea este însă că este vorba de nişte motive simbolice. Deci există discuţii, ştiinţa arheologică se bazează pe mai multe discuţii între specialişti şi elaborarea unor anumite teorii reprezintă firește un anumit stadiu de cunoaştere. Aceste teorii după o perioadă de timp, în care s-au efectuat noi cercetări, pot să fie infirmate sau confirmate. Dar în general despre evoluţia culturală din zona noastră nu există păreri diametral opuse.

Rep.: Se poate spune că cei care au locuit în acest teritoriu erau oarecum înapoiaţi celor din spaţiul grecesc la vremea aceea?

C.K.: Se vorbeşte despre civilizaţiile înalte deosebite ale epocii bronzului şi, cum aţi remarcat dvs., una dintre aceste civilizaţii este cea micenianã, bine cunoscută, sau civilizaţia minoică, cea din Creta, dar eu nu aş spune că una dintre civilizaţii este superioară şi cealaltă inferioară acesteia. Aş vrea să vă spun că pentru o anumită epocă, cea de sfârşit de mileniu II î.Chr., teritoriul nostru a fost extrem de bogat, poate unul dintre cele mai bogate din Europa, cu o populaţie extrem de numeroasă, populaţie care a ridicat şi mormintele tumulare de la Lăpuş. Dacă vă spun că în aceste morminte există fragmente ce provin de la zeci de mii de vase, atunci vă daţi seama ce populaţie numeroasă a fost aici la un moment dat. Este un fapt absolut unic pentru preistoria europeană, tocmai de aceea această necropolă este menţionată în toate manualele de arheologie, nu numai de sorginte locală, ci şi în cele care se ocupă de spaţii mai întinse. De ce se ajunge la un moment dat ca populaţia să fie atât de numeroasă? Explicaţia este relativ simplă: ca şi astăzi şi în trecut economicul era cel care dădea amprenta principală a dezvoltării. Iar în epoca respectivă, şi anume ultimele secole ale mileniului II î.Chr., au fost descoperite resursele de minereuri neferoase de aici, resurse ce reprezentau o bogăţie de mare valoare. O bogăţie deosebit de importantă ce se afla în zona nostră era şi sarea, care există şi astăzi încă, dar din păcate ea nu se mai exploatează, deşi ştiţi că până după al doilea război mondial Maramureşul reprezenta una din zonele cele mai importante de exploatare a sării din România. Sarea era, evident, cunoscută la sfârşitul epocii bronzului. La fel de importantă era pădurea, lemnul, pentru comunităţile de atunci. Aceste trei resurse au fost baza pe care s-a construit această civilizaţie extraordinară.

Rep.: Cine va participa la manifestare?

C.K.: Prezenţa este numeroasă. În afară de colegii din ţară, ne onorează cu prezenţa specialişti din mai multe ţări. De la vest spre est menţionez cercetători din Anglia,

https://biblioteca-digitala.ro

Italia, Germania, Austria, Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria, Ucraina şi Republica Moldova.

Rep.: Compania Swiss Air lucrează. Mai vine doamna din Elveţia?

C.K.: Din păcate una din marile personalităţi care şi-a anunţat venirea, doamna profesor Margarita Primas de la Universitatea din Zürich, tocmai din cauza falimentului companiei Swiss Air, nu vine. Sigur că ziarele au anunţat că această companie şi-a reluat zborurile, nu ştiu dacă şi spre România, din păcate. Regretăm mult lipsa ei. Dar, vedeţi, aşa intervin marile probleme ale comunităţii mondiale în lucrurile acestea mai mărunte. Aşa este viaţa.

Rep.: Aveţi un desfăşurător al celor patru zile ale simpozionului?

C.K.: Programul simpozionului este următorul: miercuri, 10 octombrie, la ora 9^{00}, în sala Europa a Primăriei Baia Mare va fi deschiderea oficială a simpozionului. Cu această ocazie vor vorbi autorităţile judeţului şi oraşului, precum şi câţiva colegi, inclusiv şi-a anunţat prezenţa secretarului de stat de la Ministerul Culturii şi Cultelor, profesorul Ioan Opriş. Vor mai vorbi decanul Facultăţii de Istorie de la Universitatea din Bucureşti şi alţi profesori de la această universitate, precum şi directorul general al Muzeului Naţional de Istorie din Bucureşti. Urmează apoi trei prelegeri ţinute de foarte prestigioşi cercetători din Europa: o comunicare a profesorului Bernhard Hänsel de la Universitatea Liberă din Berlin, o comunicare a profesorului Anthony Harding de la Universitatea Durham – Anglia şi o a treia comunicare a profesorului Bogusław Gediga de la Universitatea din Wrocław; la 12^{30} sper că vom putea ajunge la muzeu pentru a vernisa expoziţia ”Tezaurele Maramureşului”, o expoziţie cu piese de aur şi argint din colecţia Muzeului Judeţean Maramureş, obiecte preistorice, daco-romane, feudale şi moderne; noi avem o colecţie destul de importantă de astfel de piese, din păcate condiţiile de securitate nu ne permit o expunere permanentă a acestora, dar am făcut acum un efort de a securiza piesele, astfel că timp de trei săptămâni ele vor putea fi văzute de către publicul larg. Şi tot atunci va fi lansată o carte recent apărută, care cuprinde tocmai lucrările simpozionului din 1998, ce s-a desfăşurat la Baia Mare. După masă va avea loc o primă excursie la Bicaz şi Oarţa de Sus. A doua zi, joi, urmează o a doua sesiune de comunicări, iar după masă deplasarea la Lăpuş; a treia zi, vineri, vor fi două sesiuni de comunicări: dimineaţă şi după amiază. Iar în ultima zi, sâmbătă 13 octombrie, este programată o vizită în judeţul Satu Mare, mai întâi la Apa, apoi la Medieşu Aurit, la Călineşti şi la Lazuri, de unde m-am întors acum. Acesta este programul prevăzut.

https://biblioteca-digitala.ro

Rep.: Este deci un simpozion internaţional. Spuneţi-mi, în ce limbă se vor desfăşura lucrările?

C.K.: Comunicările vor fi prezentate în germană, engleză sau franceză; cei mai mulţi dintre participanţi vorbesc cele trei limbi, iar alţii vorbesc măcar una dintre ele.

Rep.: În ce măsură pasionaţii de arheologie pot să participe?

C.K.: Lucrările simpozionului se desfăşoară, graţie bunăvoinţei conducerii Primăriei, căreia îi mulţumesc şi pe această cale, în sala Europa şi, sigur, doritorii care vor să-i cunoască pe cei care produc această ştiinţă au o ocazie unică de a face acest lucru; şi în 1998 s-a adunat la simpozionul de la Baia Mare echipă foarte bună de specialişti de elită, dar acum vor fi chiar şi mai mulţi arheologi de primă mărime. Sigur că ei vin pentru două lucruri: ca să-l omagieze pe profesorul Alexandru Vulpe şi pentru ca să cunoască sau, foarte mulţi dintre ei, să revadă descoperirile pe care le-am scos la lumină la Lăpuş, Oarţa de Sus, Bicaz sau în alte obiective din judeţ. Ele au intrat în sfera de preocupări a ştiinţei arheologice europene, sunt bine ştiute, şi cartea pe care am editat-o acum, care reînnoadă şirul tipăriturilor cu caracter arheologic apărute sub egida Muzeului Judeţean Maramureş, este încă un prilej de popularizare a rezultatelor noastre. Trebuie să vă spun, de exemplu, că aici se publică o cantitate destul de mare de piese din necropola de la Lăpuş. Mă bucur că volumul a putut să apară cu prilejul acestui simpozion.

Rep.: Carte care se cumpără la preţul?

C.K.: Preţul nu-l stabilesc eu, dar bănuiesc că va fi în jur de 200.000 lei, ceea ce nu cred că e o sumă prea mare pentru specialişti sau chiar pentru amatori.

Rep.: Eu vă mulţumesc pentru debutul dumneavoastră la Canal 7, sper să ne revedem şi cu alte prilejuri în care Muzeul Judeţean Maramureş va organiza evenimente deosebite.

C.K.: Vă mulţumesc şi eu!

TALKSHOW LA STUDIOUL DE TELEVIZIUNE "CANAL 7" DIN BAIA MARE,

10 octombrie 2001, reporter Marius Pavel

Rep.: Doamnelor şi domnilor bună seara. Întrucât zilele acestea la Baia Mare se desfăşoară a cincea ediţie a simpozionului internaţional de arheologie, am plăcerea să vă prezint astăzi două personalităţi marcante din domeniul arheologiei, este vorba, în primul

https://biblioteca-digitala.ro

rând de profesorul Alexandru Vulpe, practic, dânsului i-a fost dedicată această ediţie a simpozionului, datorită faptului că tocmai în acest an a împlinit 70 de ani, se poate spune o viaţă întreagă dedicată arheologiei, iar al doilea invitat este dl. dr. Carol Kacsó, director general adjunct al Muzeului Judeţean Maramureş, care de asemenea şi-a închinat întreaga viaţă arheologiei şi cele mai multe din descoperirile de pe teritoriul judeţului şi nu numai i se datorează dânsului, chiar şi organizarea acestui simpozion. Sigur că nu vom rata prilejul de a prezenta o parte din activitatea stimatului nostru invitat dl. profesor Alexandru Vulpe şi în acest sens am să-l rog pe dl profesor Carol Kacsó s-o facă pentru că, în mod sigur o va face mai bine decât mine.

Carol Kacsó: Da, în primul rând aş vrea să vă mulţumesc pentru invitaţie şi aş vrea să-mi cer scuze telespectatorilor noştri pentru ţinuta noastră vestimentară deloc protocolară de acum, dar trebuie să ştie şi domniile lor că noi am sosit exact de trei minute de pe teren. Împreună cu grupul care participă la simpozionul internaţional de arheologie de la Baia Mare am vizitat şantierul arheologic de la Oarţa de Sus şi am purtat o discuţie interesantă acolo. Colegii noştri au rămas încă la Oarţa de Sus, iar noi, la amabila dumneavoastră invitaţie, am venit şi sper că vă putem oferi răspunsuri la întrebările dumneavoastră. Sigur, poate ora care ne stă la dispoziţie nu ne ajunge să descriem în amănunţime activitatea profesorului Alexandru Vulpe, activitatea lui de arheolog şi de profesor. Domnia sa provine dintr-o prestigioasă familie de arheologi, Radu Vulpe şi Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, elevi ai marelui Vasile Pârvan. Ştiu bine că a avut şansa să participe de foarte tânăr la numeroase săpături arheologice cu cei mai buni specialişti, cei mai buni profesori de arheologie din ţară. Aş menţiona numai pe profesorul Ion Nestor, căruia Alexandru Vulpe i-a fost elev. Dincolo deci de pornirea din familie, a fost şi această îndrumare deosebită a profesorului Nestor în domeniul arheologiei. Au urmat după aceea nenumărate săpături pe care le-a efectuat în zone diferite din ţară, au urmat studiile, monografiile, sintezele şi recunoaşterea, prima dată naţională şi apoi internaţională a activităţii domnului profesor. Desigur că unii îşi pun întrebarea de ce tocmai la Baia Mare se omagiază, printr-un simpozion internaţional, activitatea profesorului Alexandru Vulpe care, aşa cum aţi spus şi dumneavoastră, în 2001 a împlinit 70 de ani de viaţă. Domnul profesor Alexandru Vulpe a fost primul dintre arheologii din România care a recunoscut importanţa deosebită a cercetărilor noastre, a cercetărilor pe care le-am început la Lăpuş încă la sfârşitul anilor 70. Domnia sa a putut constata şi valoarea de model a acestor cercetări pentru cunoaşterea situaţiei dintr-o regiune mai întinsă, într-o perioadă mai îndelungată de timp. Sigur că, eventual, pe parcursul emisiunii o să revenim la această problemă. După aceea domnul

https://biblioteca-digitala.ro

profesor Alexandru Vulpe a revenit de nenumărate ori la Baia Mare, singur sau însoţit de colegi din ţară şi din străinătate. Dânsul a fost cel care a menţionat de nenumărate ori aceste descoperiri în studiile şi monografiile pe care le-a scris. Am afirmat şi astăzi în discursul pe care l-am ţinut la deschiderea simpozionului, că dânsul este cel mai bun propagandist al acestor descoperiri în cel mai bun sens al cuvântului, în lumea ştiinţifică naţională şi internaţională. Şi în plus, în cei 30 de ani de când ne cunoaştem, între noi s-a legat şi o prietenie care se bazează, dincolo de preocupările comune, şi pe o anumită afinitate, să zicem, sufletească, dacă îmi este permis să o spun aşa. Deci, iată motivele pentru care am ţinut să sărbătorim la Baia Mare, printr-un simpozion internaţional omagial, activitatea profesorului Alexandru Vulpe.

Rep.: Aşa cum probabil aţi bănuit şi dumneavoastră, deoarece punctul de atracţie al simpozionului sunt tocmai recentele cercetări de la Lăpuşul Românesc, de la necropola tumulară, ne vom axa pe acest subiect şi în primul rând aş dori să încadrăm această cultură în arealul deosebit de vast, după câte am înţeles, în care s-au manifestat asemenea ritualuri funerare. Se pare că în acea perioadă înaintaşii noştri nu aveau atâtea probleme cu integrarea europeană câte avem noi astăzi, fiind deja integraţi în postura europeană.

Alexandru Vulpe: Ceea ce este izbitor în fenomenul Lăpuş, ca să-l numesc aşa, este faptul că el a răsărit aparent, subliniez aparent, din nimic; sute de ani înainte, zona este foarte slab sau complet neatestată arheologic. Practic, câteva cioburi ici şi colo, asta nu înseamnă că nu au locuit oameni acolo, dar nu au lăsat urme pe care noi, cu metodele actuale, să le putem detecta. Aşa încât apariţia aproape bruscă a acestei civilizaţii la o epocă despre care nu putem spune precis când este, trebuie să fi fost oricum după 1500, nu mult după 1500 î.Chr., şi care se caracterizează printr-o ceramică deosebit de bogat decorată, dar şi printr-un rit şi ritual de înmormântare foarte complex, de multe ori neavând paralele în alte părţi. Aşa încât numai acest fapt în sine pune o serie de probleme: de ce dintr-o dată aceşti oameni au fost capabili să realizeze o cultură de o importanţă care depăşeşte mult caracterul strict zonal. Este una din cele mai spectaculoase culturi ale epocii bronzului din Europa. Asta este clar, aici nu e îndoială. Dovadă este şi faptul că în momentul de faţă sunt atâţia străini care au venit - o fi venit ei şi să mă omagieze pe mine, că sunt prieten cu unii din ei, dar eu sunt destul de sceptic - ei au venit mai ales pentru că îi interesa ce s-a găsit aici. Or dacă am un merit, aşa cum a spus prietenul meu, meritul e de a fi semnalat colegiilor din ţară şi din străinătate importanţa acestor descoperiri; de fapt cine le-a studiat şi le-a făcut este el (C.K.). Aceşti tumuli pun o serie întreagă de probleme, probleme care nu sunt total rezolvate. În primul rând datarea: cele mai vechi descoperiri

https://biblioteca-digitala.ro

sunt la Suciu de Sus şi datează probabil din secolele XV-XIV î.Chr.Apoi necropola de la Lăpuş, noi îi spunem necropolă, este alcătuită dintr-un grup de morminte – tumuli, cum zicem noi, care au două faze distincte, după evoluţia ceramicii: o fază care are strânsă legătură cu cele de la Suciu de Sus şi pe care o datăm în jurul lui 1300 – 1200; o a doua fază cu ceramică mai puţin strălucită din punct de vedere al decorului, mai săracă în motive, dar caracterizată prin forme foarte ciudate ale ritualului de înmormântare şi care se datează începând cam pe la 1200-1000 î. Chr. E puţin probabil ca aceste descoperiri să depăşească mileniul I î.Chr. Şi aici se repetă din nou acelaşi fenomen, aşa cum au răsărit aparent din nimic aşa au dispărut, aparent, în nimic, pentru ca apoi să treacă sute de ani până în evul mediu propriu-zis, când apar aici primele vestigii consistente şi când se poate vorbi de o locuire efectivă. Asta nu înseamnă că în această perioadă această zonă a fost nelocuită. Am să vă spun şi care este părerea mea în acest domeniu. Deocamdată să revenim la descoperirile de la Lăpuş, care pun o serie întreagă de probleme, mai ales în ceea ce priveşte practicile funerare şi construcţia tumulilor.

Rep.: Haideţi să vedem, am mai prezentat şi cu alte ocazii istoria cercetărilor acestei necropole şi să ajungem apoi la descoperirea şi cercetarea acestui tumul.

C.K.: Necropola a început să fie cercetată încă la sfârşitul secolului XIX. Atunci, un specialist de la Muzeul Naţional din Budapesta – Szendrei János - a săpat în mai mulţi tumuli. El a fost urmat apoi de un amator de antichităţi din Transilvania, este vorba despre contele Teleki Domokos, cel care a depistat şi primele urme arheologice la Suciu de Sus. Din păcate, rezultatele acestor cercetări de la sfârşitul secolului XIX nu s-au consemnat decât într-un raport foarte sumar, iar materialele descoperite s-au pierdut în cea mai mare parte. La muzeul din Budapesta, de exemplu, din săpăturile pe care le-a efectuat Szendrei în1890 nu se păstrează decât un singur fragment ceramic. Practic nu ştim ce s-a întâmplat cu inventarul arheologic pe care el l-a descoperit şi pe care el îl descrie, în scurtul raport pe care-l aminteam, ca fiind deosebit de bogat şi de interesant şi mai subliniază că e absolut asemănător cu cel descoperit la Suciu de Sus, unde a efectuat primele cercetări cu trei ani mai devreme, deci în 1887. O situaţie aproape similară s-a întâmplat cu materialele pe care le-a adunat contele Teleki. Ele au ajuns în colecţia lui de la Gorneşti şi mai târziu la muzeul din Târgu Mureş, unde, din păcate, s-au amestecat cu alte descoperiri, astfel că în prezent nu mai putem să separăm materialele care au fost găsite la Lăpuş de cele apărute la Suciu de Sus. A urmat apoi o perioadă destul de îndelungată de întrerupere a cercetărilor arheologice la Lăpuş, ele fiind reluate în anul 1961, când un colectiv condus de Mircea Rusu, cercetător la Institutul de Arheologie din Cluj a săpat trei morminte tumulare. Din

https://biblioteca-digitala.ro

păcate, nici el n-a publicat în întregime rezultatele cercetărilor pe care le-a efectuat în anul 1961, le-a menţionat însă în mai multe studii, studii care aveau de fapt ca obiect alte probleme. Ceea ce a remarcat Mircea Rusu, din păcate trebuie să spun regretatul Mircea Rusu, fiindcă s-a stins din viaţă acum doi ani, a fost prezenţa în tumuli a unor fragmente ceramice cu ornament excizat-incizat, de factură Suciu de Sus, şi a unor fragmente ceramice canelate, de culoare neagră în exterior şi roşie în interior, de care pomenea şi dl. profesor Alexandru Vulpe. Pe baza acestei asociaţii de ceramică, Mircea Rusu a tras concluzia că necropola de la Lăpuş este datată într-o singură fază, aşa numita fază Hallstatt A1, ca să ne introducem puţin în terminologia ştiinţifică mai riguroasă. Prin descoperirile de la Lăpuş, deşi încă puţin cunoscute, s-a dorit să se definească o întreagă etapă cronologică şi s-a încercat prin folosirea denumirii de cultură Lăpuş, respectiv Lăpuş-Pecica-Sântana să se găsească un sinonim românesc pentru un termen care a fost întrodus cu puţin timp mai devreme în literatura de specialitate şi anume cel de cultură Gáva, desemnat după o localitate din nord-estul Ungariei. Dintr-un motiv pe care nu l-am aflat niciodată, Mircea Rusu n-a mai revenit la Lăpuş după 1961, astfel că, să zicem, mi-a lăsat teren liber, pe atunci proaspăt absolvent de facultate. Eu mi-am terminat studiile în anul 1965, iar săpăturile de la Lăpuş au reprezentat prima mea activitate de cercetare ştiinţifică mai importantă în Maramureş. Împreună cu un coleg de la Oradea – Ivan Ordentlich - am reluat săpăturile în 1967, le-am continuat împreună în 1968, apoi şi colegul orădean s-a retras, aşa că am rămas singur să duc mai departe cercetarea necropolei. Şi, aşa cum v-am relatat, dl. profesor Alexandru Vulpe a văzut la Baia Mare, cred că în 1968, pentru prima dată descoperirile de la Lăpuş. Apoi domnia sa a vizitat de mai multe ori şantierul. Deoarece până în 1974 s-a adunat o cantitate foarte mare de material ce trebuia prelucrat, după campania din acel an am întrerupt lucrările de la Lăpuş. Prelucrarea ştiinţifică a descoperirilor mi-a dat prilejul întocmirii unei prime monografii a necropolei, aceasta fiind şi subiectul tezei mele de doctorat, pe care am susţinut-o în 1981. În sfârşit, ultima etapă de cercetare a necropolei este de dată foarte recentă; a început în 1995, practic ca o săpătură de salvare. Ştiţi bine că după legea 18, legea cu retrocedarea pământurilor, terenul unde era amplasată această necropolă a revenit proprietarilor lor de drept şi aceştia au încercat fireşte să niveleze movilele care existau acolo ca să obţină o suprafaţă cât mai propice pentru agricultură. Sigur că acest fapt ducea la distrugerea a ceea ce a mai rămas din obiectivul arheologic şi din acest motiv a trebuit neapărat să reluăm săpăturile. A fost într-un fel o mare surpriză ceea ce a ieşit la iveală chiar începând cu săpăturile din primul an. În comparaţie cu celelalte movile funerare, pe care le-am săpat în campaniile trecute, acest

https://biblioteca-digitala.ro

tumul are un caracter cu totul şi cu totul deosebit. În mijlocul lui a fost descoperită o adevărată construcţie, formată din pietre de râu şi bucăţi mai mari sau mai mici de gresie, iar această construcţie uriaşă cu un diametru de mai mulţi zeci de metri şi cu o înălţime care depăşea patru metri a fost înconjurată de un inel de pietre. Este evident că ne aflăm aici în faţa unei adevărate construcţii. Trebuie să precizez că şi în tumulii pe care i-am cercetat mai înainte am descoperit chiar cantităţi mari de pietre, care erau concentrate deasupra vetrei de incineraţie, dar niciodată nu a apărut o construcţie similară cu cea de acum, care a fost amenajată potrivit unor reguli foarte precise, aş putea spune, chiar inginereşti.

A.V.: Săpătura nu este terminată.

C.K.: Da, este adevărat. Desigur, cercetarea este foarte complexă şi pretinde o muncă extrem de migăloasă, totuşi ceea ce ne-a împiedicat în primul rând să terminăm săparea acestui tumul a fost lipsa unor fonduri băneşti suficiente. După patru campanii, din 1995 până în 1998, din motive financiare a trebuit să întrerupem doi ani activitatea pe şantierul de la Lăpuş şi de abia în acest an am putut să revenim aici, graţie fondurilor care ne-au fost puse la dispoziţie de Ministerul Culturii şi Cultelor. Săpătura este deci în curs, mâine, împreună cu participanţii la simpozion, vom face o deplasare la Lăpuş, vă invit să veniţi şi dumneavostră, care aţi fost, cred, prima echipă TV prezentă la faţa locului. O să vedeţi că, între timp, s-au schimbat multe, practic, în afară de aşa numiţii martori stratigrafici pe care încercăm să-i păstrăm cât mai mult ca să putem citi stratigrafia obiectivului, pietrele sunt în mare îndepărtate şi ceea ce este interesant şi o să constate şi dl. profesor Vulpe este că sub această uriaşă manta de pietre apare o movilă aproape totalmente lipsită de material arheologic. Din când în când apar câteva mici fragmente ceramice sau urme de arsură.

A.V.: Să vedem ce o să mai găsiţi.

C.K.: Deosebit de interesant în legătură cu această movilă de pământ este şi faptul că pământul din care este construită nu provine din terenul pe care a fost amenajat tumulul, ci a fost adus dintr-un alt loc, aflat, se pare, la o distanţă apreciabilă.

A.V.: Trebuie să ne gândim că efortul depus de această comunitate preistorică n-a fost făcut degeaba. El reprezintă, în orice caz o practică, fie legată de religie, fie în cinstea unei personalităţi deosebite; o personalitate deosebită o putem recunoaşte arheologic fie prin bogăţia inventarului depus odată cu defunctul, fie prin efortul social depus de comunitate pentru monumentul care se ridică, pentru că acest monument, acest tumul

https://biblioteca-digitala.ro

marchează prestigiul pentru viitor, pentru lumea de după aceea, a personalităţii înmormântate, dar şi a comunităţii din care aceasta provenea.

C.K.: Efortul deosebit al comunităţii poate fi constatat şi dacă avem în vedere faptul că, cu mijloace pe care le bănuim simple, au fost duse la faţa locului peste 10. 000 tone de pietre. Chiar dacă acestea au fost transportate dintr-un loc relativ apropiat, fie din râul Lăpuş, fie din văile laterale, munca depusă a fost extraordinară.

A.V.: Cum vă spuneam înainte, aici sunt o serie întreagă de probleme; de exemplu, ce se făcea practic cu morţii, cu cadavrele? În tumulii din faza întâi, cum o numim noi, s-au găsit ruguri funerare, deci e clar că s-a practicat ritul incineraţiei, s-au găsit oase umane calcinate şi alături ceramică. Ceramica oricât de bogată este un aspect în sine, dar şi practica funerară, adică raportul dintre ceramică şi rituri, felul în care au fost depuse vasele este important. Până acum cele din faza întâi, deşi sunt foarte interesante, nu reprezintă ceva cu totul nou. Într-adevăr nou şi ce ne-a pus pe noi în încurcătură este ceea ce se întâmplă în faza a II-a. În această fază găsim o cantitate imensă de ceramică, de resturi de bucăţi de perete de case, chirpic, cum zicem noi, alte piese, precum şi enorm de multe oase calcinate, care la prima vedere orice arheolog, până nu se uită cu microscopul, le consideră resturi umane. Numai că, analizate fiind, s-au dovedit a fi, cu o singură excepţie, mi se pare, animale, animale sacrificate, incinerate şi depuse toate aici de-a valma cu bucăţile de arsură. Noi putem recunoaşte dacă arsura a fost făcută pe loc sau a fost adusă şi aici se poate vedea clar, şi am văzut-o încă de la început, că a fost adusă. Cu alte cuvinte sunt un fel de resturi de la nişte practici care au avut loc în altă parte. Ele ridică o anumită problemă, în legătură cu care am un punct de vedere, o teorie, nu ştiu dacă ea se va verifica. În toată epoca care urmează, deci în tot mileniul I î.Chr.şi până la cucerirea romană, în Dacia nu cunoaştem decât cu totul incomplet cultul morţilor. Cu câteva excepţii, care au toate explicaţia lor, nu avem necropole. Sute de ani la rând, în perioada dintre 1000 şi chiar 1100 î.Chr. şi până la apariţia mormintelor grupului Ciumbrud, în jur de 650 î. Chr., deci, vedeţi, aproape jumătate de mileniu avem în total puţin peste 20 de morminte. Avem în schimb nenumărate aşezări, ceea ce dovedeşte o densitate de locuire, în anumite zone chiar remarcabilă. Şi atunci ne întrebăm: ce făceau cu morţii? E clar că aici s-a petrecut un fenomen, care s-a repetat apoi în epoca geto-dacică propriu-zisă. Noi nu cunoaştem mormintele geto-dacilor, cu excepţia câtorva morminte princiare. În ciuda a nenumeratelor aşezări cercetate, nu avem morminte. Desigur, s-a întâmplat ceva; este de presupus că resturile, probabil incinerate ale morţilor erau aruncate, aşa cum fac şi astăzi unele populaţii, de exemplu în India. Indira Gandhi, primul-ministru indian, a fost

https://biblioteca-digitala.ro

incinerată, iar cenuşa ei a fost răspândită peste întreaga Indie. Este un vechi obicei indo-european şi care e atestat şi la alte popoare şi care a fost practicat probabil şi la noi. Aceasta ar fi explicaţia cea mai plauzibilă. Ar mai fi şi altele, mai puţin probabile însă. Având în vedere că în epoca bronzului se cunosc morminte în cadrul majorităţii culturilor, unele morminte chiar bogat înzestrate, iar apoi, brusc, ele dispar la începutul epocii fierului, mă gândesc dacă nu cumva avem aici la Lăpuş cheia pentru dezlegarea problemei. Poate tocmai între faza I-a şi a II-a s-a petrecut o reformă idepologic - religioasă, pe care n-avem cum s-o ştim în amănuntele sale, şi care a impus o regulă, o anumită conduită în practicarea cultului. Ar fi deci o explicaţie, deocamdată teoretică, pentru lipsa mormintelor într-o îndelungată perioadă, de aceea mi se pare că şi din acest punct de vedere, necropola de la Lăpuş este deosebit de importantă.

Rep.: Ce se poate cunoaşte din descoperirile de până acum despre riturile de înmormântare practicate în cadrul culturilor epocii bronzului?

A.V.: Inhumaţia era practicată în a doua jumătate a mileniului II î. Chr. în Transilvania centrală şi de sud, în Moldova, Basarabia, parţial şi în nord-estul Munteniei. De-a lungul Dunării de Jos şi Dunării Mijlocii, mai departe în Banat se practica incineraţia. În anumite zone ale Transilvaniei erau prezente ambele rituri. Spre sfârşitul mileniului, aşa cum vă spuneam, brusc, mormintele dispar. Fenomenul pe care îl constatăm la Lăpuş nu este singular.

Rep.: Există ipoteze în legătură cu obiceiurile practicate odată cu înmormântarea?

A.V.: Vedeţi dumneavoastră înmormântarea presupunea un ritual destul de complicat, inerent comportamentului uman, pe care îl constatăm şi astăzi. Moare omul, îi faci un parastas, încă şi acum în unele zone din Muntenia se sparg vase peste cadavre şi sunt înmormântaţi cu fragmente ceramice. Acest obicei este foarte vechi şi în preistorie era extrem de extins. Se făceau vase special pentru mort. Deocamdată ne apare un contrast: s-au săpat prea puţine aşezări pentru a ne da seama care este raportul cantitativ dintre ceramica, mai ales cea decorată din aşezări şi cea din morminte.

C.K.: Revenind la Lăpuş, pot să afirm cu certitudine că o parte din ceramica care a fost depusă acolo a fost făcută special pentru înmormântare. Este mai mult decât evident contrastul dintre pasta foarte friabilă din care au fost confecţionate vasele şi ornamentul bogat care le împodobeşte şi care a necesitat o muncă deosebită şi migăloasă, realizată de o persoană înzestrată cu multă măiestrie artistică. Este sigur deci că vasele respective au fost făcute pentru înmormântare şi nu numai atât, ele au fost făcute ca să fie sparte. Spargerea rituală a fost practicată nu numai la Lăpuş, dar aici ea a putut fi foarte clar evidenţiată. Este

https://biblioteca-digitala.ro

un aspect de ritual spargerea ceramicii. Sigur că noi depistăm numai crâmpeie din acest complicat ritual de înmormântare. Din relatările lui Homer sunt binecunoscute practicile ce au însoţit înmormântarea lui Patrocle. Anumite elemente ale unui ceremonial asemănător pot fi recunoscute inclusiv în cadrul necropolei de la Lăpuş, de exemplu banchetul funerar. Este însă cert că prin săpături nu vom putea depista, nu vom putea cunoaşte toate aspectele care au caracterizat ritul şi ritualul de înmormântare.

A.V.: Este tocmai cum am încerca să refacem dogma unei religii actuale, dacă aceasta ar dispărea brusc şi am avea numai planurile bisericilor sau numai morţii care sunt orientaţi cu capul spre răsărit.

Rep.: În ce măsură ornamentaţia aceasta bogată a ceramicii ar putea da anumite noţiuni despre ideile şi credinţele acelor oameni?

A.V.: Da sigur, în fond, ornamentaţia vaselor nu este deloc întâmplătoare. Unele simboluri le putem interpreta destul de corect. Este vorba despre simbolurile solare. Deci, este evident, că avem de-a face cu o comunitate care se închină anumitor forţe ale naturii, între care soarele avea probabil chiar rolul principal. Soarele a fost adorat până târziu, dar n-a mai avut rolul principal. În religia greacă, Apollo este un zeu adorat peste tot, dar nu este primul. Zeus este primul. Au fost prezentate mai înainte nişte imagini în care apăreau nişte străchini de la Lăpuş cu nişte motive tipic solare, pe care le regăsim, asemănătoare, dispuse pe discurile unor topoare de luptă.

C.K.: Şi în plus mai este încă ceva la Lăpuş legat de motivele solare. În general pe ceramică motivele solare sunt de obicei simbolice, spirale de exemplu; la Lăpuş însă ele apar şi reprezentate foarte realist. Este prezent soarele cu raze, cum aproape că nu a fost găsit în alte obiective. Dacă caut neapărat analogii, singura pe care o cunosc, unde soarele este reprezentat de asemenea în mod realist, este vasul din depozitul de la Rozsály.

A.V.: Acum mai sunt şi alte elemente; apar, de exempul, animale cornute: cerbul despre care se ştie că este un animal psihopomp, care conduce sufletul la locul lui de după moarte; mai sunt şi alte animale: câinele; pe un vas din E-ul Slovaciei apare un car cu două roţi.

Rep.: De fapt, dacă nu mă înşel, chiar aici la Lăpuş sunt anumite motive zoomorfe.

C.K.: Da sunt; eu vorbeam chiar de vasul de la Lăpuş pe care există nişte proeminenţe zoomorfe ciudate. Este foarte interesant că motivele zoomorfe diferă de la tumul la tumul. Astfel într-un tumul apar proeminenţe reprezentând câinele, într-altul

https://biblioteca-digitala.ro

berbecul, într-altul şoimul. Ele nu sunt deci niciodată amestecate. E o chestiune care trebuie interpretată.

Rep.: Pentru că ne apropiem de sfâşitul emisiunii totuşi aş vrea să mai insistăm şi asupra faptului că tot aici la Lăpuş a fost descoperită şi o piesă din fier, dacă nu mă înşel; au mai fost găsite şi altele ulterior?

C.K.: Da, mai este totuşi o piesă şi tot în zona noastră, contextul în care a apărut este însă mai puţin sigur, este vorba despre un fragment de cuţit, de fapt un mâner de fier terminat cu un buton de bronz, care a fost găsit la Rozavlea împreună cu alte piese de bronz. Practic aceste două piese sunt cele mai vechi piese din fier din România şi printre cele mai vechi din Europa. Apariţia unor astfel de piese pune o serie întreagă de probleme. Eu cred că explicaţia pe care a dat-o Mircea Rusu, un foarte bun specialist în probleme de metalurgie, se apropie cel mai mult de adevăr. Dânsul spunea că în cazul acestor piese timpurii este vorba despre încercări răzleţe ale unor meşteri locali de a obţine piese mai valoroase pentru activitatea pe care o desfăşurau. Mi se pare o explicaţie destul de plauzibilă.

A.V.: Calităţile fierului n-au fost descoperite decât mult mai târziu. La început fierul exercita mai mult o fascinaţie, care se explică şi prin strălucirea pe care acest metal o are când este proaspăt. Nu întâmplător s-au găsit şi brăţări de fier. Eficienţa acestui metal ca armă este mai mică decât a armelor de bronz, cel puţin în cazul fierului curat, neforjat. Faptul că fierul a înlocuit bronzul a reprezentat în linii mari un progres în istoria omenirii; fierul era mult mai uşor de obţinut decât bronzul, care nu putea fi produs oriunde, ci doar în anumite centre; bogăţia celor de la Lăpuş se explică poate prin faptul că erau stăpânii unor zone cu minereuri de cupru, aur şi argint. Această bogăţie ar explica această explozie culturală deosebită.

C.K.: Tot aşa s-ar explica şi sfârşitul relativ brusc, cel puţin aşa ni se pare nouă, a acestei culturi; după părerea mea este o explicaţie tot economică: la un moment dat au dispărut resursele exploatabile cu tehnologia cunoscută atunci şi toată această bogăţie a dispărut, oamenii probabil că au plecat treptat, treptat.

A.V.: Acest fenomen s-a reflectat şi în ceramică, în viaţa de zi cu zi; eu nu spun că au plecat de acolo, probabil şi-au continuat viaţa lor tradiţională, în case de lemn, în cadrul unei culturi a lemnului şi aici aş adăuga că în decorul de la Lăpuş se distinge clar arta unor oameni care ştiau să lucreze lemnul, aşa cum îl lucrează şi astăzi.

Rep.: De altfel multe dintre motivele care ornamentează ceramica s-au transmis.

https://biblioteca-digitala.ro

A.V.: Sunt specifice populaţiilor care lucrează în lemn. Să ştiţi un lucru, nu trebuie să vedem o filiaţie pe verticală, o putem concepe şi pe orizontală; de exemplu, gândiţi-vă că bisericile de aici, din Maramureş seamănă foarte mult cu cele din Norvegia pentru că şi acolo s-a lucrat în lemn. Şi vă pot spune mai departe, a fost un specialist din Canada aici, există anumite locuri în Canada unde indienii lucrau în lemn şi foarte multe lucruri se aseamănă. Adică orice populaţie situată într-un anumit mediu asemănător va crea culturi asemănătoare, desigur nu identice. Este un anumit punct de vedere, teoria lui L. Binford despre conceptul de cultură.

Rep.: Practic această civilizaţie, acest grup Lăpuş, poate fi încadrat într-un areal mai larg european de manifestări asemănătoare în ceea ce priveşte ritualul funerar?

A.V.: Da, există o preferinţă în această epocă pentru morminte fastuoase, morminte care exprimă o anumită elită a societăţii, care se recunoştea ca atare, avea o identitate de grup supraetnică, indiferent de unde provenea, se recunoştea ca fiind mai aproape de zei decât restul muritorilor; asemenea morminte princiare, care sunt în linii mari contemporane cu faza I de la Lăpuş, avem în Slovacia, la Očkov, la Čaka. La noi, în Banat, am săpat eu însumi un tumul, am găsit acolo sute de vase depuse ca ofrande, dar nici acolo situaţia nu ne-a înlesnit o lămurire: cui erau destinate aceste vase ?

C.K.: Nici acolo nu s-au găsit oase umane.

A.V.: Săparea unor astfel de obiective duce la lămurirea unor probleme, dar pune în schimb altele, care rămân mai departe de lămurit. Astfel de descoperiri reprezintă surse inepuizabile de studiu pentru noi, dar mai ales pentru generaţiile care vor urma.

Rep.: Să sperăm că până la următoarea ediţie a simpozionului internaţional de arheologie, de la anul, cel puţin o parte din aceste probleme vor fi rezolvate. Eu vă mulţumesc pentru participare şi vă doresc succes pe parcursul acestor patru zile de lucrări ale simpozionului.

https://biblioteca-digitala.ro

RAPORT CU PRIVIRE LA ACTIVITATEA SECŢIEI DE ARHEOLOGIE
2001-2003

1. Cercetări arheologice

C. Kacsó, D. Pop*:*

-Necropola tumulară de la Lăpuş (2001-2003)
-Aşezarea din epoca bronzului de la Lăpuş-"Arini"(2003)
-Aşezarea din epoca bronzului de la Oarţa de Sus-"Dealul Stremţului"(2003)
-Aşezarea hallstattiană de la Sighetu Marmaţiei-"Str. Făget" (în colaborare cu Muzeul Maramureşean din Sighetu Marmaţiei) (2002-2003)

C. Kacsó*:*

-Aşezarea din epoca bronzului de la Ilişua, jud. Bistriţa Năsăud (în colaborare cu Complexul muzeal Bistriţa Năsăud) (2002-2003)

D. Pop*:*

-Săpături pentru eliberarea de sarcină arheologică în diferite obiective medieval-moderne din Baia Mare

D. Pop, L. Szendrei, D. Ghiman, M. Luca*:*

-Supravegherea unor lucrări de construcţii pentru salvarea de vestigii arheologice, respectiv pentru eliberarea terenului de sarcină arheologică la Baia Mare şi Lăpuşel

2. Cercetări arheologice de suprafaţă

C. Kacsó, D. Pop, Z. Şomcutean, D. Ghiman, G. Moldovan:
-Oarţa de Sus: obiective neolitice, epoca bronzului, epoca romană, epoca medieval timpurie, epoca medievală
-Corni: obiective din neolitic, epoca bronzului, epoca dacică, epoca romană, epoca medieval timpurie
-Ciuta: obiective din epoca bronzului, epoca romană, epoca medieval timpurie
-Ariniş: obiective din epoca bronzului, epoca hallstattiană
-Tămăşeşti: obiectiv din epoca bronzului
-Băseşti: obiective din epoca bronzului, epoca medieval timpurie
-Someş-Uileac: obiectiv din epoca bronzului
-Băiţa de sub Codru: obiectiv neolitic
-Ciolt: obiective din epoca bronzului, epoca romană, epoca medieval timpurie
-Buşag: obiectiv din epoca bronzului
-Lăpuş: obiective din epoca bronzului
-Rogoz: obiectiv din epoca bronzului
-Dămăcuşeni: obiective din epoca bronzului, epoca hallstattiană, epoca medieval timpurie
-Groşi: obiectiv din epoca bronzului

https://biblioteca-digitala.ro

-Suciu de Jos: obiectiv din epoca bronzului
-Suciu de Sus: obiective din neolitic, epoca bronzului
-Rohia: obiectiv din epoca romană
-Câmpulung la Tisa: obiectiv preistoric
-Ieud: obiectiv din epoca bronzului
-Poienile de Sub Munte: obiectiv medieval
-Baia Mare: obiective din epoca romană, epoca medievală

3. Expoziţii

C. Kacsó:
-Thraker und Kelten beidseits der Karpaten – Hochdorf-Germania (14 septembrie 2000-29 aprilie 2001) (în colaborare cu Keltenmuseum Hochdorf/Enz, Muzeul Naţional de Istorie Bucureşti, Muzeul Naţional de Istorie a Transilvaniei, Muzeul judeţean Satu Mare, Muzeul orăşenesc Carei, Muzeul de Istorie şi Artă Zalău, Muzeul Ţării Crişurilor Oradea)
-Teba, oraş sfânt (28 septembrie – 20 octombrie 2001) (în colaborare cu Damjanich János Múzeum Szolnok)
-Tezaure din Maramureş. Piese de aur şi argint preistorice, daco-romane, medievale şi moderne din colecţiile Muzeului de Arheologie şi Istorie Baia Mare (10-31 octombrie 2001) (în colaborare cu Secţia de Istorie)

C. Kacsó, D. Pop:
-Civilizaţie romană în Transilvania (13 martie-3 aprilie 2003) (în colaborare cu Complexul muzeal Bistriţa Năsăud)

4 Organizare de reuniuni ştiinţifice internaţionale

C. Kacsó*:*

-Simpozionul "Fenomene culturale ale epocii bronzului în spaţiul carpatic. Relaţiile cu regiunile învecinate" Simpozion omagial dedicat profesorului Alexandru Vulpe la împlinirea vârstei de 70 de ani (7-10 octombrie 2001)

5 Publicaţii

C. Kacsó:
(cu colaborarea lui D. Pop pentru corecturi şi tehnoredactare, respectiv M. Luca pentru coperţi şi machetă pliant şi A. Filip pentru machetare Marmatia)
- Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit. Symposium Baia Mare 7.-10. Oktober 1998. Bibliotheca Marmatia 1, Baia Mare 2001 (editor)
- Teba, oraş şfânt. Vestigii ale civilizaţiei vechi egiptene (pliant de expoziţie), Baia Mare 2001
- Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den benachbarten Gebieten. Ehrensymposium für Professor Alexandru Vulpe zum 70. Geburtstag Baia Mare 7.-10. Oktober 2001. Bibliotheca Marmatia 2, Baia Mare 2003 (editor)
- Marmatia Arheologie-Numismatică 7/1, 2003 (redactor responsabil adjunct)

https://biblioteca-digitala.ro

D. Pop:
Marmatia Arheologie-Numismatică7/1, 2003 (secretar de redacţie)

6. Participări la simpozioane, colocvii, sesiuni şi lucrările prezentate

C. Kacsó:
-Sesiunea jubiliară *"50 de ani de la fondarea muzeului din Zalău"*, Zalău, 27-28 iulie 2001, comunicarea *Contribuţii la topografia arheologică a judeţului Sălaj*
-Colocviul internaţional *"Carpaţii Răsăriteni în epoca bronzului. Complexul cultural Costişa-Komarov"*, Piatra Neamţ, Miercurea Ciuc, 12-15 septembrie 2001, comunicarea *Observaţii în legătură cu influenţele răsăritene din epoca bronzului în regiunea Tisei superioare*
-Simpozionul internaţional *"Fenomene culturale ale epocii bronzului în spaţiul carpatic. Relaţiile cu regiunile învecinate"*, Baia Mare, 7-10 octombrie 2001, comunicarea *Neue Ergebnisse der Ausgrabungen im Hügelgräberfeld von Lăpuş*
-Simpozionul naţional *"Ateliere şi tehnici meşteşugăreşti în lumea antică"*, Bistriţa, 9-10 noiembrie 2001, comunicarea *Centre metalurgice din Transilvania în fazele de început ale Bronzului târziu*
-Simpozionul *"Cetatea Chioarului (Cetatea de Piatră) obiectiv istoric, cultural şi turistic",* Baia Mare, 20-21 iunie 2002, comunicarea *Descoperiri pre- şi protoistorice în zona Chioarului*
-Reuniunea internaţională a *Asociaţiei Muzeale a Euroregiunii Carpatice*, Košice, noiembrie 2002
-Simpozionul internaţional: *"Die Urnenfelderkultur in Österreich – Standort und Ausblick"*, Viena, 24-25 aprilie 2003, comunicarea *Der Stand der Urnenfelderforschung in Rumänien*
-Conferinţa internaţională de istoria culturii: *"In memoriam Radu Popa. Temeiuri ale civilizaţiei româneşti în context european"*, Sighişoara, 16-18 mai 2003, comunicarea *Radu Popa şi cercetarea arheologică din Maramureş*
-Sesiunea anuală de comunicări ştiinţifice a Complexului Muzeal Judeţean Neamţ, Piatra Neamţ, 6-8 noiembrie 2003, comunicarea *Reprezentările antropomorfe ale culturii Suciu de Sus din Transilvania*

D. Pop:
-Sesiunea jubiliară *"50 de ani de la fondarea muzeului din Zalău"*, Zalău, 27-28 iulie 2001, comunicarea *Aşezarea de epoca bronzului de la Lăpuşel (judeţul Maramureş), punctul Mociar*

C. Kacsó, D. Pop, I. Stanciu:
-Sesiunea naţională *"Rapoarte arheologice, ediţia 35"*, Suceava, 23-27 mai 2001, rapoartele *Lăpuşel, com. Recea, jud. Maramureş, punct: Ciurgău* şi *Lăpuşel, com. Recea, jud. Maramureş, punct Mociar*

C. Kacsó, D. Pop:
-Sesiunea naţională *"Rapoarte arheologice, ediţia 36"*, Timişoara-Buziaş, 28 mai – 1 iunie 2002, raportul *Lăpuş, jud. Maramureş, punct Podanc*
-Sesiunea naţională *"Rapoarte arheologice, ediţia 37"*, Covasna, 2-6 iunie 2003, raportul *Lăpuş, jud. Maramureş, punct Podanc*

https://biblioteca-digitala.ro

7 Lucrări ştiinţifice publicate sau în curs de publicare

C. Kacsó:

-Zur chronologischen und kulturellen Stellung des Hügelgräberfeldes von Lăpuş. În: C. Kacsó (ed.), Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit. Symposium Baia Mare 7.-10. Oktober 1998, Baia Mare, 2001, 231-278

-Descoperiri de bronzuri de la Tg. Lăpuş. Revista Bistriţei 15, 2001, 33-38

-Recenzie: Wojciech Blajer, Skarby ze starszej i środkowej epoki brązu na ziemiach polscich (Hortfunde der älteren und mittleren Bronzezeit auf den polnischen Gebieten), Polska Akademia Nauk- Oddział w Krakowie, Prace Komisji Archeologicznej, 30, Kraków, 1999, 245 p. text, 7 hărţi, 227 planşe. Angustia 7, 2002, 355-358

-Descoperiri Wietenberg la Lăpuş. În: In memoriam N. Chidioşan (volum în pregătire la Muzeul din Oradea)

-Descoperiri de bronzuri in Depresiunea Lăpuşului. Revista Bistriţei 16, 2002, 7-24

-Descoperiri arheologice şi numismatice în zona Şişeşti. În: Şişeşti- vatră străbună. Lucrările primului simpozion 17 August 2002, Baia Mare, 2003, 56-61

-Toporul de cupru de la Baia Mare, Marmatia 7,1, 2003

-Reuniuni ştiinţifice internaţionale de arheologie la Baia Mare 1997-2001, Marmatia 7/1, 2003

-Noi descoperiri Suciu de Sus şi Lăpuş în Transilvania, Marmatia 7/1, 2003

-Radu Popa şi cercetarea arheologică din Maramureş. În: D. Marcu Istrate, A. Istrate, C. Gaiu (coord.), In memoriam Radu Popa. Temeiuri ale civilizaţiei româneşti în context european, Cluj-Napoca, 2003, 25-40

-Stand der Urnenfelderforschung in Rumänien. În: Die Urnenfelderkultur in Österreich. Standort und Ausblick. Symposium 24.-25. April 2003, Wien, 2003.

-Der zweite Depotfund von Ungureni. În: C. Kacsó (ed.), Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den benachbarten Gebieten. Festsymposium für Alexandru Vulpe zum 7o. Geburtstag. Baia Mare 10.-13. Oktober 2001, Bibliotheca Marmatia 2, Baia Mare, 2003, 267-300

https://biblioteca-digitala.ro

C. Kacsó, D. Pop, I. Stanciu:

Lăpuşel, com. Recea, jud. Maramureş. În: Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2000, Bucureşti, 2001, 130-132, pl. 33-34

C. Kacsó, D. Pop:

Lăpuş, com. Lăpuş, jud. Maramureş. Punct: Podanc. În: Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2001, Bucureşti, 2002, 188-190

Lăpuş, com. Lăpuş, jud. Maramureş. Punct: Podanc. În: Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2002, Bucureşti, 2003

D. Pop:

Aşezarea din epoca bronzului de la Someşu Uileac, jud. Maramureş, Marmatia 7/1, 2003

8. Vizite de documentare arheologică efectuate de specialişti din străinătate la Muzeul din Baia Mare:

-Prof. G. Trnka (Viena) şi Dr. J. Koós (Miskolc) – mai 2001
-Dr. Tiberius Bader (Hochdorf) – mai 2003
-Dr. J. Szabó (Budapesta) şi Dr. J. Dani (Debrecen) – mai 2003
-Prof. B. Hänsel (Berlin), Prof. B. Teržan (Berlin), Dr. Ch. Reich (Berlin) şi studenţii de la Institut für Ur- und Frühgeschichte din Berlin – iulie 2003

9. Creşterea colecţiei de arheologie:

-Materiale provenite din săpăturile arheologice efectuate la Lăpuş, Oarţa de Sus, Baia Mare
-Materiale provenite din cercetări de suprafaţă
-Achiziţii: topor cu disc şi spin de la Oarţa de Sus, topor de piatră de la Remetea Chioarului, brăţară de bronz de la Coaş, brăţară de bronz de la Crasna Vişeului, topor de cupru de la Corni

10. Restaurare, conservare

D. Ghiman, L. Szendrei, D. Achim:
-Restaurarea materialului arheologic provenit din săpăturile de la Lăpuş, Oarţa de Sus şi Baia Mare
-Restaurarea de piese din colecţiile de istorie medie şi modernă, istoria tehnicii, etnografie

M. Luca, Z. Şomcutean:
-Lucrări de conservare a patrimoniului arheologic

11. Inventariere

https://biblioteca-digitala.ro

D. Pop:
-Inventarierea parţială a materialului arheologic de la Oarţa de Sus-“Ghiile Botii”

12. Desene, foto

G. Moldovan, Z. Şomcutean:
-Desene de piese arheologice din complexele de la Oarţa de Sus, Lăpuş, Vad, Oarţa de Jos, Sighetu Marmaţiei, Ciolt, Bicaz etc.
-Desene de planuri şi profile pe şantierele arheologice de la Lăpuş şi Oarţa de Sus-“Dealul Stremţului”

C. Robescu, M. Luca:
-Fotografii pentru albumul “Colecţia de arheologie a Muzeului din Baia Mare”

Secţia de Arheologie s-a bucurat în toate acţiunile sale de sprijinul substanţial al Direcţiunii Muzeului, precum şi de ajutorul personalului administrativ. O colaborare fructoasă a fost statornicită cu colegii din celelalte secţii ale Muzeului judeţean Maramureş, precum şi cu cei din alte muzee ale judeţului. Exemplare au fost şi relaţiile stabilite cu specialişti din muzee şi institute de cercetare din ţară şi din străinătate.

Dr. Carol Kacsó
Şeful Secţiei de Arheologie

https://biblioteca-digitala.ro

PRESCURTĂRI BIBLIOGRAFICE

Reviste, Serii

ActaArchCarpathica	Acta Archaeologica Carpathica, Kraków
ActaArchKøbenhavn	Acta Arcaeologica, København
ActaArchHung	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest
ActaMN	Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca
ActaMP	Acta Musei Porolissensis, Zalău
AnBan	Analele Banatului, Timişoara
ArchÉrt	Archaeologiai Értesitő, Budapest
ArchHung	Archaeologia Hungarica, Budapest
ArchRozhl	Arheologické Rozhledy, Praha
ArheologijaSofija	Arheologija. Organ na Arheologičeskija Institut i Muzej, Sofia
ArhMold	Arheologia Moldovei, Iaşi
AVANS	Archeologické Výskumy a Nálezy na Slovensku, Nitra
BerRGK	Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Frankfurt am Main
BiblMarmatia	Bibliotheca Marmatia, Baia Mare
BiblThracologica	Bibliotheca Thracologica, Bucureşti
BiblMN	Bibliotheca Musei Napocensis, Cluj-Napoca
BudRég	Budapesti Régiségei, Budapest
CercArh	Cercetări Arheologice. Muzeul Naţional de Istorie a României, Bucureşti
CommArchHung	Communicationes Archaeologicae Hungariae, Budapest
CronCercArh	Cronica cercetărilor arheologice
CultCivDunărea de Jos	Cultură şi Civilizaţie la Dunărea de Jos, Călăraşi
Dacia	Dacia. Recherches et Découvertes Archéologiques en Roumanie, Bucureşti; N. S.: Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne, Bucureşti
EphemNap	Ephemeris Napocensis, Cluj-Napoca
FolArch	Folia Archaeologica, Budapest
JAMÉ	A Nyíregyházi Josa András Múzeum Évkönyve, Nyíregyháza
KözlDebrecen	Közlemények a Debreceni M. Kir. Tisza István – Tudomány – Egyetem Régészeti Intézetéből, Debrecen
KözlKolozsvár	Közlemények az Erdélyi Múzeum Érem és Régiségtárából, Kolozsvár
Materiale	Materiale şi Cercetări Arheologice, Bucureşti
MFMÉ	A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Szeged
MonogrRGZM	Römisch-Germanisches Zentralmuseum. Forschungsinstitut für Vor-und Frühgeschichte. Monographien
MuzKönyvÉrt	Muzeumi és Könyvtári Értesitő, Budapest
PamArch	Památky Archeologické, Praha
PAS	Prähistorische Archaeologie in Südosteuropa, Berlin
PBF	Prähistorische Bronzefunde, München, Stuttgart
PZ	Prähistorische Zeitschrift, Berlin
RevBistriţei	Revista Bistriţei, Bistriţa

https://biblioteca-digitala.ro

RGF	Römisch-Gerrmanische Forschungen, Berlin
SCIV (A)	Studii şi Cercetări de Istorie Veche (şi Arheologie), Bucureşti
SCN	Studii şi Cercetări Numismatice, Bucureşti
SlovArch	Slovenská Archeológia, Nitra
StCercMaramureşene	Studii şi Cercetări Maramureşene, Sighetu Marmaţiei
StComSatu Mare	Studii şi Comunicări Satu Mare, Satu Mare
StAntArchaeologica	Studia Antiqua et Arcaeologica, Iaşi
SympThrac	Symposia Thracologica
UPA	Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie
WPZ	Wiener Prähistorische Zeitschrift, Wien

https://biblioteca-digitala.ro